

KARSAI ELEK

A

BERCHTESGADENI

SASFÉSZEKTŐL

A

BERLINI

BUNKERIG

KARSAI ELEK

A
BERCHTESGADENI SASFÉSZEKTŐL
A BERLINI BUNKERIG

(Fejezetek a második világháború történetéből)

TÁNCSICS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1961

© Karsai Elek, Budapest, 1961

613636

Athenaeum Nyomda magas és rotációs magasnyomás

Felelős vezető: Soproni Béla igazgató

A kiadásért felel Kádár István, a Táncsics Könyvkiadó igazgatója. Felelős szerkesztő: Kőszegi Imre. Történelmi szaklektor: Pamlényi Ervin. A borító Czeglédi István és Bánó Endre munkája. Műszaki vezető: Faragó Imre. Műszaki szerkesztő: Nagy Péter. Készült 12 000 példányban, 39,25 (A/5) iv + 4,5 iv képmelléklet. MSZ 5601-59. Budapest, 1961

Ez a kötet a Kossuth Rádióban 1959 februártól 1961 januárig folyt előadássorozat kibővített, javított szövegét tartalmazza. A kötet felépítésében, szövegében, sok esetben az egyes fejezetek címében a rádióelőadások vázlatát, címeit követi.

Bár felöleli a második világháború egész korszakát, de — mint az alapját képező előadássorozat — ez sem tűzte ki célul maga elé, hogy átfogó, összefüggő, tudományos történeti képet adjon az 1939—1945-ös évekről.

A rádióelőadássorozat célkitűzését követve igyekszik bemutatni — elsősorban dokumentumok alapján — a maga valóságában a második világháborút előidéző és kirobbantó német imperializmust, igyekszik megvilágítani azokat a körülményeket, amelyek ezen agresszív tervek megvalósítását lehetővé tették, segítették.

Különös aktualitást ad e témának az, hogy a nemzetközi reakció azon erői, hatalmasságai, amelyek az első világháború után talpraállították a vereséget szenvedett német imperializmust, ma ismét porondra léptek; Nyugat-Németországban virágznak a frontharcos-szövetségek, folyik az SS rehabilitálása, kormányprogram lett a revansista uszítás; újraélesztik a német imperializmust, mely alig három évtized leforgása alatt két ízben, 1914-ben és 1939-ben lángba borította a világot.

Budapesten, 1961. augusztus havában

KARSAI ELEK

Berchtesgaden szomszédságában, *Bajorország* délkeleti végén magasodik az *Obersalzberg*. Itt van a *Platterhof*, mellette nagy tisztáson áll egy hamburgi nagykereskedő háza, a *Wachenfeld-ház*. Ezt a házat az NSDAP, a német náci párt vezetősége 1925-ben bérbe vette Fűhrerje, Adolf Hitler számára.

„Innen, *Berchtesgaden*ből, ha a szükség megkövetelné, gyorsan el lehet tűnni Ausztriába, onnan azután Olaszországba vagy a még barátságosabb Magyarországra” — írja Hitler egyik életrajzírója.

Amikor 1933. január 30-án Hitler a porosz junkerek, valamint a Ruhr- és a Rajna-vidék iparmágnásainak támogatásával a Német Birodalom kancellárja lesz, a *Wachenfeld-ház* és környéke nagy változáson megy át.

Az *Obersalzberg*et ezentúl — Hitler meghívott vendégein kívül — egyszerű ember meg nem közelítheti.

Hitler új palotát épített — jórészt saját tervei alapján. (Előző mesterségének köszönheti, hogy könnyű kézzel, jól tud rajzolni. Híveit nem egyszer kápráztatja el rajzaival. Szenvedélyesen munkálkodik ház- és bútorterveken, ő tervezi a berlini kancellária és *berchtesgadeni* kicsinyített mása bútorzatát.)

Rauschning „Beszélgetések Hitlerrel” című könyvében szemléletes képet fest a Fűhrer *berchtesgadeni* rezidenciájáról: „Fura épület emelkedik itt az égnek, mintha egy kis gimnazista álma

vagy bűnügyi regények fantasztikuma öltött volna itt testet kőben és üvegben. Ezen a bajor tájon az ember természetesen rögön II. Lajosra, a romantikus mesekirályra, wagneri palotáira, magányosságára és örülségére gondol. Sziklamélyedésbe rejtett, minden kíváncsi tekintet elől jól elleplezett lift szalad föl több száz métert. Egy kristály-házban szállunk ki, mely szinte láthatatlanná olvad bele a vad sziklák alkotta környezetbe, szemben a Watzmann rideg hegycsúcsával. Itt trónol, magasan az egész világ fölött, megközelíthetetlenül a német Führer. Ez az ő „sasfészke”. Innen száll szembe az Örökkévalósággal, innen üzen hadat századoknak.”

Francois-Poncet berlini francia nagykövet Georges Bonnet külügyminiszterhez intézett 1938. október 20-i jelentésében ezt írja a „Sasfészek”-ről:

„Messziről ez a hely csillagvizsgálóra hasonlít. Sziklacsúcon épült, 1000 méter magasságban. A kastélyhoz tizenöt kilométer hosszú, sziklába vájt serpentinút vezet, amelynek merész ívei Todt mérnök tehetségét dicsérik. A munkások három évig dolgoztak ezen a gigászi munkán. Az út hosszú földalatti folyosóba torkoll, amelyet kettős, súlyos bronzajtó zár el. A folyosó végén a vendéget széles felvonó fogadja, falai sárgarézzel vannak bevonva. Száztíz méter magas, sziklába vájt függőleges aknában emelkedik a felvonó a kancellár lakhelyéhez. Itt várja az embert a legnagyobb meglepetés. A hegycsúcon alacsony, masszív épület áll, melyet római oszlopcsarnok vesz körül. A köralakú, hatalmas üvegablakos teremben óriási fahasábok lángolnak a kandallóban, körülbelül harminc szék veszi körül az asztalt, a terem mögött pedig több, kényelmes fotójökkel elegánsan berendezett szalon nyílik. Az ablakokból, mint egy repülőgép ablakából, mindenfelé hatalmas hegyi panorámára nyílik kilátás. Az óriási medence mélyén Salzburgra s a környező falvakra látni, amelyeket — ameddig a szem ellát — magas hegyláncok, sziklacsúcsok vesznek körül. A ház maga mintha közvetlenül a szakadék felett lógna; egyik oldalán meztelen sziklafal emelkedik a magasba. Az őszi nap alkonyatában valóban fenséges, vad látványt nyújt, az ember azt kérdezi magától, ébren van-e, vagy álmodik? Azt szeretné tudni, hogy hol van?... Monsalvat kastélyában-e, a Gral-lovagok között, Mont-Athosban, szerzetesek rejtkehelyén, vagy pedig Antinea palotájában Atlas kellős közepén? Victor Hugo fantasztikus rajzai keltek-e életre, egy milliárdos szeszélye építette-e, vagy

pedig rablófészek ez, amelyben brigantik őrzik kincseiket? Normális, egészséges szellem műve-e, vagy pedig egy emberé, akit nagyzási hóbortja hajt, vagy aki egyszerűen — fél?

Ha valaki tanulmányozni akarná Adolf Hitler jellemét, okvetlenül fel fog figyelni egy érdekes körülményre: a ház bejáratai, a földalatti folyosó torkolatai és a ház egész környezete katonailag vannak megszervezve, és gépfegyverfészek védik.”

Látogatók mennek és jönnek, parancssal vagy fenyegetésekkel rendelik ide őket. Németország és az egész világ magától értetődőnek veszi, hogy egy férfi félrelökte a diplomácia minden bevett, elfogadott szokását; természetesnek veszik, hogy a Reich első személyisége Németország legszélsőbb sarkában lakozik és mind a közigazgatási apparátust, mind a külföldi diplomatákat arra kényszeríti, hogy alárendeljék szeszélyeinek kényelmüket és munkájukat.

Itt, a Sasfészek magányában szövögeti világuralmi terveit, melyeket legbizalmasabb híveivel meg is ismertet.

„Mi sohasem fogunk tudni nagypolitikát űzni — mondja Hitler — szilárd, acélos, hatalmi mag nélkül, amelyet a nyolcvan- vagy százmilliós, zárt településben élő németységnek kell alkotnia. Az első feladat tehát Nagy-Németország megteremtése. Ez magában foglalja természetesen Ausztriát, Csehszlovákiát és Lengyelország egy részét.

Nagy-Németország körül kialakítjuk a kis- és középvazallus államok rendszerét, amelybe beletartoznak a balti államok, Lengyelország, Finnország, Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Ukrajna és számos dél-oroszországi és kaukázusi állam. Ez lesz a föderatív Német Birodalom.

Ezeket a területeket német paraszttal kell benépesíteni, a szlávokat részben ki kell pusztítani, részben ki kell telepíteni Ázsiába, a többieket meg kell fosztani a földtől és az uralkodó német faj zselléreivé tenni.

Keleten a Kaukázusig vagy Iránig kell kiterjesztenünk uralmunkat, Nyugaton Flandriára és Hollandiára van szükségünk, de nem mondhatunk le Svédországról sem. Németország vagy uralkodni fog Európa felett vagy számos kis államra esik szét” — fejezi be fejtegetését a Führer.

Amikor pedig valaki közbevetőleg megkérdezi, hogy mi lesz, ha Anglia szembeszegül ezekkel a tervekkel, Hitler hetvenkedve leszögezi: „Ami Napóleonnak nem sikerült, nekem sikerülni fog.

Manapság nincsenek többé bevehetetlen szigetek. Partra fogok szállni Angliában. Városait már a kontinensről elpusztítom. Anglia nem tudja még, milyen nagymértékben sebezhető jelenleg.”

Látogatók jöttek, mentek, ki jószántából, ki parancsra, fenyegetésre. A berchtesgadeni vasútállomástól külön út vezetett a „Sasfészek”-hez. körös-körül válogatott SS testőrség őrizte a Führet a hívatlan, nem várt vendégektől.

A „Sasfészek”, a kristálypalota. ahonnan olyan fenséges látvány nyílt a bajor hegyekre, és ahol a Führrer szinte a világ urának képzelte magát, szomorú szimbóluma lett az emberiség története legtragikusabb korszakának.

Adatok a II. világháború előtörténetéhez

— 1933. január 31-én a „Figaro” című francia újság a következőket írja: „Hitler uralomra jutása nemzetközi szempontból komoly veszélyt jelent. Ez az a szikra, amely a lőporos hordót felrobbanthatja.”

— 1933. május 12-én Papen, a német katolikus Centrumpárt vezetője, helyettes kancellár kijelenti: „Németország 1933. január 30-a óta törölte szótárából a pacifizmus szót.”

— 1933. június 17-én és 18-án Gömbös Gyula magyar miniszterelnök váratlanul látogatást tesz Hitlernél. A tárgyaláson meg-egyezés születik a délkelet-európai térség jövője tekintetében; Magyarország a Harmadik Birodalom mellé áll.

— 1933. október 14-én Hitler bejelenti Németország kilépését a Népszövetségből; október 19-én a német külügyminisztérium erről hivatalosan is értesíti a Népszövetség főttitkárát. Németország egyúttal kivonul a leszerelési konferenciáról is.

— 1934. január 26-án a német diplomácia jelentős sikert ér el, Hitler kancellár és Pilsudszki, a lengyel köztársaság elnöke 10 éves meg nem támadási egyezményt ír alá. — Erről az egyezményről Barthou francia külügyminiszter 1934. április 24-én bizalmas körben kijelenti: „Félek, hogy a varsói urak alapjában inkább a németeket választják az oroszok helyett.”

— 1934. február 15-én a fasiszta Heimwehr leveri a bécsi álta-

lános munkássztrájkot; az utcai harcok során tüzéség lövi a bécsi munkásházakat. — Május 1-én az osztrák parlament új, fasiszta jellegű alkotmányt fogad el; az összes politikai pártok működését megtiltják; mindenfajta politikai tevékenység csak a Vaterländische Front, a Hazafias Front keretén belül fejthető ki, amely a katolikus, fasisztabarát Dollfuss kancellár irányítása alatt áll. Az alkotmány rendkívül széleskörű jogokat biztosít a szövetségi kancellárnak és a köztársaság elnökének.

— 1934. július 25-én az osztrák náci párt, Hitler titkos utasítására, puccskísérletet hajt végre Bécsben, Stájerországban, Felső-Ausztriában és Karinthiában. A 89-es SS egység megszállja a bécsi rádiót; behatolnak a kancellária hivatalába és meggyilkolják Dollfuss kancellárt. Mussolini négy olasz hadosztályt vonultat fel a Brenner-hágóra. Az osztrák karhatalom leveri a náci puccskísérletet. — 1934. augusztus 27-én angol—francia—olasz kormánynyilatkozatot tesznek közzé, amelyben a három kormány kötelezettséget vállal Ausztria függetlenségének és területi épségének megőrzésére.

— 1934. szeptember 15-én a Szovjetunió belép a Népszövetségbe.

— 1934. október 9-én Marseille-ben horvát usztasák — a német titkosszolgálat támogatásával — meggyilkolják Sándor jugoszláv királyt és Barthou francia külügyminisztert. Kiderül, hogy a merényletet Magyarországon, Jankapusztán készítették elő a Gömbös kormány támogatását élvező horvát emigránsok.

(Geneviève Tabouis francia újságíró nő a nácik politikai gyilkosságaival kapcsolatban megemlékezik emlékirataiban azokról a beszélgetésekről, amelyeket Koester párizsi német nagykövettel folytatott. Ez a német diplomata nem tartozott a náci párthoz és bizalmas körben több ízben elítélőleg nyilatkozott a náci módszerekről. Az első beszélgetés azon az estén folyt le, amikor Duca román miniszterelnököt, aki a kollektív biztonság gondolatának meggyőződéses híve volt, a Vasgárdisták megölték, 1933. december 29-én. Koester kijelentette Tabouis-nak: „Egyes nácik azt állítják Berlinben, hogy Németország öt vagy hat politikai gyilkossággal megtakaríthatja a háborút és mindent megkaphat Európában, amit csak akar.”

Tabouis megkérdezte: „Hogyan képzelik el önöknél ezt a hat gyilkosságot?”

„Nos, először Dollfuss; Berlin véleménye szerint ő az egyetlen osztrák, aki komolyan ellenszegül az Anschlussnak. Arra számítanak, hogy

honfitársai fogják megölni, mert az Anschluss hívei minden nappal szaporodnak Ausztriában. A *második*, aki az általános felfogás szerint sorra kerülne, a *jugoszláv király* lenne. Azt mondják, az ő eltűnésével befellegzene Jugoszlávia egységének s a Franciaországgal való szövetség politikájának. A továbbiakban Romániával akarnak majd leszámolni — folytatta a nagykövet — mindenekelőtt Titulescuval, Párizs és London hű szövetségestársával!”

Tabouis félbeszakította: „Igazán azt gondolja ön, hogy Berlinnek köze volt Duca meggyilkolásához?”

Koester anélkül, hogy egy arcizma is megrándult volna, így felelt: „Talán szükségesnek hitték, de én semmit sem tudok erről.” S így folytatta: „A továbbiakban Csehszlovákiát veszik célba. Azt gondolják, ha Benest egyszer eltették az útból, akkor a csehszlovákiai német kisebbség átrepül a weimari köztársasághoz.”

„Ez még csak négy, nagykövet úr!”

„Nos igen, úgy látszik, hogy nálunk otthon még Belgiumra is gondolnak. *Albert király* mindig kiengesztelhetetlen ellenségünk marad. A Wilhelmstrasse úgy véli, hogy amíg ő él, addig Belgium sohasem csatlakozik a német rendszerhez.”

Mikor Koester elhallgatott, a francia újságíró közbevetette: „Az utolsó gyilkosságnak bizonyára Franciaországban kell megtörténnie. Avagy nincsen nálunk senki, aki nem tetszik a Wilhelmstrassénak?”

Koester hátravetette magát a széken s hangosan felnevetett: „Szavamra, bizony úgy hiszem, hogy a nácik oda lennének a boldogságtól, ha Herriot, a nagy elnök eltűnne, noha éppen most adta meg nekik az egyenlő jogokat.”

Geneviève Tabouis könyvében hozzátette: „Ez a beszélgetés jutott eszembe, amikor Dollfus meggyilkolták, amikor Sándor szerb királyt megölték, s amikor a szerencsétlen Berthout meggyilkolták, akit tulajdonképpen Herriot helyett — miután az az amerikai tartozások kérdése miatt a tárcát visszautasította — neveztek ki külügyminiszterré.”)

— 1935. január 13-án a Saar vidéki népszavazáson a rendkívül erős és kíméletlen nacionalista német propaganda hatása alatt 539 000 szavazat közül Németország mellett adnak le 473 000 szavazatot; ezzel a Saar vidék visszakerül Németországhoz.

— 1935. március 16-án Hitler felmondja a versailles-i szerződés katonai cikkelyeit, majd bevezetik Németországban az általános védkötelezettséget.

(Ezzel kapcsolatban Dodd berlini amerikai nagykövet a State Department — Külügyi Hivatal — kérdésére, vajon elkerülhetetlen-e a háború, azt válaszolja: „Nem fér hozzá kétség: Hitler háborúra törekszik. Hogy mikor kezd, az Németország katonai felkészültségétől és a

megfelelő ürügytől függ. A kormány magatartása agresszív. A Hitler—Göring—Göbbels-féle felelős vagy helyesebben szólva felelőtlen trió, mely oly kevéssé járatos a történelemben, vakmerő kalandokba bocsátkozhatik. Mindannyian a gyilkosok lelki alkátát mutatják.”)

— 1935. május 5-én a náci agresszió visszaszorítására a Szovjetunió és Franciaország kölcsönös segélynyújtási szerződést köt, ezt követi 11 nap múlva, május 16-án a szovjet—csehszlovák kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírása.

— 1935. június 18-án az angol kormány újabb engedményt tesz Hitlernek: aláírják a német—angol flottaegyezményt, melynek értelmében a német flotta hadihajók tekintetében 35:65, tenger-alattjárók tekintetében 45:55 arányban állhat az angol flottával. Az eddig titokban és más országokban, Spanyolországban, Törökországban, Hollandiában és Finnországban folyt német hadihajóépítés most nyíltan megindulhat Németországban.

— 1935. október 4-én Mussolini csapatai koholt ürüggyel megtámadják Abesszíniát.

— 1936. március 7-én a hitleri Németország újabb agresszív cselekedetet hajt végre: a Wehrmacht, a német haderő egységei bevonulnak a demilitarizált Rajna vidékre.

(Hogy milyen komoly mértékben tartottak ekkor felelős német katonai vezetők francia ellenakciótól, és hogy milyen nagy lehetőség kínálkozott még ekkor az agresszió csírájában való elfojtására, azt mutatja az OKW-nek, a német véderő főparancsnokságának a bevonulással kapcsolatban kiadott titkos utasítása, amely szerint „a német csapatok, ha francia csapatok tűnnének fel, ne bocsátkozzanak harcba, hanem nyomban vonuljanak vissza saját területükre”. — Francia csapatok azonban nem mutatkoznak, a Harmadik Birodalom stratégiai helyzete Nyugaton jelentősen megjavul.)

— 1936. április 29-én Hailé Szelasszié. Abesszínia négusa segélykéréssel fordul a Népszövetséghez. „Hát nem ismerték még fel a föld népei, hogy azzal, hogy én harcolok, nemcsak népem iránt teljesítem szent kötelességemet, hanem őrt állok a kollektív biztonság utolsó bástyáján is? Valóban olyan vakok és nem látják, hogy az egész emberiségnek tartozom felelősséggel?... Ha nem jönnek, akkor keserűség nélkül megjósolom: Nyugat el fog pusztulni.”

A nyugati hatalmak azonban, elsősorban Anglia és Franciaország,

nem hajlandók erélyesebb akcióra Olaszország ellen. 1936. július 4-én a Népszövetség véglegesen lemond a szankciók alkalmazásáról, ezzel Abesszínia az olasz agresszió áldozatává válik.

— 1936. július 11-én osztrák—német egyezményt írnak alá. Ebben a szerződésben, mely helyreállítja az 1934 júliusi puccs következtében megszakadt osztrák—német baráti kapcsolatokat, Hitler megerősíti Ausztria függetlenségét. Az osztrák és a német kormány kölcsönösen kötelezettséget vállal arra, hogy nem avatkoznak egymás belügyeibe. A szerződés egyik pontja kimondja: „Az osztrák szövetségi kormány általában, főként pedig a Német Birodalommal kapcsolatban politikáját mindig azon az elvi alapon fogja vezetni, amely megfelel annak a ténynek, hogy *Ausztria német államnak vallja magát.*” (Ennek a pontnak alapján lényegében Hitler szabad kezet nyer Ausztria külpolitikájának befolyásolására.)

— 1936. július 16-án német—olasz támogatással lázadás tör ki a törvényes spanyol köztársasági kormány ellen Spanyol-Marokkóban, a Kanári-szigeteken és a Baleárokön. A ceutai rádióállomás adja meg a lázadásra a jelt a következő mondattal: „Egész Spanyolország felett felhőtlen az égbolt.” — *Franco tábornok*, a lázadók vezére újságírók előtt kijelenti: „A mi harcunk nem csupán spanyol, hanem nemzetközi probléma is. *Meggyőződése*m, hogy Németország és Olaszország rokonszenvez céljainkkal.”

— 1936. október 25-én Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszter egyezményt ír alá, amelyben Németország formálisan elismeri Abesszínia elfoglalását, a két kormány megerősíti a Franco-kormány elismerésére vonatkozó egyezményt; megállapodnak a spanyol lázadók további katonai támogatása ügyében, végül elhatárolják Olaszország és Németország gazdasági tevékenységének körét a Balkánon és a Duna-medencében. Ezzel *formálisan létrejön a „Berlin—Róma tengely”.*

— 1936. november 15-én Berlinben Németország és Japán aláírja az Antikomintern Paktumot. Az első pont kötelezi a két szerződő felet arra, hogy kicserélik információikat a Kommunista Internacionáléről. A második pontban kötelezettséget vállalnak arra, hogy szigorú intézkedést hoznak azok ellen, akik kül- vagy belföldön, közvetlenül vagy közvetve a Kommunista Internacionálé érdekében tevékenykednek. A harmadik pont az egyezmény időtartamát öt évben állapította meg.

— 1937. január 30-án Hitler bejelentí, hogy megtagadja azokat a kötelezettségeket, amelyeket a versailles-i szerződés a Reichsbankra, a birodalmi bankra és a Reichsbahnra, a birodalmi vasutakra előírt.

— 1937. május 28-án Baldwin angol miniszterelnök lemond, utóda Neville Chamberlain.

(Claude Cockburn angol publicista a „Current History” című amerikai folyóiratban 1938 februárjában az angol konzervatív párt politikáját a következőképpen jellemzi: „Az Anglia és Németország közötti diplomáciai játékban Hitler egyik legerősebb ütőkártyája a brit konzervatív pártnak az az általánosan elterjedt meggyőződése, amely szerint Hitler ütközőül szolgálhat Európában a bolsevizmus ellen. Az angol diplomáciának e nézetet valló egyik képviselője minden további nélkül kijelentette: ő inkább azt választaná, hogy Angliát angol kommunisták helyett német monarchisták kormányozzák.”)

— 1937. június 24-én Blomberg birodalmi hadügyminiszter, a Wehrmacht főparancsnoka a hadsereg számára titkos utasítást ad ki a Wehrmacht egységes háborús előkészítésére.

(Ez az utasítás, amely egyébként a háborús főbűnösök nürnbergi perében került nyilvánosságra, leszögezi:

Németországnak ugyan semmilyen oldalról nem kell tartania támadástól, de a bizonytalan politikai világhelyzet, amely nem zárja ki a meglepő és váratlan incidenseket, megköveteli a német haderő állandó készenlétét.

A Wehrmachtnak két feladatra kell felkészülve lennie:

a) minden támadást időben vissza tudjon verni,

b) az esetleg adódó kedvező politikai helyzetet katonailag azonnai ki tudja használni.

Az utasítás a következő, valószínű „háborús eseteket” (Kriegsfälle) sorolja fel:

I. Kétfrontos háború, súlyponttal Nyugaton (*Aufmarsch „Rot”*).

II. Kétfrontos háború, súlyponttal Délkeleten (*Aufmarsch „Grün”*).

Ezenkívül külön előkészületek szükségesek a következő esetekre:

1. fegyveres intervenció Ausztria ellen (*Sonderfall „Otto”*),

2. háborús bonyodalmak a vörös Spanyolországgal (*Sonderfall „Richard”*),

3. Anglia, Lengyelország és Litvánia egyesülnek Németország ellen háborúra (*Sonderfall „Rot-Grün” tovább-bővülése*).

Az Aufmarsch „Rot” feltételezett kialakulása: Nyugaton Franciaország az ellenség, Belgium Franciaország oldalán sem most, sem később egyáltalán nem tud fellépni.

Keleten a Szovjetunió és Csehszlovákia ellenséges magatartásával minden valószínűség szerint számolni kell. El lehet fogadni azt a nézetet, hogy egy ilyen, Németország által két fronton viselt háború esetén Lengyelország és Litvánia az első szakaszban semleges marad.

Az utasítás Ausztria, Olaszország, Magyarország és Jugoszlávia részéről „legalább jóakarátú semlegességet” vár el. Anglia magatartása „bizonytalan”. Az Aufmarsch „Grün” esetén, tehát egy olyan kétfrontos háborúban, amikor a hadműveletek súlypontja Délkelet-Európában van, a következő feltételekből kell kiindulni: A háború megindulhat Keleten egy Csehszlovákia elleni rajtaütésszerű német támadással, amely hadművelethez a politikai és nemzetközi jogi feltételeket a német diplomáciának és titkos szolgálatnak előzőleg meg kell teremteni.

Az Aufmarsch „Grün” esetében várható, hogy Lengyelország és Litvánia semleges vagy legalábbis tartózkodó lesz, Ausztria, Olaszország és Jugoszlávia legalábbis jóakarátú semlegességet fog tanúsítani. Magyarország Németországnak Csehszlovákia elleni akciójához előbb vagy utóbb talán csatlakozni fog. Franciaország és a Szovjetunió valószínűleg megkezdik az ellenségeskedéseket Németországgal, a Szovjetunió mindenekelőtt tengeri és légi erőkkel.

A Fall „Grün” elkerülhetetlenül szükséges feltétele, hogy a német diplomácia minden eszközzel biztosítsa Anglia és a többi, itt meg nem nevezett, de Németország elleni katonai akcióra kész államok semlegességét.

A Wehrmacht fokozza előkészületeit oly mértékben, hogy adott időpontban a rendelkezésre álló erők döntő hányadával, a lehető legnagyobb súllyal be tudjon törni Csehszlovákiába, mialatt Nyugaton a Wehrmacht erőinek egy kis része fedezi ezeket a támadó hadműveleteket.

A Csehszlovákia ellen indított hadműveletek célja: az ellenséges haderők szétverése, Cseh- és Morvaország megszállása. Ezáltal el lehet érni, hogy egy esetleges nyugati háború esetén Csehszlovákia fenyegető nyomását, az esetleges hátbatámadást már előre ki-

kapcsolták és a szovjet légierők operációs bázisának lényeges részét Csehszlovákiában megszállták.

A „külön-esetek” közül az „Otto”-eset akkor lép érvénybe, ha Ausztriában vissza akarják állítani a Habsburg-monarchiát. A német haderők fegyveres intervenciójának az a célja, hogy Ausztriát fegyveres erővel a restaurációról való lemondásra kényszerítse. Az utasítás szerint az osztrák belpolitikai feszültséget kihasználva a lehető legrövidebb időn belül be kell vonulni Bécsbe, minden ellenállást le kell törni. Annak eldöntése, vajon a Wehrmacht fegyveres erői mellett az osztrák náci párt osztályait is bevetik-e, a Wehrmacht főparancsnokának elhatározásától függ.

Amennyiben a Fall „Otto” és a Fall „Grün” egy időre esnek, akkor a Fall „Ottó”-t a Fall „Grün” befejezéséig el kell halasztani. Az utasítás végül leszögezi, hogy számítani kell esetleg arra is, hogy a Fall „Ottó”-ból kifejlődhet a Fall „Grün”.

Megemlíti még az utasítás azt az eshetőséget is, hogy Németország és a vörös Spanyolország között véletlen vagy provokált konfliktus keletkezik, amely háborúhoz vezethet. Mindenesetre addig is a szárazföldi haderőnek és a légierőnek az a feladata, hogy fehér Spanyolországot támogassa anyagi és személyi téren.

A harmadik külön-eset a Sonderfall „Grün-Rot” továbbfejlődése. Ez abban az esetben áll elő, ha Anglia, Lengyelország és Litvánia a hadüzenet megkezdése után az ellenséges oldalra áll. Ez esetben a Wehrmacht katonai helyzete elviselhetetlen mértékben megrosszabbodik. A politikai vezetésnek mindent el kell követni, hogy ezeket az országokat, elsősorban Angliát és Lengyelországot megtartsa semlegesnek. Mindenesetre azonban az Aufmarsch „Rot”-ot és „Grün”-t úgy kell előkészíteni, hogy a politikai vezetésnek ez az akciója esetleg mégsem sikerül.)

— 1937. július 8-án Japán hadüzenet nélkül megtámadja Kínát, a nagy technikai fölényben levő japán csapatok elfoglalják Tientsint, Sanghajt és Nankingot.

— 1937. augusztus 21-én szovjet—kínai megnemtámadási szerződést írnak alá.

— 1937. október 5-én Rooseveltt, az USA elnöke chicagói beszédében kijelenti, hogy az Egyesült Államok érdekei megkövetelik a távol-keleti béke megóvását. Az agresszort a békeszerető hatalmak együttműködésével vesztégzár alá kell helyezni. Rooseveltt kifejezi azt a meggyőződését, hogy a semlegesség nem biztosít

hatja Amerikát a háború ellen. „Senki se képzelje azt — szögezi le az amerikai elnök —, hogy Amerika elkerüli majd a háborút, hogy kegyelemre talál, hogy nem támadják meg a nyugati féltekét, hogy továbbra is nyugodtan és békésen élvezheti majd a civilizáció áldásait.”

— 1937. november 3-án a brüsszeli konferencián, bár a részvételt Japán két ízben is elutasítja, a nyugati hatalmak vele szemben mégis békülékeny álláspontra helyezkednek: semmi határozott szankciót nem helyeznek kilátásba a Kína elleni agresszió miatt, mindössze a konferencia berekesztő határozatában kifejezik azt a szerény kívánságot, hogy „Japán vizsgálja felül Kínával kapcsolatos magatartását s találjon módot a konfliktus békés elsimítására”.

— 1937. november 6-án Olaszország csatlakozik az Antikomintern Paktumhoz.

— 1937. november 5-én Hitler bizalmas, szűkkörű megbeszélést hív össze. A meghívottak: Blomberg hadügyminiszter, Fritsch, a szárazföldi haderő, Raeder, a haditengerészet, Göring, a légi-erők főparancsnoka és Neurath külügyminiszter.

(Hitler ismerteti a közeli és távoli jövőre vonatkozó politikai, gazdasági és katonai célkitűzéseit. Ez, mondotta Hitler, lényegében politikai végrendelete arra az esetre, ha még a tervek megvalósítása előtt elköltöznék az élők sorából.

A Führer abból indul ki — mint azt a Mein Kampfban tíz évvel azelőtt már rögzítette —, hogy Németország jövője a szárazföldi „Lebensraum” (élettér) megszervezésén nyugszik, és hogy ezt a problémát, az élettér megvalósításának kérdését csak erőszakkal lehet megoldani.

Az első lépés a Lebensraum megoldása útján Ausztria annektálása, bekebelezése, azután Csehszlovákia lerohanása és megsemmisítése; az egész Csehszlovákiáé és nemcsak a túlnyomóan német lakosságú Szudétaföldé.

Az utolsó periódus, amikor a Wehrmachtnak feltétlenül akcióba kell lépni, 1943—45, de készen kell lenni arra is, hogy kedvező feltételek mellett háborút kezdjünk már 1938-ba.)

— 1937. november 21-én Hitler Augsburgban, a régi náci gárda összejövetelén kijelenti: „Meg vagyok győződve arról, hogy az előkészítő szakasz legnehezebb részén túl vagyunk. Most új feladatok felé kell fordulnunk, meg kell teremteni a mi népünk Lebensraumját.”

— 1937. december 7-én *Blomberg újabb utasítást ad ki a Wehr-machtnak.*

(Ez a kiegészítés mindenekelőtt leszögezi: a külpolitikai helyzet fejlődése arra enged következtetni, hogy a délkeleti háború előbb következik be, mint a nyugati támadás. Feltételezhető, hogy hacsak a politikai helyzet alapvetően nem változik kedvezőtlen irányban, akkor a hadsereg 1937—38-as mozgósítási évének befejezéséig nem kerül sor kétfrontos háborúra.

Minden mozgósítási és felvonulási előkészület súlypontját ennek alapján a Fall „Grün”-re (kétfrontos háború) kell helyezni. Blomberg utasítása a következőképpen fejeződik be: „Megtiltok minden olyan rendszabályt vagy intézkedést, amely alkalmas arra, hogy a törzseknél és csapatoknál azt a gyanút váltsa ki, hogy a háborúval már az 1938-as évben számolni kell.”)

— 1937. november 17-én *Anglia felveszi a diplomáciai kapcsolatot Franco-Spanyolországgal.*

— 1938. január 10—12-ig *Budapesten háromhatalmi tanácskozásra ül össze az olasz, a magyar és az osztrák külügyminiszter, valamint Darányi magyar miniszterelnök és Schuschnigg osztrák szövetségi kancellár.*

(A háromhatalmi tanácskozáson megállapodnak abban, hogy szorosan együttműködnek Németországgal az 1936. július 11-i osztrák—német egyezmény alapján; Magyarország és Ausztria formálisan is elismeri a Franco kormányt, rokonszenvvel üdvözik az olasz—német—japán Antikomintern Paktumot, végül Ausztria és Magyarország kormánya kilátásba helyezi, hogy esetleg kilépnek a Népszövetségből.)

— 1938. február 12-én *Schuschnigg osztrák kancellár Hitler meghívására Berchtesgadenbe utazik, hogy „baráti eszmecsere” során tisztázzák az osztrák—német viszonyt érintő problémákat...*

Az 1938. február 12-i berchtesgadeni megállapodások — Az angol, a francia és az olasz álláspont — Hitler titkos tárgyalása az osztrák náci párt vezetőivel — Schuschnigg ellenlépése: március 13-ra népszavazást tűz ki — Az osztrák náci párt akcióba lép — Hitler parancsa az „Unternehmen Otto” előkészítésére — Mi történt március 11-én Bécsben — A Wehrmacht bevonul Ausztriába — Az Anschluss deklarálása — Hitler Bécsben — Az Anschluss hatása Londonban, Moszkvában és Bécsben

A berchtesgadeni tárgyalásokon Hitler tudtára adta követeléseit az osztrák delegációnak:

— Az osztrák kormány adjon általános amnesztiát az elítélt náci-
cikknek,

— az osztrák „nemzeti szocialisták” — a Hazafias Front kere-
tein belül — legális politikai tevékenységet fejthessenek ki,

— Seyss Inquart államtanácsos kapja meg a bel- és biztonság-
ügyi miniszteri tárcát,

— Janson vezérkari főnököt mentsek fel és helyére Böhm ve-
zérőrnagyot nevezzék ki,

— az osztrák és a német hadsereg technikai színvonalát közös
nevezőre kell hozni.

Mindennek ellenében Hitler mind a berchtesgadeni tárgyaláso-
kon, mind február 20-án a Reichstagban elmondott beszédében
ígéretet tett arra, hogy *tiszteletben tartja Ausztria függetlenségét*, az 1936 júliusi egyezmény alapján. Megígérte továbbá azt is,
hogy az osztrák náci párt illegális tevékenységét nem támogatja.

Schuschnigg, miután Berchtesgadenben — a fenyegetések ha-
tása alatt — *elfogadta Hitler követeléseit*, visszatérése után dip-
lomáciai úton az olasz, az angol és a francia kormányhoz fordult:
helyeslik-e a megegyezést?

Az angol és a francia kormány azzal biztatta Schuschniggot.

hogy nyugodtan teljesítse Hitler követeléseit; egy-két hónapon belül a helyzet megváltozik, addig időt kell nyerni. Abban reménykednek, hogy az Ausztriára kifejtett német nyomás Olaszországot egyre nagyobb mértékben fogja nyugtalanítani, könnyen kirobbanhat a német—olasz konfliktus, széttörik a Berlin—Róma tengely, anélkül, hogy Angliának és Franciaországnak bárminő áldozatot kellene hoznia, és megvalósulhat a Róma—Párizs, Róma—London összefogás — az angol—francia feltételek alapján. Ezeket a feltételeket, melyek a Földközi-tenger és Észak-Afrika vitás kérdéseit rendeznék, Mussolininak vita nélkül el kell fogadnia, hiszen Hitler ellen egyedül nem tehet semmit. Tehát: időt kell nyerni, hogy a legalkalmasabb pillanatban lehessen benyújtani Mussolininak a számlát...

Mussolini kétségtelenül nehéz helyzetben volt: az Ausztria ellen irányuló német fenyegetés Olaszországnak sem volt kellemes. Ha Hitler elnyeli Ausztriát, Magyarország elszigetelődik, Németországnak közvetlen határa lesz Jugoszláviával, Csehszlovákia komoly veszedelembé kerül; veszély fenyegeti az évek hosszú során oly nagy áldozatokkal megszerzett közép-európai olasz pozíciókat.

Mussolini azonban az osztrák probléma tüzésénél *meg akarta sütni saját pecsenyéjét*; jól tudta, hogy Anglia és Franciaország az ő segítsége nélkül alig tehet valamit közvetlenül Ausztriáért — Hitler ellen. Minél tovább lehet húzni az időt, annál nagyobb ellenszámlát lehet benyújtani a nyugati hatalmaknak. Ezen az ellenszámlán szerepelhet a Földközi-tenger térségének rendezésén kívül a spanyol kérdésnek olasz szempontból kedvező megoldása, gazdasági követelések teljesítése, csak ki kell várni az alkalmas pillanatot...

Az egymással vetélkedő nagyhatalmak bonyolult játszmájában Ausztria függetlensége egy időre a középpontba került, de nem azért, hogy megvédjék a náci agressziótól, hanem azért, hogy czen keresztül valósítsák meg hatalmi célkitűzéseiket.

Schuschnigg, ha nehezen szánta is el magát, de teljesítette Hitler személyi követeléseit, köztük a legdöntőbbet: *Seyss Inquart*, kit az 1936 júliusi egyezmény alapján államtanácsossá neveztek ki, a bel- és biztonságügyi minisztérium élére került.

Seyss Inquart, a gazdag, előkelő bécsi ügyvéd, aki hosszú éveken át jelentős anyagi támogatásban részesítette az ausztriai nácik szervez-

kedését, és aki, bár ekkor még nem volt tagja a náci pártnak, az osztrák hitleristák bizalmát teljes mértékben bírta — ezért is „ajánlotta” Hitler öt Schuschniggnek —, a háborús főbűnösök nürnbergi perében történt kihallgatása során elmondotta, hogy már 1937 májusában, államtanácsosi kinevezése után, látogatást tett a Harmadik Birodalom vezetőinél, többek között Hessnél és Göringnél, akiktől már akkor megfelelő instrukciókat kapott. 1938. február 17-én pedig, egy nappal bel- és biztonságügyi miniszterré való kinevezése után Hitlerhez utazott. Á Führrert nemzeti szocialista köszöntéssel, feltartott kézzel üdvözölte az új osztrák belügyminiszter...

Franz von Papen, a Harmadik Birodalom bécsi nagykövete nyilatkozatot adott a sajtónak erről a kérdésről. Képmutató módon kijelentette: „*Németország biztosítja Ausztria függetlenségét és sérthetetlenségét.* Az osztrák nemzeti szocialisták most nyíltan vallhatják, hogy nemzeti szocialisták. Németországnak egyetlen érdeke van Ausztriában, és ez az, hogy a nemzeti szocialistáknak jogukban álljon véleményüket ugyanúgy kifejezésre juttatni, mint más csoportoknak.”

Papen nyilatkozott az olasz kormány állásfoglalásáról is: „*Mussolini teljes mértékben meg van elégedve az új német—osztrák megállapodásokkal.* Mussolini és Hitler között egyébként erre vonatkozóan a Duce berlini látogatása alkalmával megbeszélés folyt.” Ez nagy meglepetést keltett, hiszen az 1934. évi ausztriai náci puccs idején Olaszország négy hadosztályt mozgósított Németország ellen, Ausztria függetlenségének védelmére. A változás okairól félre nem érthető felvilágosítást nyújtott *Virginio Gaydának*, Ciano olasz külügyminiszter bizalmi emberének a *Giornale d'Italia* február 19-i számában megjelent vezércikke a berchtesgadeni találkozóról. Gayda cáfolja egyes angol lapok azon állítását, hogy Schuschnigg húszperces telefonbeszélgetés során kétségbeesetten kérte Mussolinit, hogy lépjen fel Ausztria érdekében Németországgal szemben. De nincs komoly alapjuk azoknak az angol lapvéleményeknek sem, amelyek szerint Olaszország az osztrák kérdésben tanúsított passzív magatartásával tulajdonképpen visszavonult az európai politikától. „A valóság ezzel szemben az — írja Gayda —, hogy Schuschnigg semmiféle kétségbeesett kéréssel nem fordult Róamához, hanem egyszerűen értesítette az olasz kormányt arról, hogy Berchtesgadenbe utazik és ott Hitler kancellárral találkozik; Olaszország tudomásul vette a tényeket és örömmel állapította meg, hogy azok teljes mérték-

ben megfelelnek Ausztria nemzeti érdekeinek. Olaszország olyan politikát folytat, amely tisztelőben tartja minden nép nemzeti jogait és számol a történelmi és időszerű valóságokkal. Felfogása szerint valóságos bűn volna a hétmillió Ausztriát a hatvanhat millió Németország ellen izgatni olyan kérdés miatt, amely végeredményben nem egyéb, mint a nemzeti egység kérdése. A földrajz a maga területi követelményeivel olyan feltételeket teremt, amelyeket a politikai realizmusnak feltétlenül fel kell ismernie és el kell fogadnia."

A berchtesgadeni találkozó szoba került az *angol alsóház* február 20-iki ülésén is. Simon kincstári kancellár *Henderson képviselő interpellációjára* a következőket mondta: „Osztrák forrásokból nyert felvilágosításokból kitűnik, hogy a berchtesgadeni megbeszélés alapján nem szövegeztek meg szerződéses okiratot. Úgy értesülök azonban osztrák forrásokból, hogy a megegyezés pontjai a következők: az osztrák kancellár messzemenő békítő intézkedéseket tesz Ausztria belső megnyugtatójának előmozdítására. (Gúnyos derűtség az ellenzéken.) Másrészt Németország meghosszabbította az 1936. évi júliusi német—osztrák egyezmény hatályát és megújította azt az ígéretét, hogy nem avatkozik bele Ausztria belső ügyeibe."

Henderson képviselő felvetette: „Az 1922. évi genfi egyezmény értelmében Ausztria megígérte, hogy nem kezd olyan tárgyalásokat, amelyek veszélyeztetnék függetlenségét; ha ez mégis bekövetkezik, mit tesz az angol kormány?" *Sir John Simon* a következőket válaszolta: „Ez más kérdés, ezzel most nem foglalkozhatom."

Greenwood munkáspárti képviselő feltette a kérdést: „Mi a kormány álláspontja az ilyen, új módszerű, vértelen támadással szemben?"

Sir John Simon azonban válasz nélkül leült.

Eden külügyminiszter ugyanezen az alsóházi ülésen bejelentette lemondását, indokolásul pedig leszögezte: „Nem hiszem, hogy haladhatunk az európai megbékülés terén, főként ha az utóbbi napok eseményeit tekintjük, ha engedjük, hogy az a benyomás terjedjen el külföldön, hogy meghátrálunk az állandó nyomás elől."

A Hitler—Schuschnigg megegyezés következménye Ausztriában: a döntő mértékben a kispolgárságra és az értelmiségre támaszkodó Hazafias Front bomlásnak indul, a náci párt tevékenysége a Führertől kapott utasítások értelmében egyre fokozódik.

*Fura épület emelkedik az Obersalzberg sziklái között :
a berchtesgadeni sasfészék . . .*

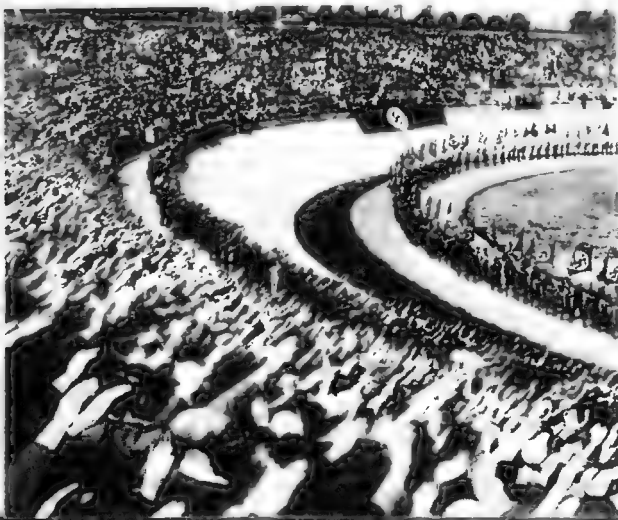
A náci vezérek. Középen : Göbbels, Hitler, Röhm, Göring

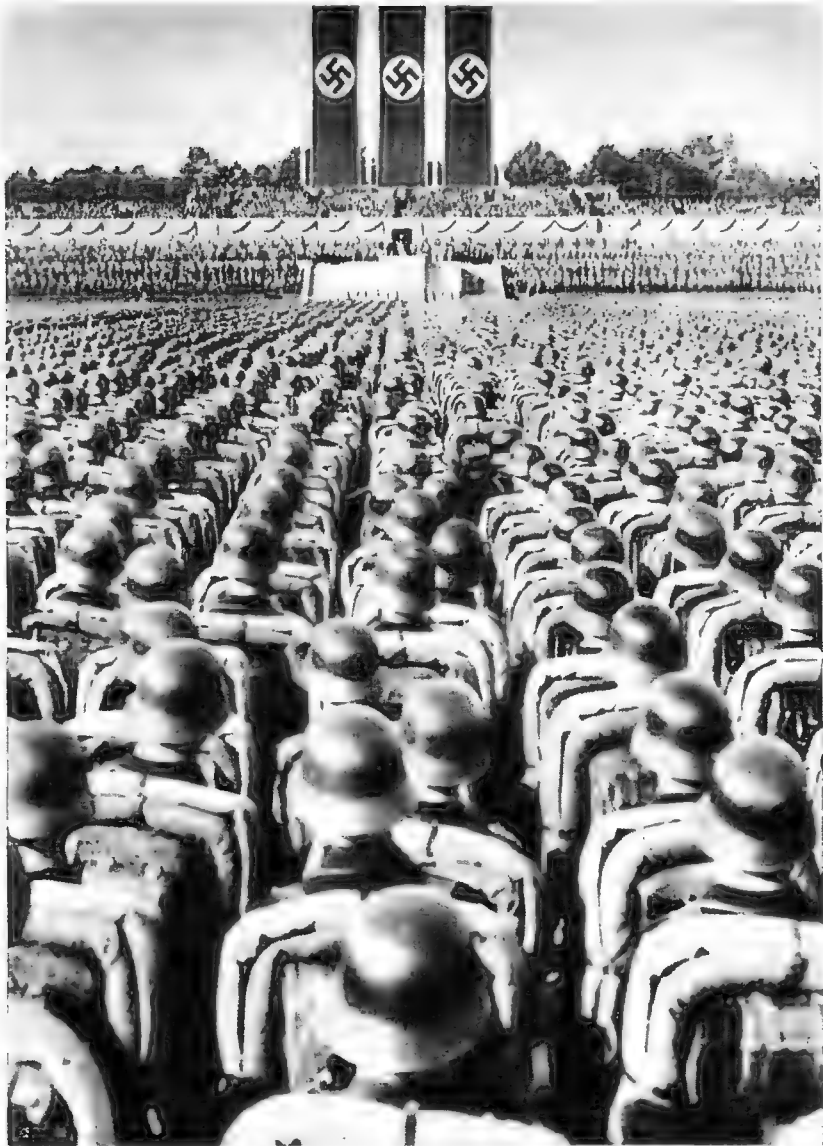
Hitler: „A német nép nem háborús nemzet!” (Beszéd a birodalmi gyűlésen 1938. febr. 20-án)

Hindenburg tábornagy, négy tisztje — és egy békés civil: Hitler

Heil — Sieg a berlini Stadionban

És egy különösen „békés” összejövetel a nürnbergi ünnepségeken

Hitler beszél, beszél . . .

És Göbbels felvonul a testőrségével

tömegtüntetésekre kerül sor Salzburgban, Grazban, Linzben és Innsbruckban; a Seyss Inquart vezetése alatt álló osztrák karhatalmi erők természetesen nem lépnek fel az osztrák nácik ellen. A Schuschnigg kormány tehetetlen a meg-megújuló náci mozgulásokkal szemben, ami egyáltalán nem csodálatos, hiszen az osztrák náci párt két tagja benn ül a kabinetben: *Glaise-Hors-tenau az igazságügyi, Seyss Inquart a belügyi apparátust tartja kezében.*

Schuschnigg ebben a helyzetben döntő lépésre szánja el magát: *március 9-én* este Innsbruckban, első politikai sikereinek színhelyén beszédet mond, melyben bejelenti: *népszavazáson* óhajtja megkérdezni az osztrák népet, vajon helyesli-e politikáját, vagy sem. A népszavazás *időpontja: március 13.*

A népszavazásra feltett kérdés, amelyre minden, 24. életévét betöltött osztrák állampolgár szavazhat: „Akarod-e, hogy Ausztria szabad, független, német, keresztény és tekintélyi vezetésű állam legyen?” (Bist du für ein freies, unabhängiges, deutsches, christliches und autoritär geführtes Österreich?)

A népszavazáson — az osztrák alkotmány értelmében — csak igennel vagy nemmel lehet felelni.

Mindenki előtt világos volt, hogy egy olyan népszavazáson, melyet nem a náci SS alakulatok fegyvereinek árnyékában hajtanak végre, az osztrák nép döntő többsége Schuschnigg politikája mellett adja le voksát. A népszavazás terminusának meghatározásában az a szempont vezette Schuschniggot, hogy lehetetlenné tegye náci ellenpropaganda kifejtését.

A náci párt vezetősége március 9-én délelőtt 10 órakor értesül arról, hogy a szövetségi kormány népszavazást tervez. Elhatározzák, hogy először is informálni kell a Führert. Másodszor: Seyss Inquart Schuschnigghez intézett nyilatkozatban tiltakozik a népszavazás ellen és utal a berchtesgadeni megállapodásra. Ezzel módot ad a Führernek arra, hogy beavatkozzék Ausztria ügyeibe. Harmadszor: Seyss Inquartnak mindaddig együtt kell működnie a kormánnyal, ameddig a Führertől más utasításokat nem kap.

A Schuschnigghez intézendő levél másolati példányával Globotschnigg március 9-én Berlinbe repül a Führerhez.

Hitler a népszavazás hírére dührohamot kap és legbizalmasabb tanácsadóival, Göringgel, Hesszel, Himmlerrel, Ribbentroppal és Keittelrel folytatott tanácskozáson elhatározza: a legrövidebb időn belül „megoldja” az osztrák problémát... Göring Hitler utasí-

tására közli az osztrák náci párttal, hogy a népszavazás elrendelését a berchtesgadeni megállapodás megsértésének fogják fel. A náci párt szervezetei készüljenek fel erőszakos akciók végrehajtására: a Führer mögöttük fog állani. Három esetre lehet számítani:

Az első lehetőség az, hogy Schuschnigg eláll a népszavazástól. Ebben az esetben nagy tüntetések kirobbantására van szükség.

A második lehetőség: Schuschnigg lemond. Ebben az esetben a tüntetésekből át kell menni a hatalom megragadásába.

A harmadik lehetőség: Schuschnigg felveszi a harcot. Ebben az esetben a náci párt összes helyi vezetői saját felelősségükre minden erőt bevethetnek a hatalmi pozíciók megragadása céljából.

Pénteken, 11-én kora délelőtt *Glaise-Horstenau* a Führertől jövet Bécsbe érkezik és átadja *Seyss Inquart*nak Hitler levelét. A Führer álláspontja: a népszavazást el kell halasztani; ha Schuschnigg nem enged, akkor ennek minden bizonnyal az lesz(!) a következménye, hogy Ausztriában zavargások törnek ki. Ha pedig a zavargások során az osztrák nácik élete veszélybe kerül, akkor a Harmadik Birodalom kész arra, hogy segítséget nyújtson, ha ezt az osztrák kormány kéri...

(Ebből Seyss Inquart és társai megérthették, hogy valamiképpen nekik kell kormányra jutniuk, mert egy ilyen segélykérésre csak náci kormány hajlandó...)

A Führer utasításai alapján Seyss Inquart és Glaise-Horstenau — be sem várva az előző napon, március 10-én átadott levélre a szövetségi kancellár válaszát — újabb levelet intéz Schuschnigg kancellárhoz. A levelet déli 12 órakor nyújtja át Schuschniggnak a két náci miniszter azzal, hogy egy óra múlva, 13 órakor a kancellárnak választ kell adnia.

A Hitler által sugallt követelések:

— a március 13-ára kitűzött népszavazást négy héttel el kell halasztani,

— a válacztás technikai lebonyolítását Seyss Inquarta kell bízni.

— minden szavazatszedő bizottságnak legyen náci tagja is,

— meg kell adni a teljes propagandaszabadságot a náci párt-nak.

Schuschnigg válasza:

— a határidőből nem enged,

— a választás technikai lebonyolítását hajlandó Seyss Inquarta bízni,

— a náci propagandát bizonyos megszorításokkal megengedi.

Még az új követelések átadása előtt, délelőtt fél 12-kor az oszt-rák náci párt vezetősége tanácskozásra ül össze.

A tanácskozás közben érkezik meg Seyss Inquart és Glaise-Horstenau, és beszámolnak arról, hogy Schuschnigg a náci minisztereknek a népszavazás elhalasztására irányuló előterjesztését elutasította. Ezután a Glaise-Horstenau által Berlinből hozott írásbeli utasítások szerint megszerkesztenek egy több millió példányban sokszorosítandó felhívást, azonkívül megfogalmazzák a Führerhez intézendő *segélytáviratot* is: Ausztriában veszély fenyegeti a „nemzeti szocialistákat”, a Führer vegye védelmébe őket. Glaise-Horstenau bizalmasan közli a tanácskozás résztvevőivel, hogy *Németországban komoly katonai előkészületek vannak folyamatban...*

Glaise-Horstenau miniszter értesülése pontos volt. A német nagyvezérkar — Jodl tábornok naplójának tanúsága szerint — március 10-én (!) délelőtt 10 óra 15 perckor parancsot kap a Führertől: fel kell készülni az „Otto” hadműveleti terv végrehajtására.

Hitler parancsa alapján az OKW, a véderő főparancsnoksága mozgósítja a 8. hadsereget, valamint a VII. és VIII. hadtestet. A légierő főparancsnoksága készenlétbe helyez 300 Ju 52-es szállítórepülőgépet propaganda-anyag ledobására, 1 vadász- és 3 harci repülőgép-csoportot.

Március 11-én hajnali 2 órakor Hitler kiadja a Weisung Nro 1-et, az 1. sz. hadműveleti utasítást az „Unternehmen Otto” végrehajtására:

„I. Elhatározott szándékom, hogy ha más eszközök nem vezetnek célhoz, akkor fegyveres erővel bevonulok Ausztriába, hogy ott helyreállítsam az alkotmányos viszonyokat és megakadályozzam a német érzésű lakosság elleni további erőszakos cselekedeteket.

II. Az egész vállalkozás fölötti parancsnokságot én veszem át..

III. Feladatok:

a) Szárazföldi hadsereg.

Az Ausztriába való bevonulás a nekem előterjesztett terv alapján megy végbe. A hadsereg célja mindenekelőtt Felső-Ausztria,

Salzburg, Alsó Ausztria és Tirol megszállása, Bécs gyors birtokbavétele és az osztrák—cseh határ biztosítása.

b) Légierő.

A légierő feladata, hogy demonstráljon és propaganda-anyagot dobjon le, az osztrák repülőtereket az esetleg később utánaküldendő egységek számára megszállja. a hadsereget a szükséges mértékben, felhívásra, támogassa és ezenkívül külön feladatokra harci egységeket tartson készenlétben.

IV. A Hadsereg és a Légierő vállalkozásra kiszemelt egységeinek 1938. március 12-én legkésőbb 12 órától bevonulásra és bevetésre kész állapotban kell lenniük.

A határok átlépésére és átrepülésére, a célpontok megszállására az engedély megadását magamnak tartom fenn.”

Bécsben ezalatt Schuschnigg délután 14 órára minisztertanácsot hív össze. Rainer megállapodik Seysszel, hogy ha délután 3 óráig nem kap tőle kielégítő értesítést a minisztertanács határozatáról, akkor elküldi a segélykérő táviratot a Führernek, egyúttal szétoszórják az osztrák néphez intézett felszólítást és megindítják a hatalom átvételére irányuló akciót.

14 óra 40 perckor Seyss telefonál Rainernek, hogy Schuschnigg a nyomás alatt meghátrálva lemondott a népszavazásról, de vonakodik új, későbbi időpontban lebonyolítandó népszavazás kiírására — a hosszabb terminus ugyanis módot adna az osztrák náci pártnak arra, hogy alaposan felkészüljön, teljes mértékben igénybe vegye a Harmadik Birodalom erkölcsi és anyagi támogatását. Schuschnigg ugyanekkor a rend fenntartása érdekében a legszigorúbb biztonsági intézkedéseket rendelte el. Rainer kérésére, vajon Glaise-Horstenau és ő lemondott-e, Seyss tagadó választ ad.

Seyss Inquart alig kezdi meg ismét tárgyalását Schuschnigggal, amikor 14 óra 45 perckor sürgősen telefonhoz hívják. A vonal másik végén Göring jelentkezik.

Göring: Mi újság önöknél? Önök lemondtak már, vagy tud nekem valami újat jelenteni?

Seyss Inquart: A kancellár a vasárnapra kiírt választásokat felfüggesztette, ezért én és a többi nemzeti szocialista miniszterek várakozó álláspontot foglaltunk el. Ugyanekkor a választás felfüggesztése mellett Schuschnigg igen széleskörű biztonsági intézkedéseket rendelt el, egyebek között kijárási tilalmat este 8 óra után.

Göring: Ezek a rendelkezések semmilyen formában sem elfogadhatók. Ebben a pillanatban ugyan nem tudok hivatalosan állást foglalni, de a legrövidebb időn belül közlöm a döntést.

15 óra 5 perckor Göring telefonon közli Seyss Inquarttal: Berlin Schuschnigg elhatározásával semmilyen módon nem tud egyetérteni. A berchtesgadeni megállapodás megszegése miatt Schuschnigg az itteni politikai tényezők bizalmát elvesztette, és jövőbeni cselekedeteiben nem bíznak. *Berlin azt követeli, hogy a két nemzeti szocialista miniszter és a két államtitkár, Seyss Inquart és társai azonnal nyújtsák be a kancellárnak lemondásukat és követeljék a kancellártól, hogy ő ugyancsak lépjen vissza.*

— A Führer nevében felkérem, hogy a *megbeszélt táviratot küldje el.* Magától értetődő — szögezi le végül Göring —, hogy Schuschnigg lemondása után csak egy eset következhet: Miklas osztrák szövetségi elnök önnek ad megbízást a kabinet újjáalakítására.

15 óra 55 perckor Seyss Inquart hívja telefonhoz Göringet és arról értesíti, hogy *Schuschnigg kancellár éppen úton van Miklas elnökhöz, hogy a saját maga és az egész kormány lemondását benyújtsa.*

Göringnek arra a kérdésére, vajon ezzel a kormány újjáalakítására szóló megbízatása biztosítva van-e, Seyss Inquart kijelenti, hogy e tekintetben legkésőbb 17 óra 30 percig választ fog adni.

Göring újra határozottan leszögezi, hogy *Schuschnigg kancellár lemondásán kívül Seyss Inquart megbízatása Berlin elengedhetetlen követelése.*

Az események ezekután gyorsan peregnek. 17 órakor Göring a bécsi német követséggel folytat 8 perces telefonbeszélgetést, melynek során ismerteti Hitler ultimátumát:

— 19 óra 30 percig meg kell alakítani az új kormányt; a kormány névsorát Keppler államtitkár repülőgépen viszi éppen most Bécsbe,

— az osztrák SA és SS alakulatokat mint segédrendőri egységeket azonnal fel kell használni,

— az osztrák náci párt működését, beleértve a Hitler-Jugend tevékenységét is, azonnal engedélyezni kell.

17 óra 26 perckor újabb telefonbeszélgetésre kerül sor Seyss Inquart és Göring között.

Seyss Inquart: A szövetségi elnök elfogadta a lemondást, azonban a kancellári tisztséget dr. Enderre és nem rám bízta; én Mik-

las elnök elgondolása szerint a helyettes kancellári tisztséget tölteném be.

Göring: Azonnal keresse fel Miklast és követelje, hogy a szövetségi kancellári tisztséget önnek adja át. *Ha este 19 óra 30 percig nem érkezik meg Berlinbe a jelentés arról, hogy ön, Seyss Inquart megalakította az új kormányt, akkor a német csapatok megkezdik a bevonulást Ausztriába.*

18 óra körül Schuschnigg a kancellári hivatalba megbeszélésre hívja a hadsereg és a karhatalmi erők vezetőit: van-e valami esélye az esetleges ellenállásnak? A tanácskozáson megdöbrentő kép alakul ki: a kormány a katonaságra és a rendőrségre már nem számíthat biztosan, a német birodalmi haderőnek csak néhány óráig lehetne ellenállni.

Ugyanekkor annak a híre érkezik az osztrák kormányhoz, hogy Keppler birodalmi államtitkár, Hitler külön-megbízottja repülőgépen elindult Bécsbe.

Keppler repülőútjának hírével egy időben az osztrák határvédelmi alakulatok azt jelentik, hogy végig a *német határ mentén nagyarányú csapatösszevonásokat lehet észlelni.*

18 óra 28 perckor a közben Bécsbe érkezett Keppler államtitkár telefonon tájékoztatja Berlint a helyzetről. Eszerint Muff tábornok, bécsi német katonai attasé éppen most volt Miklas elnök-nél, aki még mindig nem hajlandó a követeléseket teljesíteni. Ő, Keppler, még egyszer megpróbál telefonálni Miklasnak, vajon ohajt-e vele az utolsó pillanatban beszélni vagy sem.

Göring ekkor utasítást ad Kepplernek, hogy menjen el Miklashoz és közölje vele: *a német csapatok öt percen belül megkapják a parancsot a bevonulásra.*

Keppler rövidesen visszajön és jelenti Göringnek, hogy Miklas mindent elutasított.

19 óra 57 perckor Seyss Inquart jelenti Göringnek, hogy Schuschnigg rádióbeszédben fordul az osztrák néphez: *a kormány nem tekinti magát hivatalban levőnek*, a katonaság fölött a parancsnokságot Schilhavsky tábornok vette át.

Mikor Göring megtudja, hogy Seyss Inquart nem nyert megbízatást kormányalakításra, akkor közli, hogy a Wehrmacht csapatai megkapják a parancsot a bevonulásra. továbbá azt, hogy aki megkísérli az ellenállást, azt hadbírótság elé állítják.

Schuschnigg a következő proklamációt olvassa fel a bécsi rádióban:

„Osztrák férfiak és osztrák nők!

A mai nap nehéz és döntő helyzet elé állított bennünket. Megbízást kaptam, hogy az osztrák népnek a nap eseményeiről jelentést tegyek:

A német birodalmi kormány a szövetségi elnök úrhoz határidőhöz kötött ultimátumot intézett, amely szerint a szövetségi elnök úrnak egy neki javasolt jelöltet szövetségi kancellárrá kellene kineveznie, ellenkező esetben erre az órára kilátásba helyezték a német csapatok bevonulását Ausztriába.

A világ színe előtt megállapítom, hogy a hírek, amelyeket Ausztriában terjesztettek, s amelyek szerint Ausztriában munkászavargások voltak, hogy patakokban folyt a vér, hogy a kormány nem ura a helyzetnek, és a maga erejéből nem tudott volna rendet teremteni, az első betűtől az utolsóig kitalálások.

A szövetségi elnök úr megbízott engem, közöljem az osztrák néppel, hogy az erőszaknak engedünk. Semmi áron, még ebben a komoly órában sem vagyunk hajlandók német vért ontani, ezért utasítottuk véderőnket, hogy arra az esetre, ha a bevonulást végrehajtják, tényleges ellenállás nélkül vonuljon vissza és várja be a legközelebbi órák döntő eseményeit.

A szövetségi elnök úr Schilhawsky gyalogsági tábornok hadseregfelügyelőt bízta meg a véderő vezetésével. A véderő tőle kapja meg a további utasításokat. Az osztrák néptől ebben az órában egyetlen német mondattal, éspedig azzal a szívbeli kívánsággal búcsúzom:

— Isten óvja Ausztriát!”

Schuschnigg beszédének elhangzása után mintegy 30 perccel, pontosan 20 óra 45 perckor Hitler kiadja 2. sz. hadműveleti utasítását. A tárgy ismét: Unternehmen „Otto”:

„I. A német ultimátum követeléseit az osztrák kormány nem teljesítette.

II. Az osztrák hadsereg parancsot kapott, hogy a német csapatok bevonulása elől vonuljon vissza és a harc elől térjen ki. Az osztrák kormány felfüggesztette működését.

III. Az osztrák városokban való további vérontás elkerülése végett a német hadsereg benyomulása Ausztriába, az 1. sz. utasítás szerint, március 12-én hajnalban kezdődik.

Elvárom, hogy a megjelölt célokat minden erő felhasználásával, amilyen gyorsan csak lehetséges, el fogják érni.

Hitler Adolf”

A náci Németország csapatai Hitler parancsára megindulnak a független Ausztria letiprására.

20 óra 48 perckor Keppler jelenti Göringnek, hogy Bécsben a kormányt átvette Seyss Inquart és ezt most jelenti be a rádióban.

Göring utasítja Kepplert: Seyss Inquart küldjön táviratot a Führernek, amelyben kéri a német csapatok bevonulását; az esetleges félreértéseket elkerülendő, telefonon lediktálja a távirat szövegét, jóval az után, hogy a csapatokhoz már kiment a parancs a bevonulásra...

Keppler megígéri, hogy azonnal elküldi a szövetségi kancellári palotába Seyss Inquartnak a szöveget.

Göring: Akkor kérem, tegye elébe a táviratot és mondja meg neki, hogy mi kérjük; a táviratot egyáltalában nem kell elküldeni, csak azt kell mondania: egyetérték vele.

Keppler: Igenis!

Göring: Hívjon fel engem e célból még egyszer, vagy a Führernél, vagy saját vonalamon. Aztán menjen minden jól. Heil Hitler!

Göring 1946. március 14-én a nürnbergi perben elismerte, hogy ő volt a szerzője a táviratnak, de hozzáfűzte, hogy ez nem túlságosan fontos, mert távirattal vagy anélkül, de mindenképpen bevonultak volna a Wehrmacht csapatai Ausztriába...

Ez történt hivatalos, állami vonalon. Ugyanekkor a Harmadik Birodalom diplomáciai úton küldött ultimátumának aláíratására akcióba lép az osztrák náci párt is, amely az Ausztria megszállását megelőző 48 órában állandó összeköttetésben van Berlinnel.

Március 11-ének késő esti eseményeit Rainer, a náci párt politikai osztályának vezetője feljegyzésében a következőképpen örököltette meg: Az osztrák náci párt vezetősége a bécsi alakulatoknak 20 óra körül utasítást adott, a kormány megdöntése és új kormány megalakításának kikényszerítése céljából, a szövetségi kancellária körülkerítésére és megszállására. — Röviddel 20 óra után az SA és SS felvonult a főváros összes fontosabb pontjainak erőszakos birtokbavételére. — 20 óra 30 perckor Rainer kiadta a parancsot Ausztria többi nyolc gauleiterének az SA és az SS útján megvalósítandó hatalomátvételre, azzal az utasítással, hogy az esetleg ellenállást tanúsító kormány-tisztviselőkkel szemben hi-

vatkozának Seyss Inquart szövetségi kancellár parancsára. — Három órán belül a náci párt Ausztriában mindenütt átvette a hatalmat — írja Rainer.

A katonai bevonulással azonban még nem történt meg Ausztria formális csatlakozása a Harmadik Birodalomhoz, az Anschluss; erre is sor kerül, mégpedig nem is nagyon sokára...

Március 12-én Seyss Inquart telefonon beszél Hitlerrel és javasolja, hogy miközben német csapatok vonulnak be Ausztriába, szimbólumként ugyanakkor osztrák csapatok menjenek a Birodalomba...

Hitler ebbe beleegyezik, majd megállapodnak abban, hogy aznap délután *Linzben*, Felső-Ausztriában *találkoznak*.

Seyss Inquart ezután Himmler birodalmi belügyminiszterrel, aki már 12-én hajnalban repülőgépen Bécsbe érkezett, Linzbe repül.

Linzben az új osztrák kancellár a városháza balkonján üdvözlí Hitler és itt jelenti ki, hogy a Párizs környéki békeszerződés 88. paragrafusá, amely Ausztria függetlenségét deklarálta, érvénytelen.

Nincs már szó az osztrák „nemzeti szocialisták” megmentéséről, a segítségül hívott Wehrmacht-egységek ágyúinak, tankjainak és repülőgépeinek oltalma alatt Hitler megsemmisíti Ausztria függetlenségét, az osztrák államot bekebelezi a Harmadik Birodalomba.

A magyar külügyminisztérium levéltárában található bizalmas feljegyzés szerint az Anschluss formái kimondása a következőképpen történt:

„Hitler március 12-én délután 3 óra tájban megbízta egyik államtitkárát az Anschluss-törvény megfogalmazásával. Azt az utasítást adta neki: a törvényt osztrákos kifejezésekkel fogalmazza meg, hogy az a látszat keltessék, mintha törvényt a Seyss Inquart kormány hozta volna. A törvényt néhány perc alatt megfogalmazták, telefonon még Göringgel is megbeszélték, hogy megfelelő német törvényt is hozzanak. Ezekután az illető államtitkár Linzből Bécsbe repült, s a már ott tartózkodó Kepplernek a törvénnyel együtt átadta Hitler azon utasítását is, hogy Miklas, aki akkor még elnök volt, ráveendő a törvényt aláírására. Ha nem írná alá, akkor le kell mondatni. Az osztrák alkotmány szerint ez esetben a szövetségi elnök teendői a szövetségi kancellárra. Seyss Inquartra szállnak át, akinek mint náci párttagnak nem

marad más hátra, mint a Führer parancsának eleget tenni és a törvényt aláírni.”

Március 13-án este 20 óra 20 perckor a Magyar Távirati Iroda tudósítója a következő jelentést küldi Bécsből: „Miklas szövetségi elnök Seyss Inquart szövetségi kancellár felkérésére március 13-án kelt kéziratában lemondott tisztéről. Az 1934. évi alkotmány 77. cikke 1. pontjának értelmében a szövetségi elnök teendői Seyss Inquart szövetségi kancellárra szállnak át.”

Néhány órával később a Bécsi Távirati Iroda a következőket jelentette:

„Vasárnap a következő szövetségi törvényt tették közzé:

Szövetségi alkotmány-törvény Ausztriának a Német Birodalommal való újraegyesüléséről.

A szövetségi kormány a szövetségi alkotmánytörvény harmadik szakaszának második bekezdése alapján, amely az alkotmánnyal kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről szól, a következőket határozta el:

I. szakasz. *Ausztria a Német Birodalom országa.*

II. szakasz. 1938. április 10-én, vasárnap, szabad és titkos népszavazás lesz, amelyen Ausztria 20 évnél idősebb német férfiai és asszonyai szavaznak a Német Birodalommal való újraegyesülésről.

III. szakasz. A népszavazáson a leadott szavazatok többsége dönt.

IV. szakasz. E szövetségi alkotmánytörvény kiegészítésének végrehajtásához szükséges intézkedéseket rendelettel léptetik életbe.

V. szakasz.

1. Ez a szövetségi alkotmánytörvény kihirdetésének napján lép életbe.

2. Ennek a szövetségi alkotmánytörvénynek a végrehajtásával a szövetségi kormányt bízták meg.”

A bécsi magyar követség erről szóló bizalmas jelentése a következő megjegyzéssel fejeződik be: „Így az Anschluss formai kimondása és annak törvénybeiktatása Hitler elhatározásától kezdve néhány rövid óra műve volt, de megtartották az — igaz, hogy eléggé gyenge — látszatát annak, mintha az Anschluss-törvényt az osztrák kormány az osztrák alkotmány rendje és módja szerint hozta volna.”

Március 13-án késő este a Bécsben tartott sajtókonferencián az egyik külföldi újságíró kérdésére, hogy a német hadsereg milyen

hosszú ideig marad Ausztriában, a náci sajtófőnök azt válaszolja — amint a Magyar Távirati Iroda közölte —, hogy „a német hadsereg baráti látogatásáról van szó, és a vendég olyan hosszú ideig maradhat, ameddig neki tetszik. Az udvariassági szabályok magukkal hozzák, hogy a vendéget nem szokták felkérni, vessen véget a látogatásnak. Utalt még arra, hogy az osztrák hadsereg viszontlátogatása a német birodalomban tervbe van véve, és minden bizonnyal a németek sem fognak időhatárt szabni az osztrák hadsereg látogatásának...”

Ausztriát nemcsak a nyugati demokráciák, hanem Olaszország, tehát az a nagyhatalom is cserben hagyta, amelytől az osztrák kormány a legnagyobb támogatást várta. Mussolini már a német csapatok bevonulása előtt — mint erre már utaltunk — megfelelő biztosítékot adott Hitlernek. Így érthető, hogy a Wehrmacht bevonulását elrendelő hadparancs mellékleteként kiadott különleges rendelkezés leszögezhetette:

„Amennyiben csehszlovák csapatok vagy milícia egységek tálláttnak Ausztriában, azokat mint ellenséget kell kezelni. Az olasz csapatokat ellenben mindenütt mint barátokat kell köszönteni, tekintettel arra, hogy Mussolini az osztrák kérdés megoldásában kinyilvánította érdektelenségét.”

A Német Távirati Iroda március 13-i linzi jelentése szerint Hitler a következő táviratot küldte Mussolininak:

„Benito Mussolini olasz miniszterelnök önagyméltóságának, a fasiszta Olaszország Ducéjának. Mussolini, sohasem felejttem el ezt Önnek. Hitler Adolf.”

Március 14-én a Havas francia hírszolgálati iroda jelenti Rómából, hogy Mussolini miniszterelnök a következő távirattal válaszolt Hitler vezér és birodalmi kancellár táviratára:

„Hitler Bécs. Magatartásomat az országaink közötti barátság határozza meg, a tengely érdekében. Mussolini.”

Március 14-én, a késő délutáni órákban Hitler az osztrák náci, a formaruhás SA és SS osztagok örjögő lelkesedése közepette bevonul a bécsi Burgba.

Ugyanezen a napon az angol alsóházban vita folyik az ausztriai eseményekről. Winston Churchill, aki akkor nem volt tagja a kormánynak, kijelenti: „Bécs, az egykori osztrák—magyar monarchiának és egész Délkelet-Európának közlekedési gócpontja. A németek most bármikor elvághatják Csehország dél felé vezető összeköttetéseit és ezzel Csehországot gazdaságilag fojthatják

meg. Az események kiszámíthatatlan gazdasági és katonai hatást gyakorolnak Romániára, Magyarországra, Bulgáriára és Törökországra. A leghatározottabb, kitartó megbeszéléseket kell folytatni. előbb diplomáciai úton, majd a Népszövetség előtt. Jelentse ki a kormány, hogy ragaszkodik a népszövetségi alapokmányhoz, hogy nemzetközi eljárás útján akar érvényt szerezni a jog uralmának.”

Egyébként ugyanezen az ülésen Chamberlain miniszterelnök ismerteti az angol kormány értesüléseit az ausztriai eseményekről, valamint a berlini angol nagykövet által március 11-én a német kormánynak átadott erélyes tiltakozást „független állammal szemben, erőszakkal alátámasztott újabb fenyegetések használata ellen, amelynek célja a nemzeti függetlenséggel össze nem férő helyzet megteremtése”.

A német kormány — közli Chamberlain — válaszában Schusch-niggra hárította az eseményekért való felelősséget, leszögezvén, hogy a népszavazás bejelentése válságos helyzetet idézett elő Ausztriában, ami kormányválsághoz és az új kormány alakulásához vezetett Bécsben. A német kormány kijelenti válaszában: „nem igaz, hogy a német birodalom nyomást gyakorolt volna, különösen valótlan az az állítás, hogy ultimátumot intézett az osztrák kancellárhoz, a német kormány javaslatainak megfelelő kormányt követelve azzal, hogy ennek nem teljesítése esetén német csapatok vonulnak be Ausztriába”. A jegyzék ezután azt állítja, hogy osztrák kérelemre küldtek német csapatokat Ausztriába, mert ott véres polgárháború veszedelme fenyegetett.

Ahány állítás, annyi hazugság.

Sir Archibald Sinclair, az ellenzéki liberális párt vezére igen kemény szavakkal bírálja a németek eljárását: „A múltban sürgettük — mondotta továbbá —, hogy a kormány orvosolja a legyőzött nemzetek jogos panaszait, később pedig követeltük, hogy vessen véget a kormány a demokráciák folytonos meghátrálásának. Fegyverkezni kell, de ez nem elég. Össze kell fogni a támadás ellen a valószínű áldozatok egyesült erőit, mert különben egymás után buknak el, és végül reánk kerül a sor. Határozzuk el, hogy támogatjuk Franciaországot Csehszlovákia ügyében, közeljünk az Egyesült Államokhoz és ne hagyjuk ki a Szovjetuniót se.”

Már Eden február 20-i lemondása jelezte, hogy vannak még a konzervatív párton belül is, akik nem értenek egyet Chamber-

lain külpolitikájával. Az angol miniszterelnök március 15-i nyilatkozata sem elégítette ki azokat, akik az agresszor megfékezését kívánták.

De sem Churchillnek, sem a liberálisok vezérének figyelmeztetései nem tudják megváltoztatni a Chamberlain-kormány Hitler-barát, szovjetellenes külpolitikai irányvonalát. Az erőtlenség, nem túlságosan komoly angol tiltakozást Hitler keményen visszautasítja, Chamberlain és Halifax pedig másnap villásreggelit ad a Londonból éppen távozni készülő Ribbentrop külügyminiszter tiszteletére.

Ribbentrop a lehető legkellemesebb benyomásokat szerzi a két angol államférfi magatartásáról és egy telefonbeszélgetés során megnyugtatja Göringet: nem kell törődni az angol közvélemény, a sajtó felháborodásával; Chamberlaint sikerült megnyugtatni, az angol kormány a történetek ellenére bízik Hitlerben.

Éles támadások látnak napvilágot az angol kormány magatartása miatt a *szovjet sajtóban*.

Az *Izvesztija* Chamberlain beszédével kapcsolatban március 26-án a következőket írja: „Kétségtelen, hogy Berlinben és Rómában örömmel fogadták az angol kormány feje részéről ezt a bátorítást, amely világosabb már nem is lehetett volna. Chamberlain azt javasolta, hogy ne siessenek addig harcba szállni a háborús erők ellen, amíg nem valósították meg a fegyverkezési programot. A támadó azonban egyáltalán nem akarja bevárni ezt az időpontot. Ellenkezőleg, éppen most fog sietni, hogy megvalósítsa betörési terveit. Chamberlain beszéde — szögezi le az *Izvesztija* — újabb határkövet jelent abban a politikában, amely következetesen leteszi a fegyvert a támadó előtt, és amely arra vezet, hogy közvetlen megegyezést keresnek a háború szítóival.”

A Pravda március 23-i számában Hitler közvetlen és távoli céljait taglalja: „*Ausztria okkupációjával minden kétséget kizáróan megmutatta a német fasizmus az egész világnak, hogy utat igyekszik biztosítani magának délkelet felé, a Duna folyásának irányában, Magyarországra, Romániára és a Balkánra. Németország arra számít, hogy a közölkését, melyben oly erős szükségét szenved, Romániában fogja megtalálni. Fát, vasércet és rezt, melyek a »nagy háború« folytatásához szükségesek, a Balkánon remél szerezni, Magyarország pedig sok gabonát, húsneműt és tejterméket produkál, s a berlini vezérkar tervei szerint Németország éléskamrája szerepét fogja betölteni.*

A német fasizmus Bécsből készül akaratát diktálni — mondja a cikk — Budapestnek, Belgrádnak, Bukarestnek, Szófiának és Athénnek. *Nyíltan ura akar lenni Délkelet-Európának.*”

Ezalatt a letiport Ausztriában nem is jelentéktelen tényezők egyengetik Hitler útját a náci uralom megszilárdítására.

Elsőnek Innitzer hercegérseket kell megemlíteni, aki — mint a Havas francia hírszolgálati iroda március 15-én Bécsből jelenti — a Hitlerrel folytatott megbeszélés után pásztorlevelet bocsátott ki, s ebben a többi között megállapítja, hogy a katolikusoknak meg kell emlékezniök Krisztus szaváról: adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és istennek, ami istené.

„A papoknak és híveknek fenntartás nélkül támogatniok kell a Nagy Német Birodalmat és a Vezért, akinek a bolsevizmus ellen és Németország hatalmáért, becsületéért és egységéért folytatott harca a Gondviselés akaratából való. A papoknak tartózkodniok kell minden politizálástól és kizárólag vallási küldetésükkel szabad foglalkozniok a hívők körében.”

A bíboros felhívja a keresztény ifjúsági szervezet vezetőit, hogy könnyítsék meg a szervezetek beolvasztását az állami ifjúsági mozgalomba. (Az állami ifjúsági mozgalom alatt a Hitler Jugend értendő.)

„Az egyháznak nem lesz oka, hogy megbánja hűségét az állam iránt. Azok a szavak, amelyeket a Führer hozzám intézett — fejezi be Innitzer pásztorlevelét —, biztosítékai annak, hogy az egyház feladatait meg lehet valósítani.”

A pásztorlevél címe: „Az egyház hűségfogadalma a német népnek” — fejeződik be a francia hírszolgálati iroda jelentése.

Ehhez csak annyit: Hitler 1933. január 30-án jutott uralomra Németországban. A náci koncentrációs táborokban nemcsak kommunisták és szociáldemokraták sínylődtek, de szép számmal lehetett ott találni katolikus, centrupárti politikusokat, sőt papokat és apácákat is. Nehezen lehet feltételezni, hogy minderről Innitzer hercegérseknek ne lettek volna pontos értesülései.

A hercegérseknek, ha más forrást nem tartott is megbízhatónak, rendelkezésére állt XI. Pius pápának 1937. december 24-i beszéde, melyben a bíborosok és más vezető egyházi személyiségek előtt kijelentette: „Tény, hogy Németországban elkeseredett, heves vallásüldözés folyik, és még ritkán fordult elő, hogy egy üldöztetés ilyen súlyos, ilyen félelmetes és mély, hatásaiban ilyen szomorú lett volna!”

Innitzer hercegérsek mindennek tudatában hűséget fogad Hitlernek a maga, papjai és a katolikus hívők nevében.

(De a második világháború alatt nem ő volt az egyetlen katolikus egyházfő, aki kiállt a fasiszták mellett...)

Röviddel Hitler bécsi bevonulása után megkezdődnek a március 13-i Anschluss-törvényben előírt népszavazás előkészületei. Akcióba lép Göbbels propagandagépezete, az SS, az SA és a Wehrmacht ügyel a rend fenntartására, a „tisztá” és „szabad” választás feltételeinek megteremtésére...

A népszavazás eredménye, hogy Hitler óriási többséget kap, senkit sem ér meglepetésként. De annál meglepőbb, hogy alig telik el néhány hónap, és máris komoly formában kezd jelentkezni az elégedetlenség az osztrák nép körében a náci uralommal szemben.

A bécsi magyar főkonzulátus 1938. június 14-én keltezett, szigorúan bizalmas jelentése leírja, hogy *„ezen elégedetlenség kiterjed az új régime minden tevékenységére. Feltűnő, hogy mennyi, az osztrák értelmiségi osztályokhoz tartozó régi titkos náci párttaggal találkozok az ember, akik bizalmas körben a leghatározottabban kijelentik, hogy mélységesen csalódtak a pártban, és fájjalják, hogy valamikor annak tagjai lettek és ezzel itteni uralomrajutását elősegítették... Nem legitimista elemekről van szó, sem szocialistákról vagy zsidókról, hanem főleg a nagynémet gondolkodásúakról, akik a múltban mindig az Anschluss hívei voltak...*

Ezen elégedetlenséggel egyidejűleg szembetűnik a kommunista érzelmek elharapódzása... A Rathaus szobáinak ajtajait a múltkoriban egymás után két éjjel sarlóval és kalapáccsal pingálták teli ismeretlen tettesek. Katonai objektumok, mint pl. repülőterek építésénél a munkások körében szabotázs-akciók fordultak elő, amelyek miatt a felsőbbség kénytelen most az osztrák munkásoknak birodalmiakkal való helyettesítésére törekedni...

Az elégedetlenség terjedésére jellemző, hogy a vásártereken egyes, az élelmiszerek hiánya miatt méltatlankodó és a jelenlegi régime-et hangosan szidalmazó asszonyokat a rendőrök nem kísérik be, ha valamely jelenlevő és még lelkes nácibarád feljelenti őket...

A jelentés ezután felsorolja az elégedetlenséget kiváltó mozza-

natokat: a közigazgatás új vezetőinek tapasztalatlansága, „jellembeli fogyatékosága”, a bankóprés fedezetlen működése, végül „a birodalmi külpolitika, amely szerintük az egész világot ismét Németország elleni háborús koalícióba fogja összeforrasztani”.

Az osztrák nép lassan-lassan ráébred arra, mit is jelent neki az Anschluss. Göring 1938 májusi linzi beszédében az osztrákok Gemütlichkeitjét, kedélyességét, kényelmességét szinte már a lustasággal hozza kapcsolatba. Fokozott munkatempó, süllyedő életszínvonal; az elégedetlenek megismerkednek a Gestapo „nevelési” módszereivel; a „gleichschaltolás”, a náci egységesítés alól az osztrákok sem bújhatnak ki, osztozniuk kell a bajorok, a poroszok, a mecklenburgiak, a szászok sorsában: az újjáéledt német imperializmus háborús előkészületeit kell szolgálniuk. „*Vaj helyett ágyút*” — ezzel a göringi jelszóval megismerkedik Ausztria is.

Az osztrák Anschluss jelentősen megerősíti a Harmadik Birodalom stratégiai, gazdasági és politikai pozícióit. Hitler kedvezőbb helyzetben láthat hozzá agressziós programjának további megvalósításához.

Megnyugtató náci nyilatkozatok Csehszlovákiának — A szovjet kormány javaslata a hitleri agresszió meggátlására — Fall „Grün” — 1938 szeptember: a „szudéta”-kérdés kiéleződése — Chamberlain szeptember 27-i javaslata négyhatalmi konferencia összehívására — A müncheni konferencia — Az Egyezmény és következményei — 1938. október 21: Hitler utasítása a „maradék” Csehszlovákia elintézésére — Az új „Sprengkörper”: a szlovák autonomista mozgalom — Az új csehszlovák állam határainak garanciája — A szlovák „válság” — Március 14: Hácha és Chvalkovszky Berlinben — Március 15: Cseh- és Morvaország német protektorátus

1938. március 11-én délután Göring vezérezredes két nyilatkozatot tesz Mastný, a berlini csehszlovák követ előtt. Az elsőben arról biztosítja, hogy az ausztriai események semmiféle káros befolyást nem fognak gyakorolni a Német Birodalom és Csehszlovákia viszonyára. Németország ápolni óhajtja csehszlovák kapcsolatait. Kijelentéseinek alátámasztására a birodalmi marsall a következő kifejezést használja: „Én önnek becsületszavamat adom.”

Göring a második alkalommal közli Mastnýval: mikor előzőleg szavát adta, csak saját nevében beszélhetett, most — miután Hitler felhatalmazta, hogy távollétében ideiglenesen gyakorolja az államfői tisztelet — abban a helyzetben van, hogy mint államfő is szavát adhatja: a Harmadik Birodalomnak nincsenek ellenséges szándékai Csehszlovákiával szemben.

Március 12-én délelőtt Göring ismét magához kéreti Mastnýt és megismételvén az előző nap adott biztosítékokat, közli: az Ausztriába bevonuló német csapatok a legszigorúbb utasítást kapták, hogy legfeljebb 15 km-re közelíthetik meg a csehszlovák határt. Göring ez alkalommal kifejezi azt a reményét, hogy a csehszlovák hadsereget nem fogják mozgósítani.

Mastný — kormánya utasításának megfelelően — határozott és komoly biztosítékot ad e tekintetben.

Neurath báró, aki *Ribbentrop* távollétében vezeti a külügyminisztériumot, ezen a napon a csehszlovák követ előtt leszögezi: Hitler az 1925 októberében Locarnóban kötött német-csehszlovák döntőbíráskodási egyezményt érvényben lévőnek tekinti.

Mastný ugyanezen a napon tárgyal még *Mackensennel*, a külügyminisztérium államtitkárával is. *Mackensen* véleménye szerint az osztrák helyzet tisztázása a német-csehszlovák viszony megjavulását fogja eredményezni.

Egy nappal később, március 13-án *Göring* telefonbeszélgetést folytat a Londonban tartózkodó *Ribbentrop* külügyminiszterrel. Azt hallja tőle, hogy most, az Anschluss után angol hivatalos körök Csehszlovákiáért aggódnak. *Göring* leszögezi, hogy Csehszlovákia elleni akció szóba sem jöhet. *Ribbentrop* közli *Göringgel*, hogy ő is hasonló értelemben nyilatkozott *Halifax* angol külügyminiszter előtt:

„Nekünk nem érdekünk, és nem szándékunk ebben az irányban (t. i. Csehszlovákia ellen) kezdeményezni valamit. Ellenkezőleg, ha jól fognak bánni német testvéreinkkel, akkor kétségtelenül megegyezésre jutunk ott is.”

Március 14-én *Davies* moszkvai amerikai nagykövet megbeszélést folytat *Litvinov* külügyi népbiztossal az európai helyzet alakulásáról. *Litvinov* rendkívül válságosnak és veszéllyel terhesnek ítélte meg e helyzetet, Ausztriának a Német Birodalomba történt bekebelezését. A problémákat súlyosbítják *Halifax*nak és másoknak beszédei, melyekből kitűnik, hogy Anglia belenyugszik a tényekbe; ez a körülmény arra mutat — folytatta *Litvinov* —, hogy Ausztria katasztrófájáért *Chamberlain* felelős. *Litvinov* véleménye szerint *Chamberlain* Olaszország révén nehezen juthat kielégítő megoldáshoz, mert Hitler minden valószínűség szerint megígérte *Mussolininak*, hogy támogatja őt Spanyolországban és a Földközi-tengeren. *Litvinov* kifejtette azt a nézetét, mely szerint Csehszlovákia pillanatnyilag biztonságban van, bár azt, hogy ez a biztonság állandó jellegű-e, nem lehet tudni. Ha Csehszlovákiát a németek megtámadnák, kétségtelen, hogy Franciaország szerződéses kötelezettségeiből kifolyólag segítségére siet, különben „Franciaországnak is vége van”.

Anglia — akár tetszik neki, akár nem — kénytelen lesz Franciaország mellé állni.

Davies kérdésére, mikorra várja a konfliktus kirobbanását, *Litvinov* azt válaszolta, hogy valószínűleg még az év vége előtt a

világ ismét tanúja lesz Németország támadó magatartásának, és lehetséges, hogy a most következő nyáron kitör a háború.

A Szovjetunió kormánya 1938. március 17-én nyilatkozatot ad ki, amely az Anschluss utáni helyzetet elemezve többek között megállapítja:

„Mig azelőtt az agresszió az Európától többé vagy kevésbé távol eső világrészeken tört ki, és a támadás áldozatán kívül csak néhány közvetlenül közel fekvő ország érdekeit érintette, addig ezúttal az erőszakot Európa kellős közepén alkalmazták, s ez immár nemcsak a támadóval szomszédos tizenegy országra jelent veszélyt, hanem az összes európai, sőt még a nem-európai országokra is. Elsősorban a kis népek területi integritása, politikai, gazdasági és kulturális függetlensége forog veszélyben; ezeknek elkerülhetetlen leigázása azonban megteremti a nagy államokra ható nyomásnak, sőt azok megtámadásának feltételeit is.

A veszély először Csehszlovákiát fenyegeti, s aztán az agresszió súlyossága új nemzetközi konfliktussá fejlődhet... A szovjet kormány tudatában van a ráeső felelősségnek, valamint a népszövetségi szerződésből, a Briand—Kellogg-féle paktumból s a Franciaországgal és Csehszlovákiával kötött kölcsönös segítségi szerződésekből reá háruló kötelezettségeknek is, a maga részéről továbbra is kész részt venni mindazokban a közös akciókban, melyeket vele együtt határoznak el, és amelyek az agresszió további fejlődésének megállítását és egy új világháború mindjobban erősödő veszedelmének kiküszöbölését céloznak. Kész azonnal megbeszélni a többi országgal — akár a Népszövetségben belül, akár azon kívül — a jelenlegi helyzet diktálta gyakorlati rendszabályokat. *Holnap talán már késő lesz*, ma azonban még nem múlt el ennek ideje, ha az összes államok s különösképpen a nagyhatalmak szilárd és kétértelműségtől mentes álláspontot foglalnak el a béke együttes megmentésének problémájában.”

Az angol kormány elutasítja a szovjet javaslatot, nem hajlandó arra, hogy együttes fellépéssel megfékezzék a náci agresszort, nem ismeri fel, hogy „holnap talán már késő lesz...”

Franciaország csatlakozik az angol állásponthoz.

Egy héttel később, március 23-án Chamberlain miniszterelnök egy interpellációra válaszolva határozottan leszögezi, hogy *Anglia csak abban az esetben lép fel az agresszorral, a támadóval szemben, ha ez Franciaországot, Belgiumot, Irakot vagy Egyiptomot fenyegeti.*

Csehszlovákiát az angol miniszterelnök kifelejtí a felsorolásból...

Március 29-én Ribbentrop külügyminiszter — Hitler megbízásából — Berlinben értekezletet tart a Csehszlovákiában élő szudéta-németek vezetőivel, Henleinnel és társaival. Ribbentrop változtatja a követendő taktikát: először is nagy propagandakampány útján a világ elé kell tárni a szudéta-németek „elnyomtatását”, azután autonómiát kell követelni a Szudétavidék számára.

A szudéta-kérdést — hangzik Ribbentrop utasítása — az állandó válság állapotában kell tartani, és ezt addig kell fokozni, amíg a helyzet alkalmassá nem válik a német hadsereg támadó akciójának végrehajtására.

Henlein és alvezérei visszatérve Csehszlovákiába akcióba lépnek; a világsajtó napról napra többet foglalkozik a szudéta-németek problémájával...

Április 22-én Hitler utasítást ad Keitel tábornoknak a Fall „Grün” — a Csehszlovákia megtámadására irányuló terv — irányvonalainak kidolgozására.

A Führer álláspontja szerint a Csehszlovákia ellen indítandó akció döntő előfeltétele, hogy Mussolini álláspontját világosan lássák. A kérdés ugyanis az: vajon Mussolini úgy véli-e, hogy befejezte hódításait Abesszínia elfoglalásával vagy sem?

Ha igen, akkor a cseh kérdés csak a távoli jövőben oldható meg, az eredmény ez esetben: „Rückkehr mit leerer Tasche”, azaz „visszatérés üres zsebbel”.

Ha azonban Mussolini válasza az lenne, hogy még ezután következik az „afrikai impérium” megteremtése, akkor — mivel Mussolini ezt német segítség nélkül nem valósíthatja meg — a Ducéval meg kell értetni, hogy Hitler segítségére csak akkor számíthat, ha az olaszok támogatják a német álláspontot a cseh kérdésben; az eredmény ebben az esetben: „Rückkehr mit Tschechei in der Tasche”, azaz „visszatérés Csehországgal a zsebben”...

Ha Mussolini hozzájárulását megnyerik, akkor a csehszlovák kérdés „megoldására” három lehetőség merül fel:

Az első: váratlan katonai támadás minden ok vagy ürügy nélkül.

(Ezt elvetik. mert attól tartanak, hogy egy ilyen támadás következtében ellenséges világközvélemény alakulhat ki és ez veszélyes helvzethez vezethet.)

A második: diplomáciai úton egy ideig támadásokat folytatni,

amelyek egy idő múlva kiszélesedhetnek és *háborúhoz vezethetnek*.

A *harmadik: villámgyors akció*, melyhez *űrüggyet* valamilyen *incidens* szolgáltatna, pl. a prágai német követ meggyilkolása egy németellenes tüntetés során.

Hitler utasításai szerint a második és harmadik számú „politikai lehetőségekhez” az előkészületeket meg kell tenni azzal a megszorítással, hogy a második számú eset a legkevésbé kívánatos, *mert akkor a cseheknek idejük marad védelmi rendszabályokra*.

Hitler és Keitel megállapodnak abban, hogy a szárazföldi haderőnek és a légierőnek egyidejűleg kell támadnia. Politikai szempontból a legfontosabb az, hogy a hadműveletek az első négy napon döntő sikert érjenek el. Ha elmaradnak az átütő katonai sikerek, akkor bizonyosra vehető, hogy krízis áll be Európában. A külföldi katonai beavatkozást befejezett tényekkel kell megakadályozni, ugyanakkor a zsákmányból való részesedés ígéretével szövetségeseket kell segítségül hívni, elsősorban a lengyeleket és a magyarokat.

A propaganda terén két feladatot jelölnek meg: 1. röpcédulák a „Grünland” (azaz: Csehszlovákia) területén élő németek magatartásának irányítására; 2. röpcédulák fenyegetésekkel, hogy megfélemlítsék a „grün”-öket (azaz: a cseheket).

Május 30-án Hitler, a német hadsereg főparancsnoka kiadja „Kétfrontos háború, délkeleti súlyponttal — Grün-felvonulás” című utasítását. A Führer leszögezi: „*Megmászíthatatlan elhatározásom, hogy Csehszlovákiát belátható időn belül katonai akcióval szétzúzom*. A politikai és katonai szempontból megfelelő időpontot kivárni vagy megteremteni a politikai vezetés feladata... A kedvező pillanat kedvező megválasztása és kiválasztása a siker legbiztosabb feltétele. Ennek megfelelően az előkészületet haladéktalanul meg kell tenni.”

Az utasítás hangsúlyozza: „Már az első két-három napon olyan helyzetet kell teremteni, hogy a beavatkozásra kész államoknak azonnal szembetűnjön a cseh katonai helyzet kilátástalansága, viszont azoknak az államoknak, amelyeknek területi követelései vannak Csehszlovákiától, ösztönzést adjon a Csehszlovákia elleni azonnali beavatkozásra. Ebben az esetben Magyarország és Lengyelország beavatkozásával számolni lehet, különösen akkor, ha Olaszországnak a mi oldalunkon történő egyértelmű kiállása bá-

tortalanná, habozóvá teszi Franciaországot, ha Franciaország húzódozik attól, hogy Németország ellen végrehajtott beavatkozásával európai háborút robbantson ki. Oroszország kísérletét, hogy Csehszlovákiának katonai téren, elsősorban légierő útján segítséget nyújtson, minden valószínűség szerint várni lehet.”

Ugyanebben az időben, ugyanezekben a napokban, április 28-án és 29-én Párizsban az *angol és a francia miniszterek közös tanácskozást* folytatnak az egyre feszültebbé váló európai politikai helyzetről. Ezen a megbeszélésen az angol delegációt Chamberlain, a franciát Daladier miniszterelnök vezeti. Chamberlain kijelenti: erősen kételkedik abban, hogy Hitler Csehszlovákiát el akarja foglalni.

„Ha Németország óhajtana ezt a megsemmisítést, őszintén szólva a miniszterelnök nem látja, milyen módon lehetne ebben megakadályozni, de nem hiszem, hogy Berlinben ezt óhajtánák...” — olvasható a tanácskozásról felvett jegyzőkönyvben.

Akcióba lép a Hitler-barát angol jobboldali sajtó is. 1938. május 5-én *Rothermere* lord cinikus cikket tesz közzé, amelyben hangsúlyozza, hogy az *angoloknak nincs semmi közük a csehszlovákokhoz*, és ha az utóbbiak meg akarják égetni a kezüket, az egyedül az ő dolguk...

Rothermere a cikket megjelenés előtt betekintésre megküldte Dirksen londoni német nagykövetnek; egyébként a cikk címe „Semmi dolgunk a csehekkel!”...

A Szudétavidéken kihirdetik az ostromállapotot.

1938. május 27-én *Lukasiewicz párizsi lengyel követ* hosszas beszélgetést folytat *Bonnet francia külügyminiszterrel*, és ez alkalommal kijelenti:

„Ami Gamelin tábornok véleményét illeti, arra vonatkozólag, hogy a mi stratégiai helyzetünk jelentékenyen megromlik, ha Németország birtokába veszi egész Csehszlovákiát, bár nem vagyok katona, úgy gondolom, teljesen igaza van. Csak azt nem értem, miért fordítják erre minden figyelmüket, amikor *véleményem szerint ez tisztán teoretikus feltételezés, melyet teljesen lehetetlennek tartok*. Nem tudom, Hitler autonómiát akar-e kicsikarni a szudéta-németek számára, vagy az általuk lakott terület annexiójára törekszik-e. Sosem hallottam azonban arról, hogy egész Csehszlovákia bekebelezésére törekednék. Ezért úgy gondolom, teljesen tárgyitalan egy olyan helyzet esélyeit fontolgatni, amelyet egyébként Gamelin tábornok valószínűleg helyesen ítélt meg.”

A párizsi lengyel követ botor és vak állásfoglalása, mely egyébként híven tükrözte kormányának álláspontját, pontosan megfelelt Hitler programjának: elaltatni a soron következő áldozat éberségét, sőt ha lehet, bevonni a csehszlovákok ellen indítandó akcióba.

1938 júniusában Davies, moszkvai amerikai nagykövet megbeszélést folytat Sztálinnal, aki a következőképpen vázolja az európai helyzet képét:

— Európa békéjének ügye nagyon rosszul áll, és nyárra komoly nehézségek várhatók. Anglia reakciós elemei, akiket a Chamberlain kormány képvisel, egyre határozottabban űzik a Németország megerősödését eredményező politikát, s ezzel Franciaország mindinkább függő viszonyba kerül Nagy-Britanniától. Az angol politika hátterében végeredményben az a törekvés lappang — folytatta Sztálin —, hogy Németországot a Szovjetunióval szemben erősítsék meg. Majd megjegyezte: véleménye szerint Chamberlain nem azonos az angol néppel, és politikája valószínűleg megbukik, mert a fasiszta diktátorok túlfeszítik a húrt. A Szovjetunió bízik önmagában, meg fogja védeni határait.

Érdemes megjegyezni, hogy Davies már 1938 nyarán a világ-béke fontos alkotóelemének tartotta a szovjet-amerikai jóviszonyt.

A Chamberlain kormány 1938 nyarán semmit nem tesz a hitleri agresszió meggátlására, ellenkezőleg a német diplomátákkal folytatott tárgyalásokon ismételten hangsúlyozza jóindulatát a Harmadik Birodalom vezetői iránt.

Halifax külügyminiszter 1938 augusztus közepén Wiedmann kapitány, Göring különmegbízottja előtt kijelenti, hogy életének legszebb pillanata lenne az, ha egyszer a Führer, londoni hivatalos látogatása alkalmából, a király oldalán végigkocsizna a Buckingham palota felé vezető úton.”

Eközben a náci Németország a csehszlovák krízis kiélezése céljából érintkezésbe lép a magyar és a lengyel kormánnyal, hogy őket is megnyerje a Csehszlovákia ellen indítandó akcióhoz.

1938. augusztus 22-én Horthy kormányzó Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter kíséretében Hitler meghívására Németországba utazik. A Patria nevű motoroshajón augusztus 23-án és 25-én a német és magyar kormányférfiak megegyeznek a Csehszlovákia ellen indítandó közös akció tervében.

Hitler hasonló megegyezést köt a lengyel kormánnyal is, a né-

met követelésekkel egy időben megindul a magyar és lengyel revíziós propagandakampány...

Maurice Thoréz, a Francia Kommunista Párt főtitkára szeptember 10-én tartott beszédében világosan figyelmeztet, hogy a Chamberlain és a Daladier kormány külpolitikája nagy veszélyeket rejt magában. „Ha Hitler bizonyos lesz abban, hogy Csehszlovákia elleni támadása nem marad reá nézve következmények nélkül, visszakozni fog, és Franciaország meg lesz mentve. Ha ellenben a Führer szerencsétlenségünkre azt hiheti, hogy Európában senki nem fog megmoccanni, támadásba lendül Csehszlovákia ellen, és akkor semmi nem tartóztathatja fel abban, hogy háborús tervét tovább igyekezzék végrehajtani.”

De az intő szóra nem hallgatnak a felelős politikusok.

Az angol-francia diplomácia nyomására a *csehszlovák kormány* — három nappal azután, hogy Chamberlain első ízben látogatta meg Hitlert, Berchtesgadenben, a Sasfészekben — 1938. szeptember 18-án jelentős engedményt tesz Henleinnek: a *Szudétavidék önkormányzatot kap*.

A Henlein-párt, berlini utasításra, most *újabb követelést* támaszt: az önkormányzat csak átmeneti szakasz, a csehszlovák kormány egyezzek bele abba, hogy a *Szudétavidék elszakadjék Csehszlovákiától*.

A nyugati hatalmak egységes, határozott állásfoglalásának hiánya egyre jobban felbátorítja Hitlert, a német propagandahadjárat hangja egyre kihívóbbá és fenyegetőbbé válik. Szeptember 18-án, a Nürnbergben tartott náci pártnapon Hitler minősíthetetlen hangú beszédben a fenyegetések és rágalmak özönét zúdítja a csehszlovák kormányra és Benes köztársasági elnökre. Hitler ezt a fenyegetését két nappal később Chamberlain angol miniszterelnök külön kiküldöttje előtt is megismétli: „Szét fogom zúzni a cseheket!”

A Szovjetunió kormánya komoly erőfeszítéseket tesz a Csehszlovák Köztársaság megmentésére. Amikor Fierlinger moszkvai csehszlovák követ kormánya utasítására 1938. szeptember 17-én kérdést intéz a szovjet kormányhoz, hogy mi lenne álláspontja német támadás esetén, prágai követe útján a Szovjetunió a következő választ adja:

„1. Benesnek arra a kérdésére, hogy a Szovjetunió a szerződés értelmében azonnali és tényleges segítséget nyújt-e Csehszlová-

kiának, ha Franciaország szintén hű marad és segítséget nyújt, a Szovjetunió kormánya nevében igenlő választ adhat.

2. Ugyancsak igenlő választ adhat Benes második kérdésére: segítséget nyújt-e a Szovjetunió Csehszlovákiának, mint a Népszövetség tagja, a 16. és 17. paragrafus alapján, ha Németország támadása esetén Benes a Népszövetséghez fordul azzal a kéréssel, hogy alkalmazza az említett paragrafusokat.

3. Közölje Benessel, hogy válaszuk tartalmát mindkét kérdésre vonatkozólag egyidejűleg a francia kormánnyal is közöltük."

Öt nappal később, *szeptember 22-én* a Szovjetunió honvédelmi népbiztossága a következő táviratot küldi a párizsi szovjet katonai attasénak:

„Gamelinnel való személyes találkozása során köszönje meg neki a francia hadseregparancsnokság intézkedéséről szóló információját és közölje vele a következőket:

Hadseregparancsnokságunk a következő *figyelmeztető intézkedéseket* foganatosította: 1. 30 lövészhadosztályt a nyugati határ közeléhez fekvő területre irányított. Ugyanez történt a lovashadosztályokkal. 2. Az alakulatok megfelelően kiegészítettek tartalékosokkal. Technikai hadseregünk: a légierők és a tankalakulatok teljes készenlétben vannak."

Szeptember 28-án Arnóthy-Jungerth moszkvai magyar követ a következőket jelenti Kánya külügyminiszternek:

„Szovjet kormány Párizs újólagos kérdésére tegnap még egyszer kijelentette, hogy ha Franciaország masírozik, ő is megfelelő kötelezettségeinek."

Hitler szeptember 26-án Berlinben, a Sportpalotában a szudéta-német kérdésről *beszédet mond*. Ebben a beszédben a többi között kijelenti: „Az egész fejlődés 1918-tól 1938-ig egy dolgot világosan megmutatott, és pedig azt, hogy Benes úr el volt határozva, hogy a németiséget lassan kiirtja! És ez neki bizonyos mértékben sikerült is. Számtalan embert a legmélyebb szerencsétlenségbe taszított..." És így tovább, ebben a hangnemben uszít a Führer, ezt a hangot veszi át és variálja a göbbelsi propaganda-gépezet.

A náci Wehrmacht pedig ugrásra készen áll a cseh határon, és csak az adott jelre vár, hogy megkezdje a Fall „Grün” végrehajtását.

Érdemes azonban megjegyezni, hogy a második világháború befejezése után kiderült: a náci katonai és diplomáciai vezetők egy része komolyan aggódott, hogy az esetleges cseh ellenállás Euró-

pában általános fegyveres konfliktus kirobbanásához vezethet, amit pedig mindenképpen elkerülendőnek tartottak.

Hitler, feltehetően eme megfontolások miatt, *szeptember 27-én* Horace Wilson, Chamberlain bizalmasa útján *békülékenyebb választ* küld az angol miniszterelnöknek a szudéta-kérdés megoldása ügyében; nem zárkózik el az új csehszlovák határok garanciájától sem.

Chamberlain *szeptember 27-ről 28-ra virradó éjszaka* távirati úton *válaszol a német kancellárnak*: hajlandó Berlinbe utazni, hogy a német és a csehszlovák kormány képviselőivel megtárgyalja a Szudétavidék átadására vonatkozó egyezményt.

„Ha ön jónak látja — folytatódik Chamberlain üzenete —, a megbeszélésen vegyen részt Olaszország és Franciaország képviselője is. Meg vagyok győződve arról, hogy egy héten belül meg egyezésre jutunk.”

Chamberlain ezzel egy időben *táviratot intéz Mussolinihez is*, tájékoztatván őt a Hitlernek küldött táviratról, majd befejezésül a következőket írja: „Bízom benne, hogy Excellenciád arról fogja értesíteni a német kancellárt, hogy hajlandó részt venni (t. i. a konferencián) és rábírja őt (t. i. Hitlert), járuljon hozzá javaslatomhoz, mely elhárítja népeink feje felől a háborút.”

(A négyhatalmi konferencia gondolata — a közhiedelemmel ellentétben — tehát Chamberlaintól és nem Mussolinitól származik!)

Még csak annyit: Chamberlain a Hitlernek és Mussolininak küldendő távirat kérdését nem beszélte meg senkivel, sem az angol kabinet tagjaival, sem elsőszámú európai szövetségeseivel, Franciaországgal.

De külön utakon jár a Daladier kormány is. Szeptember 27-én éjszaka Francois-Poncet, berlini francia nagykövet Daladier megbízásából felkeresi Hitlert és *javaslatokat tesz a Szudétavidék átadására*. Miközben Hitler a francia nagykövettel tárgyal, megérkezik *Mussolini távirata*: Chamberlainnek a négyhatalmi konferenciára vonatkozó javaslatát elfogadja, és *Olaszország kész azon részt venni*.

Szeptember 28-án délután három órakor Hitler elküldi a meghívást Chamberlainnek és Daladier-nek — a találkozás időpontjául *szeptember 29-ét*, helyéül *Münchent* javasolja

Sem a szovjet, sem a csehszlovák kormányt nem hívják meg a konferenciára; az utóbbit arról értesítik, hogy a négy nagyhata-

lom összeül Münchenben a német-csehszlovák viszály rendezésére...

Szeptember 28-án délután az angol alsóházban Chamberlain éppen beszámol a képviselőknek a külpolitikai helyzetről, ismeretű Hitlerhez és Mussolinihez intézett táviratát, már a beszédének utolsó részéhez érkezik, amikor Halifax külügyminiszter félbeszakítja és átnyújtja Hitler most érkezett válaszát.

Chamberlain félreteszi előre elkészített beszédét és felolvassa a táviratot, és azt a reményét fejezi ki, hogy Mussolini és Daladier is elfogadja a meghívást.

Megbízható források szerint az egész alsóház felállva, leikesen ünnepli Chamberlaint, alig egy-két képviselő marad ülve a helyén...

Az ülés után Jan Masaryk, Csehszlovákia londoni nagykövete még az alsóház épületében felkeresi Chamberlaint és Halifaxet, hogy magyarázatot kapjon tőlük az új fordulatról. A két angol államférfi közli Masarykkal, hogy Hitler csak úgy egyezett bele a konferencia megtartásába, ha azon Csehszlovákia és a Szovjetunió nem vesz részt.

(Chamberlain tájékoztatója kissé „felületes”; egyetlen szót sem ejt arról, hogy ő maga sem javasolta a Szovjetunió meghívását!)

Mussolini és Hitler a régi osztrák határtól Münchenig együtt utazik, bőven van idejük megbeszélni a közös taktikát. Chamberlain és Daladier csak a konferencia megnyitó ülésén találkoznak.

A konferenciát 1938. szeptember 29-én délben 12 óra 45 perckor nyitja meg Hitler. Röviden vázolja a helyzetet. Rámutat arra, hogy „Csehszlovákiának jelenlegi formájában való létezése fenyegeti Európa békéjét”, a probléma megoldásával nem lehet hétéket várni, napokon belül kell dönteni. Németország Mussolini kérésére kész 24 órával elhalasztani a mozgósítást. Az összegyűlt államférfiak között „a nézeteltérés minimális, mivel először is mindannyian egyetértenek abban, hogy a Szudétavidéket át kell engedni Németországnak, és másodszor hogy Németország e területeken kívül semmilyen más követelést nem támaszt.”

Hitler leszögezi: a Sportpalotában mondott beszédében már kijelentette, hogy október 1-én minden körülmények között bevonul Csehszlovákia területére. Erre azt a választ kapta, hogy ez a

akció erőszakos jelleggel bírna. „Az a feladat tehát, hogy ezt az akciót megfosszuk ettől a jellegtől.”

(Tehát Hitler nézete szerint a konferencia nem azért ült össze, hogy a német követelések jogosságáról vagy jogtalanságáról tárgyaljon, hanem egyszerűen csak azért, hogy a világ közvéleménye előtt elfogadható formát találjanak a Szudétavidék erőszakos elszakítására.

A tárgyalás további menetéből kiderül, hogy ezen a nézeten van, Mussolinin kívül, a két nyugati miniszterelnök is...)

Chamberlain szerint ez az értekezlet lehetővé teszi Európa számára, hogy lélegztvétélhez jusson, *különösen üdvözli a Führernek azt a kijelentését, amely szerint „ő nem akar erőszakot alkalmazni, és rendet akar teremteni”.*

(Csehszlovákia egy részének Hitler uralma alá juttatása *Chamberlain* szótárában egyenlő a „rend megteremtésével”...)

Mussolini kijelenti: *elvben már mind megegyeztek, itt csak arról van szó, hogy az elméletet átültessék a gyakorlatba.*

Daladier felszólalásában örömet fejezi ki afelett, hogy személyesen találkozhatott a Führerrel, üdvözli a Ducénak „a tárgyalgosság és a realizmus szellemétől áthatott javaslatát”, amelyet ő a vita alapjának el is fogad.

(A Duce javaslatát mellékletként csatolták a jegyzőkönyvhöz, de az nem maradt fenn; a következményekből azonban nem nehéz elképzelni, mi lehetett a javaslatban.)

Hitler azon aggályára, hogy a cseh kormány nem akarja az átadandó területet kiüríteni addig, amíg ki nem építik új erődítéseiket és nem foganatosítanak gazdasági jellegű intézkedéseket, *Daladier* kijelenti, hogy „a francia kormány semmilyen körülmények között sem tűr el a cseh kormány részéről huzavonát”.

(Nem tévedés, ezt nem *Mussolini*, Hitler szövetségese, hanem *Daladier* francia miniszterelnök mondotta, aki ezen a konferencián a csehszlovák kormány érdekeit képviselte...)

A konferencián ezekután kisebb vita alakult ki a csehszlovák kormány képviselőinek megjelenéséről, persze nem a konferencián, hanem csak a szomszéd szobában. *Chamberlain* szerint üd-

vös lenne, ha a szomszéd szobában ott ülne Prága képviselője. akitől biztosítékokat lehetne kapni arra, hogy a tervezett intézkedéseket végrehajjták.

Chamberlain kijelenti, hogy a cseh kérdés európai kérdés, és annak megoldása nemcsak joga a nagyhatalmaknak, hanem kötelessége is. „*Gondoskodniok kell arról is, hogy a cseh kormány oktalanságból és makacskodásból ne utasítsa vissza a terület kiürítését.*”

Daladier csatlakozik angol kollégájának álláspontjához. Ő már Londonban, a cseh kormány megkérdezése nélkül elvben beleegyezett a németek lakta területek elcsatolásába, noha Franciaország és Csehszlovákia között szövetségi szerződés áll fenn. Ha Prága képviselőjének bevonása nehézségekbe ütköznék, kész erről lemondani. *a fő, hogy ezt a kérdést gyorsan eldöntsék...*

Hitler azonban „nagylelkű”. beleegyezik abba, hogy a csehszlovák kormány képviselői eljöjjenek Münchenbe, de a konferencián nem vehetnek részt, még csak nem is a szomszédos szobában várakozhatnak, hanem egy, erre a célra kijelölt szállodában, távol a konferencia színhelyétől.

Prága képviselői. Jan Masaryk londoni és Vojtech Mastný berlini csehszlovák nagykövet szeptember 29-én délután négy óra 20 perckor repülőgépen megérkeznek Münchenbe. Rendőrségi autón a Gestapo emberei elviszik őket a Hotel Reginába.

A csehszlovák kormány megbízottai este hét órakor találkoznak először az angol küldöttség egyik tagjával, Gwatkinnal, s annak megjegyzéseiből megértik, hogy van valamiféle tervezet, ez rosszabb, mint az előző angol—francia javaslat, hogy már maidenem mindent megtárgyaltak a konferencián. Masaryk felhívja Gwatkin figyelmét egy ilyen tervezet súlyos politikai, gazdasági és pénzügyi következményeire, mire Gwatkin azt válaszolja: el sem tudják képzelni, milyen nehéz helyzetben vannak a nyugati hatalmak, és hogy milyen kellemetlen Hitlerrel tárgyalni...

(A tárgyalásról készített egykorú, hiteles feljegyzések nem éppen Gwatkin állítását támasztják alá...)

Este tíz órakor Horace Wilson átadja a csehszlovákok képviselőinek azt a térképet, amelyen már megjelölték a németeknek haladéktalanul átadandó területeket.

Masaryk ellenvetéseire Wilson határozottan, kétszer egymás után is leszögezi, hogy az elmondottakhoz semmi hozzátenni valója nincs.

Wilson távozása után Masaryk és Mastný Gwatkin próbálja meggyőzni a tervezet felülvizsgálatának szükségességéről, mire Gwatkin kénytelen beismerni, hogy az *angol küldöttség helyesli a német tervezetet*, majd kijelenti: „Ha ezt önök nem fogadják el, akkor az ügyet Németországgal fogják elintézni, teljesen egyedül. Lehet, hogy a franciák ezt sokkal udvariasabban fogják kifejezni, de biztosíthatom önöket, hogy ők teljesen osztják nézetünket. A maguk részéről ők is félreállnak...”

Éjjel egy óra 30 perckor a csehszlovák kormány képviselőit elvezetik az értekezlet színhelyére, ahol Chamberlain — Daladier miniszterelnök és Léger államtitkár jelenlétében — ismerteti az egyezményt. (A Münchener Egyezmény teljes szövegét a Függelékben közöljük.)

Miközben Masaryk és Mastný az angol és a francia miniszterelnöktől próbálnak felvilágosítást kapni egyes, homályosabb pontokra nézve, Chamberlain állandóan ásítzik, anélkül, hogy a zavar legkisebb jelét mutatná.

Masaryk megkérdezi, hogy várnak-e a csehszlovák kormánytól valami nyilatkozatot vagy választ? Daladier zavartan hallgat, helyette Léger külügyi államtitkár felel: a négy államférfi nem rendelkezik sok idővel, és ezért határozottan kijelentheti, hogy semmilyen választ nem várnak Prágától; a tervezetet elfogadottnak tekintik, és a csehszlovák kormánynak 30-án délután 5 órára ki kell küldenie képviselőjét a területátadás módozatait tárgyaló bizottság ülésére — Berlinbe.

Masaryk az e találkozásról 1938. szeptember 30-án hajnali négy órakor készített feljegyzésében keserűen állapítja meg: „Elég durva módon értésünkre adták, méghozzá egy francia által, hogy az ítélet ellen nincs fellebbezés, és nincs lehetőség arra sem, hogy változtatásokat eszközöljenek rajta.”

Prágában ugyanezen a napon hajnali öt órakor telefonon jelentkezik a külügyminisztériumban Hencke német ügyvivő, és azt kéri, hogy Krofta miniszter fogadja őt reggel hat órakor a müncheni értekezlet határozatának átvétele céljából.

Benes köztársasági elnök 1/210-re magához kéri a politikai pártok vezetőit, ezalatt a minisztertanács a Kolovrat-palotában ül össze.

Krofta külügyminiszter délben 12 óra 30 perckor együttesen fogadja a prágai angol, francia és olasz követet, akik már kora délelőtt szerettek volna a külügyminiszterrel találkozni. hogy megtudják tőle, hogyan határozott a csehszlovák kormány.

Krofta a követek előtt kijelenti: „A köztársasági elnök nevében s a kormány nevében kijelentem, hogy alávetjük magunkat a Münchenben nélkülünk és ellenünk elfogadott határozatnak. Álláspontunkat írásban fogjuk önökkel közölni. Jelenleg nincs semmi hozzátennivalóm...”

De Lacroix francia követ nem titkolja; egyetért a külügyminiszter azon kijelentésével, hogy ezt a határozatot „ellenük” (ti. a csehek ellen) hozták és közli, hogy Daladier erre vonatkozólag kifejezte legmélyebb sajnálatát („ses vifs regrets”).

Newton követ azt állítja, hogy Chamberlain mindent megtett, amit tehetett.

Franzoni olasz követ egy szót sem szól.

Krofta külügyminiszter a kínos audienciát a következő szavakkal zárja be: „Nem akarok kritizálni, de számunkra ez olyan katasztrófa, amit nem érdemeltünk meg. Mi alávetjük magunkat ennek, és azon leszünk, hogy népünknek nyugodt életet biztosítsunk. Nem tudom, hasznára lesz-e az önök országainak ez a határozat, amelyet Münchenben elfogadtak, de mindenesetre nem mi leszünk az utolsók. Utánunk másoknak is ez lesz a sorsuk.”

A „*Paris Soir*” című francia polgári lap dicséri Chamberlaint, ezt a „százszázalékos angolt, aki szereti feleségét, a horgászást, klubját, a vidéki életet és mostanában lett nagyapa”, majd azt indítványozza, hogy indítsanak gyűjtést és a befolyó összegből ajándékozzanak „béke-házat” a jó öreg Chamberlainnek.

Az általános örömujjongás közepette a francia sajtóban egyedül a Francia Kommunista Párt lapja, a *l'Humanité* mer más, komor hangot megütni. *Gabriel Péri*, a párt egyik vezetője, aki később a német megszállók ellen vívott harcban mártírhalt, ezt írja 1938. október 1-én: „*Mi nem leszünk ott az éljenzők sorában. Nem írjuk azt, hogy a müncheni egyezmény megmentette a békét. Mi megállapítjuk, hogy Daladier egy szabad nép szétmarcangolásához adta aláírását... Nem, mi nem tapsolunk.*”

Az „*Új Hang*”, a Kommunisták Magyarországi Pártjának külföldön megjelenő lapja a Münchener Egyezményről 1938 októberi számában a következőket írja: „Anglia Csehszlovákiával szemben követett politikájának, annak, hogy Németország »igényeit«

Csehszlovákia rovására elismerte, több magyarázata van. Egyik ok az, hogy Csehszlovákia nem felszik az angol birodalom útjamentén, a másik az, hogy Anglia Csehszlovákia kiszolgáltatásával éket akar verni Németország és Olaszország közé. De ez még nem adja kielégítő magyarázatát Anglia csehszlovák politikájának. A leglényegesebb ok az, hogy az angol reakciós körök féltek Csehszlovákiának Németországgal szemben való ellenállásától, ami számukra felidézheti a német—francia s evvel egyetemben a német—angol háború veszélyét is. Az angol konzervatívok szempontjából ez annál kevésbé kívánatos, mert keresztülhúzhatja mindazokat a számításokat, amelyek alapján az angol imperializmus békéjét és fennmaradását akarják biztosítani, a támadókat más irányba terelve. Különösen pedig nem kívánatos az angol reakció számára a fasiszta Németország veresége, ami a demokrácia nemzetközi erőinek győzelmét segítené elő. Azt az angol reakciós politikát, mely elvi ellensége a kollektív biztonságnek, ugyancsak ez a rideg osztályuralmi szempont magyarázza meg. A nyugati demokráciák vezetői szégyenteljesen meghátrálnak Hitler előtt, teljesítik a Führer minden kívánságát.”

Ausztria után most Csehszlovákia esetében is sikerült Hitler blöffje, a nyugati demokráciák vezetői túlbecsülik az 1938-as náci hadigépezet erejét és engednek Hitlernek.

Pedig nem kellett volna engedni. Hiszen a Népszövetség 1938. szeptember 21-i ülésén, azaz a Münchener Egyezmény előtt kilenc nappal Litvinov, a Szovjetunió genfi fődelegátusa nyíltan kijelentette, hogy a Szovjetunió kész teljesíteni szerződéses kötelezettségeit Csehszlovákia iránt. Litvinov elmondotta, hogy négy nappal azelőtt, 1938. szeptember 17-én a csehszlovák kormány megkeresést intézett a szovjet kormányhoz, vajon felkészült-e a szovjet—csehszlovák egyezménynek megfelelően Csehszlovákia megsegítésére? A szovjet kormány — mondotta Litvinov — világos, egyértelmű, igenlő választ adott a csehszlovák kormány megkeresésére.

De nem indokolta a Hitler előtt való meghátrálást a szembenálló felek hadseregeinek erőviszonya sem. Német katonai szakértők véleménye szerint a csehszlovák hadsereg, még külső támogatás nélkül is, legalább három hónapig tarthatta volna magát a német támadással szemben.

Sőt, ennél tovább is lehetünk. A háborús főbűnösök nürnbergi perének tárgyalásán Eger őrnagy, Csehszlovákia képviselője a

következő kérdést intézte Keitel tábornagyhoz, a Wehrmacht volt főparancsnokához: „*Megtámadta volna-e a Harmadik Birodalom 1938-ban Csehszlovákiát, ha a nyugati hatalmak Prága mellé állottak volna?*”

Keitel a következőképpen válaszolt: „*Minden bizonnyal nem. Mi nem voltunk akkor katonailag elég erősek.*”

Akadtak persze Nyugaton más politikusok is — még csak nem is kommunisták —, akik világosan látták, milyen veszélyeket rejt magában az agresszív, hódító náci külpolitika. Ezek a politikusok a Hitlerrel és Mussolinival kötött megegyezés helyett szívesebben láttak volna a Szovjetunióval közösen végrehajtott akciókat a hitleri agresszió meggátolására.

Chamberlain ama kijelentésére, hogy Németországból „becsületes békét hoztam magammal; azt hiszem, egész életünkre biztosítottuk a békét”, Winston Churchill — ki élesen ellenezte a miniszterelnök Hitler-barát külpolitikáját — leszögezte: „Nagy-Britanniának és Franciaországnak választania kellett a háború és a becstelenség között. A becstelenséget választották, és ezért nem fogják elkerülni a háborút.”

Ugyanő, Churchill, aki 1917 óta mindig a kommunizmus ádáz ellenségének vallotta magát, a „The Second World War” (A második világháború) című munkájában a Münchener Egyezményről a következőket írja: „A nyugati hatalmak hangsúlyozták a Szovjetunió kétszínűségét és rosszhiszeműségét. Ezzel szemben az igazság az, hogy a szovjet ajánlat válasz nélkül maradt. Nem akartak az oroszokhoz folyamodni Hitler ellen, s ezért olyan közömbösséggel — hogy ne mondjam: megvetéssel — kezelték őket; hogy azt Sztálin sokáig nem tudta elfelejteni. Az események úgy folytak tovább, mintha a Szovjetunió a világon sem volna, és ezért a továbbiakban drága árat fizettünk.”

Walter Lippmann, a szovjetbarátsággal semmiképpen sem „vándorható” amerikai publicista „Az amerikai külpolitika” című könyvében Churchillhez hasonló álláspontot foglal el: „A közhit az, hogy N. Chamberlain és E. Daladier Hitler étvágyának csillapítására szolgáltatta ki neki Csehszlovákia szudéta-területét, ahol nagy számbeli túlsúlyban van a németajkú lakosság. A müncheni megállapodás sajátos jellege azonban abban keresendő, hogy Franciaország és Anglia, Németország kívánságára, valamilyen formában kimondta a Szovjetunió kizárását. Olyan területi egyezséget kötöttek, amely szükségképpen mély megrázkódtatá-

sokat idézett elő Kelet-Európában, és a Szovjetunió ebben nem vett részt. A Szudétavidék Hitler által történt annektálása összezúzta a csehszlovák katonai erőt, az orosz védelem előretolt bástyáját. Anglia és Franciaország, amikor kiszolgáltatta Csehszlovákiát Hitlernek, valójában a Szovjetunióval való szövetséget áldozta fel neki. Nyilvánvalóvá vált ez később, mikor hasztalanul próbálták helyreállítani szövetségüket Moszkvával.”

Végül nem érdekelte az a jelentés, amelyet a londoni lengyel nagykövet küldött kormányának 1938 őszén, és amely jelentésben a nagykövet megállapítja, hogy a konzervatívok és a liberálisok nagy többsége támogatja Chamberlain külpolitikáját, mert úgy látják, hogy „*a miniszterelnök (hogy a sport területéről vegyünk egy nem elég pontos hasonlatot) megvédte az angol kaput, és ilyenképpen áterelte a játékot Kelet-Európába...*”

Röviden a Münchener Egyezmény végrehajtásáról és következményeiről:

1938. október 1-én a lengyel kormány ultimátumban követeli a csehszlovák kormánytól a vitás *tesini* területek azonnali kiürítését. A csehszlovák kormány 24 órán belül teljesíti a lengyel követeléseket.

Ugyanakkor megkezdődik az Egyezmény végrehajtása. A német csapatok — az Egyezményt nyomban megszegve — nemcsak az átadásra kijelölt területeket szállják meg, hanem azokat a részeket is, ahol az eredeti megállapodás szerint népszavazást kellett volna tartani.

A Szudétavidék átadásával a csehszlovák hadsereg kénytelen volt feladni az oly nagy gonddal és költséggel kiépített erőrendszert, az új határvonal védtelenné teszi Csehszlovákiát, a Nyugat felől jövő támadásnak most már sokkal könnyebb feladata lesz.

Hitler szeptember 26-án a berlini Sportpalotában tartott beszédében még önérzetesen bizonygatja: „Biztosítottam továbbá Chamberlaint és most megismétlem, hogy ha ez a probléma (ti. a Szudétavidék problémája) megoldást nyer, Németország számára Európában nincs többé területi kérdés. És a továbbiakban arról is biztosítottam, hogy abban a pillanatban, amikor Csehszlovákia megoldja problémáit, azaz amikor a csehek a többi kisebbségükkel megegyeztek, és pedig békésen és nem nyomás alatt, akkor engem többé a cseh állam nem érdekel. És ezt garantálhatjuk neki (ti. Chamberlainnek). *Mi nem akarunk több csehet.*”

A Szudétavidéket megkapta Münchenben a Harmadik Biroda-

lom, de napokon belül kiderül, hogy Hitler igen komoly érdeklődést tanúsít a csehszlovák belső helyzet alakulása iránt. Mialatt egyes rövidlátó nyugati politikusok a müncheni szellem andalító légkörében szövögetik ábrándjaikat az „örök békéről”, Hitler már újabb agresszióra készül.

Nem elégszik meg azzal, hogy *Hodža miniszterelnök* lemond, és *utódja* a németektől nem nagyon távol álló *Sirovy tábornok* lesz, hanem *kikényszeríti Beneš köztársasági elnök lemondását is*. A cseheknek a Harmadik Birodalom felé tett baráti gesztusaként könyvelték el mindenütt azt, hogy *a külügyminiszteri székre Chvalkovsky* volt római és berlini csehszlovák követ került, és az új csehszlovák külügyminiszter október 14-én elindult első külföldi útjára: *Berlinbe*. Visszatérése után a prágai kormány több fontos intézkedést hoz, amelyekből nem nehéz kikövetkeztetni, miről tárgyalt Chvalkovsky Berlinben.

Ezek az intézkedések:

1. Csehszlovákia Kommunista Pártjának felosztatása.
2. Az új határokon belül maradt német kisebbség részére teljes politikai szabadság, elsősorban a „nemzeti szocialista” irányú szervezkedés biztosítása.
3. Chvalkovsky közli a prágai szovjet követtel, hogy a prágai kormánynak nem fűződik érdeke a szovjet—csehszlovák szerződés fenntartásához...

Chvalkovsky ezzel lemondott arról az erőről és segítségről, amely megmenthette volna Csehszlovákiát, és Hitler előtt áruló módon szabaddá tette az utat.

Az új csehszlovák állam sorsdöntő kérdése: *hogyan alakul a viszony Cseh-Morvaország és Szlovákia között?*

Már az első pillanattól kezdve látni lehet, hogy Hitler és Ribbentrop közeli és távoli terveiben az autonómiára törekvő szlovák politikusok komoly szerepet kapnak. Már 1938 őszén nem volt kétséges, hogy a náci külpolitika számára az autonóm Szlovákia a maradék Csehszlovákiában ugyanúgy a robbanótest („Sprengkörper”) szerepét fogja játszani, mint 1938 tavaszán és nyarán Csehországban Henlein szudéta-német pártja.

Szlovákia ugyanis München után külön kormányt kap, mellyel azonban a szélsőséges *szlovák nacionalista* elemek nincsenek megelégedve, nyíltan bevallott céljuk: *teljes elszakadás Prágától, önálló szlovák állam felépítése fasiszta egypártrendszer alapon*.

Ezt az irányzatot a szlovák kormányban legbuzgóbban *Karma-*

sin államtitkár, a szlovákiai német kisebbség vezére képviseli, az autonomisták fegyveres harci szervezete a Hlinka-gárda, melynek Tuka a vezére. (Tukáról csak annyit: amikor 1939. február 12-én Berlinben tárgyal, *Hitlert* „*mein Führer*”-nek, vezéremnek szólítja, és kijelenti, hogy „a szlovákok számára mind lelkileg, mind gazdaságilag lehetetlenné vált, hogy egy államban éljenek a csehekkel”).

A Münchener Egyezményhez csatolt Függelék, a zsákmányra éhes magyar uralkodó osztályok várakozásával ellentétben, nem döntött a Szlovákiával szemben támasztott *magyar területi követelések* ügyében, ezért a magyar kormány kénytelen közvetlen tárgyalásokba bocsátkozni a szlovák kormánnyal.

A szlovák—magyar tárgyalások 1938. október 9-én kezdődnek Komáromban, de már az első plenáris ülésen látni lehet, hogy közvetlen megegyezésre nincs lehetőség.

Hosszas diplomáciai huza-vona után, november 2-án Bécsben, a Belvedere-palotában *Ciano* olasz és *Ribbentrop* német külügyminiszter meghozza döntését, melynek alapján 12 400 km² terület és 1 100 000 lakos kerül Szlovákiától Magyarországhoz. Horthy-Magyarország területe megnagyobbodott. Nőtt a magyar nagybirtok és nagytőke vadászterülete — az évek múltával ezért benyújtott német számlát a magyar nép vérével és könnyével fizette meg.

Szlovákiát ezzel Hitler már elintézettnak tartja, a csehekkel szemben pedig az osztrák és a szudéta ügyben olyan jól bevált vádhoz folyamodik: elnyomják a német kisebbséget, ezt nem tűrheti a Harmadik Birodalom, és ha nem szűnik meg a németek sanyargatása, kénytelen lesz vérei segítségére sietni...

De eközben, 1938. október 21-én, három héttel a Münchener Egyezmény aláírása után, Hitler már új hadműveleti utasítást ad a Wehrmachtnak:

„A Wehrmacht jövőendő feladatait és a hadviselés szempontjából ebből adódó előkészületeket későbbi utasításban fogom lefektetni.

Ezen utasítás érvénybe lépéséig a Wehrmachtnak a következő esetekre kell felkészülni:

1. A Német Birodalom határainak őrzése és védelme meglepetésszerű támadás ellen.
2. *A maradék Csehország elintézése* (Erledigung der Rest Tschechei).

3. A Memel-vidék birtokbavétele...

Ad 2. (A maradék Csehország elintézése.)

Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy a maradék Csehországot bármely időben szét lehessen zúzni, ha az esetleg németellenes politikát űzne.

A cél: Csehország gyors megszállása és elreteszelése Szlovákiától.

Az előkészületek olyan mértékűek legyenek, hogy egyidejűleg a határok biztosítása Nyugaton is megvalósítható legyen."

Az utasítás a továbbiakban részletezi, hogy a szárazföldi hadseregnek és a légierőnek milyen előkészületeket kell tennie a támadásra.

Majd 1938. december 17-én Keitel a következő parancsot adja ki Hitler október 21-i utasításának végrehajtására:

„A »maradék Csehország elintézése« tekintetében a Führer még a következőket parancsolta meg:

A hadművelleti terv kidolgozását azon feltételezés alapján kell végrehajtani, hogy *semmilyen említésre méltó ellenállás nem várható.*

Kifelé is meg kell nyilvánulnia, hogy *csak a békét biztosító akciónál (Befriedigungs-aktion), nem pedig hadi vállalkozásról van szó...*

... A hadseregnek a bevonulásra kijelölt egységei általánosságban csak a határátlépés előtti éjszakán hagyják el állomáshelyüket... Az előzőleg szükséges szervezési transzportokat a lehető legkisebb mértékre kell korlátozni, és amennyire csak lehet, alcázni kell..."

Az október 21-i és a december 17-i utasítás között határozott „fejlődés” tapasztalható: a náci diplomácia oly sikeresen működött a csehszlovákiai „ötödik hadoszlop”, a belső árulók megszervezése és aktivizálása terén, hogy Hitler már nem vár semmilyen említésre méltó ellenállást...

Mindezek a „maradék Csehország” lerohanását célzó előkészületek távolról sem zavarják a Harmadik Birodalom vezetőit abban, hogy 1938. december 6-án Franciaországgal megegyezést ne kössenek: „A Magas Szerződő Felek kijelentik, hogy egymással szemben nincsenek területi követeléseik” (tehát Hitler örökre lemond Elzász-Lotharingiáról! — a szerző), továbbá kötelezik ma-

gukat arra, hogy a vitás kérdéseket békés tárgyalások útján oldják meg, úgy ahogyan Hitler és Chamberlain leszögezte volt az 1938. szeptember 30-i angol—német egyezményben.

Józan, világos ítélőképességű nyugati politikusok azonban jól látják, hogy a szerződések egy célt szolgálnak: álcázni Hitler legközelebbi agressziós terveit.

Coulondre, berlini francia nagykövet már 1938. december 15-én figyelmezteti kormányát: Hitler nem áll meg hódító útján, tovább megy — Kelet felé.

A francia követ a többi között a következőket írja:

„A harmadik birodalom el van rá szánva, hogy Kelet felé terjeszkedjék. Ez éppoly biztos, mint amilyen az, hogy — legalábbis ideiglenesen — nyugaton lemondott minden hódításról. A két terv kiegészíti egymást. Hitler úr programjának első részét — a Deutschtumnak a Birodalomban való helyreállítását — teljes egészében véghezvitték, most a »Lebensraum« órája ütött. Már maga az állhatatosság is, amellyel azt magyarázták nekem, hogy Franciaországtól Németországnak nincs semmi követelése, megértette velem a helyzetet. De beszéltek még ennél is világosabban! Hitler úr kivételével — valamennyien különböző formában, de szándékosan bizonytalan terminológiával — azt fejtegették: Németországnak szüksége van arra, hogy Kelet-Európa felé terjeszkedjék. Ribbentrop úr »az ország befolyásának kiterjesztését óhajtja keleten és délkeleten«, Göring tábornok pedig »a Délkelet gazdasági feldolgozását«.

Személy szerint nem nyilatkoztak előttem pontosabb formában, de azért a ködben nagyjából már kirajzolódik a nagy német vállalkozás formája.

...Csehszlovákia hűbérisége, sajnos, már úgyszólván befejezett tény. »Országom már nem egyéb tartománynál«, mondta nekem tegnap egy cseh kollégám. Bizonyos német körökben már egyenesen bevallják, hogy a cseh hadsereg egy nap ugyanazt a szerepet fogja játszani, mint a II. Birodalomban a bajor hadsereg. A Breslau—Bécs-i autótutat és az Oderát a Dunával összekötő csatornát kizárólag cseh munkaerővel fogják felépíteni. Jó forrásból azt is közölték velem, hogy rövidesen egyesíteni fogják a német és a cseh valutát, s gazdasági és vámegységbe foglalják a két országot...

...Ami Ukrajnát illeti, valamennyi nemzeti szocialista hivatalnok tíz nap óta csak erről beszél. Rosenberg tanulmányi iro-

dája, dr. Göbbels hivatalai, az Osteuropa-szervezet Curtius volt miniszter igazgatása alatt nyomultak most előtérbe. Még aligha állapodtak meg a módban és eszközökben, de a célt már nyilvánvalóan megfogalmazták: meg akarják teremteni Nagyukrajnát, amely Németországot táplálni fogja. E célból meg kell törni Romániát, meggyőzni Lengyelországot, megrabolni az URSS-t — de a német dinamizmus nem riad vissza semmilyen akadálytól, s katonai körökben már kaukázusi és bakui hadjáratról beszélnek.”

Az események Coulondre nagykövet vélekedését igazolják:

1939. január 21-én Chvalkovsky prágai külügyminiszter a birodalmi kormány meghívására Berlinbe látogat, ott hosszas megbeszélést folytat Ribbentrop külügyminiszterrel, aki behatóan, nagy részletességgel ismerteti előtte a Csehszlovákiában maradt német kisebbséget ért „sérelmeket”, és ezekért minden felelősséget a prágai kormányra hárít...

Ribbentrop illojalitással, a német—cseh viszony megrontásával vádolja Prágát.

Amikor 1939 februárjában, a Csehszlovákiából érkező egyre aggasztóbb hírek hatására az angol és a francia kormány arra kéri Németországot, hogy a Müncheni Egyezmény Fuggelékében kilátásba helyezett garanciát adja meg, a Wilhelmstrasse, a német külügyminisztérium a következő választ adja: „A cseh kormány magatartása súlyos feszültséget okozott az országon belül, elmérgesedett a viszony a környező államokkal. elsősorban Magyarországgal és Lengyelországgal, ezért a nemzetközi garancia a jelen helyzetben csak ezeknek a káros irányzatoknak lenne hasznára, márpedig az itt kialakuló uralkodó állapotok nem közömbösek Németország szempontjából, mert Európának ez a része a Birodalom legfontosabb érdekszférájának első vonalába tartozik...”

Ez persze kissé másként hangzik, mint amit alig fél évvel ezelőtt Hitler szögezett le a berlini Sportpalotában: „Engem többé a cseh állam nem érdekel!”

V. de Lacroix prágai francia követ jelenti 1939. február 18-án: „Az alatt következő tíz pontban lehet összefoglalni azokat a feltételeket, amelyeknek teljesítése esetén a Reich elvállalná a csehszlovák határok szavatolását:

1. Csehszlovákia teljes semlegessége.
2. Csehszlovákia külpolitikáját össze kell egyeztetni a Reich külpolitikájával; kívánatos volna az Antikomintern Paktumhoz való csatlakozása.
3. Csehszlovákiának azonnal ki kell lépnie a Népszövetségből.
4. A csehszlovák hadsereg létszámát jelentősen le kell szállítani.
5. Csehszlovákia aranyfedezetének egy részét át kell engedni Németországnak. Minthogy a csehszlovák ipar egy része Németország kezébe került, az aranyfedezet egy részének is Németország birtokába kell jutnia.
6. A szudétavidéki eredetű csehszlovák devizákat csehszlovák nyersanyagra kell kicserélni.
7. A csehszlovák piacot meg kell nyitni a szudéta-német ipar számára. Tilos Csehszlovákiában olyan új iparág létesítése, amely konkurrensként léphetne fel a Szudétavidéken már régebben fennálló iparágakkal szemben.
8. Antiszemita törvények életbeléptetése a nürnbergi törvények mintájára.

9. Azoknak a csehszlovák hivatalnokoknak az elbocsátása, akik ellen Németországnak valamilyen kifogása van.

10. Csehszlovákia német lakosságát feljogosítja a hitleri jelvények viselésére és a hitleri zászló kitűzésére.”

1939 márciusának első napjaiban rendkívül kiéleződik Prága és Pozsony viszonya. A szlovák kormány két lényeges követelést támaszt: 1. a központi kormány adjon kölcsönt Szlovákia költségvetési egyensúlyának helyreállításához; 2. a hadsereget válaszszák két részre, legyen külön cseh és külön szlovák hadsereg.

Március 8-án a prágai központi kormány közli, hogy csak azal a feltétellel hajlandó a kért kölcsönt folyósítani, ha a szlovák kormány megfelelő hűségnyilatkozatot tesz.

Március 10-én a prágai központi kormány elhatározza, hogy erélyes intézkedésekkel teremtsen rendet Szlovákiában: elmozdítja Tiso miniszterelnököt és Durčansky minisztert, utasítást ad a Hlinka-gárda lefegyverzésére, valamint a szélsőséges szlovák autonomisták letartóztatására.

Durčansky Bécsbe menekül és a bécsi rádión keresztül uszít a prágai központi kormány ellen.

Március 12-én — a Csehszlovákiából érkező hírek miatt nyugtalan angol képviselők kérdést intéznek Chamberlain miniszter-

elnökhöz a cseh határok garanciája ügyében. Chamberlain kitérően válaszol: „Ez a garancia nem-provokált támadás esetére irányult. Ilyen támadás eddig nem történt.”

Arról, hogy mit fog tenni az angol kormány, ha ilyen támadás bekövetkezik, nem beszél világosan Chamberlain. Lehet így is érteni, úgy is.

Ilyen langymeleg nyilatkozatokkal természetesen nem lehet hatni a Führerre, aki most már érkezettnek látja a pillanatot „maradék Csehország” elintézésére.

Ami ezután történik, az felülmúlja a legaljasabb gengszterfantáziát is: Hitler felajánlja a magyaroknak Kárpát-Ukrajnát, a szlovákokat a magyar megszállás veszélyének felidézésével zsarolja.

Március 12-én a szlovák minisztertanácson megjelenik Seyss Inquart, Bürckel és két német tábornok — anélkül, hogy meghívást kaptak volna. A német delegáció közli az új szlovák miniszterelnökkel, Sidorral: itt a lehetőség a csehektől való elszakadásra, Szlovákia önállóságának kikiáltására: ha ezt vonakodnának megtenni, akkor a Führer sorsukra hagyja őket, akkor majd jönnek a magyarok.

Sidor miniszterelnök halogató választ ad, meg kell tárgyalni az ügyet Prágával.

Március 13-án a német sajtóban — a régi recept szerint — újra első oldalra kerülnek a cseh események. Az előző napokban történt állítólagos összetűzéseket „hallatlan cseh kihívások”-ként jelölik meg és „szemérmetlen támadások”-ról, „a benesi idők viszsztatérése”-ről beszélnek.

A Völkischer Beobachter „Brünnben ismét német vér folyik”, „Cseh kihívás a némettség ellen” címek alatt ismerteti a csehországi helyzetet. A legutóbbi eseményekből azt a következtetést vonja le, hogy „a cschek dühe most már nem annyira a szlovákok és kárpátoroszkok, mint inkább a németek ellen irányul”.

Hitler most már nem sokat teketóriázik: *március 13-án az elmozdított Tisót és Durčanskyt magához rendeli Berlinbe.* A kancellári palotában Tiso és Durčansky engedelmesen fogadja a Führer és Ribbentrop utasításait; másnap délelőtt Pozsonyba repülnek.

A szlovák parlament Tiso javaslatára kikiáltja Szlovákia elszakadását Cseh-Morvaországtól.

Joggal jegyzi meg Newton prágai angol nagykövet jelentésében: Szlovákia önállóságának kikiáltása „fényt derít azokra a gengsztermódszerekre, amelyekhez a Harmadik Birodalom fordult, hogy céljait Csehszlovákiában elérje”.

Szlovákia autonóm lett; most Prága következik.

1939. március 14-én a News Chronicle prágai levelezője jelenti lapjának, hogy német körökben azt mondták Chvalkovskynak legutóbbi berlini látogatása alkalmával: „*Ha a dolgok tovább így tartanak, nem 48, hanem 8 óra alatt vonulunk be Prágába.*”

A német kifogások tárgya — írja a News Chronicle — a cseh sajtó hangja. A csehek az ország újabb részének megszállásától tartanak és kétségbeesetten kérdezték a németektől, mit kívánnak? Az angol lap értesülése szerint a német követelések a következők:

1. Csehszlovákia gazdasági rendszerének teljes beillesztése a Német Birodalomba. (A cseh aranytartalék egy részének átadása, a németekkel versenyző cseh iparok elsorvasztása stb.)

2. A cseh haderő drasztikus csökkentése. (Eddig húszról tízre csökkentették a hadosztályok számát, de ez nem elégíti ki Berlint.)

3. Teljes külpolitikai semlegesség. (Beleértve a francia és szovjet szövetség felbontását.)

4. Rendezett belpolitikai viszonyok. (Ezt a követelést a németek nem írták körül határozottan.)

A Daily Herald szerint az utóbbi hetekben *német vezérkari tisztek nyíltan mondogatták: „A jövő hónapban Prágában leszünk.”*

Március 14-én a sajtóban hírek jelennek meg arról, hogy a cseh kormány lemondásra készül, hogy Hitler a nemzetközi helyzetre való tekintettel *elhalasztotta tervezett bécsi útját, s hogy Göring váratlanul megszakította San Remo-i üdülését és visszatért a német fővárosba.*

Ugyanekkor válik ismeretessé Halifax angol külügyminiszter beszéde, amelyet a konzervatív párt választói gyűlésén mondott el.

E beszédben Halifax kijelentette, hogy *Anglia nem vállalhatja a világrendőr szerepét.* Gyengébbek kedvéért még egy példát is mondott: „A felelősségtudó családapa bizonyára felháborodik, ha távoli országrészben elkövetett durva támadásról olvas, de senki sem gúnyolhatja őt gyávának azért, mert nem hajlandó rögtön

vonatra szállni, hogy fejbeverje a távoli támadót. A józan közvélemény csak akkor helyeselné beavatkozását, ha az eljárás az ő családját érintené és közvetlen kötelességei és érdekei körébe váгна.” — Ez elég világos beszéd volt. Csehszlovákia ebből megtudhatta, hogy nem tartozik a családhoz, Hitler pedig megértette ebből, hogy nem kell az angol beavatkozástól tartania.

Március közepén a magyar uralkodó osztályoknak ismét lehull egy morzsa: kiprovokált határincidens ürügye alatt március 14-én Hitler engedélyével Horthy megindíthatja a csapatait Kárpát-Ukrajna megszállására. Március 14-én a prágai német nagykövet meghívást nyújt át Hácha elnöknek és Chvalkovsky külügyminiszternek — Hitlerhez, Berlinbe.

A tárgyalás a Führernél 14-éről 15-ére virradó éjszaka 1 óra 15 perctől 2 óra 15 percig tart. A Führeren kívül jelen van: *Ribbentrop* külügyminiszter, *Göring* marsall, *Keitel* tábornok, *Weizsäcker*, *Meissner* és *Dietrich* államtitkárok, valamint *Hewel* követségi tanácsos, a jegyzőkönyv vezetője.

Hitler és a jelenlevő náci vezetők minősíthetetlen hangon tárgyalnak a csehszlovák államférfiakkal. *Hitler* leszögezi: a viszonyok a Müncheni Egyezmény óta nem változtak meg Csehszlovákiában; utal a többi között arra, hogy nem változott meg a cseh hadsereg németellenes beállítottsága, végül közli velük, hogy már kiadta a parancsot a német csapatoknak: vonuljanak be Cseh-Morvaországba, továbbá azt, hogy a csapatok bevonulását követően be fogja kebelezni Cseh-Morvaországot a Német Birodalomba.

Reggel 6 órakor tehát a német haderő és légierő megkezdi a bevonulást — folytatja a Führer. Két eset lehetséges: „Az első: a cseh csapatok ellenállást tanúsítanak; ezt a német csapatok a legkíméletlenebbül le fogják törni. A második: a német csapatok bevonulása elviselhető formában játszódik le; ez az ő, a Führer számára megkönnyíti, hogy Csehszlovákia cseh életének kialakításánál nagyvonalú autonómiát és bizonyos fokú nemzeti szabadságot adjon.”

Ez az, amiért Háchát ide kéréte. A német haderő óriási túlsúlyban van a cseh haderővel szemben. Minden cseh zászlóaljra egy teljes német hadosztály jut.

Hácha válasza: a helyzet teljesen világos, itt minden ellenállás értelmetlen, hiábavaló, de nagy kérdés, hogy a hátralevő négy óra alatt vissza lehet-e tartani az egész cseh népet az ellenállástól?

„A németiség nemzeti politikai egysége, csekély kivételeket nem tekintve, kialakult” — így magyarázza Hitler ezt a térképet, amely az 1933—1939 közötti háború nélkül elért német hódítást tünteti fel. S a Führer hozzáteszi: „További eredményeket vérontás nélkül nem lehet elérni!” — A térkép számjelzései 1. Saarvidék, 2. Rajnavidék, 3. Ausztria, 4. Szudétavidék, 5. Csehszlovákia, 6. Memelvidék

A jegyzőkönyv szerint Hácha és Chvalkovsky ezután visszavonult a Führer szobájából, hogy Göringgel, Keittel és a német államtitkárokkal tanácskozzanak.

Mikor visszatérnek, akkor Hitler megismétli: ha a csehek nem tanúsítanak ellenállást, autonómiát fog adni.

Göring megjegyzéséből kiderül, hogy csak kulturális autonómiáról lehet szó, mert a náci vezetők Cseh- és Morvaországot a német gazdasági élettér részének tekintik.

A Führer végül leszögezi, hogy „*a dolgok mostani szabályozása végleges, de elviselhető lesz*”. Mindenesetre a csehek több jogot fognak kapni, mint ők a saját területükön a németeknek valaha is adtak — jelenti ki végül.

Fél éjszakán át folyik a kíméletlen zsarolás, míg végül hajnali öt órakor, egy órával a bevonulás megkezdése előtt Hácha és Chvalkovsky hajlandó az árulásra, aláírja a Csehszlovákia függetlenségét megszüntető okmányt:

„A Führer és birodalmi kancellár ma Ribbentrop birodalmi külügyminiszter jelenlétében fogadta dr. Háchát, a csehszlovák állam elnökét, és Chvalkovsky csehszlovák külügyminisztert. Az utóbbiak kívánságára az összejövetelen teljes nyíltsággal vizsgálat alá vették a jelenlegi csehszlovák állam területén az utóbbi hetekben kialakult igen komoly helyzetet. Mindkét részről egybehangzóan kifejezésre juttatták azt a meggyőződést, hogy minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy Közép-Európának ebben a részében helyreálljon a nyugalom, a rend és a béke. A csehszlovák állam elnöke kijelentette, hogy ő ezt a célt szolgálja, és hogy végleges megbékélést lehessen elérni, a *cseh népnek és az országnak a sorsát bizalommal teszi le a Német Birodalom Führerjének a kezébe*. A Führer tudomásul vette ezt a nyilatkozatot és kinyilvánította azt az elhatározását, hogy a cseh népet a Német Birodalom védelme alá veszi és neki saját népi életének megfelelő autonóm fejlődést fog biztosítani. Ezen okmányt két hiteles tisztségben aláírták.

Berlin, 1939. március 15.

Adolf Hitler
Ribbentrop
dr. E. Hácha
dr. Chvalkovsky.”

És március 15-én hajnalban a Wehrmacht egységei a cseh lakosság tehetetlen gyűlöletétől kísérve bevonulnak Csehországba, horogkeresztes lobogó kerül a prágai vár ormára.

A prágaiak az utca két oldalán néma kétségbeeséssel szemlélik a bevonulást. Az „Újság” arról számol be, hogy „a városban cirkáló német autóosztagokat és járőröket a német házak és pénzintézetek előtt a német lakosság kinyújtott karral és Heil-kiáltásokkal üdvözli, amire a cseh tömeg füttyszóval, pfújozással és felemelt ököllel válaszol, a *Vencel téren egy csoport a cseh himnust énekl*”.

Végül: mit nyert a Harmadik Birodalom Cseh- és Morvaország bekebelezésével?

Coulondre 1939. március 19-i jelentésében a következőket írja: „Németország, amelynek devizakészlete teljesen kimerült, birtokába kerítette most a cseh jegybank aranyfedezetének és devizáinak legnagyobb részét. Ötven millió dollára becsülhető ez az összeg, ami jelentős segítség az olvan ország számára, amely már szűkében van a nemzetközi fizetési eszközöknek.

Még ennél is fontosabb az a rengeteg és kitűnő minőségű hadianyag, amely a Skoda-üzemekkel együtt most Németország birtokába jutott. Ez a viláshírű gvár nemcsak Csehszlovákiát látta el, hanem Romániát és Jugoszláviát is, amely országoknak katonai készültsége most jelentősen csökkenni fog. Csak emlékeztetőül jegyzem még meg, hogy a Skoda-üzemek a mi számunkra is szállítottak repülőgépmotorokat. A Krupp-üzemek és a Skoda-gvár birtokában a Reich most már vitathatatlanul első hadianyagszállítója lesz Kelet- és Délkelet-Európának, ami által arra is módja lesz, hogy nyomást gyakoroljon e területek politikáira, ellenőrizze felfegyverkezésüket és szállításai révén újabb külföldi devizákhoz jusson.

Ezenfelül Cseh- és Morvaország elfoglalása a Reich első olvan területi hódítása, amely élelmezés szempontjából nem deficitess vállalkozás. Ellenkezőleg, érezhetően meg fogja javítani Németország élelmezési viszonyait, s nemcsak azért, mert Cseh- és Morvaország aránylag termékeny országok, hanem mert meghódításukkal a Reich közvetlenül a magyar és román magtárak ajtaja elé került.

Másrészt a Reich gazdasági vezetői jelentősen megnövekedett munkaerőtalálékkal rendelkeznek. Az önellátás a hatalmas felfegyverkezés munkáit a Reich már amúgy sem bírta saját em-

bereivel ellátni. Másfél millió munkásra volt még szüksége az iparnak és a földművelésnek. Ilyen körülmények között senki sem tudta, hogy Németország — ha általános mozgósításra kerül a sor — hogyan fogja ellátni munkaerőszükségletét s betömni a bevonulások folytán keletkezett réseket? A csehek — akiket katonai szolgálatra méltatlanoknak ítélnék — fogják most azt a három millió munkást szállítani, akikre adott esetben szükség lesz.

Végül pedig Németország stratégiai helyzete is jelentősen megjavult. A több száz kilométer hosszú cseh határ helyét most ez a sokkal rövidebb és könnyebben megvédhető vonal foglalja el, amely Ausztriát Sziléziával köti össze. Németország így több hadosztályt takarít meg, amelyeknek a háború esetén a cseh határt kellett volna őrizniük. Ezenfelül a cseh és a morva síkság kitűnő kiindulási terület, főleg repülőgépek számára. amelyeknek hatósugara ezentúl az egész Balkánra is kiterjed, nem szólva Magyarországról és Lengyelországról.”

Danzig és a korridor problémája — Angol garancia Lengyelországnak — Rooseveltt 1939. április 15-i felhívása Hitlerhez és Mussolinihoz — Hitler elutasító válasza — A Fall „Weiss” — A szovjet kormány javaslata háromhatalmi egyezmény megkötésére — Az angol-francia halogató taktika — Hitler 1939. május 23-i beszéde a hadsereg főparancsnokai előtt — Hitler—Ciano tárgyalás 1939. augusztus 12-én — Hitler újabb két tájékoztató beszéde a Wehrmacht főparancsnokainak (aug. 22.) — A szovjet—német megnemtámadási szerződés — Hitler—Chamberlain levélváltás — Dahlerus közvetítő akciója — Mi történt augusztus 25-én?

1938. október 24-én, alig három héttel azután, hogy a lengyel kormány csapatai a Müncheni Egyezményre támaszkodva megszállották Tesint, Ribbentrop, a Harmadik Birodalom külügyminisztere megbeszélést folytat Lipski berlini lengyel követtel a berchtesgadeni Grand Hotelben. A lengyel követ azért jött Berchtesgadenbe, hogy kormánya háláját és köszönetét tolmácsolja a Birodalom kormányának az elért országgyarapításért, de Ribbentrop más témát óhajtott megvitatni: *Danzig és a korridor kérdését.*

A versailles-i békeszerződés Danzig kikötővárost elvette Németországtól és szabad állammá nyilvánította, ott a lengyelek különleges gazdasági jogokat kaptak, a kikötő megközelítése céljából pedig Németország és Kelet-Poroszország között Lengyelország számára átjáratot (korridort) létesítettek.

Ribbentrop a következő „nagyvonalú” ajánlatot teszi Lipski lengyel követnek:

Lengyelország egyezzen bele abba, hogy Danzig visszatér a Birodalomba, továbbá tegye lehetővé, hogy a Birodalom a lengyel korridoron keresztül egy kilométer széles, exterritoriális (területenkívüliség jogát élvező) autóutat és vasútvonalat építsen; ennek fejében a Birodalom

Első lépés a „békés agresszió” útján : Hitler Linzben bejelenti, hogy érvényteleníti Ausztria függenségét

*Chamberlain a béke
megmentésére Godesbergbe
repült*

*Igazán azt hitte az angol
miniszterelnök, hogy itt
megmentette a világékét?
Igazán?*

A négy kormányfő
aláírása a paktumon

Einverständnis in dem Abkommen.

Meiner Majestät Regierung in Vereinigtes König
und die französische Regierung haben sich dem vor
Abkommen eingeschlossen auf der Grundlage das sie
angeboten stehen, welches in Paragraph 6 der englisch
französischen Vorschläge vom 19. September enthalte
betreffend eine internationale Garantie der neuen
des tschechoslowakischen States gegen einen un
ten Angriff.

Sobald die Frage der polnischen und ungarisch
Minderheiten in der Tschechoslowakei geregelt ist,
werden Deutschland und Italien ihrerseits der Tsch
kei eine Garantie geben.

München, den 29. September 1938

Handwritten signatures:
Benito Mussolini
Adolf Hitler
Pierre Laval
Giovanni Ciano

És megszületett a
Müncheni Egyezmény.
Chamberlain, Daladier,
Hitler, Mussolini és Ciano

We, the German Führer and Chancellor and the British Prime Minister, have had a further meeting today and are agreed in recognising that the question of Anglo-German relations is of the first importance for the two countries and for Europe.

We regard the agreement signed last night and the Anglo-German Naval Agreement as symbolic of the desire of our two peoples never to go to war with one another again.

We are resolved that the method of consultation shall be the method adopted to deal with any other questions that may concern our two countries, and we are determined to continue our efforts to remove possible sources of difference and thus to contribute to assure the peace of Europe.

Neville Chamberlain

Neville Chamberlain

September 30, 1938

THE MUNICH PEACE PACT

*Hitler és Chamberlain örök-
báratsági szerződése, amely
egy évig volt érvényben...*

*És Hitler elfoglalja
a „megmentett” Prágát. Német
csapatok a Vencel téren*

hajlandó 25 évre meghosszabbítani a német—lengyel szerződést;

hajlandó garantálni a lengyel határokat;

hajlandó a lengyel kormánnyal együttműködni a gyarmati politikában;

hajlandó közös lépéseket tenni a zsidók kivándorlása ügyében;

hajlandó egységes politikai vonal kialakítására a Szovjetunióval szemben — az Antikomintern Paktum alapján.

A birodalmi kormány ajánlata röviden: Lengyelország tegyen jelentős engedményeket Danzig és a korridor kérdésében, cserébe pedig Hitler hajlandó Lengyelországot védőszárnyai alá venni, azaz a feltétellel, hogy a *lengyel külpolitika a német külpolitika vonalát követi, feladja önállóságát.*

Lipski követ hat nap múlva adja át Ribbentropnak kormánya válaszát:

Danzig visszatéréséről a Birodalomba, valamint az exterritoriális útról szó sem lehet, de a lengyel kormány hajlandó német—lengyel tárgyalásokat folytatni Danzig új státusáról, mely a népszövetségi garancia helyébe lépne, biztosítaná Danzig Szabad Állam német lakosságának politikai és kulturális fejlődését, másrészt Lengyelország kiváltságait a kikötőben.

Ribbentrop és Lipski 1938 októberi tárgyalásain a hangnem kifogástalan, *nincs szó követelésekről, csak egyszerű ajánlatról*, amelyről a birodalmi kormány tárgyalásokat szeretne kezdeni a lengyel kormánnyal.

Még Beck lengyel külügyminiszter 1939. január 5-i berchtesgadeni látogatása során sem használ Hitler élesebb hangot: enyhe, távolról sem erőszakos formában megismétli az október 24-iki „ajánlatot”, és a lengyel elutasító válasz után a nyilvánosság előtt tartott beszédében *leszögezi, hogy politikájának egyik alappillére a Lengyelországgal való jó kapcsolat.*

Mindez a „maradék Csehország elintézése” előtt volt így...

(A lengyel külpolitika hosszú éveken át arra törekedett, hogy szoros együttműködést építsen ki a fasiszta Németországgal. Így jött létre 1934. január 26-án a német—lengyel megnemtámadási szerződés, amely kimondja:

„A német kormány és a lengyel kormány elérkezettnek látják az időpontot, hogy a Németország és Lengyelország közötti politikai viszony, a két állam közötti közvetlen megértés alapján, új stádiumba lépjen.”

Továbbá: Amennyiben a két ország között viták merülnének fel, melyekre nézve közvetlen tárgyalásokon megállapodni nem tudnának, igyekezni fognak minden egyes esetben a közös megállapodás alapján más békés eszközökkel megoldást találni, azonban semmi körülmények között sem fognak ilyen viták eldöntése céljából az erőszak alkalmazásához folyamodni."

Hitler 1938 januárjában, amikor az osztrák Anschluss-probléma egyre komolyabban lép előtérbe, kijelentette Beck külügyminiszter előtt: „A német—lengyel kapcsolatok öröndetes fejlődése a jelenleg kiélezett nemzetközi helyzetben egyike a kevés pozitív ténynek."

Különösen megnyugtatta a lengyel kormányt Hitler 1938. február 20-i beszéde, amelyben a danzigi kérdésről a következőket mondta:

„Mióta a Népszövetség végre lemondott állandó kísérleteiről, hogy nyugtalanságot teremtsen Danzigban, és újonnan kinevezett megbízottjával egy nagy tehetséggel rendelkező embert választott, ez az európai béke szempontjából annyira veszedelmes hely teljesen elvesztette fenyegető jellegét. A lengyel állam tiszteletben tartja ennek az államnak a nemzetközi viszonyait, és úgy Danzig Város, mint Németország tiszteletben tartják a lengyel jogokat. Ily módon a barátságos megértés útját sikeresen megépítettük, azt az utat, mely Danzigból kiindulva ma lehetővé tette, hogy bizonyos bajt okozó elemek kísérletezéseinek ellenére is sikerült a Németország és Lengyelország közötti viszonyban még található mérget végleg úgy kivenni, hogy ezzel a viszony őszinte és barátságos együttműködéssé változzék át."

És a lengyel kormánysajtó tapsolt Hitler bécsi bevonulásához, örövendett azon, hogy Ausztria egyesült a Német Birodalommal...

Amikor pedig a szudéta-válság legforróbb napjaiban, 1938. szeptember 26-án a berlini Sportpalotában Hitler lemondott — a Szudéta-vidéken kívül — minden területi igényéről Európában, külön megnyugtatta a lengyeleket:

„Valamennyien meg vagyunk győződve arról, hogy ez az egyezmény tartós és folyamatos megbékélést hoz magával. Mi belátjuk, itt két nép él, melynek egymás mellett kell élnie, és melyek közül egyik sem küszöbölheti ki a másikat. Egy 33 milliós nép mindig küzdeni fog a tengerhez vezető kiúttért. Ezért tehát a megértés lehetőségét meg kellett találni. Megtaláltuk, és a jövőben ezt a lehetőséget tovább ki fogjuk építeni..."

És a lengyel kormány nem kételkedett Hitler kijelentéseinek őszinteségében, sőt szövetségesévé szegődött Csehszlovákia feldarabolásában...

Igy következett el 1938. október 24, amikor a lengyel kormány már megérthette, hogy talán mégsem volt egészen helyes a Hitler-barát külpolitikai vonal.)

Hat nappal a Wehrmacht prágai bevonulása után, március 21-én Ribbentrop magához kéreti Lipski lengyel követet és megismétli előtte az 1938. október 24-i „ajánlatot” — ezúttal azonban erőteljesebb formában.

A lengyel válasz ugyanaz, mint 1938. október 30-án: sem Danzigról, sem a korridorról nem lehet szó!

Március 22-én Németország és Litvánia „megegyezést” ír alá a Memelvidék és a Birodalom egyesüléséről, miután március 20-án a német kormány ezt a megegyezést ultimátumban követelte a litván kormánytól.

Hitler újabb agresszív lépése fokozza a lengyel aggodalmakat. Március 28-án rendkívül éles beszélgetés zajlik le Beck lengyel külügyminiszter és Moltke varsói német követ között, melynek végén a német követ megjegyzi:

— Önök a szuronyok hegyén akarnak tárgyalni. (Sie wollen auf der Spitze der Bajonette handeln.)

Beck így vág vissza:

— Ez megfelel az önök módszereinek. (Das entspricht ihrer Methode.)

A cseh-morva protektorátus proklamálása, Danzig és a korridor problémájának előtérbe állítása — a chamberlaini „békéltető” politika vereségét jelentette. *Chamberlain március 17-i birminghami* beszédében beismeri, hogy — csalódott, de azért menteti a nácikat:

„Németország, jelenlegi kormánya alatt, a kellemetlen tények egész sorával lepte meg a világot. A Rajnavidék, az osztrák Anschluss, a Szudéta-föld elkapcsolása = mindezek az események megrázták, megsértették a világ közvéleményét. De bármennyire is elítélendőnek véljük azt az eljárást, mely ezen esetek mindegyikénél alkalmazást talált — akár a fajbeli összetartozás, akár jogos követeléseknek túl hosszú időn át történt figyelmen kívül hagyása okozta —, valami mégis mondható a fennálló helyzet megváltoztatásának szükségességéről.

De azok az események, melyek e héten az éppen a német kormány által lefektetett elvek teljes mellőzésével történtek, úgy látszik, más kategóriába tartoznak, és kell, hogy felvessék bennünk a kérdést: egy régi kaland végét vagy egy újabb kaland kezdetét jelentik-e?”

(Érdemes megjegyezni, hogy a szovjet kormány jegyzéke, melyben

az Anschluss után a nagyhatalmak közös, együttes akcióját sürgette az agresszió ellen, és amelyet az angol kormány elutasított, éppen egy évvel ezelőtt, 1938. március 17-én kelt...)

Másnap, 18-án a szovjet kormány írásban tiltakozik a német kormánynál a moszkvai német nagykövet útján bejelentett ama elhatározás ellen, hogy Csehországot bekebelezi és megváltoztatja Szlovákia alkotmányát.

Litvinov külügyi népbiztos jegyzékében vitatja a német érvek helyességét, nem ismeri el Hácha elnök berlini megállapodásának törvényességét, a népek önrendelkezési jogára hivatkozik, majd a következőképpen folytatja:

„Az URSS kormánya nem ismerheti el törvényesnek sem Csehországnak, sem Szlovákiának bármilyen formában történő bekebelezését a Reichbe, s úgy tartja, hogy ez éppúgy ellenkezik az emberi jogokkal, mint az igazsággal és a népek önrendelkezési jogával.

A német kormány cselekedete nemcsak hogy semmiképpen sem csökkenti a világbékét fenyegető veszélyeket, hanem ellenkezőleg megnöveli a veszélyt, megingatja Közép-Európa politikai stabilitását, hozzájárul az általános európai nyugtalanság növeléséhez és alapjaiban rendíti meg a népek biztonságérzetét.”

Március 31-én Chamberlain nagyfontosságú bejelentést tesz az alsóházban: bármely olyan akció esetén, amely „világosan fenyegetné a lengyel függetlenséget, és amelyet a lengyel kormány oly jelentőségteljesnek ítélne, hogy ellene felvonultatná a nemzeti fegyveres erőket, öfelseje kormánya kötelezve érezné magát arra, hogy a lengyel kormánynak minden rendelkezésére álló erővel segítséget nyújtson”.

Április 6-án hivatalos kommuniké jelenik meg az angol—lengyel ideiglenes kölcsönös segélynyújtási kötelezettségvállalásról, melynek helyébe később majd egy állandó és kölcsönös jellegű megállapodás lép.

Április 7-én a hitleri Németország szövetségese, a fasiszta Olaszország megszállja a kis Albániát, április 13-án pedig a Mussolini elnöklete alatt összeülő fasiszta nagytanács tudomásul veszi az albán alkotmányozó nemzetgyűlés közfelkeltással és ünnepélyesen elfogadott határozatát, amellyel felajánlja Albánia koronáját Vittorio Emanuele király és császárnak. A fasiszta nagytanács kijelenti, hogy Olaszország biztosítja a kitűnő albán

nép számára a vallásszabadságot, a polgári haladást és a szociális igazságot, s fegyvereivel megvédi a közös határokat és a békét.

Április 15-én Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, a XX. század egyik legnagyobb államférfia, Hitlerhez és Mussolinihez felhívással fordul, melyben a többi között leszögezi:

„Három európai és egy afrikai nemzet megérte függetlenségének halálát. Egy szomszéd állam megszállta egy másik, távol-keleti független nemzet területét. Makacsul tartják magukat azok a — reméljük, alaptalan — hírek, hogy más független nemzetek ellen is támadó cselekményeket terveznek. Pontosabban szólva, közeledik az a pillanat, amikor ennek a helyzetnek katasztrófával kell végződnie, hacsak nem találunk az események irányítására ésszerűbb eszközöket. Ön több ízben hangsúlyozta, hogy sem ön, sem az olasz vagy a német nép nem akar háborút. Ha ez igaz, nem kell, hogy háború legyen...

... Még mindig az a meggyőződésem, hogy a nemzetközi problémákat meg lehet oldani a zöld asztal mellett. Következésképp nem jelentene választ valamelyik érdekelt fél részéről, ha a békés tárgyalásra való felhívásra azt felelné, hogy nem teszi le fegyvereit mindaddig, amíg nem kap biztosítékot, hogy a döntés rá nézve kedvező lesz. Szükséges, hogy mindegyik fél — éppúgy, mint a tárgyalótermekben és a bíróságok előtt — jóhiszeműen és azzal a meggyőződéssel kezdje meg a tárgyalást, hogy abból mindegyik fél számára teljes igazság fog származni. Szokásos és szükséges is, hogy a terembe lépéskor mindenki tegye le fegyverét. Meggyőződésem, hogy a világbéke ügye nagy lépéssel haladna előre, ha minden nemzet nyílt nyilatkozatot kapna a kormányok jelenlegi és jövőendő politikája tekintetében.”

Roosevelt felhívására *Hitler április 28-i beszédében* válaszol és meglehetősen nyersen elutasít mindenfajta békés tárgyalást; nem hajlandó garanciát adni abban a tekintetben, hogy a Harmadik Birodalom adott esetben nem fog fegyverhez nyúlni követeléseinek megvalósítására. Roosevelt felhívásának elutasításán kívül még két, döntő fontosságú bejelentést tesz a Führer. Az egyik: *felmondja az 1935-ben kötött angol—német flottaegyezményt*, a másik: *érvénytelennek nyilvánítja az 1934-es lengyel—német meg nem támadási szerződést.*

A flottaegyezmény felmondásának indokolása: „A gyarmatok kérdését nem tekintve, sohasem támasztottam olyan követelést, mely brit érdekeket bármiképpen érinthetett, vagy amely a brit

birodalomra nézve veszélyt jelenthetett volna. Mindig csak olyan követelések keretén belül maradtam, melyek szorosan összefüggnek Németország „Lebensraum”-jával és így a német nemzet örök tulajdonával. Tekintettel arra, hogy Anglia ma, úgy a sajtóban, mint hivatalosan azt az álláspontot képviseli, hogy Németországgal minden körülmények között szembe kell szállni, és ezt az általunk ismert bekerítési politikájával igazolja, a tengerészeti egyezmény alapja megdőlt.”

A lengyel—német megnemtámadási szerződés érvénytelenítésének indokolása még képmutatóbb: „A világsajtónak az a kitálalása (sic!), hogy Németország támadni szándékozik, mint ismeretes, az úgynevezett garanciaajánlathoz vezetett és ahhoz a kötelezettséghez, melyet a lengyel kormány kölcsönös segélynyújtásra vállalt... Ez a kötelezettség ellentétben áll azzal a megállapodással, melyet annak idején Pilsudski tábornaggal kötöttem, mert ebben a megállapodásban kizárólag már korábban fennállott kötelezettségekre történt utalás, mégpedig Lengyelországnak Franciaországgal szemben vállalt kötelezettségeire, melyekről már tudomásunk volt. Ezeknek a kötelezettségeknek utólagos kiterjesztése ellentmond a német—lengyel megnemtámadási nyilatkozatnak. Én ilyen körülmények között akkor nem kötöttem volna meg a szerződést, mert egyáltalán mi értelmük van olyan megnemtámadási egyezményeknek, melyek az egyik szerződő fél számára a gyakorlatban számtalan kivételes esetet hagynak nyitva... Ezért az annak idején Pilsudski tábornagy és kötöttem megkötött megállapodást Lengyelország részéről egyoldalúlag megszegettnek tekintem, és így a megállapodás többé nem áll fenn.”

Minthogy ez így kissé túlságosan fenyegetően hangzik, a Führer hozzáfűzi: „Ez (ti. a szerződés érvénytelenítése) nem jelent változást az említett kérdésekről vallott elvi felfogásomban. Ha a lengyel kormány súlyt helyez arra, hogy Németországhoz való viszonyát új szerződéssel rendezze, azt csak örömmel üdvözléném, természetesen azzal a feltétellel, hogy ennek a rendezésnek egészen világos és mindkét félre egyaránt kötelező alapon kell nyugodnia.”

Nagy nyugtalanság fogadja a Hitler-beszédet, a sajtóban komor hangú kommentárok taglalják a kialakult helyzetet. A lengyel nagyipari körök lapja, a *Kurjev Polski* „Éljen Lengyelország” című cikkében a többi között a következőket írja: „Hitler

minden olyan hidat felégetett, amely Németországot a háborús kaland veszélyétől megmentheti. A lengyel és az angol szerződést felbontotta, az Óceánon túlról nyújtott baráti kezét brutálisan visszautasította, s mindezeket a tényeket a békéről szóló frázisokkal fűszerezte. A sorsot hívta tanúul a német követelések jogossága mellett.

Nincs olyan garancia, amit Lengyelország hajlandó volna megfizetni a németek által ajánlott áron (Danzig és az autótűt). Lengyelországban nincs senki, aki meg ne értené, hogy a mai időkben a nemzet egyetlen garanciája a határozottság és az önvédelmi készség lehet, szerződések és engedmények erre nem alkalmasak. Hitler beszédére csak egy válaszunk lehet: Soha!”

Az olasz *Giornale d'Italia* varsói tudósítója április 29-én a következőket jelenti lapjának: „Nem volna célravezető, ha bárki is illúzióba ringatná magát Varsó további magatartása tekintetében. Lengyelország magatartása, akár helyesnek tartják, akár helytelenítik, nem fog megváltozni, és a lengyelek inkább készek a viszályt kirobbantani és egyedül szembeszállni a náluknál erősebb ellenféllel, mintsem engedni.”

A svájci *Courrier de Genève* véleménye szerint „Hitlernek Roosevelttől üzenetére adott válasza nem megnyugtató. Nyugtalanosságra különösen a német—lengyel szerződés felmondása ad okot. Lengyelországban emlékeznek arra, hogy Berlin Csehszlovákia első feldarabolása előtt Prágától területenkivüliséget követelt a német határig egy gépkocsiút számára. Ebben a kérdésben a lengyel nép tudja tehát, hogy mihez tartsa magát.”

A háborútól aggódó embermilliók nyugtalanossága teljes mértékben jogos. Bár Hitler említett április 28-i beszédében a „világsajtó kitalálásának” minősítette azt a hírt, hogy Németország támadásra készül Lengyelország ellen, a valóságos helyzet az, hogy ekkor már javában folynak az új agresszió előkészületei.

1939. április 3-án Keitel, a német fegyveres erők főparancsnokságának vezetője — Hitler utasítására — parancsot ad ki, amely szerint a Lengyelország ellen indítandó támadás, a Fall „Weiss” előkészületeit oly mértékben kell megtervezni, hogy „a végrehajtás 1939. szeptember 1-től bármikor lehetséges legyen”.

Április 11-én Hitler aláírásával a Wehrmacht főparancsnokai megkapják a Fall „Weiss”-re vonatkozó részletes utasítást, amely leszögezi:

„Lengyelország jelenlegi magatartása megköveteli a »keleti ha-

tárbiztosítás«-ból következő katonai előkészületek átdolgozását, hogy a jövőben szükség esetén minden ez oldalról eredő fenyegetést kizárhassunk.

1. Célkitűzések és politikai előfeltételeik:

Németországnak Lengyelországhoz való viszonyát a továbbiakban is az az alapelv határozza meg, hogy a zavarokat elkerüli. Amennyiben Lengyelország eddigi, hasonló alapelven nyugvó politikáját Németországgal szemben megváltoztatná, és a Birodalmat fenyegető magatartást tanúsítana, tekintet nélkül az érvényben levő szerződésre, szükségessé válhatik a végleges leszámolás.

A cél az, hogy a lengyel véderőket szétzúzzuk és az ország védelméhez szükséges, megfelelő helyzetet teremtsünk Keleten. Danzig Szabad Állam legkésőbb a konfliktus kezdetével német birodalmi területnek nyilváníttatik.

A politikai vezetés feladatának tekinti, hogy Lengyelországot ebben az esetben a lehetőséghez képest elszigetelje, vagyis a háborút Lengyelországra korlátozza.

Franciaországban a fokozódó belső válság és az ebből következő angol tartózkodás ilyen helyzetet teremthet nem is oly távoli időben.

Oroszország beavatkozása, amennyiben ez az ország egyáltalán képes erre, Lengyelországnak előreláthatólag semmit sem fog használni, mivel ez a bolsevizmus általi megsemmisítését kellene hogy jelentse.

A peremállamok magatartását egyedül Németország katonai követelményei fogják meghatározni. Az események további fejlődésében szükségessé válhatik a peremállamok megszállása és a birodalomba való bekebelezése egészen a régi Kurland határáig.

Német oldalról Magyarországgal mint szövetségestárssal nem lehet minden további nélkül számolni. Olaszország magatartását a Berlin—Róma tengely határozza meg.”

De van ennek az utasításnak a továbbiakban egy olyan kitétele, mely különös figyelmet érdemel: „A német Wehrmacht kiépítésének nagy céljait továbbra is a nyugati demokráciákkal való ellenségeskedés határozza meg.”

Tehát: a német háborús előkészületek fő célja nem Lengyelország megtámadása, a lengyel hadsereg megsemmisítése, a danzigi probléma megoldása, hanem leszámolás a nyugati hatalmakkal, Angliával és Franciaországgal.

Érdemes erre a tényre már itt, az 1939 áprilisi eseményeknél felfigyelni.

1939. április 16-án reményt keltő, biztató külpolitikai kezdeményezés indul a Szovjetunió részéről. Az Anschluss és a Münchener Egyezmény kellemetlen, rossz tapasztalatai ellenére a szovjet kormány azzal a javaslattal fordul Angliához és Franciaországhoz, hogy kössenek „háromhatalmi egyezmény”-t, melynek értelmében Anglia, Franciaország és a Szovjetunió garanciát adnának a Szovjetunióval szomszédos valamennyi országnak — agresszió esetére.

A garancia — ez minden józan megfigyelő számára világos volt — a fenyegető náci agresszió megakadályozását szolgálta volna.

Churchill a második világháborúról szóló emlékirataiban a szovjet ajánlattal kapcsolatban a következőket írja: „Ha Chamberlain ekkor a szovjet ajánlatot elfogadta volna és azt válaszolta volna: »rendben van, fogjunk össze hárman és törjük ki Hitler nyakát!«, a parlament ezt helyeselte volna, Sztálin is egyetértett volna ezzel — és a történelem más fordulatot vett volna.”

De pozitív válasz helyett előbb hosszú hallgatás, majd félmegoldásokkal, elfogadhatatlan kompromisszumokkal való kísérletezés következik.

A Chamberlain kormány több mint három hetet veszteget a válasz megszerkesztésével, és a válasz végül — Churchill véleménye szerint is — nem volt kielégítő.

Május 12-én az angol alsóház külpolitikai vitájában olyan tekintélyes politikusok, mint Lloyd George, az első világháború idején Anglia miniszterelnöke, vagy Attlee, a Munkáspárt vezére, továbbá Sinclair, a liberális ellenzék vezetője, végül Eden és Churchill egyaránt sürgetik a Chamberlain kormányt: kösse meg a felkínált egyezményt a Szovjetunióval.

Május 17-én Molotov, az új szovjet külügyi népbiztos beszédében foglalkozik a nyugati szövetségesek halogató, kétértelmű taktikájával, amelynek eredményeképpen a lengyel, a román és a finn kormány, továbbá a balti államok elfogadják az angol, francia garanciát, ugyanakkor hallani sem akarnak arról, hogy a Szovjetunió is szavatolja határait és támogatást, katonai segítséget nyújtson esetleges német támadás esetén. Pontosabban: hadianyag-, élelmiszerszállításokat hajlandók lennének elfogadni, de vonakodnak beleegyezni abba, hogy területükre szovjet csapatok lépjenek.

Eden 1939 május közepén *felajánlja* Chamberlain miniszterelnöknek: *szívesen elmegy Moszkvába* a „háromhatalmi” egyezmény megtárgyalására, különös tekintettel arra, hogy jó személyi kapcsolatok fűzik Sztálinhoz.

Eden ajánlatának elfogadása helyett Chamberlain *Strang-et*, a Foreign Office, a külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjét — és nem a kormány egyik tagját! — küldi Moszkvába, megfelelő felhatalmazás nélkül, e fontos megbeszélések vezetésére...

1939. május 23-án a birodalmi kancellária új épületében, Hitler nagyfontosságú megbeszélésre hívja össze a Harmadik Birodalom katonai vezetőit. A tanácskozásról felvett jegyzőkönyv szerint jelen volt Göring vezér tábornagy, Raeder nagyadmirális, Brauchitsch vezérezredes, Keitel vezérezredes, Milch vezérezredes, Halder tüzérségi tábornok, továbbá nyolc magasrangú tiszt a haditengerészet, a légierő és a hadsereg vezérkarából.

A megbeszélés célja: a jelenlegi helyzet ismertetése és a Wehrmachtra ebből adódó feladatok, a szükséges következtetések levonása, biztosítása annak, hogy a hozott határozatok és végrehajtásuk titokban marad.

Hitler tájékoztatójának főbb gondolatai:

1933—1939 között Németország minden téren előrehaladt, *katonai helyzete* hatalmasan megjavult,

az eszmei, a német faj egyesülésével kapcsolatos *problémákat* a 80 milliós tömeg megoldotta (értsd: a német „faj”-hoz tartozók döntő többsége a Birodalom határain belül él — az Anschluss és Csehszlovákia feldarabolása után — KE),

meg kell oldani a *gazdasági problémákat* is.

„A problémák megoldásához bátorság kell. Nem szabad elfogadni azt az alapelvet, hogy a viszonyokhoz való alkalmazkodás miatt meghátráljunk a problémák megoldása előtt; sokkal helyesebb, ha a körülményeket igazítjuk a követelményekhez. *Idegen államokba történő betörés nélkül vagy idegen tulajdon elragadása nélkül ez nem lehetséges.*”

Az élettér (Lebensraum) problémáról szólva Hitler kifejti, hogy „egy ideig le lehet mondani ennek megoldásáról, de előbb vagy utóbb, így vagy úgy, ezt a problémát meg kell oldani. Nem marad más választás: felemelkedés vagy lesüllyedés. Tizenöt vagy húsz éven belül ennek megoldása kényszerítő szükségsséggel merül fel, tovább semmiféle német állam nem térhet ki ezen probléma előtt...”

Hat esztendővel a hatalomátvétel (Machtergreifung) után jelenleg a helyzet következő:

„A németiség nemzeti-politikai egysége, csekély kivételeket nem tekintve, kialakult. További eredményeket vérontás nélkül nem lehet elérni...

Lengyelország nem járulékos ellenségünk, Lengyelország mindig az ellenségeink oldalán fog állni; a baráti szerződés ellenére mindig azon volt, hogy minden adódó lehetőséget ellenünk kihasználjon.”

Most leplezetlen őszinteséggel beszél Hitler:

„*Nem Danzigról van szó. Az a feladat áll előttünk, hogy kiterjesszük az élettért Keleten és biztosítsuk az élelmezést, továbbá hogy megoldjuk a Baltikum-problémát.* („Danzig ist nicht das Objekt, um das es geht. Es handelt sich für uns um die Erweiterung des Lebensraumes im Osten und Sicherstellung der Ernährung, sowie der Lösung des Baltikum-Probleme.”)

Az élelmiszerellátást csak olyan területről lehet biztosítani, ahol a népsűrűség csekély.”

Következik az indokolás:

„Ha a sors (!) arra kényszerít bennünket, hogy összecsapjunk a Nyugattal, akkor nagyon előnyös, ha nagyobb keleti terület van uralmunk alatt. Háborúban sokkal kevésbé számíthatunk rekord-termésekre, mint béke idején.”

Hogy milyen sors vár a meghódított keleti területek lakosságára, az is kiderül Hitler szavaiból:

„A nem német területek lakossága nem teljesít fegyveres szolgálatot és így mint munkaerő rendelkezésre áll.”

Hitler ezután részletesen fejtegeti Lengyelország ellenséges magatartását és ezt a következtetést vonja le; „Az első adódó alkalommal Lengyelországot meg kell támadni. Arra, hogy meg fog ismétlődni a cseh eset, nem lehet számítani. Harcra kerül sor.”

Fontos szempont — hangsúlyozza Hitler —, hogy lehetőleg sikerüljön Lengyelország izolálása, azaz: meg kell akadályozni, hogy a lengyel hadjáratral egy időben kerüljön sor a Nyugattal való összecsapásra.

„Alaptétel: a Lengyelországgal történő összecsapás — mely Lengyelország elleni támadással kezdődik — csak akkor vezet eredményre, ha a Nyugat a játékon kívül marad.”

A Führer álláspontja az angol—német viszony tekintetében: ő kételkedik abban, hogy lehetséges a békés megegyezés Angliával.

„Anglia a mi fejlődésünket úgy tekinti, mint egy olyan uralom létrejöttét, amely Angliát meggyengíti — szögezi le. — Anglia ezért ellenségünk, és az Angliával való összezsapás életre-halálra megy.”

Ami az angol háborús terveket illeti, Hitler úgy véli, hogy Anglia a lehető legközelebb akarja hozni a háborút a Ruhrvidékhez; nem fog a francia vérrel takarékoskodni. A Ruhrvidék birtoklása döntő a német ellenállás időtartamának szempontjából. „A belgiumi és hollandiai légitámaszpontokat katonailag meg kell szállni. Semlegességi nyilatkozatokra semmit sem lehet adni. Valószínű, hogy az angolok a belgiumi és hollandiai támaszpontokról fognak támadni, éppen ezért „ha a lengyel háborúval egy időben Anglia támadni akar, nekünk villámgyors támadást kell intéznünk Hollandia ellen.”

Azután egy gátlástalan, az egész népet feláldozni kész imperialista „erkölcsi hitvallás”:

„Veszélyes az a nézet, hogy olcsón juthatunk eredményekhez; ilyen lehetőség nem létezik. A hidak akkor már le vannak rombolva, és *nincs többé szó jogról vagy jogtalanságról, hanem 80 millió ember létéről vagy nemlétéről.*”

„Felvetődik a kérdés: a háború rövid vagy hosszú lesz-e? Minden hadseregnek, illetve állami vezetésnek rövid háborúra kell törekedni, ennek dacára az állami vezetésnek 10—15 esztendeig tartó háborúra kell berendezkednie.”

A történelem azt mutatja, hogy mindig rövid háborúra számítottak. 1914-ben az volt az elterjedt nézet — magyarázza Hitler —, hogy hosszú háborút nem tudnak finanszírozni. Ma is sokan vallják ezt az álláspontot, mégis minden állam a lehető leghosszabb ideig ki fog tartani, ha csak lényeges meggyengülés, mint például a Ruhrvidék elvesztése, nem áll be. Persze Angliának hasonlóképpen van gyenge pontja — teszi hozzá Hitler, de erről majd később lesz szó.

Anglia tudja — állapítja meg —, hogy a háború kedvezőtlen kimenetele világhatalmának végét jelentené.

Azután következik Anglia magatartásának részletes elemzése: „Anglia — hangsúlyozza — az a motor, amely Németország ellen dolgozik.”

Hitler ezután részletesen elemzi, miben rejlik Anglia nagysága: az angol büszke, bátor, elszánt, ellenállásra képes és rendelkezik szervezőképességgel; önmagában világhatalom, 300 éves állan-

dóság; szövetségesei erősítik; mérhetetlen gazdagság és az ezzel összefüggő hitelképesség; kedvező földrajzi fekvés; erős tengeri hajóhad és bátor légierő. És mik Anglia sebezhető pontjai? Anglia számára döntő fontosságú tengeri összekötő-vonalainak megőrzése, mert önmagát nem tudja ellátni; ha elvágják az utánpótlástól, kapitulálnia kell.

„A szárazföldi hadseregnek meg kell szállni a flotta és a légierő szempontjából fontos területeket. Ha sikerül Belgiumot és Hollandiát megszállni és szilárdan birtokba venni, valamint Franciaországot leverni, akkor az Anglia ellen viselendő eredményes háború bázisa meg van teremtvé, a légierővel akkor Nyugat-Franciaországból kiindulva megvalósíthatjuk Anglia szűkebb, a tengeralattjáró flottával pedig távolabbi blokádját...”

Hitler leszögezi: nem szabad azt hinni, hogy Angliát a levegőből, a légierő útján meg lehet törni, térdre lehet kényszeríteni; ennek elérésére minden fegyvernemet harcba kell vetni.

A szárazföldi hadseregre vár ez a feladat, hogy a flottával és a légierővel együttműködve a legfontosabb pontokat, az ipari központokat megszállja. „A mindenkori cél: *Anglia térdre kényszerítése.*”

Figyelemre méltó megállapítást tesz Hitler a modern harci eszközök alkalmazásáról:

„Minden fegyvernek önmagában addig van harcot eldöntő hatása, ameddig az ellenség nem rendelkezik megfelelő elhárító eszközökkel.

Ez érvényes a gázra, a tengeralattjárókra és a légiflottára. Ez utóbbira érvényes volt mindaddig, ameddig pl. az angol flotta semmiféle elhárítással nem rendelkezett; ez 1940-ben vagy 1941-ben nem lesz érvényes. Lengyelország ellen pl. a tank-fegyvernem hatásos lesz, mivel a lengyel hadseregben a megfelelő elhárítás hiányzik.

Ahol ilyen hatásra nem lehet többé számítani, ott ennek helyébe a váratlan megrohanás és a zseniális bevetés lép.

Ez a *támadási program.*

Ez a program kényszerít bennünket

1. a fegyverek és hatásuk helyes megítélésére,
2. a hadsereg gyors készenlétére; a szomszéd államokat a kasszáryákból kiindulva kell lerohanni,
3. az ellenség gyenge pontjainak tanulmányozására.”

A titoktartás biztosítása céljából a Führer egy kis törzset óhajt

az OKW-nál létrehozni; ez a törzs a Wehrmacht három főparancsnokságának egy-egy kikuldöttjéből állana, e törzs feladata lenne a hadműveletek megtervezése legmagasabb szinten.

Nagyon érdekes a Fuhrer következő megjegyzése: „A titoktartás a siker legfontosabb előfeltétele. Olaszország és Japán előtt is titokban kell tartani a célkitűzést.”

Végül Göring vezértábornagy kérdésére leszögezi a Fuhrer, hogy „1. a Wehrmacht-részek (Heer, Luftwaffe, Marine — szárazföldi haderő, légierő, haditengerészet — KE) határozzák meg, mit építsenek,

2. a hajóépítési program semmi változást nem szenved,

3. a fegyverkezési program 1943-ra, illetve 1944-re lezárul.”

Ez a náci háborús fobúnosok nürnbergi perében is szerepelt híres „Schmundt-Protokoll”, a Hitler szárnysegédje által készített jegyzőkönyv, amely hiteles, pontos összefoglalása a Harmadik Birodalom háborús céljainak.

A Kruppok, a Thyssenek, a Stinnesek — a mohó és újabb és újabb kizsákmányolási területre áhító német imperializmus — Hitler és a náci hadigepezet felhasználásával vélték legjobban megvalósíthatóknak terveiket.

Hitler 1939. május 23-án közölt programja — a német imperializmus programja.

Henderson berlini angol nagykövet 1939. május 27-én meglátogatja Göring vezértábornagyot karinhalli kastélyában. Göring ez alkalommal felsorakoztatja összes érveit Németország legyőzhetetlenségéről, majd meglehetősen cinikusan megállapítja, hogy Németország nem sokat veszíthet, de Anglia annál többet.

A beszélgetés végén Göring ragaszkodik ahhoz, hogy elkelő vendége megnezzze a karinhalli kastély építési programját, az új, csupamárvány ebédlőt és annak faliszonyegait. A kover vezértábornagy — vagy ahogyan Németországban neveztek: „der dicke Hermann” — buszken mutogatja a faliszonyegek vázlatterveit, melyek fókent női aktokat abrazolnak, és amelyeknek Göring a különféle erények neveit adta, mint „Jóság”, „Kegyelem”, „Szűzeség” stb.

1939 júniusában Danzigban fokozódik a feszültség — elsősorban a Berlinből jövő utasítások következményeképpen

Június 27-én a lengyel kormány arról értesíti Kennardot, a varsoi angol követet, hogy a náciak Danzigban szabadcsapatokat

állítanak fel; katonai előkészületekről tesz jelentést Sepherd danzigi angol főkonzul is.

Júliusban átmeneti szélcsend áll be. *Forster, a danzigi náci párt vezére* — Hitlerrel folytatott tárgyalások után — kijelenti: „Német részről nem fog történni semmi, ami összeütközést provokálhatna, és a *danzigi kérdés, ha szükséges, a következő évig* vagy még annál tovább is várhat...”

A szélcsend egyik oka: Londonban — a Cethalászati Bizottság tárgyalásai közben — titkos angol—német megbeszélések kezdődnek a vitás kérdések rendezésére.

1939. július 20-án kerül sor az első megbeszélésre R. Hudson, angol külkereskedelmi miniszter és H. Wohlthat, a német „négy-éves terv” hivatalába beosztott, miniszteri osztályfőnöki rangban levő, különleges megbízatású kiküldött között. Hudson kifejti ez alkalommal az angol—német együttműködésre irányuló megszemenő terveit, amelyeknek célja új piacok feltárása és a már meglevő világpiacok jobb kihasználása lenne.

Hudson szerint — olvashaató a Dirksen, londoni német nagykövet által készített feljegyzésben — „a világon még három nagy terület van, amelyen Németország és Anglia számára hatalmas lehetőségek nyílhatnak a tevékenységre. E három terület a következő: az Angol Birodalom, Kína és Oroszország. Anglia saját erejéből nem képes kellő mértékben ellátni birodalmát, és ezen a területen is lehetséges lenne Németország széleskörű bevonása. Ugyanígy Japán sem képes arra, hogy egész Kínát ellássa; Oroszországban pedig teljesen hasonló a dolgok állása.”

Hudson behatóan kifejti véleményét az angol és német érdekszférák elhatárolásáról és a gyilkos üzleti verseny kiküszöböléséről — a közös piacokon. Dirksen nagykövet ehhez hozzáfűzi: „Wohlthat úrban az a benyomás alakult ki, hogy Hudson nagyvonalúan tud gondolkodni és jól ismeri az anyagot.”

Egy másik tárgyaláson Horace Wilson, Chamberlain bizalmas munkatársa, az angol kormány gazdasági tanácsadója Wohlthat előtt a következőképpen körvonalazza az angol—német megegyezésre vonatkozó tervezetet, amellyel — állítása szerint — Chamberlain is egyetért:

Az általános cél: minden kérdést felölelő, széleskörű angol—német megállapodás, amint azt Hitler kezdettől fogva tervbe vette; ezáltal oly, nagyfontosságú kérdések vetődnének fel és oldódának meg, hogy a zsákutcába jutott kelet-európai problémák, mint

például Danzig és Lengyelország kérdése, egy csapással háttérbe szorulnának és elveszítenék jelentőségüket.

Wilson véleménye szerint, ha Németország a támadás elvéről való lemondást tartalmazó megneemtámadási egyezményt kötne szomszédaival, így Lengyelországgal is, akkor Anglia „megszabadulna a Lengyelországgal szemben vállalt kötelezettségeitől”.

Wohlthat érdeklődésére, hogy e kérdéseken kívül más problémákat is napirendre lehetne-e tűzni, Wilson kijelenti: „Hitlernek nem kell egyebet tenni, mint egyszerűen elővenni egy ív tiszta papírt és ezen felsorolni az őt érdeklő kérdéseket; az angol kormány a maga részéről kész arra, hogy ezeket megbeszélje.”

Wohlthat Berlinbe való visszaérkezése után londoni tárgyalásairól jelentést tesz Göringnek.

Dirksen londoni német nagykövet július 24-i, a külügyminisztériumhoz intézett jelentésében Wohlthat tárgyalásaival kapcsolatban azonban kénytelen felhívni a figyelmet arra, hogy az angol közvélemény hangulata erősen németellenes, és ezért az angol kormánynak nagyon óvatosan kell eljárnia a „Németországgal való kapcsolatok békés rendezése terén”.

1939. augusztus 3-án (!) Dirksen — előzetes megállapodás alapján — felkeresi Wilsont otthonában, hogy folytassák a Wohlthattal megkezdett tárgyalásokat. Dirksen erről a tárgyalásról készített feljegyzésének első felében arról ír, hogy Wilson — az ő kérésére — megismételte a Wohlthatnak tett ajánlatot, bizonyítván ezzel azt, hogy a közte és Wilson közt folytatott megbeszélés lényege „továbbra is teljesen érvényben van”.

Ezután így folytatódik Dirksen jelentése:

„... Miután összefoglalta Wohlthattal folytatott megbeszélését, Horace Wilson részletesen kifejtette, hogy a német kormánnyal való bizalmas tárgyalások felvétele nagy kockázattal járna Chamberlain számára. Ha ezekről a tárgyalásokról bármi is kiszivárog, akkor hatalmas botrány tör ki, és Chamberlain bizonyára lemondásra kényszerül. Dalton munkáspárti képviselő a képviselőházban már tegnap felhívta a figyelmet a Chamberlain újabb »békéltetési kísérletéről« elterjedt híresztelésekre, és ő maga, Wilson, éppen most névtelen levelet kapott, amelyben őt, illetve Chamberlaint óva intik az ilyen manőverezéstől.

Erre a következő ellenvetést hoztam fel: Kétesnek tartom, hogy a jelenlegi közhangulat mellett bármilyen angol kormány képes lenne Németországgal való egyezmény megkötésére, hiszen bárkit,

aki a Németországgal megkötendő valamely megegyezés mellett száll síkra, nyomban árulónak neveznek és gyanúsításokkal halmoznak el. Horace Wilson erre azt válaszolta, hogy lehetséges az ilyen megállapodás elérése, de az angol részről részt vevő személyiségek egész ügyességére szükség van ahhoz, hogy a kísérlet ne hiúsuljon meg. A jelenlegi stádiumban mindenekelőtt a legszigorúbb titoktartásra van szükség. Felvetődött a kérdés: vajon hogyan és milyen formában lehet tájékoztatni majd később a közvéleményt a kormány terveiről? Ezzel kapcsolatban Wilson kijelentette, hogy Angliában — nem állítja, hogy joggal vagy jogtalanul — megingott a Németországba és békeszerető szándékaiba vetett hit; minden egyébnél fontosabb tehát meggyőzni Anglia közvéleményét arról, hogy bízhat Németországban...

Rámutattam arra, hogy az állítólag megingott bizalom kérdésében teljesen más a felfogásunk, mint az angoloké. Mindenesetre fennáll az a tény, hogy az angol politika az elmúlt hónapok folyamán Németország ellen irányuló világkoalíció alakításának célját követte, és hogy a koalíció különböző tagjait mindmáig pénzügyileg és katonailag egyaránt előkészíti a Németország elleni esetleges támadásra. Minden kétséget kizáró módon tudnunk kell, hogyan tudja az angol kormány ezt a politikát a Németországgal való megegyezés lehetőségével összeegyeztetni? A Führer természetesen semmi esetre sem tehet megnyugtató vagy baráti kijelentéseket anélkül, hogy tudná, milyen állásfoglalást tanúsít Anglia a jogos német követelésekkel kapcsolatban?...

A megbeszélés további folyamán azt a kérdést érintettük, hogy — amennyiben német részről kívánják a folytatást — milyen formában lehetne a Wohlthat úrral megkezdett tárgyalásokat tovább folytatni? Horace Wilson erre kijelentette, hogy az angolok számára súlyos csalódást jelentene, ha nem vennők fel ismét a megkezdett tárgyalások fonalát; ebben az esetben menthetetlenül és gyorsan sodródunk a katasztrófa felé. Ezért a legnagyobb érdeklődést tanúsítja aziránt, hogy Berlinben miként fogadták a közte és Wohlthat között lefolyt beszélgetést?

Sir Horace Wilson úgy véli, hogy lehetséges kiutat találni; ha eljön az ideje, meg lehet majd egyezni. Úgy kell rendezni a dolgot, hogy a két kiküldött Svájcban vagy másutt találkozzék egymással."

(Dirksen a háború kitörése után, 1939 szeptemberében a tárgyalások lényegét a következőképpen foglalta össze:

„... Németország a maga számára Angliával egyenlő világhatalmi helyet követelt, és Anglia elvben hajlandó is lett volna ehhez beleegyezését adni. De míg Németország követeléseinek haladéktalan, mindenre kiterjedő és nem kétértelmű teljesítéséhez ragaszkodott, addig Anglia — bár hajlandó lett volna keleti kötelezettségeinek és ezzel a bekerítési politikának is hátat fordítani, mint ahogyan hajlandó volt ahhoz is hozzájárulni, hogy Németország uralkodó helyzetet kapjon Európa keleti és délkeleti részében, és hajlandó volt tárgyalásokat kezdeni Németországgal az egyenrangú világpolitikai együttműködésről — azt kívánta, hogy mindezt megbeszélések útján és az angol politika fokozatos megváltoztatásával vigyék keresztül. Ez a változtatás pedig hónapok, és nem napok vagy hetek kérdése.

Ezenfelül a megbeszélések lebonyolítása és légköre szempontjából további nehézségek léptek fel amiatt, hogy abban az időszakban, amikor az angolok készek lettek volna az ilyen tárgyalások folytatására és engedmények tételére, nem került sor tárgyalásokra.”)

Ezalatt pedig a Fall „Weiss” előkészületei nagy ütemben haladnak előre...

1939. augusztus 12-én Hitler Ciano olasz külügyminisztert fogadja Obersalzbergben, Ribbentrop jelenlétében.

Hitler a beszélgetés elején vázolja Ciano előtt Németország kedvező katonai helyzetét. A nyugati erődítmény-lánc erős; ha esetleg Franciaország megsértené Belgium függetlenségét, ez nem jelentene számára katonai szempontból előnyt, mert az erődítések nemcsak a francia—német, de a belga—német határon is ki vannak építve.

Ami Hollandiát illeti, feltehetően óvakodni fog a beavatkozástól, joggal tartva attól, hogy Japán megtámadja távol-keleti gyarmatbirodalmát.

Németországot sem blokáddal, sem más módon nem lehet hatékonyan támadni, mert nemcsak Nyugaton, hanem Keleten is erős védelmi övezetek, erődítési rendszerek vannak.

Másfelől Hitler utal Anglia sebezhetőségére, különös tekintettel arra, hogy komoly légelhárítás Angliában legfeljebb 1—2 év múlva lesz.

Gyenge az angol szárazföldi hadsereg is; mindössze 60 000 főt hívtak be a kötelező katonai szolgálat bevezetése óta.

Franciaország helyzete: Németország, miután előreláthatólag

gyorsan leveri Lengyelországot, képes lesz 100 hadosztályt összegyűjteni a „Westwall”, a nyugati német erődítmény-vonal mögött, ami Franciaországot arra kényszeríti, hogy az élethalálküszdelemre gyarmatairól, az olasz határról és máshonnan minden rendelkezésre álló erőt a Maginot-vonalra vonjon össze. Egyébként az a Führer nézete, hogy a franciák az olasz erődítményeket éppúgy nem tudják áttörni, mint a Westwallt sem.

(Hitler „rózsaszínű” helyzetmagyarázata közben Ciano itt, ennél a pontnál — a németek által felvett jegyzőkönyv szerint — kételyeinek adott kifejezést...)

A lengyel hadsereg igen csekély ütőerőt képvisel: néhány díszhadosztály mellett egész sor alacsony értékű csapategység található. Tank- és légháritás terén Lengyelország nagyon gyengén áll. Most Anglia és Franciaország semmit nem tud nekik szállítani.

Hitler leszögezi: *Lengyelországot ilyen körülmények között Németország a legrövidebb időn belül le fogja verni.*

Hitler ezután sorra veszi az ún. „bizonytalan” semleges államokat. *Jugoszláviával* kapcsolatban közli, hogy Pál régenshercegnek legutolsó látogatása alkalmával megmondta; helyes lenne, ha Jugoszlávia közelednék a „tengely”-hez, továbbá ha kilépne a Népszövetségből. Ez utóbbit Pál herceg megígérte.

Románia fél Magyarországtól, katonailag gyenge és korrupt.

A Balkán-államok közül a „tengely” fenntartás nélkül egyedül csak *Bulgáriára* támaszkodhat.

Következik a megbeszélés legfontosabb szakasza, *Danzig problémája*. A Führer hosszan ecseteli Danzig jelentőségét gazdasági szempontból — „észak Nürnberg”-jének nevezi —, de ezen túlmenően még szentimentális, hazafias húrokat is penget: Danzig szerinte ősrégi német város, a Harmadik Birodalom nem tűrheti az ott élő németek sanyargatását. *Máris lehetetlen, hogy Danzig kérdésében engedményeket tegyen.*

(A Führer ez alkalommal mintha kissé pontatlan tájékoztatást adna olasz szövetségésének: egyetlen szót sem ejt arról, hogy most, 1939 nyarán „nem Danzigról van szó”!)

Igaz, következetesen ragaszkodik ahhoz, amit 1939. május 23-án Göring, Reader, Brauchitsch és a többiek előtt kijelentett: Németország háborús céljait a legteljesebb mértékben titkolni kell — még Olaszország és Japán előtt is...)

Ciano elképedve hallgatja Hitler komor, vészjósló kijelentéseit és — a jegyzőkönyv szerint — a következőket mondja:

Nagy meglepetéssel értesül a Führer szavaiból arról, milyen komoly a danzigi helyzet. Erről neki ez év április közepén Göring Milánóban egy szót sem szólt, sőt nyári berlini látogatása idején Ribbentrop úgy tájékoztatta őt, hogy a danzigi kérdés nem sürgős, ezt ráérnek lassan, az idők folyamán megoldani. A Duce ennek alapján úgy készítette el Olaszország felkészülési tervét, hogy általános konfliktusra csak 2—3 év múlva kerül sor. Ciano véleménye szerint háború Lengyelország ellen — egyértelmű az általános konfliktussal.

Hitler itt megjegyzi: ez az a pont, ahol eltérők a vélemények. Neki az a *sziklaszilárd meggyőződése, hogy a nyugati demokráciák az általános háború kirobbantása előtt az utolsó pillanatban visszafognak rettenni.*

Ciano válasza: Őszintén kívánja, hogy ne neki, hanem Hitlernek legyen igaza. Ezután felsorolja Olaszország nehézségeit, problémáit: óriási erőfeszítéseket tettek a spanyol konfliktusban — Olaszország nyersanyagkészletei teljesen kimerültek — visszaesett a hadiipari termelés, mert védelmi okokból a legfontosabb hadiipari üzemeket át kellett telepíteni délre — modernizálni kell az olasz tüzérséget, különösen a léghárítást — az angol—francia flotta jelentős fölényben van az olasz flottával szemben — hosszú és nehezen védhető az olasz tengerpart — Olaszország gyarmatait, Abesszíniát, Libiát az ellenség egy-kettőre elfoglalhatja, még nem fejezték be ezeken a gyarmatokon a katonai előkészületeket — egyelőre még semmi hasznuk nincs Albániából, hiányoznak a jó utak, a természeti kincsek kiaknázása pedig meglehetősen komoly nehézségeket jelent — a Duce nagyon szeretné megrendezni az 1942-es világkiállítást, amelyre már nagy előkészületeket tettek és amelytől komoly deviza-bevételt várnak...

A Duce véleménye szerint — folytatja Ciano — politikai szempontból is helytelen lenne kirobbantani a konfliktust, mert — a veszély miatt — egységesek a nyugati demokráciák, de ha hosszabb idő eltelik, egyre jobban előtérbe kerülnek a lappangó ellentétek, az egység felbomlik. Mindezen okokra való tekintettel a Duce nagyon nagy súlyt helyez arra (le Duce insiste), hogy a „tengely” egy béke-geisztust tegyen és nyilvánítsa ki a világ előtt békés szándékait. Ciano ezután átadja az előre elkészített nyilatkozattervezetet és közli, hogy a Duce a danzigi probléma megtár-

gyalására a nagyhatalmak részvételével konferenciát szeretne összehívni.

Hosszabb vita fejlődik ki, amelynek során Hitler megindokolja, miért ellenezné a Duce által javasolt konferenciát. Az első érv: *egy ilyen konferenciára feltétlenül meg kellene hívni a Szovjetuniót is*; most már nem lehet mellőzni úgy, mint Münchenben tették. A „tengely” magával vihetné a konferenciára esetleg Spanyolországot, de még így is a következőképpen alakulnának a szembenálló frontok: az egyik oldalon Németország, Olaszország és Spanyolország — másikon Lengyelország, Franciaország, Anglia és a Szovjetunió — így a „tengely” kétségkívül kedvezőtlen helyzetben lenne.

(Nem érdektelen felfigyelni arra a momentumra, hogy még ekkor is, 1939. augusztus 12-én, a Szovjetunió álláspontját „tengely”-ellenesnek látja Hitler.)

A második érv: „A lengyel probléma megoldásában nem lehet időt vesztegetni. Minél beljebb megyünk az őszbe, annál nehezebbek lesznek a hadműveletek Kelet-Európában. Szeptember közepétől a Luftwaffét ezen a területen nem lehet bevetni, az utak az őszi esőzések miatt gyorsan sártengerré változnak, ezért a motorizált egységeket sem lehet felhasználni. Szeptembertől májusig Lengyelország egy nagy mocsár és mindenféle katonai hadműveletre teljesen alkalmatlan.”

Ciano: A Führer nézete szerint milyen határidőre kell megoldani a danzigi kérdést?

Hitler: *Augusztus végéig így vagy úgy meg kell oldani ezt a kérdést.*

Ciano: Hogyan képzei el a Führer a megoldást?

Hitler: Lengyelországnak Danzigot politikailag fel kell adnia, hozzá kell járulnia ahhoz, hogy Kelet-Poroszország és a Birodalom között az összeköttetést létrehozzák, de kétséges, hogy a lengyelek erre hajlandók-e? Ezért „el van szánva arra, hogy a legközelebb ultimátum formájában jelentkező lengyel politikai provokáció esetén, a lengyelországi németekkel való brutális bánásmód ürügyén, Danzig kiéheztetésére irányuló törekvés esetén, lengyel egységek danzigi betörése miatt — bármelyik eset következne is be — 48 órán belül megtámadja Lengyelországot és a problémát ezen az úton megoldja.”

Ciano: Tekintettel arra, hogy Olaszországnak természetesen minden eshetőségre fel kell készülnie, szeretné tudni, mikorra várható egy ilyen, Lengyelország elleni hadművelet?

Hitler: *A jelenlegi körülmények között a Lengyelország ellen indítandó hadművelettel minden pillanatban számolni lehet...*

Ezután rövid szünet áll be a tárgyaláson, mert a Führer sürgős táviratot kapott a moszkvai német követségtől. Hitler azonnal közli Cianoval a távirat tartalmát: *a szovjet kormány elfogadja a német kormány kérését és hajlandó fogadni a német kormány kiküldöttjét politikai tárgyalások céljából.*

(Ez a moszkvai távirat akkor érkezik, amikor Hitler már régen eldöntötte: így vagy úgy, de az első adandó alkalmat, ürügyet ki fogja használni, és leszámol Lengyelországgal; a német kérésre adott szovjet válasznak tehát nem lehet lényeges szerepe az események alakulásában.)

A Führer közli Cianoval: egy napra van szüksége ahhoz, hogy alaposan áttanulmányozhassa az olasz kommuniké-tervezetet és Ciano álláspontját, holnapután folytathatják a megbeszélést.

Erről a megbeszélésről nem tudunk semmit, erre vonatkozó dokumentum eddig még nem került elő.

1939. augusztus 22-én Hitler a Wehrmacht főparancsnokait tájékoztatja a politikai helyzetről és a hadsereg előtt álló feladatokról. Beszédének főbb pontjai:

Már a tavasszal eldöntötte, hogy Lengyelországgal le kell számolni, de azt szerette volna, ha erre a Nyugattal történő leszámolás után kerül sor.

A háború megindításához most kedvezőek a személyi feltételek, most, amikor Németország élén ő, Hitler, Olaszország élén a Duce áll. A harmadik fontos személyiség Franco, aki biztosítja, hogy Spanyolország legalábbis jóindulatú semlegességet fog tanúsítani.

„A másik oldalon negatív a kép, ami a mértékadó személyiségeket illeti. Angliában és Franciaországban nem találunk nagyszabású egyéniségeket. Ellenfeleinknek olyan vezetőik vannak, akik nem ütik meg a középszerűség mértékét. Nem személyiségek. Nem uralkodók, nem a tett emberei. (Keine Persönlichkeiten. Keine Herren. Keine Tatmenschen.)

Mi — fejtegeti Hitler — nem veszíthetünk semmit, csak nyerhetünk. Gazdasági helyzetünk a bekerítési politika következtében olyan, hogy csak pár évig tudnánk kitartani. Cselekednünk kell.

Kedvező a politikai helyzet is: a Földközi-tengeren rivalizálás van Olaszország és Anglia, valamint Franciaország között, Kelet-Ázsiában Japán és Anglia között van feszültség, az egész mohamedán világ a nyugalanság állapotában él.”

Hitler a továbbiakban a Balkán helyzetét vázolja, lényegében úgy, ahogy augusztus 12-én Ciano előtt.

Mindezek a kedvező körülmények — hangoztatja a Führer — két-három éven túl nem fognak fennállni. Senki nem tudja, hogy ő meddig fog élni, ezért jobb most a harcot elkezdeni.

Ezután figyelemre méltó beismerést tesz Hitler:

„Nagy-Németország megteremtése politikai szempontból nagy teljesítmény volt; katonai szempontból a helyzet kritikusnak látszott, de mindent elértünk a politikai vezetés blöffje segítségével.”

Lengyelországgal kapcsolatban megismétli a Cionónak mondottakat, de már nem állítja „sziklaszilárdan” azt, hogy a Nyugat nem fog beavatkozni, hanem arról beszél, hogy a *be nem avatkozásnak „most nagy a valószínűsége”*.

„Kíméletlen elhatározottsággal vállalnunk kell a kockázatot. A politikusnak éppúgy mint a hadvezérnek vállalni kell kockázatot. Azon kemény alternatíva előtt állunk, hogy vagy mi csapunk le, vagy előbb-utóbb biztosan minket pusztítanak el... Vas idegek, kemény elhatározottság.”

Anglia és Franciaország fegyverkezési programjuknak csak az elején tartanak, Lengyelországnak nem tudnak semmiféle segítséget nyújtani. „Nyugaton kitartunk addig, ameddig Lengyelországot elfoglaljuk” — fejtegeti Hitler, majd röviden újra visszatér a másik tábor vezető férfiainak jellemzésére: „*Ellenfeleink kis férgek. Én láttam őket Münchenben.*” (Unsere Gegner sind kleine Würmchen. Ich sah sie in München.)

A blokádtól nem kell félni, el tudják látni magukat a szükséges élelmiszerekkel, nyersanyagokkal.

Miután ilyen rózsás színben ecsetelte Hitler a politikai és katonai helyzetet, hirtelen őszintén kitör: „*Csak amiatt aggódom, hogy valami gazember, disznó az utolsó pillanatban közvetítő javaslattal áll elő.*” (Ich habe nur Angst, dass mir noch im letzten Moment irgendein Schweinehund einen Vermittlungsplan vorlegt.)

Ezután patetikusan felkiált Hitler: „A katonák előtt szabad az út, miután én a politikai előkészületeket megtettem.”

Befejezésül Hitler hangsúlyozza a Szovjetunióval megkötendő megnemtámadási szerződés jelentőségét, majd Göring köszönetet mond a Führernek és biztosítja arról, hogy a Wehrmacht megteszi kötelességét.

Hitler ezen a napon még egyszer beszél a főparancsnokok előtt, az előzőkhöz képest már nem sok újat mond, inkább arra törekszik, hogy hangzatos frázisokkal növelje a harci elszántságot. Ez a beszéd feltételezhetően a katonai kérdések megtárgyalása után hangozhatott el, mert főként e téren ad még utolsó útbaigazítást:

„A cél az élő erők megsemmisítése, nem pedig valamely meghatározott vonal elérése. Még ha kitör is Nyugaton a háború, akkor is Lengyelország megsemmisítése áll előtérben.”

Ezután egy brutális, hamisítatlan náci kijelentés következik — a háború kitörésének okáról: „*A háború megkezdéséhez majd én adom meg a propagandisztikus indokot, teljesen egyre megy, vajon hihető-e, vagy sem. A győztest később nem fogják megkérdezni, vajon igazat mondott-e, vagy sem?* Abban, hogy a háborút ki kezdte és hogyan vezette, nem a jog számít, hanem a győzelem.”

Végül Hitler megadja a *hadműveleti utasítást*: „*Előretörés a Visztuláig és a Narevig. Technikai fölényünk szétrombolja a lengyelek idegeit. Minden újonnan létesülő, élő lengyel erőt azonnal meg kell ismét semmisíteni. Folyamatos felőrlés... Lengyelország maradéktalan szétrombolása a katonai cél. A fő a gyorsaság. Üldözés a teljes megsemmisítésig. Meggyőződéseim — fejezte be Hitler beszédét —, hogy a német Wehrmacht megfelel a követelményeknek. A megindulásra még külön parancs jön, valószínűleg szombaton reggel.*” (Azaz: 26-án. A szerző.)

A Fall „Weiss” előkészületei befejeződtek, a náci Wehrmacht szárazföldi, légi és tengeri egységei már csak az utolsó parancsra várnak, hogy meginduljanak Lengyelország ellen.

Danzigban fokozódik a feszültség. Augusztus 23-án a danzigi szenátus *Forstert*, a danzigi náci párt vezetőjét kinevezi *Danzig Szabad Város államfőjévé* (Staatsoberhaupt), — a lengyel kormány erőlyesen tiltakozik a danzigi szenátusnál és a kinevezést törvénytelennek nyilvánítja.

Ugyanezen a napon Moszkvában Ribbentrop német külügyminiszter és Molotov, a Litvinov helyébe kinevezett új szovjet kül-

ügyi népbiztos aláírja a *szovjet—német megneemtámadási szerződést*, mely kimondja, hogy egymást nem támadják meg, hogy egyik fél sem fog támogatni olyan harmadik hatalmat, amely akármelyiküket megtámadná, hogy nem csatlakoznak olyan hatalmi csoportosuláshoz, amely akár közvetve, akár közvetlenül valamelyikük ellen irányulna, hogy a felmerült vitás kérdéseket közvetlen eszmecsere vagy, ha szükséges, választott bíróság által intézik el.

A szerződés 10 évi időtartamra érvényes, és ha egy évvel a lejárat napja előtt nem mondják fel, a szerződés érvényessége automatikusan meghosszabbodik újabb 5 évre.

A szerződés létrejöttének híre — az első hivatalos közlemény Ribbentrop moszkvai utazásáról augusztus 22-én jelent meg — nagy visszhangot kelt világszerte. Egyes nyugati sajtóorgánumok és a moszkvai angol—francia—szovjet tárgyalás kudarcáért első-sorban felelős Chamberlain és Daladier kormány élesen bírálják a Szovjetuniót, de egyetlen szót sem ejtenek arról, miért nem vezettek eredményre a nyugati hatalmak és a Szovjetunió között folyó politikai és katonai tárgyalások.

Ezekén a tárgyalásokon a szovjet fél végtelen türelmet tanúsított. A reakciós lengyel Rydz-Smigly kormány nem volt hajlandó beleegyezni abba, hogy területére szovjet csapatok lépjenek, csak fegyver-és nyersanyagszállítást volt hajlandó elfogadni. Hosszú hetekig folytak 1939 nyarán a politikai tárgyalások, minden eredmény nélkül. A szovjet fél azonban nem adta fel a reményt és 1939 *augusztus első napjaiban* azt ajánlotta az angol és a francia kormánynak, hogy *kezdjenek hozzá sürgősen a katonai kérdések megbeszéléséhez*; a maga részéről a szovjet delegáció vezetőjévé *Vorosilovot*, a Szovjetunió egyik legtekintélyesebb személyiségét nevezte ki. Az angolok *Drax admirálist*, a franciák *Doumenc tábornokot* küldték *Moszkvába*, hajón, mert annál lassabb közlekedési eszköz nem akadt.

Megkezdődtek a katonai tárgyalások; hamarosan kiderült, hogy sem az angol, sem a francia delegációnak nincs felhatalmazása a szükségesnek és állítólag a nyugati hatalmak szempontjából is kívánatosnak tartott egyezmény megkötésére...

Nem érdektelen megemlíteni, hogy *Schulenburg* moszkvai német nagykövet 1939. augusztus 4-én (!) a következő jelentést küldte kormányának: „Az a benyomásom: a *szovjet kormánynak* eltökélt szándéka, hogy *szerződést kössön Angliával és Franciaországgal*, ha azok teljesítik kívánságait.”

Hogy az angol—francia diplomatáknak mennyire nem volt tiszta

a lelkiismeretük, arra jellemző bizonyítékul szolgálnak *Bonnet francia külügyminiszter* emlékiratai, amelyekben elmondja, hogy már a moszkvai angol—francia—szovjet katonai tárgyalások megkezdése előtt a francia kormány puhatolódzott Varsóban, vajon a lengyel kormány hozzájárulna-e ahhoz, hogy területén szovjet csapatok tartózkodjanak?

A lengyel válasz nemleges volt. Ő maga, Bonnet, figyelmeztette a párizsi lengyel követet, hogy a lengyel kormány negatív álláspontja zátonyra juttatja a moszkvai tárgyalásokat. Bonnet szerint nem az angol—francia diplomácia felelős a moszkvai katonai és politikai tárgyalások kudarcáért, hanem egyedül — a lengyel kormány...

Ehhez csak annyit: nehezen feltételezhető, hogy az angol és a francia kormány ne tudta volna ésszerű, jobb belátásra bírni a lengyel kormányt, ha akarta volna. Naiv dolog azt hinni, hogy ehhez nem álltak rendelkezésükre megfelelő eszközök azzal a lengyel kormánnyal szemben, amelynek léte igen nagy mértékben függött tőlük.

Az *Izvesztija*, a szovjet kormány félhivatalos lapja 1939. augusztus 29-én interjút közöl Vorosilov marsallal, aki az újság munkatársának kérdésére elmondja a háromhatalmi katonai tárgyalások lefolyását és kudarcának okait.

Kérdés: Hogy végződtek a tárgyalások a francia és angol katonai küldöttségekkel?

Vorosilov válasza: E megbeszéléseket megszakítottuk, mert mélyreható ellentétek merültek fel közöttünk, mire a két katonai misszió elutazott Moszkvából.

Kérdés: Megtudhatnánk az ellentétek okait?

Vorosilov: A Szovjetunió katonai bizottsága kifejtette, hogy miután a Szovjetuniónak nincs közös határa a támadóval, tehát csak abban az esetben segíthetné katonailag Franciaországot, Nagy-Britanniát és Lengyelországot, ha csapatai átvonulhatnak Lengyelország területén, mert hiszen nincs más lehetőség ahhoz, hogy csapataink érintkezésbe léphessenek a támadó hadseregével. Mint ahogy a legutóbbi világháború folyamán az angol és amerikai csapatok csak úgy működhettek együtt a francia hadsereggel, hogy operációik bázisát francia területen szervezték meg, hasonlóképpen a Szovjetunió hadserege csak akkor működhetik együtt a francia és a brit haderőkkel, ha fölhatalmazzák arra, hogy átvonulhasson Lengyelország területén. Annak dacára, hogy ez az álláspontunk katonailag vitathatatlan és világos, a brit és a francia delegáció nem értett velünk egyet ebben a kérdésben. A len-

gyel kormány közölte, hogy nincs szüksége a Szovjetunió katonai segítségére, azt nem is fogadja el, ami lehetetlenné tette a Szovjetunió katonai együttműködését a három állam hadseregével. Ezért szakadtak meg a tárgyalások... A Szovjetunió nem azért szakította meg a tárgyalásokat Anglia és Franciaország katonai megbízottaival, mert megnemtámadási szerződést kötött Németországgal, hanem éppen ellenkezően, a megnemtámadási szerződést egyebek között azért kötöttük meg Németországgal, mert katonai megbeszélésünk Franciaország és Nagy-Britannia megbízottaival áthidalhatatlan ellentéteink miatt zsákutcába jutott.

Pertinax, neves francia publicista a „*Síráások*” című könyvében erről a kérdésről a következőket írja:

„A francia és angol tárgyalófélnak nyilvánvalóan nem voltak tiszta szándékai. Ők a Szovjetuniót háttérbe akarták szorítani, addig nem is kötöttek volna vele végleges egyezményt, amíg Varsóval és Bukaresttel meg nem állapodtak; végül a Szovjetuniót nem is használták volna egyébre, mint hogy ellássa a lengyeleket és a románokat élelemmel, nyersanyaggal, hadianyaggal, és mindezt olyan alapon, hogy a szovjet hatalom ne is tekintse magát francia és angol partnerei igazi szövetségeseinek... A Szovjetunió azonban, mint Anglia és Franciaország fegyverszállító csatlósa, kihívta volna maga ellen Hitler bosszúját, és természetesen vállalnia kellett volna a lengyelek esetleges (sőt bizonyos) vereségeinek következményeit. Ám még akkor se lett volna joga csapatait lengyel területre küldeni... Örültséggel határos elgondolás.”

Dirksen londoni német nagykövet 1939. augusztus 1-i jelentésében az angol katonai bizottság Moszkvába küldésével kapcsolatban a következőket írja: „Az Oroszországgal kötendő szövetségről folyó tárgyalások folytatása elé itteni körökben a katonai bizottság kiküldetése ellenére — vagy helyesebben éppen e bizottság kiküldetése miatt — igen szkeptikusan tekintenek. Erről tanúskodik az angol katonai bizottság összetétele: egy tengernagy, aki egészen a közelmúltig Portsmouth parancsnoka volt, gyakorlatilag nyugdíjban van és sohasem tartozott a tengernagyi hivatal vezérkarához; egy tábornok — ugyancsak egyszerű csapattiszt; a légi haderő egy tábornoka — elsőrendű repülő és a repülőművészet tanítómestere, de semmi esetre sem olyan ember, aki ért a hadászathoz. Mindez azt bizonyítja, hogy a katonai bizottság inkább a szovjet hadsereg háborús felkészültségének mértékét akarja megállapítani, semmint hadműveleti megállapodást kötni a szovjettel.”

André Pierre, aki De Gaulle első kormányának tagja volt, „Sztálin Hitler ellen” című könyvében szintén a szovjet álláspontnak ad igazat:

„A lengyel kormány, bár a danzigi kérdés miatt végzetes ellentét

állítja szembe Németországgal, még a gondolatától is irtózik annak, hogy a Vörös Hadsereg az ő területén átvonulva támadja meg a németeket. Végül is a Szovjetunió kénytelen konstatálni aényt, hogy segítsége egyformán kívánatos és félelmes, és hogy végeredményben lehetetlenné teszik számára a katonai ellenállást Németországgal szemben.”

1942 őszén, amikor Churchill első ízben látogatott el a Szovjetunióba, egy barátságos beszélgetés keretében Sztálin a következőket mondotta az 1939 augusztusi angol—francia—szovjet tárgyalásokról:

A szovjet kormány azt a tapasztalatot szűrte le a tárgyalásokból, hogy az angolok és a franciák bíznak az általuk megindított diplomáciai ellenakcióban és abban, hogy végső esetben a Szovjetunió feltartóztatja a náci hadsereget.

Ő, mármint Sztálin, az egyik tárgyaláson feltette a kérdést a francia küldöttség vezetőjének: „*Háború esetén hány hadosztályt tud talpraállítani Franciaország Hitler ellen?*” A francia válasz ez volt: „*Körülbelül 100-at.*”

„*És Anglia?*” — kérdezte Sztálin, mire a válasz így hangzott: „*Most azonnal kettőt és később még kettőt.*”

Erre Sztálin: „*És tudják önök, hogy hány hadosztályt kellene harcra vetnünk az orosz fronton, ha mi háborúba megyünk Németország ellen?*” Hosszú csönd következett, majd Sztálin maga adta meg a feleletet: „*Legalább 300-at!*”

1941. július 3-án Sztálin rádióbeszédében egyebek között a következőket mondotta: „Azt kérdezhetik: miképp történhetett, hogy a szovjet kormány hajlandó volt megneemtámadási egyezményt kötni olyan hit-szegő emberekkel és szörnyetegekkel, mint amilyen Hitler és Ribbentrop? Nem követett-e el itt hibát a szovjet kormány? Természetesen — nem! A megneemtámadási egyezmény: két állam közötti békeegyezmény. Márpedig ilyen egyezményt ajánlott nekünk Németország 1939-ben. Elutasíthatta-e a szovjet kormány ezt az ajánlatot? Azt hiszem, hogy egyetlen békeszerető állam sem utasíthat el egy szomszédos hatalommal való békeegyezményt, még akkor sem, ha e hatalom élén olyan szörnyetegek és kannibálok állanak, mint Hitler és Ribbentrop. Ennek, természetesen, elengedhetetlen feltétele, hogy a békeegyezmény sem közvetlenül, sem közvetve ne sértse a békeszerető állam területi épségét, függetlenségét és becsületét. Mint ismeretes, a Németország és a Szovjetunió közötti megneemtámadási egyezmény éppen ilyen egyezmény. Mit nyertünk azzal, hogy megkötöttük Németországgal a megneemtámadási egyezményt? Másfél éven át biztosítottuk országunknak a békét és azt a lehetőséget, hogy erőinket előkészítsük az ellenállásra, ha a fasiszta Németország az egyezmény ellenére meg merné támadni országunkat. Ezzel mi határozottan nyertünk, a fasiszta Németország pedig vesztett.”

Teljesen hasonló Churchill álláspontja. Már többször idézett műve, a *The Second World War I.* kötetének 351. oldalán, miután súlyos szemrehányásokat tesz a Chamberlain és a Daladier kormánynak az 1939 nyarán kudarcba fulladt szovjet—angol—francia tárgyalások miatt, és az angol—francia külpolitika kiemelkedő hibájának mondja a német—szovjet megnemtámadási szerződést, megállapítja: szovjet részről életbevágóan fontos volt, hogy időt nyerjenek a felkészülésre, az erők összegyűjtésére, továbbá, hogy „ez az új szovjet politikai irányvonal az adott pillanatban magusfokú, realiztikus politika volt”.

Az angol—francia diplomácia 1939 augusztus utolsó harmadában megkísérli Hitlert visszatartani a háborútól; reméli, hogy közvetlen német—lengyel tárgyalások útján a problémák még békés úton megoldhatók.

1939. augusztus 22-én Chamberlain levelet intéz a Führerhez. Levelében kifejti: *Anglia el van szánva arra, hogy Lengyelország iránt vállalt kötelezettségeit minden körülmények között teljesíti.*

A Harmadik Birodalom vezetői, Hitler és Göring, család diplomáciai akcióba kezdenek, hogy elkerüljék a fenyegető kétfrontos háborút, hogy Angliát leválasszák Lengyelországról. *Hitler augusztus 23-án válaszol Chamberlain levelére és ebben a következőket írja:*

„Németország sohasem keresett viszályt Angliával és sohasem avatkozott angol érdekekbe. Éppen ellenkezőleg — bár fájdalom, sikertelenül — évekig azon fáradozott, hogy Anglia barátságát megnyerhesse.”

Ezen elégikus bevezetés után feltűnően szelíd hangon az április 6-i angol—lengyel szerződést jelöli meg minden baj okául: ez bízta fel a lengyeleket „annak a szörnyű terrorhullámnak az elindítására, amely a lengyel területen élő másfél milliányi német lakosságra zúdult”.

Következik a fenyegetés, a levél 5. pontja: „A német birodalmi kormány rövid idővel ezelőtt közölte a lengyel kormánnyal, hogy nem hajlandó a dolgok ilyen alakulását szó nélkül tűrni, nem fogja megengedni, hogy további ultimátumszerű jegyzékeket intézzenek Danzig Szabad Városához. Nem fogja eltűrni, hogy a német elemek üldözését folytassák, amint hogy nem fogja eltűrni azt sem, hogy gazdasági intézkedésekkel Danzig Szabad Várost tönkretégyék és a vámblokád egy fájával a danzigi lakosság létalapját megsemmisítsék. Éppen így nem fogja eltűrni a további

provokációkat sem a Német Birodalommal szemben. Mindettől függetlenül azonban a danzigi- és a korridor-kérdést meg kell oldani — és meg is fogjuk oldani.”

(Emlékezzünk csak vissza: Cianónak augusztus 12-én Hitler majdnem szóról szóra ezt mondta...)

„6. Nagyméltóságod közli velem az angol királyi kormány nevében, hogy Ön Németország minden ilyen természetű beavatkozása esetén kénytelen lesz Lengyelországnak segítséget nyújtani. Ezt a kijelentését tudomásul veszem, és biztosítom róla, hogy ez semmit sem változtat a német birodalmi kormány abbeli eltökélt szándékán, hogy a birodalom érdekét a fenti 5. pontban előadottak szerint megvédje.”

Végül a levél befejezése: „Én részemről egész életemben a német—angol barátságért harcoltam, az angol diplomácia magatartása azonban — legalábbis a mai napig — meggyőzőtt a további kísérletek teljes céltalanságáról. Senki sem lenne boldogabb nálam, ha ez a jövőben megváltoznék.”

Augusztus 24-én Göring a berlini lengyel nagykövetet igyekszik félrevezetni — egy nagyon szívélyes hangú tárgyalással. Miközben sajnálkozva közli, hogy „politikájának, mely a baráti viszony fenntartását célozta Lengyelországgal, meg kellett dőlnie, és megvallja, hogy többé nem rendelkezik azzal a befolyással, hogy ebben az ügyben sokat tehessen”, egyúttal céloz arra is, hogy a Németország és Lengyelország között kialakult feszült viszony fő oka az angol—lengyel garanciaegyezmény; feltétlenül más lenne a helyzet, ha ezt az okot ki lehetne küszöbölni...

Ugyanezen a napon, amelyen a lengyeleket arra igyekszik rávenni, hogy távolodjanak el az angoloktól, Göring a másik oldal, Anglia felé is „szirén”-hangokat hallat; az utolsó percben szeretne megegyezést létrehozni az angol kormánnyal.

Göring magához kéreti *Dahlerus* svéd nagyiparost, akivel 1924 óta jó barátságban van, és aki őt 1939 augusztus elején összehozta angol üzletemberekkel, hogy megtárgyalják az Anglia és Németország között fennálló nézeteltéréseket. s arra kéri: repüljön azonnal Londonba és közölje az angol kormánnyal, hogy „német részről szeretnének Angliával megegyezésre jutni”.

Dahlerus vállalja a megbízatást és Halifax külügyminiszternek azzal adja át Göring nemhivatalos üzenetét, hogy véleménye sze-

rint Göring „az egyetlen ember Németországban, aki a háborút el tudja hárítani”.

Ezen a napon Hitler Berchtesgadenből visszaérkezik Berlinbe és másnap, augusztus 25-én délben 13 óra 30 perckor a birodalmi kancelláriában fogadja Henderson angol nagykövetet. Következik Hitler utolsó kísérlete, hogy a szembenálló koalíció tagjai közé éket verjen.

A Führer a következőket közli:

1. „A lengyel provokációk elviselhetetlenekké váltak...”

2. „Németország minden körülmények között el van határozva, hogy keleti határain ezeknek a macedóniai állapotoknak véget vessen...”

3. „A danzigi- és a korridor-kérdést meg kell oldani.”

Ő, a Führer szeretné az Angliával való háborút elkerülni, és ha megoldják a német—lengyel problémát, nagy, átfogó rendezési tervvel fordul Angliához.

A Führer szóbeli közlését megörökítő jegyzőkönyv ezután így folytatódik:

„Ő, aki mindig a nagy elhatározások embere volt, ebben az esetben is képes lesz nagy cselekvésre. Ő pozitív értelemben áll az angol világbirodalom mellett, és kész ennek fennállásáért személyi garanciát vállalni, valamint a Német Birodalom erejét latba vetni, ha:

1. gyarmati kívánságai, melyek mérsékeltek és békés tárgyalások útján elérhetők, megvalósulnak, amely kérdésben kész egy nagyon távoli időpontot terminusként elfogadni;

2. ha kötelezettségei Olaszország iránt csorbát nem szenvednek. Más szóval: a Führer nem kívánja Angliától, hogy megszegje Franciaországnak tett ígéreteit, de ő sem engedhet Olaszország iránt vállalt kötelezettségeiből.

3. Éppen úgy leszögezni óhajtja a Führer Németország azon megváltozhatatlan elhatározását, hogy soha többé Oroszországgal szembekerülni nem óhajt.”

A Führer tehát hajlandó Angliával olyan megegyezést kötni, amely nemcsak az angol birodalom fennállását garantálná német részről, hanem szükség esetén a Német Birodalom segítségét is biztosítaná Anglia részére, tekintet nélkül arra, hogy hol válna ez a segítség szükségessé.

Egyébként Hitler ezen a megbeszélésen, mint Henderson leírja, „teljesen nyugodt és normális volt, s ismételten biztosította az

angol nagykövetet békés szándékairól. Kifejtette, hogy egy európai háborúból csak Japánnak lenne haszna, hogy ő inkább művész-lélek, mintsem politikus, és ha egyszer a lengyel helyzetet rendezik, akkor életét mint művész és nem mint háborús uszító akarja befejezni...

Miközben Hitler ilyen békés húrokat penget az angol nagykövet előtt, már kiment a „Führer-Befehl”, a vezéri utasítás a csapatokhoz: „Y Tag” (Y nap): 1939. augusztus 26. „Y Zeit” (Y idő): 4,45.

Ugyanezen a napon Hitler levelet intéz Mussolinihoz. Közli, hogy a danzigi problémát a legrövidebb időn belül meg kell oldani, a háborút nem lehet elkerülni, az ellenségeskedések megkezdése küszöbön áll.

Mikor a birodalmi külügyminisztériumban Weizsäcker államtitkár kifejezi azt az aggodalmát, hogy az olaszok nem lépnek be a háborúba, Ribbentrop letorkolja: „Ennél Mussolini sokkal nagyobb ember.”

A délutáni órákban Attolico berlini olasz nagykövet meghozza Mussolininak Hitlerhez küldött válaszát: „Életemnek egyik legfájdalmasabb pillanata, amikor közölnöm kell önnel: *Itália nem kész a háborúra.*”

Az est folyamán érkezik Berlinbe a hír: az április 6-iki ideiglenes angol—lengyel egyezmény helyett aláírták a végleges angol—lengyel szövetségi egyezményt.

A Wehrmacht egységei ezekben az órákban felvonulóban vannak, már csak néhány óra választ el a harcok megkezdésétől; amikor 20 óra 30 perckor megérkezik a sürgős utasítás az OKW-tól: a támadást leállítani.

Hitler újabb ajánlata Angliához, levele Daladier francia miniszterelnökhöz — Az angol válasz — A Wehrmacht bevonul Szlovákiába — Az utolsó közvetítési próbálkozások — Henderson Ribbentropnál aug. 31-én — Lengyel diplomáciai lépések Berlinben — A birodalmi kormány 16 pontból álló ultimátum — Az 1. sz. hadműveleti utasítás — Mi történt a gleiwitzi adóállomáson? — Hitler beszéde a Reichstagban — A Siegfried vonal blöffje — Angol—francia diplomáciai lépés Berlinben — Német álláspont: „hivatalosan nincs még háború” — Mussolini aug. 31-i javaslata öthatalmi értekezlet összehívására — A francia kamara szept. 2-i ülése — Chamberlain beszéde az alsóházban — Az OKW 2. sz. hadijelentése — Szept. 3. időhöz kötött angol és francia ultimátum — Hitler levele Mussolinihoz

Ribbentrop vallotta a nürnbergi perben: „Amint értesültem az angol—lengyel szerződés megkötéséről, felkerestem a Führert, és amikor meghallottam, hogy a Lengyelország ellen tervezett katonai rendszabályok megkezdésére a parancs kiment, arra kértem, hogy az intézkedéseket vonja vissza és az előrenyomulást állítsa meg. A Führer ebbe beleegyezett.”

Keitel, a véderő főparancsnokságának vezetője a nürnbergi perben a támadás leállításával kapcsolatban elmondotta, hogy Hitleről 1939. augusztus 25-én este a következő utasítást kapta: „Kérem az előrenyomulási parancsot azonnal visszavonni. Tárgyalások céljából szükségem van időre.”

Hitler tehát az utolsó pillanatban visszaretten, nem meri vállalni az esetleg kétfrontos háború kockázatát, még egy kísérletet tesz arra, hogy Angliát és Franciaországot újabb ígéretekkel visszatartsa a háborúba lépéstől, de ezek az újabb lépések nem jelentik azt, hogy elejtette a Fall „Weiss”-t, a Lengyelország megrohanására irányuló tervet.

Miután az OKW-nek kiadja a támadás leállítására vonatkozó parancsát, felhívja Göringet és közli vele döntését. Göring megkérdezi, vajon „ez a döntés átmeneti-e vagy végleges jellegű?”

Hitler válasza: „Nekem előbb látnom kell, vajon az angol beavatkozást ki tudjuk-e küszöbölni?”

Henderson augusztus 26-án érkezik Londonba Hitler ajánlatával, ugyanezen a napon Dahlerus visszatér Berlinbe Halifax magánjellegű levelével, melynek lényege: Anglia békés megoldásra törekszik.

Hitler Göring jelenlétében fogadja Dahlerust és ez alkalommal megjátssza az örültet. Dahlerus visszaemlékezéseiben leírja, hogy Hitler teljesen abnormális benyomást keltett és magánkívül üvöltötte: „Engem a háború nem rettent vissza, népem csodál engem és hű marad hozzám.”

Ezután megkérdezi Dahlerust, miért bizalmatlanok Londonban a javaslataival szemben? Mikor Dahlerus azt válaszolja; az a benyomása, hogy Londonban nem nagyon bíznak a mai német rendszer vezetőiben, Hitler ingerülten kifakad: „Idióták, mondtam én életemben valaha is valótlan-ságot?!”

Miután lecsillapodik, józan hangra vált át és arra kéri a svéd nagyiparost, hogy repüljön azonnal Londonba, mert attól tart, hogy Henderson nem értette meg őt pontosan. Közli Dahlerusszal ajánlatát, mely azonban csak nagyjában egyezik a Hendersonnak átadott javaslattal, néhány lényeges ponton eltér attól. Az említésre méltó különbségek:

— Hitler kéri, az angol kormány működjék közre, hogy Németország megkapja Danzigot és a korridort, ennek fejében felajánlja, hogy Danzigban a lengyelek szabad kikötőt kapnak, Gdynia a lengyeleké lesz, ezenfelül biztosítanak számukra egy korridort;

— ha ez a követelése teljesül, ő, Hitler hajlandó garantálni Lengyelország határait.

Augusztus 27-én Hitler levelet intéz Daladier-hez, válaszol a francia miniszterelnök előző napon érkezett levelére. Hitler arra törekszik, hogy ismételten megnyugtassa a francia kormányt: a Harmadik Birodalomnak nincsenek ellenséges szándékai Franciaországgal szemben. Levelében a többi között a következőket írja:

„A nagy nyugati erődítményvonal, mely sok milliárdot nyelt el és nyel még ma is, Németország részéről egyszersmind bizonyítéka annak, hogy a nyugati birodalmi határt véglegesül fogadja el.

A német nép ezáltal két tartományról mondott le, amelyek valaha a régi Német Birodalomhoz tartoztak, melyeket később sok vérontás árán foglaltunk el és még több vérontás árán védelmeztünk. Az ezekről való lemondás, amint azt Nagyméltósá-

god szintén be fogja ismerni, nem taktikai fogás volt, nem kifelé mutatott póz, hanem végleges elhatározás, amelynek őszinteségét összes további intézkedéseink megerősítették.”

Hitler még attól sem riad vissza, hogy Daladier megnyerésére személyes hangot üssön meg: „Talán éppen mi, *mint két régi frontharcos*, a legkönnyebben tudnók egymást megérteni bizonyos kérdésekben...”

Ezalatt Dahlerus Londonban tárgyal az angol kormány tagjaival Hitler javaslatairól. Az *angol válasz*:

— minden német—angol tárgyalás előfeltétele *közvetlen német—lengyel tárgyalás*,

— a lengyel határokat garantálják a nagyhatalmak,

— ha megoldják a német—lengyel kérdést és Németország leszerel, Anglia hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni a gyarmati kérdésekről,

— végül a Brit Birodalomnak felajánlott német garancia „a Brit Birodalom tekintélyével és érdekeivel nem egyeztethető össze”. (A hivatalos angol választ Henderson nagykövet augusztus 28-án az esti órákban adja át Hitlernek.)

Augusztus 28-án, éjszaka 1 óra 30 perckor Göring közli Dahlerusszal: Hitler elfogadja az angol ajánlatot, hajlandó a lengyelekkel közvetlenül is tárgyalni Danzigról és a korridorról.

Másnap, augusztus 29-én Hitler újabb jelét adja „békés” szándékainak: a Wehrmacht egységei — a Tiso-kormányval kötött megegyezés értelmében — bevonulnak Szlovákiába és megszállják a kulcsfontosságú stratégiai pontokat.

Lengyel ellenintézkedések: burkolt általános mozgósítás; nyílt bevonulási felhívástól csak a varsói angol és francia nagykövet kérésére tekint el a lengyel kormány.

Délután 18 óra 45 perckor Hitler közli Hendersonnal a német választ, amelyben megismétli a Danzigra és a korridorra vonatkozó követelést, majd elfogadja a közvetlen német—lengyel tárgyalásokat ajánló angol javaslatot, bár a német birodalmi kormány „kételkedik a közvetlen megbeszélések lehetőségében”. Hitler hajlandó a közvetlen tárgyalásokon részt venni, „ezt azonban csakis a brit királyi kormánynak a német birodalmi kormányhoz eljuttatott írásbeli közlése által felkeltett azon benyomás alapján teszi, hogy a brit kormány baráti megállapodás megkötését óhajtja a Henderson nagykövettel már közölt pontozatok alapján”.

De a végén csattan az ostor. Miután képmutató módon kijelenti Hitler: sohasem volt a szándéka, hogy Lengyelország létfontosságú érdekeit támadja, vagy a független lengyel állam létezését kérdésessé tegye, a német válasz meglepetésszerű, a normális diplomáciai érintkezésben szokatlan követeléssel végződik: „A német birodalmi kormány egyetért a brit birodalmi kormány által felajánlott közvetítés gondolatával abból a célból, hogy egy, az összes szükséges felhatalmazásokkal ellátott lengyel személyiség Berlinbe kiküldessék. Ennek a személyiségnek az érkezését szerdára, 1939. augusztus 30-ára várjuk. A birodalmi kormány azonnal javaslatokat dolgoztat ki egy, az ő számára elfogadható megoldás módozatairól és ezeket, amennyiben lehetséges, még a lengyel megbízott megérkezése előtt a brit kormány rendelkezésére fogja bocsátani.”

Ugyanezen a napon Chamberlain miniszterelnök beszédet mond az alsóházban. Magatartását — a Magyar Távirati Iroda londoni tudósítójának jelentése szerint — „más körülmények között majdnem derűsnek” lehetett volna minősíteni.

Az alsóházi beszéd után Chamberlain kihallgatáson jelenik meg VI. György király előtt és a Buckingham palotából távozó miniszterelnököt a tömeg „Isten áldja meg a jó öreg Chamberlaint” kiáltásokkal üdvözli...

Augusztus 30-án a kora délutáni órákban Lengyelországban falragaszok útján elrendelik az általános mozgósítást.

A német—lengyel határon két állig felfegyverzett hadsereg néz farkasszemet egymással.

A puskák és ágyúk már élesre vannak töltve, de Londonban, Berlinben és Varsóban még lázas diplomáciai tevékenység folyik, bár óráról órára csökken a remény a békés megegyezés lehetőségére. A lengyel kormány húzódzik attól, hogy Hitler ultimátumának engedve Beck külügyminisztert vagy a lengyel kormány más tagját Berlinbe küldje — Schuschnigg és Hácha utolsó látogatásának körülményei túlságosan ismertek ahhoz, semhogy gyanú nélkül lehetne elfogadni egy ilyen ultimátumszerű Hitler-meghívást.

Dahlerus Londonból telefonon közli Göringgel: az angol kormány azt szeretné, ha nem Németországban lennének a tárgyalások.

Augusztus 30-án estig nem érkezik Berlinbe teljes felhatalmazással ellátott lengyel megbízott.

Augusztus 31-re virradó éjszaka Henderson felkeresi Ribbentropot s átadja neki az angol kormány válaszát:

— Az angol kormány tudomásul veszi, hogy a német kormány elfogadja a német—lengyel tárgyalásra vonatkozó angol javaslatot.

— „Az érintkezés felvételének módozatai a német és a lengyel kormány között a tárgyalások megkezdése céljából természetesen a legsürgősebben kell hogy megállapíttassanak. Öfelsége kormányának azonban az a véleménye, hogy lehetetlen lenne ezt az érintkezést már ma megteremteni.”

— Az angol kormány helyesli a tárgyalások sürgős megkezdését, de a rendkívül kiélezett helyzetre való tekintettel azt ajánlja: „mindkét fél kötelezze magát arra, hogy a tárgyalások folyama alatt semmiféle támadó jellegű katonai lépés nem fog történni”.

Végül következik egy nagyon homályos állásfoglalás Danzig jövődő sorsáról:

— „Ajánlani szeretné öfelsége kormánya még azt, hogy egyelőre Danzig számára ideiglenes *modus vivendi* találtassék, hogy megelőzhetőek legyenek olyan események, amelyek a német—lengyel viszonyt még jobban elmérgesítenék.”

Ribbentrop a megbeszélés alatt nem nagyon törődik a diplomáciai etikettel, viselkedése, egész magatartása rendkívül arrogáns, pökhendi. „Meg kell mondjam lordságodnak — írja az angol nagykövet Halifax külügyminiszterhez intézett jelentésében —, hogy e kellemetlen tárgyalás folyamán Ribbentrop egész viselkedése: majmolása volt Hitler legrosszabb modorának.”

A birodalmi külügyminiszter átveszi az angol választ és közli: minthogy a megfelelő felhatalmazással ellátott lengyel küldött augusztus 30-án éjfélig nem érkezett meg Berlinbe, most már késő e javaslat megtárgyalására, majd hadarva, nagy gyorsasággal felolvassa a német kormány 16 pontból álló javaslatát a lengyel kérdés rendezésére, amely javaslatot állítólag a lengyel küldöttel óhajtottak volna megtárgyalni.

Amikor Ribbentrop befejezi a felolvasást, és Henderson felkéri, hogy adja át neki a javaslat szövegét, Ribbentrop ezt megtagadja, azzal, hogy ennek a megtárgyalása már nem aktuális...

Hasonlóképpen elutasítja Ribbentrop azt is, hogy ezt a 16 pontból álló javaslatot juttassa el a berlini lengyel nagykövethez a kormányához való továbbítás céljából...

A náci vezérek nem akarnak tárgyalni...

Az angol—francia diplomácia augusztus 31-én még egy utolsó erőfeszítést tesz, hogy rávegye a lengyel kormányt: vegye fel az érintkezést a Harmadik Birodalom kormányával.

A nyugati közbelépés eredménye az, hogy Beck külügyminiszter utasítja Lipski berlini nagykövetet: keresse fel Ribbentrop külügyminisztert vagy Weizsäcker államtitkárt és közölje: az angol kormány értesítette a lengyel kormányt közvetlen német—lengyel tárgyalások lehetőségéről, a lengyel kormány az angol közlést kedvezően fogadja és néhány órán belül válaszolni fog.

Ez a lengyel lépés azonban még az angolokat sem elégíti ki. Amikor ugyanis Kennard varsói angol nagykövet megkérdezi Beck külügyminisztert, milyen magatartást fog tanúsítani Lipski nagykövet, ha Ribbentrop esetleg át akarná adni a legújabb német javaslatokat, Beck beismeri: *Lipski nem kapott felhatalmazást arra, hogy bármiféle javaslatot vagy jegyzéket átvegyen...*

A lengyel militarista körök túlbecsülik a lengyel hadsereg ütőképességét; hajthatatlan, a tárgyalásokat elutasító magatartásukkal Hitler és Ribbentrop malmára hajtják a vizet, megkönnyítik nekik a háború kirobbantását.

Dahlerus 31-én kora délután felkeresi Lipskit és átadja neki a Göringtől megkapott 16 pontot. „Lipski — írja visszaemlékezéseiben Dahlerus — fehér volt, mint a fal, keze reszketett, majd azt kezdte magyarázni, hogy ő több mint öt esztendei működése alapján jól ismeri Németországot, bizalmas kapcsolatban áll Göringgel és más mértékadó német körökkel, meg van győződve arról, hogy háború esetén Németországban zavargások törnek ki, és a lengyel csapatok győzelmesen bemasíroznak Berlinbe!...”

Ribbentrop az esti órákban fogadja Lipskit, a tárgyalás mindössze néhány percig tart. Ribbentrop kérdésére, vajon tudja-e Lipski, hogy a német kormány teljes felhatalmazással rendelkező lengyel küldöttet várt, a lengyel nagykövet kitérően felel. A 16 pontos javaslatról szó sem esik, Ribbentrop nem adja át, de Lipski nem is kéri.

Persze, ekkor, 31-én este már értelmetlen lett volna minden tárgyalás; 21 órakor a német rádió hivatalos közleményt ad hírül, mely bejelenti: tekintettel arra, hogy „a Führer és a német birodalmi kormány két napig hiába várta a lengyel meghatalmazott megérkezését, a német kormány ezúttal is ajánlatait gyakorlatilag elutasítottnak tekinti, jöllehet úgy érzi, hogy ezek az ajánla-

tok abban a formában, amelyben az angol kormánnyal közölte, több mint lojálisak, fairek és teljesíthetők lettek volna. A birodalmi kormány szükségesnek látja, hogy ezeket, a Ribbentrop birodalmi külügyminiszter által az angol nagykövetnek tudomására hozott tárgyalási alapokat a nyilvánossággal közölje.”

A „fair és teljesíthető” német javaslat főbb pontjai:

- Danzig azonnal visszatér a Német Birodalomba,
- az ún. korridor területén népszavazást kell tartani, legkorábban 12 hónap múlva,
- Gdynia lengyel kikötőnek az a része, ahol lengyel telepések laknak, Lengyelországé, ott nem kell népszavazást tartani,
- tekintet nélkül a szavazás eredményére, 1 kilométer széles nemzetközi út épül a korridoron át,
- Danzigban és Gdyniában, valamint Hela félszigetén nem szabad katonai objektumokat létesíteni,
- a német és lengyel részről emelt panaszokat és kárigényeket nemzetközi vizsgálóbizottság bírálja el,
- kölcsönös kisebbségi egyezmény kötése Németország és Lengyelország között.

Kétségtelen, hogy a német javaslat kevesebbet követel, mint az 1938. október 24 óta nyilvánosságra hozott bármelyik német javaslat, de az is kétségtelen, hogy a náci vezetők — mint ez Ribbentrop és Henderson augusztus 30-i találkozásán is kiderült — nem akartak róla komolyan tárgyalni, ezt csak a német agresszió alátámasztására szerkesztették meg.

A lengyel rádió két óra múlva, 23 órakor röviden ismerteti a német közleményt, majd leszögezi: „A szavak most már nem tudják tovább leplezni az új húnok támadási szándékait. Németország Európa feletti uralomra törekszik és soha sem látott cinizmussal húzza keresztül a népek jogait. Ez a szemtelen indítvány világosan mutatja, hogy mennyire szükségesek voltak a lengyel kormány által folyamatba tett katonai intézkedések.”

A kocka ekkor már el volt vetve, mert közel tíz órával ezelőtt, 1939. augusztus 31-én 12 óra 40 perckor *Adolf Hitler, a Wehrmacht legfőbb főparancsnoka aláírta az 1. sz. hadműveleti utasítást („Weisung Nr. 1. für die Kriegsführung”)*:

„1. Miután minden politikai lehetőséget kimerítettünk, hogy a Németország szempontjából keleti határain kialakult elviselhetetlen állapotokat békés úton megszüntessük, elhatároztam, hogy erőszakos megoldáshoz nyúlok.

2. A Lengyelország ellen indítandó támadást a Fall „Weiss” alapján foganatosított előkészületekhez képest kell vezetni, azokkal a változtatásokkal, amelyeket a folyamatban lévő felvonulás közben kiadtak a hadseregnek.

A feladatok megosztása és a hadművelleti cél változatlan.

A támadás napja: 1939. szeptember 1.

A támadás időpontja: 4⁴⁵

Ez az időpont érvényes a gdyniai vállalkozásra, a danzigi öbölre és a dirschauhi hidakra.

3. Nyugaton az a fontos, hogy az ellenségeskedések megkezdéséért a felelősség egyértelműen Angliára és Franciaországra háruljon. Kisebb jelentőségű határsértésekkel szemben csak helyileg kell fellépni.

Hollandia, Belgium, Luxemburg és Svájc általunk biztosított semlegességére gondosan kell vigyázni.

A német nyugati határokat *szárazföldön* sehol nem szabad átlépni az én különleges, nyomatékos engedélyem nélkül...”

(Ezután következik a haditengerészet és a légiflotta feladatainak kijelölése, majd a hadművelleti utasítás 3. pontja azzal foglalkozik, milyen ellenintézkedéseket kell foganatosítani abban az esetben, ha Anglia és Franciaország Nyugaton támadásba kezdene.)

A Weisung Nr. 1. aláírása után hét órával, este nyolc órakor fegyveres *támadás éri a gleiwitzi német rádióállomást.*

A támadásról a breslaui rádió 11 óra körül a következőket jelenti: „Ma este, 20 óra körül, a gleiwitzi adót lengyelek megtámadták és birtokukba kerítették... A *támadókat, akik feltehetően lengyel szabadcsapatok tagjai voltak,* a gleiwitzi rádióhallgatók által felriasztott rendőrség néhány percen belül ártalmatlanná tette. A rendőrség kénytelen volt a fegyverét használni, a támadók közül többen életüket veszítették.”

És Hitler másnapi, szeptember 1-i beszédében erre a támadásra hivatkozott, mint a német támadást kiváltó okra...

Hogy is mondta Hitler a hadsereg főparancsnokai előtt 1939. május 22-én: „A háború megkezdéséhez majd én adom meg a propagandisztikus okot, teljesen egyremegy, vajon hihető-e, vagy sem.”

Íme, itt a propagandisztikus ok...

Alfred Helmut Naujocks, az SD, a náci biztonsági szolgálat volt

tagja 1945. november 20-án a nürnbergi perben a következő valamást tette:

„1939. augusztus 10-e körül Heydrich, a SIPO (rendőrség) és az SD parancsnoka, személyesen parancsot adott nekem, amelynek értelmében a lengyel határ közelében fekvő gleiwitzi adóállomás ellen színlelt támadást kell intézni és *olyan látszatot kell kelteni, mintha a támadók lengyelek lettek volna*. Heydrich azt mondta: »Szükséges tényleges bizonyíték a lengyel támadásról, a külföldi sajtó és a német propaganda számára.«”

Naujocks azt a parancsot kapta, hogy 4—5 SD-emberrel menjen Gleiwitzbe, mígnem megkapja Heydrichtől a „kulcsszót”, hogy a csapást meg kell kezdeni. A parancs úgy szólt, hogy foglalja el a rádióállomást és addig tartsa, amennyi idő szükséges ahhoz, hogy egy lengyelül beszélő német a rádióban lengyel nyelvű felhívást olvasson fel. Ezt a lengyelül beszélő németet rendelkezésre bocsátották.

Heydrich azt mondta: a beszédnek azt kell tartalmaznia, hogy eljött a Lengyelország és Németország közötti összecsapás ideje, és hogy a lengyelek összefogtak, és minden németet, aki ellenállást kísérel meg, le kell lőni. Heydrich ekkor azt is mondta neki, hogy a Lengyelország elleni német támadás néhány napon belül várható.

„Gleiwitzbe utaztam — vallotta továbbá Naujocks — és ott vártam 14 napig. Akkor engedélyt kértem arra, hogy visszatérhessek Berlinbe, de azt az utasítást kaplam, hogy maradjak Gleiwitzben. Augusztus 25 és 31 között felkerestem Heinrich Müllert, a Gestapo főnökét, aki akkor Oppeln közelében tartózkodott... Müller azt mondta, hogy 12 vagy 13, lengyel ruhába öltöztetett, elítélt bűnöző áll rendelkezésre; ezeknek a holttestét a tett színhelyén kell hagyni, mert bizonyítani kell, hogy az összecsapás alkalmával estek el. E célból ezek halálos befecskendezést kapnak, amit egy orvosnak kell végrehajtani; azután még lőtt sebeket is kell rajtuk ejteni.

Az akció befejezése után a sajtótudósítókat más személyekkel együtt elvisszük a helyszínre; azután rendőri jelentést is adnak ki.

A gleiwitzi akcióra, amelyben én részt vettem, a Lengyelország ellen indított német támadás előestéjén került sor. Amennyire emlékszem (sic!), a háború 1939. szeptember 1-én tört ki. Augusztus 31-én délben megkaptam Heydrichtől a kulcsszót, hogy az akcióra ugyanazon a napon 8 órakor kerül sor. Heydrich azt mond-

ta: Az akció végrehajtása céljából jelentkezzem Müllernél a megölendő bűnözőért.

Úgy is tettem, és Müller utasított, hogy az embert szállítsam a rádióállomás közelébe. Megkaptam ezt az embert és lefektettem az adóállomás bejáratánál. Életben volt, de nem volt eszméleténél. Megpróbáltam felnyitni a szemét. A szeméből nem, csak az érveréséből lehetett megállapítani, hogy életben van. Nem láttam rajta lövéstől eredő sebet, hanem csak jó sok vért szétmázolva az arcán. Civil ruha volt rajta.

Elfoglaltuk a rádióállomást — ahogyan a parancs szólt —, tartottunk három vagy négy perces beszédet a mikrofonba, leadtunk néhány pisztolylövést, majd elhagytuk a színhelyet.”

1939. szeptember 1-én hajnali 5 óra 45 perckor — egy órával a kitűzött időpont után — megkezdődik a Fall „Weiss” végrehajtása.

Délelőtt a lengyel rádió közli a lengyel hadsereg vezérkari főnökségének 1. számú hadijelentését: „1939. szeptember 1-én a reggeli órákban német repülőgépek és csapatok hadüzenet nélkül, váratlanul behatoltak területünkre.”

Azután Moscicky, a lengyel köztársaság elnöke áll a mikrofon elé, hogy beszédet intézzen a lengyel néphez. Beszédében a többi között kijelenti: „Ma éjszaka százados ellenségünk megindította a támadást a lengyel állam ellen.”

Délelőtt 10 óra 30 perckor a londoni lengyel nagykövet hivatalosan közli Halifax külügyminiszterrel, hogy a német haderők néhány helyen átlépték a lengyel határt. „Még azt is mondta — írja visszaemlékezésében Halifax —, hogy Wilno, Grodno, Breszt-Litovszk, Lodz, Katowice és Krakow városokat a németek bombázzák, és hogy délelőtt 9,15 órakor Varsót repülőtémadás érte, melynek sok polgár esett áldozatul, közöttük asszonyok és gyermekek... Öexcellenciája azzal folytatta, hogy kevés mondanivalója van azon kívül, hogy itt egyszerű esetről van szó, amelyről meg egyezésünk intézkedik. Én azt válaszoltam, hogy a tényeket, ahogyan ő azokat jelentette, nem vonom kétségbe, és hogy mi hasonló nézetten lennénk, mint ő.”

Kennard angol nagykövet jelenti ugyanekkor Varsóból: „A külügyminiszter éppen most telefonált, légitémadás közepette, kérve engem, hívjam fel lordságod figyelmét arra, hogy ma reggel lengyel területen bekövetkezett különböző német fegyveres támadások esetei nem tekinthetők csupán izolált eseteknek, hanem haditényeknek minősíthetők.”

Berlinben Hitler beszél a Reichstagban, a birodalmi gyűlésben: „Lengyelország ma éjjel először támadott német területen rendes sorkatonasággal. 5 óra 45 perc óta viszonzozzuk a lövéseket és mostantól kezdve bombára bombával felelünk... Hat évnél tovább dolgoztam a német véderő kiépítésén. Ez alatt az idő alatt több mint 90 milliárdot fordítottunk a honvédelemre. A német hadsereg ma a világ legjobban felszerelt hadserege és messze fellette áll az 1914-es hadseregnek.”

A fenyegetések, a nagyhangú kérkedés után jön a patetikus hang.

„...Nem akarok más lenni, mint a Német Birodalom első katonája... Ha ebben a háborúban velem valami történnék, utódom Göring legyen. Ha Göring párttársamat is érné valami, az ő utódja Hess.”

„Deutschland! Sieg! Heil!” — üvölti Hitler a szószéken és a megvadult náci képviselők tombolva éltetik a Führert, éljenzik a háború kitörését.

Déli 12 órakor tér vissza Hitler a Wilhelmstrassén lévő kancelláriába, és a legnagyobb meglepetésre nem várja az angol-francia hadüzenet.

Anglia és Franciaország 1939 tavaszán és nyarán ünnepélyes kötelezettséget vállalt a lengyel határok megvédésére — német támadással szemben. A szerződésben körvonalazott feltétel, a német agresszió bekövetkezett, a világ feszült figyelemmel várja a két nyugati hatalom erélyes ellenakcióját.

Hitler és a Wehrmacht főparancsnoksága az elképzelhető legnagyobb aggodalomban éli át a következő órákat. Attól tartanak, hogy a francia és angol szárazföldi, tengeri és légi haderők azonnal támadást kezdenek Németország nyugati határai mentén. Egy ilyen koncentrált támadás katasztrofális következményeket rejtett magában — a náci hadvezetés szempontjából.

Hogy miért? Egyszerűen azért, mert Hitler parancsára a német haderő összes motorizált és páncélos egységeit, valamint a légi-flotta döntő hányadát a lengyel fronton vetették be, és a 650 km hosszú nyugati határok védelmére mindössze 12 aktív és 35 tartalék hadosztály állott Leebnek, a nyugati német haderők főparancsnokának rendelkezésére; ezzel szemben egyedül a francia hadseregnek 57 gyalogos, 5 lovas, 2 motorizált, 1 páncélos hadosztálya volt, és ez a haderő mozgósítás után már 85 hadosztály nagyságú erőt képviselt.

Ami pedig a híres német nyugati védőrendszert, a Siegfried-vonalat illeti, abban sok blöff volt.

Abban nincs semmi különös, hogy a náci propaganda félrevezette a német lakosságot és a nyugati országok közvéleményét a Siegfried-vonal erőssége felől, de az már kevésbé érthető, miért tévedtek oly nagyot a *híres angol-francia kémiszolgálatnak a védővonalról szerzett értesülései?*

Német katonai szakírók egyöntetűen állítják a második világháborúról szóló könyveikben, hogy a *Siegfried-vonal korántsem volt olyan erős, mint az angol-francia hadvezetés hitte; sok helyen ki sem volt építve*, és még ott is, ahol az építkezést befejezték, ott sem tudták a tervezett mélységű erődítéseket létrehozni.

A „Weltkrieg 1939—1945. Ehrenbuch der Deutschen Wehrmacht” (megjelent Stuttgartban 1954-ben!) című német katonai szakkönyv ezzel kapcsolatban a következő megállapítást teszi:

„1939 őszének kritikus napjaiban két erődítményvonal állott egymással szemben, amelyek mindegyike a másikat gondosan megfigyelte, szemmel tartotta. Ha Franciaország akkor a maga nagy fölényben levő erőivel ezen a frontszakaszon támadásba ment volna át a német nyugati front ellen, akkor a Westwall áttörése és a Reich belsejében való előretörés feltétlenül lehetséges lett volna. —”

Hitler és az OKW tehát joggal retteg, de egyelőre még nincs baj, még nincs hadüzenet.

Telnek az értékes órák, német páncélosok törnek előre lengyel földön, a német légierő folytatja kíméletlen bombatámadásait a lengyel városok ellen, de az angol és a francia kormány hadüzenet helyett csak diplomáciai jegyzékváltásra szorítkozik.

A hadműveletek megindulása után tizenhat órával, szeptember 1-én 21 óra 30 perckor (!) megjelenik Henderson berlini angol nagykövet a német külügyminisztériumban és a következő jegyzéket nyújtja át:

„Kegyelmes Uram!

Öfelsége külügyminiszterének megbízásából van szerencsém a következő közlést tenni:

Ma a kora reggeli órákban a német birodalmi kancellár a német fegyveres erőkhöz felhívást intézett, amely világosan mutatta, hogy a Lengyelország elleni támadás küszöbön áll.

Azokból a hírekből, amelyek az Egyesült Brit Királyság királyi kormányának és a francia kormánynak tudomására jutottak, ki-

tűnik, hogy a német csapatok átlépték a lengyel határt és lengyel városok ellen támadások vannak folyamatban.

Ilyen körülmények között az Egyesült Brit Királyság kormánya és a francia kormány azon a véleményen vannak, hogy a német birodalmi kormány ezen cselekedetével létrehozta az előfeltételeket (értsd: „Lengyelország ellen erőszakos támadás, mely függetlenségét veszélyezteti”), amelyek az Egyesült Brit Királyság kormányától és a francia kormánytól megkövetelik, hogy kötelességüknek eleget téve, Lengyelországnak segítséget nyújtsanak.

Megbízásom van tehát, hogy Nagyméltóságod tudomására hozzam: az Egyesült Brit Királyság királyi kormánya habozás nélkül teljesíteni fogja Lengyelország iránt fennálló kötelezettségét, amennyiben a német kormány nem hajlandó a brit királyi kormányt biztosítani arról, hogy a német kormány minden, Lengyelország ellen irányuló, támadó akciót beszüntetett és kész csapatait a lengyel területről visszavonni.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy ez alkalommal stb.

Neville Henderson s. k.”

Fél órával később, 22 órakor Coulondre francia nagykövet ugyanilyen szövegű jegyzéket ad át Ribbentrop külügyminiszternek.

Szó sincs egyelőre hadüzenetről, az angol és a francia jegyzék még csak ultimátumnak sem minősíthető, a válasz megadására még határidőt sem szab meg a két nyugati kormány.

És ekkor, miközben a német hadirepülőgépek kíméletlen bombatámadások sorozatát zúdítják a lengyel városokra és falvakra, miközben a lengyel csapatok elkeseredetten próbálnak szilárd védelmi vonalat kiépíteni a nagy túlerőben lévő Wehrmacht páncélos és gyalogsági kötelékeivel szemben, Párizs és London még mindig csak — diplomáciai fegyverek bevetését tartja szükségesnek.

Mikor a náci vezetők magukhoz térnek első meglepetésükből (már tudniillik az lepte meg őket, hogy az angolok és franciák nem üzentek azonnal hadat), párját ritkító arcátlan propaganda-manőverbe kezdenek. Szeptember 1-én a magyar kormány egyik félhivatalos orgánumának, a „Függetlenség”-nek berlini tudósítója a lengyelországi hadműveletekhez a következő kommentárt fűzte:

„A német felfogás szerint nem történt más, mint amit a Führer a Reichstagban mondott beszédben bejelentett, vagyis

annyi, hogy *erőszakot alkalmazott erők ellen*. De hangsúlyozta illetékes német hely, hogy *hivatalosan nincs még háború.*”

A magyar újságolvasók, akik a Függetlenség című lap eme híradását elolvasták, talán azt hitték, hogy a lap berlini tudósítója ötlötte ki az egészet, és ez nem más, mint ízléstelen tréfa. De másnap, szeptember 2-án ugyanezt olvashatták a Magyar Távirati Iroda jelentésében, mely szószerint a következőképpen hangzott: „Hivatalos német helyen azt mondják, hogy a jelenlegi helyzet nem minősíthető még kifejezetten háborús állapotnak. A kancellár beszédében sem volt ilyen természetű kijelentés. Német körökben azt mondják, hogy csak büntető akciót rendeltek el, amelyet úgy jellemeznek: *Zustand des Gegenschlages*, azaz *visszaütési állapot.*”

Hirtelen nem is tudnók megmondani, hogy a náci propaganda eme „ötletére” melyik szó illik jobban: ostobaság vagy arcátlanság? Hadosztályok tucatjaival rátámadni egy népre és ezután kijelenteni azt, hogy „*hivatalosan még nincs háború*”, hogy ez az egész nem más, mint „*visszaütési állapot*”... Aljas kifejezés; ehhez hasonlók kieszelésében Göbbels már régebben is nagy mesternek bizonyult.

A német-lengyel konfliktus kirobbanásának lehetősége és egy új európai háborúvá szélesedése nagy aggodalommal töltötte el az olasz kormányköröket — amint ezt Ciano már 1939. augusztus 12-én Hitler és Ribbentrop előtt kifejtette.

Hitler hű maradt az általa kiadott utasításhoz: a Harmadik Birodalom valódi szándékairól, terveiről nem tájékoztatta olasz szövetségését. Így történhetett, hogy augusztus 31-én Mussolini értesítette az angol és a francia kormányt, hogy *szeptember 5-re értekezletet hívna össze a versailles-i szerződés felülvizsgálására*, hogy megszüntessék az Európa jelenlegi bajait létrehozó okokat. A konferencia összeüléseinek feltétele: Anglia és Franciaország csatlakozzanak a javaslatához és biztosítsák Lengyelország részvételét is.

Mussolini javaslatára még meg sem érkezett az érdekelt kormányok válasza, amikor 1939. szeptember 1-én — a német véderő főparancsnokságának hivatalos jelentése szerint — „Hitler vezér és legfelsőbb hadseregparancsnok parancsára a német véderő átvette a Német Birodalom aktív védelmét. A német hadsereg csapatai pénteken korán reggel a német-lengyel határ minden pont-

ján ellentámadásba mentek át, hogy teljesítsék a lengyel erőszak meggátlására (sic!) irányuló megbízatásukat...

Szeptember 1-én délelőtt a Duce két levelet kap a Führertől. Az elsőben Mussolini megnyugtatóra leszögezi: „... Meggyőződésem, hogy Németország katonai erejével végrehajtom az elénk tűzött feladatot. Azt hiszem ezért, hogy ilyen körülmények között nincs szükség Olaszország katonai támogatására.”

A második levélben Hitler megmagyarázza, miért indította meg a Wehrmachtot Lengyelország ellen. Hivatkozik a súlyos lengyel határsértésekre, a teljhatalmú lengyel megbízott meg nem érkezésére, a lengyelországi német kisebbség szörnyű sorsára, és így tovább, majd kételkedését fejezi ki Mussolini új közvetítő javaslatának eredményessége tekintetében.

Mussolini tervét — a német támadás ellenére, a várakozással ellentétben — a francia kormány kedvezően fogadta, de nem volt elzárkózó, visszautasító az angol válasz sem.

Szeptember 2-án délelőtt 10 órakor Attolico, berlini olasz nagykövet a következő feljegyzést adja át Ribbentropnak:

„Olaszország tájékoztatásul közli — emellett természetesen a döntést teljesen a Führerre bízva —, hogy még módjában lenne Franciaországgal, Angliával és Lengyelországgal egy konferenciát a következő alapokon összehozni:

1. Fegyverszünet, melynek folyamán a hadseregek ott maradnak, ahol jelenleg állanak.

2. A konferenciát 2—3 napon belül hívnák egybe.

3. A német-lengyel vita olyan rendezése, amely a dolgok mostani állása szerint kétségkívül kedvező lenne Németország részére.

A konferencia gondolatát, amely eredetileg a Ducétól indult ki, most különösen Franciaország pártfogolja.

Danzigot máris elfoglalták, és Németországnak van már zálog a kezében, amellyel követeléseinek legnagyobb részét biztosítani tudja. Ezenkívül Németország már megszerezte az »erkölcsi elégtételt«. Ha a konferencia összehívására irányuló javaslatot elfogadná, összes célkitűzéseit elérhetné, és egyúttal el lehetne kerülni a háborút, amely már ma is általánosnak és különösképpen hosszú időtartamúnak ígérkezik.

A Duce nem ragaszkodnék a konferencia összehívásához, de igen nagy súlyt helyez arra, hogy a fentieket Ribbentrop úrnak és a Führernek azonnal tudomására hozzák.”

(Nem érdektelen megjegyezni, hogy a német külügyminisztérium által kiadott, „Okmánygyűjtemény a német—lengyel viszály utolsó fázisához” című publikáció az olasz jegyzék utolsó két bekezdését nem közli. A teljes szöveg a háborús főbűnösök nürnbergi perének iratai között található.)

Mussolini javaslatára Hitler szeptember 2-án délben azt válaszolja, hogy nem zárkózik el az öthatalmi értekezlet összehívásának eszméjétől, de tudni akarja, hogy szeptember elsején Berlinben átadott *angol-francia jegyzék ultimátum jellegű-e* (!), ezenfelül pedig elhatározásának, végső döntésének megfontolására *24 órai haladékot* kér...

Mussolini *szeptember 2-án 14 órakor* közvetíti Hitler válaszát az *angol és a francia kormányhoz*.

Ugyanezen a napon, *szeptember 2-án délután 15 óra 10 perckor* a *francia kamara rendkívüli ülésre* ül össze. Herriot elnök megnyitó beszéde után, mely beszéd — a Magyar Távirati Iroda tudósítása szerint — „különösen heves és egészen szokatlanul éles kitételeket tartalmazott Németországgal szemben”, Daladier miniszterelnök emelkedik szólásra. Először felolvassa Lebrun köztársasági elnök üzenetét, amely megállapítja: Közép-Európában háború tört ki, és hogy a támadó fél Németország. Az üzenet azal zárul, hogy „ha a válság tovább folytatódik (!), akkor Franciaország el van szánva arra, hogy hű marad vállalt kötelezettségeihez”. Következik a francia kormány nyilatkozata, amely „németellenes élel” ismerteti a legutóbbi napok eseményeit, majd „a kamara lelkes tapsai között” kijelenti: „Boldogan mondom köszönetet az olasz kormánynak nemes szándékú erőfeszítéseiert... A francia kormány arra törekszik, hogy ezeket a tárgyalásokat megkönnyítse. De az idő sürget, s Franciaország és Anglia nem tudná végignézni egy baráti nép pusztulását... Angliának és Franciaországnak Lengyelország segítségére kell sietnie, ha a német kormány nem ad biztosítékot arra vonatkozóan, hogy visszavonja csapatait.”

Különös állásfoglalás: éles németellenes kirohanások, és „válság”-ról beszél üzenetében Lebrun, amikor a Luftwaffe már korlátlan úr a levegőben, amikor Danzigban már horogkeresztes zászló leng, amikor szabályos háború folyik Lengyelországban. Igaz, megfenyegetik Hitlert, de beszéde végén Daladier leszögezi: „Franciaország egy elképzelhető háborúban csak a védekező szerepét játssza.”

Mi más ez, mint bátóritás az agresszornak: támadhat nyugodtan a lengyel fronton, a francia hadsereg nem fogja megkísérlni a Siegfried-vonal áttörését...

Ugyanebben az időben az angol kormány álláspontját Chamberlain miniszterelnök ismerteti az alsóházban: Anglia kénytelen lenne hadba lépni, hacsak a német haderőt lengyel területéről vissza nem vonják, de ha a német kormány utasítást ad a haderők visszavonására, akkor őfelsége kormánya „hajlandó volna a helyzetet ugyanúgy tekinteni, mint volt, mielőtt a német csapatok a lengyel határt átlépték”.

Párizs és London a késő esti órákban küldi el válaszát, melyen már tükrözik az angol és a francia közvélemény komoly elégedetlensége kormányaik gyenge, tehetetlen magatartása miatt. Az angol-francia válasz már lényegesen keményebben hangzik az előző napinál: a szeptember 1-én átadott angol és francia jegyzék nem ultimátum jellegű, de az *öthatalmi tárgyalások alapfeltétele a német csapatok által megszállt lengyel területek kiűritése, a hadműveletek azonnali megszüntetése.*

Miután Mussolini kézhez kapja a választ, azonnal tisztában van vele, hogy közvetítő javaslata megbukott, mert a Führer — jól tudja — nem fogja visszavonni csapatait, az öthatalmi értekezlet létrehozására nincs többé lehetőség; ezért „békéltető” akcióját feladja. Akármilyen célt szolgált is a közvetítő akció — sikerült két teljes nap hadműveleti szabadságot biztosítani a német hadvezetőség számára a lengyel fronton.

A Chamberlain és a Daladier kormányt a lengyel hadsereg súlyos helyzete sem ösztönzi gyorsabb cselekvésre. Beck külügyminiszter már szeptember 2-án délelőtt borús helyzetképet fest a varsói angol és francia nagykövet előtt, s a német légierő fölényének megszűnését attól várja, hogy Anglia és Franciaország mielőbb belépnek a háborúba és ezzel a Luftwaffe lényeges részét elvonják a lengyel frontról.

A varsói angol és francia nagykövet azonnal továbbítja kormányának Beck kijelentéseit, és ez után következik az angol-francia válasz Hitler kérdéseire — még mindig *záros határidő megjelölése nélkül.*

A magyar lapok szeptember 3-án közlik az OKW második hadijelentését: „Szeptember 2-án a német csapatok előrehaladása valamennyi fronton gyors sikereket hozott... A német légihaderő szombaton villámgyors, erőteljes akciókat hajtott végre lengyelor-

szági katonai célpontok ellen... A tengeri haderők a danzigi öböl előtt a délelőtti órákban lőtték a helai erődöket és Hela hadikikötőjét."

Szeptember 3-án hajnali 5 órakor lord Halifax utasítást ad Hendersonnak, hogy a kora délelőtti órákban nyújtson át időhöz kötött ultimátumot a német kormánynak.

Szeptember 3-án délelőtt 9 órakor Henderson berlini angol nagykövet megjelenik Ribbentrop német külügyminiszternél és a következő jegyzéket adja át:

„Kegyelmes Uram! Abban a közlésben, amelyet megtenni szeptember 1-én szerencsém volt, őfelsége külügyi államtitkárjának utasítására közöltem Önnel, hogy az Egyesült Brit Királyság kormánya haladéktalanul teljesíteni fogja Lengyelországgal szemben vállalt kötelezettségeit, ha a német kormány nem hajlandó az Egyesült Brit Királyság kormányát kielégítő módon biztosítani arról, hogy Lengyelországgal szemben minden támadó akciót beszüntetett, és kész csapatait a lengyel területről haladéktalanul visszavonni.

Jóllehet ez a közlés több mint 24 óra előtt történt, arra válasz nem érkezett, ellenkezőleg a Lengyelország ellen irányuló német támadások folytatódtak és megerősödtek. Ennek következtében van szerencsém Önnel közölni, hogy amennyiben ma, szeptember 3-án, angol nyári időszámítás szerint, 11 óráig a német kormány egy, a fenti értelemben kielégítő választ őfelsége kormányához Londonba el nem juttat, ettől az órától kezdve a két állam között a hadiállapot érvénybe lép.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy ez alkalommal stb.

Neville Henderson sk."

Henderson angol nagykövet eme lépéséről értesíti Dahlerus svéd nagyiparost. Dahlerus Henderson közlését azonnal továbbítja Göringnek. Röviddel utána Göring magához kéreti Dahlerust, és közli vele, hogy a *Führer* beleegyezésével hajlandó azonnal Londonba repülni, hogy az angol kormánnyal folytatandó közvetlen tárgyalásokon megkíséreljék elkerülni a konfliktus kirobbanását.

Az angol kormány Göring repülőlátogatásának feltételéül a reggel 9 órakor átadott ultimátumra írásbeli választ követel.

Hitler azonban csak tárgyalni óhajt, de az angol kormány fel-

tételeit nem hajlandó teljesíteni, Göring ennek folytán nem repülhet Londonba...

Az ultimátum lejártá után, *délelőtt 11 óra 15 perckor* Chamberlain angol miniszterelnök lép a rádió mikrofonja elé és bejelenti, hogy Anglia *„a jelen pillanatban már hadiállapotban van Németországgal”*.

Chamberlain rádióbeszéde alatt fogadja Halifax külügyminiszter a londoni német ügyvivőt és a következő jegyzéket adja át:

„Ügyvivő Úr!

Öfelsége berlini nagykövete szeptember 1-én megbízásomból közölte az ottani kormánnyal, hogy az Egyesült Brit Királyság kormánya haladéktalanul eleget fog tenni Lengyelországgal szemben fennálló kötelezettségeinek, ha a német kormány nem hajlandó az Egyesült Brit Királyság kormányát kielégítő módon biztosítani arról, hogy a német kormány minden, Lengyelország ellen irányuló támadó akciót beszüntetett, és kész csapatait Lengyelországból visszavonni.

Ma reggel 9 órakor öfelsége berlini nagykövete arról értesítette utasításomra a német kormányt, hogy amennyiben ma, szeptember 3-án, brit nyári időszámítás szerint délelőtt 11 óráig egy, a fenti értelemben kielégítő válasz a német kormánytól öfelsége kormányához Londonba be nem érkezik, ettől az órától kezdve a két állam között hadiállapot lép életbe.

Minthogy ily biztosítékok nem érkeztek, van szerencsém arról értesíteni, hogy a két ország között ma, szeptember 3-án délelőtt 11 órától kezdve hadiállapot van. Van szerencsém stb.

Halifax sk.”

11 óra 30 perckor, 30 perccel az ultimátum lejártá után Ribbentrop külügyminiszter átnyújtja Henderson nagykövetnek a német kormány memorandumát. Ennek főbb pontjai:

1. A német kormány nem hajlandó ultimátumszerű követeléseket átvenni, elfogadni vagy éppen teljesíteni.

2. Németország keleti határain *„a valóságban már hónapok óta hadiállapot van”*.

3. Az angol kormány felelős a helyzet elmérgesedéséért, mert *„minden kikötés nélkül kilátásba helyezte katonai támogatását a lengyel kormánynak* arra az esetre, ha Németország valamely lengyel provokáció vagy támadás (sic!) ellen védekezni próbál”

De mindez a ferdítés, hazugság nem elég Hitlernek és a náci diplomáciának. magukra ölik a béke fehér tógáját:

„A brit kormány elutasította Mussolini ajánlatát, amely Európa békéjét még mindig megmenthette volna, jöllehet a német birodalmi kormány bejelentette készségét arra, hogy az ajánlatot elfogadja...”

Harminc perccel később, 11 óra 45 perckor Henderson berlini nagykövet búcsulátogatáson jelenik meg Ribbentrop külügyminiszternél és a megfelelő formalitások mellett kikéri útlevelét.

Az angol nagykövet látogatása után, 12 óra 20 perckor Coulongre, berlini francia nagykövet is hasonló szövegű, 5 órás ultimátumot nyújt át Ribbentropnak.

Miután délután 5 óráig a francia ultimátumra sem ad választ a német kormány, Coulongre délután 5 óra 20 perckor angol kollégájának példájára búcsulátogatáson kikéri útlevelét.

Mi erre a német válasz? Mivel a német hadvezetőség minden eszközzel és minden módon el akarja kerülni a kétfrontos háborút — tehát a nyugati fronton a nyugalmi állapotot fenn akarja tartani mindaddig, ameddig a lengyel fronton a hadműveletek nem fejeződnek be —, egy nappal az angol és a francia nagykövet berlini lépése és Chamberlain rádióbeszéde után a következő hivatalos jelentést közlik: „*Német illetékes körök véleménye szerint Anglia és Franciaország magatartása nem jelent hadüzenetet, éppen ezért Németország arra az álláspontra helyezkedik, hogy a maga részéről ellenségeskedést nem kezdeményez, hanem csak viszonz. Mint Hitler vezér és kancellár birodalmi gyűlési beszédéből és kiáltványaiból is kitűnik, a német birodalomnak nincs semminemű követelése Angliával vagy Franciaországgal szemben.*”

Szeptember 3-án 23 órakor érkezik meg a római német nagykövetségre a Führernek a Ducehoz intézett nagyfontosságú közlése, amelyet másnap, szeptember 4-én reggel 9 óra 40 perckor ad át Mackensen római német nagykövet Mussolininak, Ciano jelenlétében.

Hitler ebben az üzenetében már nem köntörfalaz, nem beszél „fájdalmasan” a háború kitöréséről, melyet elkerülni óhajtott (eddig minden alkalommal ezt hangoztatta — írásban és szóban). most az angol-francia hadüzenet után már semmiféle taktikai meggondolás nem tartja vissza attól, hogy őszintén vázoljon a helyzetet.

Íme az üzenet (amely első ízben a nürnbergi perben került a nyilvánosság elé):

„Duce!

Köszönetet mondok Önnek utolsó közvetítő kísérletéért. Kész lettem volna arra, hogy elfogadjam, mindenesetre csak olyan feltétellel, ha a konferencia eredményes lefolyására nézve garanciát kaphatok. Két nap óta ugyanis a német csapatok Lengyelországban különösen gyors előrenyomulásban vannak. Lehetetlen lenne, hogy az eddig hozott véráldozatok — diplomáciai fondorlatok segítségével — hiábavalókká váljanak. Mégis azt hiszem, lehetett volna kiutat találni, ha Anglia jó előre nem határozta volna el, hogy ez az ügy minden körülmények között háborúvá fajuljon. Én nem tértem ki az angol fenyegetés elől, mert én, Duce, nem hiszek többé abban, hogy a béke fél évnél vagy mondjuk egy évnél tovább fenntartható. Ilyen körülmények között mindennek ellenére az ellenállás jelenlegi időpontját tartom megfelelőnek. *Most a német Wehrmacht Lengyelországban technikai szempontból minden téren olyan óriási fölényben van, hogy a lengyel hadsereg rövid időn belül össze fog roppanni. Vajon ezt a gyors sikert egy vagy két év múlva is el lehetne-e érni? Azt hiszem, ebben kétekedni kell. Anglia és Franciaország addigra oly nagy mértékben fegyvereznék fel szövetségesüket, hogy a német Wehrmachtnak már nem lenne átütő technikai fölénye.*”

Üzenetének további részében Hitler ismét megköszöni Mussolininak a különböző területeken felajánlott segítséget, majd arról ír, hogy a nemzeti szocialista Németország és a fasiszta Olaszország sorsa, „ha most külön utakon menetelnek is”, szorosan összefonódik. Végül rátér a lengyel front helyzetére:

„*A korridorban levő lengyel északi hadsereget bekerítettük — ez vagy felmorzsolódik, vagy megadja magát. Az összes hadműveletek tervszerűen folynak. A csapatok napi teljesítménye messze felülmúl minden várakozást. Noha egyelőre Lengyelországnak csak egyharmadáról van szó, itt a Luftwaffe uralma korlátlan. Nyugaton defenzív magatartást fogok tanúsítani. Ott először Franciaország onthatja vérét. Majd eljön a pillanat, amikor a nemzet egész erejét az ellenség ellen vethetjük be.*”

Duce fogadja még egyszer köszönetemet mindazért a támogatásért, amit a múltban Öntől kaptam, és kérem, hogy ezt a jövőben se tagadja meg tőlem.

Adolf Hitler ”

Nincs szó Danzigról, a korridorról, a lengyelországi német kisebbség üldözéséről, nem szór bibliai átkokat a zsidók, a kommunisták, a plutokrata-imperialista-demokrata elemek, rendszerek ellen, nincs szó még csak fajvédelemről sem, hanem egyszerűen csak arról: *most még mi vagyunk az erősebbek, itt a kedvező alkalom; támadjuk meg és teperjük le Lengyelországot, azután a Nyugatot.*

A ragadozó, a zsákmányra éhes, megerősödött német imperializmus jelentkezik a világpolitika porondján — ezúttal barna náci mezbe öltözve —, az SS réme lebeg az emberiség feje fölött.

Megkezdődött a második világháború.

*A Lengyelország elleni hadműveleti terv — Német sikerek Kele-
ten, angol—francia tétovázás Nyugaton — Danzig eleste — Varsó ost-
roma — Nyugaton „a stratégiai várakozás időszaka” — Szept. 23: az
OKW jelentése a lengyel hadjárat befejezéséről — Mussolini beszéde
— „Furcsa háború” Nyugaton — Hitler 16 pontja Lengyelország jövő-
jéről — A „Fehér Rózsa”-mozgalom — Az északi háború lehetősége*

A német Wehrmacht 52 válogatott páncélos, tüzérségi és gya-
logos hadosztállyal vonult fel Lengyelország ellen. A hadjárat
terveit Brauchitsch vezérezredes, a Wehrmacht főparancsnoka
és Halder tüzérségi tábornok, a vezérkar főnöke dolgozta ki.

A támadásra kijelölt két hadseregcsoporthoz tagozódása:

A) *Déli hadseregcsoporthoz* (Heeresgruppe Süd).

Parancsnoka Rundstedt vezérezredes, alája tartozott a 14. hadsereg
(parancsnoka List vezérezredes), a 10. hadsereg (parancsnoka Reiche-
nau tüzérségi tábornok, vezérkari főnöke Paulus tábornok) és a
8. hadsereg (parancsnoka Blaskowitz gyalogsági tábornok).

Ez a hadseregcsoporthoz 35 hadosztályból állt. Feladata: a 10. hadsereg
Felső-Sziléziából előretör északkeleti irányban és Varsótól déire eléri
a Visztulát; a fő csapás irányában támadó egységeket a jobbszárnyon
List vezérezredes, a balszárnyon Blaskowitz tábornok fedezi, ez
utóbbi a Poznan környékén tömörült lengyel egységeket köti le. A tá-
madás főterhét viselő 10. hadsereg megkapja a legjobb páncélos és
tüzérségi egységeket.

B) *Északi hadseregcsoporthoz* (Heeresgruppe Nord).

Parancsnoka Bock vezérezredes, alája tartozott a 4. hadsereg (pa-
rancsnoka Kluge tüzérségi tábornok), a 3. hadsereg (parancsnoka
Kühler tüzérségi tábornok).

Ez a hadseregcsoporthoz 17 hadosztályból állt. Feladata: megsemmisíti
a korridorban elhelyezett lengyel csapatokat, majd egyesül a Heeres-

gruppe Süd (déli hadseregcsoport) északi szárnyával, Blaskovitz tábornok 8. hadseregével.

A német *Luftwaffe*, a légierő, a második világháború kitörésekor 4405 modern, elsővonalbeli repülőgéppel rendelkezett, ezeknek döntő hányadát a lengyel fronton vetették be.

A lengyel hadsereg 40 gyalogos, 10 lovas hadosztállyal és 2 gépesített brigáddal vette fel a harcot — a nyugati határon (az I. csoport Posnan körül, a II. csoport a korridorban, a III. csoport Lodztól délkeletre), míg 6 gyalog hadosztály, erős lovasság támogatásával, a kelet-poroszországi határon vonult fel.

A Wehrmacht a lengyel fronton 1939. szeptember 1-én 4 óra 45 perckor kezdi meg támadó hadműveleteit és már az első 48 órában döntő sikereket ér el.

A *Luftwaffe* a lengyel légierő gépeinek nagy részét meglepetés-szerű támadásokkal a földön megsemmisíti. A szeptember 2-i német hadijelentés megállapítja: „A német légihaderő az egész lengyel légitér felett biztosította magának a korlátlan légiuralmat.”

Szeptember 1-én és 2-án a déli hadseregcsoport páncélos egységei birtokukba kerítik a Jablunka-szorost és gyorsan nyomulnak előre Sziléziában. Az északi hadseregcsoport egyik része, a 4. hadsereg, átvágja a korridort és bekeríti az ott harcoló lengyel csapatokat, másik része, a 3. hadsereg pedig támadásba kezd dél felé, Varsó és Bialystok irányában.

Szeptember 4-én jelenti a Wehrmacht főparancsnoksága:

„A Sziléziából és dél felől előrenyomuló csapatok a Magas Tát-rától északra és az iparvidéktől délre nagy erővel törnek a Krakkó (Kraków) felé hátráló ellenség nyomába. Plesztől keletre a németek kiharcolták az átkelést a Visztulán...”

A pomerániai csoport nagy erővel elérte Kulmnál a Visztulát, ezzel befejeződött a Folyosó északi részén álló lengyel erők elvágása...

Nyugaton eddig még nem volt harci tevékenység.”

Mint az előző fejezetben már említettük, 1939. szeptember 3-án, 72 órával azután, hogy a náci hadigépezet a szárazföldön, a tengeren és a levegőben megrohanta Lengyelországot, Anglia és Franciaország megüzeni a háborút Németországnak.

Másnap, szeptember 4-én délelőtt közlést tesz a francia vezérkar első számú hadijelentését, mely röviden közli, hogy „a szárazföldi, a tengerészeti és a légi hadműveletek megkezdődtek”. Az ugyanazon a napon este kiadott francia hadijelentés már nem

ilyen szűkszávú és bizonyos részleteket is jelent azokról a hadműveletekről, melyeknek azt a célt kell szolgálniok, hogy *tehermentesítsék a súlyos helyzetben levő lengyel csapatokat.*

A második francia hadijelentés: „A fronton fokozatosan megkezdődik az érintkezés az ellenséggel. A francia tengeri erők kijelölt helyeikre indultak. A légierők a szükséges felderítéseket végzik.”

Hát bizony, ez a hadijelentés sem mondott túl sokat, de mindenesetre azok az embermilliók, akik szerte a világon már régen, évek óta várták azt a napot, amikor a náci agresszor fegyveres ellentámadással találja magát szemben, azok, akik eddig tehetetlen gyűlölettel kísérték a fasiszták térhódításait, bizalommal olvasták ezt a néhány sort. Végre megkezdődik. Azt gondolta minden becsületes ember, hogy az angol és a francia hadvezetőség most már egyetlen pillanatig sem fog késlekedni, és mialatt erős és hatalmas angol légirajok tönkrebombázzák a ruhr- és rajna-vidéki hadiipart, ezalatt az igen tekintélyes erőt képviselő francia szárazföldi hadsereg támadásra indul a Siegfried-vonal ellen.

Szeptember 5-én, két nappal az angol—francia hadüzenet után a következő hír jelenik meg a sajtóban: „Német illetékes forrásból eredő hír szerint *kedden délelőtt 9 óráig egyetlen puskalövés sem dördült még el a német—francia nyugati arcvonalon.*”

Mialatt a mozgó háborúra felkészületlen, légierejétől megfosztott, páncéelhárító fegyverekkel alig rendelkező lengyel hadsereg tehetetlenül vergődik az óriási technikai fölényben levő Wehrmacht-egységek csapásai alatt, az angol—francia szövetséges haderők lábhoz tett fegyverrel várakoznak.

A 3. számú francia hadijelentés (kiadták szeptember 5-én): „A szárazföldi-, tengeri- és légierők hadmozdulatai szabályosan (?) folynak le.”

A szeptember 5-én közzétett londoni hivatalos jelentés szerint „Szeptember 3-ról 4-re virradó éjszaka a *Royal Air Force* — az angol királyi légierő — gépei hosszú felderítő repülést végeztek az északi és a nyugati német területek fölött. Egy ellenséges gép sem akadályozta őket. *Nagy területen több mint hatmillió példányban a német néphez intézett kiáltványokat dobtak le.*”

(Varsóra, Lemberg, Lodzra a Luftwaffe romboló- és gyújtóbombák ezreit zúdítja, a RAF millió és millió röpcédulát dob le a német városokra...)

Ugyanekkor a tengernagyi hivatal azt jelenti, hogy „az angol nadiflotta nagy tevékenységet fejt ki a tengereken, de eddig említésre méltó művelet nem történt”.

Szeptember 6-án már újabb részleteket közöl a francia hadijelentés a nyugati arcvonal harcairól. „Hadseregünk első egységei, amelyek a határokon túl különböző mélységben törtek előre, mindenütt az önműködő fegyverek és tábori erődtények ellenállásába ütköznek.”

Ez a homályos hadijelentés már nem hangzott nagyon biztatóan, továbbá az sem erősíthette a náci hadsereg vereségében bízó reményeit, hogy közben a lengyel fronton a 10. hadsereg páncélos és motorizált egységei, Reichenau és Paulus vezetése alatt, a német légierő hatásos és korlátlan támogatásával, *szeptember 5-én áttörték a Visztula-folyó partjára támaszkodó lengyel védővonalat* és gyors ütemben nyomulnak előre — Varsó felé.

A lengyel nép pedig elkeseredett harcot kezd a megszálló nácik ellen. Szeptember 7-én, ugyanazon a napon, amikor a *lengyel kormány* elhagyja a veszélyeztetett Varsót és Lublinba teszi át székhelyét, a német hivatalos jelentés azt adja hírül, hogy „Katowicében szerdára virradó éjjel a német rendőrség parancsnokságának épülete előtt felkelők agyonlőtték a két őrszemet. A Monopol Szálló tetején harminc felkelőt fogtak el, köztük asszonyokat is, akik a tetőről lőttek a német katonákra. A tetőkről tizennégy-tizenöt éves zsidó fiúk is lőttek német csapatokra.”

A Times című tekintélyes angol konzervatív újság katonai szakértője szeptember 7-én hangsúlyozza, hogy a német csapatok bekerítő mozdulatainak célja Varsó elfoglalása, és azt írja, hogy ha ez megtörténik, az nagy baj lesz Lengyelország számára, mert a főváros idegen kézre kerülésének leverő erkölcsi hatásán kívül fontos tényező az a körülmény, hogy Varsó úgyszólván központja az egész lengyel közlekedési hálózainak.

Az egyetlen lehetőség a Varsó ellen folyó előrenyomulás megállítására — írja a tudósító — az volna, ha a lengyelek oldalba támadnák a német hadsereget, amely kénytelen volna szembefordulni az erről az oldalról fenyegető veszéllyel.

„Szívvel-lélekkel a hős lengyel nemzet mellett állunk — fejezi be cikkét a Times katonai tudósítója —, de a szövetségesek pillanatnyilag nem nyújthatnak neki közvetlen támogatást.”

Ugyanezen a napon Danzigból, a Westerplatte ostromáról jelenti a Német Távirati Iroda: „Csütörtökön reggel 10 óra 20 perc

tájban műszaki, tengerész és SS csapatok elfoglalták a Westerplattét. A lengyel védőcsapatok kitűzték a fehér zászlót.”

Még leverőbben hatott a szeptember 9-iki francia hadijelentéshez fűzött félhivatalos kommentár, mely szükségesnek tartotta leszögezni, hogy: „A hadművelet még a közeledés és érintkezésével állapotában van, és semmiképpen sem lehet erőteljes támadásról szó.”

Semmit sem változtatott a lengyelországi harctér helyzetén az, hogy szeptember 10-én az angol expedíciós hadsereg első egységei, Gort vezetésével partra szálltak Franciaországban. Hozzá kell fűznünk e közléshez azt, hogy a *második világháború első hónapjában a brit világbirodalom mindössze egy-másfél hadosztályt állított fegyverbe a nyugati fronton.*

Másnap, *szeptember 11-én* a német hadijelentés azt adja hírül, hogy a Wehrmacht egységei, megtörvén a lengyel csapatok elkeseredett ellenállását, *átkeltek a San-folyón.*

Ezalatt „*a hétfőről keddre virradó éjszaka a nyugati arcvonal valamennyi részén nyugodtan telt el*” — jelenti Párizsból a 16. francia hadijelentés nyomán a Stefani olasz hírszolgálati iroda szeptember 12-én.

A Popolo d'Italia című olasz újság tudósítója szeptember 12-én a következő jelentést küldi Rómába: „*Komoly háborúról a nyugati arcvonalon még nem lehet beszélni.*”

A keleti fronton megkezdődik Varsó ostroma. A Pesti Hírlap tudósítója írja az ostromlott lengyel fővárosból: „Varsó lakossága mintha már megszokta volna a hadiállapotot. Valami dermesztően halálra szánt, eltökélt nyugalommal végzi mindenki a maga feladatát, miközben úgyszólván alig szűnik meg az ágyúdörgés. Elkeseredést keltett a németeknek az a bejelentése, amellyel közzétették, hogy ezután a várost magát is minden tekintet nélkül bombázni akarják, mert annak polgári lakossága is részt vesz a fegyveres védelemben. Ez az elkeseredés csak fokozza a valósággal fanatikus elszántságot.

Szerdán Varsó több pontján tűz keletkezett; a német csapatok máris beváltották fenyegetésüket és gyújtóbombákat lőtek az utcákra, a bombák magánházak tetején fogtak tüzet és több-kevesebb pusztítást okoztak. Szerdán mindössze egy légitámadás volt, igaz, hogy ezúttal egyszerre ötven bombavető gép ejtette le bombáit a városra. Az eddig beérkezett hírek szerint a férfi sebesültek és halottak mellett tizenhat nő és mintegy húsz gyer-

mek halt meg e bombázások következtében. A légi harcok során a lengyelek három repülőgépet lőttek le. Bomba csapott a Zombkow állomáson egy vörös kereszt sebesültszállító vonatba is.”

Szeptember 16-án, miután Varsót kelet felől is megkerülték, a főváros védőit megadásra szólítják fel. Varsó katonai parancsnoka visszautasítja a megadási felhívást.

Szeptember 17-én Hitler a náci érzelmű lakosság örömmujongása közepette bevonul Danzigba; a varsói védők ellenállása napról napra erőtlenebbé válik. Mindez azonban semmit sem változtat az angol—francia hadvezetőség defenzív taktikáján.

Mialatt a német zuhanóbombázó kötelékek, nehéztüzérség és válogatott páncélos egységek szünet nélkül támadják a lengyel fővárost, ezalatt a nyugati harctéren, szeptember 20-án — illetékes francia katonai körökben használt kifejezés szerint — „*a stratégiai várakozás időszaka következett el*”.

Ha pedig valakinek bárminemű kétsége támadt volna e mély értelmű katonai szakkifejezés helyes és valóságos tartalma felől, az tökéletesen megnyugodhatott a katonai kommentár második részének elolvasása után. Ez ugyanis a következőképpen hangzott:

„*A nyugati arcvonalon teljes a csend, és ezt a nyugalmat már az a két német üteg (!) sem zavarja, amely a legutóbbi napokban különösen élénk tüzérségi tevékenységet fejtett ki.*”

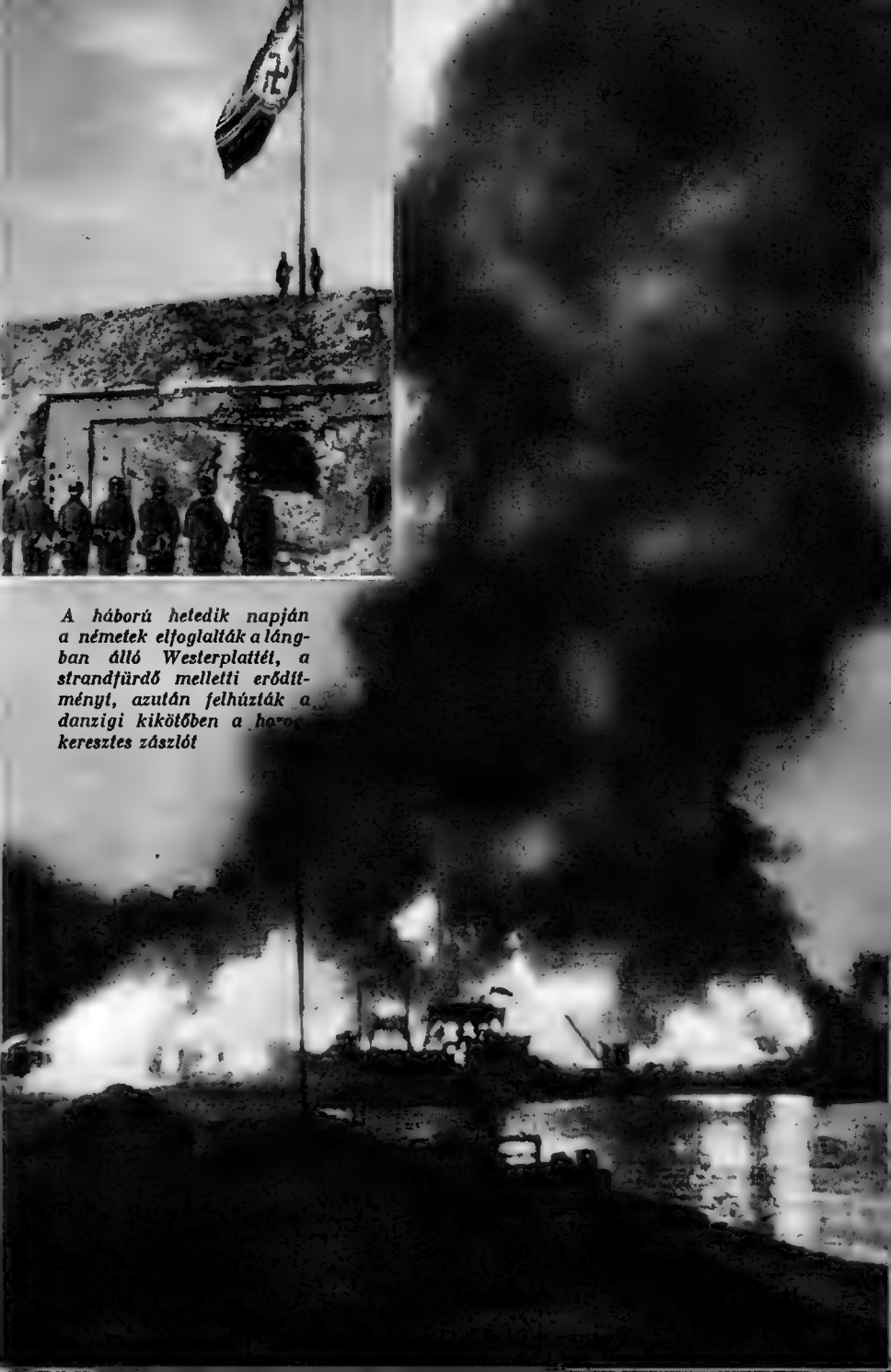
A hónap második harmadában — a szeptember 10—20-ig terjedő időszakaszban — lényegében eldőlt a lengyel hadjárat sorsa: a lengyel hadsereg nem tud visszavonulni a Visztula keleti partjára, a 10. és a 4. német hadsereg egyesül és nagy gyűrűbe zárja a lengyel hadsereg nagy részét.

Szeptember 12-én a Radomnál körülrzárt lengyel csapatok megadják magukat, szeptember 14-én a német csapatok elérik a lemberg—lublini vasútvonalat, másnap, 15-én elesik Przemysl, Breszt-Litovszk (Brezsé-Litewski) és Bialystok, 17-én bekerítik Lemberget, 18-án a Bzura és a Visztula között, Varsótól északnyugatra 170 000 lengyel katona teszi le a fegyvert.

Szeptember 23-án a német csapatok elfoglalják Lemberget, mély áttörést erőszakolnak ki Varsó és Modlin között; ezen a napon az OKW a lengyel hadjáratról terjedelmes, összefoglaló jelentést ad ki, amely ezekkel a szavakkal kezdődik: „*A lengyelországi hadjárat véget ért...*” A jelentés leszögezi, hogy „*az egész lengyel haderőnek csupán jelentéktelen maradványa vív még re-*

*A háború heledik napján
a németek elfoglalták a lán-
ban álló Westerplattét, a
strandfürdő melletti erődít-
ményt, azután felhúzták a
danzigi kikötőben a horog-
keresztes zászlót*

A lengyel lovasság hősiezen, de reménytelenül rohamozott a német tankok ellen

Varsó védelmére a lengyel nők is fegyvert fogtak

VARSÓ

bombázás előtt

bombázás után

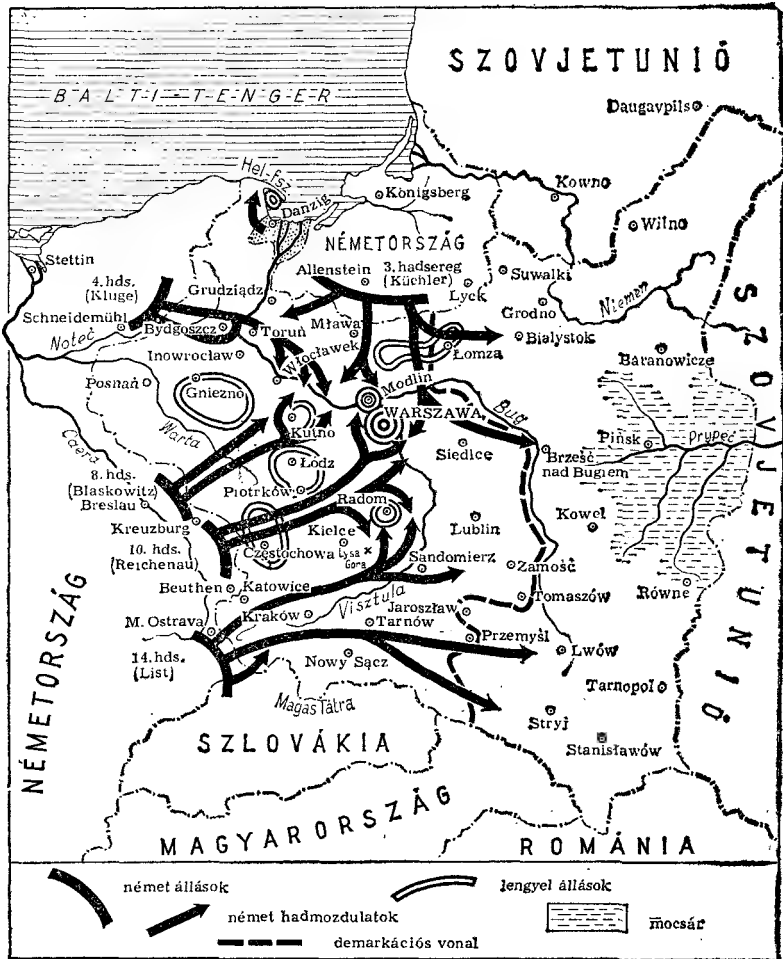
*Hiller és Ribbentrop kelet felé,
a sok százezer lengyel hadifogoly
nyugat felé tart . . .*

A német hadsereg „pacifikálja” a meghódított lengyel területeket

Lengyelország lerohanása

ménytelen küzdelmet Varsóban, Modlin erődjében és a Hela-félszigeten...”

Mussolini folytatja kivárási politikáját. Szeptember 23-án a fasiszta párt bolognai vezetői előtt Rómában, a Palazzo Veneziában mond beszédet, amelyben szokott fellengzős stílusában kijelenti:

„Amikor én meg fogok jelenni kint, a palota erkélyén, és összehívom az egész olasz népet, hogy hallgassa meg szavamat, az nem azért lesz, hogy ismertessem előtte a helyzetet, hanem azért, hogy mint 1935. október 2-án (az abesszíniai háború kezdete) vagy 1936. május 9-én (az abesszíniai háború befejezése), történelmi jelentőségű elhatározásokat — mint mondom —, elhatározásokat jelentsek be.

Jelenleg azonban nem ez a helyzet. Politikánkat szeptember elsejei nyilatkozatunkban megjelöltük, és nem láttunk okot arra, hogy megváltoztassuk. Ez a politika megfelel nemzeti érdekeinknek, politikai szerződéseinknek és megállapodásainknak, továbbá a német népet is beleértve, minden nép amaz óhajtságának, hogy legalább lokalizáljuk a viszályt.”

Virginio Gayda olasz publicista a Duce szavait érthetőbb nyelvre fordítja le: „Az európai háború kimenetele még bizonytalan, és beláthatatlanok annak közeli és távoli következményei. Miután a keleti fronton a háború befejezettnek tekinthető, felmerül a nyugati háború kérdése. Ez a háború hatalmas arányú, gyilkos és pusztító háború lesz. Eddig azonban tulajdonképpen még meg sem kezdődött. Semmi jóvátehetetlen nem történt még, és a birodalmak még nem sértették meg egymás életbevágó érdekeit. De ha az azonnali békére irányuló törekvések még bizonytalanok, vagy éppenséggel határozott ellenállással találkoznak, világos, minden részről azt óhajtják, hogy a viszályt körülhatárolják, és az ne terjedjen ki az egész európai kontinensre.”

Tehát: Olaszország egyelőre nem lép be a háborúba; vár, azt szeretné, ha most a lengyelországi hadjárat után az angol és a francia kormány meg tudna egyezni Hitlerrel.

Egy nappal Varsó eleste előtt, 1939. szeptember 26-án a Havas francia félhivatalos hírszolgálati iroda katonai szakértője helyzetmagyarázatában megállapítja, hogy nyugaton „a katonai hadműveletek jellege nem változott meg; a háború kezdete óta csupán tűzérségi tevékenységet fejtettek ki a szembenálló felek, és csak helyi összeütközések voltak”. Ebből persze már következik

az, amit a francia helyzetmagyarázó kénytelen elismerni: „Zászlóaljnál nagyobb erőt sem a francia előnyomulásnál, sem a német ellentámadások idején egyik oldalon sem vetettek harcba. Közelharcokra nem került sor, szuronytámadások sem voltak. A nyugati arcvonalon eddig még nem alkalmaztak tömegesen harckocsikat. A hadműveletek — a katonai szakértő megállapítása szerint — az egész fronton mindkét részről a legnagyobb óvatossággal folynak.”

Varsó védői válságos helyzetben, a lengyel hadsereg magárahagyottan egyedül küzd, a nyugati hatalmak ígért és jogosan várt támogatása pedig még mindig késik.

Szeptember 27-én, közel két heti ostrom után, Varsó védői felétel nélkül leteszik a fegyvert.

Ezen a napon a francia hivatalos jelentés erélyesen cáfolja és álhírnek minősíti azt a teljesen felelőtlen baseli híresztelést, hogy a francia csapatok nagy támadása megindult. „A legutóbbi 48 óra alatt — mondják párizsi katonai körökben — semmiféle, még helyi jellegű támadás sem volt sem francia, sem német részről.”

Október 2-án jelenti Berlinből a Német Távirati Iroda: „A Hela-félszigetet védő lengyel csapat kitűzte a fehér zászlót és felajánlotta, hogy kész tárgyalni az átadásról. Vasárnap délután 4 óra óta fegyvernagy van. Hadi követeket küldtek ki. Ezzel az utolsó lengyel bástya is feladta ellenállását.”

A keleti fronton elcsendesedik a csatározás. A német hadvezetőség megkönnyebbülten lélegzik fel; elmaradt, amitől rettegetve tartott. Mert ha az angol—francia csapatok akkor átütő erejű offenzívát indítanak Nyugaton, azt megállítani, feltartóztatni 1939 szeptemberében a Wehrmacht nem tudta volna. Találón alapította meg egy német katonai szakértő: Hitler, amikor majd minden harcképes páncélos és légi egységet a lengyel fronton vetett be, házárdjátékot űzött. De mert az angolok és franciák nem támadtak Nyugaton, a házárdjáték sikerült, az első játszmát Hitler megnyerte.

Miután a lengyelországi hadműveletek véget értek, a német főparancsnokság — még szeptember utolsó napjaiban — lázas sietőséggel megkezdi a csapatok átszállítását a nyugati frontra.

Október közepén a német csapatok visszafoglalják azt a csekély területet, amelyet az óvatosan előrenyomuló francia csapa-

tok tartottak addig megszállva. Egész megdöbbenőnek tűnik az 1939. o. 17-iki francia hadijelentés, mely a német ellen-támadással kapcsolatban leszögezi: „A francia főparancsnokság már két héttel ezelőtt elhatározta, hogy más állásokba helyezi azokat a francia csapatokat, amelyek támadást indítottak német területeken, abból a célból, hogy tehermentesítsék a lengyel csapatokat.”

„La drôle de guerre” — furcsa háború —, így hívták annak idején ezt a háborút, mely tulajdonképpen nem is volt háború. Hivatalos jelentés szerint a német csapatok 1939. szeptember 3-tól 1939. október 18-ig a nyugati fronton a következő veszteségeket szenvedték: 196 halott, 356 sebesült és 144 eltűnt.

Ami pedig a francia veszteségeket illeti: a félhivatalos francia hírügynökség azt jelentette, hogy a francia hadseregben sokkal nagyobb volt az emberveszteség gépkocsi-szerencsétlenségek következtében, mint kinn a fronton...

Edmond Taylor amerikai haditudósító a következő képet festi a „furcsa háború” szokatlan és sokak számára akkor még érthetetlen eseménytelenségéről:

„A frontvonal a határtól 5–6 kilométernyire, német területen húzódott végig. A francia tiszti étkezde ablakából jó kilátás nyílt végig a Saar-folyó völgyére. A tiszti étkezde épülete domboldalon feküdt, és innen jól lehetett látni a völgy zöld pázsittal benőtt lankáit, aombok tetején az erdőket, közbül néhány német falut. Hitlerdorf már a franciáké volt; a Saar-folyó mellett elterülő Bubingen még német kézen volt. Valahol közben húzódott a front vonala, anélkül, hogy ezt bármi jelezte volna.

Sehol nem voltak gránátölcsérek, nem lehetett látni facsonkokat, rombadőlt házakat vagy betört ablakokat. Spanyolország szörnyű csataterei után ez a látvány egészen csodálatosnak tűnt fel, és az embert határozottan megvigasztalta. Itt nem volt semmi félelmetes; szinte elképzelhetetlen volt, hogy emberek halnak meg háború ütötte sebektől a zöld mezőkön. Különbözn tudtam is, hogy alig-alig akadt a katonák között, akit akár az egyik, akár a másik oldalon halálos sebesülés ért volna.

Sarreguermine-ben, miközben vártuk, hogy átvizsgálják okmányainkat, a helyi középiskola előcsarnokában — ez az épület szolgált a francia hadosztály főhadiszállásául —, a háborúval egészen kellemes körülmények között találkoztunk. Egyszerre csak szirénák szólaltak meg, és a fejünk fölött ellenséges repülőgépek dübörgő zaja hallatszott. Meglepetéssel láttuk, hogy a jelenlevő katonák közül nemcsak

hogy óvóhelyre nem sietett senki, hanem azzal sem törődött, hogy a repülőgépek pilótái jól láthatják őket, és esetleg alkalmas célpontot nyújthatnak. Két német repülőgép szállt el felettünk közepes magasságban, majd közelükben hamarosan a francia légvédelmi ütegek lövedékeinek apró, fehér pamacsai tűntek fel a felhőtlen, kék égen.

Az apró termetű francia katonák kíváncsiskodva bámultak fel az égre. A tisztek rájuk szóltak, hogy menjenek valami védett helyre. Ekkor fák árnyékába húzódtak és onnan tovább folytatták kíváncsiszkodó szemlélődésüket.

Amerikai haditudósítók Luxemburgból, amely ekkor még semleges terület volt, jól tudták tanulmányozni a németek és franciák között folyó és többnyire tüzérségi párharcban kimerülő háború folyását. A tudósítóknak határozottan az volt a véleményük, hogy a tüzekek mind a két oldalon nemcsak hogy gondosan kíméltek minden olyan épületet, amely a polgári lakosság céljait szolgálta, hanem arra is vigyáztak, hogy egymásban komoly kárt ne tegyenek. Feltűnő volt az a kísérteties pontosság, ahogyan a lehulló tüzérségi lövedékek kikerülték azokat az épületeket, amelyekben minden valószínűség szerint ellenséges gyalogság volt elszállásolva. A tudósítók véleménye szerint ez a pontosság nem lehetett véletlen."

1939. október 17-én Hitler megbeszélést folytat Keitel tábornokkal Lengyelország jövőjéről. Keitel 16 pontba foglalja össze a Führer utasításait, melyek egy s más tekintetben eltérnek az 1939. augusztus 31-én nyilvánosságra hozott, tárgyalási alapnak szánt 16 ponttól...

Íme Keitel jegyzetei a 16 pontról:

1. A Wehrmacht örüljön, hogy megszabadul a közigazgatástól.
2. Elvileg sem lehet két közigazgatás.
3. Lengyelország sem nem része, sem nem közigazgatási kerülete a Birodalomnak.
4. *A közigazgatásnak nem lehet feladata, hogy Lengyelországot német rend szerint vezetett mintaprovinciává tegye, nem feladata, hogy Lengyelországot gazdasági és pénzügyi téren talpraállítsa.*
5. Szem előtt kell tartani, hogy *ez a terület fontos mint előretolt katonai bástya*. A közlekedés és a hírszolgálat katonai felügyeletet igényel.
6. *Lengyelország német felvonulási terület*, tehát a vasútvonalakat és az utakat rendbe kell hozni és jó állapotban kell tartani.
7. Lengyelország legyen önálló!!
 - a) Krakóban német tisztek látogatást tettek a püspöknél.
 - b) Radzivil herceg, nagybirtokosnál.
8. Ezeket a problémákat nem lehet társadalmi úton megoldani

9. Nem akarunk lengyel „mintaállamot” létesíteni, hanem:

1. abból kell kiindulni, hogy ez katonai felvonulási terület.

2. meg kell akadályozni, hogy a lengyel intelligencia mint vezető réteg szerepeljen.

10. A terület vezetősége teremtsen meg a lehetőséget arra, hogy a Birodalom területét megtisztítsák a zsidóktól és a lengyelektől.

Alacsonyabb életnívó legyen ott. Nekünk onnan csak munkaerő kell.

11. A kemény népi harc nem tűr semmiféle törvényes kötöttséget. A kormányzó a lengyel nemzet számára csekély életlehetőséget adjon, és a katonai biztonság alapelveit tartsa szem előtt.

12. A lengyelországi közigazgatásban lengyeleket is fel lehet használni, de semmiféle nemzeti sejtképződést nem szabad tűrni.

13. Az ottani közigazgatás önállóan adja ki utasításait; nem függ Berlintől!

Mi nem akarjuk ott azt csinálni, amit itt csinálunk.

Nem tartoznak sem a berlini minisztériumok, sem bármiféle német közigazgatási hatóság felügyelete alá!

Semmiféle függőség Berlintől és a szárazföldi hadsereg főparancsnokságától!

A módszerek nem lesznek összeegyeztethetők a mi elveinkkel!

14. A szárazföldi hadsereg főparancsnoksága felmentést kér (t. i. a közigazgatási feladatok ellátása alól).

15. *Meg kell akadályozni* azt, hogy *Lengyelország konszolidálódjék!*

Lehetővé kell tenni, hogy a „lengyel gazdaság” virágozzék. Bölcsességgel és keménységgel el kell kerülni, hogy ez a terület számunkra még egyszer hadszíntér legyen.

16. Együttműködés a többi birodalmi tartománnyal az áttelepítés érdekében.”

Röviden: Lengyelország a Német Birodalom előretolt bástyája (Kelet felé!), ezért ügyelni kell az utak és vasutak állapotára. A lengyeleknek megfelel az alacsony életnívó is, hiszen ők csak mint „munkaerő” jönnek számításba. Nem mintaprovincia, hanem gyarmat... Ezt a sorsot szánta Hitler Lengyelországnak.

A nyugati hadszíntéren ezalatt semmit sem változik a hadműveletek jellege. 1939. október 24-én a hadművelethez fűzött hivatalos francia kommentár a következőket állapítja meg: „A háború hatodik hete hasonlíthatatlanul nyugodtabban fejeződött be, mint ahogyan kezdődött. A harctéren semmiféle, még másodrendű jelentőségű hadművelet sem történt...”

A német véderő főparancsnoksága jelenti 1939. október 29-én: „A nyugati fronton nem történt semmi említésre méltó esemény.”

Az október 30-i német jelentés: „A nyugati harctéren a helyzet változatlan.”

A francia hadsereg főparancsnoksága jelenti 1939. december 12-én reggel: „A harctér különböző pontjain járőrtevékenység folyt. A tegnapi nap katonai szempontból a háború legeseménytelenebb napja volt. Az idő igen rossz, havazik, és nagy a köd. Az idő éreztette hatását a hadműveletekre, elsősorban a légitevékenységre is. A tüzérségi tűz is úgyszólván teljesen szünetelt.”

1939. december 29-én jelenti Berlinből a Német Távirati Iroda: „A véderő főparancsnoksága a következőket közli: Az elcsúszott tüzérség csekély zavaró-tűzétől eltekintve az egész arcvonalon nyugodtan telt el a nap.”

A nyugati fronton tehát mindössze minimális járőrtevékenység és légi felderítés jelzi, hogy háború van. De a színpalak mögött, a semleges országokban nagy titokban komoly tárgyalások folynak az angol—francia és a német vezérkar megbízottai között.

Titokban folynak ezek a tárgyalások, mert a nyugati közvélemény élesen tiltakoznék minden ilyen egyezkedési kísérlet ellen. Már 1939. október 2-án Listowel Judit, a Nemzeti Újság londoni tudósítója a következőket jelentette lapjának: „Az angol közvélemény erőteljesen kiáll a náci Németország ellen folytatandó háborúért, és csak azért kritizálják a kormányt, hogy ez a háború nem kezdődött elég gyorsan. Széles körökben sajnálják, sőt röstellik, hogy a lengyeleknek nem nyújtottak gyors segítséget, s hogy ezáltal a német légifölény oly nagy mértékben megnehezítette a lengyel ellenállást. Nincs az a kormány, amelyet az angolok el nem kergetnének, ha egyezkedni vagy éppen meghátrálni készülne.” Ezért kell tehát titokban tárgyalni.

1939. november 29-én Barcza György londoni magyar követ „szigorúan titkos” jelzésű levélben tájékoztatja Csáky István külügyminisztert ezekről a tárgyalásokról. Barcza követ levele:

„Kedves Barátom! Már hetekkel ezelőtt itteni diplomata-körökben suttozták, hogy az angol hivatalos körök közvetlen érintkezést kerestek és találtak volna a német hadsereggel. Azóta ezt a dolgot állandóan figyelemmel kísértem, de csak most sikerült egy abszolút megbízható forrásból (a Foreign Office-nak az információs minisztériumba delegált követségi tanácsosától eredőleg) a következőket megtudnom:

Az angol hadsereg főparancsnoka, Ironside, ki erőshevő fel-tétlen korrekt, hazafiasan érző katona, már évek óta bizalmatlan-

sággal nézi azt, a nézete szerint lassú és erélytelen magatartást, amelyet az angol kormány minden kérdésben tanúsít. Ironside véleménye szerint már évekkkel ezelőtt, akkor, midőn Hitler még uralma kezdetén volt, és a német hadsereg a kiépítés első stádiumában, kellett volna a németek ellen háborút indítani. Most Ironside rendkívül el van keseredve Chamberlain és az angol kormány ellen, mert azokkal, a nézete szerint elavult és már harcra alkalmatlan belpolitikai módszerekkel és gépezettel, mellyel itt a dolgok intéztnek, nem lehet egy olyan ellenféllel küzdeni, hol egy ember dinamizmusa szabja meg a tempót, és hol a rezsimnek sem politikai, sem erkölcsi gátlásai nincsenek.

Röviden: Ironside szerint Angliának diktátorra van szüksége, ki gyorsan határoz, és ki akaratát azonnal keresztül is viszi. Emellett Ironside és hívei azt tartják, hogy az egész világra nézve a legnagyobb veszély a bolsevizmus, és hogy ennek leküzdése minden civilizált állam és nemzet legelső és legsürgősebb feladata. Ez a titkos mozgalom, melyet „Fehér Rózsa”-mozgalomnak neveznek, a német hadsereggel kereste és fel is vette az érintkezést. Céljuk az volt, hogy a két hadsereg vegye kezébe a béke ügyét, és akaratát azután oktrojálja rá a kormányra. Mint hallom, több közvetlen érintkezés is volt az angol hadsereg és a német hadsereg titkos kiküldöttei között semleges helyeken.

Ekkor következett be az az eset, hogy Venlo határmenti holland községben a német Gestapo két angol titkos ügynököt holland területre behatolva elrabolt és Németországba hurcolt. Ennek az esetnek a története a következő: Az angol hadsereg két titkos megbízottja, Best és Stevens kapitányok a holland—német határra mentek, hogy ott a német hadsereg ugyancsak titkos kiküldötteivel újból tárgyaljanak. Ez lett volna a tizedik tárgyalás az angol és a német hadsereg képviselői között. A német Gestapo azonban valahogyan megtudta, hogy ezek Venlóban találkozni fognak, a két angolt erőszakkal, holland területen elfogta, és őket német területre hurcolta át. Hogy mi történt a német részről kiküldött tisztekkel, az elképzelhető. Az angol kormány kommunikéje, melyet erre kiadott, és mely szerint az angol megbízottak »igen komoly német helyről jövő békejavaslatok átvételére« mentek Venlóba, ismeretes, és elég ügyetlen is volt, míg a németek megkísérelték az angol Secret Service eme két emberének működését a müncheni merénylettel összeköttetésbe hozni.”

(1939. november 8-án Münchenben, az 1923-as náci puccs emlékére rendezett ünnepségen, melyen részt vettek a náci párt régi tagjai, és amelyen Hitler beszédet mondott, rejtélyes bombamerénylet történt: heten meghaltak, tizenhárman súlyosan megsebesültek.

A bomba röviddel azután robbant, hogy Hitler elhagyta a termet. A német propaganda az angol titkosszolgálat és a német „Fekete Front” nyakába akarta varrni a merényletet. Később elfogtak egy Elser nevű embert, állítólag ő követte volna el a merényletet, de eljárást soha nem indítottak ellene.

Felmerült olyan gyanú is, hogy a merényletet a német titkosrendőrség rendezte abból a célból, hogy angol ellenes hangulatot keltsen. — W. Görlitz: Der zweite Weltkrieg 1939—1945. Stuttgart 1951. 1. Bd. 84. old.)

„A dolog mögött azonban — folytatódik a jelentés —, mint most megtudtam, nem az angol titkosszolgálat normális kémkedési kísérlete, hanem az angol és a német hadsereg megbízottainak titkos és már egy idő óta folyó, fontos tárgyalásai állottak. Azt nem tudom még, hogy a két hadsereg között most ezzel megszakadt-e a fonal vagy sem, de azt hiszem, hogy nem. és hogy az angol hadsereg majd valamilyen más úton és helyen fogja ismét felvenni a kontaktust a német hadsereggel.

Chamberlain úr személyesen állítólag tudott és tud is erről, a két hadsereg közötti titkos kontaktusról, az angol kabinet és a Foreign Office azonban nem. Informátorom ama tényt, hogy eddig a két ellenséges haderő között sehol komolyabb harc még nem volt, arra a körülményre vezeti vissza, hogy a két hadsereg vezetői eddig azért nem támadtak, és talán egyelőre nem is fognak támadni, mert részint azt remélik, hogy valamiképpen sikerül nekik megegyezni, részint pedig a bolsevizmus elleni harcra tartják fenn erőiket. Tényleg feltűnő az, hogy itt úgy hivatalos körökben, mint másutt is, mindig csak azt hallja az ember, hogy a német haderő vezetői képezik a mai német rezsimben az egyetlen megbízható, erkölcsi alapon álló, fegyelmezett és hazafias elemet, és a Németország, de Európa bolsevizálódása elleni gátat is.

Fenti értesülésemet közöltem Utassy alezredes katonai attaséval, aki ezen levelem második bekezdésében foglalt értesüléseimet (Fehér Rózsa-mozgalom) a maga információi alapján is megerősítette.

Fogadd, kérlek, őszinte tiszteletem kifejezését, mellyel vagyok készséges híved
Barcza.”

Miközben az állítólag Hitler ellenes német tábornokok és a nyugati szövetségesek kiküldöttjei között folynak ezek a titkos tárgyalások, a náciak már az új harcokra készülnek.

1940. január 1-én, az első háborús újév napján Berlinben Göbbels rádióbeszédet mond, amelyben ismerteti a háború kitörésének történetét, utal arra, hogy az elmúlt év a „nemzeti szocialista” uralom legerősebb esztendeje volt, s hogy az új esztendő is kemény lesz.

A háborús viszonyokra való tekintettel Berlinben elmarad a diplomáciai testület szokásos újévi fogadása, ezért az *apostoli nuncius*, a diplomáciai testület doyenje a kancellárián tett látogatása során adja át a *Führernek a pápa és a diplomáciai testület üdvözléteit* — jelenti a magyar katolikus klérus lapja, a Nemzeti Újság.

1940. február 27-én az Új Magyarország című lap londoni tudósítója arról ír, hogy angol katonai szakértők „általános északi háború lehetőségét mérlegelik”. Ennek alátámasztására a következő érveket vonultatják fel:

1. Mind a szövetségesek, mind pedig Németország most már életbevágó érdekeik felett kezdenek örködni Északon.
2. A norvég partvidék birtoka eldöntheti a háborút.
3. Egy tavaszi támadó hadjárat Északon „feleslegessé tenné az összeütközést a nyugati harctéren”.

Jól tudták mindezt a vezéri főhadiszálláson is, és a náci hadigépezet ekkor már rég megtette a kellő előkészületeket.

A nyugati fronton a defenzív háborúra berendezkedett szövetséges haderők tétlenül ülnek a Maginot-vonal több emelet mélységben páratlanul jól kiépített erődítményeiben, s a legcsekélyebb mértékben sem zavarják ezeket a náci előkészületeket.

1940 március végén ismét kirobbanásig feszült a légkör a háborús Európában. Az embermilliók aggódva figyelik, várják, merre fog lecsapni a kiterjesztett szárnnal lebegő német sas.

Az Északi- és a Keleti-tenger német kikötőiben gyülekeznek a szállítóhajók százai, fedélzetükön állig felfegyverzett katonasággal, hogy az adott jelre — a hadiflotta legjobb egységeinek kíséretében — meginduljanak — *Észak felé!*

Az első jelentések a német flottamozdulatokról — A Home Fleet ellenintézkedései — A norvég tengerpart stratégiai fontossága — „Studie N” — Fall „Weserübung” — Falkenhorst tábornok utasítása a megszálló csapatokhoz — Narvik, Trondheim, Bergen, Stavanger eleste — A német csel — A norvég erők készületlensége — Quisling és társai — A narviki ütközet — Angol—francia—kanadai erők part-raszállása — Az expedíciós hadsereg kudarca — A német győzelem ára — Vita az alsóházban a norvégiai kudarc okairól

1940. április 4-én Chamberlain angol miniszterelnök egy előkelő angol társadalmi egyesülethez levelet intéz, amelyben leszögezi: „Hét hónappal a háború kitörése után tízszer olyan biztos vagyok a győzelemben, mint a háború kezdetén... Úgy érzem, hogy az eltelt hét hónap alatt helyzetünk, az ellenséghez viszonyítva, sokkal erősebb lett.”

Chamberlain ezután azt fejtegeti, hogy a háború kezdetén Németország nagy fölényben volt Angliával és Franciaországgal szemben, és az ellenségnek lehetősége lett volna, hogy legyűrje a nyugatiakat, mielőtt azok pótolhatták volna elmaradásukat.

„Hát nem különleges dolog — folytatja Chamberlain —, hogy Hitler még csak meg sem kísérelt ellenünk támadást? Akármi lett légyen is az ok, akár az volt, hogy Hitler azt gondolta, továbbhaladhat azzal, amit eddig megkapott, anélkül, hogy harcolnia kellene érte, akár az volt, hogy az előkészületeket nem fejezte be teljesen, egy dolog biztos: ő lekéste a buszt...” (one thing is certain: he missed the bus).

(Churchill, aki szeptember 3-tól kezdve a Chamberlain kormányban az admirális első lordja volt, emlékirataiban idézi miniszterelnöke levelét. Megkritizálja Chamberlain megalapozatlan derülátását, külön kiemeli: az a kijelentés, hogy „Hitler lekéste a buszt”, szerencsétlen volt...)

1940. április 5-én, pénteken este az oslói német követ meghívott vendégek számára a követségen filmbemutatót rendez, amelyen megjelenik a norvég kormány több tagja is. A bemutatott film a Wehrmacht lengyelországi hadjáratát örökítette meg, a végén bemutatva a szörnyű pusztítást, amellyel Varsó bombázása járt. A film mottója a következő volt: „Ezt köszönhetjük angol és francia barátainknak.”

A filmbemutató és a fogadás rossz hangulatban ér véget.

Két nap múlva, 1940. április 7-én, vasárnap este az angol légi-haderő felderítő gépei a következőket jelentik az admirálisnak: egy német csatacirkáló, két könnyűcirkáló, tizennégy torpedóromboló, továbbá másfajta hadi- és szállítóhajók gyors menetben észak felé tartanak.

A home fleet, az angol honi flotta egységei parancsot kapnak: haladéktalanul fussanak ki a tengerre. Este 20 óra 30 perckor három csatahajó, a Rodney, a Repulse és a Valiant, két cirkáló és tíz romboló kíséretében elhagyja Scapa Flow-t, a flotta fő támaszpontját.

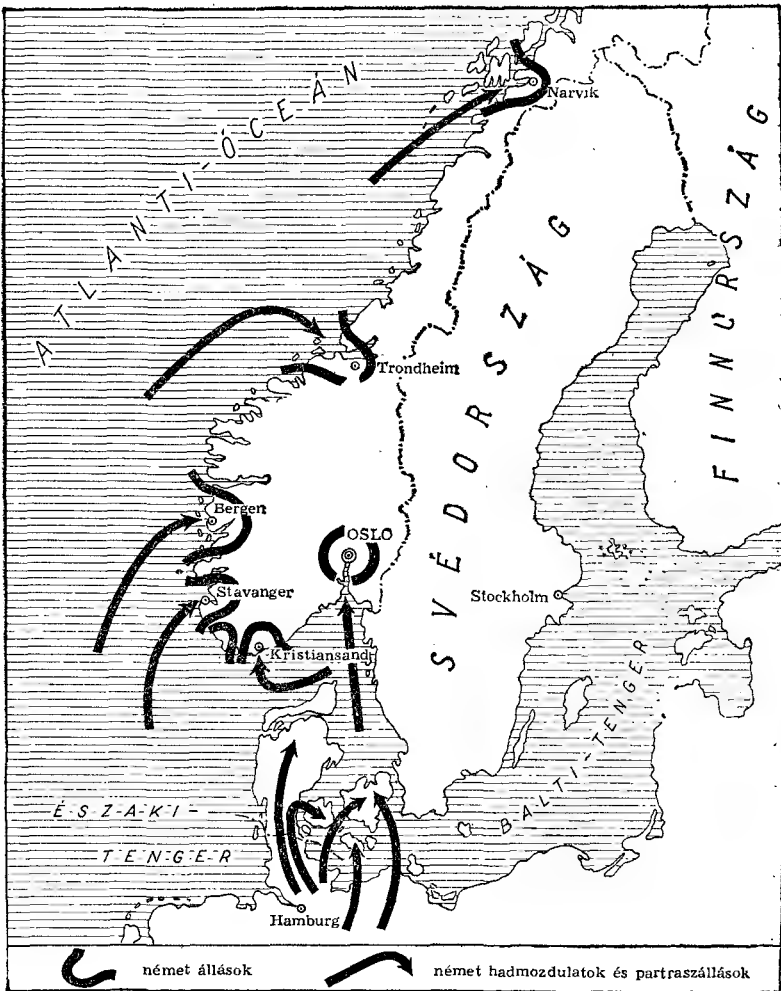
Másfél órával később, 22 órakor, a Rosyth kikötőjében állomásozó 2. cirkáló-osztály — két cirkáló és tizenöt romboló — is kifut a tengerre.

Április 8-án az 1. cirkáló-osztály — egy cirkáló és hat romboló, melyek fedélzetén norvégiai partraszállásra szánt angol csapatok voltak — az admirális parancsára angol kikötőben (!) partra teszi ezeket az expedíciós egységeket és csatlakozik az Északi-tenger felé tartó flottához.

Közben a német haditengerészet főparancsnoksága tudomást szerez az angol flottamozdulatokról: egy német tengeralattjáró, mely az Orkney-szigetek közelében cirkált, elfogott egy, a Scapa Flow-i támaszpont és a hajóraj között váltott hosszú üzenetet...

Ezen a napon hajnalban, 4 óra 30 perc és 5 óra között az angol flotta más egységei — nyolc torpedóromboló, a Renown csatahajó és a Birmingham cirkáló fedezete alatt — végrehajtják a „Wilfred” hadműveleti akciót: aknákat raknak le az észak-norvégiai Narvik kikötője körül, hogy megakadályozzák a svéd vasércet szállító német hajók közlekedését.

Délelőtt 8 óra 30 perckor az aknarakó-hajók egyike, a Glow-worm torpedóromboló, mely elmaradt a többiektől, hogy egy vízbe esett matrózát megkeresse, rádión jelenti az admirálisnak, hogy Bergen kikötője és a Shetland-szigetek között, 150 mérföld-

A Fall „Weserübung”: náci támadás Dánia és Norvégia ellen

nyire a Nyugati-fjordtól, túlerőben levő német flottaegységbe ütközött. Az egyenlőtlen harc során a 10 000 tonnás német Hipper cirkáló elsüllyeszti a Glowwormot.

Ugyanezen a napon Oslóból jelentés érkezik Londonba arról, hogy az Orzel lengyel tengeralattjáró, mely 1939 október óta az angol flotta egységeivel együtt harcolt, *Christiansundnál*, a norvég partok előtt megtorpedózta a Rio de Janeiro német csapatszállító hajót. A hajótöröttek *német uniformist viseltek* és az őket megmentő norvég halászhajóknak elmondták: Bergen kikötője felé tartottak, „hogy segítsenek megvédeni a norvégeknek országukat az angolok és a franciák ellen...”

A messzi északon zajló események híre Budapestre már április 8-án megérkezik. A Magyar Távirati Iroda ezen a napon a következő, Oslóból keltezett jelentést adja ki: „Megerősítik azt a hírt, hogy hétfőn délelőtt mintegy 90—100 német hadihajó tartott észak felé a Kattegaton és a Nagybelten át. A hajók közt több nagy csatahajó is van, a többi egység segélyhajókból és felfegyverzett halászhajókból áll.”

Amikor április 9-én a magyar lapokban megjelenik a Magyar Távirati Iroda eme híre, a náci Wehrmacht csapatai már lerohanták és szinte puskalövés nélkül elfoglalták Dániát és megkezdték inváziós hadműveleteiket a több mint 1500 kilométer hosszúságú norvég tengerpart döntő fontosságú pontjain: Oslónál, Bergennél, Trondheimnél és Narviknél.

És az angolok?

Április 9-én reggel 8 óra 30 perckor összeül a háborús kabinet, és a következő döntéseket hozzák:

1. A home fleet parancsnokát utasítani kell, hogy a flotta tisztsa meg az ellenségtől Trondheim és Bergen kikötőjét.

2. A vezérkari főnök tegye meg a szükséges lépéseket e két kikötő, valamint Narvik elfoglalására.

A német sas villárgyorsan lecsap északon, de a brit oroszlan csak lassan, lomha mozgással indul meg. Pedig *váratlan akcióról, meglepetésről nem lehet beszélni*. Maga Chamberlain miniszterelnök is *elismeri* 1940. május 7-iki alsóházi beszédében, hogy „az angol—francia hadvezetőség már hónapok óta tudta, hogy a balti-tengeri kikötőkben komoly német csapatösszevonások folynak, de nem lehetett tudni, melyik ország ellen készül a támadás? Svédország, Norvégia, Dánia vagy éppen Anglia egyaránt szóba jöhetett.”

Ennek ellenére, amikor április 9-én délután Londonban összeül az angol—francia supreme war council (legfelsőbb haditanács), kiderül, hogy Angliában mindössze tizenegy harcképes zászlóalj van, ezek közül kettőt még az éjszaka folyamán be lehet hajózni, míg a többi zászlóalj elszállításához 6—8 nap szükséges. A franciák egy alpesi hadosztály harcbevételét ígérik.

A supreme war council ezenkívül elhatározza, hogy megszállják a Dániához tartozó, stratégiai szempontból fontos Farøer szigetét és elővigyázatossági intézkedéseket tesznek Izlandon.

Megkezdődik a harc Norvégia birtoklásáért.

Amikor Hitler 1940. február 20-án Keitel javaslatára Berlinbe rendeli Falkenhorst tábornokot — aki 1918-ban a finnországi német katonai akciót irányította és így a skandináviai tereppel, időjárással, az ezekből adódó problémákkal már megismerkedett —, hogy megbízza a dániai és norvégiai hadműveletek irányításával, a következőket mondja neki: „Meg akarom szállni Norvégiát, mivel olyan értesüléseket kaptam, hogy az angolok akarnak ott partraszállni; meg akarom őket előzni.”

Hitler *Norvégia stratégiai fontosságáról* szólva, Falkenhorstnak kifejti: *ha Norvégiát az angolok megszállják*, kitűnő stratégiai kiinduló pontot kapnak a Balti-tenger irányában, ahol nincsenek sem megfelelő erődítmények, sem komoly német katonai egységek. Azok a sikerek, eredmények, amelyeket a Wehrmacht Keleten elért, és amelyeket el akar érni Nyugaton, semmivé lennének, mert az ellenségnek módja lenne arra, hogy *akár Berlinig előretörjön*. Másodszor: a norvég fjordok és repülőterek a *német flotta számára nagy mozgási szabadságot* biztosítanak; harmadszor: Norvégia birtoklása lehetővé teszi a *svédországi vasércszállítmányok biztonságos szállítását — tengeri úton*.

Amikor 1940. február 20-án Hitler mindezt kifejtette Falkenhorst tábornok előtt, már pontosan 68 napja folytak a skandináviai akció előkészületei. 1939. december 14-én adta ki a Führer az erre vonatkozó első parancsát. 1940. január 27-én pedig Keitel, a Wehrmacht főparancsnokságának főnöke a következőket rendelte el: „A Führer és a Wehrmacht legfőbb főparancsnoka azt kívánja, hogy az N tanulmányon (Studie N) a továbbiakban az ő személyes irányítása alatt és az egész hadviseléssel a legszorosabb összhangban dolgozzanak. Ezen okból megbízott, hogy a további előmunkálatok vezetését vegyem át. E célból az OKW-n belül munkatörzset hozunk létre, amely egyszersmind a jövőendő had-

műveleti törzs (Operationsstab) magja lesz. A Wehrmacht-részek főparancsnokságait kérem, hogy mindegyik küldjön ki ezen törzshöz egy-egy IA minősítésű tisztet, aki ért a szervezési és utánpótlási kérdésekhez... Az összejövetel időpontját még közölni fogjuk. Az összes további munkálatok a »Weserübung« jelszó alatt folynak. Keitel.”

Február 20-án délelőtt Hitler megbízza Falkenhorst tábornokot a „Weserübung” főparancsnokságával, a délutáni megbeszélésen pedig Hitler, Keitel, Jodl és Falkenhorst már a terv részleteiről tárgyalnak. Ekkor már csak egy kérdés vár eldöntésre: Dánia és Norvégia lerohanása jön-e előbb, vagy a Fall „Gelb”, a nyugati hadjárat. 1940. március 1-én megszületik a döntés, melyről Jodl a következőket jegyezte fel naplójában: „A Führer elhatározta, hogy a »Weserübung«-ot a Fall »Gelb« előtt hajtja végre, néhány napi intervallummal.”

Ezen a napon adja ki Hitler a Fall „Weserübung”-ra vonatkozó hadműveleti utasítását:

„1. A skandináviai helyzet fejlődése megköveteli: minden előkészület arra irányuljon, hogy a Wehrmacht erőinek egy részével Dániát és Norvégiát megszálljuk. Ezáltal meg kell előzni a Skandinávia és a Keleti-tenger felé irányuló angol támadást, biztosítani kell svédországi ércbázisunkat, és a haditengerészet és a légiflotta Anglia elleni kiinduló állásait ki kell szélesíteni.

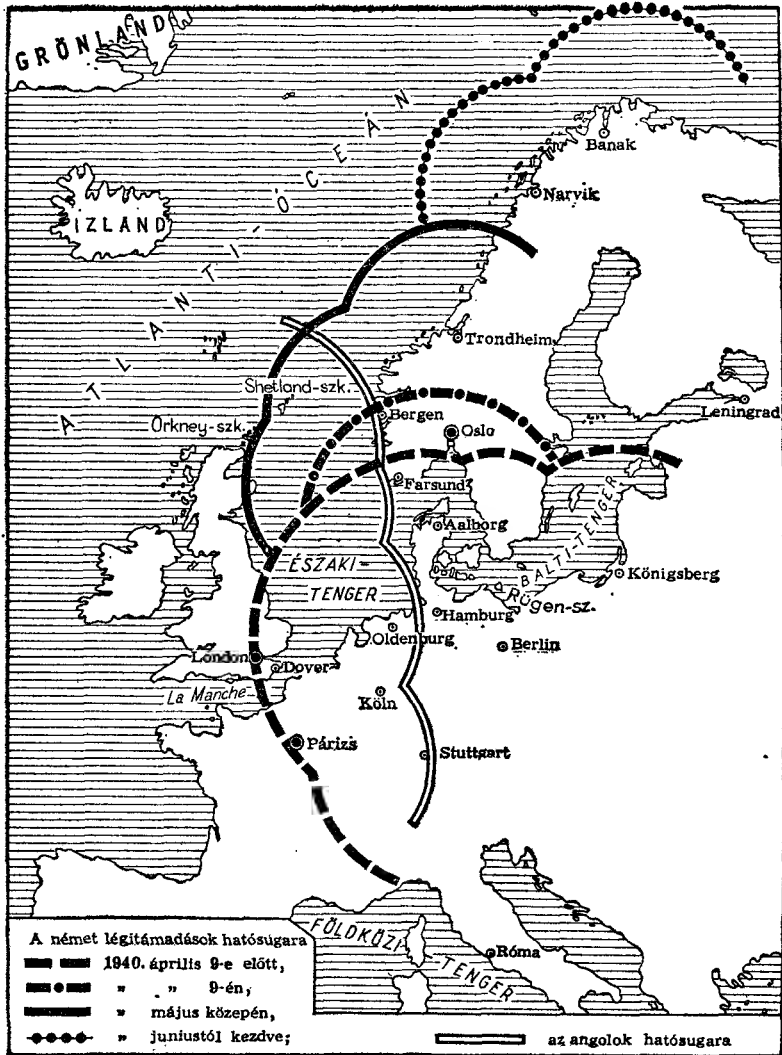
A haditengerészet és a légierő feladata, hogy az adott lehetőségek keretein belül biztosítsa a vállalkozást az angol tengeri- és légierők beavatkozásával szemben... Alapjában arra kell törekedni, hogy békés megszállás jelleget adjunk a vállalkozásnak, amelynek az a célja, hogy az északi államok semlegességét fegyveres erővel biztosítsa...

2. A Norvégia és Dánia elleni vállalkozás előkészítésével és vezetésével megbízom a XXI. hadseregparancsnokság vezénylő tábornokát, Falkenhorst gyalogsági tábornokot.

3. A dán határ átlépésének és a norvégiai partraszállásnak egy időben kell megtörténni...

Igen nagy fontosságú, hogy rendszabályaink mind az északi államokat, mind nyugati ellenségeinket meglepetésszerűen érék...

Ha a behajózási előkészületeket nem lehet tovább titokban tartani, a vezetőknek és a csapatoknak más célt kell megadni. A csapatoknak a valódi célt csak a kifutás után szabad megismerniök Adolf Hitler.”

Mit jelentett a német bombázóknak Dánia és Norvégia elfoglalása a nyugati hadjárat küszöbén

Falkenhorst tábornok március 13-án parancsot ad ki: „Rendkívüli utasítások a Dánia és Norvégia megszállása alkalmával tanúsítandó magatartás tekintetében.”

A parancs a többi között leszögezi:

A cél az, hogy ezen országok megszállása békés formák között menjen végbe. „Ott azonban, ahol a német csapatok ellenállással találkoznak, fegyveres erővel kiméletlenül meg kell azt törni.”

Továbbá: „Hangsúlyozni kell, hogy lojális előzékenységgel szolgálják legjobban hazájuk ügyét, hogy minden ellenállás céltalan és szükségszerűen csak súlyos károkhoz vezet.”

A parancs intézkedik a dán és norvég hatóságok irányításáról, a vasutak, hajózási vállalatok, ipartelepek működésének folytatásáról, az ellenséges államok követségeivel szemben követendő eljárásról.

A kifejtendő *propaganda célját* a parancs a következőképpen fogalmazza meg: „A lakosságot a megszállás kezdetétől a lehető legnagyobb mértékben meg kell dolgozni — propaganda útján. Olyan benyomásnak kell kialakulni, hogy nem lehet kétség afelől: a kormány döntései a német követelések teljesítésére irányulnak, és az ez irányú megbeszélések már folyamatban vannak...”

Külön rész foglalkozik azzal, hogyan viselkedjenek a német katonák személyes érintkezésben a norvég és dán lakossággal:

„1. A norvég határozott nemzeti öntudattal rendelkezik. Ezen túl a norvég még a legszorosabb rokonságban állónak érzi magát a többi északi néppel.

Tehát: elkerülni mindazt, ami a nemzeti becsületet sértheti.

2. A norvég fölöttébb szabadságszerető és öntudatos. Elutasít minden kényszert és alárendeltséget. Nincs semmi érzéke a katonai fegyelem és tekintély iránt.

Tehát: keveset parancsolni, nem kiabálni! Ez ellenállással tölti el és hatástalan. Tárgyilagos felvilágosítás és meggyőzés. Tréfás hangnemmel lehet a legtöbbet elérni. Szükségtelen élesség és gyámkodás sértik az önérzetét.

3. A norvég, lényénél fogva (hasonlóan a fríz paraszthoz), zárkózott és tartózkodó, lassan gondolkodik és cselekszik, ehhez jön még az is, hogy bizalmatlan az idegennel szemben.

Tehát: semmiféle hecc-tempó! (Keine Hetztempo!) Időt kell hagyni.

4. A norvég háza, az ősi germán felfogásnak megfelelően, szívesen lesz szent vendégszeretet színhelyévé. A magántulajdon sérthetetlen. A ház nyitva áll. A tolvajlás jóformán ismeretlen és szégyennek számít

Tehát: minden jogtalan beavatkozást mellőzni kell, még ha a javak szabadon hevernek is. „Beszerzés, organizálás” és ehhez hasonlók tolvajlásnak számítanak és minden körülmények között tiltva vannak.

5. A norvég embernek nincs érzéke a háború iránt. A hajós és kereskedő nép Angliához húz. Finn testvéreit rokonnak tartja és fél Oroszországtól. A nemzeti szocializmus céljai iránt, kevés kivétellel, semmi megértést nem tanúsít.

Tehát: politikai vitákat kerülni kell.

6. A norvég szereti a házias, kedélyes életet. Meg lehet nyerni barátságos magatartással, kicsiny figyelmességekkel és személyiségének elismerésével. Semmiféle tolakodó magatartás az asszonyokkal szemben!

7. A német nyelvet majdnem mindenütt megértik.

Előfeltétel: lassan és világosan beszélni.”

A dánokkal szemben tanúsítandó magatartás „szabályai” majdnem szószerint megegyeznek a fentiekkel, mindössze a dánok egyéni jellemzését fogalmazta meg Falkenhorst tábornok másként:

„A dán tulajdonságai közé tartozik a paraszti ravaszság, az agyafürtség, amely egészen az őszintétlenségig eljut.”

A dániai utasítás is megtiltja a „beszerzést”, az „organizálást”, viszont nem említi, hogy az asszonyokkal szemben tilos a kihívó magatartás...

Ha a sok utasítás, tanács követése nem hozná meg a kívánt eredményt, azaz „ha a civil lakosság ellenállást tanúsít, és ha tartani kell attól, hogy a lakosság a csapatok vagy a mögöttes összekötővonalak ellen támadásokat intéz, akkor a túszerzés eszközéhez kell nyúlni... A úszokat lehetőség szerint a lakosság azon rétegeiből kell szedni, amelyekből ellenséges cselekedetek várhatók... A túszoknak és a lakosságnak tudomására kell hozni, hogy ellenséges cselekmények esetén a túszokat agyonlövik.”

Falkenhorst tábornok utasításában részletesen foglalkozik a német Wehrmacht ellen irányulható erőszakos cselekményekkel: szabotázs, távbeszélő-vonalak elvágása, mögöttes összekötővonalak szétdombolása stb. Ezeknek egyetlen büntetésük van: halál.

„A partizánokat a harcban vagy menekülésük közben agyon kell löni. Az elfogott partizánok nem számítanak hadifoglyoknak, hanem mint gonosztevőket kell őket kezelni és tábori hadbíróság által el kell ítéltetni. Ha a vádlottat partizántevékenység kifejtésében bűnösnek találják, halálra kell ítélni... Ha a tábori hadbíróság a vádlottat felmenti, akkor az ítélet után mint polgári internáltat kell kezelni...”

1940. március 16-án Hitler összehívja a Wehrmacht főparancsnokait, a tanácskozáson megszületik a döntés: a „Weserübung”-akció kezdete — április 9.

A dátum meghatározásában döntő súllyal esett latba Raeder admirális álláspontja: „... Előbb vagy utóbb Németországnak szembe kell nézni azzal a szükségszerűséggel, hogy végrehajtja a »Weser« hadműveletet. Éppen ezért olyan hamar végre kell hajtani, amilyen hamar csak lehet, legkésőbb április 15-ig; ettől az időponttól kezdve ugyanis az éjszakák túl rövidek; újhold április 7-én lesz. A haditengerészet hadműveleti lehetőségei nagyon csökkennek, ha a »Weser« hadműveletet tovább halasztjuk.”

Március 20-án Falkenhorst tábornok jelenti az OKW főparancsnokságának: az *előkészületek befejeződtek*.

Március 30-án Dönitz admirális kiadja utasítását a haditengerészet egységeinek Dánia és Norvégia megszállására.

A jelszó: „*Hartmut*”.

A hadművelet célja: csapatok azonnali partraszállítása Norvégiában. Ezzel egyidejűleg Dániát a Keleti-tenger felől és a szárazföldről meg fogják szállni.

Április 5-ről 6-ra virradó éjszaka a német haditengerészet első egységei kifutnak a tengerre, hogy április 9-én elérhessék a német partoktól 1800 km távolságra fekvő *Narvikot*, a vállalkozás legmesszebb fekvő pontját.

Április 9-én hajnalban a Wehrmacht csapatai átlépik a dán határt és órák alatt hatalmukba kerítik a kis országot. Keresztély dán király parancsot ad a hadseregnek: nem kell ellenállni.

Ugyanezekben az órákban, egyazon időpontban megjelennek a német haditengerészet egységei a legfontosabb norvég kikötők előtt és szinte minden ellenállás nélkül birtokukba kerítik *Narvikot*, *Trondheimet* és *Bergent*. *Stavangert* ejtőernyősök, majd nyomukban más, légi úton szállított egységek foglalják el.

Ellenállásra a németek csak Oslónál és Kristiansandnál találhatnak, ahol a norvég parti ütegek igen súlyos veszteségeket okoznak az inváziós német flottának — a többi között *elsüllyeszti* a Blücher és a Karlsruhe cirkálót.

Sajnos másutt, a közel másfél ezer kilométer hosszú norvég tengerparton nem ez a helyzet, a német hadihajók sértetlenül, veszteség nélkül érik el a kitűzött célokat. Elérik pedig *csellel és árulással*.

A csel végtelenül „egyszerű” volt: abból kiindulva, hogy a norvég partvédelem egy esetleges angol partraszállás esetén nem tüzelne az angol hadihajókra, a német haditengerészet főparancsnoksága elrendelte, hogy az inváziós flotta angol hadilobogót használjon...

1940. március 24-én kelt az a parancs, amely a Bergenbe induló II. A. és az Oslóba induló III. B. flottarajnak meghagyja: a hajókat angol hajóknak kell álcázni és a norvég hajók morse-hívására angol nyelven kell válaszolni. Kérdésre a következő tartalmú választ kell adni: „Írány Bergen kikötője, rövid ott-tartózkodásra, semmiféle ellenséges szándék.”

Továbbá: „felszólításra angol hadihajó nevekkal kell válaszolni”.

Köln = H.M.S. Cairo

Königsberg = H.M.S. Calcutta

Bremse = H.M.S. Faulkner

Carl Peters = H.M.S. Halcyon

Leopard = british destroyer (brit romboló)

Wolf = british destroyer

S—Boote = british motor torpedoboots (brit motoros torpedóhajók).

„Gondoskodni kell arról, hogy az angol hadilobogókat meg lehessen világitani...”

Az utasítás egyebek között a Köln cirkálónak (= H.M.S. Cairo) megadja a különböző esetekben használandó angol szöveget:

„A megállásra való felszólításnál:

1. Please, repeat last signal!

(Kérem megismételni az utolsó jelzést!)

2. Impossible to understand your signal!

(Lehetetlen megérteni jelzésüket!)

Figyelmeztető lövés esetén:

Stop firing! British ship! Good Friend!

(Szüntessék meg a tüzelést! Angol hajó! Jó barát!)

Ha az út iránya és célja felől érdeklődnek:

Going Bergen. Chasing german steamer!

(Bergen felé tartunk. Német gőzösöket üldözünk!)

Így történhetett meg, hogy a német hadihajók a 150 kilométer hosszú, rendkívül keskeny, kiválóan megerősített és katonai szakértők által bevehetetlennek tartott trondheimi fjordon bántatlanul hajóznak át és a német partraszálló egységek magát Trondheim kikötőjét, valamint a várost szinte egyetlen puska lövés nélkül foglalják el.

A német haditengerészet kalózcselelének sikerét elősegíti az is, hogy a norvég hadvezetőség a lehető legcsekélyebb elővigyázatossági intézkedéseket sem tette meg a várható német támadás elhárítására.

A Pesti Hírlap 1940. április 23-iki száma hosszú tudósítást közölt Trondheim elfoglalásáról. A vállalkozást irányító német *hadihajó parancsnoka* a többi között a következőket mondotta a *norvég fegyveres erők készületlenségéről*: „Mikor megkaptuk a parancsot, hogy német katonaságot szállítsunk Norvégia területére, valamennyien jól tudtuk, hogy ilyen nehéz és ennyire körülményes feladatot a német hadiflottának talán még sohasem kellett elvégeznie. Nekem a trondheimi fjordba kellett vezetnem hajómat. Tudtam, hogy milyen veszedelem vár reánk. Igen magas hegyek között a szűk fjordban jobbról és balról modern erődök ágyúcsövei fogadják a víz hátán úszó hajót. Páncélos, nem páncélos — mindegy: mert végeredményben ez is, az is csak egy — hajó. Nem tudtuk, hogy a norvég hadihajók kazánjaiban nem égett a tűz; nem tudtuk, hogy a fjordok védelmére robbantóakna alig került a tengerbe; nem tudtuk, hogy a fjordok két partján elhelyezett erődítményekben gazdátlanul pihennek a legmodernebb ágyúk... Minekünk arra kellett gondolni, hogy bent a fjordban összpontosított tüzelés alá vesznek bennünket. Hadihajónkon a szokottnál is több katonaság, nemcsak tengerészek, hanem municióval felszerelt gyalogság és tüzérség is. Baj, robbanás, telitalálat esetén tehát még több gond, pusztulás, szenvedés.”

A parancs azonban parancs, és a katona — a hadihajó parancsnoka is — hűen teljesíti kötelességét.

„Az előírt pillanatban hadihajónk befordult a trondheimi fjordba. Egyetlen percet sem késtünk. Egy norvég őrhajó a fjordok előtt nem vette észre hajómat. Az erődítmények ágyúi nem szólaltak meg, a lámpák nem gyulladtak ki. Itt-ott egy-két villanyzseblámpa fénye tűnt fel, azután két gépkocsi robogott ki az első hegyi-vár kapuján. Úgy tűnt fel, hogy a kis várakban elhelyezett katonaság nyugodt éjszakai álmát alussza. Az első erődítménynél látottak megismétlődtek a másodíki erődítménynél. Már hatvan kilométert haladtunk teljes gőzzel előre anélkül, hogy egyetlen lövést kellett volna tennünk, vagy körülöttünk egyetlen lövés dördült volna el.

Nem szólaltak meg az apnsei erődítmény ágyúi sem. pedig ott erős fordulót kellett vennie a hajónak, Trondheim felé. Azután elhaladtunk a kristiansandi és a munkholmeni erődítmények előtt is. Védőcsapatoknak nyoma sem volt.

Maga Trondheim is aludt! Pompás fehér hótakaró borította a házakat. Nem tűnt fel senkinek, hogy idegen hadihajó vetett horgonyt a trondheimi öbölben, hogy egymás után eresztették vízre motoros és evezős csónakjainkat, előbb száz, majd újabb száz, harmadik száz, negyedik száz, ötödik száz német gyalogos szállt partra automatikus fegyverekkel, géppuskákkal, gyalogsági ágyúkkal, municióval felszerelve.

Trondheim szépen aludt tovább, nyugodtan, zavartalanul — reg-

gelig. Reggel, mikor kitörölték az álmot a szemükből, meglepetten néztek reánk, el sem akarták hinni, hogy — németek vagyunk. Sőt, először reánk sem vetették tekintetüket, elmentek mellettünk és csak pár lépés után néztek vissza a trondheimiek. Igaz, akkor már megváltozott a tekintetük is, de akkor már — késő volt: Trondheim postáját, erődtéseit, középületeit, rádióállomását, vasútját, kikötőjét, utcáit megszállták csapataink. Sőt, a trondheimi repülőtéren egymás után pihentek meg a hosszú légi útról érkező nagy, német repülőgépek is. Így folyt le Trondheim megszállása.”

— Ha Trondheim nincs, nincs Norvégia — mondják Norvégiában. Trondheimben vetette meg 936-ban, 1004 évvel ezelőtt Olaf Trygvason a mai Norvégia alapjait.

Trondheim pedig néhány óra leforgása alatt, harc nélkül kerül a náci hódítók kezére 1940. április 9-én hajnalban.

Másutt nem a német kalózcsele, nem a norvég fegyveres erők készségtelensége, hanem néhány nácibarát politikus, a *hadzsereg* és a *flotta egyes áruló vezetői, Vidkun Abraham Quisling és társai teszik könnyűvé, mozdítják elő a megszállók sikerét:*

Quisling 1931-től 1933-ig a norvég kormányban a *hadügyminiszteri* tárcát töltötte be, ez idő alatt számos magasrangú katonatisztet épített ki baráti és politikai kapcsolatokat. Miniszterségéről történt lemondása után radikális nacionalista programmal „Nemzeti Egyesülés” elnevezés alatt új pártot alakít. Ez a párt — amint Alfred Rosenberg írja egy feljegyzésben — antiszemita alapon áll és a legszorosabban együtt óhajt működni Németországgal. *Quisling* pártjának taglétszáma 1939-ben 15 000 — a legutóbbi, az 1936-os norvég parlamenti választásokon meg sem kísérelte a fellépést...

Quisling német fasiszta mintára szervezett pártja bel- és külpolitikai célkitűzéseit németbarát, semmilyen szempontból nem korlátozott külpolitika útján óhajtja megvalósítani.

Egyik legbizalmasabb híve, *Konrad Sunlo* őrnagy, *Narvik parancsnoka* 1939 őszén keltezett, *Quislinghez* írott levelében a norvég nemzetről a következőképpen foglalta össze véleményét: A jelenlegi körülmények között, ha a dolgok így mennek tovább, Norvégia elsorvad. Reméli, a nemzetből marad annyi, hogy a megmaradt részből lehet egy népet teremteni, amely Norvégiát ismét jól és igazán fel tudja építeni. „A ma élő nemzedéket joggal lehetne kikergetni a sivatagba, és azt kell mondani, hogy nem is érdemelne mást...”

(Hamisítatlan fasiszta ideológia. *Sunlo* őrnagy levelét egyébként *Rosenberg* idézi említett feljegyzéseiben, melynek az volt a célja, hogy *Hitlert* meggyőzze *Quisling* és pártja abszolút megbízhatóságáról.)

Quisling hívei közé tartozott *Fritzner kapitány*, az egyik hadiiskola parancsnoka, továbbá *Hkoslav*, a legnagyobb kiképzőtábor parancsnoka is.

Quisling 1939 december elején a következő tervet terjeszti Alfred Rosenberg, az NSDAP, a náci párt külpolitikai vezetője elé: bizonyos számú kiválasztott norvéget Németországban ki kellene képezni, hogy alkalmasak legyenek — Oslo központjainak meglepetésszerű megszállására. Miután államcsínnyel a *jelenlegi norvég kormányt eltávolították, a hatalmat átvették, az új norvég kormány „rendcsinálás céljából” behívja a német csapatokat.* Ennek érdekében a német flotta már előzőleg felvonul a norvég partok előtt és az adott jelre Oslo környékén német csapatokat tesz partra. Quisling reméli, hogy ilyen akció esetén a norvég hadsereg jelentős része átáll az ő oldalára. Quisling mint szakember kész a katonai kérdéseket — a vállalkozásban résztvevő német csapatok létszámát stb. — a Wehrmacht felelős tényezőivel megbeszélni.

(Ez volt a belső árulók, az „ötödik hadoszlop” első „klasszikus” jelentkezési formája a második világháborúban.)

Raeder nagyadmirális, a flotta főparancsnoka 1939. december 12-én délelőtt előbb Rosenberggel tárgyal, majd jelentést tesz Hitlernek Quisling és társai látogatásáról, hangsúlyozván Norvégia és Dánia birtoklásának fontosságát.

Hitler két nap múlva, december 14-én délután fogadja Quislinget és még ugyanezen a napon kiadja az OKW-nak a Führer-Befehl-t, a vezéri parancsot: a norvégiai vállalkozásra meg kell tenni az előkészületeket...

A haditengerészet főparancsnokságának 1. sz. hadműveleti utasítása a „Weserübung Nord” (Norvégia megszállása) végrehajtására leszögezi: az akció meglepetésszerűségének fokozása céljából a *német hadihajók angol lobogót használjanak*; ezen rendelkezés alól kivétel a narviki csoport. Az ottani katonai parancsnok, *Sunlo őrnagy, német barát beállítottságú*, úgyhogy az ő részéről semmiféle nehézséggel nem kell számolni, ha a befutásnál német zászlót tűznek ki...”

Az OKW azonban nem tájékoztatta Quislinget az akció megkezdésének időpontjáról, és Quisling komolyan meglepődött, amikor a német hadihajók megjelentek Oslo előtt. A németek ugyanis a békés megszállás látszatát szerették volna elérni, ezért Bräuer oslói német követ megpróbált tárgyalni a norvég királlyal, hogy a dániaihoz hasonló megegyezést érjenek el, továbbá hogy Quislinget nevezze ki miniszterelnöknek. Miután Haakon norvég király és a parlament erre nem volt hajlandó, Hitler felhagyott a

kísérletezgetéssel és április 27-én (!) deklarálta a hadiállapot beálltát Norvégiával.

Csak ezután léphettek színre Quisling és társai...

Így érthető, ha az országra rátörő német csapatok az első napokban csak kevés helyen ütköznek komoly ellenállásba. A norvég hazafiak azonban mindenütt felveszik a harcot az agresszorokkal. Csak egy ragyogó mozzanatot említünk, a *Hebra erőd védelmét*. Hebra erődje Trondheim és a svéd határ között fekszik. Mikor a németek megszállják Trondheimet, az erőd teljesen elhagyatottan, védtelenül áll. Egy norvég kapitány titokban összehoz száz hazafit, beveszi magát az erőd tíz méter vastag falai közé és hetekig tartja azt a német csapatok állandó és elkeseredett rohamaival szemben.

A norvégiai német sikereket nem kis mértékben segíti elő az *erélytelen angol—francia hadvezetés is*. Erélyes kormánynyilatkozatok, komor fenyegetések hangzanak el, melyeket nem követnek tettek.

Az angol admirális *április 11-én* tájékoztatja az angol alsóházat a skandináviai eseményekről. Éles szavakkal bélyegzi meg a náci Németországnak a kicsiny és védtelen Dánia, valamint a háborúra felkészületlen Norvégia ellen intézett hitszegő támadását, de ugyanakkor súlyos — és tegyük hozzá: jogos — szemrehányásokkal illeti a norvég kormányt azért, mert oly szigorúan meg akarta őrizni semlegességét Angliával és Franciaországgal szemben és nem fogadta el a segítségüket. „Ugyanez vonatkozik minden más államra, amely holnap vagy egy hét, esetleg egy hónap múlva hasonló támadás áldozatává válik.”

Churchill bejelenti:

„Hitler Norvégia partjának több pontját megszállta és elfoglalta Dániát, de *mi elfoglaljuk Norvégiának azt a részét, amelyre szükségünk van*, és még jobban megerősítjük a zárlatot.

A Skagerrakban és a Kattegatban tartózkodó német hajókat el fogjuk süllyeszteni. Nem engedjük meg, hogy az ellenség büntetlenül küldjön utánpótlásokat ezeken a vizeken. A németek észak-európai vállalkozása éppoly súlyos stratégiai hiba, mint volt Napóleon spanyolországi hadjárata” — mondja Churchill. Végső következtetése pedig: „Végeredményben a *skandináviai eseményekkel tisztán katonai szempontból nézve, csak nyertünk...*”

Egyes magyar lapok is komolyan veszik Churchill blöffjét és végre komoly szövetséges hadműveleteket jósolgatnak...

A „Nemzeti Újság” április 10-én négyhasábos szalagcímben közli, hogy „100 000 főnyi angol—francia hadsereg úton Skandinávia fele”. Másnap a lap arról ad hírt, hogy „a Skagerrakban az angol hadihajók szélszórták a német csapatszállító hajókat; két csapatszállító hajót és egy német torpedórombolót elsüllyesztettek.”

A „Magyar Nemzet” katonai szakértője, Tombor Jenő ny. ezredes „A hadihelyzet válsága északon” című cikkében a többi között már a következőket írja: „Az angol hadihajók áttörték a németek aknazárát a Skagerrak nyugati részén, minden kockázatot vállalva, sőt a Kattegatba is benyomultak. *Az angol segítség most már nem jelenti azt, hogy akinek segítséget ígér, annak el kell buknia. Most már az egésze meg a játék, és az angol hidegvér halálmegvetéssel párosult.*”

A valóságos helyzet, sajnos, egészen más. Komoly hadműveletektől még mindig tartózkodik az angol—francia hadvezetőség. Csak egyetlen helyen, a narviki fjordban veti be az admirális a flottát. Április 10-én reggel öt angol torpedóromboló behatol a Westfjordba és felveszi a harcot az ott tartózkodó hat német torpedórombolóval. A harcról az alsóház április 10-i ülésén Chamberlain miniszterelnök a következőképpen számol be: „A német hajókat a parti ütegek és a parton újonnan felállított ágyúk is támogatták. Őfelsége *Hunter nevű hajója elsüllyedt*, a Hardy pedig olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy partra kellett vezetni, ahol *hajótörést szenvedett*. A Hotspur szintén súlyos sérüléseket szenvedett, de megsérült a Hostile romboló is. A Havoc sértetlen maradt. Heves harc után a jelentős túlerőben levő és parti ütegektől is támogatott ellenség elől a megsérült Hotspur két másik torpedóromboló fedezete mellett visszavonult. Az ellenség nem kísérelte meg az üldözést. Egy 1600 tonnás német rombolót torpedótalálat ért, és valószínűleg elsüllyedt. További három pedig súlyos találatokat kapott, és mire az angol hajók visszavonultak, kigyulladtak.

Nem kevésbé fontos az a tény, hogy *hat kereskedelmi hajót, amely valószínűleg a német expedíciós hadsereg utánpótlását szállította, az angol torpedórombolók vállalkozásuk során elsüllyesztettek*. Visszavonulóban az angol rombolók a Ravensfeld német hajóval találkoztak, amely lőszerutánpótlást szállított. *Ezt a hajót levegőbe röpítettük.*”

Április 13-án megerősített angol torpedóromboló flottaraj — a Warspite csatahajó vezetésével kilenc torpedóromboló — várat-

lanul rátör a megmaradt német hadihajókra Narvikban és valamennyit elsüllyeszti. *Április 15-én a szövetségesek partra szállnak Narviknál, majd 16—18-án Namsosnál és 18—19-én Andalsnesnél.* Bizakodó hangulat lesz úrrá a francia és az angol nép körében. De alaptalanul...

Április 22-én teszik közzé *Falkenhorst* tábornok kiáltványát: „A német kormány békejobbot nyújtott Haakon királynak, de ő gőgösen elutasította. *Németország most teljes fegyveres erejét felhasználja, hogy minden ellenállást letörjön,* amely a német megszállással szemben bárhol mutatkozik.”

Haakon norvég király ugyanakkor kiáltványban jelenti be: *Norvégia szabadságáért és függetlenségéért a végsőkig fog küzdeni!*

A norvég szárazföldi hadsereg katonái valóban nagy hősiességgel küzdenek, de a csatarepülőgépek és harckocsik támogatásával támadó német csapatok ellen nem tudják eredményesen felvenni a harcot.

A partra szállt kis létszámú, angol—kanadai—francia csapatok sem Trondheimet, sem Narvikot nem tudják elfoglalni, majd április 25-én megkezdik a visszavonulást. A norvég szárazföldön a németek nagy fölényben vannak, s mialatt az angol flotta tétlenül vesztegel, a Skagerrakon és Kattegaton keresztül zavartalanul folyik a német utánpótlás. Churchill április 11-i erélyes fenyegetése — csak fenyegetés maradt. Egy magyar lap 1940. április 27-én azt írja: „*Erzsébet királynő kalózvezéreinek vakmerősége és Nelson lendülete most nem mutatkozik az angol flotta vezetésében...*”

1940 május elején az angol—francia expedíciós csapatokat kivonjuk Andalsnes és Namsos körzetéből, meghíúsul a Trondheim visszafoglalására indított akció.

Hivatalos adatok szerint az angol—francia expedíciós hadsereg létszáma nem haladta meg a 12 000 főt. Ez a számadat Washingtonban — a Reuter jelentése szerint — „meglepetést nem, annál inkább megütközést kelt”. Ezzel szemben a németek 4 gyalogos és 2 hegyivadász hadosztályt, körülbelül 70—80 ezer embert vetettek harcba, továbbá 800 harcirepülőgépet és 250—300 szállító-repülőgépet.

Igaz, a németek súlyos árat fizettek a norvégiai győzelemért: emberveszteségük 1317 halott, 1604 sebesült, 2375 eltűnt katona. A haditengerészet is komoly károkat szenvedett. Elsüllyedt 1 nehéz- és 2 könnyűcirkáló, 10 torpedóromboló, 1 torpedónaszád,

8 tengeralattjáró, 15 kisebb hadihajó és 30 csapatszállító hajó. Súlyosan megrongálódott, hosszabb időre harcképtelenné vált 2 csatahajó, 1 nehézcirkáló, 1 zsebcsatahajó. Ezt a veszteséget a német flotta többé nem tudta kiheverni; 1940 június elején mindössze 1 nehéz cirkáló, 2 könnyű cirkáló, 4 romboló és 19 torpedóhajó volt harcképes állapotban.

Az angol—francia—lengyel flotta veszteségei — 1 repülőanyahajó, 3 cirkáló, 9 torpedóromboló, 6 tengeralattjáró — valamivel kisebbek voltak. Anglia értékes kárpótlást kapott az igen számottevő norvég kereskedelmi flotta megnyerésével.

Május 7-én még folynak a harcok Norvégiában, de a *küzdelem lényegében már eldőlt: az egész norvég szárazföldön* — Narvik kivételével — *a német hadsereg az úr*, az összes kikötők, a vasútvonalak, a fő közlekedési vonalak mind német kézben vannak.

Május 7-én Chamberlain alsóházi beszédében próbál magyarázatot adni a dél- és közép-norvégiai visszavonulás okairól. Az angol miniszterelnök szerint a súlyos kudarcot a következő tényezőkre lehet visszavezetni:

1. a trondheimi repülőtér kicsinek bizonyult az angol légierő számára,
2. nem sikerült idejében felrobbantani az Oslótól északra vezető két völgyben levő utakat és hidakat,
3. a német utánpótlás gyors megérkezése...

A vita során Churchill kijelenti, hogy az utóbbi öt esztendőben *elkövetett hibák legsúlyosabbika az, hogy nem biztosították a légi paritást Németországgal*. Bár minőségileg jobbak az angol gépek, de az emberben és anyagban mutatkozó számbeli gyengeség miatt Angliának még nagy nehézségeket és veszélyeket kell elviselnie.

Stanley hadügyminiszter a képviselők kérdéseire válaszolva a következőket mondja: „Őszintén megvallom: nem számítottunk arra, hogy a németek Norvégia nyugati kikötőit is megszállhatják, mert bízunk Trondheim, Bergen és Narvik parti ágyúiban és abban, hogy a norvégek teljes védelmi készséggel, aknamezőkkel várják majd a németek támadását... A norvég nép egy része nemzeti szocialista befolyás alatt nem fejtett ki ellenállást. Politikailag vereséget szenvedtünk és tekintélyünkön csorba esett.”

Lloyd George, aki az első világháború idején Anglia miniszterelnöke volt, élesen bírálja a Chamberlain kormányt amiatt, hogy nem a legjobb csapatait küldte Norvégiába, mint a németek, s hogy a hadsereg és a hajóhad együttműködése sem volt megfelelő.

ezért „Hitlernek sikerült jobban megrontani a szövetségesek helyzetét, mint elődeinek 1914-ben”.

Lloyd George szerint a kormány veszteségszámlájára írandó:

- Csehszlovákia elvesztése,
- a francia—szovjet szövetség elvesztése,
- hogy Romániát a németek gyakorlatilag kezükben tartják,
- hogy Norvégia német kézre került, a német repülők és tengeralattjárók 200 mérfölddel közelebb kerültek az angol partokhoz.

Strauss, munkáspárti képviselő, a következő kérdést intézi Butler külügyi államtitkárhoz:

„Tisztában van-e a kormány azzal, hogy örültség a mai helyzetben, ha nem tartanak nagykövetet Moszkvában?”

Butler: „Természetesen...”

Amery volt miniszter, a konzervatív párt tagja, ezt mondja: „...A háborúban tervező fejre és elhatározott cselekvésre van szükség. Bármely pillanatban bekövetkezhetik a következő csapás. E csapás lehetséges Hollandiában vagy a Földközi-tengeren. A három hadügyi miniszter bármelyike vajon hány órát töltött az utóbbi három hétben az ezzel kapcsolatos előkészületekkel?”

Ezután javaslatot terjeszt elő olyasfajta háborús kabinet létrehozására, amelyen Lloyd George-é volt az első világháború alatt, majd beszédét Cromwellnek a „hosszú parlament”-hez intézett szavaival fejezi be: „Már túlságosan régen ültök itt, távozzatok, annyit mondok, elegünk van belőletek. Isten nevében menjetek!”

A Chamberlain-féle erélytelen politikai és katonai vezetés valóban megérett a bukásra. Három nappal később, május 10-én hajnalban a Wehrmacht válogatott légi, páncélos és gyalogsági egységei megkezdik a Fall „Gelb” végrehajtását: Luxemburg, Belgium, Hollandia és Franciaország lerohanását.

Német semlegességi nyilatkozatok Belgium, Hollandia és Luxemburg kormányainak — Hitler okt. 9-i emlékirata a nyugati háborúról — A 6. sz. hadműveleti utasítás — A Fall „Gelb” első változata — A hadseregcsoportok és hadseregek főparancsnokai Hitlernél 1939. nov. 23-án — Az angol—francia hadvezetőség tervei: „Plan D” és „Royal Marine” — A Fall „Gelb” a belga vezérkar kezén — Manstein új terve — Az angol—francia legfelsőbb haditanács 1940 febr. 5-i döntése: segítség a finneknek — Weygand terve a bakui olajmezők megtámadására — Az OKW máj. 7-i parancsa: „A” nap: május 10

1937. október 13-án Neurath, a Harmadik Birodalom külügyminisztere kormánya nevében közölte a berlini belga követtel: a német kormány tudomásul vette a belga kormánynak azt az elhatározását, hogy Belgium területét megőrzi minden kívülről jövő támadással szemben, nem engedi meg, hogy területét felvonulási területként vagy szárazföldi, tengeri vagy légi bázisként használják, —

ennek tudatában megerősíti azt az elhatározását, hogy *Belgium területi integritását és sérthetetlenségét semmilyen körülmények között nem fogja megcsorbítani és Belgium területét tiszteletben tartja*, kivéve természetesen azt az esetet, ha Belgium egy olyan fegyveres konfliktusban, melyben Németország is részt vesz, közreműködik Németország ellen irányuló katonai akcióban...

Öt nappal a német—lengyel háború kirobbanása előtt, 1939. augusztus 26-án Bülow-Schwante brüsszeli német követ a birodalmi kormány nevében ünnepélyesen biztosította Lipót belga királyt, hogy Németország fenntartja 1937. október 13-i nyilatkozatát, és hogy háború esetén a Reich a *belga semlegességet tiszteletben fogja tartani*.

Hasonló megnyugtató nyilatkozatokat kapott ugyanezen a napon Hollandia és Luxemburg is...

1939. október 9-én, egy héttel a lengyel hadjárat befejezése után Hitler 58 oldalas emlékiratban rögzíti elgondolásait a nyugati háború folytatása tekintetében.

(Meg kell jegyezni, hogy itt nem szabványos gépírási oldalakról van szó, hanem az emlékiratot feltehetően a Hitler számára külön gyártott, óriásbetűs írógéppel írták le, és így egy oldalra csak 12–14 sor fért. Hitler ugyanis rövidlátó volt, de soha nem hordott szemüveget...)

Az emlékiratot a Harmadik Birodalom következő négy személyisége kapta meg: *Brauchitsch* vezérezredes, a szárazföldi hadsereg főparancsnoka, *Raeder* nagyadmirális, a haditengerészet főparancsnoka, *Göring* vezértábornagy, a légierő főparancsnoka, *Keitel* vezérezredes, a Wehrmacht főparancsnokságának főnöke.

Hitler bevezetőül megállapítja: az 1648. évi münsteri (westfáliai) békeszerződéssel — az „Első Német Birodalom” felosztásával — Angliának és Franciaországnak az volt a célja, hogy lehetetlenné tegye az egységes, erős Német Birodalom létezését; ugyanezen célból vívták a nyugati hatalmak az első világháborút.

„A nyugati hatalmaknak az új Német Birodalom ellen viselt mostani háborúja ugyanezt a célt szolgálja. Az angol—francia háborús vezetés célja, hogy a 80 milliós német államot ismét fölösztse...”

...Ezzel szemben a *német hadicél: a Nyugat végleges katonai leverése*, azaz a nyugati hatalmak erejének és annak a lehetőségnek a megsemmisítése, hogy még egyszer fel tudjanak lépni a német nép állami konszolidációja és európai továbbfejlődése ellen.”

Az emlékirat ezután pontokba foglalva elemzi a felmerülő problémákat; *Németország helyzetéről* a következőket írja.

„A német nép ebbe a küzdelembe kétszerakkora lélekszámmal lép be, mint Franciaország, majdnem ugyanannyival, mint Franciaország és Anglia együttvéve...”

Az időről:

„A dolgok állása szerint nagyobb a valószínűsége annak, hogy az idő a nyugati hatalmak szövetségese.”

„Alaptétel:

A lengyel hadjárat eredménye megteremtette azt az évtizedek óta hiába várt lehetőséget, hogy *egyfrontos háborút viseljünk.*”

Hitler sorra veszi az európai államok, Amerika és Japán vár

ható magatartását a most folyó háborúban. (E megállapításai lényegükben azonosak az 1939 májusi és augusztusi értékeléssel.)

„A német helyzet veszélyes oldalai.

Az első veszély abban rejlik, hogy hosszan tartó háború esetén a semleges államok az ellenséges oldalra fognak állni, akár gazdasági érdekek, akár különleges érdekek feltámasztása miatt.

A második veszély az, hogy a háború hosszas elhúzódása esetén azok az államok, amelyek hajlottak volna arra, hogy Németország oldalán lépjenek sorompóba, a legutolsó háború tapasztalatai folytán elállnak a mi szempontunkból pozitív, hasznos beavatkozástól.

A harmadik veszély a háború hosszú időtartama esetén: a korlátozott élelmiszer- és nyersanyagbázisból kell biztosítani a nép ellátását, a hadviselés eszközeit.”

A legnagyobb és legsúlyosabb veszély a következő:

„Minden eredményes hadviselés előfeltétele a Ruhrvidék termelésének sértetlen fenntartása. E terület termelésének bármiféle komoly kiesését — lehetetlenség pótolni. Ez szükségszerűen előbb vagy utóbb a német hadigazdaság és ezzel együtt a védelmi erő összeomlásához vezet.”

A memorandum a következőkben behatóan taglalja a Ruhrvidék sebezhetőségét, és arra a következtetésre jut, hogy Anglia és Franciaország, minél kevesebb az esélyük arra, hogy a harcúterén arassanak győzelmet Németország felett, annál inkább arra fognak törekedni, hogy minden úton-módon elérjék a Ruhrvidéket, akár a belga—holland semlegesség megszüntetése árán is.

Anglia és Franciaország kényszerítheti a belga és a holland kormányt, hogy ez — a német támadás veszélyére való tekintettel — felkérje az angol és a francia kormányt, küldjön csapatokat határainak megvédésére. „A német—belga határra felvonuló angol—francia—belga csapatok igen rövid idő alatt, minden nehézség nélkül olyan erős védelmi frontot alakíthatnak ki, hogy a számításba vett német ellenlökés eredménytelenségre lenne kárhoztatva. Néhány napon belül az angol—francia—belga erők nagyarányú felvonulással elérhetik a német—belga—holland határt és ezzel a háborút a mi fegyverkezési iparunk szívének közelébe hozzahatják...”

Hitler rámutat arra, hogy hosszantartó háború esetén Németországnak fő ellenségeivel szemben két harci eszköze van: a légi-erő és a tengeralattjárók.

Az utóbbi fegyvernem, a *tengeralattjárók hatósugarát* mérhetetlenül megnövelné, ha az igen szűkre szabott hazai tengeralattjáró-bázison kívül Angliához közelebb levő tengeralattjáró-támaszpontokat lehetne szerezni.

Ami a *légierőt* illeti, hatásos támadásokat az angol ipari centrumok és a dél- és délkelet-angliai kikötők ellen addig nem tud intézni, amíg csak az északi-tengeri partvidéki bázisokat használhatják. Az onnan induló és az oda visszatérő repülőgépeknek nagy kerülőt kell megtenniük.

„Ha *Hollandiát, Belgiumot* vagy akár a *Pas de Calais-t* a német légierő *kiinduló bázisául* sikerülne megszerezni, akkor ezzel két-ségkívül — még a legerősebb megtorló akciók esetén is — *Nagy-Britanniát szíven találnók.*

Németország számára a repülési útvonal ilyen megrövidítése annál fontosabb lenne, minthogy üzemanyagellátásunk nehéz probléma. Minden 1000 kg üzemanyag megtakarítás nemcsak a nemzetgazdaság szempontjából lenne hasznos, hanem az repülőgépénként 1000 kg-mal több hasznos terhet, robbanóanyagot jelentene, azaz 1000 kg szállítási teljesítmény helyett 1000 kg eredményt.”

Hitler ezután azt a régi tételét ismétli hosszasan, hogy nemcsak a német katona múlja felül a francia katonát, hanem a német hadvezérek is jobbak, mint az ellenfél katonai vezetői.

Ami pedig a fegyverzetet illeti, a *német hadsereg fegyverzete a legmodernebb az egész világon.* A német páncélosok és a légierő — dicsekszik Hitler — ez idő szerint technikai szempontból nemcsak mint támadó fegyvernem ért el más országok által meg sem közelített nivót, hanem az elhárításban is messze más államok fölött áll. A páncélos fegyvernem gyakorlati alkalmazása *Lengyelországban a legvérmesebb várokozásokat is felülmúlta.*

A *légierő jelenleg számszerűleg a legerősebb a világon, a pilóták kiképzésének nivója a legmagasabb.*

A *német léghárításnak nincs párja a világon* — hivatkozik a Führer.

Majd így folytatódik a memorandum:

„Ha egyszer a német hadviselésnek azt kell célul kitűznie maga elé, hogy az ellenség élő támadó és elhárító erőit megsemmisítse, akkor ez a mostani idő addig a legkedvezőbb, amíg a brit harci erő fejlődése nem vezet Franciaországban lelki és anyagi szempontból magas értékű új harci elem kialakulásához. Mindenekelőtt

azonban meg kell előzni, hogy az ellenség fegyverzet, különösen a páncélos- és légharítás terén mutatkozó gyengeségét kiegyenlítsé és ezzel egyúttal az erők egyensúlyát helyreállítsa.”

Hitler következtetése: „A támadás, mint a háborút eldöntő tényező, minden körülmények között *fontosabb a védekezésnél.*”

A memorandum következő része „A német támadás” címet viseli.

A támadás célja: 1. a francia haderő megsemmisítése, 2. kedvező kiindulási bázisok szerzése a háború folytatása érdekében. Számításba jövő támadási front: Luxemburg déli része Nimwegenig, észak felé kihagyva Lüttich erődjét.

A támadásban részt vevő két támadó sereg feladata: a lehető legrövidebb idő alatt áttörés a luxemburgi—belga—holland térségen, a támadás ellen felsorakozó angol—francia—belga erők szétverése.

(Hitler nem sokat törődik a kis államok általa ünnepélyesen garantált semlegességének megőrzésével és területi sérthetetlenségével...)

Miután részletesen elemezte a támadási irányokat, az előretörő páncélos kötelékek, a légierő feladatait (a csatarepülőgépeket el kell látni 50 és 100 kg-os bombákkal — főleg demoralizálási célból!), a memorandum ismételten leszögezi: „A támadás céljául nem szabad azt kitűzni, hogy élettelen berendezéseket romboljanak szét, hanem az élő támadási és védelmi erőt kell megsemmisíteni. Az egész hadvezetésnek — hangsúlyozza Hitler — a küszöbön álló hadműveletek alatt állandóan szem előtt kell tartania, hogy az angol—francia hadsereg megsemmisítése az a nagy cél, amelynek elérése megteremti az előfeltételeit a légierőnek más és eredményes célok ellen irányuló bevetésére. A légierő brutális bevetése az angol ellenállási erő központja (szíve) ellen adott időben lehetséges lesz és be fog következni” — szögezi le a Führer.

A támadás időpontja:

„A támadás időpontját minden körülmények között — hacsak egyáltalán lehetséges — még az őszre kell kitűzni.”

E cél érdekében minél előbb rendbe kell hozni a páncélos és motorizált egységeket, fel kell tölteni a gyalogos hadosztályokat. Igen fontos, hogy a tervbe vett új egységek felállítását a lehető legnagyobb mértékben meggyorsítsák, még ha ez a veszéllyel jár is, hogy az új egységek nem felelnek meg mindazon kö-

vetelményeknek, amelyeket egyébként joggal meg lehet követelni elsővonalbeli csapatoktól.

Hitler befejezésül a tervezett nyugati hadművelet álcázásával kapcsolatban rámutat arra, hogy azt az első világháborús tapasztalatok figyelembevételével kell végrehajtani.

A támadás végleges időpontját csak a rendelkezésre álló csapat-testek számának és a megközelítően várható időjárás ismeretében lehet rögzíteni...

A memorandum kelte napján, 1939. október 9-én adja ki Hitler mint a Wehrmacht legfelsőbb főparancsnoka a 6. számú *hadműveleti utasítást*, melynek főbb pontjai a következők:

Először — ha Anglia és Franciaország nem akarja befejezni a háborút, akkor ő a legrövidebb időn belül offenzívát akar indítani Nyugaton.

Másodszor — hosszabb várakozás nemcsak a belga, a holland és a luxemburgi semlegesség megszüntetéséhez vezet — a nyugati hatalmak javára, hanem egyre növekvő mértékben erősíti Németország ellenségeinek, Angliának és Franciaországnak erejét is. A semlegeseknek Németország győzelmébe vetett hité meginog és esetleg Olaszországot sem sikerül mint aktív katonai szövetségest a Birodalom mellé állítani.

Harmadszor — az előzőkből következően a háború sikeres folytatása érdekében a *nyugati front északi szárnyán, Belgiumon, Hollandián és Luxemburgon keresztül* támadó akciót kell előkészíteni. A támadást, amilyen gyorsan és amilyen nagy erők bevetésével csak lehet, minél előbb meg kell indítani.

Negyedszer — a támadó *hadműveletek célja: a francia, a belga és a holland, valamint az angol expedíciós hadseregre döntő csapást mérni*, ezzel egyidejűleg megfelelő tengeri és légi támaszpontokat szerezni az Anglia ellen viselendő háborúra. A területi nyereség lehetővé teszi a német hadviselés szempontjából létfontosságú *Ruhrvidék előterének ellenőrzését és biztosítását*.

Ötödször — a *légierő feladata: az angol—francia légierő támadásainak elhárítása, a saját szárazföldi hadsereg hadműveleteinek támogatása*.

Hatodszor — a Wehrmachtnak minden időben készen kell állnia arra, hogy az angol—francia csapatoknak esetleges belgiumi bevonulását még belga területen feltartóztassa és egyidejűleg Hollandiát a nyugati tengerpart mentén nagy sávban megszállja.

Végül: a szárazföldi hadsereg, a haditengerészet és a légierő

főparancsnokai ezen utasításra vonatkozó nézeteiket a lehető legrövidebb időn belül terjesszék elő, és az előkészületek állásáról az OKW-n keresztül tájékoztassák a legfelsőbb főparancsnokot, Hitlert.

1939. október 13-án éjjel tanácskozásra ültek össze a német hadsereg vezetői Hitlerrel — jelenti október 14-én a Magyar Távirati Iroda Berlinből. Egyes külföldi tudósítók értesülései szerint az éjszakai tanácskozáson mindenekelőtt azt mérlegelték, milyen kilátásai lennének egy szárazföldi és légi offenzívának Angliával és Franciaországgal szemben.

(Ha a hír valóságához kétség férhet is, az azonban bizonyos, hogy már ekkor, két héttel a lengyelországi hadjárat után a Berlinben működő sajtótudósítók sejtették, merre akar Hitler legközelebb támadni; — nem mondható ez el az „érdekelt” nyugati országok hadvezetőségéről...)

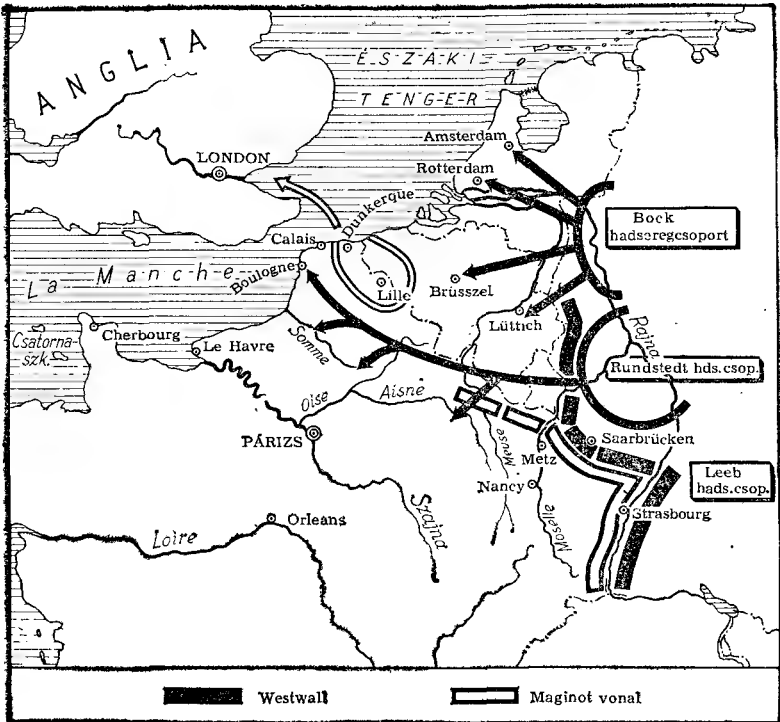
A német nagyvezérkar Hitler utasításai alapján munkához lát és páratlanul rövid idő alatt, október 19-ére már elkészíti a Fall „Gelb” első változatát, a 6. számú hadműveleti utasítás alapján.

Tíz nap múlva az első tervezeten — az alapgondolat érintetlenül hagyásával — néhány változtatást hajtanak végre, és ekkor Hitler már kitűzi a támadás időpontját is: az „A” Tag (Angriffstag) — „A” nap — 1939. november 12.

A támadási előkészületek a lehető legnagyobb sietséggel folynak. A hadsereget három részre osztják: a Heeresgruppe „A”, azaz az „A” hadseregcsoport Rundstedt vezérezredes parancsnoksága alatt a belga—francia határ mentén vonul fel, a Heeresgruppe „B”-t, a „B” hadseregcsoportot Bock vezérezredes irányítja Hollandia megtámadására, míg a Heeresgruppe „C”, a „C” hadseregcsoport Leeb vezérezredes vezetésével a Maginot-vonallal szemben helyezkedik el.

A Fall „Gelb” meghatározza a csapatok felvonulásának mikéntjét is: a Heeresgruppe A és B erőit úgy kell összegyűjteni, hogy hat éjszakai meneteléssel a támadás kiindulási pontjain legyenek.

Október 27-én, pénteken este a Magyar Távirati Iroda tudósítója azt jelenti Berlinből, hogy Németországban csütörtökön délután óta szünetel a külfölddel való magán távbeszélő és távíró forgalom. Illetékes német helyen ezt azzal magyarázzák, hogy a távbeszélő- és távíróvonalakat majdnem teljes egészében a hadsereg veszi igénybe.

A Fall „Gelb” haditerve

Ugyanezen a napon a „Petit Parisien” c. francia újság katonai szakértője azt írja, hogy a német vezérkar már másfél milliónyi haderőt vont össze a nyugati határ mentén.

Az utolsó pillanatban azonban a német nagyvezérkar megtorpan. Brauchitsch vezérezredes, a szárazföldi haderő főparancsnoka, november 5-én, egy héttel a támadás időpontja előtt felkeresi Hitlert és előadja az offenzívával kapcsolatos aggályait. Brauchitsch elmondja, hogy a lengyel villámháború, minden siker ellenére, a hadsereg számos fogyatékoságát fedte fel — felszerelés és kiképzés terén. Utal arra, hogy a Wehrmacht a nehéz páncélosokat csak az elkövetkezendő hónapokban fogja a gyáraktól

megkapni, de ettől függetlenül, a páncélos hadosztályok új kiképzése még nem fejeződött be. És végül: kérdés, hogy a hadsereg az eléggé nagy igénybevételt jelentő lengyelországi hadjárat után — szinte minden pihenő nélkül — kibír-e egy újabb, minden bizonynyal nagyobb megterhelést jelentő offenzívát.

Hitler a személye ellen irányuló támadásnak veszi a hadsereg fizikai és erkölcsi teljesítőképességére vonatkozó kritikai észrevételeket, szidja a tábornokokat, de végül mégiscsak enged, és két nappal később, november 7-én az OKW a következő parancsot adja ki a szárazföldi-, a tengeri- és a légierő főparancsnokságának:

„Az A-nap legfeljebb 3 nappal elhalasztandó. A legközelebbi utasítás 1939. november 9-én 18 óráig megérkezik. Keitel.”

November 9-én ismét elhalasztják a támadást, hasonlóképpen november 11-én és 16-án.

November 20-án Keitel, a Wehrmacht főparancsnokságának főnöke a következő parancsot küldi ki a főparancsnokoknak:

„A Führer és legfelsőbb főparancsnok november 20-án az időjárási helyzet ismertetése után elhatározta: az A-nap tekintetében a döntés november 27-én, hétfőn történik. Az A-nap semmiképpen nem lesz előbb, mint december 3-án, vasárnap.”

(Nem érdektelen megjegyezni, hogy Brauchitsch azért áll ki a támadás elhalasztása mellett, mert a Heeresgruppe „A” és „C” főparancsnokai, Rundstedt és Leeb több ízben, 1939 októberében és novemberében írásban is előadták neki mint a szárazföldi haderő főparancsnokának a nyugati hadjáratral kapcsolatos aggályait.

Érdekes módon mindketten erősen túlértékelik az angol-francia hadsereg ütőképességét és mindketten azt javasolják, hogy a Wehrmacht ne támadjon, várja be az angol-francia támadást.

Aggályaitól függetlenül mindkét főparancsnok a legnagyobb eréllyel készítette elő csapatait a támadásra. Csak egyetlen példa: Rundstedt október 31-én Brauchitschhoz intézett igen terjedelmes memorandumban fejti ki ellenérveit a Fall „Gelb”-bel kapcsolatban; ugyanerről a napról keltezett, ugyancsak Brauchitschhoz intézett levelében pedig erősítéseket kér a Lüttichtől délre indítandó támadás sikeres végrehajtása érdekében...)

1939. november 20-án az OKW kiadja a 8. számú hadműveleti utasítását, amely egyebek között megparancsolja, hogy a szárazföldi haderő, a haditengerészet és a légierő készségét fenn kell tartani, mégpedig olyan fokon, hogy kedvező időjárás esetén

azonnal támadni lehessen. Viszont: az előkészületeket úgy kell irányítani, hogy a támadást *vissza lehessen tartani, ha ily értelmű parancs az A — 1 napon 23 óráig az OKW-től befut.*

„A főparancsnokságok legkésőbb ezen időpontig megkapják a »Rhein« (= a támadást végrehajtani), vagy az »Elba« (= a támadást leállítani) jelszót.”

A hollandiai helyzetről az utasítás leszögezi: „A holland véderő magatartását előre nem lehet látni. Ahol nem kerül sor ellenálásra, ott a bevonulásnak a békés megszállás jellegét kell adni.”

Az utasítás további lényegesebb pontjai:

A szárazföldi hadműveleteket az 1939. október 29-i alapokon kell végrehajtani azzal a kiegészítéssel, hogy

a) a súlypontot a Heeresgruppe „B” területéről át kell vinni a Heeresgruppe „A” területére, ha az ellenfél felvonulásából az a következtetés vonható le, hogy ott gyorsabb és nagyobb sikereket lehet elérni, mint a Heeresgruppe „B”-nél,

b) a holland területet a Grebbe-Maas vonaláig kell megszállni.

A *haditengerészetnek* nemcsak a belga, hanem a holland partokat is el kell zárnia.

A *légierő* feladatai változatlanok maradnak, azzal, hogy a 7. légihadosztályt akkor lehet bevetni, ha az Albert-csatornán átvezető hidak német kézben vannak.

Az utasítás utolsó pontja a határok lezárása felől intézkedik.

1939. november 23-án Hitler megbeszélésre hívja a támadásra kijelölt összes hadseregcsoporthoz és hadseregek főparancsnokait.

Az összejövetel célja — mondja nekik —, hogy bepillantást adjon abba a gondolatvilágba, amely őt most eltölti, és hogy tájékoztatást adjon döntéseiről.

Rövid történeti bevezető után, melyben visszapillantást vet az 1919—1933-ig eltelt időre, elmondja, hogy a hatalomátvétel után két fő feladatot tűzött ki maga elé:

1. megvalósítani a belső újjászületést,

2. megszabadítani Németországot nemzetközi kötelezettségeitől.

Ami már most a második feladatot illeti, ennek elérése érdekében Németország kilépett a Népszövetségből, majd otthagytta a leszerelési konferenciát. Következett a fegyverkezés megindítása, az általános védkötelezettség bevezetése, majd 1937-ben bevonulás a demilitarizált Rajna-vidékre. Akadtak akkor szép számmal

olyanok, akik minden egyes akció előtt súlyos következményeket jósoltak, de nem ezeknek lett igazuk.

(Hitler itt és a következőkben nyilván azokhoz szól, akik a Fall „Gelb”-et ellenzik. Íme, a múltban is mindig neki volt igaza...)

1938-ban került sor *Ausztriára*. Ezt az akciót is egyesek nagyon aggályosnak vélték. Az Anschluss lényeges erősödést jelentett a Birodalom számára. Ezután *Csehország, Morvaország és Lengyelország* meghódítása következett, de ezt nem lehetett egyszerre, egy csapásra végrehajtani.

„Az első pillanattól kezdve világos volt előttem — hangsúlyozza Hitler —, hogy *nem elégedhetem meg a szudéta-német területtel*. (Vom ersten Augenblick an war mir klar, dass ich mich nicht mit dem Sudetendeutschen Gebiet begnügen könne. — Így már rendben van, ez valóban őszinte beszéd. — A szerző.) Ez csak rész-megoldás volt. Ezután jött a *protektorátus felállítása* (magyarul: Cseh- és Morvaország erőszakos bekebelezése a Birodalomba...), és ezzel *leraktuk az alapokat Lengyelország elfoglalására*, de akkor még nem voltam tisztában azzal, hogy előbb a Kelet és azután a Nyugat ellen kell-e vonulni, vagy megfordítva?...

...A népesség egyre növekvő száma egyre nagyobb életteret követelt. Az volt a célom, hogy ésszerű arányt teremtsék a népesség száma és a »népi térség« között. Itt vállalni kell a harcot...
...Itt semmiféle okosság nem segít, megoldást csak a kard hozhat. Annak a népnek, amely nem vállalja a harcot, félre kell állnia.

A harc ma más lett, mint száz esztendővel ezelőtt volt. Ma beszélhetünk faji harcról. És ma olajmezőkért, gumiért, a föld méhének kincseiért stb. harcolunk.

A westfáliai béke után Németország széthullott. A Német Birodalom szétdaraboltságát, tehetetlenségét szerződésben rögzítették.

Poroszország a Birodalom megalapításával magára vállalta ennek a tehetetlenségnek a megszüntetését, ekkor került szembe Németország Franciaországgal és Angliával. Anglia 1870 óta ellenünk van.”

Hitler ezután Bismarckra és Moltkére hivatkozik, mint olyan porosz államférfira és hadvezérre, akik hasonlóképpen gondolkodtak, akiknek idején azonban mindig a kétfrontos háború veszélye lebegett Németország feje fölött.

„Hatvanhét esztendő után — szögezi le Hitler — most először beszélhetünk arról, hogy nem kell kétfrontos háborút viselni, a másik front ez idő szerint szabad, de senki nem tudhatja, meddig marad így...”

Azután jellegzetes führeri szólam:

„A Wehrmachtot nem azért állítottam fel, hogy ne üsse. Az ütésre való elhatározottság mindig megvolt bennem.”

Az általános helyzet a vártnál sokkal kisebb ember- és anyagi áldozatot követelő lengyel hadjárat után: „Az ellenség Nyugaton az erődítményei mögött fekszik. *Nincs lehetőség arra, hogy megtámadjuk.* A döntő kérdés: meddig bírjuk ezt az állapotot tartani?”

Hitler ezután a különböző országoknak Németországhoz való viszonyát vizsgálja — nagyjában és egészében az 1939. október 9-i memorandumban lefektetett irányvonal alapján. Elismerésre méltó újabb megállapításai:

a Szovjetunióval ugyan Németországnak szerződése van, de „szerződéseket csak addig tartanak meg, ameddig azok célszerűek... *Oroszország ellen csak akkor léphetünk fel, ha Nyugaton nem vagyunk lekötve...*”

Olaszország iránt Hitler nagyon megértő: „Túl nagy dolog lenne azt követelni Olaszországtól, hogy lépjen be a háborúba annak előtte, hogy Németország megkezdte volna nyugati offenzíváját.”

Amerika — a semlegességi törvény következtében Németország szempontjából ma még veszélytelen.

Japán — magatartása bizonytalan; nem biztos, hogy fellép Anglia ellen.

„Minden jel arra mutat — fejtegeti Hitler —, hogy jelenleg kedvező a helyzet, hat hónap elteltével azonban talán már nem így lesz.”

A Führer ezután nagy magabiztossággal önmagáról nyilatkozik meg: „Mint végső tényezőt kell említenem — minden szerénytelenség nélkül — *saját személyemet, mely pótolhatatlan.* Semmiféle katonai vagy polgári személyiség nem helyettesíthet engem... (Als letzten Faktor muss ich in aller Bescheidenheit meine eigene Person nennen: unersetzbar. Weder eine militärische, noch eine zivile Persönlichkeit könnte mich ersetzen.) ... Én támadni fogok és nem kapitulálni. A Birodalom sorsa tőlem függ...”

A „Führerprinzip”, a vezéri elv ismételt leszögezése után Hit-

ler visszatér a valóság talajára és a nyugati hatalmak, Anglia és Franciaország katonai helyzetét vizsgálja — lényegében az október 9-i memorandumnak megfelelően. (A német katona az első a világon, több harc képes hadosztállyal, tüzérséggel, légierővel rendelkezik a Wehrmacht, mint az angolok és a franciák, a német hadvezérek jobbak stb. stb.) Majd így folytatja: „Nem tűrhetem, hogy egyesek azt állítsák: a hadsereg nincs rendben. Minden lehetőség a katonai vezetők kezében van. A német katonával én mindent véghez tudok vinni, ha jól vezetik.”

(Hitler neveket nem említ, de Rundstedt és Bock tudhatta, hogy most hozzájuk szólt.)

Következik a légierő és a haditengerészet dicsérete, a belső front szilárdságának hangoztatása, majd újra a Ruhrvidék, mint a Harmadik Birodalom Achilles-sarka. „Ha Anglia és Franciaország előretör a Ruhrvidékig, akkor a legnagyobb veszélybe kerülünk. Ez a német ellenálló erő összeomlásához vezethet. Mindenféle kompromisszumra irányuló reménykedés gyerekes dolog: Győzelem vagy bukás!”

És ezután jön az egész, tipikus Hitler-szónoklat legfontosabb mondata: „*Nem a nemzeti szocialista Németországról van szó, hanem arról, hogy a jövőben ki fog uralkodni Európában.*”

Végül Hitler még egyszer hangsúlyozza: az az elhatározása, hogy a lehető legkedvezőbb és legközelebbi időpontban megtámadja Franciaországot, megváltozhatatlan. A belga és holland semlegesség megsértésének nincs jelentősége. „Senki nem fog ez irányban kérdéseket feltenni, ha győztünk...”

A nyugaton indítandó hadjárat — Hitler szerint — „a világháború lezárása, nem pedig egy egyszerű akció...”

A szónoklat befejező mondatai: „Én ebben a harcban vagy állva maradok, vagy elbukom. Én nem fogom megélni népem bukását. *Kifelé semmiféle kapituláció, befelé semmiféle sorradalom.*”

E megbeszélés után az előkészületek változatlanul folynak tovább: a Krupp- és a Skoda-művek ontják a legújabb típusú nehézpáncélosokat, Guderian és Rommel páncélos hadosztályai újabb és újabb taktikai elemeket gyakorolnak be, az ejtőernyős hadosztályok is serényen készülnek, a hadsereg műszaki osztagai felépítik a bevehetetlennek látszó belga Eben Emael-erőd pontos

mását, és különlegesen kiképzett egységek az erőd megrohamozását gyakorolják...

Az angol-francia hadvezetőség ezalatt két haditervet dolgoz ki: az egyik, a „Plan D” (D terv), melynek szülőatyja Gamelin, a francia hadsereg főparancsnoka, a Belgium és Hollandia német előzönlése esetén teendő intézkedéseket tartalmazta — elkészült 1939. november 17-én —, a másik ugyanabból az időből származik, a „Royal Marine” fedőnevet viselő hadműveleti terv, melynek célja: a Rajna Ruhrvidéki szakaszának elaknásítása.

Semmi több.

1939. december 12-én Gamelin főparancsnok napiparancsát olvassák fel a csapatok előtt:

„Katonák!

Október 14-én napiparancsban figyelmeztettek benneteket, hogy készüljétek egy nagy ellenséges támadásra, amely akkor küszöbön állónak látszott. Október 16-án a német csapatok előkészítő akciót kezdtek, amelynek kifejlődését azonban ellenrendszabályaink megakadályozták. Azóta az ellenség fokozta előkészületeit, de a nagy támadást megkezdeni nem merte. Felhívlak benneteket, legyetek éberek és figyeljétek fokozott erőfeszítéssel a németek előkészületeit.

Gamelin.”

A másik oldalon a Fall „Gelb” megindítását ismételten elhalasztják. December 12-én a főparancsnokok a következő parancsot kapják:

„A Führer és legfelsőbb főparancsnok december 12-én megparancsolta:

1. A legközelebbi döntés az „A”-nap tekintetében december 27-én 16 óráig fog beérkezni.
2. Az „A”-nap legkorábban: 1940. január 1.
3. Ennek megfelelően kell szabályozni a karácsonyi szabadságolásokat a Wehrmacht-részeknél.”

December 27-én elhalasztják az akció megkezdését január 9-re.

1940. január 10-én azonban kellemetlen közjáték zavarja meg az eredeti elképzeléseket. Ezen a napon ugyanis a 2. légiflotta 7. ejtőernyős hadosztályának egyik vezérkari tisztje kurirútjára, Loddenheimből Bonnba, repülőgépet vesz igénybe, amit a szolgálati szabályzat határozottan tilt. A repülőgép motorhiba miatt

belga területen kényszerleszállást végez. A titkos vezérkari iratokat, köztük a Fall „Gelb” terv egyes részleteit tartalmazó aktákat nem sikerül mind megsemmisíteni. néhány fontos irat belga kézbe kerül, így a belga vezérkar első kézből értesülhet, mire készül a Harmadik Birodalom.

(Az eredeti elképzelés minden ponton követte az első világháborúból jól ismert Schlieffen-féle tervet: megkerülni a francia védőrendszert — a semleges Belgiumon keresztül — és fordított felállásra kényszeríteni az ellenséges csapatokat. Ez a terv lebegett az OKW előtt 1939 őszén is a Fall „Gelb” kidolgozásában.)

A német nagyvezérkar azonnal megteszi a szükséges intézkedéseket, és február 24-én kész az új terv. Ez *Manstein tábornok* műve, a második világháborús katonai szakirodalom a Schlieffen-terv új változataként tartja számon. Alapgondolatát röviden a következőkben lehet összefoglalni: be kell törni Belgiumba, ki kell erőszakolni az *átkelést Maas-folyón*, majd a nehezen járható, páncélos és motorizált egységek számára nem túlságosan kedvező *Ardenne-en keresztül* kell a fő csapást irányítani. Erről az oldalról az ellenség nemigen vár támadást. Ha az áttörés az erdős *Ardenne-en* sikerül, akkor a flandriai síkságra kijutva nem Sedan és Párizs, hanem *Amiens irányában a La Manche-csatorna kikötői felé* kell a támadást folytatni. Taktikai cél: *elvágni az angol expedíciós hadsereget a francia seregektől* és külön-külön végezni velük. A front északi szárnyán gyors ütemben meg kell szállni Hollandiát, kikapcsolni a harcból a jól felfegyverzett és kiképzett holland hadosztályokat. A csatorna kikötőinek elfoglalásával elvágják a visszavonulni akaró angol csapatok útját, megakadályozzák esetleges behajózásukat. Ez után kerülhet sor a frontális támadásra Párizs ellen.

Ez volt az új német terv. De mit tett az angol-francia vezérkar és a támadással fenyegetett holland-belga vezérkar?

Nem túl sokat. A belga vezérkar még titokban sem akar tárgyalásokat folytatni a nyugati szövetségesekkel, szigorúan ragaszkodik a semlegességhez. Noha ez az adott pillanatban csak Hitlernek kedvez.

(1914-ben Vilmos császár és a német nagyvezérkar nem sokat törődött Belgium semlegességével, könyörtelenül legázolta a kis országot

és úgy tört be Franciaországba. Mégis a II. világháborút megelőző években Belgium sem nyíltan, sem titokban nem volt hajlandó Franciaországgal és Angliával közös védelmi tervet kidolgozni, mert attól tartott, hogy éppen az ilyesfajta tevékenységgel vagy akár ennek látogatásával maga ellen ingerli a hitleri Németországot, mely különben innepélyesen biztosította az ország semlegességének tiszteletbentartását. A belga uralkodókörök hittek a Führer adott szavának...

De még a francia hadvezetőség is elhitte, hogy a háborúban Hitler óvakodni fog megismételni Vilmos császár drasztikus, nemzetközi jogot semmibe vevő lépését. Elhitték, hogy Hitler szentnek és sérthetetlennek fogja tartani a kis nyugati államok semlegességét, és az több volt mint hiba.

A francia hadvezetőség számolt a német támadás lehetőségével, ezért fantasztikus költséggel bevehetetlennek vélt erőrendszert épített a svájci határtól a belga határig... A belga—francia határ védelmét Hitler adott szavára bízta a francia nagyvezérkar. Érthetetlen, de ez volt a valóság...)

Az angol—francia vezérkar „D” terve elavult és korszerűtlen harcászati elgondolásokon nyugodott; nem terveztek hatékony védekezési módszereket a nagy tömegben támadó páncélos kötelékek ellen. (Egyetlen tiszt volt a francia vezérkarban, aki már a második világháború előtt világosan látta, hogy új utakat kell keresni a modern hadviselésben, aki a tankok felhasználásának új módszereit nagy fel-tűnést keltő könyvben meg is írta. A vezérkari tiszt nevét érdemes megjegyezni, *Charles de Gaulle ezredes* volt. Akkor, 1939—1940-ben jól látta a német páncélosok támadásában rejlő nagy veszélyt...)

A céltudatos, a mozgó háborúra elméletileg és gyakorlatilag jól felkészült német hadvezetéssel szemben a nyugati szövetségesek már a hadműveletek megindulása előtt csatát veszítettek.

1940. február 5-én az angol—francia legfelsőbb haditanács Párizsban ülésezik, és ekkor elhatározzák, hogy a Szovjetunióval háborúskodó Finnországnak katonai segítséget adnak: Norvégián és Svédországon keresztül 3—4 jól felszerelt angol-francia hadosztályt küldenek a finn-szovjet frontra.

Churchill, aki Chamberlain kíséretében részt vett ezen a tanácskozáson, emlékirataiban erről a döntésről a következőket írja: „Ezzel két legyet ütünk egyen csapásra — 1. megsegítjük a finneket a Szovjetunió ellen. 2. Narvikon keresztül elvágjuk a Németországba irányuló svéd vasérc-szállítmányok útját...”

Február 28-án Daladier, a „négy müncheni” egyike, a francia kamara ülésén a reakciós jobboldali képviselők dörgő tapsa kö-

zepette jelenti be: Franciaország a legrövidebb időn belül 50 000 jónyi expedíciós hadsereget küld Finnországba...

(Emlékezzünk vissza: Norvégia megsegítésére mindössze 12 000 angol, francia, kanadai és lengyel katona szállt partra Namsosnál, Andelsnesnél és Narviknál...

Még csak annyit: a tervezett finnországi akcióból nem lett semmi, mert Paasikivi finn miniszterelnök március 1-én Moszkvába utazott a fegyverszüneti feltételek átvételére. A szovjet kormány nagyon enyhe és nagylelkű feltételeit a finn kormány elfogadta, és március 12-én aláírták a fegyverszüneti egyezményt.)

Egészen más a Daladier kormány álláspontja a hitleri Németországgal szemben. Amikor 1940 márciusában az angol hadvezetőség ismételten sürgeti a nagyon szerény keretek között mozgó, fent említett „Royal Marine” hadművelet végrehajtását, akkor Daladier a következőket közli Churchilllel: „Lebrun köztársasági elnök személyesen lépett közbe annak érdekében, hogy Németország ellen semmiféle olyan támadó akciót ne kezdjünk, mely megtorlást válthatna ki Franciaországgal szemben...”

1940 tavaszán lázas előkészületek folynak a szíriai Weygand-hadseregnél. A bevallott cél — Törökország megsegítése, a valódi cél azonban egészen más — támadás a bakui olajmezők ellen. Weygand erről a következőket jelenti Gamelinnek:

„Ma már eljutottunk a petróleummezők bombázásának abba az előkészítési stádiumába, amikor már csak az időpont meghatározása hiányzik, mikor indíthatjuk el ezt az operációt... Szerintem okosabb, ha ezt a támadást június végére vagy július elejére tűzzük ki, figyelembe véve annak szükségességét, hogy minden anyag a kezünkben legyen, és hogy ezt a támadást a legnagyobb hatással és a legrövidebb idő alatt hajthassuk végre. Ez az operáció csak néhány napig tarthat és főleg olyan pontok tömeges bombázására szorítkozhatik, melyeknek elpusztítása és felgyújtása a legtokéletesebb hatást idézheti elő.”

(A Rajnát elaknásítani nem szabad, ennél fontosabb a bakui olajmezők bombázása...)

A rendkívül kemény tél megakadályozza a Wehrmachtot a Fall „Gelb” végrehajtásában, április 9-én megkezdődik a Fall „Weserübung”.

Április 27-én, két nappal azután, hogy az angol-francia csapa-

tok megkezdték Közép-Norvégia kiürítését, Jodl tábornok a következőket jegyzi fel naplójában: A Führer döntése szerint a Fall „Gelb” május 1 és 7 között kezdődik.

Május 6-án Hitler kiadja az utasítást: a Fall „Gelb” végrehajtandó, „A”-nap május 8, „X”-idő 5 óra 35 perc. Jelszó „Danzig”.

Egy nappal később azonban a német nagyvezérkar kellemetlen jelentést kap: a hadsereg rádió és telefon figyelői lehallgattak egy telefonbeszélgetést, mely a *vatikáni belga követ* és a *brüsszeli kormány között* folyt le, és melynek során a követ figyelmeztette kormányát, hogy küszöbön áll a német támadás. Ugyanezen a napon a berlini *holland katonai attasé* megbízható forrásból vett értesülése alapján hasonló jelentést küld a holland vezérkarnak.

Hollandia 1940. május 8-án *mozgósít*, a *belga katonai hatóságok lezárják az Albert-csatornán átvezető hidakat*.

A Wehrmacht főhadiszállásán árulást gyanítanak és a biztonság kedvéért a nyugati határ mentén felsorakozott csapatoknak sürgősen kiadják az „Augsburg” jelszót: támadási előkészületeket felfüggeszteni.

De május 9-én 21 óra 30 perckor kiadják a „Danzig” jelszót. Másnap, május 10-én hajnalban a Wehrmacht megkezdi a **Fall** „Gelb” végrehajtását.

Belgium és Hollandia megtámadása — Működésben az „ötödik hadoszlop” — A szemben álló felek erőviszonya a nyugati hadszíntéren — Az Eben Emael-erőd elfoglalása — A holland hadsereg fegyverletétele — A nyugati „villámhadjárat” második hetének eredményei — A belga hadsereg tragédiája — A „Dynamo” hadművelet — Churchill jún. 4-i beszéde — Stafford Cripps kinevezése moszkvai nagykövetté

1940. május 10-én hajnali 2 órakor a holland rádióállomások a következő hírt közlik: szabályos időközökben keletről nyugat felé idegen repülőgéprajok repülnek be Hollandia légiterébe; bombázásról jelentés még nem érkezett.

A belga kormány néhány kisebb jelentőségű óvintézkedést foganatosít, letartóztatják a keleti határ mentén lakó gyanús, németbarát elemeket, megerősítik a határok ellenőrzését — de még mindig nem rendelnek el nagyobb arányú, katonai védelmi készséget.

4 óra 30 perckor jelentést kap a belga kormány: német támadás indult. A német légierő bombázó egységei — előzetes hadüzenet nélkül — pusztító légitámadásokat intéznek holland és belga repülőterek ellen, hogy előkészítsék és biztosítsák az ejtőernyős alakulatok hadműveleteit. A levegőben német zuhanóbombázó rajok zúgnak Belgium és Hollandia számos helyén, így az Albert-csatorna körül; Hágában és Rotterdamban német ejtőernyősök szállnak földre, irtózatoss tüzérségi előkészítés után megkezdődik a páncélos egységek előrenyomulása.

Megkezdődött a valódi háború Nyugaton is.

A megtámadott országokban működésbe lép az „ötödik hadoszlop”. Belgiumban Léon Degrelle nyíltan fasiszta *Rex-mozgalmának* emberei, Hollandiában pedig a felfegyverzett holland *nem-*

zeti szocialisták hátba támadják a német náci hadak ellen küzdő belga és holland csapatokat.

Paul Reynaud, francia miniszterelnök 1940. május 21-én a francia kamara ülésén tartott drámai hangú beszédében bejelenti: „Hihetetlen hibák következtében, amelyek elveszik majd büntetésüket, a *Meuse (Maas) hídjait nem robbantották fel.* Ezeken a hidakon kereszttől német páncélos hadosztályok vonultak át, amelyek harci repülőktől megelőzve támadást intéztek a gyéren elszórt, gyöngén begyakorolt és kiképzett hadosztályok ellen.”

8 óra 30 perckor megjelenik a belga külügyminisztériumban Bülow-Schwante brüsszeli német követ, de midőn belép Spaak külügyminiszter szobájába és zsebébe nyúl, hogy a magával hozott jegyzéket felolvassa, a külügyminiszter hirtelen átveszi a szót:

— Bocsánat, követ úr, én szeretnék először szólani önhöz — majd meglehetősen ingerült hangon felolvassa a belga kormány tiltakozó jegyzékét: — „Követ Úr! A német hadsereg támadást intézett országunk ellen. Huszonöt esztendőn belül másodszor történik meg, hogy Németország bűnös támadást követett el a semleges és a lojális Belgium ellen. Ami most történt, az még gyűlöletesebb, mint az 1914-es agresszió. Semmiféle ultimátum, semmiféle jegyzék, semmiféle tiltakozás nem érkezett a belga kormányhoz. Ebből a támadásból magából értesült arról Belgium, hogy Németország megsértette 1937. október 13-án vállalt kötelezettségét... és a háború megkezdésével saját elhatározásából támadást kezdett. A Német Birodalmat fogja terhelni a történelmi felelősség. Belgium el van szánva arra, hogy megvédi magát...”

Csak ezután juthat szóhoz Bülow-Schwante követ, de alig kezdi meg a német kormány jegyzékének felolvasását, amikor a belga külügyminiszter félbeszakítja és a következőket mondja: „Adja át azt az okmányt, szeretném önt megkímélni ettől a szegényteljes feladattól.”

(A német kormány jegyzékének tartalma: Anglia és Franciaország kormánya Belgium, Hollandia és Luxemburg megszállására készült, ezért a birodalmi kormány kénytelen ellenintézkedéseket

tenni; olyan fegyveres erőt vonultat fel az angol-francia tervek megakadályozására, hogy minden ellenállás haszontalan. „A birodalmi kormány garantálja Belgium európai és tengerentúli területi integritását, valamint a dinasztia fennmaradását, azzal a feltétellel, hogy nem tanúsít ellenállást. Ha Belgium mégis ellenállna, ezzel magára vállalja azt a veszélyt, hogy az országot lerombolják, és hogy elveszti függetlenségét...”)

Ribbentrop külügyminiszter ugyancsak a támadás reggelén magához kéreti a berlini holland és belga követet és közli velük, hogy a német hadsereg parancsot kapott Belgium és Hollandia semlegességének megvédésére...

A belga és a holland kormány azonnal Angliához és Franciaországhoz fordul és katonai segítséget kér a semlegesség megvédésének ürügyén betört náci csapatok visszaverésére.

1940. május 10-én a nyugati hadszíntéren a nyugati szövetséges haderők és a Wehrmacht erőviszonya a következő:

Szövetségesek:

110 francia hadosztály
10 angol hadosztály
22 belga hadosztály
10 holland hadosztály

Wehrmacht:

„A” hadseregcsoporth 44 hadosztály
„B” hadseregcsoporth 28 hadosztály
„C” hadseregcsoporth 17 hadosztály
az OKW tartaléka 47 hadosztály

Összesen: 152 hadosztály

Összesen: 136 hadosztály

A döntő különbség nem a hadosztályok számában, hanem felszerelésükben és kiképzésükben volt. Továbbá: a német hadsereg 10 páncélos hadosztályt, azaz 2439 elsőrangú páncélost tudott azonnal harcra dobni; a francia hadseregnek 2832, az angoloknak 600 harcokocsijuk volt — csak hogy a 2832 francia tank közül mintegy 1000 a versailles-i parkban vesztegelt, mint a francia vezérkar „titkos tartaléka”, amelyet az új páncélos hadsereg felállításával megbízott De Gaulle ezredes csak hosszas keresés, kutatás után talált meg... Mire rátalált, már csak 100 használható tankot tudott csatasorba állítani, a többit elpusztították a francia vezérkarnál sokkal jobban tájékozott német zuhanóbombázók...

Döntő változásra kerül sor Angliában. A német offenzíva első napjának estéjén Londonban bejelentik, hogy VI. György király elfogadta a „müncheni” miniszterelnök, Chamberlain lemondását és utódjául kormányának egyik tagját, az admirális első lordját, Winston Churchillt nevezte ki.

Churchill, ki már hosszú hónapok óta a kormány megbízásából naponta felülvizsgálta a hadműveletek menetét, és ebben a minő-

ségében különleges hatásköre volt, most a kormány élére került. Churchill felelőssége az eddigi balsikerekért, kudarcokért, első-sorban az északi hadjáratért vitathatatlan. Most mégis őrá esett a választás: Anglia népe bízott abban, hogy a kritikus helyzetben, amikor a háború már a szigetország felé közeledett, Churchill képes lesz arra, hogy döntő változást hozzon az angol háborús politikába, külpolitikai síkon és a hadműveletek terén egyaránt.

Érdemes megemlíteni, hogy az angol és amerikai tábornokok háborús emlékirataikban majdnem kivétel nélkül élesen bírálják Churchill hadvezetési működését.

Az első harcokról az OKW hadijelentése így számol be:

„A német csapatok ma 5 óra 30 perckor átlépték a holland, a luxemburgi és a belga határt. A határmenti ellenséges ellenállást rajtaütésszerűen, több helyen a légierőkkel szoros együttműködésben, letörték. A német csapatok a kora délutáni órákban elérték az Yssel-folyót s a Maas-folyót holland területen több helyen átlépték. A *Maastricht*- és az *Albert-csatorna hídjai német kézben vannak. Malmédyt elfoglalták.* Tőle délre, Luxemburgon át előnyomuló csapatok elérték a belga határt.

A német légierő május 10-én hajnalban erős kötelékekkel felrepült és belga, továbbá hollandi repülőtereken számtalan egységet földre tett. A repülőterek és azok környéke ily módon rövid időn belül német kézre került. Kelet- és Közép-Franciaország repülőtereit a német légierők meglepetésszerűen bombázták, repülőgépeket és építményeket romboltak szét, továbbá kiterjedt tüzeket okoztak; Saint Omar, Vitry-le-François és Metz repülőtereit tartósan megrongálták.

Miután a belga kormány angol és francia csapatokat hívott az országba, és a holland kormány hadiállapotba lépett Németországgal, a német légierő támadásait belga és holland katonai célokra is kiterjesztette. A többi között Antwerpen és Brüsszel repülőtereit eredményesen bombázta. A légierő kötelékei támogatták a hadsereg előnyomulását és hathatósan közreműködtek az egyik legerősebb belga erőd bevételénél. Ez alkalommal különösen kitűntek személyes bátorságuk és vakmerőségük révén Koch százados és Witzig hadnagy. A vezér mindkettőt a vaskereszt lovagkeresztjével tüntette ki.”

1940 májusának hadműveleti területe

A német hadijelentésben említett erőd: az *Eben Emael*-erőd. Elfoglalásáról Theodore Draper, amerikai haditudósító a következőket írja: „A németek 1939—40 telén felépítették az Eben Emael-pontos mását német területen. Külön erre a célra kiválasztott és kiképzett műszaki csapatok és ejtőernyősök hónapokon keresztül gyakorlatoztak, míg pontosan nem ismerték a terep minden legapróbb részletét és egyenként be nem gyakorolták kijelölt feladatukat. Közben német ké-

mek pontos értesüléseket szereztek az Albert-csatorna mellett húzódó erődrendszer és a hidak minden, katonai szempontból fontos adatáról.

A támadás a kora hajnali órákban, még teljes sötétségben indult meg. Tíz, motor nélküli német repülőgép, mindegyik 12 különlegesen felszerelt katonával és megfelelő lőszerrel, Witzig hadnagy parancsnoksága alatt észrevétlenül leszállott az erődöknek a földből kiálló felső építményére. Az egész támadás olyan meglepetésszerű gyorsasággal történt, hogy az egyes páncéltornyakban levő védők csak akkor szereztek tudomást a támadásról, mikor a német ejtőernyősök — óvatossan felkúszva a beton kupolára — a lőrésen át kézígránátokat dobáltak be.

A védő sereg szinte védtelen volt a német ejtőernyősök támadásával szemben. Messziről jövő támadást — ágyúkkal és gépfegyverekkel kitűnően felszerelve — könnyen ki tudtak volna védeni. Így azonban erődeikbe beszorulva tehetetlenek voltak. Ezért a parancsnok, Jottrand őrnagy, rövidhullámú rádiókészülékén a szomszédos Pontisse és Neufchateau erődök segítségét kérte. Erre mind a két erőd srappal kezdte löni Eben Emael erődrendszerét...

Amikor besötétedett, mind a németek, mind a belgák a legnagyobb zavarban voltak, és nem tudták, mitévők legyenek. Az erődök védőlegénysége kétségbeejtő helyzetbe került. Az erődök tetőjén ülő német ejtőernyősök kézígránátai egymás után robbantak fel az erődök belsejében, ami, ha kevés emberáldozatot kívánt is, a védőket állandó rémületben tartotta. De a támadók sem voltak jobb helyzetben. Lőszerük veszedelmesen fogyott, és komolyan aggódniuk kellett, hogy a belga felmentő csapatok bármelyik pillanatban megérkezhetnek.

Másnap délelőtt 10 órakor Mikosch ezredes csapatai átvágták magukat az akadályokon és nagyerejű támadást indítottak a nagyrészt megbénított erődök ellen. Műszaki csapatok bántódás nélkül eljutottak az erődök kupolájáig és a lőrésekben robbanó anyagokat helyeztek el.

Jottrand őrnagy parancsnok ekkor már látta, hogy hiába reménykedik felmentő csapatok érkezésében és délben $1\frac{1}{2}$ 1-kor feladta a harcot. A védősereg vesztesége 60 halott és sebesült volt, az életben maradt és sértetlen legénység száma 1100. A németek vesztesége valószínű, hogy még ennél is kevesebb. Az erőd ostroma az első ejtőernyősök leszállásától a megadásig pontosan 36 óráig tartott."

A holland hadsereg ellenállása sem erősebb. Igaz, a holland náci hátba támadják a felvonuló alakulatokat, s a rotterdami kikötőbe svéd lobogó alatt befutott hajókból német csapatok indulnak a hollandok hátába...

Május 14-én Winckelmann tábornok, a holland hadsereg főpa-

parancsnoka már fegyverszünetet kér. Mialatt a fegyverszüneti tárgyalások folynak, a *Luftwaffe* nehézbombázói szörnyűséges légitámadást intéznek *Rotterdam* ellen. Lerombolnak 11 000 lakóházat. 31 gyárat, 1319 üzemet, 21 középületet, 12 templomot. 78 500 ember marad hajlék nélkül, a halottak száma 874...

(A légierők élén akkor Kesselring tábornok állott... Kesselring rövid börtönbüntetéssel megúszta a második világháborús tevékenységét, de büntetését nem kellett teljesen letöltenie. Ma háborítatlanul él Nyugat-Németországban, magas nyugdíjat élvez és a második világháborús frontharcosok elnöke...)

Drámai gyorsasággal következik be a *belga hadsereg* összeomlása is. Május 11-én páncélos és motorizált egységek áttörnek az *Albert-csatornán*, a hidak épségben kerülnek a németek kezére. 13-án elesik *Liège* (Lüttich), a belga védelem kulcsállása, s bár egyes erődök még napokig védekeznek, két nappal később, május 15-én *Mezières* és *Namur* között is átkelnek a Wehrmacht csapatai a *Meuse*-folyón; a hidak itt is épségben maradnak. Itt is működik az ötödik hadoszlop...

A hollandok május 15-én leteszik a fegyvert. S a franciák?

Május 17-én a Reuter angol hírügynökség tudósítója a következőket táviratozza a francia főhadiszállásról: „Kétségtelen, hogy Gamelin tábornoknak megvannak a tervei, amelyekkel szembe száll a német előretöréssel, de jellemének nem felel meg az elhamarkodott cselekvés...”

Ezen a napon a közvélemény megnyugtatóására *Denis tábornok*, *belga hadügyminiszter* kijelenti az Havas francia félhivatalos hírszolgálati iroda tudósítója előtt: „A helyzet biztató. Nem szabad idegesnek lenni és főleg óvakodni kell a rosszul értesült egyénektől.”

Ugyanezen a napon a németek bevonulnak *Brüsszelbe*, a *belga kormány Ostende-ba menekül*. A valóság az, hogy éppen a nyugati szövetséges erők parancsnokai voltak a „rosszul értesült egyének”...

Csak egyetlen példát: Corap tábornok, a 9. francia hadsereg parancsnoka a front felé vezető úton autóbalesetet szenved és német fogságba esik. Utódjává Giraud tábornokot nevezik ki. Giraud elindul, hogy átvegye a parancsnokságot, és — egész törzskarával együtt az egyik észak-franciaországi városban az előre-

törő német páncélosok fogságába esik. Giraud tábornok értesülései kissé hiányosak voltak a német támadó hadmozdulatok irányáról...

Brüsszel német kézre jutásával egy időben még egy súlyos vereség éri a szövetségeseket. A *Meuse menti gyenge francia erőd-vonalat a német páncélos egységek mintegy 100 kilométer szélességben áttörik.*

Május 18-án közli a német hadijelentés:

„Észak-Belgiumban két *helyen behatoltunk Antwerpen külső erődövébe. Mechelent és Löwent* súlyos harcok árán elfoglaltuk, Brüsszelt főpolgármestere harc nélkül adta át bevonuló csapatainknak.

A Dyle-állásból visszavonuló ellenséget üldözzük.

Maubeuge-től délre német páncélos hadtestek áttörték a francia határmenti erődítéseket, két ellenséges hadosztályt szétverték és üldözték az ellenséget a Sambre felső folyásán tovább délre, a felső Oise-ig. Gyalogos hadosztályok erőltetett menetben követik a páncélos erőket. A szétvert francia csapatokból számos foglyot ejtettünk és nagy zsákmányra tettünk szert. Sedantól délre is tovább nyertünk tért déli irányban.

A légierő főleg a hátulsó összeköttetéseket és az ellenségnek Franciaországban és Belgiumban visszavonuló oszlopait támadta.

Ezen támadások hatása alatt az ellenség visszavonulása helyenként menekülésszerűvé vált...”

Ezen a napon a *Führer elrendeli*, hogy a versailles-i békeszerződésben Németországtól elcsatolt, de most a hadműveletek során német kézre került belga területeket még átmenetileg sem kell megszállt ellenséges területként kezelni, ezek a területek — *Eupen, Malmédy és Moresnet* — „a Német Birodalom részét képezik”.

(1939. augusztus 26-án Hitler ünnepélyesen kijelentette, hogy a Német Birodalom örökérvényűnek tekinti nyugati határait, nem gondol területi revízióra...)

Május 21-én német páncélosok és motorizált hadtestek elfoglalják Arras-t, Amiens-t és Abbeville-t; e város elfoglalásával Hitler csapatai kijutnak a La Manche-csatornához.

Reynaud francia miniszterelnök a szenátusban a következő vész-

kiáltással kezdi beszédét: „A németek 48 óra óta feltarthatatlan előnyomulásban vannak. *A haza veszélyben forog!*”

Franco, a német—olasz segítséggel hatalomra juttatott spanyol fasiszta diktátor nagy várakozással figyeli a nyugat-európai harcok alakulását; a spanyol sajtó nap mint nap nagy teret szentel Hitler győzelmes csatáinak. Az egyik spanyol lap katonai szakértője a német páncélosok sikeres áttörését a La Manche-csatornához a francóista csapatoknak a Földközi-tengerhez történt áttöréséhez hasonlítja, majd a következő megállapítást teszi:

„Azon a napon, amikor a calais-i tengerszoros francia partján német repülőterek települnek, a háború gyakorlatilag befejeződött.”

A nyugati villámhadjárat második hetének német eredményei:

1. Áttörés kierőszakolása a Csatornáig, melynek során a német csapatok 300 km-t tettek meg *Sedantól Boulogne-ig*.

2. Liège és Namur teljes erőrendszere német kézre kerül.

3. A flandriai csatatéren a Luftwaffe fölénye elvitathatatlan.

A hibát hibára halmozó angol—francia hadvezetőség képtelen megállítani a német előnyomulást. Május 24-én elesik Boulogne, ugyanezen a napon a németek eléri Calais-t. A német csapatok parancsnoka egyórás határidőt szab a megadásra *Nicholson* angol brigádtábornoknak, aki ezzel egy időben kapja kézhez *Churchill* miniszterelnök üzenetét: „Kitartani a végsőig!” És az angol katonák — a flotta támogatásával — négy napon át harcolnak Calais romjai között. Május 27-ről 28-ra virradó éjszaka elesik Calais fellegvára, az angol flotta mindössze 30 életben maradt védőt tud fedélzetre venni...

E válságos helyzetben, május 27-én, Lipót belga király, a belga hadsereg legfőbb parancsnoka, az angol—francia hadvezetőség minden előzetes értesítése nélkül, fegyverszünetet kér a németektől. A fegyverszünet május 27-ről 28-ra virradó éjszaka életbe lép, 500 000 belga katona teszi le a fegyvert, a Belgiumban és Észak-Franciaországban harcoló angol—francia csapatok végzetes veszedelembe kerülnek. Most már csak egyetlen lehetőség marad számukra: menekülés a tengeren keresztül.

(A francia hivatalos lap közli azt a rendeletet, mely Lipót belga királyt törli a Becsületrend tagjai sorából...)

Május 27-én megkezdődik a dunkerque-i visszavonulás. A brit

admiralitás 861, főként kis hadi-, kereskedelmi-, halászhajót és csónakot gyűjt össze Dunkerque kikötője előtt. A levegőben angol Hurricane és Spitfire vadászok küzdenek a német bombázó- és vadászrajokkal, Dunkerque kikötője előtt az angol-francia csapatok utóvédjei fedezik a csapatok hajóra szállását.

A négynapos calais-i ostrom lélegzetvételnyi időhöz juttatja a szövetségeseket: sikerül átvágni a gátakat és két méter magas vízzel elárasztani Dunkerque környékét, a német páncélosok képtelenek előnyomulni.

„A La Manche csatorna partjai — írja egy haditudósító — soha nem láttak még ilyen furcsa összetételű hajóhadat. Még apró kiránduló-csónakok is jöttek, amelyekben kitartó és bátor emberek eveztek...

Fogorvosok, taxisofőrök, iskolás diákok, mozdonyvezetők, halászok és hivatalnokok voltak közöttük. Voltak jómódúak és voltak szegények. A gazdagok kitűnően felszerelve, nagyszerű sportruhában indultak neki az útnak, a „Dynamo” hadműveletnek, a szegények rongyosan, hiányos öltözetben. Mindnyájan a tengerészek magas gumicsizmáját hordták. A hideg éjszakákon és hajnalokon dideregve eveztek, éhesek voltak és napok óta nem aludtak, de mindenki tudta, hogy azt a kötelességet, amelyet önként vállalt, végeznie kell minden erejének megfeszítésével.”

Június 3-ról 4-re virradó éjszaka 2 óra 23 perckor az angol admiralitás jelenti: Dunkerque kiürítése befejeződött; halászhajók, motorcsónakok, kis gőzösök, a francia és az angol flotta hadihajói 338 226 szövetséges katonát szállítottak át Angliába, sikerült megmenteni az angol expedíciós hadsereg négyötödét.

A flandriai győzelmes hadjáratra a német csapatok nem tudták feltenni a koronát, a győzelem — mint Görlitz német katonai szakíró megállapítja — „torzó maradt”.

De 1940. június 4-én tartott alsóházi beszédében Churchill figyelmezteti a képviselőket: „Vigyázzunk, nehogy győzelemnek mondjuk ezt a kiszabadítást. A háborúkat nem kiürítésekkel nyelik meg. Nem szabad szemet hunynunk ama tény fölött, hogy az, ami Franciaországban és Belgiumban történt, óriási méretű katonai szerencsétlenség volt. A francia hadsereg meggyengült, a belga hadsereget elvesztettük, és oda van azoknak a megerősített vonalaknak egy része is, amelyekhez annyi reményt fűztünk. A csatorna menti kikötők mind az ellenség kezére jutottak.” Anglia történelmének legválságosabb szakaszába jutott; oda-

veszett a hadsereg egész felszerelése: 7000 tonna muníció, 90 000 puská, 2300 ágyú, 82 000 jármű, 8000 gépfegyver, 400 tankelhárító ágyú. A hadműveletben részt vevő 861 hajó közül *elveszett* 243.

A német invázió előreveti fenyegető árnyékát.

Churchill leszögezi: „*A végsőkig folytatjuk a harcot.* Harcolni fogunk Franciaországban, harcolni fogunk a tengereken és az óceánokon, harcolni fogunk növekvő bizakodással és erővel a levegőben. Megvédjük szigetországunkat, bármibe kerüljön is. Harcolni fogunk a tenger partjain, a repülőtereken, mezőkön, utcákon, völgyeken és dombokon. Mindenütt harcolni fogunk és sohasem adjuk meg magunkat.”

Churchill kormánya a dunkerque-i kiűrités napjaiban, *június 1-én, döntő külpolitikai lépésre szánja el magát*: a közvélemény egyre sürgetőbb nyomására megteszi az első lépést az angol—szovjet kapcsolatok megjavítására és a kereskedelmi tárgyalások folytatására nagyköveti rangban Moszkvába küldi *Stafford Crippset*, akit 1939 májusában azért zártak ki az angol munkáspártból, mert azt javasolta, hogy a fenyegető náci veszély elhárítására a liberálisoktól a kommunistákig terjedő belső frontot kell létrehozni... Cripps meggyőződéses híve volt a Szovjetunióval való minél szorosabb együttműködésnek, *moszkvai nagyköveti kinevezése fordulópontra jelent az angol—szovjet viszony alakulásában*. Most már az angol kormány is látja, hogy milyen végzetes politikát folytatott Chamberlain.

1940. június 4-én azt jelenti Londonból a „Magyar Nemzet” tudósítója, hogy az angol közhangulat megszilárdult, és ennek egyik feltűnő jele az angol állampapírok állandó árfolyamemelkedése...

A Duce álláspontja a hadbalépés kérdésében 1940 májusáig — Az olasz álláspont megváltozása Brüsszel eleste után — Mussolini jún. 10-i beszéde a hadüzenetről — Angol—francia tanácskozás jún. 11-én Briare-ban — A tours-i megbeszélés — Roosevelttől üzenetei Reynaud-hoz — A jún. 15-i bordeaux-i minisztertanács — Az angol álláspont — Az angol—francia unió terve — Reynaud lemondása, az új miniszterelnök: Petain

Amikor 1939. szeptember 1-én kitört a második világháború, a Duce Itáliája még nem volt felkészülve a harcra. Hitler nem kívánta az olasz hadsereg aktív fellépését, de arra mindenestre volt gondja, hogy megakadályozzon minden esetleges angol—francia—olasz közeledést.

A norvégiai hadjárat kritikus napjaiban, amikor a szövetségesek több helyen partra szállnak Norvégiában, az olasz sajtó a hűvös tárgyilagosság hangján ismerteti az észak-európai hadszíntér eseményeit.

A szövetségesek namsosi és andelsnesi visszavonulása után ugyanaz a sajtó élesen támadja Angliát a földközi-tengeri flotta-mozdulatok miatt...

Amikor 1940. május 10-én megkezdődik a nyugati hadjárat, Olaszország nem mozdul. Vár, vagy ahogyan az olasz sajtó írja: a Duce éber figyelemmel kíséri az eseményeket.

A náci hadsereg sikereinek következményeképpen az olasz álláspont kezd megváltozni. Május 15-én, a holland fegyverletétel napján, Rómában rendkívül heves angolelleses tüntetéseket rendeznek.

Két nappal később, május 17-én, Brüsszel esik. Az olasz lapokban új jelszó bukkan fel: „Most vagy soha!” Most kell az angolokból és franciákból kiszorítani mindent, amit csak lehet;

fantasztikus területi és gazdasági követeléseket hangoztatnak az olasz politikusok.

Május 17 és 21 között a náci páncélosok teljesen szétverik a 9. francia hadsereget, kieroszakolják a Sambre-folyón való átkelést, május 20-án bevonulnak Antwerpenbe.

Ezen a napon Ciano olasz külügyminiszter Milánóban kifejti a fasiszta kormány álláspontját: „Olaszország nem vonult el és nem vonulhat el az életbevágó európai eseményektől, amelyekben Rómának hallatnia kell és hallatni fogja szavát.”

Másnap egy olasz lap a következőket írja: „Olaszország az elmúlt nyolc hónap alatt sem volt teljesen kívül a háborún. Franciaország szárazföldi frontján igen jelentős számú hadosztályt kötött le. Ugyancsak lekötötte Olaszország az angol flotta nagy részét és a domíniumokból érkező csapatokat. Bizonyos azonban, hogy közeledik az óra, amikor Olaszország cselekvése tevékenyebbé válik, és amikor Olaszország saját eszközeivel vívja ki saját céljait. Mikor fog bekövetkezni ez a cselekvés? Még mielőtt a döntés bekövetkezett volna, még mielőtt az új Európa sorsa meg lenne pecsételve. A pillanat megválasztása egyetlen embert illet: Mussolinit... Vakon kell engedelmeskedni a Ducénak” — ezzel fejeződik be a cikk.

Közben Mussolini a hadsereg vezérkarával tárgyal Olaszország háborúba lépéséről. Az idő sürget, a Duce attól retteg, hogy későn érkezik, lemarad a zsákmány felosztásáról, hiszen Hitler páncélos hadosztályai szinte megállás nélkül törnek előre a La Manche-csatorna kikötői felé.

A Duce már nagyon türelmellen. Amikor Badoglio tábornok, az olasz hadsereg vezérkari főnöke aggályait fejt ki a hadsereg elavult felszerelésével, a hadiipar teljesítőképességével kapcsolatban, az olasz nép vezére megnyugtatta aggódo tábornokait, hogy a háború néhány hónapon belül véget ér, de neki ahhoz, hogy a győzők asztalához leülhessen, szüksége van néhány ezer halottra...

Ezzel a cinikus érvel a Duce a vitát lezárja.

Ugyanakkor az olasz sajtó hangneme a legszélsőségesebb módon kiélesedik a szövetségesekkel szemben.

Csak egy példát: Párizst 1940. május 4-én pusztító német repülő-támadás éri. Erről a terrortámadásról az egész olasz sajtó lelken-dezve számol be. A Lavoro Fascista szerint a német bombavető-gépek „nagyyszerű” munkát végeztek... a stratégiai pontok szom-

*Megindult a náci roham
Nyugaton is*

*Menekül a lakosság
(és eltorlaszolja az utakat)*

*A megszálló németek ház-
kutatást tartanak az egész
városban*

Bombaeső a régi, szép városokra . . .

...és ez maradt belőlük !

Német diadalmenet a párizsi diadalív (Arc de Triomphe) alatt

Hitlert díszszázad fogadja a francia fegyverletétel aláírásakor a compiègne-i erdőben (háttérben az a vasúti kocsi, amelyben 1918-ban a német fegyverletételt írták alá)

szédságában több ház összeomlott, hatalmas bérpaloták kettéváltak a német légibombák hatása következtében.

1940. június 4-én a Führer megparancsolja, hogy a nyugati hadjárat első szakasza győzelmes befejezésének megünneplésére a harangok három napon át zúgjanak és nyolc napra egész Németország öltönn zászlódszt.

Ugyanezen a napon a francia „Temps” római tudósítója írja: „A legutóbbi napokig sokan azt hitték, hogy az olasz közbelépés csak megfélemlítési hadjárat, pedig Róma beavatkozása visszavonhatatlanul elhatározottnak látszik...”

Ugyanezen a napon Rómában bejelentik, hogy az 1942-es világkiállításra tervezett „ara pacis” (a béke oltára) építést abbahagyták...

Június 5-én Hitler a nyugati arcvonal katonáihoz napiparancsot intéz, amelyben égis magasztalja a Wehrmacht páratlan teljesítményeit.

Másnap, június 6-án a berlini Adlon Szállóban tartott fogadáson Dino Alfieri olasz nagykövet kijelenti: „Az olasz és a német nép együttmenetelése nem múlt politikai célkombináció, hanem két szellemi forradalom együttes irányú menetelése az azonos világpolitikai cél felé.”

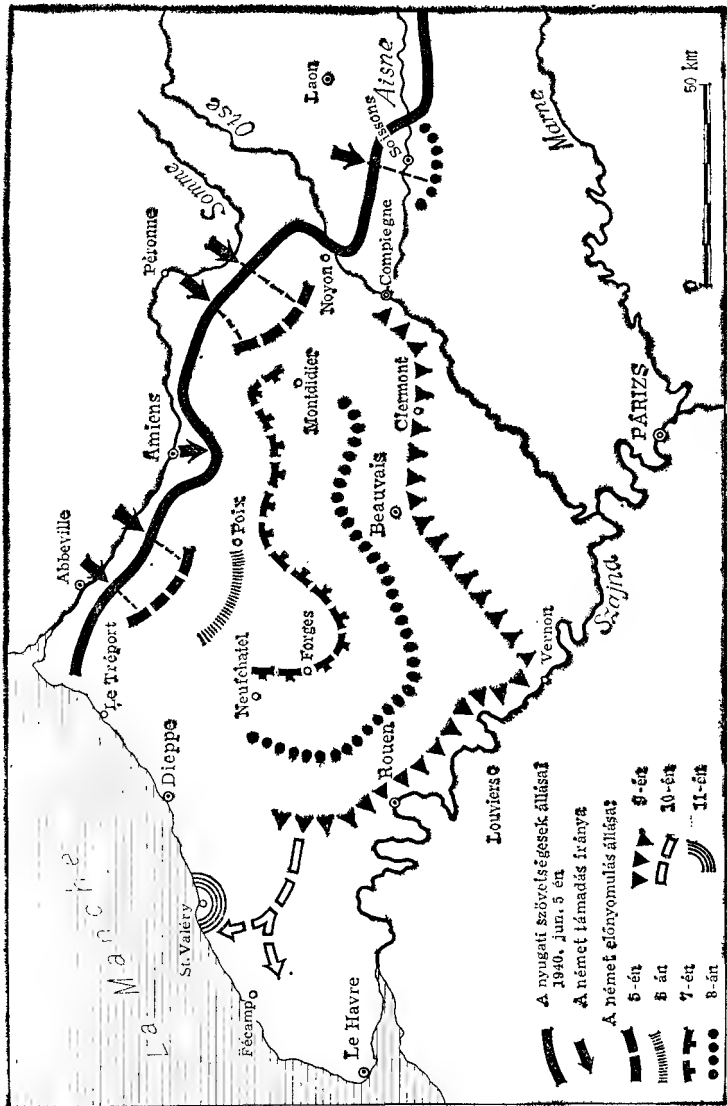
Június 5-én közli az OKW hadijelentése:

„Hadseregeink ma hajnalban, széles arcvonalon, támadásra indultak a francia hadsereg ellen. Kierőszakoltuk az átkelést a Somme-folyón, torkolata és Ham között, továbbá az Oise—Aisne-csatornán. A mögötte építés alatt levő úgynevezett »Weygand-vonalat« különböző helyeken lerohantuk.”

A június 7-iki német hadijelentés: „A hadsereg és a légierő hadműveletei a Somme-től és az Aisne—Oise-csatornától délre tervszerűen, eredményesen folynak. A Weygand-vonalat az egész arcvonalon áttörtük.”

Ezen a napon a „Resto Carlino” című olasz lap már „német—olasz feltételekről” ír. „Franciaország egy pillanattig se habozzék és kérjen békét Hitlertől, adja vissza Németország gyarmatait és fizessen kárpótlást Németországnak a károkért, amelyeket a rákényszerített háború miatt szenvedett. Franciaország mondjon le azokról a területekről, ahol olasz zászlónak kellene lobognia, mondjon le Korzikáról, Nizzáról, Savoiáról, Tunisziáról és Dzsiibutiról.”

Weygand tábornok, a Gamelin helyére kinevezett új főparancs-

Német előnyomulás 1940. június 5—11-ig

nok június 9-i napiparancsában ezt mondja: „Az óra utolsó negyedében vagyunk.”

A német csapatok Párizs kapui előtt állanak.

Mussolini június 10-én délután 5 órakor Rómában a miniszterelnöki palota erkélyén 500 000 feketeinges tomboló lelkesedése közepette bejelenti, hogy a fasiszta Olaszország megüzente a hadat Angliának és Franciaországnak.

A Führer táviratot intéz a Ducéhez: „Az a világtörténelmi döntés, amelyet Ön ma kihirdetett, a legmélyebben meghatott. Ebben a pillanatban az egész német nép Önre és országára gondol. A német véderő örül, hogy a harcban az olasz bajtársak oldalán állhat...”

Ribbentrop külügyminiszter ugyanezen a napon a bel- és külföldi sajtó több száz képviselőjének jelenlétében a külügyminisztérium dísztermében kormánynyilatkozatot olvas fel, mely többek között leszögezi: „A birodalmi kormány és vele együtt az egész német nép mély megindulással hallotta a fasiszta Olaszország Ducéjének szavait. Ebben a történelmi órában egész Németországot ujjongó lelkesedés tölti el afelett, hogy a fasiszta Olaszország saját szabad elhatározásából felveszi a harcot a közös ellenség: Anglia és Franciaország ellen.”

1940. június 11-én Briare-ben, Tours közelében összeül a legfelsőbb angol—francia haditanács; Angliát Churchill miniszterelnök, Eden külügyminiszter, Dill és Ismay tábornok, Franciaországot Reynaud miniszterelnök, Pétain marsall, miniszterelnökhelyettes, Weygand tábornok, a hadsereg főparancsnoka, Georges tábornok és De Gaulle tábornok, hadügyi államtitkár képviseli. A tanácskozás este 7 órakor kezdődik és hajnalban ér véget.

Weygand ismerteti a súlyos harctéri helyzetet. Véleménye szerint a német csapatokat nem lehet feltartóztatni, minden további ellenállás céltalan és reménytelen.

Churchill megpróbál lelket önteni a francia vezetőkbe.

Weygand válasza, amelyet Pétain marsall is támogat, az, hogy fegyverszünetet kell kérni a németektől.

A haditanács nem hoz döntést.

Churchill Londonba való visszaérkezése után, június 12-én sürgős üzenetet küld Roosevelt amerikai elnöknek.

„Attól félek — írja —, hogy az agg Pétain marsall, aki már 1918 áprilisában és júliusában sem állt helyt, kész odaadni nevét és presztízst különbéke létrehozásához.

Ugyanakkor Reynaud miniszterelnök a harc folytatása mellett van.

Darlan admirális kijelentette, hogy ha a helyzet úgy kívánja, *a francia flottát Kanadába fogja küldeni...*

Kéri Churchill, hogy Rooseveltt tegyen meg mindent Reynaud pozíciójának erősítésére, hogy megteremtsék a további francia ellenállás lehetőségét. De már késő!

Június 12-én Reynaud meghívására Weygand megjelenik az államtanács ülésén és közli, hogy *Franciaország összeomlása elkerülhetetlen.*

Június 13-án jelenti az OKW: „Hadműveleteink az egész támadó arcvonalon gyorsan haladnak. A Marne-folyót sok helyen harc közben átléptük. A Champagne-ban üldöző hadosztályaink elfoglalták Chalons-t és áthaladtak az 1915. év harcterein. Támadásunk az Argonnok és a Maas között is tért nyert.”

Erre a napra Reynaud újabb tanácskozásra hívja az angol kormány megbízottait Tours-ba, a francia kormány új székhelyére. Talán mindennél jobban jellemzi a francia helyzetet az, hogy amikor az angol miniszterek megérkeznek a tours-i repülőtérre, *senki sem várja őket.* Nagy nehezen sikerül gépkocsit keríteni és az angol küldöttség a prefektúrára hajtat, ahol — az előzetes értesítés szerint — a francia kormány hivatalát berendezte és működését folytatja. De a prefektúrán semmit nem tudnak a francia kormányról, mindössze arról kaptak értesítést, hogy Reynaud miniszterelnök és Mandel belügyminiszter rövidesen ideérkezik.

...Az utcák tele vannak menekülőkkel, szomorú és leverő kép tárul mindenütt az angol vendégek szeme elé. Délután két óra, minden étterem és kávéház zárva. Végre az egyik étterem tulajdonosa hajlandó ebédet felszolgálni. Ebéd után vissza a prefektúrára, s már ott találják Mandelt, majd nemsokára megérkezik Reynaud is.

Reynaud közli, hogy Weygand legújabb információja szerint a helyzet rohamosan rosszabbodik. A náci csapatok több helyen áttörték a frontot, a hadsereg felvonulását majdnem teljesen megbénítják a menekülők, akik elárasztják az országutakat. Weygand *nem lát más kiutat: fegyverszünetet kell kérni.*

(És itt, Weygand tábornok személyénél álljunk meg egy pillanatra. Weygand szép katonai karriert futott be. Már az első világháborúban

a francia hadsereg legmagasabb rangú tisztjei közé tartozott. 1920-ban katonai szaktekinélye mellett nem kis mértékben politikai nézetei tették őt alkalmassá, hogy a lengyel—szovjet háborúban Varsó alatt ő vezesse a lengyel csapatokat. Churchill a második világháborúról szóló emlékirataiban a következőképpen jellemzi: Weygandban mélységes, egész életén át tartó *ellenszenv* élt a Francia Köztársaság *parlamenti rendszere* iránt. *Mint izzóan vallásos katolikus* 1940 május—júniusában az *országra szakadt szerencsétlenségben és pusztulásban Isten büntetését* látta, azért, mert a franciák elhagyták a krisztusi hitet. Ennek a meggyőződésének megfelelően legfelsőbb katonai pozícióját messze feladatán és hatáskörén túl használta fel. Jelentéseiben azt az álláspontot igyekezett diadalra juttatni, hogy a francia hadsereg nem tud tovább harcolni, elérkezett az ideje annak, hogy megállítsanak egy szörnyűséges és céltalan tömeggyilkosságot, mielőtt az általános anarchia felülkerekednék...)

A francia miniszterelnök felveti a kérdést az angol megbízottak előtt: mit tesz Anglia, ha bekövetkezik Franciaország katonai összeomlása?

Az angol válasz: Anglia egyetlen célja megnyerni a háborút és megsemmisíteni a hitlerizmust! Mindenáron időt kell nyerni. Franciaország ne adja fel a harcot. Harcoljanak Párizstól délre, egészen a tengerig, ha kell, folytassák a harcot Észak-Afrikában. Van erős, érintetlen flottájuk, megvan a gyarmatbirodalmuk. ne adják meg magukat, és magában az anyaországban kezdjenek gigantikus méretű gerillaháborút. Anglia — mondja Churchill — nem adja meg magát, nem hátrál meg, soha nem bocsátkozik tárgyalásokba Hitlerrel.

Reynaud ezekben a döntő órákban meginog, nem képes szembe szállni a hadsereg és a kormány jobboldali, sőt nácibarát elemeivel, és most az angolok előtt azoknak érveit hajtogatja: „Nem számíthatunk az USA gyors és hathatós segítségére, nincs reményünk a végső győzelemben, nem látjuk a világosságot az alagút végén...” — mondja Reynaud, majd előterjeszti az angol küldöttségnek a *francia kormány formális kérését, hogy Anglia mentse fel a francia kormányt az 1940. március 28-án vállalt ünnepélyes kötelezettsége alól, mely szerint Franciaország semmilyen módon és esetben nem köt különbékét az ellenséggel.*

Az angol miniszterek közel fél órát tanácskoznak a prefektúra kertjében, majd visszatérve közlik Reynaud-val: az *angol kormány nem egyezhet bele abba, hogy a francia kormány különbékét kös-*

sön. Végül kérik, hogy azt a 400 német pilótát, akiket az angol légierő lőtt le Franciaország fölött, és akik most francia őrizet alatt állnak, adják át az angol katonai hatóságoknak, hogy átszállíthassák őket Angliába, nehogy kiszabaduljanak és a RAF pilótáinak másodszor is meg kelljen küzdeniük velük.

Reynaud ezt készségesen megígéri.

(Reynaud ígérését — Weygand-ék ellenállása miatt — nem tudta megtartani, és az angol légierő újra szembekerült a már egyszer lelőtt német pilótákkal... Weygand-nak és társainak eme lépését az angolok joggal minősíthették becstelen árulásnak.)

A délután fél 6-kor kezdődő francia minisztertanács elhatározza, hogy a fegyverszüneti kérelmet kétszer 24 órával elhalasztják; megvárják Roosevelts végső válaszát az újabb segélykérésre. A válasz megígér mindenfajta anyagi segítséget, és felszólítja a francia kormányt, hogy folytassa a harcot, ha kell — az anyaországon kívül.

Június 14-én közli az OKW: „A hatalmas arányú nyugati háború második szakasza győzelmesen befejeződött. A francia északi arcvonal ellenálló ereje megtört. A Szajná Párizstól lefelé, széles arcvonalon átléptük. Le Havre-t elfoglaltuk. Az ellenség Párizstól a Maginot-vonalig az egész arcvonalon visszavonul.

Páncélos és motoros hadosztályaink több helyen áttörtek az ellenség visszavonulási területén és bekerítették a visszavonuló csapatokat. Az ellenség ott teljes felszerelését elhagyva menekül. Gyalogos hadosztályaink áttörték Párizs védelmi állását. A francia erők elégtelennek bizonyultak a főváros védelmére. Győzelmes csapataink ma délelőtt óta bevonulnak Párizsba, melyet a kormány nyílt városnak minősített... Megkezdődött a hadjárat harmadik szakasza, az ellenség üldözése — végleges megsemmisítéséig.”

A német páncélosok szinte akadály nélkül törnek előre, a francia hadsereg hírszolgálatja teljesen csődöt mond, a legfelső hadvezetőségnek nincs pontos képe a harcok alakulásáról.

Egy német páncélos egység főhadnagya Romilly nevű francia kisváros elfoglalását így írja le: „Hogy mennyire meglepetésszerűen nyomultunk be a városba, legjobban az alábbi eset bizonyítja. Első páncélosaink érkezésekor egy szállóban éppen vacsorát tálaltak fel a vendégek, köztük több francia tiszt számára, és a gőzölgő étel mar ott

állt az asztalokon. Ebben a pillanatban csörömpöltek át az utcákon az első német páncélosok. A vendégek elmenekültek a szállóból és érintetlenül hagyták az asztalokon a szép, gőzölgő csirkéket és egyéb húsdagokat. Negyed órával később Berger főhadnagy lépett a helyiségbe, és amikor látta, hogy terítve van, behívta embereit, odaült velük az asztalhoz: az étel már előttük volt."

A francia nép ébred kábulatából, és itt-ott halványan felderengenek az ellenállás első jelei. Az említett páncélos főhadnagy örököltette meg az alábbi jelenetet: „Az út szélén megállt egy fiatal pár és szemlélni kezdte páncélosainkat. Ebben a pillanatban két lefegyverzett francia halad el a párocska előtt, az egyik átöleli a csinos kislányt, megcsókolja, és mialatt tovább megy, ezt mondja:

— Isten veletek, a ti jó sorsotokért megünneljük mi fogságba.

A kislány hosszan néz a két lefegyverzett katona után és ebben a pillanatban ér kocsim a csoport mellé. A fiatalember rámtekint, német köszöntésre emeli karját. A lány látja, hatalmas pofont ken le neki és rárivall:

— *Ne feledd, hogy francia vagy!*"

...A francia nép legjobbjai aztán megmutatták, hogy tudnak harcolni a német megszállók ellen!

Június 15-én délelőtt megérkezik Roosevelt második üzenete — Reynaud június 13-iki segélykérésére. Ismét kilátásba helyezi az anyagi támogatást, de — Reynaud szempontjából ez a döntő — nincs szó Roosevelt üzenetében arról, hogy az USA azonnal belép a háborúba; ilyen döntést csak a kongresszus hozhat.

Roosevelt két üzenete sem tudja megszilárdítani Reynaud helyzetét a defetista — nyugodtan mondhatjuk: náci barát — katonai és polgári vezetőkörökkel szemben.

Ugyanezen a napon, *június 15-én*, egy nappal azután, hogy a németek bevonultak Párizsba, a *francia kormány* Lebrun köztársasági elnök vezetése alatt *Bordeaux-ban minisztertanácsra ül össze.*

Előzőleg *Reynaud* fogadja *Ronald Campbell* angol nagykövetet és közli vele tervét, mely szerint a *kormányt két részre osztja*, az egyik *marad Franciaországban*, a másik *centrum a tengeren túl*, esetleg *Észak-Afrikában folytatja a kormány munkáját.*

A minisztertanácsan azonban *Reynaud-t* arról az oldalról éri támadás, ahonnan legkevésbé várta. *Chautemps* miniszterelnök-helyettes, a radikális párt egyik oszlopa, azt a kompromisszumos javaslatot terjeszti elő, hogy egyelőre csak *fegyverszüneti feltételek* iránt tegyenek kísérleti puhatolózásokat. Ez tulajdonképpen

nem kötelezi a kormányt semmire; ha elfogadhatatlanok és megálázók a feltételek, akkor még mindig adva van a másik lehetőség: a harc folytatása.

Ez a látszólag kompromisszumos javaslat megakadályozza Reynaud-t ismertetett tervének megvalósításában. Mert ugyan ki gondolhatta komolyan, hogy fegyverszünet kérése után, bármilyen kedvezőtlen válasz esetén, a katonákat rá lehet bírni a harc folytatására?!

Reynaud, látva tervének megghiúsulását, közli, hogy lemond a miniszterelnökségről. Lebrun elnök azzal tartja vissza, hogy ha Reynaud megy, ő sem marad...

Másnap, június 28-án reggel Campbell angol nagykövet felkeresi Reynaud miniszterelnököt és a következőket közli: *Anglia elfogadja a francia kormány kérését és felmenti a március 28-iki kötelezettsége alól, azzal a feltétellel, hogy a francia flotta egységei kivonják magukat a németek és olaszok hatalma alól és angol kikötőkbe futnak be.*

Délután 3 óra 10 perckor a Foreign Office, az angol külügyminisztérium utasítja Campbell nagykövetet, hogy a következőket közölje Reynaud miniszterelnökkel:

Az angol kormány kéri, hogy a francia kormány részletesen *informálja az esetleges fegyverszüneti feltételekről,*

ha a francia flotta befutna angol kikötőkbe, ez esetben a francia érdekekre éppúgy tekintettel lennének, mint az angol érdekekre, egyébiránt az angol kormány meggyőződése az, hogy a fegyverszüneti tárgyalásokon csak erősítené a francia kormány helyzetét az, hogy a francia flotta kívül esik a német erők hatáskörén,

ami a francia légierőt illeti, mindent el kell követni, hogy eljusson Észak-Afrikába,

az angol kormány elvárja, hogy a francia kormány a fegyverszüneti tárgyalásokon minden tőle telhetőt elkövet, hogy a most Franciaországban harcoló lengyel, belga és cseh csapatokat átszállíthassa Észak-Afrikába.

Délután 3-kor újabb minisztertanács Londonban, mely elfogadja az angol—francia unió tervét. Ennek lényege: *a francia és az angol nép többé nem alkot két nemzetet, hanem csak egyet, a francia—brit uniót.* Az Unió alkotmánya létrehozza a közös nemzetvédelmi, külügyi, pénzügyi és gazdasági szerveket. Minden francia állampolgár egyszersmind Nagy-Britannia állampolgára

is, minden angol állampolgár Franciaország állampolgára. Az *Unió deklarálásának célja*, hogy az utolsó pillanatban visszatartsa a francia kormányt fegyverszünet kérésétől.

Miután az angol kormány elfogadta az Unióról szóló deklarációt, közlik ezt a minisztertanács előszobájában várakozó De Gaulle tábornokkal, aki azonnal telefonál Reynaud miniszterelnöknek.

Reynaud délután 5 órára összehívja a minisztertanácsot és előterjeszti az Angol—Francia Unió deklarációját. A francia minisztertanács — a várakozással ellentétben — nagyon hűvösen, sőt majdnem ellenségesen fogadja a tervet. Weygand és Petain most már egészen nyíltan állást foglal az angolok ellen — az azonnali fegyverszünet mellett. *Weygand azzal érvel, hogy Anglia három héten belül elveszti a háborút, amit Petain megtold azzal, a nem éppen jó ízlésre valló kijelentéssel, hogy „szövetség Nagy-Britanniával annyi, mint szövetség egy hullával...”*

De elhangzik a francia minisztertanácson a jobboldal részéről ennél sokkal undorítóbb vélemény is. Mikor az egyik jobboldali miniszter azt állítja, hogy az Unió Franciaországot domíniumi rangra süllyeszti, Mandel belügyminiszter megkérdi: *„Inkább német tartomány akartok lenni, mint brit domínium?”*, mire Ibar-negaray miniszter kijelenti: *„Jobb náci provinciának lenni, legálább meg tudjuk, hogy az mit jelent.”*

(Íme, Weygand, Petain és társai „hazafisága”...)

Közben Londonban — a minisztertanács határozata értelmében — Churchill, a három vezérkari főnök és több miniszter indulásra készen áll, hogy egy cirkáló fedélzetén a francia tengerpart közelébe menjen, és találkozzék Reynaud-val, valamint a francia hadsereg és flotta vezetőivel. Már éppen autójába száll az angol miniszterelnök, amikor személyi titkára lélekszakadva rohan oda, kezében Campbell nagykövet táviratával: *„Reynaud és több miniszter lemondott... A holnapra tervezett találkozót nem lehet megtartani.”*

A francia tragédia új szakaszába lép. *Megalakul a Petain-kormány*, helyettes miniszterelnök Chautemps, nemzetvédelmi miniszter Weygand, tengerészeti miniszter Darlan, külügyminiszter Baudoin, igazságügyminiszter Laval...

A kormány fő feladata: fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeni a németekkel...

A francia összeomlás okai — De Gaulle menekülése Angliába — Petain rádióbeszéde a fegyverszüneti kérelemről — Hitler és Mussolini tanácskozása Münchenben — Újra Compiègne-ben — A fegyverletételi szerződés aláírása Rómában — A francia flotta sorsa — A „Capulta” hadművelet

— *Ami most folyik, az nem igazi háború. Soha nem is volt az. Nem úgy áll a dolog, hogy a boche-ok, a németek Franciaországot háborúban legyőzték. Inkább az történt, hogy a belső fasiszták, a cogonbard-ok, Flandin, Laval és Bonnet kiszolgáltatták az országot a Rajnán túl élő elvbarátaiknak. Nézzük csak meg egy kicsit közelebbről a német és a francia monopoltőkések kapcsolatát. Az egyik holló nem vájja ki a másiknak a szemét. Magától értetődik, hogy a mi fasisztáinknak, ezeknek az uraknak inkább inkább inyükre van Hitler, aki biztosítja nekik a 60 órás munkahetet, mint a francia szakszervezetek, melyek a 40 órát kényszerítik rájuk. Nem a német tankok igázzák le Franciaországot, hanem a saját acélkartellünk. Régi jó ismerőseink, a kétszáz család...*

Így beszél Maurice, a sofőr, Lion Feuchtwanger *Simone* című regényében, és valahogyan így érzett és gondolkozott az átlagfrancia az összeomlás tragikus napjaiban. Maurice, a sofőr azonban nem beszélt mindenről. Nem említette a francia hadvezetőség elképesztő baklövéseit, hihetetlen tájékoztatatlanságát a harctéri eseményekkel kapcsolatban, nem említette a III. Köztársaság *politikai vezetésének csődjét*, nem említette a belső árulók, az „ötödik hadoszlop” embereinek *raffinált tevékenységét* a lakosság menekülési pánikjának felkeltésében. Egy francia újságíró, aki részt vett a belgiumi, az észak- és közép-franciaországi harcokban, le-

írja, hogyan „szervezték” meg a lakosság menekülését a belső árulók.

Rendszerint azzal kezdődött, hogy német repülőgépek egy-két bombát dobtak valamely városra vagy nagyobb községre. A repülőgépek távozása után villámgyorsan terjedt a hír: „Gyorsan menekülni addig, míg nem késő. A várost a repülők szét fogják rombolni, a repülők után pedig jön a Gestapo. Mindenki tudja, mit műveltek Lengyelországban. Meneküljünk!” Az eredmény: városok, falvak egész lakossága a polgármester, a pap vezetésével felkerekedett és menekült... Elárasztották az országutakat, valóssággal lehetetlenné tették a még harc képes katonaság felvonulását.

Virginia Cowles, amerikai haditudósító írja a lakosság meneküléséről:

„Más alkalommal is láttam már menekülőket Spanyolországban és Csehszlovákiában; láttam, amint vánszorogva vonultak végeleáthatatlan sorokban a lengyel, román határon, vagy fenn északon, Finnország jeges országútjain. De a *Párizsból való menekülés volt a történelem első gépesített menekülése*. Lehetett látni menekülőket lóval vont kocsikon, szekereken és kerékpárokra is. De túlnyomó többségük a gépkocsit választotta a menekülés céljaira.

Minden járművet felhasználtak, amelyhez négy kerék tartozott és amelyben motor volt, tekintet nélkül arra, hogy a jármű milyen elavult vagy útra alkalmatlan. Egymás mellett lehetett látni taxikat, a pékek kihordó teherkocsijait, elegáns sportgépkocsikat, a párizsi autóbuszokat; valamennyi tömve volt menekülőkkel. Egy alkalommal koporsószállító gépkocsit is láttam, tele gyermekekkel. Ez a fantasztikus gépkocsitömeg egymás mellett hármassorokban haladt, bár inkább kúszott csigalassúsággal déli irányba, ismeretlen cél felé.”

(A franciaországi tapasztalatokon okulva, az angol hadvezetőség 1940 júliusában elrendelte, hogy német invázió esetén senki sem hagyhatja el lakóhelyét; a katonaság pedig parancsot kapott, hogy szükség esetén fegyverrel tisztítsa meg a civilektől a közlekedési vonalakat, az országutakat és a vasutakat.)

Végül, de nem utolsósorban meg kell említenünk még egy tényezőt, mely a francia hadsereg összeroppanásának egyik legfontosabb oka volt, és ez a *hadsereg elégtelen, korszerűtlen felszerelése*.

André Maurois, a neves francia író, 1940 őszén a „*Neue Zürcher Zeitung*” című svájci lapban rendkívül érdekes cikksorozatot jelentetett

meg a következő címmel: „*Hogyan vesztette el Franciaország a háborút?*” A sorozat bevezetőjében elmondja egy találkozását Churchill-lel — 1935-ben. Churchill négy szemközt a következőket mondta neki:

— Maurois úr, önnek nem szabad több regényt írni. Nem! És ne írjon többé életrajzokat sem. Nem. Nem!

Maurois meghökkenve nézett rá, mire Churchill így folytatta:

— A következő lenne most az ön feladata. Minden nap írjon egy cikket, egyetlen cikket, minden nap ugyanarról. Ezekben a cikkekben, bármilyen formában, ami önnek megfelel, egyetlen gondolatot kell kimondani: *a francia légiflotta, mely egykor a legjobb volt a világon, visszaesett a negyedik vagy ötödik helyre. A német légiflotta, mely egykor egyáltalán nem létezett, gyakorlatilag ma a legjobb a világon...* Ez minden.

Mikor pedig Maurois azt válaszolta, hogy ő nem légügyi szakember, az ő szavára e kérdésben úgysem ad senki, éppen ezért ő továbbra is regényeket és életrajzokat fog írni, Churchill a maga ironikus stílusában kijelentette:

— Önnek nincs igaza. Ebben a pillanatban csak egyetlenegy téma van, amely iránt egy francia érdeklődést tanúsíthat, és pedig: a fenyegető német légierő... Kultúra és irodalom felbecsülhetetlen dolgok, de a kultúra hatalom nélkül rövid időn belül nem lesz élő kultúra — fejezte be szavait Churchill.

Maurois nem írta meg a cikkeket. Persze Churchill maga sokkal többet tehetett volna, mint Maurois, ha nem is a francia, de az angol légierő fejlesztéséért...

Amikor a náci páncélosok és légierők betörték Belgiumba és Hollandiába, kiderült, hogy a francia csapatok nem rendelkeznek megfelelő páncélelhárító fegyverrel, légiflottájuk pedig mind mennyiségben, mind minőségben messze elmarad Hitler félelmetes Luftwafféja mögött. Ismét csak egyetlen példa: *Giraud tábornok hadseregcsoportja mindössze nyolc elsővonalbeli harci repülőgéppel rendelkezett...*

A június 16-i német hadijelentés győzelemittasan közli: „Az egész arcvonal a Csatornától a svájci határig győzelmesen tör előre.

Az ellenségnek a Loire irányában való üldözése közben, motorizált és nem motorizált kötelékek *versengenek a hatalmasabb menetteljesítményekért* és számtalan esetben bekerítik a menekülő és kimerült franciákat. A foglyok száma állandóan emelkedik.

A légierő szakadatlan támadása hatalmas pusztítást végez a

vasúton és gyalogmenetben a Loire felé visszaözönlő francia seregben.

Párizstól délkeletre és a Marne felső folyásán erős páncélos és motorizált kötelékek törnek déli irányba előre. A langres-i fennsíkot átléptük és ezzel átvágtuk a Saartól és a Rajnáról visszaozönlő francia erők visszavonulási útját. Verdun várát, összes erődjével együtt elfoglaltuk és bevettük a Longuyon vidéke erős erődtényeit.

A Saar-arcvonalon, St. Avold és Saarlouis között áttörtük a Maginot-vonalat.”

Néhány francia seregtest még harcol, de egységes vezetés híján a francia katonai egységek nagy többsége rendezetlenül özönlnek dél felé, miközben a német csapatok „versengenek a hatalmasabb menetteljesítményekért...” Furcsa háború...

Június 17-én a hajnali órákban *Spears tábornok*, az angol kormány külön katonai megbízottja a francia kormánynál, jelenti Londonba, hogy nézete szerint a Petain kabinet megalakulása után, az új viszonyok között nem tud hasznos munkát végezni, ezért *engedélyt kér az Angliába való visszatérésre*. A helyzet jellemzésére megemlíti azt is, hogy Weygand, Darlan és az egyre nyíltabban tevékenykedő nácibarát elemek komolyan fenyegetik mindazokat, akik a harc folytatása mellett állnak ki, így elsősorban *De Gaulle tábornok testi épségét, szabad mozgási lehetőségét látja veszélyeztetetnek*.

Ekkor De Gaulle biztonságba helyezésére a következő tervben állapotnak meg: De Gaulle, a hadügyminisztérium államtitkára, reggel bemegy hivatalába, különböző sürgős utasításokat ad, azután kikíséri *Spears tábornokot* a repülőtérrre, majd amikor a gép megindul, hirtelen felugrik *Spears mellé* és vele együtt elrepül Angliába.

Minden az előírt terv szerint történik; így sikerül De Gaulle-nak az őt kísérő titkosrendőrök orra előtt és szeme láttára elmenekülnie.

Az események gyors iramban peregnek tovább. A *Petain kormány felkéri Francót, tegyen puhatolózó lépéseket Berlinben a fegyverszünet irányában*. Ezzel egy időben rádióbeszédben jelenti be, hogy a francia kormány fegyverszünetet óhajtott kötni, mert a háború már elveszett...

(Közhírré tenni, hogy a háború folytatása teljesen kilátástalan, ami-

kor a fegyverszüneti kérelemre az ellenség még nem válaszolt, ez egyszerűen a harcoló csapatok elárulása, hátbatámadása.)

Ugyanezen a napon az angol miniszterelnök bejelenti a *londoni rádióban*, hogy Anglia tovább harcol.

Utána *De Gaulle* áll a mikrofon elé és meghirdeti a francia ellenállást. (És mialatt *De Gaulle* Londonból buzdított, a francia nép harcolt...)

Június 18-án Mussolini Münchenbe utazik Hitlerhez, hogy együttesen döntsenek a francia fegyverszüneti kérclemlről. Az olasz fasiszta diktátort fényes külsőségek között fogadják a náci vezetők. Mussolini félreismeri a helyzetet és olyan követelés-listát terjeszt elő, hogy még Hitler is megsokallja. Mussolini az *Imperium Romanum*, a Római Világbirodalom feltámasztásáról ábrándozott és a következő francia területeket óhajtotta volna olasz csapatokkal megszállni: *Kelet-Franciaország* — a Rhône folyóig, *Korziká, Tunisz, Algír, Francia-Szomáliföld, Oran és Casablanca* (ez utóbbi kettő flottabázisként), végül ráadásul az *egész francia hadiflotta* kiszolgáltatását kérte.

Hitler és Ribbentrop azonban csak morzsákat hajlandó hullatni a győzelem asztaláról a Ducénak, eszük ágában sincs sem Észak-Afrikát, sem a francia flottát olasz kézre adni. Elsősorban a Harmadik Birodalom igényeinek kielégítéséről van szó, csak azután jöhet a fasiszta Olaszország.

Június 19-én veszi át a berlini spanyol nagykövet a tengelyhatalmak válaszát a francia fegyverszüneti kérelemre. S ha Petain és Weygand azt remélték, hogy hazaárulásukat Hitler és Mussolini megfelelő módon értékeli majd, és hogy a fegyverszüneti feltételekről a két fasiszta diktátorral eszmecserét folytathatnak, akkor súlyosan tévedtek.

A német sajtó egységesen hangoztatja: a franciáknak meg kell érteniök, hogy nincs szó holmi kerekasztal-tárgyalásról, nem lehet *szó fegyverszünetről*, hanem *csak feltétel nélküli fegyverletételről*.

De gyorsan lehűtik a náci a francia fasiszták politikai reményeit is. Laval, Flandin és társaik ugyanis gyökeres változást óhajtottak belpolitikai téren; a fasiszta diktatúrák szolgai másolását tűzték ki célul, hogy Franciaország az önkényuralmi rendszer megvalósítása után „egyenrangú” partnere legyen a hitleri Harmadik Birodalomnak és a Duce Olaszországnak.

Már két nappal a Petain kormány megalakulása után, június 19-én a náci külügyminisztériumhoz közelálló *Berliner Börsenzeitung* Petain és Laval Franciaországának jövő nagy hatalmi szerepéről szószerint a következőket írja: „Franciaország nem volt hajlandó békességben felépíteni az új Európát, így most kénytelen eltérni, hogy ez az újjáépítés nélküle menjen végbe.”

(Magyarán: késő a bánat, semmiféle angolellenes külpolitikai irányvonal vagy belső fasiszta rendszerváltozás nem biztosíthat Petain, Laval és társai számára beleszólást az Európának a fasiszta Lebensraum (élettér) elv alapján történő felosztásában. (Az újsütetű fasiszták csak statisztálhatnak — ez volt Hitler és Mussolini véleménye Laval és társai buzgó ügyködéséről.)

A fasiszta párt lapja, a *Giornale d'Italia* június 19-én így ír: „Németország és Olaszország el vannak határozva arra, hogy alapjaiban átépítsék Európát... Franciaországnak tehát szembe kell néznie vesztesége következményeivel. Szembe kell néznie győzőivel, akik immár szabadon döntenek Franciaország sorsáról.”

1940. június 19-én, szerdán jelenti Bordeaux-ból az Havas hírszolgálati iroda: „Lebrun elnökletével szerdán reggel 9 órakor államtanácsot tartottak. Az államtanács tudomásul vette a német birodalmi kormány közlését. A közlést a spanyol nagykövet nyújtotta át. Ennek a közlésnek az értelmében a német birodalmi kormány kész a francia kormány tudomására hozni az ellenségeskedések megszüntetésének feltételeit. A német birodalmi kormány — mihelyt a francia teljhatalmú megbízottak neveit közölték — tudatni fogja az időpontot és helyet, ahol ezeket a megbízottakat fogadják. Az államtanács kijelölte a teljhatalmú megbízottakat.”

Ugyanezen a napon a Német Távirati Iroda ismerteti az egyik német lap feltűnést keltő cikkét, amely hangsúlyozza, hogy a franciák számára nincs mentség. A helyzet nem hasonlítható össze azzal, amelyben Németország 1918 novemberében volt. A lap szerint az akkori „győztes” érintetlen arcvonalakkal állt szemben, amelyeket semmiképpen sem lehetett megingatni. A mai győztes az ellenséget teljes megfutamodás állapotában látja. Az akkori győztes saját földjén állt. A mai győztes mélyen benn áll az ellenség földjén. „Nem felejtettük el, hogy miként bántak velünk katonáink hősiessége ellenére, nem felejtettük el, hogy mi következett Compiègne után. Ha azonban most leszámolunk, nem azért tesszük, hogy bosszút álljunk, hanem azért, hogy jövőnket egyszer s mindenkorra biztosítsuk.”

Ezen a napon a Wehrmacht motorizált egységei elfoglalják Cherbourg-t, Rennes-nál elérik a Bretagne-t, Orléans és Nevers között több helyen átlépik a Loire-t, Burgundiában már Lyon felé törnek előre, a strassbourgi székesegyházon horogkeresztes német hadilobogó leng.

Június 20-án hajnalban német motorizált csapatok bevonulnak Lyonba.

Ezen a napon jelenti a „Pest” berlini tudósítója:

„Jóllehet tilos a békecélokról és békefeltételokról fejtegetésekbe bocsátkozni, mégis minden lapközleményből egyértelműen kiviláglik, hogy Elzász-Lotharingia visszaszerzése befejezett tény.”

(1939. augusztus 26-án Hitler biztosította Daladier-t, hogy Németország végérvényesen és örökre lemondott minden területi követeléséről Franciaországgal szemben, nyugati határait változhatatlannak tekinti...)

Az OKW június 21-i jelentése fantasztikus, más körülmények között hihetetlennek tűnő hírt közöl: „A Gion melletti Nevey elfoglalásakor csapataink birtokába került 700 új páncélos harcokcsi.”

Ha ezt a 700 harcokcsit be lehetett volna vetni Párizs előtt...

Compiègne-ben pedig megkezdődnek a fegyverszüneti „tárgyalások”.

A Német Távirati Iroda tudósítója június 21-én jelenti Compiègne-ből: „A compiègne-i erdőhöz vezető útelágazásnál őrszemek állnak. Messze körzetben lezárták a területet. Az 1919-i és 1940-i fegyverszüneti tárgyalások színhelyéhez vezető úttól jobbra tágas sátrat ütöttek fel a francia küldöttség számára. Ebben a sátorban tartózkodik tanácskozásai alatt. A berendezés egyszerű, de kényelmes. Az 1918. november 11-i fegyverszünet emlékművét eltakarták a birodalmi hadilobogóval. Az akkori tárgyalások színhelyéhez vezető rövid fasorban egy díszszázad vonult fel. A térségen két sín pár vezet át. Közöttük valamivel magasabban emlékkő fekszik a következő felirattal: »Itt szenvedett hajótörést 1918-ban a német császárság bűnös gőgje, legyőzve a szabad népek által, amelyeket leigázni merészelt.« Az emlékkő elülső oldalának közvetlen közelében lobog a Führer zászlója. A kőtől jobbra, pontosan ugyanazon a helyen, mint 1918-ban, áll az a vasúti kocsi, amelyben annak idején lefolytatták a tárgyalásokat, és amely-

ben ma a legyőzött Franciaország képviselői átvették a fegyverszüneti feltételeket.

Röviddel 15 óra előtt felvonult a díszszázad, 15,15 órakor (budapesti idő szerint 16 óra 15 perc) a *Führer* gépkocsin az emlékmű előtti térre érkezett. Itt *Göring* vezértábornagy, *Raeder* vezértenegernagy, *Brauchitsch* vezérezredes, *Keitel* vezérezredes, *Ribbentrop* birodalmi külügyminiszter és *Hess* Rudolf, a *Führer* helyettese fogadták. A *Führer* velük haladt el a díszszázad arcvonala előtt. A körtérhez érve, odalépett az emlékkőhöz és azután kíséretével együtt felszállt a vasúti kocsiba.

Valamivel később, 15 óra 30 perckor megjelent a francia küldöttség is, amely csütörtökön Tours közelében lépte át a német vonalat. Innen *Tippelskirch* altábornagy, a hadsereg szállásmentere kísérte el *Compiègne*-be. Franciaország meghatalmazottjai az éjszakát egy párizsi szállóban töltötték. Ma reggel *Compiègne*-be vezették, s ott *Thomas* alezredes, a vezéri főhadiszállás parancsnoka, a kerek térhez kísérte őket. A díszszázad zene nélkül, láphoz tett fegyverrel állott ott.”

A vasúti kocsiban a *Führer* jelenlétében *Huntziger* tábornok, a francia küldöttség vezetője átvcszi *Keitel* vezérezredestől, a védő főparancsnokságának főnökétől a fegyverszüneti feltételeket. A francia küldöttek a német híradós osztagok által létrehozott telefonvonalakon több ízben tárgyalnak *Bordeaux*-val.

A *Pétain*-kormány 24 órán belül elfogadja a német fegyverszüneti feltételeket és június 22-én *Compiègne*-ben aláírják a német—francia fegyverszüneti szerződést.

Június 23-án vasárnap, a francia fegyverszüneti küldöttség — német vezérkari tisztek kíséretében — megérkezik Rómába. Itt már sokkal gyorsabban megy minden, és másnap, június 24-én, este 19 óra 15 perckor Rómában aláírják az olasz—francia fegyverszüneti szerződést is.

Hétfőn, 24-én este, a fegyverszüneti egyezmény aláírása után közli a toulouse-i rádió, hogy a fegyverszüneti feltételeket csak 48 óra múlva teszik közzé...

Június 25-ére virradó éjszaka 1 óra 35 perckor beáll a fegyverszünet és véget ért a szárazföldön a nyugati háború.

A *bordeaux*-i francia kormány kapitulált.

Amit nem tett meg sem a lengyel, sem a norvég, sem a holland, sem a belga kormány, arra a gyalázatos lépésre el tudta szánni magát a *Pétain* kormány.

A nyugati győzelem megünneplésére a *Führer* elrendeli, hogy „tíz napon át lengjenek a lobogók a birodalomban és hét napon át konduljanak meg a harangok.”

Franciaországban pedig június 25-én, kedden, a fegyverszünet életbelépésének napján nemzeti gyásznapot tartanak.

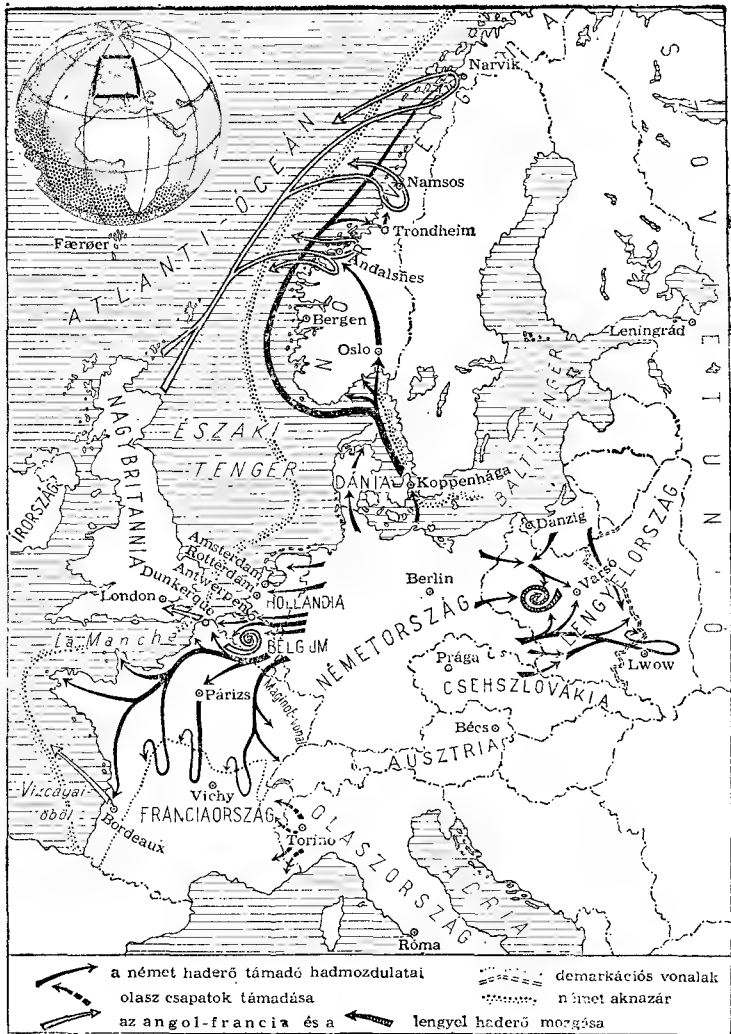
Ezekben a napokban már *rendkívül feszült az angol—francia viszony*. A brit kormányt — érthető módon — nagyon közelelről érintik a fegyverszüneti feltételek, különösen azok, amelyek a flotta további sorsa felől intézkednek. A bordeaux-i angol nagykövet szinte óránként kapja a sürgető telefonutasításokat Londonból a Foreign Office-ből: feltétlenül szerezze meg a fegyverszüneti okmány hiteles szövegét.

Június 23-án *Ronald Campbell* angol nagykövet kihallgatást kér Lebrun elnöktől és *előadja kormánya kérését*. Lebrun sajnálattal közli, hogy ezt a kérést nem áll módjában teljesíteni, mert a francia kormánynak is mindössze egyetlen hiteles példánya van, és rámutat az íróasztalán levő okmányra. Campbell ekkor feláll, egy határozott mozdulattal megragadja és zsebébe gyűri a becses okmányt. Meghajtja magát és gyors léptekkel elhagyja a szobát.

Mire Lebrun elnök ámulatából magához tér, az angol nagykövet már nincs sehol. Egy órán belül ismerik Londonban a *fegyverszüneti egyezmény hírhedt 8. paragrafusát*. Ennek lényege: a francia flottát közelebbről meghatározandó kikötőben össze kell vonni, német—olasz ellenőrzés alatt demobilizálni és leszerelni, kivéve a francia gyarmatbirodalom védelmére szükséges hadihajóhadat.

Mivelhogy ez így túlságosan nyílt bevallása lenne annak, hogy Hitler rá akarja tenni kezét a francia hajóhadra, beleveszik a paragrafus szövegébe a következő mondatot: „A német kormány a francia kormánynak *ünnepélyesen kijelenti*, hogy a francia hadiflottát, amely német ellenőrzés alatt álló kikötőkben van, *nem szándékozik a maga céljaira felhasználni*, olyan egységek kivételével, amelyek a partörzés és az aknaeltávolítás céljából szükségesek.”

Pétain és Weygand elfogadja ezt a feltételt. Mindketten nagy tapasztalattal rendelkezettek abban a tekintetben, hogy Hitler milyen féltő gonddal ügyel adott szavának megtartására. Hogy például éppen legutóbb, másfél hónapja, Belgium semlegességét megsértette, 1939 augusztusi ígérete ellenére...

Osszefoglaló térkép a német offenzívákról a lengyelországi hadjáratról a francia fegyverszünetig

A június 25-én este közzétett német—francia fegyverszüneti szerződés fontosabb rendelkezései:

— A francia kormány intézkedik arról, hogy Franciaországban és a francia gyarmatokon, továbbá a tengeren csapatai szüntessék meg a harcot Németország ellen. (Egyedül Elzász-Lotharingiában fél millió francia katona harcolt még a német csapatok ellen.)

— Franciaország nagy részét német csapatok szállják meg.

— Franciaországnak le kell szerelnie egész szárazföldi, vízi és légi haderejét, csak a belső rend fenntartására szükséges csapatok maradhatnak meg; hogy mennyi és milyen felszereléssel, azt Németország és Olaszország határozza meg.

— A meg nem szállandó területről is ki kell szolgáltatni, a német fegyverszüneti bizottság által megállapítandó mennyiségben, fegyvert, páncélkocsit, mindenfajta ágyút, hadirepülőgépet. A lőszert német, illetőleg olasz ellenőrzés alatt kell raktározni, minden szárazföldi parti erődöt teljes felszereléssel át kell adni, a terveket is ki kell szolgáltatni. — A hadiflottát össze kell vonni a kijelölendő francia kikötőkben és német—olasz ellenőrzéssel le kell szerelni.

— A francia kormány köteles megakadályozni, hogy bármilyen hajót, repülőgépet Angliába vagy más idegen államba szállíthassanak, és megtiltja állampolgárainak, hogy bárhol Németország ellen harcoljanak.

— Az egész kereskedelmi hajózás a németek és az olaszok ellenőrzése alá kerül, a kereskedelmi hajókat be kell hívni vagy semleges kikötőbe rendelni; francia területen az összes rádióállomásoknak be kell szüntetniök adásaikat.

— A szerződés szabályozza a Németországgal való árucseré és gazdasági forgalom alapelvét is.

— A meg szállás költségeit Franciaország fizeti.

— A német hadifoglyok azonnal szabadon bocsátandók a polgári internáltakkal együtt, a Németországban levő francia hadifoglyok a béke megkötéséig fogságban maradnak.

— A fegyverszüneti szerződést a német kormány bármikor felmondhatja.

Az olasz—francia fegyverszüneti egyezmény értelmében az olasz csapatok az előretolt vonalakban maradnak, és nem szállnak meg Franciaország földjén újabb területeket. De ettől a vonaltól ötven kilométernyi mélységben egy sávot demilitarizálni kell.

Hasonlóképpen az olasz Líbia határán a francia Tunisznak és a francia Algírnak, illetőleg az Algírtól délre fekvő területnek tekintélyes mélységű sávjai, valamint — az olasz—brit ellenségeskedések idejére — az egész Francia-Szomália gyarmatot katonaságtól mentesíteni kell. Azonkívül Olaszországnak joga van a fegyverszünet tartama alatt Dzsibuti kikötő használatára is. (Ennek óriási a jelentősége, mert ez a francia gyarmat éppen szemközt fekszik Aden brit hadikikötővel.) *Franciaországnak átmenetileg katonaságtól mentesítenie kell Toulont, Bizertát, Ajacciót, Orant és a tüniszi Mers el Kabirt is.*

A francia hadsereg leszerelésére, a fegyverkiszolgáltatásra, a francia hadihajók összevonására vonatkozó intézkedések meg egyeznek a német—francia fegyverszüneti egyezmény hasonló rendelkezéseivel.

Ami már most közelebbről a francia flotta kérdését illeti, ettől függ ezekben a napokban Anglia sorsa; minden módon és minden eszközzel meg kell akadályozni a francia flotta német kézre jutását.

Churchill már 1940. június 15-ikén Rooseveltnél írt levelében rámutat arra, hogy a francia flotta birtokában Hitler a siker reményében kísérelhetné meg Anglia elözönlését. Ha pedig a brit szigetekre Hitler megveti a lábát, akkor a *megalakuló náci-barát angol kormány kiszolgáltatja a brit flottát Hitlernek.*

Ha pedig ez bekövetkezik, akkor Hitler — a nyugat- és közép-európai hadiiparra támaszkodva — a Berlin—Róma—Tokió „háromszög” között fennálló titkos katonai szerződések alapján, *egyesíti az olasz és a japán flottát a brit és a francia hajóhaddal megerősített német flottával.* Ez a hatalmas hajóhad — írja Churchill — mélyreható változást idézhet elő a tengeri hatalom elsőbbsége terén, sokkal gyorsabban, semminthogy az USA felkészülhetne a változás megakadályozására.

Ha Anglia vereséget szenved, akkor létrejön az Európai Egyesült Államok — náci vezetés alatt, tehát a francia flotta sorsának biztosítása, Anglia védelme céljából az amerikai haditengerészet adjon át 35 torpedórombolót. — Anglia megkapja a kért hadihajókat...

A francia összeomlást megelőző angol—francia tárgyalásokon az angol kormány minden egyes alkalommal azt aljánylja Reynaudnak, hogy a *francia flotta hagyja el az anyaországot és vagy észak-afrikai, vagy angol kikötőbe fusson be.*

Darlan, a francia flotta főparancsnoka június 13 és 17 között nem egy ízben ünnepélyesen meg is ígéri, hogy semmi módon nem engedi a flottát német vagy olasz kézre jutni, és ha a helyzet úgy kívánja, kész az egész flottát Kanadába küldeni.

Június 17-ike után, a Petain-kormány megalakulása után azonban Darlan megváltoztatja álláspontját; most már nem akar halni arról, hogy a flottát angol kikötőkbe irányítsa.

Ez a változás aggodalommal tölti el az angol kormányt. A tengely-hatalmak táborában viszont — a francia fegyverszüneti kérelem után — már azt latolgatják, hogy a francia flotta megszerzése milyen erőgyarapodást jelent Németország és Olaszország számára.

Az Új Magyarország című szélsőjobboldali napilap 1940. június 20-iki számában a lap katonai szakértője lelkesedő cikket ír a megváltozóban levő tengeri erőviszonyokról. „Hírlik, hogy a német—olasz békefeltételek egyike a francia hajóhad kiszolgáltatása. Ha ez még csak hír is, mégis biztosra vehető, mert egész természetes követelés. *Természetes a német követelés, mert Németországnak szüksége van a francia hajóhadra, hogy Angliával gyorsan leszámolhasson.*”

(Felmerülhet a kérdés: ha ilyen gondolatok keringhettek egy magyar szakértő agyában, akkor hogyan nem látta ezt a Petain—Weygand—Darlan trio? Vagy talán mindezt ők is tudták, csak azért nem tették ellene semmit, mert szívük legbensejében a szövetséges Angliával szemben az ellenséges fasiszta hatalmakhoz húztak?)

A fegyverszüneti egyezmény 8. cikkelyének megismerése után az angol kormány megteszi a szükséges lépéseket. Az admirális első lordjának irányításával június utolsó napjaiban kidolgozzák a francia flotta semlegesítésének a tervét, az ún. „Catapulta”-hadműveletet.

Július 1-én közlik a vezérkar főnökével: a „Catapulta”-hadművelet végrehajtására július 2-ről 3-ra virradó éjszaka kerül sor. Az angol kikötőkben, Portsmouth-ban és Plymouth-ban, továbbá Alexandriában horgonyzó francia hadihajókat lefoglalják. Ugyanekkor az időben Gibraltárból fusson ki a „H hadiflotta-raj”; irány Oran kikötője, a Mers el Kabir-i öböl.

A H-raj a következő egységekből állt: a 45 000 tonnás Hood, továbbá a Valiant és a Revolution csatahajók, az Ark Royal repülőgépanyahajó, ezenfelül két cirkáló és tizenegy torpedóromboló.

Az admirális július 1-én rejtjeles parancsot küld Gibraltárba

Sommerville tengernagyhoz; „Július 3-ára felkészülni a Catapulta végrehajtására!”

A tengernagy összehívja a hadihajók parancsnokait, hogy meg-
tanácskozza velük a terv végrehajtásának részleteit. A tanácsko-
záson az egyik tiszt, Holland volt párizsi tengerészeti attasé aggá-
lyait hangoztatja. Véleménye szerint kerülni kell az erőszak alkal-
mazását a francia flottával szemben, mert a támadó akció min-
den franciát szembeállít Angliával.

Sommerville a tanácskozásról táviratban értesíti az admirali-
tást.

Az admiralitás válasza:

„A kormány szilárd elhatározása, hogy ha a francia flotta nem
fogadja el az ön által ajánlott alternatívákat, akkor el kell pusz-
títani. Anglia nem egyezhet bele abba, hogy a francia flotta leg-
jobb egységei német vagy olasz kézre kerüljenek. A megkötött
fegyverszüneti egyezmény e tekintetben komoly veszélyeket rejt.
A francia flottaparancsnok a következő lehetőségek között vá-
laszthat:

*Először: csatlakozik az angol flottához és vele együtt, vállalva
harcol Németország ellen.*

Másodszor: csökkentett legénységgel angol kikötőbe fut be.

*Harmadszor: a flotta menjen el Martinique szigetére, ahol le
fogják szerelni angol vagy amerikai felügyelet alatt.”*

Sommerville admirális július 3-án délelőtt 9 óra 30 perckor ér-
kezik meg Oran kikötője elé és Holland kapitányt küldi a francia
flotta parancsnokához, Gensoul admirálishoz, hogy átadja az angol
kormány jegyzékét.

Miután Gensoul admirális nem hajlandó angol admirális meg-
bizottját személyesen fogadni, Holland kapitány küldönccel jut-
tatja el kormányának jegyzékét az orani francia flottaparancsnok-
hoz.

Ugyanezen a napon délután 3 órakor Bordeaux-ban a francia
minisztertanács megtárgyalja az angol jegyzékét. 4 óra 15 per-
cor mégis létrejön a személyes megbeszélés Gensoul admirál's és
Holland kapitány között. Gensoul közli: a francia flotta hadi-
hajóit nem engedik német vagy olasz kézre jutni, de nem hajlandó
tárgyalni az angol jegyzékről.

Miután Holland kapitány visszatér az angol flotta zászlóshajó-
jára a francia elutasító válasszal, Sommerville admirális 5 óra 54
perckor tüzet nyit a Mers el Kabir-i öbölben állomásozó francia

flottaegységekre. Mindössze hat percig tart az angol hadihajók összpontosított sortüze, s annak eredményeként egy csatahajó ki-
gyullad, egy csatahajó zátonyra fut, egy repülőgép-anyahajó el-
süllyed, mindössze egy csatahajónak sikerül kicsúsznia az angol
hadihajók gyűrűjéből és elérnie Toulon kikötőjét.

A *Portsmouth*, *Plymouth* és *Alexandria* kikötőjében horgonyzó
francia hadihajókat sikerül az angoloknak megszállni, mindössze
a *Surcouf* tengeralattjáró kísérel meg ellenállást.

Július 4-én az alsóházban bejelentik: „A francia hajóhad tekin-
télyes része a kezünkbe került vagy harcképtelenné vált.”

A francia flotta Petain, Weygand és Darlan minden mesterke-
dése dacára sem jutott német kézre. A szigetország ellen indítandó
inváziós hadművelet, a „Fall Scelöwe” tervének kidolgozásában
Raeder tengernagy ezeket a hadihajóegységeket nem vehette szá-
mításba.

*A francia fegyverletétel :
Compiègne-ben aláírják a
megadást abban a vasúti kocsiban,
amelyben 1918-ban a német
kapitulációt írták alá . . .*

*Pétain marsall
kézadással
pecsételi meg
árulását*

*Hitler diadalainak tetőpontján
megbeszéli Mussolinival Európa
és Afrika új felosztását . . .*

... És Észak-Afrika partjain
megkezdődik a sivatagi háború

Ilyen cselekkel sikerült álcázni az angol—ausztráliai erők felvonulását

*Megkezdődött
az ellentámadás*

„Annyi az olasz fogoly, hogy egyelőre nem lehet megszámolni őket” . . .

, Akik örökre ottmaradtak

Német tervek a nyugati hadjárat után — Jodl elgondolásai — A 16. sz. hadműveleti utasítás: Fall „Seelöwe” — Hitler július 19-i békeajánlata — Az inváziós terv — Az atlanti csata — Tengeri csata Montevideo előtt — A mágneses akna — A német tengeralattjárók kezdeti sikerei — A német flotta veszteségei az északi hadjáratban — „Battle of Britain” — A 17. sz. hadműveleti utasítás — Az „X” Tag elhalasztása — Hitler fenyegetése: „ausradieren” — A Luftwaffe kudarca

1940. június 25-én hajnali 1 óra 35 perckor érvénybe lép a fegyverszünet Franciaországban. Véget ér a nyugati villámhadjárat; Belgium, Hollandia, Franciaország Hitler lába előtt hever. A Führer hatalma zenitjén áll — Varsótól az Atlanti-óceán partjáig, Narviktól a Biscayai-öbölíig a náci hadsereg zászlói lobognak. Jó lenne már a győzelem gyümölcsét élvezni. De az nem olyan egyszerű... *Ciano* olasz külügyminiszter emlékirataiban — a maga cinikus modorában — *Hitlert kártyajátékoshoz hasonlítja*, aki bankot robbantott, és most az a legfőbb gondja, hogy mi módon tűnhetne el a kaszinó termeiből nyereségével...

Hitler újabb csatát nyert, de Anglia nem hajlandó a hitleri rezsimmal tárgyalni; a második világháború még nem ért véget. A náci katonai és politikai vezetők között heves viták dúlnak: merre forduljon a német hadigépezet? A Wehrmacht főparancsnokságában két terv merül fel: az egyik — *támadás Gibraltár és Málta ellen*, hogy elvágják a földközi-tengeri angol összekötővonalakat, majd lánggra lobbantsák a Közel-Keletet. Ezt a tervet támogatja többek között *Brauchitsch* és *Heusinger*, ez lenne a legkedvesebb a fasiszta Olaszországnak is.

A *Giornale d'Italia* 1940. június 26-án Olaszország háborús céljait vázolja — a fasiszta olasz rezsimre jellemző „szerénységgel”. A következőket írja: „*Olaszország célja, hogy Gibraltárt és Szuert*

szigorú felügyelet alá helyezze s a földközi-tengeri flottát és a légitámaszpontokat Anglia számára használhatatlanná tegye. Az olasz haderő most valamennyi fronton lassú, de összemorzsoló offenzívát kezdett, és ez az offenzíva fokozatosan, de alaposan eredményes lesz.”

Egy másik cikkben pedig azt írja Gayda, hogy „Olaszország számára tűrhetetlen Anglia földközi-tengeri jelenléte”.

Mindenesetre: akármiképpen ítéljük is meg a Duce nagyhangú fenyegetőzéseit, tény, hogy a német nagyvezérkar egy része szívesen hajlott a földközi-tengeri háborúra.

Az OKW másik része azonban, élén Halder vezérkari főnökkkel, elsősorban Nyugaton kíván döntést elérni, lehetőleg úgy, hogy kierőszakolják a partraszállást Angliában.

E két terv, a háború folytatásának e két változata mellett Hitler egyre gyakrabban tér vissza kedvelt, régóta melengetett elképzelésére, vágyálmára: Keletre helyezni a háború súlypontját, támadást indítani a Szovjetunió ellen. De ennek ekkor még nem érkezett el az ideje.

Hitler 1940 nyarán először Nyugaton akar tiszta helyzetet teremteni, és ezért Anglia ellen fordul. Szerte Európában a menekülő náci katonák kihívó büszkeséggel éneklik: „Wir fahren gegen Engelland”, azaz — „megyünk Anglia ellen”.

A *Völkischer Beobachter*, a náci párt hivatalos lapja 1940. június 24-én — a fegyverszüneti szerződést méltatva — vezércikket ír a francia—német jóviszony megteremtéséről, melynek előfeltétele, hogy „a szárazföldi nemzetek végleg megszabaduljanak attól a gonosz hatalomtól, mely a Csatornán túl, az angol szigeteken lakozik”. A *Völkischer Beobachter* dacosan leszögezi: „Németország vállalja ezt a feladatot és azonnal végre is akarja hajtani.”

Persze, azért a dolog nem olyan egyszerű, és a német—olasz—francia fegyverszüneti egyezményt követő három-négy hétben a tengelyhatalmak vezérei még reménykednek az Angliával való kiegyezés lehetőségében, ha a nyilvánosság előtt, a sajtóban, a rádióban rendkívül harcias fenyegetésekkel árasztják is el a brit kormányt.

Az igazság az, hogy a tengelyhatalmak vezetői kissé tanácstalanul állnak a nagy franciaországi győzelem után; nem értik Anglia magatartását. Jodl tábornok, Hitler egyik bizalmas katonai tanácsadója például úgy vélekedik, hogy Anglia a háborút már tulajdonképpen elvesztette, de ez a tény még nem hatolt a brit

kormány tudatáig, most már csak az a feladat, hogy erre ráébredessék.

1940. június 30-án Jodl felvázolja az Anglia ellen folytatandó háborúra vonatkozó elgondolásait:

„Ha a politikai eszközök nem vezetnek célhoz, akkor Anglia ellenállását erőszakkal kell megtörni,

a) az angol anyaország elleni harccal,

b) a háborúnak a perifériákra való kiterjesztésével.

Az a) esetre három lehetőség van:

1. Az ostrom.

Harc mindenfajta behozatal és kivitel meggátlására, a tengeren és a levegőben.

Harc az angol légierő és az ország hadigazdasági erőforrásai ellen.

2. Terrortámadás az angol lakóközpontok ellen (Terror-Angriff gegen die englischen Bevölkerungszentren).

3. Partraszállás, Anglia megszállása céljából.

Az Anglia fölötti német győzelem már csak idő kérdése. Nagyobb ellenséges támadó hadműveletek többé nem lehetségesek. Németország tehát olyan hadviselési módszert választhat, amely megkíméli erőit és elkerüli a kockázatot.

Kezdetben a harc az angol légierő ellen folyik, abból a célból, hogy a mi hadigazdasági bázisaink elpusztításának lehetőségét csökkentjük és végül egészen megszüntessük. Ezentúl az angol légierőt a mi rombolóink, harcirepülőink hatósugarán belül le kell verni vagy legalábbis arra kényszeríteni, hogy közép-angliai támaszpontjaira vonuljon vissza. Hogy ott leverjük, az aligha fog sikerülni...

Ha sikerül a repülőgépiparnak London és Birmingham környékén koncentrált üzemait kikapcsolni, akkor az angol légierő többé nem tud új erőre kapni. Ezzel Angliának Németország elleni katonai akcióképessége megszűnik, minthogy az angol flotta által létrehozható blokádnak nincs többé a háború kimenetele szempontjából döntő jelentősége...”

Jodl azt reméli, hogy az angol behozatal és kivitel megakadályozásával, továbbá az ezzel egy időben kifejtett propagandával és terrortámadásokkal, amelyeket mint megtorló-akciókat kell magyarázni, meg lehet gyengíteni az angol élelmezési bázist, és így előbb kimerül, majd megtörik a nép ellenállóereje, úgyhogy kormányát kapitulációra kényszeríti.

Angliában partraszállást szerinte akkor lehet számításba venni, ha a légiuralmat a Luftwaffe már kiküzdötte... Augusztus vége, szeptember eleje előtt ez a helyzet nem fog bekövetkezni.

Tekintettel arra, hogy 20 angol hadosztály ellenakciójával kell számolni, legkevesebb 30 német hadosztályt kell átdobni. Mindennek ellenére a partraszállást, mint „ultima ratio”-t, a legapróbb részletekig elő kell készíteni — magyarázza Jodl.

A b) ponttal kapcsolatban Jodl röviden elemzi az angol anyaországon kívül folytatandó harc feltételezhető, számba jövő területeit (Szezei-csatorna, Gibraltár), az esetleges szövetségeseket.

Az olaszok felhasználását illetően megjegyzi, hogy ha az olaszok csatlakozni akarnak az angol anyaország elleni harchoz, az olasz tengeralattjárók részt vehetnek benne, a francia kikötőkből kiindulva, az olasz légierő harci kötelékei pedig a német Luftwaffe keretein belül harcolhatnak.

„Az olasz szárazföldi hadsereg egységei, tisztán katonai szempontból nézve, egyrészt nem szükségesek, másrészt semmi haszonnal nem járnak.”

Jodl a következőképpen fejezi be feljegyzését:

„Tekintettel arra, hogy Anglia többé már nem a győzelemért, hanem birtokainak és a világhelyzetének megtartásáért harcol és harcolhat, minden valószínűség szerint hajlani fog a békére, ha megtudja, hogy ezt a célt most még aránylag olcsón elérheti.”

(Hitler már 1939 októberében, a Fall „Gelb” kidolgozásával egy időben, utasította Raedert, hogy hozzon létre külön csoportot annak a kérdésnek tanulmányozására, mi módon lehetne Angliában partra szállni?)

Raeder nem sokkal később előterjesztette inváziós javaslatát, amelynek előfeltétele: a francia, belga, olasz és holland tengerpart, kikötők, folyótorkolatok teljes ellenőrzése. Ekkor, 1939 őszén ezek a feltételek teljesíthetetleneknek látszottak. 1940. június 25-én azonban mindciz ölébe hullott a német haditengerészetnek.

Július 2-án az OKW megkapja a Führerbefehlt, a vezéri parancsot: meg kell kezdeni az angliai partraszállás előkészületeit.

Július 16-án Hitler kiadja 16. számú utasítását az Anglia elözönlését célzó terv kidolgozására. Az utasítás bevezetőjében a Führer leszögezi: „Minthogy Anglia kétségbeejtő katonai helyzete ellenére semmiféle hajlandóságot nem mutat a megegyezésre, elhatároztam, hogy a szigetország ellen partraszállási tervet készítek elő és, ha szükséges lesz, hajtok végre. A célja ennek az

akciónak az lenne, hogy a brit anyaországot mint a Németország elleni háború bázisát kikapcsoljuk. Az egész operáció előkészületeit augusztus 15-ig be kell fejezni." Az utasítás leszögezi, hogy a terv sikeres végrehajtásának feltétele: a Luftwaffe az angol légerőt morálisan és gyakorlatilag oly mértékben gyengítse meg, hogy ne tudjon a német támadás, a partraszállás ellen fellépni.

Hitler nem feledkezik meg a meghódítandó szigetország birodalmi kormányzójának kinevezéséről sem: erre a megtisztelő posztra Ernst Wilhelm Bohlét, a náci párt külföldi szervezeteinek vezetőjét veszi számításba. Bohléra azért esett a választása, mert Angliában született, ott is nevelkedett, tehát ismeri a helyi viszonyokat.

Az egész terv fedőneve: „Seelöwe” (fóka).

Már most itt, előljáróban, még a részletek feltárása előtt, el kell mondanunk, hogy az angliai partraszállásért sem Hitler, sem a nagyvezérkar nem lelkesedett túlságosan. Különösen a haditengerészet főparancsnokságának voltak súlyos aggályai. Raeder admirálisnak a norvégiai invázió alkalmával, Narviknál volt alkalma tapasztalatokat szerezni a túlsúlyban levő brit tengeri flotta erejéről. Mi lesz, ha az angol flotta a partra tett német csapatokat elvágja az utánpótlástól? Narviknál Dietl osztrák alpesi vadászai visszavonultak a hegyekbe, ameddig Oslo felől, a szárazföldön megérkeztek a Wehrmacht páncélos és gyalogos egységei; de hogyan lehet ezt megcsinálni a brit szigeten?

Továbbá: ha a francia, holland, belga kikötőktől az angol tengerpartig rövid is az út, mégis olyan tengeren kell átkelni, ahol a vég-sőkig elszánt ellenség az úr.

Ezalatt Göbbels propaganda-gépezete nagy energiával folytatja a lélektani hadviselést, a kül- és belföldi sajtót a legmeghökkenőbb információkkal árasztja el.

A Tribuna című olasz lap berlini tudósítója például július 16-án azt jelenti Berlinből, hogy jól értesült körök véleménye szerint a háború nem két év múlva, hanem két hónap, esetleg két hét múlva befejeződhetik. A világ legnagyobb hadseregének, a Wehrmachtnak Angliával ugyanolyan gyorsan végeznie kell, mint ahogyan a francia ellenséggel bánt el a flandriai síkságon.

Ugyanezen a napon Gayda a Giornale d'Italia-ban a következő fenyegetést intézi Anglia címére: „Igen kevés nap múlva véget érnek a Nagy-Britannia elleni előkészületek. Nagy-Britanniát fel

fogják szólni, hogy végezze el utolsó számadását: válasszon az Európa megújítását elvégző erők előtt való meghódolás avagy a háború legkeményebb és leghevesebb továbbfolytatása között, amely háború nem évek és félévek, hanem napok, sőt órák során olyan pusztulást fog hozni, hogy egyszerre végezni fog Anglia hatalmával.”

Miután mindez a fenyegetés hatástalan marad, és a Churchill kormány semmi hajlandóságot nem mutat az egyezkedésre, Hitler más módszerhez folyamodik. Július 19-én Berlinben, a birodalmi gyűlésen beszédet mond. Hitler kifejti, hogy most, a nyugati hadjárat befejezése után nem lát semmiféle alapot a háború folytatására, ezért kössék meg a békét. A Führer beszéde befejezésével a következőket mondja: „Churchill úr ezúttal kivételesen higgyen nekem, amikor mint próféta a következőket mondom: ha a német haderő válaszára sor kerül, egy nagy világbirodalom fog darabokra törni. Egy világbirodalom, melynek megsemmisítése vagy akár csak megkárosítása sohasem volt szándékomban (!). Tisztában vagyok azzal, hogy a *harc folytatása csak a harcoló felek egyikének teljes szétzúzásával fejeződhetik be*. Hadd higgye Churchill, hogy Németország lesz az. *Én tudom, hogy Anglia lesz.*”

Hitler békeajánlatára három nap múlva, július 22-én Halifax angol külügyminiszter válaszol rövid rádióbeszédben: „*A brit birodalom és népei nem fogadják el azt az új világot, amelyet Németország tervez.*”

A történeti igazság kedvéért el kell mondanunk azonban azt is, hogy Hitler beszédével kapcsolatban Angliában egyes, nem is jelentéktelen tényezők nem foglalnak el olyan mereven elutasító álláspontot, mint az angol kormány. Így például Lloyd George Hitler beszéde után azonnal kihallgatást kér a királytól és *sikra száll amellet, hogy kezdjenek tárgyalásokat a tengelyhatalmakkal* — jelenti a Magyar Nemzet tudósítója Londonból.

Stockholmi távirat szerint a windsori herceg is hasonló álláspontra helyezkedik, a londoni City urai pedig olyan irányban igyekeznek befolyásukat érvényesíteni, hogy a kormány *legalább vizsgálja meg az esetleges békefeltételeket*.

Végül itt említjük meg, hogy az olasz katolikus lapok 1940 július elején, nyilván nem minden alap nélkül, arról írnak, hogy „a Vatikán befolyásos körei nagy erőfeszítéseket tesznek a béke útjának egyengetésére”.

Mindenesetre érdemes elgondolkodni azon, hogy Hitlerrel, a náci Németország Führerjével, kik, milyen tényezők keresték a megegyezést, kik óhajtották — kenetes kifejezéssel élve — „egyengetni a béke útját”.

De ezek a próbálkozások sorra mind hajótörést szenvednek, és teljes erővel megindul az invázió részletes kidolgozása.

Július 21-én a szárazföldi haderő, a haditengerészet és a légierő főparancsnokai megbeszélésre ülnek össze Hitlernél az angliai invázió ügyében.

Hitler felhívja a figyelmet arra, hogy a Fall „Seelöwe” nem hasonlítható össze a norvégiai vállalkozással, ahol csak egyszeri átkelést kellett végrehajtani; itt nem lehet számítani a meglepetésre, mint lényeges, a harcot befolyásoló tényezőre, nem lehet számítani arra sem, hogy az ellenséget felkészületlenül éri a támadás; tekintetbe kell venni, hogy ennél az akciónál az egyik legnehezebb dolog az anyagi utánpótlás biztosítása, hiszen „semmiféle, általunk elérhető ellátásra nem számíhattunk Angliában” — mondja Hitler.

A részletek tárgyalásakor kiderül, hogy szinte áthidalhatatlan ellentétek állnak fenn a szárazföldi hadsereg, a légierő igényei és a haditengerészet főparancsnokának álláspontja között. A *Wehrmacht egész sor partraszállási pont biztosítását kéri* Anglia déli partjai mentén Dover és Portland között, továbbá Ramsgate-nél, Dvertől északra, a Luftwaffe pedig 42 légelhárító üteg átszállítását kívánja rögtön az első hullámban. Ebben — Halder elképzelései szerint — *100 ezer embert kellene partra tenni*, megfelelő fegyverzettel, majd ezt követné a *második inváziós hullám 160 ezer emberrel*.

Ezzel szemben Raeder nagyadmirális, a haditengerészet főparancsnoka kijelenti, hogy képtelen biztosítani a partraszállást a megjelölt tengerparti sáv egész hosszában; *egy vagy legfeljebb két pontot tud vállalni*. A hadsereg igényeinek teljesítéséhez *2 millió tonna hajótér* szükséges, de a haditengerészet ennek a felével sem rendelkezik.

Augusztus 7-én Halder és Raeder újabb megbeszélésre ül össze a Fall „Seelöwe” ügyében. Halder kijelenti: a haditengerészet terve elfogadhatatlan, a szárazföldi haderő szempontjából ez az öngyilkossággal egyenlő. „Ez egyértelmű lenne azzal” — fejtegeti

Halder — „*mintha a csapatokat egy húsdarálón nyomnám keresztül.*”

Végül augusztus 27-én Hitler dönt, és a döntés kompromisszum a hadsereg és a haditengerészet álláspontja között. Az új utasítás szerint a partraszállási sáv Doveről délre kezdődik és Portsmouth-tól keletre végződik, mintegy 80—100 mérföld hosszúságban.

Az inváziós haderő főparancsnoka Rundstedt, a haditengerészet rendelkezésére álló flotta 1 200 000 tonna űrtartalmú.

Az első hullámnak egy hét alatt el kell érnie a Canterbury—Ashford—Mayfield—Arundel vonalat.

Egy hét múlva, a partraszállási hídfő megerősítése után, az invázió második szakaszában, a szárazföldi haderő egységeinek a Gravesend—Reigate—Petersfield—Portsmouth vonalig kell előre nyomulniuk.

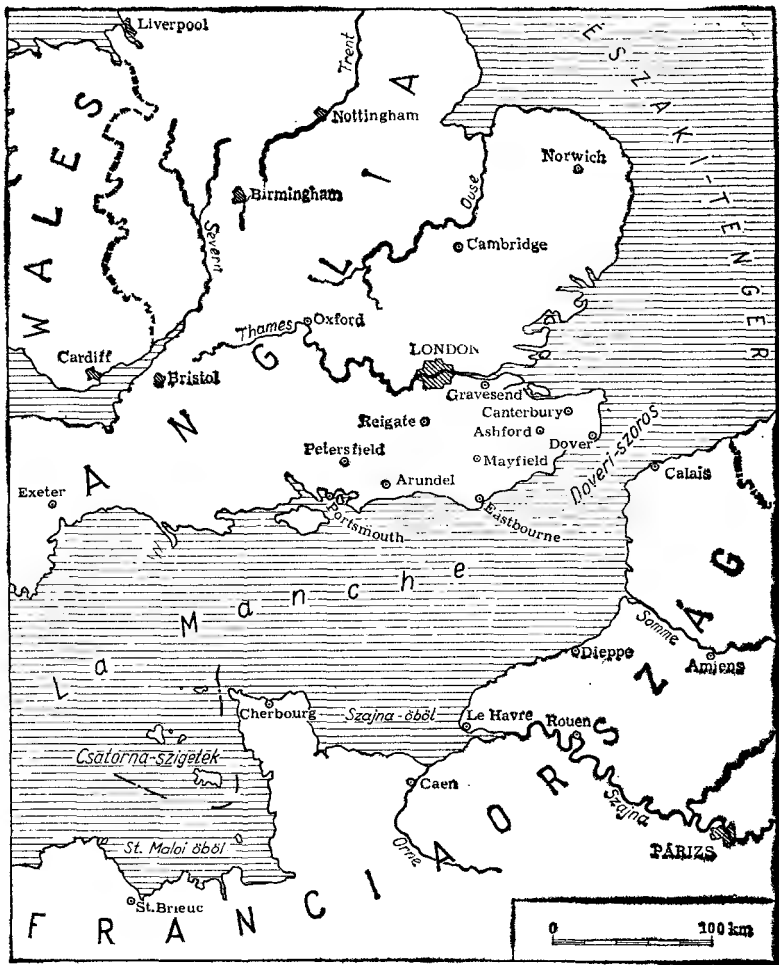
Halder gögösen kijelenti: „*Ha a partraszállás sikerül, a szárazföldön nem lehet ellenállni a német csapatoknak.*”

A partraszállás végrehajtásának két előfeltétele volt: az egyik a Csatorna, valamint a dél- és délkelet-angliai tengerpart fölött a korlátlan légiuralom megszerzése; — a másik: Anglia behozatalának és kivitelének súlyos megzavarása, tengeri összeköttetések elvágása.

Ami az utóbbit illeti, már a második világháború kitörésekor megindult a harc a tengereken, elsősorban az Atlanti-óceánon. Az atlanti-óceáni csata kezdettől fogva valódi háború volt, itt nem ügyeltek a szemben álló felek egymás flottájának épségére, az óceánon nem volt „furcsa háború”...

Az atlanti csatára közel két évtizedig készült Németország. A német haditengerészeti flotta felfegyverzése nem az 1933 januári Macht-ergreifunggal, a nácik hatalomrajutásával kezdődött. A versailles-i szerződés értelmében Németország megszűnt tengeri nagyhatalom lenni. 1920. január 10-én lépett életbe a békeszerződés, de alig telik el néhány hónap, és a német haditengerészet főparancsnokságának utasítására két német cég, a Germania-Werft és a Vulkan-Werft eladja Japánnak az U 142 jelzésű tengeralattjáró-cirkáló és az U 117 jelzésű aknarakó-tengeralattjáró-cirkáló terveit. A megállapodás értelmében a tengeralattjárók japán hajógyárakban épülnek — német tervezőmérnökök és technikusok irányításával — és a hadihajók kipróbálását német tengerésztisztek végzik el.

Két évvel később, 1922-ben, ha még nem is Németországban, de már Európában dolgoznak a német tengeralattjáró-konstruktőrök. Há-

„Itt kell partra szállni Angliában” — rendelte el a Führer

rom német cég Hollandiában, holland fedőnév alatt tengeralattjáró-tervező irodát létesít 30 mérnökkel és konstruktőrrel. A „holland” cég Törökország és Finnország számára is épít tengeralattjárókat; ezek kipróbálásánál, helyesebben ezen ürügy alatt kisszámú tengerész kiképzését már meg lehet kezdeni...

Az igazi, a nagy lehetőségek akkor nyílnak meg a német haditengerészet előtt, amikor Alfonz spanyol királlyal és Primo de Rivera miniszterelnökkel a 20-as évek végén titkos megegyezés jön létre, mely szerint a spanyol flotta egyik fő támaszpontján, Cadizban a német haditengerészet szükségleteinek megfelelő, 750 tonna úrtartalmú tengeralattjárók épülnek. A terveket a „holland” tervezőiroda kellő időre el is készíti, és 1931-ben kifut a tengerre az első, Spanyolországban épített, nagy hatósugarú tengeralattjáró — német tisztekkel és legénységgel a fedélzetén.

Ezzel egy időben Finnországban, ugyanezen „holland” cég közreműködésével, sikerül kikísérletezni egy olyan tengeralattjáró típust, melynek előállítása aránylag könnyű, nem túl drága, és a Keleti- és Északi-tengeren, mindenféle időjárás esetén felhasználható. Az új, 250 tonnás tengeralattjáró a követelményeknek megfelel — jelenti a haditengerészet főparancsnokságának Schüssler kapitány.

Anglia 1935. június 18-án a hitleri Németországgal flottaegyezményt köt. Az angol kormány beleegyezik abba, hogy a „német flotta ereje a brit világbirodalom összes tengeri erőinek 35 százalékát tegye ki”, ezen belül a tengeralattjárók tekintetében ezt az arányt 45 százalékban állapítják meg. Ha Németország túl akarná lépni ezt a maximumot, elhatározásáról köteles értesíteni (!) az angol kormányt.

(Anglia hadiflottájának tonnaúrtartalma 1935-ben 1 201 700, Németországé 78 600 tonna volt, tehát az angol kormány engedélyével Hitler a német hadiflottát 342 000 tonnával növelheti. — Az 1935-ös német—angol flottaegyezmény egyébként a versailles-i békeszerződés nyílt megszegése volt.)

A flottaegyezmény megkötése után 11 nappal (!) az első német tengeralattjáró kifut a kiel-i hadikikötőből; ez persze korántsem azt jelenti, hogy a német hajógyárakban 11 nap alatt tudtak egy tengeralattjárót elkészíteni, hanem egyszerűen az volt a helyzet, hogy a német—angol flottaegyezmény megkötésének pillanatában 12 teljes U-Boot alkatrészei Kielben voltak, ezenfelül 6 U-Boot építésére minden szükséges feltételt (terveket, szerszámokat, nyersanyagokat) már előzőleg biztosítottak.

Az Angliával kötött egyezmény után japán, holland, török, finn, spanyol segítségre nincs többé szükség, a német haditengerészet főparancsnoksága elkészíti a hírhedt „Z tervet” („Z Plan”), a német hadiflotta hatalmas arányú fejlesztési tervét. Most már angol jóváhagyással és beleegyezéssel épülhetnek a német hadihajók, nemcsak tengeralattjárók, hanem cirkálók és csatahajók is.

Az első flottaépítési program egyik legfontosabb alapelve: a német hadiflottát olyképpen kell megépíteni, hogy háború esetén modern típusú hadihajókkal *fel tudja venni a harcot* — Franciaország, Lengyelország és a Szovjetunió ellen. Anglia és az Amerikai Egyesült Államok ellen indítandó háború nem szerepelt Hitler terveiben a 30-as évek közepén — vallotta Assmann admirális a nürnbergi perben.

(Ha pedig ez így van, és nincs okunk kételkedni Assmann admirális szavaiban, akkor felmerülhet a gyanú az 1935-ös német—angol flottaegyezmény indító okaira nézve... Az persze már más kérdés, hogy amikor 1938 tavaszán változik a külpolitikai helyzet, és a náci Németország aspirációi kezdik már nagyon érzékenyen érinteni a Brit Birodalom érdekeit, akkor az angol nagylelkűségből teljes kapacitással dolgozó német hajógyárak, közöttük a kiel-i Krupp-hajógyár, elő tudnak állítani az atlanti-óceáni hadviselésre is alkalmas hadihajótípusokat...)

A flottaépítési program első részének befejezésére határidőül 1948-at állapították meg; eddig az időpontig 797 hadihajónak kellett volna elkészülni. A háború kitöréséig, 1939 szeptemberéig 405 hadihajó építését fejezik be. Tekintélyes szám, bár a német flotta még így is messze elmarad a brit flotta mögött, de jóval gyengébb a francia flottánál is, ami az alábbi táblázatból is kitűnik:

A német és a szövetséges hadiflotta aránya 1939 szeptemberében:

<i>Hadihajó-típusok</i>	<i>Németo.</i>	<i>Anglia</i>	<i>Franciao.</i>	<i>Lengyelo.</i>
		<i>h a d i h a j ó</i>		
csatahajó	2	15	7	—
repülőgépanyahajó	—	7	1	—
páncéloshajó („zsebcsatahajó”)	3	—	—	—
nehézcirkáló	2	15	7	—
könnyűcirkáló	6	49	12	—
romboló	22	183	59	4
torpedóhajó	20	—	12	2
tengeralattjáró	57	65	78	5
gyorsnaszád	20	27	9	—
összesen:	132	361	185	11

A német hajóhad főparancsnoksága tehát a háború kitörésekor nem gondolhat arra, hogy szabályos tengeri csatában mérje össze erejét az egyesült angol—francia flottával. *Reális stratégiai célkitűzés* csak az lehet, hogy a német flotta zsebcsatahajói, a Deutschland, az Admiral Scheer, valamint az Admiral Graf Spee,

továbbá a *tengeralattjárók próbálják állandóan zavarni a Nagy-Britannia* számára létfontosságú *tengeri összekötő-vonalakat*. Minthogy pedig e feladat megoldására nem áll rendelkezésre elegendő hadihajó, kereskedelmi hajókat is harcbavetnek — megfelelő álcázás és átalakítás után.

A tengeri erőfölény Anglia és Franciaország oldalán van, de az atlanti-óceáni csatában, különösen a háború első időszakában, sok kellemetlen meglepetés éri a nyugati szövetségeseket.

Kezdődik azzal, hogy 1939. augusztus 21 és 24 között a *Deutschland* és az *Admiral Graf Spee*, a német flotta két nagyhatósugarú zsebcsatahajója ismeretlen rendeltetéssel kifut az *Atlanti-óceánra*. Midőn néhány nap múlva kitör a háború, a két német zsebcsatahajó már messze maga mögött hagyta a brit flotta által létesített tengeri záróvonalat. Egyszeriben komoly veszedelem fenyegeti az egész atlanti-óceáni brit és francia kereskedelmi hajóközlekedést, hiszen senki nem tudhatja, hogy hol, merre cirkálnak a gyors és nagy tűzerejű német hajók. A szigetország hajóforgalma lényegesen lelassul, mert a kereskedelmi hajók szinte a háború első napjától kezdve csak hajókaravánokban, convoyokban közlekedhetnek.

Az angol—francia hajóhad 1939 szeptember közepén megkapja a parancsot: minden áron felkutatni és elpusztítani a két német csatahajót.

A *Deutschland* hosszú időre eltűnik, az *Admiral Graf Spee* azonban rövidesen felbukkan Dél-Amerika partjai előtt. 1939. szeptember 30-án Pernambucónál elsüllyeszti az 5000 tonnás *Clement* angol kereskedelmi hajót; ezután átmegy az Indiai-óceánra, ott november 15-én a tenger fenekére küld egy kis brit tankhajót, majd december 2-án és 7-én Cape Freetownnál süllyeszt el két brit gőzöst.

A hajtóvadászat megindul. Az Atlanti-óceán déli részén nyolc, csatahajókkal és repülőgép-anyahajókkal megerősített flotta-csoport cirkál. Végre december 13-án reggel feltűnik az *Admiral Graf Spee* a Plata-folyó torkolatánál, Montevideo előtt, ahol *Harwood* sorhajókapitány parancsnoksága alatt három brit cirkáló várja. Az *Exeter* 19 400 yard távolságról tüzet nyit a *Graf Speere*, az előbb viszonozza a tüzet, majd füstfelhő védelme alatt megpróbál menekülni. Fél óra múltán az *Ajax* már 17 000 yardról támad, a német cirkáló ismét harcba bocsátkozik. Mind a két brit cirkálót súlyos találatok érik, de komoly károk keletkeznek a

Graf Speen is. Másfél óra múltán, amikor az Ajax ismét támadásra indul, a német csatahajó — látva, hogy három oldalról körülkerítették — füstfelhő védelme alatt a Plata-folyó torkolata felé menekül.

Közben a brit admirális parancsot ad a *Cumberland* cirkáló-nak, a *Renown* csatahajónak és az *Ark Royal* repülőgép-anya-hajónak, hogy haladéktalanul siessenek Montevideo kikötőjéhez Harwood flottacsoportjának megerősítésére. A Graf Spee parancsnoka, Langsdorff kapitány december 16-án Montevideóból a következő táviratot küldi a német admirálisnak:

„Kimenekülés a nyílt tengerre és utat törni hazai vizekre, reménytelen. Döntést kérek: süllyeszsem el vagy internáltassam a hajót?”

A Führer válasza: „Meg kell kísérelni minden eszközzel, hogy időt nyerjen semleges vizen. Ha lehetséges, törjön utat Buenos Aires felé. Uruguayban nem lehet szó internálásról. Ha el kell süllyeszteni a hajót, előzőleg komoly mértékben meg kell rongálni.”

Miután a montevideói hatóságok nem hajlandók a Graf Spee tartózkodási engedélyét meghosszabbítani, Langsdorff kapitány december 17-én délután a legénységet átszállíttatja egy német kereskedelmi hajóra, majd este — a kikötőben várakozó nagy tömeg szemeláttára — elsüllyesztí a hajót.

A másik német zsebcsatahajó, a Deutschland hosszú cirkáló körútjáról sértetlenül visszaérkezik a kielikikötőbe, de jó ideig — tekintettel az Admiral Graf Spee sorsára — a német admirális nem meri kiengedni a nyílt tengerre.

Igen komoly veszedelmet jelent ellenben az angol hajózásra — különösen a háború első hónapjaiban — egy különleges, titokzatos akna-típus. 1939. november 8–22 között, tehát mindössze két hét alatt 15 kereskedelmi hajó fut aknára az angol kikötők előtt, de megsérül aknától a Belfast cirkáló is, a *Gipsy* nevű torpedóromboló pedig elsüllyed. A bajt és gondot növeli, hogy az eddig használt aknakutató berendezések hatástalannak bizonyulnak az új akna-típussal szemben.

1939. november 23-án váratlan szerencse segíti az angolok felderítő munkáját.

H. S. Commager a következőképpen írja le a mágneses akna titkának megfejtését:

„November 23-án este 10 órakor az éjszakai őrk Shosburynessnél, a Temze torkolatában megfigyelték, hogy egy német hadirepülőgép valami sötét tárgyat dobott le a tengerbe, közel a parthoz. Begázoltak a tenger vizébe, de a dagály éppen erősödőben volt, és így vissza kellett húzódnuk. Mikor az apály megkezdődött, egy szakasz tengerész villamos kézilámpák fényénél aknát talált félig belefürödve a nedves homokba.

Később 250 méternyire az első aknától egy másodikat is találtak. Mivel az apály elmúlt és a reggeli dagály éppen kezdődött, jobbnak látták, hogy a második aknát csak az újabb apály bekövetkezésekor vizsgálják meg.

Az akna súlya 1120 font volt és ebből 660 fontot tett ki a robbanóanyag.

Miután a szakértők szétszedték a bonyolult szerkezetet, minden titka tisztán állt előttük, és tizenkét órával később már olyan jelentés állt készen, amelynek alapján haladéktalanul megindulhatott a munka a mágneses aknák hatásos ellenszerének kidolgozására. A szakértők néhány nappal később olyan újfajta aknakereső-szerkezetet állítottak össze, mely azonnal eredményesnek bizonyult. A hajókat pedig különlegesen szerkesztett dróthálózattal vették körül, a hajó fedélzetének magasságáig. A drótra elektromos áramot eresztettek, és ennek következtében a tenger fenekén rejtőzködő mágneses akna felrobbanásától nem kellett többé a hajónak félnie. Ez a szerkezet tette lenetővé, hogy a brit személyszállító hajóhad legnagyobb hajója, a nem is egészen kész *Queen Elizabeth* átkelhetett az Atlanti-óceánon és eljutott New York kikötőjébe.”

A zsebcsatahajók és a mágneses aknák keltette veszélyt aránylag gyorsan sikerül leküzdeni, bár a veszteségek nem csekélyek. Csupán a *mágneses aknák miatt* 225 093 tonna úrtartalmú kereskedelmi hajót vesztenek az angolok és szövetségeseik 1940 májusáig.

A tengeralattjárók és a légiflotta elleni védekezés nehezebbnek bizonyul.

A *német hadiflotta tengeralattjárói* már a háború első nyolc hónapjában komoly sikereket érnek el: 1939 szeptemberétől 1940 májusáig 365 449 tonna úrtartalmú kereskedelmi hajót süllyesztenek el.

De érzékeny veszteségeket szenved a brit flotta is. 1939. szeptember 17-én egy német tengeralattjáró az Atlanti-óceán északi részén megtorpedózza a 22 500 tonnás „*Courageous*” repülőgépanyahajót; az elsüllyedt hadihajó fedélzetén 50 repülőgép pusztul el.

Alig egy hónap múlva, *október 14-én* éjjélkor a Home Fleet féltve őrzött fő támaszpontjára, Scapa Flow-ba behatol egy német tengeralattjáró Prien kapitány parancsnoksága alatt és két torpedó lövéssel a tenger fenekére küldi a „Royal Oak” csatahajót. A 30 000 tonnás hadihajó fegyverzete között hat 38 cm-es és tizenkét 15 cm-es ágyú volt. A „Royal Oak” megtorpedózásakor 786 tengerészét veszti el az angol hajóhad.

1940 tavaszán és nyarán a brit admirális nagy gondban van: hónapról hónapra igen sok hajót vesztenek el, a szigetország utánpótlása komoly veszélybe kerül.

A német hadiflotta által elsüllyesztett angol, szövetséges, valamint semleges hajók (tonnaúrtartalomban):

1940	angol	szövetséges	semleges	összesen
május	82 429	134 078	56 712	273 219
június	282 560	187 128	101 808	571 496
július	271 056	48 239	62 672	381 967
augusztus	278 323	55 817	59 870	394 010

Közbevetőleg: a tengeri háború, főként az atlanti csata kimene-tele szempontjából *nem jelent túl sokat Olaszország hadbalépése*, bár számbelileg az olasz flotta nem jelentéktelen: 1939. szeptem-ber 3-án 4 csatahajó, 7 nehéz-, 12 könnyűcirkáló, 59 romboló, 69 torpedóhajó, 105 tengeralattjáró, 69 motoros torpedónaszád és 16 aknarakó hajó tartozik a flotta állományába, de az olasz flotta harcképessége messze elmaradt mind az angol, francia, mind a német mögött.

Az angol miniszterelnök 1940. június 18-án, egy nappal a Petain kormány megalakulása és a francia fegyverszüneti kérelem nyil-vánosságra kerülése után, az alsóházban tartott beszédében kitér az olasz flotta szerepére és gúnyosan a következőket mondja: „Azt beszélük, hogy az olasz flotta a Földközi-tengerről ki fog futni és a mi vizeinken meg fogja szerezni a tengeri uralmat. Ha ezt az olaszok komolyan gondolják, akkor én azt szeretném mondani, hogy *mi Mussolini úrnak a legnagyobb készséggel szabad utat biztosítunk a Gibraltár-szoroson keresztül, hogy eljátszhassa azt a szerepet, amelyre vágyik. Az egész brit flotta feszült figyelem-mel vár arra, hogy bizonyosságot szerezzen róla, vajon az olasz flotta elérte-e már az első világháborús nívót, vagy az alá süllyedt?*”

A német haditengerészet a háború első hónapjait különösebb

veszteség nélkül ússza meg. 1940. február 22-én éri az első komolyabb csapás: egy német bombázógép, mely azt kapta feladatul, hogy a holland partok előtt közlekedő ellenséges hajókat támadja meg, hibás navigáció következtében mintegy 110 km-re eltéved és bombatámadással elsüllyeszti a „Leberecht Maass” és a „Max Schultz” német torpedórombolót. Ez alkalommal 540 német tengerész leli halálát a hullámsírban.

A Fall „Weserübung”, az első nagyobb vállalkozás során, ahol Raeder a flotta nagy részét harcbaveti — mint már említettük — a német haditengerészet igen súlyos veszteségeket szenved; érthető, ha a flotta főparancsnoksága komoly aggodalommal néz az új, még nagyobb feladatot jelentő vállalkozás, a Fall „Seelöwe” elé. 1940 június végén a „Scharnhorst” és a „Gneisenau”, két nagy csatahajó, az „Admiral Scheer” és a „Lützov” (előzőleg „Deutschland”) két zsebcsatahajó, a „Leipzig” és az „Emden” könnyűcirkálók, valamint hat torpedóromboló és hat torpedónaszád előre-láthatólag hosszabb időre javítás alatt áll a hajógyárak dokkjai-ban; mindössze a „Hipper” nehézcirkáló, a „Köln” és a „Nürnberg” könnyűcirkáló, továbbá négy torpedóromboló és tizenkilenc torpedónaszád használható fel az inváziós akciónál.

Churchill június 18-i beszédében a brit flotta abszolút fölényé-nek biztos tudatában jelenti ki: négy-ötezer embert partra szállíthatnak a nácik, sötét éjszakán vagy ködös hajnalban, ezt nem lehet megakadályozni, de már öt hadosztály átszállításához a Csatornán legalább 200—250 hajó szükséges. Ezt a flottát észrevétlenül összegyűjteni és felvonultatni — a légi felderítés és légi fényképezés lehetőségeit tekintve — lehetetlen. Egy inváziós német flotta nem tud átkelni a Csatornán, mert át kell hatolnia széles aknamezőkön, mely mögött ott áll a Home Fleet, a honi hajóhad...

Az angol flotta uralmát a La Manche-csatornában, az Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren sem a német, sem az olasz flotta komolyan nem veszélyeztetheti, a tengeri uralom megtartásának azonban egy komoly feltétele van: az angol légierő a levegőben ne maradjon alul a Luftwaffével, Göring félelmetes légillottájával szemben. A náci sajtó hallatlan fölénnel és magabiztossággal kezeli az Anglia ellen folytatandó háború ügyét, a közeli győzelem tudata sugárzik az ebben az idő tájban megjelenő cikkekből.

Két nappal a francia fegyverszünet életbelépése után, június 27-én írja a náci párt hivatalos lapja, a Völkischer Beobachter — válaszul egy kisebb méretű, német városok ellen intézett angol

bombatámadásra: „Az angol légierő igen hamar meg fogja tudni, milyen erőket ingerelt maga ellen; az európai szárazföldön lefolyt háború pedig ízelítőt ad abból, mi vár majd Angliára...”

Alig két héttel Franciaország kapitulációja után, július 10-én megkezdődik a légiháború Anglia felett, vagy ahogyan az angolok nevezik: a „Battle of Britain”, az angliai csata.

Göringnek 2669 bombázó és harci repülőgép áll rendelkezésére; ellenük Hugh Dowding légimarsall, a RAF főparancsnoka mindössze 960 harci repülőgéppel veheti fel a harcot.

A számbeli túlsúly a náci légiflotta oldalán van, de az angol Spitfire-ok és Hurricane-ek mind gyorsaságban, mind tűzerőben felülmúlják a német Messerschmidteket; az angliai légiháború kezdetén még nyitott a kérdés: melyik jobb, a brit vagy a német pilótaanyag? A RAF vagy a Luftwaffe harci taktikája érettebb-e?

A *légicsata első szakaszában* — 1940. július 10-től augusztus 18-ig — a Luftwaffe azt a feladatot kapja, hogy a brit légierőt csalogassa harcba a Csatorna fölött és vadászrepülő állományának döntő többségét semmisítse meg. Ebben a fázisban a cél elérésére a délkelet-angliai tengeri kikötők, a Csatornában haladó convoyok, hajókaravánok ellen intéznek szakadatlan támadásokat a német nehéz- és zuhanóbombázók. A német légioffenzíva kilencedik napján, július 19-én Churchill látogatást tesz az inváziótól leginkább fenyegetett déli partvidéken és megtekinti a hadgyakorlatot, amelyen részt vesz a déli partvédő hadsereg minden használható tankja. A tankok száma: tizenkettő...

(1940 augusztusának végén az angol hadsereg Angliában még mindig csak 250 tankkal rendelkezik!)

Ezen a napon hangzik el Hitler békeajánlata, melyet három nap múlva az angol kormány hivatalosan is elutasít.

A németek nem nagyon értik az angol állásfoglalást, ezért újabb „kísérleti-ballont” repítenek fel — az olaszok útján.

Július 24-én a *Popolo d'Italia*-ban cikk jelenik meg, amely szerint:

Az Angliához intézett felhívásnak hármas célja van:

1. megkímélni Európát a további súlyos megpróbáltatásoktól,
2. elkerülni azt, hogy az európai újjárendezéssel még tovább kelljen várni,
3. elkerülni a brit világbirodalom szétesését...

A harmadik pont indokolása: „Az angol világbirodalom össze-

omlása után sok Európán túli terület el fog veszni Európa számára.”

Az új ajánlat egyszerűen felosztja a világot, és pedig úgy, hogy „Európa és Afrika egyetlen hatalmas gazdasági területet alkot — s e két földrész az európai »tengely«-é, a náci Németországé és a fasiszta Olaszországé; emellett fennmaradhatna a Brit Birodalom a maga ázsiai, ausztráliai és amerikai alkatrészeivel; ami pedig az USA-t, Japánt és a Szovjetuniót illeti, ezen államokkal itt nem kell számolni, mert ezek magukban is önálló gazdasági egységet képeznek... Ha Anglia viszont nem lenne hajlandó most békét kötni, akkor elkerülhetetlenül bekövetkezik a Brit Birodalom teljes elpusztítása, amelyre nem lett volna szükség... Anglia örökségéből kárpótolni fogják magukat a tengelyhatalmak az elszenvedett károkért.”

Miután Anglia erre az ajánlatra sem ad választ, tovább folyik a német légioffenzíva az angol szigetek ellen.

Július 29-én, a légioffenzíva 19-ik napján *Ansaldo*, Ciano külügyminiszter bizalmasa a *közvélemény megnyugtatóására cikket ír* a *Telegraf* című lapban a nyugati légiháború jellegéről, céljáról. Az olaszok ugyanis már kezdtek nyugtalankodni, mi lesz a megígért gyors győzelemmel — hiszen már több mint egy hónap eltelt a fegyverszünet aláírása óta, és még mindig nincs vége a háborúnak; hogyan hogy Angliát még eddig nem tudták térdre kényszeríteni? *Ansaldo* mindenekelőtt leszögezi, hogy *most nem a villámháborúról van szó*, hanem az *angol erők „fokozatos felörléséről”*. *Ansaldo* a következő magyarázatot veti papírra: „Miközben még maguk az angolok is azonnali, pusztító háborúra számítottak, a bombák ellenállhatatlan tömegére és az ejtőernyős csapatok ezreire, a német tábornokok ismét becsapták *Churchillt*, és most kiéheztetéssel akarják bevenni *Londont*, a nyolcmillió város, és el akarják vágni a külvilágtól. Ez a jelentősége a legutóbbi napokban végrehajtott német bombázásoknak... És a sok millió embernek, aki türelmetlenül kérdezi, hogy mikor kezdődik már meg a nagy offenzíva, azt kell válaszolni: *Hát nem látjátok, hogy már megkezdődött?!*”...

Hitler, a náci tábornokok és admirálisok azonban nem áltatják magukat hasonló ostobaságokkal. A légioffenzíva 21-ik napján, július 31-én Hitler Raeder nagyadmirális előtt határozottan kijelenti: „*Ha a Luftwaffe nyolc napi intenzív légiháborúval nem tudja említésre méltó mértékben meggyengíteni, megsemmisíteni*

az ellenség légierijét, valamint tengeri haderejét és kikötőit, akkor a „Seelöwe» tervet el kell halasztani 1941 májusáig.”

Hogy az Anglia felett dúló légi csatában döntést csikarjon ki, Hitler augusztus 2-án kiadja 17. számú hadműveleti utasítását, mely elrendeli Anglia ellen a súlyosbított légi és tengeri háborút.

Az utasítás e hadműveletre két szakaszt jelöl meg. Az első fázisban a cél: a délkelet-angliai térség légvédelmének szétverése és megsemmisítése. Ha ezt a célt a Luftwaffe elérte, akkor következhet a légioffenzíva második szakasza, melynek célja a teljes légiuralom megszerzése az egész sziget fölött.

Az utasítás értelmében a légioffenzíva kezdete: 1940. augusztus 5.

Göring feltétlenül bízik az oly nagy gonddal és költséggel kiépített Luftwaffében, és ennek a bizakodásnak jegyében informálja Göbbels propagandaminisztériumát az angliai légicsata legújabb fejleményeiről. Augusztus 4-én például az egyik legnagyobb berlini lap, a Berliner Börsenzeitung közli olvasóival: „Anglia helyzete reménytelen”. A Frankfurter Zeitung ugyanezen a napon a következő címmel értekezik: „Miért bukott el Anglia?”

Erről ugyan egyelőre még nem lehet komolyan beszélni, de a légicsata egyre nagyobb méreteket ölt. Augusztus 15-én 1000 német gép támadja Angliát, ami a háború második évének fogalmai szerint hallatlanul nagy légierő-koncentráció.

Az Esti Újság című jobboldali magyar lap berlini tudósítója augusztus 17-én azt jelenti, hogy „Berlinben mindenki a legnagyobb nyugalommal és biztonsággal ítéli meg a helyzetet és meg van győződve arról, hogy a háború rövidesen befejeződik”. (A cikk címe: „Hetedik napja nem alszik Anglia.”)

Hitler 17. sz. utasításával egy időben elrendeli, hogy az „X Tag” („X nap”) — augusztus 15 legyen, tehát a Fall „Seelöwe” végrehajtását ezen a napon kell megkezdeni.

De a „Seelöwe” megkezdéséről egyelőre nem lehet szó, mert az első nagy légiroham nem hozza meg a várt és kívánt eredményt, a Luftwaffe — mint a következő táblázat is mutatja — még német adatok szerint is több mint kétszerannyi gépet veszít, mint a RAF.

Időpont	A RAF A Luftwaffe vesztései		
	angol adatok	német szerint	angol
1940. július 10—13	15	45	63
1940. július 14—20	22	31	49
1940. július 21—27	14	51	58
1940. július 28—augusztus 3	8	56	39
1940. augusztus 4—10	25	44	64
1940. augusztus 11—17	134	261	496
1940. augusztus 18—24	59	145	251
1940. július 10—augusztus 24 összesen:	277	633	1020

Az angliai légi csata második szakasza 1940. augusztus utolsó hetében kezdődik és majdnem szeptember végéig tart, amikor is a Luftwaffe megpróbál utat törni London felé — az angol főváros légvédelmének és repülőtereinek szétrombolásával.

Augusztus 24-én — a Telepress hírügynökség jelentése szerint — „Hitler kancellár elhagyta Berlint, hogy visszatérjen a nyugati arcvonalon levő vezéri főhadiszállásra. Ugyanekkor egész Németországban jelentős csapatmozdulatokat figyeltek meg nyugati irányban.”

A hírügynökség jelentéséből jól értesült körök azt következtették, hogy küszöbön áll Anglia előzőnlése.

A Luftwaffe a légi csata második fázisában egyre súlyosabb terrortámadásokat intéz London, valamint a nagyobb városok ellen. Az Esti Újság szeptember 2-án a következő helyzetképet festi az angliai frontról: „Egyetlen füsttengerré változott Anglia az utolsó három napban... Anglia 27 legnagyobb városa lángokban áll... Varsó és Rotterdam elpusztítása semmi nem volt ahhoz képest, ami most Angliában történik.”

A Royal Air Force pedig bámulatra méltó hősiességgel és kitartással harcol; Göring légiflottája nem tud döntést kicsikarni. Szeptember 3-án Hitler az „X Tag”-ot kénytelen szeptember 15-ről szeptember 21-re halasztani, de még tovább fenyegetőzik. Szeptember 4-iki beszédében még kihívóan, elbizakodottan jelenti ki: „Bármilyen jöjjön is, Angliát le fogjuk törni. A háborúnak ez az egyetlen határideje, más határidőt nem ismerek. Ha most Angliában kíváncsiskodnak és azt kérdezik: de hát nem jöttök már végre?

Megnyugtatom őket: jönni fogunk. Nem kell mindig ilyen kíváncsinak lenni” — mondja a Führer.

Az angol nép 1940 nyarán rendkívül nehéz időket él át. A szüntelen náci légitámadások nagy megpróbáltatást jelentenek a polgári lakosságra is.

Mollie Panter-Downes, angol író a következőket írja London sorozatos bombázásáról::

„A londoniak számára ismeretlen fogalomná lett, hogy nyugodt éjszakáik legyenek. Csak rossz éjszakáik vannak, rosszabb éjszakák vagy kevésbé rosszak. Alig van valaki, aki nyugodtan végig tudott aludni egyetlen órát az elmúlt héten. Este a légvédelmi szirénák szinte pontosan mindig ugyanabban az órában szólalnak meg. Ilyenkor a szegényebb negyedekben a nyilvános óvóhelyek előtt hosszú sorban állnak az emberek, kezükben takarókkal, termoszpalcakkokkal, karjukon kicsiny gyermekekkel. A németek a légi villámháborút, a Blitzkrieget olyan célpontok ellen irányítják, mint: fáradt boltilányok, álmatlanságtól véraláfutásos szemű kishivatalnokok, ezer meg ezer számra otthonukból kikergetett szegény családok, akik gyermekükben találják maguk előtt azt a kevés holmit, amit szétbombázott lakásukból nagy nehezen megmentettek. Ilyen álmatlanul eltöltött éjszakák után gyorsan bekövetkezik a teljes kimerülés állapota. És mégis meglepő, hogy ilyen szörnyű körülmények között az emberek milyen töretlen kegyelmmel és félelmet nem ismerő bátorsággal végzik kötelességüket... A város keleti negyedeinek, az East Endnek szegény lakossága különösen sokat szenvedett a bombázások következtében. Az angol főváros hírhedt szegénynegyedeinek, a slumöknek egész házsorait döntötték romba a német bombázók. Így azokat érték a legsúlyosabb csapások, akik legrosszabbul voltak öltözködve, a leghiányosabban táplálkoztak, és mégis ezek a szegény londoniak egészen csodálatra méltó kitartással viselték el mindazt a csapást és veszteséget, amely a bombázások következtében érte őket.”

Miután 1940 szeptember első napjaiban az angol légierő bombázó egységei, válaszul London kíméletlen bombázására, éjszakai bombatámadást intéztek Berlin ellen, Hitler tajtékozva fenyegetőzik: „Ha az angolok megtámadják városainkat, mi *egyszerűen kiradírozzuk az övéiket.*”

(Íme, itt bukkant fel a híres „ausradieren”, melyet Hitler és Göring megpróbált megvalósítani. Nem rajtuk múlt, hogy örült, gonosz elképzelésük nem sikerült...)

Churchill szeptember 11-iki rádióbeszédében megállapítja: „Most történelmünk legfontosabb periódusa következik. E napok jelentősége nem kisebb azon napokénál, amikor a spanyol armada a Csatornához közeledett, vagy azon napokénál, amikor Napóleonnak Boulogne-nál összevont nagy hadseregével Nelson állott szemben...”

Szeptember tizenötödikén a 11. légicsoport főhadiszállásán... Ez a légicsoport védte Essex, Kent, Sussex és Hampshire területét, továbbá Londont; hat harcirepülő-egység tartozott alája — 25 légirajjal.

A légicsoport főhadiszállása 16 méter mélyen a föld alatt volt. A „hadműveleti terem” maga mintegy 20 méter széles és két emelet magas. Alul hatalmas térképasztal, körülötte 20 fiatal férfi és nő, megfelelő telefonos-szolgálat.

A szemközti falon óriási tábla, melyet villanykörték hat mezőre tagoltak, a hat repülő-egységnek megfelelően.

A külső, kb. 50 000 főt számláló, a part mentén elhelyezett megfigyelő-szolgálatról beérkezett adatok 4—5 tiszt kezében futnak össze — hol, milyen magasságban, hány Messerschmitt és Junkers gép közeledik —, a berepülő ellenséges gépek számától és irányától függően adja ki a légicsoport helyettes parancsnoka utasításait a repülőrajoknak. Park repülőtábornok irányítja az egész bonyolult apparátust; itt dől el: a RAF ki tudja-e védeni a Luftwaffe offenzívájának második hullámát?

A megfigyelő-szolgálat 40 gép közeledtét jelzi, majd gyors egymásutánban érkeznek a jelentések: újabb 20, 40, 40, 80 és így tovább. A lámpák a szemközt levő falon egymás után gyulladnak ki, jelezvén, hogy a légirajok megkapták a „Stand By” — („készülétkben”) parancsot.

Rövid időn belül a 25 légirajból már csak 5 marad a földön, nem sok idő múlva már egy sincs tartalékban: az elsőnek felszállt rajok megmaradt gépei egymás után szállnak le, hogy benzint és muníciót vegyenek fel; ez az egyik kritikus periódusa a vadászrepülőeknek; ilyenkor erős vadászrepülő védelem kell a repülőterek fölött.

De a 11. csoportnak már egyetlen gépe sincs a leszállt gépek védelmére, Park tábornok a 12. légicsoporttól kér három repülőrajt; meg is kapja.

Tíz-tizenöt perc elteltével ez a három raj is kimerül.

— Van még valahol tartalékunk? — kérdezik.

— Nincsen — feleli Park.

De a német bombázók és harcirepülőgépek már nem nyugat, hanem kelet felé repülnek, tíz perc múlva tiszta az égbolt, Dél-Anglia fölött nincsenek ellenséges gépek...

Szeptember 15-én megtörik a Luftwaffe ereje. Ezen a napon, amelyet joggal neveztek a német légierő „fekete nap”-jának, a Royal Air Force olyan súlyos veszteséget okoz a Luftwaffénak, hogy az már nem képes támadásait hasonló ütemben folytatni.

Két nappal később, szeptember 17-én Hitler bizonytalan időre elhalasztja a „Seelöwe” megkezdésének a dátumát.

A Luftwaffe offenzívája második szakaszának kudarca a számok tükrében:

Időpont	A RAF	A Luftwaffe veszteségei	
	angol	német adatok szerint	angol
1940. augusztus 25—31	141	193	316
1940. szeptember 1—7	144	187	375
1940. szeptember 8—14	67	102	182
1940. szeptember 15—21	52	120	268
1940. szeptember 22—28	72	118	230
	476	720	1371

Egyes angliai városok, elsősorban London, Birmingham, Liverpool és végül, de nem utolsósorban Coventry terrorbombázása még folytatódik 1940 őszén, de már kisebb erővel, a légicsata harmadik szakasza már nem jelentős a Fall „Seelöwe” szempontjából.

1940—41 telén a nyugat-európai tengerparton a nácik már csak látszatintézkedéseket tesznek az invázió előkészítésére.

Hitler közli Raeder admirálissal, hogy a Fall „Seelöwe”-t elhalasztja 1942 tavaszáig, amikor — reménye szerint — az oroszországi hadjárat befejeződik...

1942. február 13-án Hitler elrendeli a Fall „Seelöwe” előkészületeinek teljes leállítását, mert a Szovjetunió ellen indított hadjárat nem ér véget az 1942-es év tavaszáig. Ezt már Hitler is belátja.

Anglia megmenekült...

A fasiszta Olaszország területi igényei 1940 nyarán — A kelet-afrikai hadjárat — Az 1940. szeptember 19-i Mussolini—Ciano—Ribbentrop tanácskozás — A háromhatalmi egyezmény — Olasz agresszió Görögország ellen, az olasz csapatok veresége — Hitler 18. sz. hadműveleti utasítása — Wawell sikeres offenzívája — Német—olasz megbeszélések 1940 januárjában, a Fall Sonnenblume

Mussolini 1922. október 28-tól, a hatalomátvétel napjától kezdve mindent alárendelt az új Imperium Romanum, az új római birodalom megteremtése gondolatának. Hirdette, hogy új római birodalmat fog alapítani Afrikában, és hogy a Földközi-tengert „olasztó”-vá változtatja.

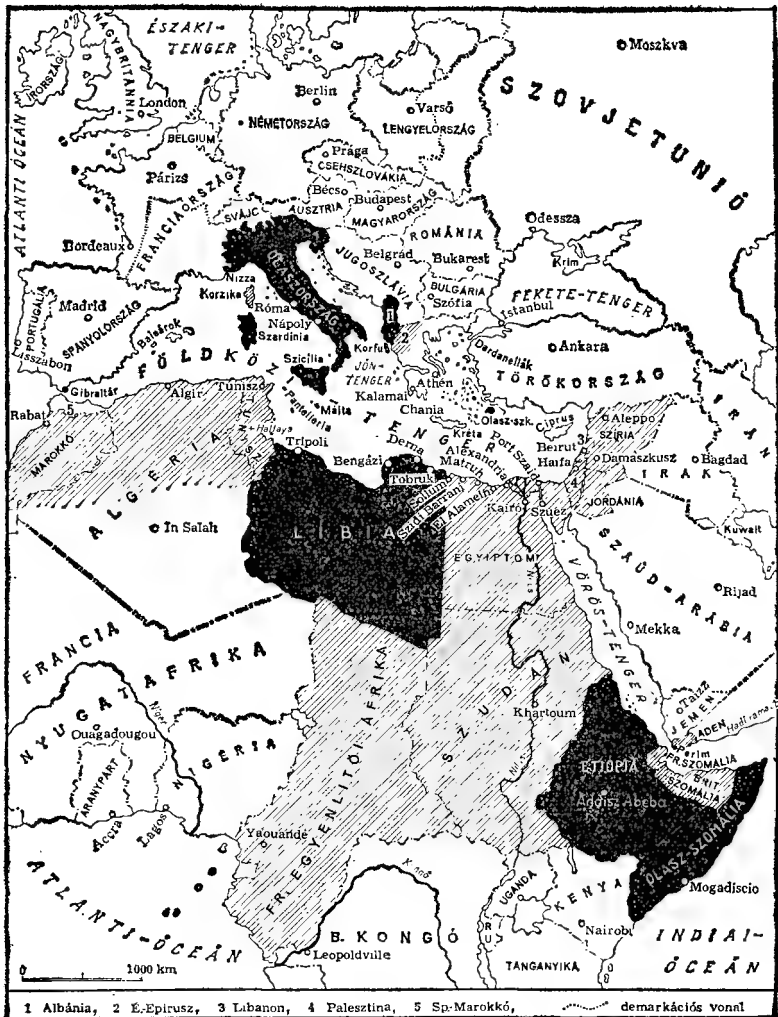
Tizenhárom évvel később, 1935-ben, e cél megvalósítása érdekében rátámad Abesszíniára és elfoglalja. A nyugati demokráciák, Anglia és Franciaország, nem fogják le Mussolini kezét.

1936-ban 100 000 katonát küld Mussolini Spanyolországba Franco tábornok megsegítésére, a köztársasági Spanyolország szabadságának vérbefojtására. Franco győzelme megnöveli a Duce befolyását az Ibériai-félszigeten.

A fasiszta Itália 1939 tavaszán letiporja a kicsiny és védtelen Albániát. Anglia és Franciaország ezt is eltűri.

1940. június 10-én Mussolini megüzeni a hadat Franciaországnak és Angliának. Rooseveltt amerikai elnök ezt így kommentálja: „Egy álnok ellenfél tört döfött bajba került szomszédja háta.”

A fasiszta Olaszország vezetői a háború gyors bevégződésére spekulálnak, nem akarnak lemaradni a zsákmány felosztásáról. 1940. június 19-én, még a francia fegyverszüneti feltételek megtárgyalása előtt, Ciano olasz külügyminiszter közli Ribbentrop

Mussolini területi igényei 1940 nyarán

német külügyminiszterrel *Mussolini területi igényeit*. Olaszország követeli *Franciaországtól* Nizzát, Korzikát, Tuniszt, Francia-Szomáliát, Algéria egy részét — a vas- és foszfátbányákat —, valamint Marokkót. Ez utóbbit csak azért, hogy kijárathoz jusson az Atlanti-óceánra. A *Brit Birodalomtól*, ez alkalommal, Máltát, Egyiptomot, Szudánt, továbbá Gibraltárt óhajtotta elvenni. A pontosság kedvéért tegyük hozzá, hogy Mussolini Egyiptomot és Szudánt nem akarja bekebelezni, csak „megfelelő” szerződést óhajt kötni e két állammal, Gibraltárt pedig Franco tábornoknak kívánja juttatni.

Ribbentrop megnyugtatta Cianót, hogy a Führer e követelések legnagyobb részét helyesli, de Algériáról és Marokkóról nem lehet szó, mert e két országra a Harmadik Birodalom aspirál — „régii történelmi jogai” alapján.

A Duce a francia fegyverszüneti feltételek megállapításakor követeli *egész Franciaország megszállását és a francia hadiflotta kiszolgáltatását*. Hitler, akinek nem volt annyira szívügye az Imperium Romanum, és az Anglia ellen folytatandó háborúban szerette volna Franciaországot maga mellé állítani, rábeszéli fasiszta vezértársát, hogy ne szabjanak teljesíthetetlen feltételeket Franciaországnak, ne feszítsék túl a húrt.

Mussolinin ez a nem várt fordulat kissé elkedvetleníti, elkese-riti, és talán ez is közrejátszik abban, hogy a háború további folyamán, egy s más esetben, külön utakon próbál járni.

1940. július 7-én Ciano előterjeszti Mussolini újabb, átalakított *kívánság-listáját*. Kimarad Marokkó és Gibraltár, Tunisz és Algéria egy része felett pedig *csak protektorátust* kér, viszont bővül a jegyzék *Brit-Szomáliával, Francia Egyenlítői Afrikával*. A Duce *Szíria, Libanon, Palesztina és Transzjordánia* stratégiai szempontból fontos pontjainak, valamint a Perzsa-öböl két kulcserődjének, Adennek és Perimnek katonai megszállására is vágyott. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy követelte a *Szuezi Csatorna Társaság felosztását és a közel-keleti olajtársaságokban való részesedést*, valamint azt, hogy *Görögország engedje át Olaszországnak Korfut és Észak-Epiruszt* (ezért cserébe megkapja — az angoloktól (!) — *Ciprust*), akkor nagy körvonalakban előttünk áll Mussolini dédelgetett álma, az új Imperium Romanum.

Hitler a július 7-én, október 4-én és 28-án Mussolinival folytatott megbeszélésen mindezen olasz igényeket jogosaknak és meg-

valósítandóknak ismeri el. Hitler nem volt kicsinyes, *ha a máséből lehetett adni...*

Mussolini parancsára 1940 júliusában megindul az olasz hadigépezet Afrikában. A külső körülmények kedvezőbbek már nem is lehetnének: Franciaország kidőlése után Anglia egyedül marad, Hitler *Luftwafféja* kíméletlen erővel támadja nap mint nap a szigetországot, minden pillanatban fenyeget az invázió. Afrikában az angolok aránylag csekély szárazföldi- és légerővel rendelkeznek ekkor gyarmatbirodalmuk védelmére.

Az olasz csapatok július első felében benyomulnak Szudánba, elfoglalják Kassalát és Gallabatot, Brit-Szomália augusztus közepén kerül a kezükre.

A Duce augusztus 20-án, Brit-Szomália elfoglalása alkalmából táviratot intéz az aostai herceghez, Abesszínia alkirályához. A táviratban a többi között a következőket írja: „Amidőn Berbera elfoglalásával befejezett ténnyé vált Brit-Szomáliföld meghódítása, fogadja Fenséged a magaméval együtt az egész olasz nép szerencsekívánatait... A szükséges pihenő után új célokra fog törni csapataink elszánt, bátor akarata, amely oltalmazza a birodalmat és tovább terjeszti hatalmát és határait.”

Ansaldo a *Telegrafo* című lapban a Duce üzenetét kommentálva arra a következtetésre jut, hogy ez „világos utasítás arra, hogy Berbera meghódítása után nemcsak Szomáliföldről, de egész Afrikából ki kell üzni az angolokat”.

A hódolók sorából nem hiányozhatnak az akkori magyar újságok sem. Az „Új Nemzedék” vezércikkírója augusztus 22-én lelkendezve írja: „Együtt örülünk Itália fiaival az olasz fegyverek győzelmén és erős hittel hisszük, hogy a régi római impérium egész dicsősége támad fel e sorsfordító nagy napokban.”

Még a „Magyar Nemzet” is ezt írja: „Ez a fényes olasz haditény újra bebizonyította, hogy a Mussolini által új életre támasztott Olaszország fiai valóban a régi római gyarmatosító légiók méltó utódai, akik éppúgy hadi dicsőséggel ékesítik a fasizmus jelvényét az izzó afrikai homokon, mint elődeik a római sást.”

A „Nemzeti Újság” római tudósítója szeptember 22-én, nyolc nappal Sidi el Barrani eleste után, Mussolini, Ciano és Ribbentrop tanácskozásával kapcsolatban a következőket írja: „A római magaslatról át lehet tekinteni a Balkánt a Duna torkolatáig és a Dardanellákig... Látjuk Isztanbult, Szalonikit és Athént... Látjuk Ciprus szigetét, lassanként feltűnik a Szuezi-csatorna... és távol-

ban az arab országok. Mindezek évszázados problémák, amelyeket most Rómában megbeszéltek és amelyek az elmúlt néhány hónap alatt aktuálisakká lettek. Ezekben a napokban újból érezni lehetett Rómában, hogy az ember egy születő világbirodalom fővárosában tartózkodik. Nemcsak a dinamika, hanem az erre való képesség és hatalom is jelen van Rómában.”

Az események alaposan rációfolnak a feltételezett „képesség” és „hatalom” jelenlétére. De előbb nézzük meg közelebbről, mi történt az 1940. szeptember 19-i Duce—Ciano—Ribbentrop tanácskozáson, mely ilyen gondolatokat váltott ki a magyar klérus egyik lapjának szerkesztőségéből.

A közel két órás megbeszélésen először Ribbentrop fejt ki a német álláspontot. A hadi helyzetet elemezve leszögezi, hogy a háborút Anglia ellen valószínűleg győzelmesen befejezték volna már, ha az időjárás kedvezőbb lett volna. A meteorológusok prognózisával ellentétben nagyobb arányú légi hadműveletre az időjárás különösképpen kedvezőtlen volt. Ennek ellenére Németország kivívta a légifölényt, és a Luftwaffe éjjel-nappal légítámadásokat intéz Anglia, különösen pedig London ellen; az angolok ezzel szemben legfeljebb éjszaka merészelnek néhány repülőgépet küldeni Németország fölé, ezek bombaterhüket tervszerűtlenül dobálják le.

(Ribbentrop tájékoztatójának első része — enyhén szólva — nem fedte a valóságot.)

Az Anglia ellen folytatandó légiháború további terveivel kapcsolatban a német külügyminiszter elmondja, hogy ha az augusztusi nagyméretű légiakcióhoz hasonló vállalkozásra a jövőben sor kerül, az Anglia megsemmisítésének lesz a kezdete...

London a légibombázások következtében rövid időn belül el fog hamvadni — jelenti ki Ribbentrop. — Súlyos károkat szenvedett az angol fegyverkezési ipar, fontos kikötők használhatatlanná váltak.

A Führer felhatalmazta őt, hogy a Duce előtt kijelentse: Németország a légifölényt máris kivívta, mert a Churchill-féle veszteség-adatoknak, melyek szerint a lelőtt gépek aránya 3:1 lenne az angolok javára, éppen az ellenkezője az igaz, úgyhogy azt lehet mondani, Churchill 6:1 arányban hazudik.

A brit szigetek elleni általános harc keretei között Németország

hatalmas arányú előkészületeket hajtott végre, amelyek bizonyos időt vettek igénybe. „A Führer teljesen meg van győződve arról, hogy a háborút Németország és Olaszország már megnyerte.” (Der Führer sei absolut daran überzeugt, dass der Krieg für Deutschland und Italien bereits gewonnen sei.)

Hogy a háború mikor fejeződik be, azt e pillanatban nem lehet előre látni, az azonban biztos, hogy az Németország és Olaszország győzelmével fog végződni. A Führer éppen ezért semmilyen körülmények között semmiféle rizikót nem fog vállalni, hanem ha a vállalkozás elkezdődik, annak száz százalékos eredményel kell járnia.

Anglia helyzete a Führer nézete szerint reménytelen, és Anglia Amerikától és Oroszországtól reméli a szabadulást, a megmenekülést.

Következik a *náci vezetők véleménye az angolokról*: „Az angol néppel, amely teljesen infantil és teljes tudatlanságban leledzik a valódi helyzet felől, ezt a nézetet sikerrel hiteti el a brit vezetőréteg, mely kétségtelenül még ma is birtokában van hagyományos keménységének.”

Ami pedig Amerikát illeti, Ribbentrop jó hírrel szolgálhat: Olaszország, Japán és Németország katonai egyezményt (!) köthet néhány napon belül, ha ezzel Olaszország is egyetért. Ennek érdekében személyes küldöttje Japánba utazott, hogy ott megbeszéléseket folytasson. Ha Japán is csatlakozik, akkor ez a szövetség meggátolhatja Amerika hadbalépését.

De ettől függetlenül — a német vezetők véleménye szerint — Amerika nem fog belépni a háborúba, mert

a) az amerikaiak általánosságban húzódoznak attól, hogy közvetlenül maguk is részt vegyenek a háborúban,

b) az amerikai üzleti köröknek az a meggyőződésük, hogy számukra egy ilyen részvételből semmiféle előny nem származik, végül

c) félnek Japán magatartásától.

Egyesek úgy vélik — fejtegeti Ribbentrop —, hogy a háromhatalmi egyezmény a Szovjetuniót automatikusan Amerika és Anglia karjába hajtja. Ő, Ribbentrop, ezzel nem ért egyet, a Szovjetunió nem fog belépni a háborúba, mert Amerikától és Angliától kelet felől — a japán flotta miatt — nemigen kaphat segítséget, ezenkívül Mandzsuriában ott áll egy hatalmas japán szárazföldi hadsereg.

A nyugat-európai helyzet is kedvezőtlen nekik, mert a *Führer* sohasem fogja tűrni, hogy az angolszászok az európai kontinensen partra szálljanak, tehát a Szovjetunió számára az angol—amerikai segítség — Európában — szóba sem kerülhet.

A náci vezetők véleményét a Szovjetunió belső helyzetéről, erejéről Ribbentrop a következőképpen taglalja: a német haderő megsemmisíti az orosz haderőt, elpusztítja a szovjet birodalom ipari centrumait Közép-Oroszországban; nézete szerint az orosz haderő gyenge...

A *Führer* mindenesetre megtette a katonai előkészületeket... A Franciaország sakkbantartására szükséges csapatokon, az Anglia elleni invázióra felvonultatott speciális egységeken kívül minden erő Keleten van koncentrálva...

Görögország és Jugoszlávia — hangsúlyozza Ribbentrop — kizárólagosan az olasz érdekszférába tartozik, az ezen országokkal való kapcsolat szabályozása Olaszország dolga. Ezen a téren bizony számíthat Németország szimpátiájára és támogatására. Ugyanekkor kijelenti: „ennek ellenére jobb volna számunkra most ezeket a problémákat nem bolygatni, hanem minden erőt Anglia megsemmisítésére koncentrálni”...

Ribbentrop ezután rátér Spanyolország problémájára. Serrano Suner külügyminiszter berlini látogatása során közölte Spanyolország azon szándékát, hogy belép a háborúba; ezt azonban csak akkor teheti meg, ha az ország gabona-, benzin- és másféle nyersanyag-ellátása biztosítva van. A *Führer* hajlandó ezeket a kívánásokat teljesíteni.

Németország támaszpontokat fog biztosítani magának előbb Spanyol-Marokkóban, majd a távolabbi jövőben a Kanári-szigeteken. hasonlóképpen bizonyos előnyöket biztosít magának a marokkói nyersanyag kiaknázása terén, pl. az Észak-Marokkóban levő nagy foszfáttelepeken és érclelőhelyeken. Olaszországnak ez ellen kétségkívül semmiféle ellenvetése nem lesz, mert meg fogja kapni a tuniszi határhoz közel eső nagy algériai foszfátelőfordulásokat...

A Duce ezzel egyetért...

A spanyol kérdés katonai oldala: Gibraltárt a spanyolok maguk szeretnék elfoglalni; esetleges kudarc elkerülése végett a *Führer* rendelkezésükre fog bocsátani speciális csapatokat különleges fegyverekkel és néhány légi egységet. A *Führer* Gibraltár problémáját katonai szempontból kellően tanulmányozta, és arra a kö-

vetkeztetésre jutott, hogy a „szikla” elfoglalása lehetséges, de csak akkor, ha a spanyoloknak segítenek.

Ribbentrop térképen is megmutatja az olasz uraknak a spanyol területi követeléseket; a *Duce kijelenti, hogy a spanyol aspirációk nem ütköznek olasz érdekekbe.*

Ribbentrop közli, hogy Berlinbe való hazatérésekor Serrano Sunerrel alá akar írni egy *titkos egyezményt*, amely magában foglalná Spanyolország hadbalépését éppúgy, mint az ország fent említett nyersanyagellátását, elismerné a spanyol aspirációkat és az Angliának szóló hadüzenettel egy időben kilátásba helyezne egy Gibraltár elleni akciót.

A német birodalmi külügyminiszter végül megismétli, hogy a háborút Olaszország és Németország már megnyerte, a *győzelmet e két ország kezéből nem lehet többé kiragadni...*

A *Duce válaszában* először az angol problémáról mondja el véleményét. A Londonból érkező olasz jelentések szerint az angol nép hangulata nagyon rossz, és még a kormányban is vannak olyanok, akik szeretnék a háborút kompromisszummal befejezni, mert úgy érzik, hogy Anglia a háborút elvesztette:..

Németország — a *Duce* szerint — az idegháborút már megnyerte Anglia ellen. Dél-Anglia elveszett az angol vadászpilóták számára. Ha Anglia elveszti Londont, akkor elveszett a Birodalom. Ha a kormány Kanadába megy, akkor a Brit Birodalom valószínűleg szét fog esni:..

A *Duce* helyesli a Japánnal kötendő egyezményt és ezt nagy politikai csapásnak tartja Amerika ellen. Ez az egyezmény nagyon fontos fegyver abból a célból, hogy Amerika csendben maradjon.

„Az amerikai flotta éppoly kevésbé ütőképes, mint az angol hadsereg, minthogy mindkettőt dilettáns alapokon építették ki.”

Ribbentrop itt közbeszól: a Japán és Amerika közti tengeri háború esélye — véleménye szerint — 2:1 a japánok javára.

Mussolini ezután a *Szovjetunió és a tengely viszonyával* foglalkozik: „A *Szovjetunió hangulata a tengellyel szemben nem nagyon jó.* A bécsi döntés, a Duna-bizottság ügye és a Romániának nyújtott garancia az oroszoknak nagyon kellemetlen.”

A *Duce* kijelenti: hozzájárul ahhoz, hogy a legközelebbi hetekben, amikor Ciano a birodalmi külügyminiszter meghívására Berlinbe utazik, aláírja a Ribbentrop javasolta egyezményt.

Jugoszláviával és Görögországgal kapcsolatban leszögezi a *Duce*,

hogy Olaszország *e két ország ellen katonai téren semmit nem tervez* (!). A jugoszláv határon 500 000, a görög határon pedig 200 000 embert összpontosított, elővigyázatossági rendszabályként. — Véleménye szerint a görögök a Földközi-tengeren ugyanazt a szerepet játsszák, mint amit fél évvel ezelőtt északon a norvégek.

Ha Olaszország Egyiptomot elfoglalta (!), az alexandriai angol flotta esetleg görög kikötőkben fog menedéket keresni.

A Duce aláhúzza, hogy e pillanatban a fő dolog az Anglia elleni háború, és ezért Jugoszláviával és Görögországgal szemben nyugodt magatartást akar tanúsítani. Legközelebb Egyiptom elfoglalását tervezi.

(Mussolini — hasonlóan német tárgyalópartneréhez — nem tárja fel valódi terveit...)

A spanyol hadbalépést üdvözli; Gibraltár elfoglalása súlyos csapás Angliára, és Olaszország előtt megnyitja az utat az Atlanti-óceán felé.

A Duce és Ribbentrop behatóan megvitatja Franciaország problémáját. A német külügyminiszter közli, hogy a Führer eldöntötte: nem engedi, hogy Franciaország az európai politikában valaha is szerepet játsszon.

A vita során még egyszer visszatérnek Spanyolország problémájára. Megállapodnak abban, hogy „ha a háború még a tél beállta előtt véget érne, akkor természetesen Spanyolországnak már előbb be kell lépnie a háborúba. Ha azonban azzal kell számolni, hogy a háború télen át is tart, akkor talán jobb lenne, ha Spanyolország tavasszal lépne be a háborúba. Spanyolország olyan kártya, amelyet a megfelelő pillanatban kell kijátszani...”

Befejezésül megemlíti a birodalmi külügyminiszter a *svéd király közvetítő-akcióját*; a svéd király annak idején levelet intézett a Führerhez, ő azonban nem ment bele a tárgyalásokba, mert lehetségesnek tűnt, hogy az akciót Anglia inspirálta, hogy kipuhatólja a német hangulatot. A Führer azt válaszolta: hogy amíg Angliában a Churchill kormány van uralmon, ilyen közvetítésnek nincs semmi célja.

Végül Ciano kérdésére közli Ribbentrop, hogy *Románia Németországtól katonai missziót kért* (!), ők ezt a kívánságot teljesítik...

A hitleri Harmadik Birodalom, a Duce Itáliája és távol-keleti nagy szövetségesük, Japán gyorsan megegyezik — imperialista

módra — a világ újra-felosztásában, vagy ahogyan ők mondták: meghatározták a három birodalom Lebensraumját, életterét.

Ezt a megállapodást rögzíti az 1940. szeptember 27-én aláírt hírhedt *háromhatalmi egyezmény*, melynek első pontja kimondja, hogy — szó szerint idézzük — „*Japán elismeri és tiszteletben tartja Németország és Olaszország vezető szerepét Európa új rendjének megteremtésében*”. Ennek megfelelően a szerződés második cikkében „*Németország és Olaszország elismeri és tiszteletben tartja Japán vezetőszerepét Nagy-Keletázsia területén az új rend megteremtésében*”.

Íme, így fest közlőről a világ újrafelosztása — ahogyan Rómában 1940 szeptemberében kitervelték.

És most nézzük meg, mit tesz ezek után Mussolini az „új rend” megteremtése érdekében — *Dél-Európában?*

1940. október 15-én Rómában, a Palazzo Veneziába összehívja a katonai vezetőket és ismerteti velük *Görögország megtámadására irányuló tervét*. Az akció kezdete: okt. 26.

Október 19-én a Duce levélben értesíti elhatározásáról Hitlert, aki a kérdések megbeszélésére találkoztát javasol. Hitler október 28-án délelőtt 11 órakor érkezik meg Firenzébe, de akkor már befejezett tényekkel találja szemben magát.

Ugyanis ugyanezen a napon hajnali 3 órakor Grazi athéni olasz követ felkeresi Metaxas miniszterelnököt és átadja az olasz kormány jegyzékét, mely követeli az összes katonai támaszpontok átadását. Kéri, hogy a görög kormány ne gördítsen akadályt az olasz csapatok bevonulása elé, mert ellenkező esetben Olaszország kénytelen lesz fegyverhez nyúlni, és ebben az esetben az ellenségeskedések már reggel hat órakor megkezdődnek.

Metaxas miniszterelnök erre közli, hogy nem fogadják el az olasz követeléseket és ezt a jegyzéket kénytelenek hadüzenetnek tekinteni.

Az olasz követ távozása után a görög kormány elrendeli az általános mozgósítást, ugyanakkor Angliához fordul — az 1939. április 13-i garanciaegyezmény értelmében — segítségért.

Hajnali 5 óra 30 perckor, fél órával a jegyzékben megadott időpont előtt, az olasz csapatok átlépik a görög határt.

A kora délelőtti órákban megérkezik az angol válasz a görög segélykérésre: „Minden segítséget megadunk, ami hatalmunkban áll. Harcolni akarunk a közös ellenség ellen és együttesen győzni fogunk.”

Eddig a szépen hangzó távirat, de gyakorlati segítséget nem adtak a megtámadott görög népnek. Az angolok megszállták Kréta szigetét, mely életbevágóan fontos volt a földközi-tengeri hajózás biztonsága szempontjából, de szárazföldi és légi erővel, különösen a harcok első szakaszában, nemigen segítették a görögöket.

Am a görögök magukra hagyatva is helytálltak.

Az olasz katonai és politikai vezetők gyors sikerre számítottak, és az első napokban tele volt győzelmi jelentésekkel az egész olasz sajtó. Október 31-én az olasz hadijelentés a csapatok „tervszerű előrenyomulása”-áról ad hírt, november 2-án a Messagero különtudósítója azt jelenti a frontról, hogy az olasz gyalogság és az alpinik mindenütt elsöpörték a görög védelmet.

Mindebből egy szó sem volt igaz. A görög katonák a hazájukra törő fasiszta ellenség ellen nagy lelkesedéssel és odaadással harcoltak. Az egyik görög újság, a Kathimerini 1940. nov. 4-iki számában a görög hadsereg katonáit Leonidasz thermopülei harcoshoz hasonlítja és Leonidasz szavait idézi, aki a következőket mondta egykor katonáinak: „Azt mondják, hogy a perzsák annyian vannak, hogy kilőtt nyílvevesszőik elsötétítik az eget. Se baj! Akkor mi a nyilak árnyékában fogunk harcolni!...” A lap a következőképpen buzdítja a harcosokat: „Olaszországnak rengeteg repülőgépe van? Se baj! A mi katonáink azok árnyékában fognak harcolni...”

Ha pedig már az olasz légiflottánál tartunk, érdemes megemlíteni; 1940. november 5-én azt jelentik a görög lapok, hogy az olasz repülők a görög színekkel visszaélve repülték át több ízben Görögországot. Az olasz hivatalos magyarázat a következőképpen hangzik: „Az olasz repülők a háború kezdete óta fehér kereszttel vannak ellátva... Az a körülmény, hogy ez a fehér kereszt hasonlít ahhoz, amely a görög zászlóban látható, senkit sem jogosít fel arra az állításra, amellyel az angol és görög sajtó nevetségessé teszi magát.”

De akármilyen felségjeleket használnak az olasz repülők, sok eredményt nem érnek el, a görögök előbb megállítják az olasz hadsereg offenzíváját, majd ellentámadásba mennek át. November 8-ára a Pindus-hegységben körülkerítik az olaszokat, 5000 foglyot ejtenek, november 21-én elfoglalják Koricát, az olaszok helyzete egyre súlyosabbá válik.

És hogyan fogadja mindezt Mussolini és klikkje? Íme, egy ritka szép példány a háborús vereséget győzelemmé „átváltató”

kommentárok közül. Farinacci fasiszta alvezér a Regime Fascista című lapban 1940. november 24-én a következőket írja: „A háború kedvezőtlen hírei sem fogják megingatni az olasz nép hitét. Mussolini világosan megmondotta, hogy a modern Carthago (értsd: Anglia) pusztulni fog, és Görögországgal végezni fognak az olasz fegyverek. Biztosak vagyunk benne, hogy ez így lesz, bár az olasz nagyvezérkar némi elővigyázatatlansága vagy elhamarkodott lépése lehetővé tette Churchillnek, hogy elterelje az angol közvélemény figyelmét a kellemetlen valóságokról. A helyzeten azonban ez semmit sem fog változtatni, és Olaszország visszavágása annál erőteljesebb, az ellenség veresége pedig annál teljesebb lesz.”

De egyelőre 1940 végén az olasz—görög front 30 km-re a görög határtól Albániában húzódik, és semmi kilátásuk nincs az olasz csapatoknak győzelmes előnyomulásra.

A görög hadjárat első szakasza alaposan megtépázza Mussolini ábrándjait.

De nem alakulnak kedvezőbben a harctéri események *Észak-Afrikában* sem. *Szeptember 13-án* kezdte meg offenzíváját *Graziani* serege a líbiai sivatagban és sikerült előrenyomulnia *Egyiptom területén Sidi Barraniig*, mely 90 km-re fekszik a líbiai határtól.

Az OKW azonban hamarosan komoly kétkedéssel kezdi figyelni *Graziani* csapatainak tevékenységét, és mivel az előrehaladás üteme messze a várakozás alatt marad, a német katonai és politikai körök úgy döntenek, hogy nem bízzák magukra az olaszokra az észak-afrikai hadjáratot, hanem a Wehrmacht néhány válogott páncélos és légi egységét harcba vetik *Észak-Afrikában*.

November 12-én, bár az olasz hadsereg még előrenyomulóban van *Egyiptom területén*, Hitler kiadja a 18. sz. hadműveleti utasítást, amelynek 3. pontjában („Az *Egyiptom* ellen indított olasz offenzíva”) egyebek között elrendeli:

A német erők bevetésére akkor kerülhet sor, ha az olaszok *elérték Marsa Matruh*ot.

A német légierők elsővonalbeli bevetését azonban csak abban az esetben lehet tervbe venni, ha az olaszok a szükséges repülőtereket rendelkezésre bocsátották.

Az egyes Wehrmacht-részek bevetésére szolgáló előkészületeket (ezen vagy más észak-afrikai hadszíntéren) a következő keretek között kell folytatni:

Hadsereg: Készenlétben kell tartani egy páncélos hadosztályt Észak-Afrikában való bevetésre.

Haditengerészet: Az olasz kikötőkben horgonyzó német hajókat rendbe kell hozni, hogy mint szállítóhajók meglehetősen erős csapatokat átszállítsanak vagy *Líbiába* vagy *Északnyugat-Afrikába*.

Légierő: Meg kell tenni az előkészületeket az Alexandria és a Szuezi-csatorna ellen végrehajtandó támadó vállalkozásokra; az utóbbi támadás célja, hogy ezt használhatatlanná tegye.

A Wehrmacht előkészületeivel egy időben az angolok nagy titokban offenzívát terveznek az Egyiptomba behatolt olasz csapatok ellen. Az olasz hadvezetőség abban a téves hitben ringatja magát, hogy a görögöknek küldött segítség meggyengítette a Wavell tábornok parancsnoksága alatt álló angol hadsereget, és az minden komolyabb akcióra képtelen, így a *december 8-án megindult* angol támadás teljesen meglepetésszerűen éri az előretolt olasz csapatokat.

A mintegy 25 000 főnyi, tankkal, páncélkocsikkal, tüzérséggel és motoros járművekkel bőségesen ellátott angol, ausztráliai és indiai csapatok *december 6-án* az éj leple alatt elhagyják kiinduló állásaikat és — anélkül, hogy az olasz légierő felderítőgépei észrevennék — 40 mérföldet haladnak előre. December 7-én egész álló nap Wavell tábornok csapatai mozdulatlanul várnak és oly kitűnően álcázzák magukat, hogy az olaszok még mindig nem észlelnek semmi gyanúsat a sivatagban. December 9-én este a szárazföldi tüzérség és a flotta ágyúinak pergőtüze után a Wavell-hadsereg támadásra indul Sidi el Barraninál.

Huszonnégy óra múlva jelentik: annyi a fogoly, hogy *egyelőre nem lehet megszámlálni őket*. Öt hold nagyságú területen lehetnek a tisztek, kétszáz holdon a legénységi állományúak, ismét angol kézen van Sidi el Barrani.

Rómába december 10-én érkezik az első hír az egyiptomi csata megindulásáról, s ahogyan Ciano írja naplójában, a *hír villámcsapásként hatott*. Két nap múlva, december 12-én Graziani azt táviratozza Mussolininak, hogy a helyzet rendkívül súlyos, *kénytelen visszavonni csapatait — egészen Tripoliszig*.

December 15-én végződik a sivatagi csata első szakasza: az angol főparancsnokság jelentése szerint az utolsó olasz csapatokat is kiverték Egyiptom területéről, 38 ezer foglyot ejtettek, szétverték három olasz hadosztályt és számos fasiszta feketeinges

különítményt, az angol veszteség feltűnően csekély: 387 sebesült, 3 eltűnt és 133 halott.

A nehezen járható Halfaya-szoros áttörése után a Wavell-hadsereg eléri a líbiai *Bardia* kikötővárost. 1941. január 3-án kezdődik az alaposan megerősített város ostroma, de az olasz védők csak negyvennyolc óráig állják a támadást és 5-én *feltétel nélkül leteszik a fegyvert*; a foglyok száma meghaladja a 45 ezret, 462 harcképes, használható ágyút zsákmányolnak az angolok — nagymennyiségű más felszerelés és fegyver mellett.

Tobrukot már január 6-án *bekeríti Wavell*, de az ostromlók felkészülése itt hosszabb időt vesz igénybe.

1941. január 19-én megbeszélés zajlik le *Keitel*, a német hadsereg főparancsnokságának főnöke és *Guzzoni*, az olasz hadsereg vezérkari főnökének helyettese között. Miután *Guzzoni* súlyosnak festi le az olaszok afrikai helyzetét, szóba kerül az Észak-Afrikába küldendő német erősítések kérdése.

Másnap *Hitler és Mussolini* ül össze tanácskozássra. *Hitler* kijelenti:

— Semmiképpen sem szabad értékes harci egységeket olyan helyre küldeni, ahol azok aztán parlagon hevernek. Éppen ezért csak egy elhárító különítményt (Sperrverband) fogunk Líbiába küldeni; ezt gyorsabban lehet átszállítani és még a meleg idő beállta előtt be lehet vetni; mert mi ezt harcba akarjuk vetni, mi nem úgy akarjuk csinálni, mint ahogyan az angolok csinálták Franciaországban. Ennek az egységnek páncélosai és páncéltörő lövegei átlukasztanak minden angol páncélost, mely ott felbukkan.

Ezek a csapatok rendelkeznek harci tapasztalatokkal, bíznak a fegyverükben és magabiztosak, ami a páncélosok elleni harcban nagyon fontos.

(*Hitler* itt nyilván arra céloz, hogy az afrikai fronton az angol páncélosok megjelenésekor az olasz csapatok rettenetes pánikba estek és képtelenek voltak bármiféle hatékony védekezésre...)

Ezeknek a páncélos lövegeknek — folytatja *Hitler* — pszichológiai okokból a „páncéltörő vadász” („Panzerjäger”) nevet adtuk: az a feladatuk, hogy az ellenséges páncélost felkutassák és vadászzák, mint vadász a vadat...

1941. január 21-én, egy nappal ezen tanácskozás után megkez-

dődik az észak-afrikai tengerpart egyik legfontosabb tengeri és légi támaszpontjának, *Tobruknak ostroma*. A harc mindössze 24 óra hosszat tart: már 21-én az éjszakai órákban az angol csapatok kezére kerül a védőművek egyharmada, 22-én reggelre minden ellenállást megszüntetnek az olasz csapatok.

De elvész Mussolini „Római Birodalmának” más területe, *Olasz Kelet-Afrika* is: brit csapatok *január 23-án* Eritrea, *29-én* pedig *Olasz-Szomália területére lépnek*.

Január 30-án Wavell csapatai bevonulnak *Dernába*, Graziani hadserege Tripolisz felé menekül.

Február 3-án Hitler az OKW főparancsnokaival tárgyal a líbiai olasz front válságos helyzetéről.

— Észak-Afrika elvesztését katonai szempontból el lehetne viselni — fejtegeti Hitler — pszichológiai tekintetben azonban rendkívül erős visszahatása lenne Olaszországban. Anglia Olaszország mellének pisztolyt szegezhet: vagy békét köt és mindent megtart, vagy Észak-Afrika elvesztése után, most már bombázni fogják. Ez számunkra hátrányos lenne, az angol erők nem lennének lekötve a Földközi-tengeren, Dél-Franciaországban nekünk csak gyenge bázisaink vannak. Tizenkét angol hadosztály szabadulna fel és állna rendelkezésre más feladatokra, pl. Szíriába való betörésre.

— Mindent el kell követni, hogy a dolgok ilyen irányú fejlődését megakadályozzuk, Olaszországot meg kell segíteni, nem a Balkánon, hanem *Észak-Afrikában*.

— Szárazföldi csapatok későn, ha nem túl későn érkeznének meg, ezért a Luftwaffét kell bevetni, ha lehetséges, zuhanóbombázó kötelékeket. Ha így meg is lehet állítani az angol előrenyomulást, akkor is a záróvonalat még meg kell erősíteni egy komoly páncélos hadosztállyal. Ha az angolok friss és jól felszerelt német erőkkel találják szemben magukat, a helyzet gyorsan meg fog változni.

Brauchitschnak, a szárazföldi hadsereg főparancsnokának kérdésére, hogy *honnán lehet elvenni egy páncélos hadosztályt*, hosszabb vita alakult ki, s a tárgyalás befejeztével a következő döntés születik:

a) *A Luftwaffe a lehető leggyorsabban avatkozzék bele az észak-afrikai harcokba* stuka- és rombolókötelékekkel. Az olasz vadászpilóta egységeket német parancsnokság alá kell helyezni.

b) *A X. légihadtest vegye át az Afrikába irányuló szállítma-*

nyok biztosítását, a legszorosabb együttműködésben az olasz légierővel és Catania tengerészeti főparancsnokával.

c) A X. légihadtest a lehető leggyorsabban mérjen erős csapásokat a kirenaikai angol csapatokra (a legnehezebb bombák alkalmazásával).

A légierő fő feladata: az angol szárazföldi és tengeri közlekedés szétrombolása, emellett harc az angol flotta ellen.

Végül törekedni kell a máltai légitámaszpont leküzdésére.

d) A szárazföldi hadsereg folytatja az elhárító különítmény felállítását, amelyet páncélosokkal azonnal meg kell erősíteni, ezenkívül elő kell készíteni egy páncélos hadosztály Afrikába való átszállítását.

Az olaszoknak javasolni fogják, hogy az összes motorizált egységeknek német főparancsnokuk legyen...

A vállalkozás fedőneve: „*Sonnenblume*” (napraforgó).

1940 nyarán Mussolini úgy vélte, hogy az olasz hadsereg Afrikában és a Balkánon egyedül is eléri a kitűzött célt, az Imperium Romanum megvalósítása felé jelentős lépést tehet — a németek segítségével.

1941 februárjában katasztrófa előtt áll az olasz hadsereg Észak- és Kelet-Afrikában: ausztráliai csapatok február 6-án elfoglalják Bengázit, a sok tízezer olasz fogoly között hat tábornok is van, február 8-án elesik El Agheila, fontos város Kirenaika határán.

Vereség a Balkánon, vereség Afrikában — az Imperium Romanum szép álmoképe foszladozóban van...

Az első előkészületek: 1940 nyarán — Molotov Berlinben — A Weisung Nro 21 — Fall „Marita” — Jugoszlávia és a háromhatalmi egyezmény — Katonai puccs Jugoszláviában — „Blitzkrieg” a Balkánon

Az 1939. augusztus 23-án megkötött szovjet—német megnem-támadási szerződés 10 esztendőre szólt. De alig érte meg a szer-ződés az egyéves fordulót, 1940 júliusában, a nyugati hadjárat befejezése után egy hadseregcsoport törzsét Bock tábornagy pa-rancsnoksága alatt, továbbá a 4., 12. és 18. hadsereg zömét, ösz-szesen mintegy 30 hadosztályt irányít a német hadvezetőség a nyugati frontról Lengyelországba.

Nem sokkal később Hitler megbízza az OKW egyik legtehetsé-gesebb fiatal tisztjét, Erich Marcksot, a 18. hadsereg vezérkari főnökét, hogy foglalkozzék a Szovjetunió ellen indítandó háború tervével.

Ugyanekkor állapítja meg Raeder admirális 1940. június 5-iki naplójegyzetében, hogy a Szovjetunió magatartása a náci Német-országgal szemben tökéletesen korrekt.

1940 szeptember elején Hitler bizalmas munkatársai előtt arról beszél: számításba kell venni egy keleti hadjáratot — még Ang-lia leverése előtt —, hogy Németország megsemmisítse utolsó szárazföldi ellenfelét.

Hitler 1940 őszén véglegesen eldönti, hogy megtámadja a Szov-jetuniót. 1940. november 12-én, ugyanazon a napon, amikor a német kormány meghívására Molotov külügyi népbiztos. a nép-biztosok tanácsának elnöke Berlinbe érkezik, Hitler — írásban —

kiadja 18. sz. titkos utasítását a Szovjetunió ellen indítandó háború tervének előzetes munkálataira:

„Függetlenül attól, hogy a Szovjetunióval most folyó politikai megbeszélések milyen eredményre vezetnek, a *keleti frontra vonatkozó előkészületeket folytatni kell.*

Újabb utasítások akkor következnek, amint a hadsereg hadműveleti terveit nekem előadják és én jóváhagyom.”

A terv fedőneve: *Fall „Barbarossa”.*

A Führer november 12-én adja ki ezt az utasítást, akkor, amikor hatalma csúcspontján áll. Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Dánia, Norvégia, Luxemburg, Belgium, Hollandia és Franciaország letiporva, Anglia végső veszedelemben; úgy látszik, megnyílt az út a német világuralmi célok megvalósítása felé. De Hitler a legnagyobb diadalok idején úgy érzi, hogy eddig elért sikereinek kihasználása nem lehetséges addig, míg áll legnagyobb ellenfele, a szocialista Szovjetunió.

Hitler ekkor 50 éves, bizalmas környezete előtt nemegyszer hangoztatja: a Szovjetunióval előbb vagy utóbb le kell számolni, mindenképpen jobb, ha erre most kerül sor, mintha esetleg 10 vagy 100 év múlva...

De a leszámolásra való szándék mellett erős kétségek is gyötörrik a Führert, ezért a keleti hadjárat tervének előkészítő munkálataival egy időben megpróbál megegyezésre jutni a Szovjetunióval — a világ felosztásában. Bármennyire gyűlöli is a világ első szocialista államát, tudja, hogy halálos hazárdjátékba kezd akkor, amikor kiadja a parancsot a *Fall „Barbarossa”* végrehajtására.

Feltétlenül hat rá az is, hogy két olyan bizalmas és megbízható munkatársa, mint *Göring* birodalmi marsall, a *Luftwaffe* főparancsnoka és *Raeder* admirális, a haditengerészet főparancsnoka *határozottan ellenzik a keleti hadjáratot.* *Göring attól tart,* hogy a Szovjetunió megtámadása lélegzetvételhez juttatja Angliát, és a *Royal Air Force* amerikai segítséggel lassan megszerzi a *légifölényt* Nyugaton. *Raeder* admirális pedig *Gibraltár* és *Szuez* elfoglalásával akar halálos csapást mérni Angliára. Mindketten egyetértenek abban, hogy előbb a nyugati hadjáratot kell befejezni, ezt tartják az elsőrendű feladatnak, majd azután jöhet, vagy még inkább: *azután jönjön a Fall „Barbarossa”!*

Így, amikor Molotov szovjet külügyi népbiztos 1940 novemberében, Ribbentrop kétszeri moszkvai látogatása és többszöri sür-

gető meghívása után végre hajlandó Berlinbe utazni, Hitler és Ribbentrop „káprázatos” ajánlattal áll elő. Abból kiindulva, hogy: Anglia a háborút már elvesztette, még ha Churchill és társai nem is ébredtek ennek tudatára, elérkezett az idő a világ felosztására. Ezt megkönnyítené az, ha a Szovjetunió csatlakoznék az 1940. szeptember 28-án Rómában aláírt japán—német—olasz háromhatalmi egyezményhez. A világ térképe ebben az esetben a következőképpen alakulna: Németországa lenne Európa és Közép-Afrika, Japáné Kelet- és Délkelet-Ázsia, a Szovjetunió megkaphatná Perzsiát és Indiát...

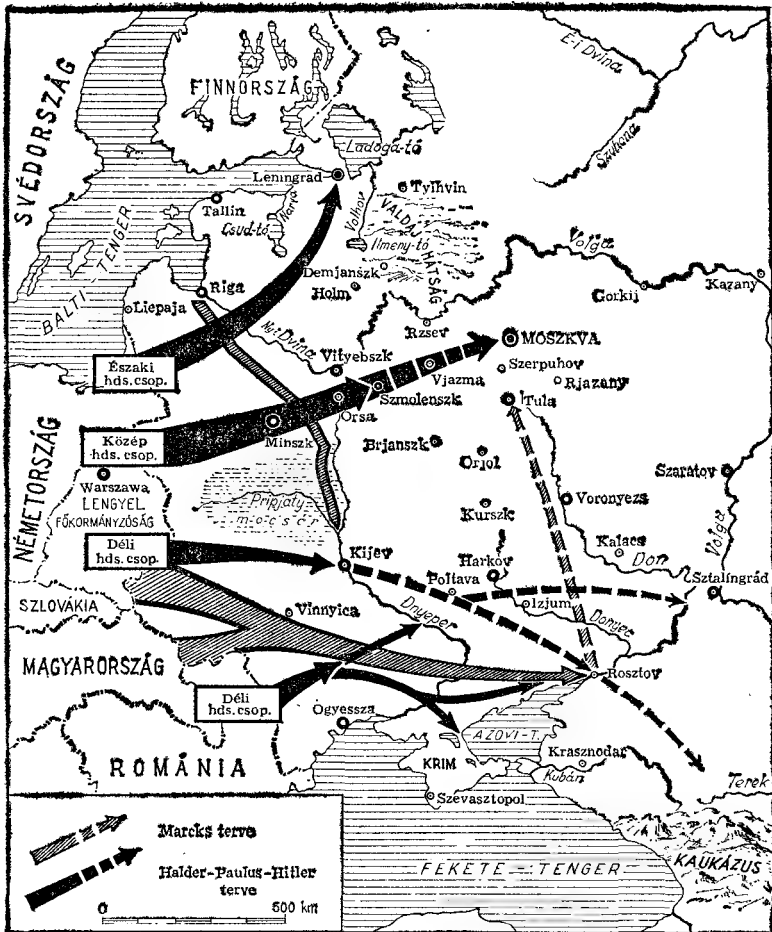
A tárgyalások folyamán azonban Hitlert és Ribbentropot keletlen meglepetés éri. Kiderül, hogy bármily kecsegtető is ez az ajánlat, Molotov a legcsekélyebb hajlandóságot sem mutatja annak megvitatására. A szovjet külügyi népbiztos világosan értékre adja a náci vezetőknek, hogy a Szovjetunió semmiféle területi hódításra nem áhitozik, sem Perzsiában, sem Indiában, ugyanakkor azonban — a Szovjetunió biztonsága szempontjából — kéri a német csapatoknak Finnországból való visszavonását. A szovjet kormány súlyt helyez a korrekt államközi kapcsolatokra a két ország között, de Hitler ajánlata nem lehet tárgyalási alap.

Hitler és Ribbentrop ezt a magatartást képtelen megérteni, a tárgyalások eredménytelenül végződnek.

(Churchill írja emlékirataiban, hogy amikor 1942-ben Moszkvában járt, Sztálin a következő, a náci politikusok gondolatvilágára igen jellemző epizódot mesélte el Molotov 1940 novemberi látogatásáról.

Az első tárgyalási nap estéjén alig kezdték el a megbeszélést a külügyminisztériumban, megszólaltak a légiriadót jelző szirénák. Lementek a nagy kényelemmel berendezett óvóhelyre, s ott Ribbentrop megszólalt: „Most már nyugodtan tárgyalhatunk a világ új rendjének megteremtéséről. Tehát: Anglia elvesztette a háborút...” — Ekkor Molotov csendesén közbeszólt: „Jó, de akkor miért ülünk itt az óvóhelyen, és kik bombázzák Berlint?”)

1940. december 5-én Hitler elnökletével konferencia tárgyalja a keleti hadjárat problémáit. Halder, a szárazföldi hadsereg vezérkarának főnöke terjeszti elő az OKW jelentését a tervezett keleti hadműveletről. Mindenekelőtt a földrajzi sajátosságokra mutat rá: a legfontosabb ipari centrumok Ukrajnában, továbbá Moszkva és Leningrád körül vannak; Ukrajna ezenkívül mezőgazdasági fölösleggel rendelkező vidék. Az egész hadműveleti te-

Hitler—Halder—Paulus és Marcks terve a Szovjetunió elleni támadásra

rületet a Pripjaty-mocsarak északi és déli részre osztják. Ez utóbbi részen az úthálózat rossz. A legjobb utak és vasútvonalak a Varsó—Moszkva térségben találhatók. A hadműveleti terület északi része ezért kedvezőbb feltételeket nyújt a nagy kiterjedésű hadmozdulatokra mint a déli rész.

Halder ezután a szovjet csapatok elhelyezkedését vázolja fel, majd leszögezi; a német terveknek arra kell irányulniuk, hogy a szovjet ellenállás kialakulását a Dnyeper—Dvina vonaltól nyugatra páncélos ékek rohamával megakadályozzák. *Egy különösen erősen rohamcsoporthoz Varsó térségéből Moszkva irányában kell előretörnie.*

A három, számításba vett hadseregcsoporthoz közül az északnak *Zenigrád*, a középsőnek Minszen át *Szmolenszk*, a délinek *Kijev* lesz a támadási súlypontja. A déli hadseregcsoporthoz az egyik hadsereg *Lublin* térségéből, egy másik hadsereg *Lemberg* térségéből, egy harmadik hadsereg pedig *Romániából* nyomul előre. *Az egész hadművelet végső célja a Volga és Arhangelszk vidékének az elérése.* Összesen 105 gyalogos, 32 páncélos és motorizált német hadosztály kerül bevetésre; ebből a támadó haderőből erős részek kezdetben a második vonalban helyezkednek el.

A Führer kijelenti, hogy az előterjesztett hadműveleti célkitűzésekkel egyetért. *Az a legfontosabb cél, hogy megakadályozzák az orosz front zárt, egységes visszavonulását.* Kelet felé olyan messzire kell előnyomulni, hogy az orosz légierő a német birodalmi területet ne tudja megtámadni, másrészt a német légierő támadásai szétrombolhassák az orosz fegyverkezési területeket. Így kell elérni az orosz haderő szétverését és megakadályozni újjászervezését, újjáéledését. A támadó erőket már az elején oly mértékben kell bevetni, hogy az ellenség erős részeit meg lehessen semmisíteni. Ezért a gyorscsapatokat mindkét északi hadseregcsoporthoz belső szárnyain kell bevetni, ott, ahol a hadműveletek súlypontja van.

Északon a balti államokban álló ellenséges erők bekerítésére kell törekedni, ezért a Moszkva irányában bevetésre kerülő hadseregcsoporthoz olyan erőssé kell tenni, hogy az jelentékeny részekkel észak felé el tudjon kanyarodni.

A Pripjaty-mocsaraktól délre előrenyomuló hadseregcsoporthoz romániai egységei támadjanak először, és arra törekedjenek, hogy az Ukrajnában levő ellenséges erőket egy észak felé irányuló átkaroló mozdulattal bekerítsék.

Azt, hogy a délen és északon bekerített orosz csapatok megsemmisítése után Moszkva ellen vagy a Moszkvától keletre eső területek ellen nyomuljanak-e előre, most még nem lehet eldönteni...

Alig egy hónappal később, december 18-án Hitler kiadja a 21. számú hadműveleti utasítást:

„A német Wehrmachtnak fel kell készülnie arra, hogy még az Anglia ellen viselt háború befejeződése előtt Szovjet-Oroszországot gyors hadjáratban leverje.”

Az utasítás értelmében a szárazföldi hadseregnek minden rendelkezésére álló kötelékét — a nyugati fronton állomásozó megszálló csapatok kivételével — be kell vetnie.

„A légierő a keleti hadjáratához oly nagyszámú erőt tegyen szabaddá, hogy számolni lehessen a földi hadműveletek gyors lefolyásával és hogy a keleti német területek az ellenséges légitámadásoktól a lehető legkisebb kárt szenvedjék. A súlypont e keletre történő áthelyezésének határt szab az a követelmény, hogy a hatalmunkban levő harcterek és felszerelési körzetek ellenséges légitámadásoktól kellőképpen megóvassanak, és az Anglia elleni támadások, különösen a szigetország behozatala ellen, meg ne szűnjenek.

A haditengerészet bevetésének súlypontja a keleti hadjárat alatt is egyértelműen Angliára helyezendő.

A Szovjet-Oroszország elleni felvonulást adott esetben nyolc héttel a tervezett hadműveletek megkezdése előtt fogom elrendelni.

A hosszabb időt igénylő előkészületeket, ha ezek még nem indultak meg, már most foganatosítani kell és 1941. május 15-ig be kell fejezni.

Döntő jelentőséget kell tulajdonítani annak, hogy a támadásra vonatkozó szándék ne legyen felismerhető.”

Hitler a Fall „Barbarossa” fő hadműveleti célkitűzését a következőképpen határozza meg:

„Az orosz hadsereg Nyugat-Oroszországban álló tömege merész hadműveletekben, messze előretörő páncélos ékek révén megsemmisítendő; a harcképes részeknek a távoli orosz térségbe való visszavonulása megakadályozandó.

Gyors üldözésben el kell érni azt a vonalat, ahonnan az orosz légierő a német birodalmi területeket többé nem érheti el. A hadműveletek végcélja az ázsiai Oroszország elreteszelése, nagy álta-

lánosságban a Volga—Arhangelszk vonalon. Szükség esetén így Oroszországnak az Urálban megmaradó utolsó ipari területe légi-erőnk által kikapcsolhatóvá válik.

E hadműveletek folyamán az orosz keleti-tengeri flotta hamar elveszíti támaszpontjait, és ezzel harcképtelenné válik.

Az orosz légierő hatékony beavatkozását már a támadás kezdetén erőteljes csapásokkal meg kell akadályozni.”

A Barbarossa-hadműveletben számításba vehető szövetségesekről és feladataikról az utasítás leszögezi:

„1. A Szovjet-Oroszország elleni háborúban hadműveletünk szárnyain Románia és Finnország aktív részvételével számolhatunk.

Hogy e két ország harci erőit bekapcsolódásuk esetén milyen formában helyezzük majd német parancsnokság alá, azt a Wehrmacht főparancsnoksága fogja idejében szabályozni.

2. Románia feladata az lesz, hogy az ott felvonuló német erőcsoporttal együtt a szemben álló ellenfelet lekösse és egyébként a mögöttes területen segédszolgálatot teljesítsen.

3. Finnország a Norvégiából jövő kikülönített északi hadsereg-csoport (XXI. hadseregcsoporthoz-rész) felvonulását fedezi, és ezzel közösen fog működni. Emellett Finnországra hárul Hangö kikapcsolása.

4. Számolni lehet azzal a lehetőséggel, hogy a svéd vasút- és útvonalak legkésőbb a hadműveletek megkezdésekor az északi német csoport rendelkezésére fognak állni...”

Az utasítás következő fejezete („A hadműveletek vezetése”) tartalmazza a szárazföldi haderő, a haditengerészet és a légierő feladatait — az 1940 decemberi megbeszélésen lefektetett alapon, azt kiegészítve és részletezve.

A szárazföldi hadsereg hadműveleteinek súlypontja a Pripjaty-mocsaraktól északra van. Itt a fő célkitűzés: erős, motorizált és páncélos erőkkel a Fehér-Oroszországban levő ellenséges erőket szétverni; utána a Kelet-Poroszországból Leningrád irányába támadó északi hadseregcsoporthal együttműködve meg kell semmisíteni a Baltikumban harcoló ellenséges erőket; ha ezt a feladatot megoldották, amelyet *Leningrád és Kronstadt megszállásának* kell követnie (!), lehet folytatni a támadó hadműveleteket a fontos közlekedési és fegyverkezési centrumnak, Moszkvának birtokbavételére...

A Pripjatytól délre álló hadseregcsoporthoz feladata: Lublin tér-

ségéből támadás Kijev irányában, a szárnyakon az orosz erők hátába hatolni, azokat felgöngyölíteni.

A német—román erőcsoportokra hárul:

a) a román térség és ezzel együtt az egész hadművelet déli szárnyának védelme,

b) a déli hadserégcsoport északi szárnyának támadása folyamán a szemben álló ellenséges erők lekötése, és ha a helyzet kedvezően alakul, a Luftwaffével együttműködve annak megakadályozása, hogy az ellenség a Dnyeszter mögé rendezetten visszavonulhasson.

Ha a Pripjaty-mocsaraktól délre, illetve északra a csaták véget értek, akkor az üldözés folyamán arra kell törekedni,

hogy *délen* gyorsan birtokba vegyék a hadigazdaság szempontjából fontos *Donyec-medencét*,

hogy *északon* gyorsan elérjék *Moszkvát*.

A *légierő* feladata: kikapcsolni az orosz légierőt, támogatni a szárazföldi hadsereg hadműveleteit, szétrombolni a vasútvonalakat, illetve ejtőernyős és légi úton szállított csapatokkal elfoglalni a legfontosabb, közel fekvő objektumokat (pl. folyó-átjárókat).

Abból a célból, hogy minden erőt az ellenséges légierő ellen és a hadsereg közvetlen támogatására lehessen bevetni, a fő hadműveletek idején a fegyverkezési ipar elleni támadásokra nem kerül sor. Csak a mozgó hadműveletek lezárulása után jöhetnek számításba ilyen támadások, elsősorban az *Urál vidéke ellen*.

A haditengerészet feladata: a saját partvidék őrzése mellett annak megakadályozása, hogy ellenséges erők a Keleti-tengerről kitörjenek. Leningrád elérése után az orosz flotta elveszti utolsó támaszpontját és reménytelen helyzetbe kerül, ezért a nagyobb tengeri hadműveleteket kerülni kell.

Az utasítás végül hangsúlyozza, hogy *csak elővigyázatossági rendszabályokról* (!) van szó, „ha Oroszország eddigi magatartását velünk szemben (ti. Németországgal szemben) megváltoztatná...” Ez a mondat csak ködösítésre szolgált, hiszen ekkor már megkezdődött a *felvonulás a déli szárnyon*, s a „Barbarossa” utasítás *előtt* öt nappal, 1940. december 13-án az illetékes parancsnokok már megkapták a Fall „*Marítá*”-ra vonatkozó hadműveleti utasítást. Ennek a hadműveleti utasításnak a lényegesebb pontjai:

1. Az Albániában folyó harcok kimenetelét nem lehet előre

látni, de tekintettel a fenyegető albániai helyzetre, kétszeresen fontos annak megakadályozása, hogy az angolok — a Balkánfront megsegítésének ürügye alatt — légitámaszpontokat építsenek ki, melyek veszedelmet jelentenek egyrészt Olaszország, másrészt a romániai olajmezők szempontjából.

2. Ezért a következő hónapokban *Dél-Romániában* egy fokozatosan erősödő harci csoportot kell kialakítani, majd a kedvező időjárás beálltával, előreláthatóan márciusban, ez az erőcsoport Bulgárián keresztül hozzákezd az *Égei-tenger északi partvidékének* és — ha szükséges lenne — az *egész görög szárazföldnek birtokbavételéhez*.

A vállalkozás fedőneve: „*Marita*”.

Bulgária támogatására számítani lehet.

Decemberben érkezik Romániába a 16. páncélos hadosztály, azután hét hadosztály; a további szállítmányok beérkezése után a „*Marita*” hadműveletre *huszonnégy hadosztály álljon készenlétben*.

Ezeket a szállításokat — Magyarországon keresztül — szakaszonként jelenteni kell az OKW-nek és a romániai Wehrmacht-misszió erősítésével kell indokolni...

Az 1940. december 13-án kiadott utasítás azzal zárul, hogy a vállalkozás végrehajtása után az itt bevetett egységeket kivonják abból a célból, hogy *másutt* használják fel...

Hitler 1941. január elsején, újévi napiparancsában öntelten jelenti ki:

„Készen állunk. Felfegyverkezve, mint soha azelőtt, állunk ez új év küszöbén. Az 1941. év meg fogja hozni történelmünk legnagyobb győzelmének beteljesülését.”

Január első felében tovább rosszabbodik az olasz hadsereg helyzete Észak- és Kelet-Afrikában és Albániában. Január 18-án a Duce elutazik Hitlerhez Berchtesgadenbe, hogy a német haderő segítségét kérje.

Hitler és alvezérei nagyon szívélyesen fogadják Mussolinit és kíséretét, nyoma sincs az olasz balsikerek fölött érzett sajnálkozásnak, amitől pedig a Duce nagyon tartott — írja Ciano külügyminiszter naplójában.

A január 20-án, az összes katonai és politikai szakértők bevonásával tartott megbeszélésen Hitler ismerteti a helyzetet:

„Finnországnak nagy jelentősége van Németország szempontjából, mert egész Európában csak ott található *nikkel*. Az oroszok

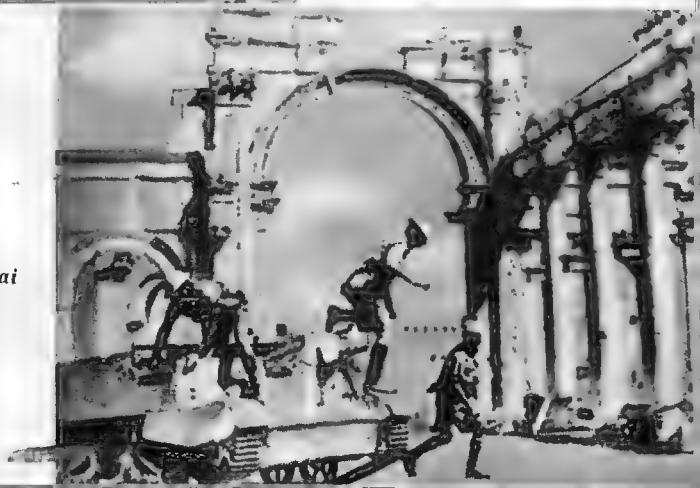

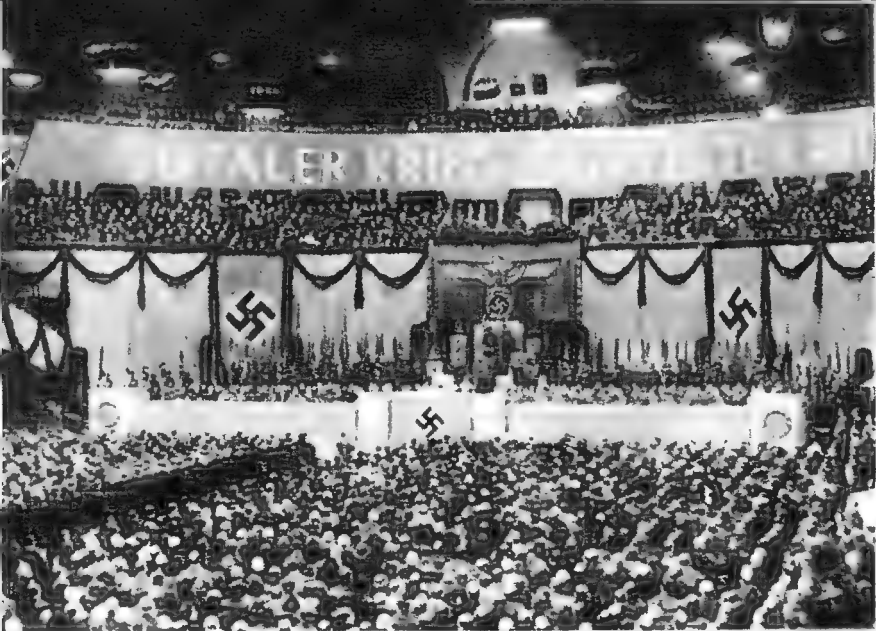
*Horogkereszt az Akropoliszon : a barbárság
jelvénye az antik kultúra romjain*

*Német tankok Szaloniki
utcédin*

*Angol csapatok utcai
harcban*

Totális háború a Szovjetunió ellen

A német őrvtámadás után riasztják a szovjet páncélosokat

ugyan megígérték, hogy a szükséges nikkelmennyiséget leszállítják nekünk, de ez csak addig lesz így, ameddig ők akarják.

Az oroszok tiltakoztak a romániai felvonulás miatt, ezt visszatartottuk. A romániai felvonulásnak hármass célja van:

- a) hadművelet Görögország ellen,
- b) Bulgária megvédése Oroszország és Törökország ellen,
- c) a Romániának nyújtott garancia biztosítása."

(A Führer csak a lényegyet hallgatja el olasz szövetségese előtt: azt, hogy a romániai akció a Fall „Barbarossa” szerves része...)

„Kíváncsi, hogy a felvonulás ellenséges beavatkozás nélkül menjen végbe; éppen ezért a kártyákat a lehető legkésőbb kell felfedni. Az legyen a tendencia, hogy a Dunát a lehetséges legutolsó időpontban lépjük át, és a lehető legkorábban kezdjük meg a támadást” — jelenti ki Hitler.

„Törökország előreláthatólag semleges marad; nagyon kellemtelen lenne, ha kinyilvánítaná szolidaritását Angliával és repülőtereit az angolok rendelkezésére bocsátaná.

A keleti helyzetet — fejtegeti Hitler — csak a nyugati helyzet ismeretében lehet helyesen megítélni; a *mi végső célunk* — *támadás a brit szigetek ellen*. Helyzetünk annak a helyzetéhez hasonlítható, akinek a puskájában csak egyetlen golyó van; ha ez nem talál, a szituáció rosszabb lesz, mint azelőtt. A partraszállást nem lehet megismételni, mert balsiker esetén túl sok anyagot veszítenénk. Angliának nem lenne többé erre gondolja, és erőinek zömét, ha akarja, a perifériákon (Afrikában és Délkelet-Európában. — A szerző.) vetheti be. Ameddig a támadás nem történt meg, az angoloknak addig mindig számolniuk kell vele..."

(Érdekes módon itt már nem beszél Hitler arról, hogy az angolok a háborút elveszítették, csak még nem tudják...)

Hitler ezután *Gibraltár elfoglalásának* fontosságát ecseteli; itt az olaszokra hárul az a feladat, hogy Francót rávegyék a háborúban való aktív részvételre.

Amerika felől nem fenyeget semmi veszély, még akkor sem, ha belépne a háborúba — szögezi le Hitler. — Majd a *szovjet kérést* taglalja. Azt állítja, hogy régebben Oroszország veszélytelen volt, de a légierők korában a tengely szempontjából létfon-

tosságú romániai olajmezőket a Szovjetunióból és a Földközi-tenger felől füstölgő romhalmazzá lehet változtatni...

(A Fall „Barbarossá”-ban, a Szovjetunió ellen indítandó hadjárat tervében a romániai olajmezők megvédését alig említik, annál több szó esik ott és a „Barbarossá”-val foglalkozó más dokumentumokban arról, hogy a náci Németország a Szovjetunió feldarabolására, legértékesebb területeinek meghódítására és Harmadik Birodalomba való bekebelezésére törekszik!)

Ciano a berchtesgadeni tárgyalások eredményét a következőképpen summázza naplójában: „A látogatás eredménye általánosságban jó. A tengely országai között teljes a szolidaritás, és mi együtt fogunk menetelni a Balkánon.”

Két hét múlva, február 3-án Hitler és Keitel Brauchitsch-csal, a szárazföldi haderő főparancsnokával, továbbá Halder vezérkari főnökkel a „Barbarossa”-vállalkozás hadműveleti részleteit tárgyalja. Lerögzítik, hogy

a) szem előtt kell tartani, hogy a fő cél Leningrád és a Baltikum elfoglalása,

b) a felvonulási szakaszok hadműveleti térképét és erőelosztási kimutatását minél előbb át kell adni a Führernek,

c) az érdekelt szomszédos államokkal megbeszélésekre csak akkor kerülhet sor, ha az álcázás tovább már nem lehetséges; ez alól kivétel Románia, tekintettel Moldva megerősítésére,

d) az „Attila” hadművelet (a Gibraltár ellen tervezett akció fedőneve — a szerző) minden esetben végrehajtható legyen...

Február közepén már annyira előrehaladnak a vezérkari munkálatok, hogy a „B” Tag-ot, azaz a „Barbarossa”-terv végrehajtásának dátumát is kijelölik. A „B” Tag, azaz a „B” nap: 1941. május 15.

Február 18-án a Wehrmacht főparancsnoksága utasítja a szárazföldi- és a légierő parancsnokait: a hadsereg átcsoportosítását úgy kell végrehajtani, hogy az igazi cél a lehető legkésőbbi időpontig leplezve legyen, és még a Wehrmachton belül is arról kell beszélni, hogy küszöbön áll az invázió Anglia ellen. A délkelet-európai csapatmozdulatokat úgy kell beállítani, mintha ezek egyedüli célja a balkáni helyzet stabilizálása volna.

Mi is volt a helyzet Délkelet-Európában 1940—41 telén?

A Duce Itáliájának Görögország ellen 1940 október végén in-

díttott hadjárata csúfos kudarcot vallott, a görög csapatok mélyen behatoltak albán területre. Törökország, Bulgária és Jugoszlávia ellenben kívül maradt a háborún, az angol—amerikai diplomáciának minden erőfeszítése ellenére sem sikerült ezeket az országokat közös védelmi frontba tömöríteni a fenyegető német támadás elhárítására.

Ezzel szemben Hitler katonai és diplomáciai gépezete ügyesebben dolgozott. 1940. december 12-én Jugoszláviát sikerül rávennie arra, hogy kössön barátsági szerződést Horthy-Magyarországgal, azzal az országgal, mely nem sokkal előbb csatlakozott a római háromhatalmi egyezményhez. Jugoszlávia „az egyezmény előszobájába” kerül...

1941. február 14-én Cvetkovics jugoszláv miniszterelnök és Markovics külügyminiszter nagy titokban Berchtesgadenbe utazik Hitlerhez. A Führer a következő ajánlatot teszi a jugoszláv politikusoknak: ha háborúra kerül sor a német birodalom és Görögország között, akkor Jugoszlávia nem lesz hadműveleti terület, de Jugoszlávia csatlakozzék a háromhatalmi egyezményhez...

Hitler öt nappal később, február 19-én kiadja utasítását a „Marita” hadműveleti terv végrehajtására; a Romániában állomásozó német egységek február 28-án kezdjék meg a Dunán a hídfőállások kiépítését, majd március 2-án vonuljanak be Bulgáriába.

Az OKW parancsa lerögzíti, hogy a végrehajtásra az utasítást legkésőbb február 26-ig az érintett egységek megkapják.

Ha a „Marita”-akció végrehajtása során görög területről repülőtámadás érné Romániát és Bulgáriát, akkor a X. léghadtest szabad kezet kap Görögország felett.

Mikor Schulenburg gróf moszkvai német nagykövet közli Molotov szovjet külügyi népbiztossal, hogy a Wehrmacht bevonul Bulgáriába, Molotov kijelenti, hogy ez a német lépés veszélyezteti a Szovjetunió biztonságát.

De megállásról szó sem lehet. Minden a terv előírása szerint történik, és a német hídfőállások felállítása után a bolgár kormány március 1-én csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez...

Következik Jugoszlávia. Március 2-án német motorizált egységek elérik bolgár területen a jugoszláv határt, mire két nappal később Pál régens, minisztereihez hasonlóan titokban, Berchtesgadenbe utazik és megígéri Jugoszlávia csatlakozását a római paktumhoz.

De Jugoszláviában már nem mennek olyan simán a dolgok.

Amikor Pál régens Hitlertől visszaérkezve a meghívott politikai és katonai vezetők előtt ismerteti a Führernek tett ígéretét, kiderül, hogy a régens állásfoglalásával sokan nem értenek egyet; ám a hatalom egyelőre a németbarát politikusok kezében van.

Március 22-én *Churchill levelet intéz Cvetkovics miniszterelnökhöz* és figyelmezteti: ha Jugoszlávia követné Románia és Bulgária példáját és segédkezet nyújtana Görögország megtámadásához és megsemmisítéséhez, akkor Jugoszlávia pusztulása feltart-hatatlanul és jóvátehetetlenül be fog következni.

De ez a levél már későn érkezik. *Március 20-án a jugoszláv minisztertanács elhatározza a csatlakozást a háromhatalmi egyezményhez, március 24-én Cvetkovics és Markovics Belgrád egyik külvárosi pályaudvarán teljes inkognitóban száll be a bécsi gyorsvonatba. Másnap Bécsben a két jugoszláv miniszter aláírja a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást.*

Ugyanezen a napon, ugyancsak Bécsben Hitler Ciano-t fogadja, aki Mussolini üzenetét hozza. A Duce igyekszik Hitlert megnyugtani az albán front fejleményei tekintetében, továbbá azt bizonygatja, hogy szükséges és hasznos volt az olasz—görög háború; végül közli, hogy március végén az albán front középső szakaszán az olasz haderő új offenzívába kezd...

(Nagyon megnőtt ezekben a hetekben az olasz vezérkar harci készsége, különösen amióta értesült arról, hogy Görögország ellen a német támadás küszöbön áll.)

Hitler meglehetősen tartózkodással veszi tudomásul Ciano közléseit, válaszában inkább arról a sikerről beszél, amelyet a jugoszláv kérdésben a német diplomácia ért el. Nézete szerint ez a Balkán további fejlődése szempontjából nagy jelentőségű. „Mivel a német katonai erők messze állnak támaszpontjaiktól, bizonytalan jugoszláv magatartás nagyon kényes helyzetet teremtett volna.”

A legközelebbi lépésekről Hitler a következőket mondja Ciano-nak:

— Március vége felé Németország felvonulása a görög frontra be fog fejeződni. Azután már csak a kedvező időjárást kell kívánni, hogy a német hadsereg három legfontosabb fegyverét, a légierőt, a nehézpáncélosokat, továbbá a páncélos és motorizált gyorsaságukat megfelelő módon hasznosítani lehessen.

Cianónak a görög hadjárat várható időtartamára vonatkozó kérdésére Hitler leszögezi: *kedvező időjárási viszonyok esetén néhány napon belül döntést lehet elérni...*

Hitler ez alkalommal nagyon figyelemre méltó megfogalmazásban jellemzi a német magatartást a Szovjetunióval szemben:

— *Én Oroszországgal szemben inkább a hadosztályokra, mint a szerződésekre hagyatkozom...*

Mikor a belgrádi rádióban március 25-én elhangzik a hivatalos közlemény a Cvetkovics-kormány bécsi kötelezettségvállalásáról, elemi erővel tör ki a tömegek felháborodása. Angol, francia és szovjet zászlók alatt tüntetők vonulnak fel, letépik Hitler képét a falakról, nyílt utcán inzultálják a belgrádi német követet. *„Inkább háború, mint paktum, inkább halál, mint szolgaság”* hangoztatják.

A tömeg hangulata áttérjed a hadseregre is, a belgrádi, zág-rábi, szkopljei és a szarajevói csapatok a kormány ellen fordulnak.

Március 26-ról 27-re virradó éjjel a Szimovics repülőtábornok vezetése alatt álló katonai egységek megszállják a királyi palotát és a középületeket, Cvetkovicsot, Markovicsot és Pál régenszt Szimovics tábornok főhadiszállására viszik és lemondásra kényszerítik, felosztatják a régenstanácsot; a hatalmat II. Péter nevében Szimovics tábornok veszi át.

A belgrádi események nagy meglepetést keltenek Berlinben. Hitler egy hónappal később a következőket mondotta erről Schulenburg moszkvai német követnek: „A jugoszláv államcsíny vilámcsapásként hatott; amikor március 27-én reggel az első hírek megérkeztek hozzám, azt hittem, tréfa az egész.”

De gyorsan rájön a Führer, hogy a dolog komoly és pillanatig sem habozik. Göring, Keitel, Jodl, Ribbentrop, valamint a légi-erő, a haditengerészet és a szárazföldi haderő magasrangú tisztjei bevonásával megtárgyalja a helyzetet. Hitler nézete szerint kedvező, hogy a Cvetkovics-kormány megdöntése most következett be, a „Barbarossa”-akció végrehajtása közben a következmények lényegesen súlyosabbak lettek volna.

El van szánva arra, hogy nem várja be az új kormány lehetséges lojális nyilatkozatát, hanem minden előkészületet fogantatosít, hogy a jugoszláv hadsereget és államot szétzúzza. A jugoszláv kormánytól nem kér felvilágosítást a német kormány, ulti-

mátumot sem intéz hozzá. A támadás akkor kezdődik, amikor a szükséges eszközök és csapatok rendelkezésre állanak.

A lehető leggyorsabban kell cselekedni — fejtegeti Hitler. — Arra kell törekedni, hogy a környező államok hasonló módon vegyenek részt az akcióban. *Jugoszlávia ellen katonai támogatást kell kérni Olaszországtól, Magyarországtól és bizonyos vonatkozásban Bulgáriától is.* A magyar és a bolgár követ már kapott tájékoztatást, a Ducehoz még a nap folyamán üzenet megy.

Politikailag különösen fontos, hogy kérlelhetetlen keménységgel mérjünk csapást Jugoszláviára és a katonai szétzúrást vilám-vállalkozással hajtsák végre — szögezi le.

Számolni lehet azzal, hogy a horvátok a németek oldalára fognak állni.

A Jugoszlávia elleni háborúnak Olaszországban, Magyarországon és Bulgáriában nagyon népszerűnek kell lennie, ezeknek az államoknak területszerzést kell kilátásba helyezni, *Olaszországnak az Adriai-tengerpartot, Magyarországnak a Bánátot, Bulgáriának Macedóniát.*

Hitler bejelenti: a „Barbarossa”-vállalkozás kezdetét négy héttel el kell halasztani, majd a katonai hadműveletek lefolytatását a következőképpen vázolja:

1. A „Marita” hadműveletet a lehető leghamarabb meg kell kezdeni, a cél: Görög-Trácia és a Szaloniki-medence elfoglalása.

2. Előretörés Szófia térségéből Szkoplje (Üszküb) irányába, hogy tehermentesítsék az olasz frontot Albániában.

3. Előretörés nagyobb erőkkel Szófia térségéből Nis irányában, tovább Belgrád felé.

4. A Graz és Klagenfurt térségéből déli irányban támadó nagyobb német erők feladata, hogy szétzúzzák a jugoszláv hadsereget.

A *Luftwaffe* fő feladata, hogy olyan hamar, ahogyan csak lehet, a jugoszláv légierők földi szervezetét megsemmisítse, *Belgrádot sorozatos hullámokban szétrombolja* és emellett a hadsereg előrenyomulását támogassa.

A légierő a magyarországi repülőtéri apparátust felhasználhatja.

Brauchitsch, a szárazföldi haderő főparancsnoka közli, hogy az időjárási helyzettől függően a „Marita”-hadműveletet április 1-én lehet megkezdeni.

A többi támadó csoport felsorakozása április 3-a és 10-e között lehetséges.

Egyébként terveit hajnali három óráig írásban fogja előterjeszteni.

Göring bejelenti, hogy a VIII. légihadtest Bulgáriából azonnal légitámadásokat hajthat végre, a Luftwaffénak azonban a nagyobb repülőfelvonuláshoz 2—3 napra van szüksége. Az a terve, hogy Bécs, Graz térségébe és Magyarországra erősebb harci- és zuhanóbombázó kötelékeket irányítanak. A X. légihadtesttől is elhoznak néhány egységet. Gondoskodni fog Bécs, Karinthia és Steiermark légvédelmének megerősítéséről.

A Führer megparancsolja, hogy az összes előkészületeket azonnal meg kell kezdeni. Elvárja, hogy a Wehrmacht-részek terveit még március 27-én, az este folyamán eljuttatják hozzá.

A vezéri főhadiszállás 1941. március 27-i dátummal kiadja a 25. sz. *hadműveleti utasítást*, szigorúan követve a tanácskozáson megállapított célkitűzéseket.

Március 28-án éjjel után 15 perccel Hitler a római német nagykövet útján Mussolininak távirón továbbított levelet küld, hogy tájékoztassa a készülő akcióról. A következőket közli Mussolinival:

— Az olasz hadsereg az albániai fronton a következő napokban ne kezdjen nagyobb hadműveletekbe, minden rendelkezésre álló erővel fedezze a Jugoszláviából Albániába vivő legfontosabb átjárókat, továbbá az olasz vezérkar a lehető legnagyobb mértékben és legnagyobb sietséggel erősítse meg az olasz—jugoszláv fronton (!) álló erőket.

— Az összes intézkedésekre a legnagyobb titoktartás szükséges.

— Ő, Hitler, magához kéri a berlini magyar és bolgár követet, hogy e két kormányt bevonja a Jugoszlávia elleni támadásba.

— Rintelen tábornok holnap Rómába fog repülni, hogy a katonai problémákat megtárgyalja.

Mackensen római német nagykövet a Führer levelét hajnali két órakor nyújtja át a Ducénak, aki azonnal lediktálja válaszat. Ebben kijelenti, hogy az elmúlt napok eseményeit nyugalommal fogadta és a legcsekélyebb mértékben sem volt meglepve a jugoszláviai eseményektől. Olyan értesülései vannak, hogy az államcsínyt Pál régens beleegyezésével hajtották végre.

Mussolini a továbbiakban ismerteti az olasz kormány és hadvezetőség részéről elrendelt rendszabályokat:

1. Személyesen utasította Cavallero tábornokot, az olasz hadsereg vezérkari főnökét, hogy a küszöbön álló offenzíva előkészületeit állítsa le.

2. Gyalogsági alakulatok felvonulóban vannak az albán front északi szakaszán, és az esetleges jugoszláv támadás három felvonulási útvonala mentén elfoglalják állásaikat.

3. A keleti alpesi frontot megerősítik.

4. Az előkészületeket a lehető legnagyobb gyorsasággal és abszolút titoktartás mellett hajtják végre.

5. A második légiezred bevetésre készen áll.

A Duce felhívja a Führer figyelmét arra, hogy a bolgár és a magyar beavatkozás mellett számításba kell venni a horvát szeparatista irányzatokat, amelyeket Pavelics képvisel.

(Mackensen, aki ezt a levelet hajnali 4 órakor Hitlerhez továbbította, itt zárójelben megjegyzi, hogy a Duce elmondta neki: ma korán reggelre magához kérte Pavelicset.)

Végül közli: „Ha a háború elkerülhetetlen (!), az Olaszországban nagyon népszerű lesz...”

Március 31-én az OKW a szárazföldi hadsereg hadműveleti osztályának és a légierő vezérkarának a következő „Führer-Befehl”-t, vezéri parancsot adja ki:

1. A Balkán-hadműveletek előirányzott menete:

április 5: „Marita”-támadás, *előretörés Szkoplje felé*, a légierő támadása a *jugoszláv repülőterek és Belgrád ellen* (az időpontot a légierők főparancsnoka határozza meg);

április 8: előretörés Nis irányában;

április 12: előretörés Graz térségéből az ott rendelkezésre álló erőkkel.

2. A Szkoplje felé támadó csoportot, melynek fontos szerep jut az albániai olasz keleti frontszakasz gyors tehermentesítésében, meg kell erősíteni (egy SS-hadosztállyal).

3. A Nis felé támadó csoport erősítésére a szárazföldi hadsereg megkapja a 22. hadosztályt.

4. A Duna elaknásítását meg kell akadályozni, a dunai hajózás védelmét meg kell erősíteni.

Akcióba lép a göbbelsi propagandagépezet: azzal vádolják Jugoszláviát, hogy ellensége lett a tengelynek, Németország ellenségeit támogatja és üldözi a jugoszláviai német kisebbséget;

A „Magyarság” című lap 1941. március 30-i számában közli berlini tudósítójának jelentését, mely szerint „a jugoszláviai helyzettel kapcsolatban a Wilhelmstrassén kijelentették, hogy Németország továbbra is jéghidegen, rendkívüli érdeklődéssel figyeli a jugoszláviai eseményeket... Németország vár, mert tud várni, de nem tűrheti, hogy az angol zsoldban álló elemek ócsárolják vagy provokálják.”

Április 1-én a Magyar Távirati Iroda azt jelenti, hogy „Belgrádban az izgalom és a háborús hangulat fokozódik”.

Az április 2-iki német lapok azt írják, hogy a *jugoszláviai fejlemények veszedelmesen hasonlítanak a háború kitörése előtti lengyelországi helyzethez.*

Ugyanezen a napon a *Német Távirati Iroda* azt jelenti Bécsből, hogy *újabb vonatok érkeztek jugoszláviai menekültekkel, akik mindenüket otthagyták és jórészt csak kis kézitáskákkal tették meg az utat...*

Az „Avala”, a jugoszláv félhivatalos hírszolgálati iroda közli a kormány kommunikéjét, mely erőlyesen cáfolja a jugoszláviai németüldözésekről szóló híreszteléseket.

Április 2-án jelenik meg Szimovics miniszterelnök felhívása a lakossághoz: „Senki ne hagyja el otthonát, amelynek küszöbén állva akár életét is fel kell áldoznia a hazáért, a királyért és a nemzetért.”

De miközben a náci hadsereg készül az újabb agresszióra, a Szimovics-kormány még mindig nem hajlandó döntő lépéseket tenni.

Elutasítja a görög és az angol vezérkarral folytatandó tárgyalásokat a közös védelmi tervek kidolgozására — és majdnem egy hétig tart, míg hosszas tárgyalás után Moszkvában aláírják a Szovjetunió által felajánlott barátsági szerződést. Mindez a húzódozás, késlekedés pedig azért, hogy ne provokálják Hitlert...!

John Dill tábornok, a brit birodalmi vezérkar főnöke, aki azokban a napokban Belgrádban tartózkodik, április 4-én tárgyalást folytat a *jugoszláv kormány egyik tagjával, aki azon a véleményen van: még hónapok választanak el attól, hogy Németországgal háborúra kerülne sor...*

Április 6-án a német Wehrmacht szárazföldi és légi egységei megrohanják Jugoszláviát. Német bombavető rajok két napon át bombázzák Belgrádot; 17 ezer halott marad a romok között...!

Robert S. John amerikai újságíró a következőket írja a jugoszláv főváros bombázásáról:

„A jugoszláv főváros legforgalmasabb terét, a Terraziát sorozatosan érték bombatalálatok. Az egyik nagyméretű bomba felszakította az úttestet és olyan lyukat vágott, amelybe két vasúti teherkocsi belefért volna. A teret körülvevő házakon és még messzebb is, majdnem egy kilométeres körzetben, egyetlen ablak sem maradt épen. A bombák kettéhasítottak többemeletes épületeket. ... A Terrazián legalább 200—300 temetetlenül heverő holttestet tudunk megszámlálni, pedig a Terrazia fele akkora sincs, mint a newyorki Times Square. A Terrazia bizonyította legjobban, hogy a német pusztítás célzatos volt. A bombavetők nem magasból dobták le bombáikat, hanem leereszkedtek egészen alacsonyra és olyan halálos pontossággal céloztak, hogy az embernek az volt az érzése, bombáikat akár a kéménylyukba is be tudták volna dobni, ha akarták volna. A Terrazia semmi esetre sem lehetett katonai célpont, mint később a város bombázásáról Berlinben kiadott hivatalos jelentés állította. Hitler a jugoszláv főváros legforgalmasabb terének bombázásával személyesen akart bosszút állni azokon, akik tíz nappal ezelőtt ugyanezen a helyen fényképét darabokra tépték. Meg akarta mutatni a szerbeknek, hogy az ő képét senki sem tépheti el, személyében nem bánthatja meg büntetlenül. Ami a Terrazián történt, az Berlinben elrendelt tömegkivégzés volt, és a hóhérok fent szálltak a magasban a német bombavetőkön...”

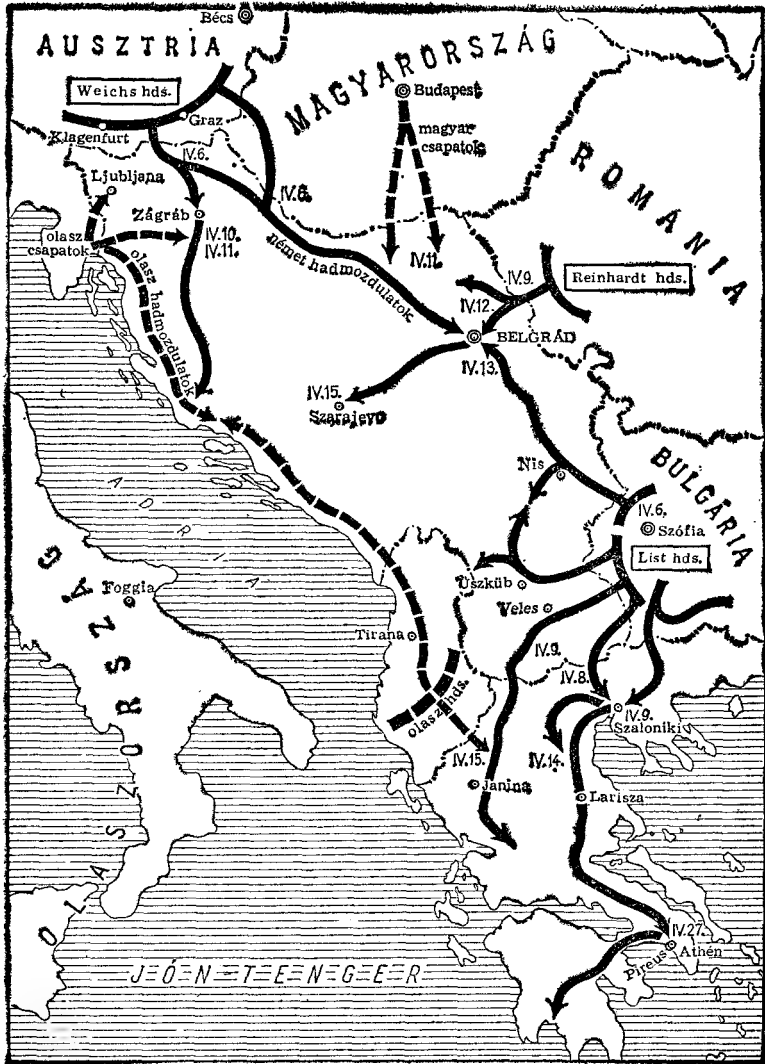
A List tábornok parancsnoksága alatt 11 gyalogos és 4 páncélos hadosztályból álló 12. német hadsereg indítja meg *április 6-án* a támadást *Szófia térségéből nyugati irányban*, hogy Albániában egyesüljön az olaszokkal.

Kleist tábornok megerősített páncélos csoportjának egy része *Nis felé* tör előre, másik része északi irányba fordul, hogy a Temesvár térségéből a *Bánát és Belgrád felé* támadó Reinhardt-hadtest akcióját támogassa.

Április 11-én a horvát szeparatisták német—olasz ösztönzésre nyíltan *fellépnek a belgrádi kormány ellen*, kikiáltják a horvát területek elszakadását.

Ugyanezen a napon megindul a magyar hadsereg támadása is a Bánát felé; a Teleki Pál miniszterelnök öngyilkossága után megalakult Bárdossy-kormány, Horthy kormányzó tudtával és hozzájárulásával, szégyenteljesen *megszegi* a még nem egészen négy hónapja kötött *jugoszláv—magyar örökbarátsági szerződést*.

A német páncélos és motorizált csapatok villámgyors hadműveletei, a légierő hatásos bombatámadásai megbénítják a jugo-

Hadjárat Jugoszlávia és Görögország ellen

szláv hadsereg hadmozdulatait, egységes védelmi terv hiányában a részekre szabdalts csapatok hősie, de reménytelen harcokat vívnak a kitűnően vezetett Wehrmacht-egységekkel szemben.

Április 13-án elesik Belgrád, négy nap múlva, április 17-én az egész jugoszláv hadsereg leteszi a fegyvert.

Az albán frontról — szállító eszközök hiánya, valamint a későn kiadott utasítások miatt — nem sikerül kellő időben visszavonni a görög csapatokat. A március elején partra szállt több mint 50 ezer főnyi angol, újjeländi és ausztráliai hadsereg nem képes tartani a számára kijelölt vonalat a páncélosok és repülőgépek tekintetében fölényben levő német csapatokkal szemben.

A német légierő már a hadműveletek első napján, április 6-án nagy erővel támadja a brit expedíciós haderő fő tengeri támaszpontját, Pireus kikötőjét; csak ennél a támadásnál 43 000 tonna úrtartalmú hajóteret süllyesztettek el, levegőbe röpdül egy lőszerszállító hajó, komoly mértékben megrongálódna a kikötőberendezések.

A 2. német páncélos hadosztály április 9-én eléri Szalonikit, a kitűnően kiépített Metaxas-vonalat nem lehet tovább tartani. Április 14-én az angol csapatok már egészen Thermopüléig vonulnak vissza, de ott sem tudnak megállni; 20-án az albán fronton harcoló görög csapatok megadják magukat, 28-án már horogkeresztes zászló leng Athénben, az Akropolisz csúcsán.

A megmaradt angol és szövetséges csapatok hajóraszállása öt éjszakán keresztül folyik, de a megmenekülésért itt nagyobb árat kell fizetni, mint Dunkerque-nél; itt nincs angol légifölény. 1941. április 21-től április 26-ig, a görög szárazföld katonai kiürítéséig az angol és a görög flotta 26 hajót veszít.

De részben kiegyenlítődik az angol hajóhadat ért veszteség azal, hogy a görög kereskedelmi és hadiflotta megmaradt egységei csatlakozna a földközi-tengeri angol flottához: a kereskedelmi hajókon kívül április 25-én 1 cirkáló, 6 modern torpedóromboló, valamint 4 tengeralattjáró érkezik Alexandriába.

A német náci hadigépezetnek sikerült lerohanni ezt a két kis délkelet-európai országot, de a rosszul vezetett, gyengén felszerelt jugoszláv és görög hadsereg kapitulációja nem jelentette a harc végét, ellenkezőleg: az igazi harc csak ekkor kezdődött el. Bosznia, Szerbia és Montenegró, valamint Görögország hegyei között szerveződtek az első partizánosztatok, melyek ezután pillanatnyi nyugtot sem hagytak a gyűlölt megszállóknak.

A németeknek pedig napról napra több gondot okozott a partizánok elleni harc. Maga Churchill ismerte el később egyik alsóházi beszédében, hogy a Tito vezette jugoszláv felszabadító hadsereg több német hadosztályt tart lekötve, mint az 5. amerikai és a 8. angol hadsereg Olaszországban...

1943-ban már mintegy negyedmillió embere volt Titónak. A német hadvezetőség sorozatos, úgynevezett büntető expedíciókat indított, hogy megsemmisítse a partizánokat. Ezekben a harcokban mindkét oldalról igen nagyok voltak a veszteségek, a partizánoknak óriási nehézségekkel kell megküzdeniük.

Cyrus L. Sulzberger, a New York Times tudósítója írja ezekről a harcokról: „A németek 1943 elején négy kitűnően felszerelt hadosztályt indítottak Tito emberei ellen, megerősítve olaszokkal és horvát usztasákkal, azonkívül Mihajlovics csetnikjeivel. A partizánok hadállásait légibombázás alá vették. A partizánok jól elbújtak hegyeik között, de légvédelmi tűzérőségük nem lévén, a támadó repülőgépekben sok kárt tenni nem tudtak.

Tito tábornagy Horvátország délnyugati szögletében a bosnyák első hadtest négy hadosztályát és az első horvát hadtestnek hasonlóképpen négy hadosztályát hagyta hátra, ő maga pedig öt legjobb hadosztályával hosszú ideig tartó visszavonulásba kezdett, és a visszavonulás végén csapatai beásták magukat Montenegro hegyei közé. Magukkal vitték mintegy 4500 sebesült katonájukat is, akik nagy betegen is inkább vállalkoztak a nehéz útra, semhogy az ellenség kezébe kerüljenek.

Tito rongyokba öltözött, éhes hadseregének visszavonulásáról a részleteket senki sem jegyezte fel. Napokon át dühöngött a hóvihár és fújt az Adriai-tenger félelmetes szele, a bóra. A katonák nyershússal és száraz levelekkel táplálkoztak. Sokszor tömeghallucináció áldozataivá lettek. Egy alkalommal az egyik ezred tagjai kastélyt láttak, amelynek kéményei vidáman füstölnek. Egy másik ezred katonái azt hitték, hogy meleg étel szagát érzik; rohantak a sereget követő, de üres tábori konyhák felé, hangosan követelve, hogy adjanak nekik meleg ételt.”

Görögországban, mint mindenütt a németek megszállta Európában, a kommunisták harcolnak az első sorokban. Kiemelkedő mozzanata volt ennek a harcnak, amikor Manolisz Glezosz fényes nappal letépte az athéni Akropolisz csúcsáról a német horogkeresztes zászlót és helyébe a görög nemzeti lobogót tűzte ki...

A Wehrmacht 1941 áprilisában legyőzte a reguláris jugoszláv és görög hadsereget, de ez a „Blitzkrieg” öt hét időveszteséget jelent a Fall „Barbarossa” megkezdésében,

A „B” nap elhalasztása — Churchill április 19-i üzenete Sztálinhoz — Sztálin a német támadás veszélyéről — Sztálin és Timosenko figyelmeztetése a szovjet néphez május 1-én — Ribbentrop tájékoztatja Mussolinit a német—szovjet viszonyról — A Wehrmacht előkészületeinek állása 1941. jún. 1-én — A „Barbarossa”-Zeittafel június 7—14-ig — Az utolsó megbeszélés Hitlernél 1941. jún. 14-én — „Zeittafel” június 17—21-ig — Június 21: Schulenburg Molotovnál — Június 22, hajnali 3 óra 30 perc: megkezdődik a Fall „Barbarossa” — Amerikai vélemények a Vörös Hadsereg ellenállásának lehetőségéről — Az OKW reményei a gyors győzelemre — A Vörös Hadsereg taktikája — Lenin-grád ostroma — Visszavonulás a front középső és déli szakaszán — „Tájjun”: a Wehrmacht haditerve Moszkva elfoglalására —
A moszkvai csata

Február 24-én, a Vörös Hadsereg megalakulásának 22-ik évfordulóján Timosenko tábornok napiparancsában figyelmezteti a szovjet népet, hogy állandóan készenlétben kell lenni egy esetleges ellenséges támadás elhárítására.

Március közepén semleges államok diplomáciai köreiben nyíltan beszélnek az angol—szovjet kapcsolatok javulásáról.

Március 27-én, a jugoszláviai forradalom másnapján, a balkáni hadjárat tervének jóváhagyásával egy időben, megszületik Hitler döntése: a Fall „Barbarossa” megkezdését, a „B” Tag-ot 1941. június második felére kell halasztani.

Április 19-én, a balkáni hadjárat kellős közepén, két nappal a jugoszláv hadsereg fegyverletétele után Stafford Cripps angol nagykövet átnyújtja Visinszkij helyettes szovjet külügyi népbiztosnak Churchill személyes, bizalmas üzenetét Sztálinhoz. Az üzenet szövege: „Hitelt érdemlő ügynöktől azt a megbízható értesülést kaptam, hogy a németek, miután Jugoszláviát hálójukba kerítették, vagyis március 20-a után, megkezdték a Romániában tartózkodó öt páncélos hadosztály közül három hadosztály átdobását Lengyelország déli részébe. Abban a pillanatban, amikor a szerbiai forradalomról tudomást szereztek, ezt az átcsoportosítást abbahagyták. Excellenciádnak könnyű értékelni e tények jelentőségét.”

Churchill üzenetének értelme egy mondatban: vigyázat, Hitler támadást készít elő a Szovjetunió ellen. Ezzel az üzenettel eljutottunk a második világháború egyik legérdekesebb kérdéséhez: szüksége volt-e a Vörös Hadsereg vezérkarának, a szovjet kormánynak erre a figyelmeztetésre, hogy a náci haderő keleten támadásra vonul fel?

Görlitz német katonai szakíró a második világháborúról szóló könyvében a Vörös Hadsereg hírszerző szolgálatát igen magasra értékeli. E szervezet embereinek — állapítja meg keserűen Görlitz — sikerült beépülniük a Luftwaffe legfelsőbb vezetésébe, a birodalmi gazdasági minisztériumba, továbbá a külügyminisztérium tájékoztató szolgálatába. Görlitz szerint elképzelhetetlen, hogy ez a jól kiépített hírszerző szolgálat ne szerzett volna pontos értesüléseket a Wehrmacht 1940 nyarán megkezdett nagyarányú átcsoportosításáról, a páncélos, tüzérségi és gyalogos hadosztályok tucatjainak keleten való felvonulásáról.

A probléma gyökere — véleményünk szerint — nem ott keresendő, hogy Sztálin és a szovjet katonai és politikai vezetők értesülve voltak-e a német hadmozdulatokról, hanem sokkal inkább abban, hogy ezekből *a hadmozdulatokból milyen következtetéseket vontak le?*

Sztálinnak és munkatársainak nem lehettek, de nem is voltak illúzióik a náci vezérek végső szándékai tekintetében. Ugyanekkor az is igaz, az utolsó pillanatig azt hitték — és ez volt tragikus tévedésük —, hogy Hitler csak zsarolni akarja a Szovjetuniót, gazdasági és politikai engedményeket akar kicsikarni, de nem mer háborút indítani a Szovjetunió ellen.

Churchill üzenete tehát nem annyira *informatív* szempontból volt fontos a szovjet kormány számára, hanem mert kiderült: az angol miniszterelnök 1941 április közepén német támadást vár Keleten.

De térjünk vissza az események menetére:

1941. április 22-én a szovjet kormány erőlyesen tiltakozik a német kormánynál német repülőgépek által március 27 és április 8 között 80 ízben elkövetett határsértés miatt.

A balkáni villámháború befejezése után, április végén folytatódik a déli szárnyon a német haderő felvonulása, Görögországból és Jugoszláviából a páncélos hadosztályok visszatérnek Romániába, hogy onnan tovább vonuljanak a Barbarossa-tervben *kijelölt* pontokra.

Április 28-án Hitler kihallgatáson fogadja Schulenburg moszkvai német nagykövetet. Schulenburg határozottan kijelenti: nem hisz abban, hogy a *Szovjetunió támadást tervezne Németország ellen.* A nagykövet azonban azzal a meggyőződéssel távozik a birodalmi kancelláriából, hogy Hitler már eldöntötte: megtámadja a Szovjetuniót.

De magában a német külügyminisztériumban is hallatszanak aggodalmaskodó hangok a készülő keleti hadjáratral kapcsolatban. Weizsäcker külügyi államtitkár április 28-iki, Ribbentrop-hoz intézett memorandumában a következőket írja: „A német—szovjet konfliktus tekintetében egy mondatban foglalhatom össze véleményemet: *ha egy szovjet város földig való lerombolása megérne nekünk annyit, mint egy brit hadihajó elsüllyesztése, helyeselelném a német—szovjet háborút,* még ezen a nyáron; de nézetem szerint Oroszországot mi csak katonai értelemben győzhetjük le, más oldalról, gazdasági tekintetben elveszítjük.”

(Weizsäcker megjegyzése jellemző a náci politikusok sötét gondolatvilágára, elvetemült cinizmusára. Mi ér többet: egy lerombolt szovjet város vagy egy elsüllyesztett brit hadihajó?)

Május 1-én Sztálin és Timosenko ismét figyelmezteti a szovjet népet: noha a Szovjetunió mindent elkövet, hogy kívül maradjon a háborún, mégis *fel kell készülni minden eshetőségre.*

A nemzetközi helyzet kiéleződését jelzi egy fontos változás a szovjet állam vezetésében: 1941. május 6-án a *népbiztosok tanácsának elnöki tisztségében* Molotov helyét maga *Sztálin* foglalja el.

1941. május 13-án Rómában, a Palazzo Veneziában megbeszélés folyik Mussolini és Ribbentrop között, Ciano jelenlétében. Ribbentrop a német—szovjet viszonyról a következő tájékoztatást adja a Ducénak: Németország és a Szovjetunió kapcsolatát szerződéses szabályozzák, a két ország kapcsolatai korrektek. Ő maga (Ribbentrop) nem hisz abban, hogy Sztálin bármit is tervezne Németország ellen (!). Ha ilyesmit tenne, vagy olyan politikát folytatna, mely Németország számára elviselhetetlen lenne, akkor három hónapon belül megsemmisítenék.

Ezzel a kijelentéssel a Duce egyetért...

Ribbentrop ezután azt fejtegeti, hogy a Führer nem keresi az összeütközést, de felkészült minden eshetőségre, semmilyen te-

kintetben nem hozott döntést (!) — Keleten is csak azért erősítette meg a határt, mert ezt tette már előbb Oroszország...

(Ribbentrop az általa is nagyon jól ismert „Barbarossa” terv előkészületeinek utolsóelőtti szakaszában még mindig titkolja olasz szövetségese előtt Németország legközelebbi terveit; ködösít, ferdít, hazudik.)

Május 22-én megkezdődik a náci hadsereg felvonulásának döntő szakasza. Ezzel egy időben már folynak a tárgyalások a finn, a bolgár és a román vezérkarral; az utóbbi részleges mozgósítást rendel el.

A magyar hadsereg aktív részvételéről szó sem esik. Magyarországot csak mint felvonulási területet veszi számításba az OKW.

Az előkészületek állása június 1-én:

A szárazföldi hadsereg eddig az időpontig 76 gyalogos, 1 lovasági és 3 páncélos hadosztállyal vonult fel Keleten.

A 3. légiflotta egymaga vette át Anglia ellen a légiháború folytatását, a 2. légiflottát nyugatról és a VIII. légihadtestet a Balkánról átirányították a „Barbarossa” térségébe.

Nézzük meg közelebbről a Fall „Barbarossa” végrehajtási ütemét lerögzítő „Zeittafel”-t, időtáblát.

Június 7: a VIII. repülőhadtest első egységei megérkeznek a keleti arcvonalra.

Június 8: az SS „Nord” harccsoport elfoglalja kijelölt támaszpontjait Finnországban.

Június 12: tárgyalások a román hadvezetőséggel a Barbarossatervben való részvételről, ugyanezen a napon megalakul a finn vezérkar mellett az OKW összekötőcsoportja.

És most egy kis kitérés: a szovjet kormány június 13-án hivatalos közleményben cáfolja a német—szovjet ellentétekről a világsajtóban megjelent híreket. A német sajtó — természetesen felülről jött utasításra — nem közli a szovjet kormány rendkívül mérsékelt hangú nyilatkozatát...

Június 14-én az OKW felkéri a magyar hadvezetőséget, hogy erősítse meg az északkeleti határt. (Jól jegyezzük meg: csak ennyit és nem többet.)

Eddig minden tervszerűen, a Zeittafel előírása szerint folyik, a gyalogos hadosztályok felvonulása már befejeződött, a páncélos és motorizált egységek csak a támadást megelőző utolsó pillanatban foglalják el kiindulási pontjaikat.

Június 14-én Hitler tanácskozássra rendeli Berlinbe, a birodalmi kancelláriába a három hadseregcsoport vezénylő parancsnokát. Dél előtt 11—12-ig a „*Silberfuchs*” (ezüstróka) fedőnévvel ellátott hadsereg parancsnoka, *Falkenhorst tábornok*, kinek Murmanszk irányában kell támadnia, számol be az előkészületek állásáról, 12—2-ig a *Heeresgruppe „Süd”*, a déli hadseregcsoport parancsnoka, *Rundstedt* marsall jelenik meg Hitler előtt. Ebéd után, 15 órakor a tengeri flotta parancsnoka, *Raeder*, majd a *Heeresgruppe „Nord”* és „*Mitte*”, az északi és a déli hadseregcsoport parancsnoka, *Leeb* és *Bock* tábornok referál Hitlernek.

A közös ebéd alatt Hitler még egyszer összefoglalja a „*Barbarossa*”-terv fő célkitűzéseit és leszögezi: „*Ez a háború élet-halál harc két ideológia között*, és ez a tény lehetetlenné teszi, hogy ebben a háborúban olyan eszközöket használjanak, amelyeket a katonák ismernek, és amelyekről úgy vélik, hogy a nemzetközi jog szerint korrektek...”

A Führer ez alkalommal megismétli 1941. május 12-iki titkos utasítását a hadifogoly-kérdésben: Oroszország ellen a háború más módszerekkel folyik, mint nyugaton, a *politikai funkcionáriusokat, a hadsereg komisszárijait nem kell hadifogolynak tekinteni, el kell tenni láb alól...*

Most térjünk vissza az OKW időtáblájához:

Június 17: *Finnország mozgósít*, ugyanezen a napon az Ost-raumban, azaz a keleti térségben bezárják az összes iskolákat.

Június 18—20: a *Luftwaffe* felvonulása befejeződik.

Június 20-án Alfred Rosenberg, akit Hitler a meghódítandó keleti területek legfőbb polgári vezetőjének szemelt ki, tájékoztatja legbensőbb munkatársait a küszöbön álló háború jellegéről, célkitűzéseiről. Leszögezi: „Nem azért viselünk most keresztesháborút a bolsevizmus ellen, hogy a szegény oroszokat ettől a bolsevizmustól minden időkre megszabadítsuk, hanem azért, hogy német világpolitikát folytassunk, és hogy a Német Birodalom biztonságát megteremtsük...”

Június 21-én 13 óra 30 percig lehetett volna kiadni az „*Altona*” jelszót, a „*megállj*” parancsot; ehelyett az előírt időpontban az OKW kiadja a támadási jelszót, a „*Dortmund*”-ot...

A jelszó kiadása után általános hírzárlatot rendel el a német hadsereg főparancsnoksága.

Ugyanezen a napon, este 21 óra 30 perckor Molotov külügyi népbiztos fogadja *Schulenburg moszkvai német nagykövetet*,

Közli vele a szovjet kormány tiltakozását az újabb sorozatos német határsértések miatt, majd felvilágosítást kér a június 13-iki kormányközlemény elhallgatásáról, Schulenburg hallgat, semmit nem tud válaszolni.

Alig tér vissza a német nagykövetségre, átnyújtják neki *Ribbentrop külügyminiszter sürgős táviratát*, melyben utasítja a chiffre-kulcs megsemmisítésére, a rádióösszeköttetés megszüntetésére, továbbá arra, hogy hajnalban keresse fel Molotovot és közölje vele, hogy a német haderő átlépi a szovjet határt. Az indok: a szovjet kormány németellenes külpolitikát folytatott...

A támadásra felvonult német haderő tagozódása:

I. *Déli hadseregcsoport* (Heeresgruppe Süd), parancsnoka: Rundstedt tábornagy,

Részei: a 6. hadsereg, parancsnoka Reichenau tábornagy,
a 11. hadsereg, parancsnoka Schobert vezérezredes,
a 17. hadsereg, parancsnoka Stülpnagel gyalogsági tábornok.

A hadseregcsoport hadműveleteit a Lühr vezérezredes parancsnoksága alatt álló 4. sz. légiflotta támogatta.

II. *Középső hadseregcsoport* (Heeresgruppe Mitte), parancsnoka Bock tábornagy.

Részei: a 2. hadsereg, parancsnoka Weichs vezérezredes,
a 4. hadsereg, parancsnoka Kluge tábornagy,
a 9. hadsereg, parancsnoka Strauss vezérezredes,
a 2. páncélos csoport, parancsnoka Guderian vezérezredes,
a 3. páncélos csoport, parancsnoka Hoth vezérezredes.

Ezt a hadseregcsoportot a Kesselring tábornagy parancsnoksága alatt álló 2. sz. légiflotta támogatta.

III. *Északi hadseregcsoport* (Heeresgruppe Nord), parancsnoka Leeb tábornagy.

Részei: a 16. hadsereg, parancsnoka Busch vezérezredes,
a 18. hadsereg, parancsnoka Küchler vezérezredes,
valamint a 4. sz. páncélos csoport Hoepner vezérezredes parancsnoksága alatt.

Ez a hadseregcsoport az 1. sz. légiflottával működött együtt.

A finn csapatok, Mannerheim tábornagy vezérletével az északi, a román csapatok, Antonescu tábornok parancsnoksága alatt a déli hadseregcsoport keretében kerültek bevetésre.

Ez a három hadseregcsoport 1941. június 22-én, hajnali 3 óra 30 perckor támadásra indul az egész szovjet—német határ mentén, az Északi-tengertől a Fekete-tengerig.

A hadseregcsoporthok mögött készenlétben várakoznak a Biztonsági Szolgálat (Sicherheitsdienst — SD) válogatott alakulatai, hogy a meghódított keleti területeken a „rendőri biztonsági és elhárító feladatokat” ellássák.

Az SD egységei utasításait Himmlertől, az SS birodalmi vezérétől és a német rendőrség főnökétől kapták...

H. Steel Commager amerikai történész a következőképpen írja le a *nácik orvtámadását* a Szovjetunió ellen: „1941. június 22-én egy német—szovjet határfolyó hídján felváltották az őrköt, úgy mint más-kor. A szovjet őrk megindultak a német őrk felé, hogy az előírás szerint a híd közepén tisztelegjenek. Ekkor azonban a *német őrk minden figyelmeztetés nélkül* fegyverüket használták és *lelőtték az orosz őrköt.*”

Harminc perccel később, pontosan 4 órakor Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter formális hadüzenetet nyújt át De-kanoszov berlini szovjet nagykövetnek.

Röviddel ezután megjelenik Schulenburg moszkvai német nagykövet a szovjet külügyminisztériumban és átadja Molotov külügyi népbiztosnak Ribbentrop külügyminiszter néhány órával előbb érkezett jegyzékét a háború megindításáról. Molotov végighallgatja a német nagykövet közlését, majd megjegyzi: „Az önök légiereje ma hajnalban minden előzetes hadüzenet nélkül számos szovjet várost, lakott helyiséget bombázott.”

A délelőtti órákban Göbbels propagandaminiszter lép a rádió mikrofonja elé és felolvassa Hitler vezér és kancellár üzenetét. A világ meghódítására törő német militarizmus gőgje és fennhéjázása csendül ki Hitler üzenetéből: „Német nép! Ebben a pillanatban olyan harci felvonulás vette kezdetét, mely méreteiben eddig nem látott, a világ legnagyobb katonai megmozdulásának tekinthető. A német keleti arcvonal alakulatai Kelet-Poroszországtól a Kárpátokig mindenütt a helyükön vannak. Antonescu államfő vezetésével egyesült német és román csapatok állnak a Pruth-folyó partjaitól kezdve a Duna alsó folyása mentén egészen a Fekete-tenger partjáig...”

Szerte a világon otthonukért, hazájuk szabadságáért aggódó százmilliók szívszorongva ülnek a rádió mellett, olvassák az újságokat, kérdezik egymástól: meg tudja-e állítani a szovjet hadsereg a Nyugat-, Észak- és Dél-Európában győztes náci csapatokat.

A szovjet nép pedig félretéve a békés építőmunkát, egy emberként indul harcba hazája és az egész emberiség védelmére.

A „Szovjetunió Kommunista Pártjának története” című könyv a következőket írja a hitleri Németország rajtaütésszerű orvátmadásáról, ezzel kapcsolatban *Sztálin felelősségéről*:

„A fasiszta Németország támadása természetesen nem érte egészen váratlanul a Szovjetuniót. A párt, a kormány és a szovjet nép tudta, hogy a fasiszta Németország a szovjet—német meg nem támadási szerződés ellenére előbb-utóbb háborút indít a Szovjetunió ellen. A szovjet kormány — bár tudatában volt annak, hogy a fasiszta Németország részéről agresszió veszélye fenyegeti, és előkészítette a védelemre az országot meg a hadsereget — szigorúan betartotta a meg nem támadási szerződés valamennyi feltételét, hogy Németország kormányköreinek legcsekélyebb ürügyet se szolgáltatson a szerződés megszegésére és az agresszió igazolására. Amikor már óriási német fasiszta erőket összpontosítottak a Szovjetunió nyugati határain, a szovjet kormány is tett bizonyos óvintézkedéseket az esetleges ellenséges behatolás visszaverésére. A Japánnal 1941 áprilisában kötött semlegességi szerződés lehetővé tette, hogy a szovjet kormány átvezényeljen néhány katonai egységet az ország belső körzetéből a nyugati határok védelmének erősítésére. Ugyanakkor a szovjet kormány kidolgozta a mozgósítási tervet, amely szerint az ipart 1941 második felében és 1942-ben haditermelésre kellett átállítani.

De már a háború legelső napjaiban nyilvánvalóvá vált, hogy ezek az intézkedések elkésettek és elégtelenek voltak az ellenséges hadsereg óriási nyomásának visszaverésére. Ilyen helyzet részben azért állott elő, mert Sztálin a közvetlenül a háború előtt kialakult katonai és stratégiai helyzetet nem jól ítélte meg. Az ő kezében volt az ország és a párt legfelső vezetése, s így hiteles adatokkal rendelkezett arra vonatkozóan, hogy a Szovjetunió nyugati határain német fasiszta csapatokat vontak össze és vonultattak fel harci rendben, s hogy ezek a csapatok készen állnak a Szovjetország területére való betörésre. Csakhogy Sztálin ezeket a hiteles közléseket provokációs célzatúaknak vélte. Azt hitte, hogy ezekkel olyan lépésekre akarják késztetni a szovjet kormányt, amelyeket Hitler a meg nem támadási szerződés megszegésére használhatna fel. Sztálin szerint ebben az esetben az ellenség a Szovjetország számára kedvezőtlen helyzetben kezdte volna

meg a háborút, és ürügyet talált volna arra, hogy a háború ki-robbanásáért a Szovjetuniót tegye felelőssé. Hogy Hitler ne ta-lálhasson semmiféle ürügyet a Szovjetunió megtámadására, a szovjet csapatoknak nem adtak utasítást arra, hogy idejében vo-nultassák fel erőiket és védelmi állásokat foglaljanak el a Szov-jetunió nyugati határai mentén.”

Mikor 1941. június 22-én hajnalban a náci hadsereg óriási pán-célos- és légierők bevetésével megtámadta a Szovjetuniót, sokan nagyon sötét színben látták a keleti hadjárat kimenetelét. Davies volt moszkvai amerikai nagykövet ez idő tájt készített naplójegy-zeteiben arról ír, hogy a háború kitörése után egy nappal, június 23-án Amerikában egyesek azt mondták, hogy a német csapatok három héten belül Moszkvában lesznek.

Martin Dies képviselő az amerikai kongresszusban 1941. június 24-én kijelenti, hogy véleménye szerint Hitler harminc napon be-lül egész Oroszországot kezében tartja.

Június 26-án a náci csapatok bevonulnak Minszkbe, Bjelorusz-szia fővárosába. Másnap a New York Post katonai szakértője a következőket írja: „Ahhoz, hogy a vörösök a nagyon rövid időn belül bekövetkező összeomlástól megmenekülhessenek, sokkal nagyobb csodának kell bekövetkeznie, mint amilyent a Biblia megírása óta valaha is láttunk.”

A Hearst-sajtókonzern egyik legelterjedtebb lapja, a New York Journal American ugyanezen a napon arról ír, hogy „Oroszország halálra ítéltetett, és Amerika Angliával együtt képtelen megaka-dályozni, hogy hamarosan el ne pusztuljon a náci hadsereg villám-háborújának sodrában”.

Bár a front középső szakaszán a náci csapatok sikeresen nyo-mulnak előre, a déli és északi hadszíntéren az előrehaladás üteme meglehetősen lassú, a szovjet csapatok ellenállása a vártnál erő-sebb. Ez indítja a német hadvezetőséget arra, hogy a magyar had-sereget is bevonja az aktív hadműveletekbe.

1941. június 23-án Halder vezérezredes a német szárazföldi had-erő főparancsnoka Werth Henriknek, a magyar vezérkar főnöké-nek e célból üzenetet küld.

Bár a magyar katonai körök nemcsak ekkor, de már ezt meg-előzőleg is arra igyekeztek rávenni a Bárdossy kormányt, hogy ajánlja fel a német birodalmi kormánynak a magyar hadsereg aktív részvételét a minden bizonnyal meginduló szovjetellenes há-borúban, a magyar politikai körök azt szerették volna, ha ilyen

kezdeményezés diplomáciai úton, német részről indulna ki; akkor a részvétel árát magasabban lehetne megszabni...

Halder üzenete kapóra jön a magyar vezérkarnak, és négy nap múlva, 1941. június 27-én Bárdossy László miniszterelnök bejelenti a parlamentben, hogy reggel óta hadiállapot áll fenn Magyarország és a Szovjetunió között, magyar repülőgépek szovjet városokat bombáztak — megtorlásul az előző napi, Kassát ért légítámadásra.

(Mint a háborús főbűnösök nürnbergi perében és a Bárdossy-perben elhangzott tanúvallomásokból kiderült, a kassai bombázást német repülőgépek hajtották végre, ez a provokáció a magyar és a német vezérkar közös műve volt...)

A magyar uralkodó osztályok vágya teljesült: a horthysta hadsereg is ott menetelt a szovjetellenes hadjárat élharcosai között, és úgy tűnt, hogy jól számítottak, rövidesen összeomlik a Vörös Hadsereg, és ekkor ők is joggal kérhetnek részt a nagy zsákmányból...

Maguk a náci hadvezérek is hasonlóképpen vélekednek az első napok nagy előnyomulásai után. Halder, a szárazföldi hadsereg vezérkari főnöke július 3-án naplójegyzeteiben arról ír; nem túloz az, aki azon a véleményen van, hogy ezt a háborút 14 nap alatt megnyerik...

Tíz nappal később, július 13-án, a Bialisztok—Minszk-i óriási katlancsata befejezése után Halder azon a véleményen van, hogy a keleti hadjárat már meg van nyerve, csak még be kell fejezni...

Ezekben a napokban a Wehrmacht főparancsnokságán magasrangú vezérkari tisztek a Kaukázus és Perzsia irányában indítandó hadműveletek terveivel foglalkoznak...

A náci sajtó a győzelmi mámorban — a német főparancsnokság sugalmazására — már arról ír, hogy az oroszok bevetették utolsó tartalékjaikat, és nincs tovább, a háború keleten rövidesen véget ér...

Pedig valójában még alig kezdődött meg. Néhány nappal a náci-cik-hitszegő támadása után megalakul a Szovjetunióban az Állami Honvédelmi Bizottság, átállítják az egész országot a hadiállapotra, a Vörös Hadsereg elszántan és bátran védelmezi hazáját a betolakodók ellen.

De hiába a vöröscsillagos katonák hősiek helytállása, a háború első heteiben a német fasiszták és szövetségeseik jelentős területi nyereségekre tesznek szert, 1941 július elejéig sikerül elfoglalniuk

Litvániát, Lettország számottevő részét, Nyugat-Bjelorussziát és Nyugat-Ukrajna egy részét.

A „Szovjetunió Kommunista Pártjának története” a súlyos helyzet kialakulásának okairól a következőket állapítja meg:

„... Nem mondhatjuk, hogy a Szovjetunió nem készült fel a hadviselésre. Ellenkezőleg, a Kommunista Párt, ismerve az imperialisták szándékait és a Szovjetunióval szemben táplált gyűlöletüket, a békés építés éveiben is gondot fordított az ország védelmi képességének növelésére, s figyelmeztette a népet, hogy fel kell készülnie a védelemre. A háború előtti ötéves tervek idején, az iparosítás lenini politikájának és a mezőgazdaság kollektivizálásának végrehajtása eredményeképpen, létrejött a honvédelem hatalmas anyagi és technikai bázisa. A Kommunista Pártnak gondja volt a Vörös Hadsereg, a légierők és a haditengerészeti flotta erősítésére is. A háború előtti években teljesen átszervezték a Vörös Hadsereget, növelték létszámát, jelentősen fokozták haditechnikai erejét, javították a katonai kiképzést.

Mégis, a háború elején a fasiszta Németország a Szovjetunióval szemben egész sor előnnyel rendelkezett, s ezek okozták a hadműveleteknek a Vörös Hadseregre nézve kedvezőtlen alakulását. Melyek voltak ezek az előnyök?

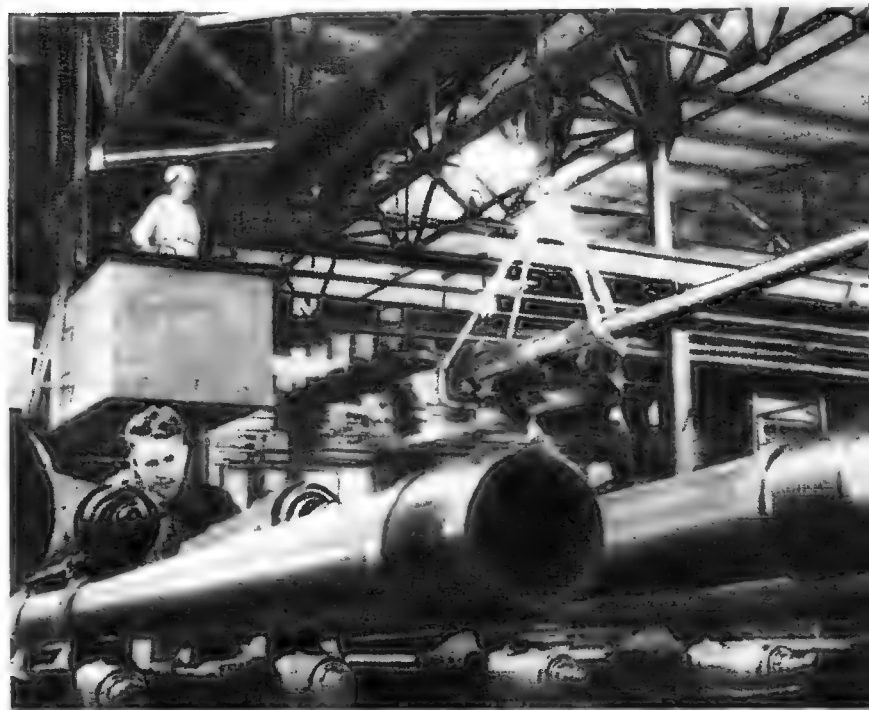
1. Németország akkor támadt rá a Szovjetunióra, amikor már majdnem egész Nyugat-Európát, gazdasági erőforrásaival egyetemben, hatalmába kerítette. Ennek következtében Németország hadiipara a háború elején erősebb anyagi és technikai bázissal rendelkezett, mint a Szovjetunióé. Így például az acél- és nyersvastermelés, továbbá a széntermelés Németországban és a hatalmába került országokban együttvéve 1940—1941-ben több mint két és félszerese volt a Szovjetunióénak. Ezenkívül Németország már jóval a háború előtt militarizálta gazdaságát. Ezzel szemben a szovjet állam gazdasága a békés építés feladatait szolgálta. S bár a Szovjetunióban hatalmas hadiipart hoztak létre, tömeges fegyvergyártás még nem folyt. Ezenfelül néhány iparág (például a harckocsi- és repülőgépgyártás) éppen hogy csak elkezdte az újabb típusok előállítását. Mindez az első időkben Németországnak biztosította a mennyiségi, néhány fegyverfajta tekintetében pedig a minőségi túlsúlyt is a haditechnikában.

2. A fasiszta Németország akkor támadta meg a Szovjetuniót, amikor Európában szárazföldi csapatainak hadműveleteit már be-
szüntette, s csupán a tengeren meg a levegőben viselt hadat

Leningrádban a munkások is fegyvert folytak

Ezalatt társaik tovább gyártják a hadianyagot

Asszonyok is dolgoznak a barikádokon

A Ladoga-tó befagyott jegén hoznak utánpótlást az ostromlott városnak

Anglia ellen. Ez lehetővé tette, hogy szárazföldi csapatainak és légi haderejének túlnyomó részét a Szovjetunió ellen vesse be. Németország oldalán vett részt a háborúban Olaszország, Finnország, Románia és Magyarország, ahol reakciós fasiszta kormányok voltak hatalmon. Ezzel szemben a Szovjetuniónak eleinte egyedül kellett hadat viselnie. Ezenkívül a Szovjetuniót Japán is fenyegette, amely az 1941 áprilisában kötött szovjet—japán semlegességi szerződés ellenére Mandzsúriában és Koreában nagy katonai erőket összpontosított. Ezért a szovjet csapatok jelentős részét a távol-keleti határok védelmére kellett elvonni.

3. Németország a Szovjetunió megtámadása előtt a Szovjetunió nyugati határai mentén óriási inváziós hadsereget összpontosított és vonultatott fel: összesen 190 hadosztályt, köztük 153 olyan német hadosztályt, amely majdnem két évi tapasztalattal rendelkezett a nagy tömegű harckocsi, repülőgép és egyéb haditechnika alkalmazásával folytatott modern hadviselésben. A Vörös Hadsereget nem összpontosították a határokon, nem voltak kellő tapasztalatai a modern hadviselésben. Új technikával való felszerelése sem fejeződött még be. Nem volt elegendő tapasztalt, jól képzett parancsnoka; a parancsnoki állomány jelentős részét 1937—1938-ban indokolatlanul leváltották a csapatok vezető tisztségeiről.”

Július 3-án Sztálin rádióbeszédben fordul a szovjet néphez. Kíméletlen őszinteséggel feltárja a Szovjetuniót fenyegető nagy veszélyt. A *nácik háborús céljairól* a következőket mondja: „Az ellenség kegyetlen és kérlelhetetlen. Célja — verejtekünkkel öntözött földjeink elrablása, munkánkkal szerzett gabonánk és kőolajunk megkaparintása. Célja a földesurak hatalmának visszaállítása, a cárizmus visszaállítása, az oroszok, ukránok, bjelorusszok, litvánok, lettek, észtek, üzbégek, tatárok, moldovánok, grúzok, örmények, azerbajdzsánok és a Szovjetunióban élő többi szabad nép nemzeti kultúrájának és nemzeti önállóságának megsemmisítése, ezeknek a népeknek elnémetesítése, a német hercegek és bárók rabszolgáivá süllyesztése. Tehát a Szovjetállam életéről és haláláról, a Szovjetunió népeinek életéről és haláláról van szó, arról, hogy szabadok maradjanak-e a Szovjetunió népei, vagy pedig rabszolgaságba süllyedjenek.”

A német—szovjet háború nemzetközi jelentőségéről szólva Sztálin leszögezi: „A fasiszta elnyomók ellen vívott és az egész népet felölelő Honvédő Háborúnak nemcsak az a célja, hogy az országunk fölött tornyosuló veszélyt megszüntesse, hanem az is. hogy

egítsük Európa minden népét, mely a német fasizmus igájában nyög. Ebben a nagy felszabadító háborúban nem leszünk egyedül. Ebben a háborúban hű szövetségeseink lesznek Európa és Amerika népei, köztük a német nép is, melyet a hitleri főkolomposok rabigába döntöttek.”

Az óriási méretű harc folyik tovább, de a német hadvezetőségnek aggodalmai támadnak. *Július 25-én Halder vezérkari főnök kénytelen beismerni naplójában, hogy a Wehrmacht eddig oly lendületes előrenyomulása zátonyra futott, elakadt...*

Az OKW józanabb tisztjei előtt *1941 július utolsó napjaiban nyilvánvaló lett, hogy a német csapatok a kitűzött célt, az Onyega — Volga vonalat a nyáron már nem érik el. Ha pedig a német hadvezetőség eredeti elképzelése nem sikerül, akkor... akkor baj van.*

Brauchitsch, a hadsereg főparancsnoka *1941 július végén foglalkozni kezd a téli felszerelés problémájával, de Hitler leintí: a keleti hadjárat még ebben az évben befejeződik...*

Augusztus elején, a kijevi páncéloscsata befejezése után Hitler kénytelen beismerni tábornokai előtt, hogy tévedett a szovjet páncélos erők száma és minősége tekintetében...

De nemcsak a szovjet páncélos erők okoznak a náci vezérkarnak meglepetést, hanem elképedve tapasztalják, hogy itt, a keleti fronton az ellenfél vezérkara nem engedi magára erőszakolni a német hadvezetőség akaratát.

Davies nagykövet 1941. július 31-én a következőket jegyzi fel naplójában — magasrangú szovjet vezérkari tisztekkel folytatott beszélgetése után — a Vörös Hadsereg taktikájáról: „A szovjet vezérkar, hála franciaországi megfigyeléseinek, pontosan tisztában volt a német páncélos támadás technikájával, s úgy vélte, hogy helyes védekezési módot készít elő ellene. A hadászati visszavonulásban, melyet a Vörös Hadsereg a balti államokon keresztül hajtott végre, ezt próbálták ki. Jelentékeny veszélyekkel járt, de ezeket, úgy gondolták, vállalni kell. Egyszerűen kifejezve ez annyit jelentett: meg kell engedni a gépesített betöréseket az orosz vonalba, azután nyomban utánuk kell dobni az orosz erőket, majd saját támadómódját kell alkalmazni a támadó ellen... Végül: a legfelső parancsnokság stratégiai tervei egy erős tartalékhadsereg, egy önmagát fenntartó gazdaságra épültek — a Volga mögött és az Urálban...”

És hogy festett ez a taktika a valóságban, a harctereken? Joseph

Grigg amerikai haditudósító a következőket írja a német—szovjet háború elején: „A német—szovjet háború első nagy csatái kifejlődtek alig egy héttel a német támadás megindulása után. Bock tábornok tankjai és zuhanóbombázói segítségével teljes erővel zúdult rá egyszerre két helyen is az orosz vonalak középső részére. A német támadás hatalmas méretű katlanba zárta be a Vörös Hadsereg jelentékeny egységeit Bialisztok és Minszk között. Ekkor azonban olyasmi történt, amire Hitler hadvezérei nem számítottak. *A körülkerített oroszok nem adták meg magukat, hanem tovább harcoltak*, és ezzel felborították a németek terveit. A németek méltatlankodva látták, hogy az oroszok egészen másképpen viselkednek, mint a franciák a nyugati hadszíntéren. A nyugati villámháborúban a franciák, mielőtt értesültek róla, hogy a gyorsan előrehaladó németek a hátuk mögé kerültek és bekerítették őket, azonnal letették a fegyvert. Az oroszok azonban nem voltak hajlandók követni a katonai szakkönyvek utasításait. Mikor a németek körülkerítették őket, az utolsó emberig harcoltak és annyi németet öltek meg, amennyit csak tudtak.”

Bresztnél kilenc napon át, a *Prut* és a *Berezina* folyók vonalán körülbelül egy hónapig dúlnak a harcok, míg a túlerőben levő Wehrmacht egységek elől a szovjet csapatok visszavonulnak. A Vörös Hadsereg katonái páratlan hősiességgel küzdenek, minden talpalatnyi földért súlyos áldozatokkal fizetnek a náci agresszorok.

Csak egyetlen példa: 1941. július 3-án az egyik fasiszta harckocsi-oszlop, melynek támadását a németek repülőgépeikkel a levegőből fedezték, igyekezett beékelődni a szovjet csapatok állásaiba. Nyikolaj Gasztello százados — repülőszázada élén — légi harcba bocsátkozott a fasiszta repülőgépekkel. Ezzel egyidejűleg lent a földön is elkeseredett csata dúlt. Ellenséges lövedék ütötte át Gasztello repülőgépének benzintartályát, mire a gép kigyulladt. Gasztello hasztalanul próbálta a tüzet eloltani, az egész gépet elborították a lángok. Ha az égő gépből ejtőernyővel kiugrott volna, bizonyos, hogy fogságba esik. A szovjet repülő — akit a bolsevik párt nevelt hazája iránti határtalan odaadásra — égő repülőgépét a fasiszta harckocsi- és tartálykocsi-oszlop kellős közepébe irányította. A hős szovjet tiszt repülőgépével együtt több ellenséges gépkocsit pusztított el kezelőszemélyzetükkel együtt.

Ogyessza ostroma 1941 augusztusában kezdődik. A német hadvezetőség 18 hadosztályt vet harcba ezen a frontszakaszon, de csak

több mint két hónapi elkeseredett küzdelem után sikerül a várost elfoglalnia; itt 250 ezer katonát veszít a Wehrmacht.

A német és finn páncélos csapatok már 1941 július végén Leningrádot fenyegetik, de Lenin városának lakói nem hátrálnak meg: a Kommunista Párt felhívására a leningrádiak százezrei vonulnak ki önként a védelmi vonalak megerősítésére; a párttagok 70, a komszomolisták 90 százaléka fog fegyvert.

A leningrádiak mintegy 700 kilométernyi hosszú harcokcsi-árkot ásnak ki, 5000 beton- és földerődöt, valamint 635 kilométer drótakadályt készítenek, a Vörös Hadsereg tényleges alakulatait pedig tíz népfelkelő hadosztály segíti a védelmi harcokban; az ellenség front mögötti vonalainak állandó nyugtalanítására partizánosztásokat szerveznek.

1941 augusztusában a 18. német hadsereg megkezdi Leningrád ostromát: 6000 ágyú, 1000 repülőgép, 4500 aknavető tüzérségi tüze, bombatámadásai támogatják a város ellen felvonult 32 gyalogos, 4 gépesített és 4 páncélos hadosztályt.

A számbeli és technikai fölényben levő támadó német csapatok két hónapi elkeseredett harc után elérik a Finn-öböl déli partját Peterhofnál, valamint a Ladoga-tó déli partját Schlüsselburgnál.

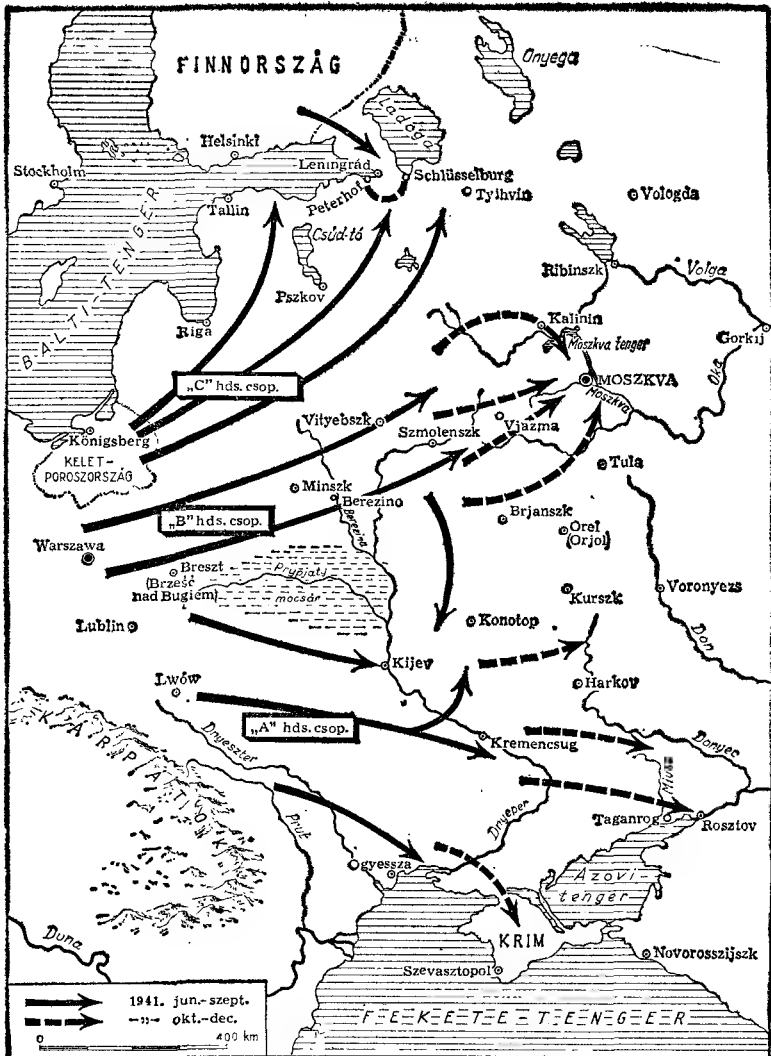
Október 7-én Hitler elrendeli, hogy Leningrád vagy Moszkva esetleges kapitulációját nem szabad elfogadni, e két városba német katona nem teheti be lábát, mert a német hadvezetőség értesülései szerint Leningrád alá van aknázva. A várost — hangzik a Führer parancsa — tüzérségi tűzzel és légitámadásokkal le kell rombolni, el kell pusztítani és a lakosságot menekülésre kell kényszeríteni.

„Nem lehet német katonák életét kockáztatni azért, hogy az orosz városokat a tűzveszélytől megmentsük, vagy ezeknek lakosságát a német otthon terhére élélmezzük.”

A parancs befejező része: „A káosz Oroszországban annál nagyobb lesz, a megszállt keleti területek igazgatása és kizsákmányolása annál könnyebb lesz, minél többen menekülnek a szovjet-orosz városokból az ország belsejébe.”

Leningrád lakosságát azonban sem légibombázással, sem a nehéz tüzérség kíméletlen bevetésével nem lehet megtörni. Senki nem gondol megadásra vagy menekülésre, mindenki elfoglalja azt a helyet, melyet a Kommunista Párt, a város védelmével megbízott katonai parancsnokság számára kijelölt.

A szovjet rádióállomások közlik Leningrád helyőrségének és

A német támadás három iránya

lakosságának egyöntetű elhatározását: a várost az utolsó emberig védeni fogják...

A támadó 18. német hadsereggel majdnem azonos létszámú munkáshadsereg, több mint 500 ezer ember éjjel-nappal építi Leningrád védelmi berendezéseit.

William Mandel amerikai haditudósító írja: „Emlékezem, hogy Leningrád egyik külső negyedébe, Lugába mentem ki az ostrom legrosszabb napjaiban. Feltűnt nekem egy fiatal lány, aki földet vitt kötényében. Megkérdeztem tőle, hogy miért csinálja? A leány sírni kezdett és azt mondta, hogy legalább ezzel akar segíteni, többet is tenne, de a tenyere annyira kisebbedett, hogy képtelen ásót venni a kezébe. Földre tett kötényébe valaki mindig belerakott néhány lapátra való földet és azt hordta szorgalmasan az erődítéshez.”

Rövid harci szünet után, október végén a 18. német hadsereg folytatja Leningrád teljes körülrésására irányuló hadműveleteit; november 8-án elfoglalja a város utánpótlása szempontjából létfontosságú Tyihvin vasúti közlekedési csomópontot. A gyárak munkásai naponta 11–12 órát dolgoznak a kötelező 8 órai munka helyett, de ha úgy adódik, akkor fegyverrel is harcolnak.

Az egyik szovjet haditudósító írja: „Amikor a németek betörték Kolpinába, a szovjet fegyveripar egyik központjába, a fiatal munkások fegyvert ragadtak és munkaruhájukban támadták meg az ellenséget. A gyárakban, a műhelyekben ezalatt folyt tovább a munka... Az iszori gyárból az ágyúkat közvetlenül vontatták a gyártól mindössze 600–700 méterre levő tüzelőállásokba, és a gyár munkásai 45 napon át tartották állásaikat, egészen addig, míg a szovjet hadsereg friss egységei felváltották őket.”

Az ostromlottak helyzete a munkások és a vöröskatonák nagy-szerű helytállása ellenére napról napra súlyosbodik: a németek felgyújtják az élelmiszerraktárakat, szétrombolják a villanytelepet és a vízvezeték-hálózatot.

A szovjet hadsereg főparancsnoksága a város ellátása érdekében merész hadműveletre határozza el magát: november 18-ára a leningrádi front csapatait támadásra indítja, hogy foglalják vissza Tyihvint. A támadás sikerrel jár, és december 8-án ismét szilárdan a szovjet csapatok kezén van Tyihvin. Leningrád teljes körülrésése nem sikerül.

1941/42 telén a Kommunista Párt kezdeményezésére a Ladoga-tó

jegén megépítik a gépkocsi-utat, az „Élet útját”-t, és a város hős védői ezen az úton fenn tudják tartani összeköttetésüket a szovjet haza többi részével.

De meg kell jegyeznünk, hogy ezen az egyetlen összekötő útvonalon a legnagyobb erőfeszítés ellenére sem tudnak elegendő élelmiszert, tüzelőanyagot és más életbevágóan fontos közszükségleti cikket juttatni a 3 milliós városnak; mindenekelőtt a fronton harcolókat kell ellátni fegyverrel, lőszerrel. Becslések szerint *Leningrád lakosai közül több mint egymillió pusztult el az ostrom idején.*

Szervasztopol birtokáért 1941 szeptemberében kezdődnek a harcok. A déli hadseregcsoporthoz erőinek zöme Mannstein vezetésével vonult fel a Fekete-tenger e legfontosabb kikötővárosának ostromára. Amikor 1941 decemberében az első nagyobb, német—román támadás kudarcot vall — csak ennél a támadásnál 35 ezer katonát veszít Mannstein —, a fasiszta támadók példátlan kegyetlenkedéseket visznek végbe a fogságba került vöröskatonák között.

Borisz Vojetkov, szovjet újságíró jegyezte fel a német barbárság egyik legszörnyűbb esetét:

„1941 decemberében a németek elfoglalták a 615-ös magaslatot. Foglyul ejtették a súlyosan sebesült tengerészeket, akik a magaslatot védték. A sebesülteket horogkereszt alakjában sorba egymás mellé felektették. Azután benzint öntöttek rájuk és meggyújtották. Az égő horogkereszt kísérteties fénye világított egész éjszakán át...”

A középső frontszakaszon a Wehrmacht Szmolenszk gyors elfoglalására törekszik. Július 10-én indul meg a szmolenszki ütközet, több mint két hónapig tart — s végül megghiúsul az OKW szándéka, hogy még az őszi esőzések előtt előrenyomulhasson Moszkva alá.

De ha a „villámháborús” tervek kudarcot vallanak is, Hitler és az OKW nem adja fel a reményt, hogy még a tél beállta előtt sikerül elfoglalni Leningrádot és Moszkvát, hatalmukba keríteni az egész Krím-félszigetet és kijutni a Kaukázushoz.

A Vörös Hadsereg 1941 szeptember elején szilárdan tartja fő védelmi vonalait Leningrádnál, a déli fronton és az arcvonal középső szakaszán, de a nácik mögött ott áll a leigázott Európa hadiipara, a számos csatlós ország, a kontinens minden rendű és rangú fasiszta söpredéke, van még bőven tartaléka a német hadvezetésnek.

Szeptember 15-én Hitler kiadja a parancsot: a Heeresgruppe Mitte, a „B” hadseregcsoport készüljön fel a Moszkva ellen indítandó támadásra.

Kilenc nappal később, szeptember 24-én Bock tábornagy főhadiszállásán Brauchitsch, Halder, Bock és Guderian megbeszélésre ül össze a moszkvai hadművelet ügyében. A hadművelet fedőneve: „Tájsun.”

Davies nagykövet már idézett naplójában 1941. október 1-én a következőket írja: „Június 23-án egyesek azt mondták, hogy a németek három héten belül Moszkvában lesznek. A német villámháború 10 nap alatt tört utat magának Franciaországon keresztül az abbeville-i tengerpartig, ami 185 mérföld . . . Amikor e sorokat írom, október 1-én, 14 hét múlt el, s az orosz hadsereg még mindig tartja állásait. A Vörös Hadsereg megmutatta, hogy nem könnyen és nem hosszú időre engedi át a németeknek a kezdeményezést, hanem szilárdan áll a lábán és újra meg újra támadásba lendül.”

Október 2-án Hitler kiadja a parancsot a „Tájsun” megkezdésére. A hadsereghez felhívást intéz, melyben hangoztatja: az utolsó, döntő csata előtt áll a Wehrmacht, a tél beállta előtt meg kell verni az ellenséget.

A Moszkva ellen támadó csapatok parancsnoka, Bock tábornagy alá rendelik a 4. és 9. hadsereget Kluge és Strauss tábornok parancsnoksága alatt, azonkívül a 2. és 3. tankhadsereget Guderian és Hoot tábornok parancsnoksága alatt, végül a támadás megkezdése előtt Leningrád alól a moszkvai térségbe irányítják a Hoepner tábornok parancsnoksága alatt álló 4. tankhadsereget. Összesen 14 gyalogos és 2 gépesített hadosztályból áll ez a hatalmas haderő, a gyalogság hadműveleteit 1000 tank és 900 harci repülőgép támogatja. A német haditerv szerint Moszkvának október 16-án el kell esni . . .

Az irtózatos erővel támadó náci hadsereg kezdetben komoly sikereket ér el. Október 3-án elfoglalják Orelt, 7-én Vjazma is kezükbe kerül; Moszkvából a kormánysszervek és a diplomáciai képviselők Kujbisevbe költöznek, Sztálin és munkatársai azonban nem hagyják el a fővárost.

A német páncélos egységek október végére eléri Kalinyin környékét, Guderian páncélosai október 29-én már csak négy kilométerre állnak Tulától, e rendkívül fontos vasúti és közlekedési csomóponttól. Moszkvától délkeletre; az a veszély fenyeget, hogy a németeknek sikerül délről megkerülni Moszkvát . . .

És november 7-én, az Októberi Forradalom 24. évfordulóján a halálos veszedelemtől fenyegetett Moszkvában a Vörös Hadsereg egységei felvonulnak a Kommunista Párt és a kormány vezetői előtt a hagyományos katonai díszszemlén.

Ez a hír nagy lelkesedést vált ki a szovjet harcosok között éppúgy, mint az Urálba költöztetett hadiüzemek munkásai vagy a legigázott Európa szabadságszerető népei között.

Él és létezik a Kommunista Párt és a Vörös Hadsereg!

A német haderő közben új támadásra készülődik.

November első hetében megérkeznek a téli hidegek, a kőkevényre fagyott utakon a páncélosok kitűnően nyomulhatnak előre. Hitler újabb tartalékok harcbevételével november 16-án megindítja a döntő támadást a szovjet főváros ellen. A második támadás alkalmával a nácik 13 tank-, 33 gyalogos és 5 gépesített hadosztályt vetnek be.

A támadás első napjai még sikert hoznak a németeknek. A moszkvai front északi szakaszán eléri a Moszkvai-tengert, közelében 40 kilométerre közelítik meg a szovjet fővárost.

November 26-án az antikomintern-paktumot aláíró államok képviselői Berlinben értekezletet tartanak. Ribbentrop gögösen, diadalittasan jelenti ki: „A bolsevista kolosszus össze van törve.”

Másnap, november 27-én a Vörös Hadsereg a déli fronton váratlanul támadásba lendül, és Timosenko tábornok csapatai visszafoglalják Rosztovot. A német déli front parancsnoka, Rundstedt tábornagy november 30-án azt javasolja Hitlernek, hogy a csapatokat vonják vissza a Miusz folyóig. Hitler nem fogadja el Rundstedt visszavonulási tervét, Rundstedt lemond, utóda Reichenau tábornok lesz.

Eközben a moszkvai fronton is megerősödik a Vörös Hadsereg ellenállása. A volokalamszki országotat védi Panfilov tábornok hadosztálya. A németek elvágják a hadsereg többi részétől. Panfilov hadosztálya azonban nem adja meg magát, sok német tankot, utánpótlást szállító tehergépkocsit elpusztítanak, a fontos frontszakaszon napokig egy helyben topog a német támadás.

A Panfilov-hadosztály egyik kazah zászlóaljának történetét, amelynek parancsnoka Momys Uli Baurdzsán volt, A. Beck örökítette meg a „A volokalamszki országot” című művében.

Momys Uli Baurdzsán beszéli a legválságosabb napokról:

„Egy régi kazah közmondás jutott eszembe: a becsület erősebb a

halálánál. Három hónappal ezelőtt, Talgár faluban, Alma-Ata közeliében, egy forró júliusi napon először szóltam a zászlóaljhoz, a pár száz akkor még polgári ruhát viselő emberhez, akik most puskával kezükben hevernek a hóban, a moszkvai vidék fagyos földjén. Akkor idéztem ezt a közmondást, ezt az útmutatást a harcos számára.

Alma-Atában, ott beszélt velem egy éj folyamán Panfilov. A hadosztályparancsnokság nagy épületében, a szolgálattevők kivételével mindenki aludt. Panfilov ébren volt. Éjnek idején, fáradtan, tábornoki egyenruháját levetve, fehér hálóingben, törülközővel a kezében, benézett a szolgálattevő helyiségébe. Éppen én voltam szolgálatban. »Üljön le, Momys Uli elvtárs«, mondta és ő is leült. Beszélgetésünket sohasem felejttem el. Panfilov néhány kérdés után elgondolkozva mondotta: »Igen, Momys Uli elvtárs, nem lesz könnyű a maga számára a zászlóaljparancsnokság.« Kissé megsértődtem és kitört belőlem: »De becsülettel meghalni, azt tudok, tábornok elvtárs. A zászlóaljjal együtt.« »A zászlóaljjal együtt« — ismételte és nevetett. »No, köszönöm szépen az ilyen parancsnokot. Maga könnyen beszél: meghalok a zászlóaljjal együtt. A zászlóalj, Momys Uli elvtárs, hétszáz ember. Tud-e maga tíz, húsz, harminc ütközetet végigharcolni úgy, hogy a zászlóalj ne pusztuljon el? Ha ezt meg tudja tenni, a katonák megszönik magának.«

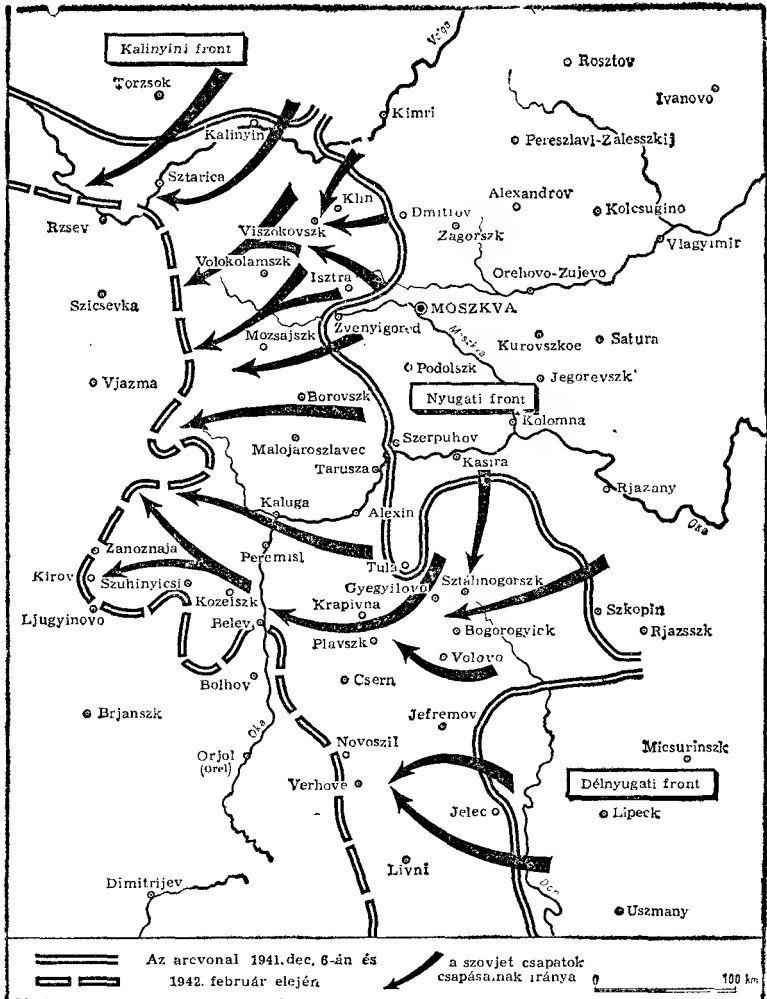
S az, amit utoljára mondott, néhány nappal ezelőtt, mikor elváltunk, ugyanerre vonatkozott. Útmutatásként hangzottak a következő szavak: »Tartsa becsben a katona életét. Más katonáink, más csapataink itt Moszkva alatt nincsenek. Ha elveszítjük őket, nem lesz kívül feltartóztatni az ellenséget.«»

Amikor a szovjet fővárost a legnagyobb veszély fenyegeti, a *Kommunista Párt felhívására a moszkvai kommunisták négy hadosztálya megy ki a frontra.* A kommunista hadosztályok irtózatosszerű veszteségeket szenvednek, de egy tapodtat sem hátrálnak és megállítják a németeket Moszkva előtt.

A német hadvezetőség végső kétségbeesésében most már minden erőt harcra vet, és egyes szakaszokon még sikerül is kicsikarni kisebb-nagyobb előrehaladást, *Hoot tábornok páncélosai már csak 35 kilométerre állnak a Kremltől...*

Göbbels birodalmi propagandaminiszter 1941. december 2-án utasítást ad a napilapoknak: az *első oldalon hagyjanak megfelelő helyet Moszkva elestének bejelentésére...*

De miközben a berlini szerkesztőségekben nap mint nap e szenzációs hír megérkezésére várnak, Göbbelshez más hírek futnak be a keleti front középső szakaszáról: *december 6-án a Vörös Had-*

Szovjet vázlat a moszkvai csatáról

sereg válogatott egységei 38 fokos hidegben, rettenetes hóviharban ellentámadásba mentek át Moszkva alatt! Negyven nap alatt 400 kilométerre vetik vissza a győzhetetlennek hitt náci csapatokat Moszkva alól, Leeb tábornagy azt javasolja, hogy vonuljanak vissza egészen Lengyelországig...

A német nagyvezérkar egyes tisztjei Coulaincourt-nak, Napóleon főszállásmesterének emlékiratait tanulmányozzák; Hitler csapatai fölött Napóleon nagy hadserege gyászos pusztulásának réme lebeg...

December 19-én Brauchitsch tábornagyot felmentik a szárazföldi hadsereg főparancsnoki tiszte alól, Hitler maga veszi át a főparancsnokságot.

December 19-től kezdve a német hadijelentésben a győzelmi hírek helyett „*arcvonalkiigazítás*”-ról, „*arcvonalrövidítés*”-ről van szó, majd megjelenik egy új fogalom, a „*sündisznóállás*” — amely magyarul annyit jelent, hogy a körülrzárt német csapatok kétségbeesetten próbálják magukat védeni egyes jól megerősített helységekben...

1941. június 22-től 1942. február 28-ig a Wehrmacht — a német hivatalos adatok szerint! — a következő veszteségeket szenvedte a keleti fronton:

210 572 halott, 747 761 sebesült, 47 303 eltűnt, 112 627 katona könnyű, közepes és súlyos fagyást szenvedett. Hallatlanul nagy az anyagi veszteség.

Hivatalos *szovjet* adatok szerint a német—szovjet háború első hónapjában a Vörös Hadsereg halottakban 350 000, eltűntekben 378 000 embert veszített, sebesültjeinek száma meghaladta az egy-milliót. Ugyanezen idő alatt a németek, valamint finn és román csatlósaik embervesztesége négy és félmillió!

A világhódító hitleri terveket Moszkva alatt éri az első kudarc...

Veszélyben az észak-afrikai és közel-keleti angol pozíciók — Darlan—Hitler tárgyalás az angolok ellen folytatandó harcról — John Dill vezérkari főnök memoranduma Anglia súlyos katonai helyzetéről — Kréta elfoglalása — Sikeres angol és szabad-francia katonai akció Szíriában — Angol és szovjet csapatok bevonulása Iránba — Churchill üzenete Roosevelthez, Roosevelt válasza — 1941. június 22. Chequersben — Churchill rádióbeszéde — Az amerikai kormány állásfoglalása Hitler ellen — A földközi-tengeri angol pozíciók javulása — A moszkvai háromhatalmi értekezlet — Sztálin a koalícióról — Az angol és szövetséges hajóveszteségek csökkenése — Német tervek a Földközi-tenger és a Közel-Kelet térségében

1941. április 6-án a Wehrmacht egységei megtámadják Jugoszláviát és Görögországot. Három héttel később, április 27-én a német csapatok bevonulnak Athénbe. Ugyanezen a napon Észak-Afrikában, a líbiai fronton Rommel tábornok csapatai átlépik az egyiptomi határt és elfoglalják Halfaya kikötőjét, másnap pedig beveszik Sollumot.

Május 2-án nagy veszteségek árán befejeződik a brit-birodalmi és a görög csapatok hajóraszállítása a görög szárazföldről.

Ugyanezen a napon Irakban felkelés tör ki az angolok ellen, körülzárják az angol szárazföldi- és légitámaszpontokat.

A közel-keleti helyzetet Nagy-Britannia szempontjából súlyosbítja az is, hogy a szíriai francia haderő parancsnoka, Dentz tábornok együttműködik a tengelyhatalmakkal és hajlandó minden segítséget megadni az iraki felkelésnek. Iránban szintén tengelybarát uralkodó, Reza Pahlevi sah ül a trónon.

1941 májusában nemcsak Szíriában, Irakban és Iránban fenyegeti nagy veszély a közel-keleti angol pozíciókat, hanem fenyegetően alakul a helyzet más közel-keleti államokban is. Transzjordanában Favzi el Kavkji szabadcsapatokat szervez az angolok ellen, ugyanakkor Amin el Husszein, a jeruzsálemi főmufti, Anglia halálos ellensége a mohamedán hívőket igyekszik fellázítani és harcba vinni az angolok ellen.

1941. május 5-én vichyi katonai és politikai körökben újra előtérbe kerül a Hitlerrel való szorosabb együttműködés lehetősége. Ekkor ugyanis elhatározzák: megfelelő német garancia esetében a vichyi kormány utasítja Dentz tábornokot, hogy a szíriai francia hadsereg készleteinek kétharmadát adja át az iraki felkelőknek.

Május 11-én Darlan tengernagy Obersalzbergbe repül Hitlerhez. Darlan felajánlja: a francia flotta megmaradt részét harcba veti a Földközi-tengeren az angolok ellen, továbbá a szíriai légitámaszpontokat korlátlanul használhatja a német légierő, végül fegyveres támogatást nyújtanak az iraki felkelésnek, ha Hitler megfelelő biztosítékokat nyújt Franciaország háború után elfoglalandó státusára nézve.

Darlan tengernagy azonban meglehetősen hűvös fogadtatásra

1941 nyarán majdnem bekövetkezett az, amit az Evening Standard című angol lap 1938. február 18-i számában tréfásan ábrázolt. A karikatúra címe: Nőnekvő nyomás. A felső szöveg: „Miért kellene állást foglalnunk, amiért leült valakit, amikor olyan messze van tőlünk...” Ezí Britannia mondja, akinek tojásos kosarán a felirat: Brit Világbirodalom

talál; Hitler és tanácsadói nem nagyon hajlandók a távolabbi jövő megvitatására, mert 1941 májusában már minden figyelmüket a Fall „Barbarossa” köti le. Ugyanezen okból tagadja meg Hitler az iraki felkelők légi úton való támogatását: *minden repülőgépre a keleti hadszíntéren lesz szükség.*

Ha a német hadsereg főparancsnoksága 1941 májusában Szírián keresztül komoly segítséget tudott volna nyújtani az iraki felkelésnek, a transzjordániai szabadcsapatoknak, az iráni angolellenes elcmeknek, akkor a közel-keleti angol pozíció rendkívül nagy veszélybe került volna, az angol flotta elvesztette volna olajbázisait, rövid időn belül kritikussá, ha éppen nem lehetetlenné vált volna a Szezei-csatorna és a Nílus-völgy védelme. *De 1941 május közepén Hitler és a német nagyvezérkar nem meri megkockáztatni a közel-keleti akciót, minden erőt a keleti frontra irányítanak.*

Ezekben a napokban John Dill, az angol vezérkar főnöke terjedelmes memorandumban közli nézetét az általános hadihelyzetről. Megállapítja, hogy a balkáni hadjárat befejezése után hat héttel, tehát 1941 június közepére a németek minden bizonnyal készen állnak Anglia előzőnlésére. Az inváziós veszély olyan súlyos — írja az angol vezérkari főnök —, hogy nem szabad a brit szigetek védelmét tovább gyengíteni az Egyiptomba és a Közel-Keletre szánt újabb erősítésekkel. *Nem szabad további páncélos- és légierőket a Közel-Keletre irányítani még akkor sem, ha ez Egyiptom elvesztésébe kerülne is.* Egyiptom elvesztése, fejtegeti Dill, katasztrófa lenne, de nem jelentené a háború végét. A sikeres invázió azonban végső vereségünket jelenthetné... Az angol vezérkar főnöke ilyen kétségbeejtően súlyosnak látja a közel-keleti helyzetet, s az 1941 május végén tovább rosszabbodik...

Május 20-án megindul a „Merkur” hadművelet, melynek célja Kréta szigetének elfoglalása. A német VII. légiflottára hárul az a feladat, hogy egyrészt sorozatos bombatámadásokkal rombolja szét a sziget védelmi berendezéseit, úzze el az angol flottának Kréta szigete körül operáló egységeit, másrészt a földre szálló ejtőernyős csapatok utánpótlását szállítórepülőgépekről, vitorlázórepülőgépekről lássa el mindaddig, ameddig a hajón szállított motorizált egységeket partra lehet tenni. Az ejtőernyősök parancsnoka Student tábornok.

A „Merkur” terv előírása szerint május 20-án, rendkívül heves légítámadások után, német ejtőernyősök szállnak le Kréta szige-

tén, a sziget stratégiai szempontból négy legfontosabb pontján: a *Suda-öbölben, Heraklionnál, Maléménél és Rhetümonnál*. A harc irtózatossággal folyik, az első napokban teljesen bizonytalan a küzdelem kimenetele.

Május 21-én sikerül ugyan a német ejtőernyősöknek elfoglalni *Malémé repülőterét*, de ugyanezen a napon egy csapatokat és utánpótlást szállító német—olasz konvojt angol tengerészeti erők az utolsó hajóig elsüllyesztenek. Fokozza a Kréta szigetén harcoló német ejtőernyősök nehézségeit az is, hogy az első 72 órában nem rendelkeznek páncélos-elhárító fegyverekkel, ugyanakkor a védők, a német hadvezetőség nagy meglepetésére, harcra tudnak vetni tankokat és motorizált egységeket. Nem sikerül az első napokban az ejtőernyősökhöz utánpótlást eljuttatni, mert az angol légvédelem és a vadászgépek egymás után lövik le a német szállítórepülőgépeket.

Az ötödik napon, május 25-én azonban, amikor a német védő főparancsnoksága már arra gondol, hogy visszavonja az ejtőernyős egységeit, a VII. légiflottának végre sikerül megszerezni *Kréta fölött a légiuralmat*.

Június 1-én az angolok elveszítenek három cirkálót, hat romboló süllyed el, súlyosan megrongálódik két csatahajó, egy repülőgép-anyahajó, kilenc cirkáló és romboló. Kiűrik Krétát. De óriásiak a német veszteségek is: az ejtőernyősöknek közel egyharmada esett el vagy sebesült meg.

Student tábornok azt javasolja Hitlernek, hogy aknázzák ki a győzelmet, itt a kedvező alkalom, támadják meg Cyprust, azután pedig Máltát.

De 1941 júniusának első napjaiban, akkor, amikor az angolok repülő- és harcoksi utánpótlást már nem tudnak küldeni. Hitler és a német nagyvezérkar már nem képes támadását folytatni. Dél-Görögországból és Krétából a VII. német légiflotta legnagyobb részét a keleti frontra, a Szovjetunió ellen indítandó hadjáratra irányítják.

Ez teszi lehetővé az angoloknak, hogy Irakba csapaterősítéseket vigyenek, továbbá azt, hogy június első hetében megszállárdítsák a szíriai helyzetet is. Június 8-án Henry Maitland Wilson vezetése alatt angol és szabad-francia csapatok átlépik a szíriai határt. A görögországi, meggyengített német repülőkötelékek nem tudnak Dentz tábornoknak kellő segítséget nyújtani, és amikor június végén a Mezopotámiából támadó indiai csapatok Dentz tábornok

hátába kerülnek, a Vichy-barát francia főparancsnok feladja a ki-látástalan küzdelmet. A beiruti amerikai követ közvetítésével fegyverszüneti tárgyalások kezdődnek, s ennek eredményeképpen 1941. július 12-én ausztráliai csapatok vonulnak be Beirutba, Szíria az angol és az angolbarát francia csapatok kezére kerül.

Végül: a közel-keleti térségben zajlik le az első közös angol—szovjet akció a II. világháború folyamán: 1941. augusztus 25-én angol és szovjet csapatok bevonulnak Iránba és rendet teremte-nek az országban.

Churchill angol miniszterelnök 1941. május 16-án részletes helyzet-tájékoztatót küldött Smuts dél-afrikai miniszterelnöknek. Válaszolt az egyre súlyosabbá váló katonai helyzetet, de levelének végén remény-kedve jegyezte meg, hogy az Intelligence Service, az angol titkosszol-gálat jelentései szerint Hitler keleten támadásra készül a Szovjet-unió ellen; nincs veszve tehát minden, van remény a dolgok jobbra-fordulására...

1941. június 20-án, pénteken Churchill Chequersbe utazik, hogy az angol miniszterelnökök csendes vidéki kastélyában töltse a hétvéget. Másnap, június 21-én megérkeznek vendégei, Winant londoni amerikai nagykövet és felesége, Eden külügyminiszter és felesége, valamint Bridgen, az angol vezérkar egyik magasrangú tisztje.

Winant nagykövet Rooseveltnél elnök üzenetét hozza. Az angol mi-niszterelnök ugyanis június 15-én Roosevelthez táviratot intézett, melyben közölte: értesülése szerint német támadás fenyegeti a Szov-jetuniót. Ha kitörne a német—szovjet háború, az angol kormány haj-landó lenne segítséget adni a Szovjetunióknak, azon elv alapján, hogy Anglia mindenkit támogat, aki Hitler ellen harcol. Mi az elnök állás-pontja?

Mr. Winant közli Rooseveltnél választát: ha a németek megtámadják a Szovjetuniót, Rooseveltnél hajlandó olyan nyilatkozatot támogatni, mely-ben az angol miniszterelnök a Szovjetuniót mint szövetségest üdvözli.

Röviden és egyszerűen: ha Churchill kiáll a Szovjetunió mellett, Rooseveltnél támogatni fogja őt.

Az amerikai nagykövettel folytatott beszélgetés után Churchillt meg-kérdezi személyi titkára: a miniszterelnöknek ez az állásfoglalása nem jelenti-e azt, hogy a régi anti-kommunista megváltoztatta elveit?

Churchill válasza: „Szó sincs róla. Nekem egy célom van, Hitler megsemmisítése... Ha Hitler megtámadná a poklot, akkor én ked-vező jelentést terjesztenék az alsóház elé — az ördögről.”

(Ez a kis epizód talán érthetőbbé teszi az anti-kommunista Churchill magatartását — 1941. június 22 után. Churchill 1941. június 22-én nem lett a szovjet rendszer híve. De felismerte azt, hogy abból a ha-

lálós veszedelemből, amelybe a *brit világbirodalom* a második világháború folyamán, közelebből 1941 tavaszán került, *csak egyetlen kivezető út van: szövetség a Szovjetunióval.*)

Hitler arra számított, hogy a kapitalista Anglia és Amerika jó szemmel fogja nézni a bolsevizmus ellen indított „kereszteshadjárat”-át, és eszük ágában sem lesz a Szovjetunió segítségére sietni. De Churchill június 22-iki rádióbeszédében, melyre később még visszatérünk, határozottan leszögezi: „*A Szovjetuniót fenyegető veszély minket is fenyegető veszély, ezért az oroszok harca otthonukért, hazájukért a föld bármely pontján élő szabad emberek és szabad népek ügye...*”

Ez a felismerés lett ama politika kiindulópontja, mely a második világháború folyamán lehetővé tette a két kapitalista angol-szász nagyhatalom és a szocialista Szovjetunió szinte zavartalan együttműködését.

Másnap hajnali 4 órakor az angol külügyminisztérium telefon-értesítést küld Chequersbe: 3 óra 30 perckor megindult a német támadás a Szovjetunió ellen. Colville titkár azonban nem meri gazdáját ezzel a hírral felriasztani, mert Churchill szigorúan meghagyta neki, hogy éjszakai nyugodalmát csak egyetlen esetben szabad megzavarni: ha a náci csapatok partra szállnak Angliában...

Churchill így csak reggel 8-kor értesül a támadás híreről; lázas munkába kezd és délelőtt 11-től este 9-ig dolgozik belső munkatársaival, Edennel, Cripsszel és Beaverbrookkal az angol rádióban elmondandó beszédén. Húsz perccel 9 előtt készül el a beszéd, 9-kor Churchill már mikrofon előtt áll és a többi között a következőket mondja:

„Az elmúlt 25 esztendő alatt nemigen volt nálam állhatatosabb ellensége a kommunizmusnak. Nem akarok semmit visszavonni abból, amit e tárgyban ezelőtt elmondottam... A múlt minden bűnével, tévedésével és tragédiájával eltűnik. Most látom a szovjet katonát, amint ott áll őrt szülőföldje védelmében, őrizvén azt a földet, amelyet ősei műveltek időtlen idők óta...”

Most közölni óhajtom *őfelsége kormányának elhatározását*... Nekünk egyetlenegy, mindenáron megvalósítandó célunk van: *el vagyunk szánva arra, hogy elpusztítsuk Hitlert és vele együtt a náci uralom utolsó nyomát is. Soha nem leszünk hajlandók ezen a ponton engedményeket tenni. Soha nem fogunk szóba állni, soha*

nem fogunk tárgyalni Hitlerrel vagy bandájából bárkivel. *Harcolni fogunk ellene a földön, harcolni fogunk ellene a tengeren, harcolni fogunk ellene a levegőben* mindaddig, amíg Isten segítségével a hitlerizmus árnyékától is megszabadítjuk azokat a népeket, amelyeket leigázott.

Azok a nemzetek, amelyek felveszik a harcot a nácizmus ellen, a mi természetes szövetségeseink. Minden ember és minden állam, amely Hitler mellé áll, a mi ellenségünk...

... Abból, amit elmondtam, következik, hogy *minden segítséget megadunk Oroszországnak és az orosz népnek*, ami csak erőnk-től telik. Fel fogjuk szólítani barátainkat és szövetségeseinket a világ minden részén, hogy ugyanígy járjanak el és ugyanazt az utat válasszák, mint mi" — fejezi be beszédét Churchill.

Az Amerikai Egyesült Államok kormányának állásfoglalása nem soká késik. Egy nappal a náci csapatok hitszegő támadása után, június 23-án Sumner Welles, az amerikai külügyminisztérium másodállamtitkára hivatalos nyilatkozatot tesz:

„Az Egyesült Államok népe számára az a legfontosabb kérdés, hogy vajon Hitler végre tudja-e hajtani világhódító tervét, amely együtt járna a világ minden szabad és szabadságszerető népének és minden még megmaradt szabad demokráciának elpusztításával és leigázásával, vagy pedig ebben a gonosz szándékában meg tudjuk-e gátolni.

Ez a két lehetőség áll előttünk, és ezért egy pillanatig sem habozhatunk, hogy minden rendelkezésünkre álló erőforrást sorompóba állítsunk az új világ szabadságának és függetlenségének védelmében. Az amerikai kormány felfogása szerint minden védekezés a hitlerizmussal szemben és az erők összefogása abból a célból, hogy Hitler uralmát megdöntsük, siettetni a jelenlegi német uralmi rendszer összeomlását, következésképpen elősegíti a mi védekezésünket és biztonságunkat.

Amerikának ma egyetlen igazi ellensége van: Hitler Németországa, és egyetlen veszedelem fenyegeti: Hitler esetleges győzelme."

Itt álljunk meg egy pillanatra: az Amerikai Egyesült Államok kormánya, Roosevelt elnök és bizalmas munkatársai őszinte meggyőződésből támogatták a hitleri Németország ellen küzdő Angliát. Feltehetően támogatták volna a Szovjetuniót még akkor is, ha nem kellett volna számolniuk a japán veszedelemmel. De ott volt a Csendes-óceánon Japán, a háromhatalmi egyezmény egyik alapító tagja, a

Berlin—Róma—Tokió „háromszög” távol-keleti sarkpontja. Mi lesz, ha Hitler legyűri a Vörös Hadsereget és Vlagyivosztok kikötőjében találkozódik egymással a német és a japán hajóhad?

A náci agresszorral szembeszálló Szovjetuniónak segítséget nyújtani, megteremteni a hitleri Németország megsemmisítésének előfeltételeit — az USA szempontjából is létfontosságú probléma.

A Brit Birodalom és az Amerikai Egyesült Államok józan vezető politikusai 1941. június 22-én egy pillanatig sem haboznak a Szovjetunióval kialakítandó koalíció kérdésében.

Nincs semmi túlzás abban az állításban, hogy *Churchillt és Rooseveltet — az angolszász hatalmak e két vezető politikusát — éppen a Szovjetunióval való együttműködés szükségességének felismerése és e politikai elvnek gyakorlati megvalósítása emelte a jelenkor legmarkánsabb, legnagyobb hatású polgári államférfiainak sorába.*

Az angolszász hatalmak hajlandósága az erőteljes antihitlerista koalíció kialakítására végső soron a szovjet külpolitika helyes irányvonalának igazolása volt. A szovjet kormány 1939 április közepén — Csehszlovákia letiprása után — Angliának és Franciaországnak olyan háromhatalmi szerződés megkötésére tett ajánlatot, mely visszariaszthatta volna a támadástól a Harmadik Birodalom katonai és politikai vezetőit. Akkor, 1939 tavaszán a Chamberlain és a Daladier kormány lehetetlenné tette a szerződés létrejöttét. Az eredménye: majd egész Európa Hitler uralma alá került, a Brit Birodalomnak a végső veszély óráiban Ausztráliától Indián keresztül Egyiptomig, a Közel-Keletig minden erőforrását mozgósítania kellett, hogy elháríthassa az inváziót, a legyőzetést.

1941. június 22-én, két, keserves tapasztalatokban gazdag esztendő után az angolszász hatalmak végre felismerték, hogy a *szabadság megmentésének egyetlen útja van: szövetség a Szovjetunióval a fasiszta barbárság megsemmisítésére.*

De hallatszottak más hangok is: 1941. június 23-án Truman amerikai szenátor, később az Egyesült Államok alelnöke, majd elnöke kijelentette: „Ha azt látjuk, hogy Németország van fölényben, Oroszországot kell segítenünk, ha pedig Oroszország kerül fölénybe, Németországot kell segítenünk, csak pusztítsák egymást minél jobban.”

Sztálin 1941. július 3-án tartott rádióbeszédében a szovjet kormány álláspontját az angolszász hatalmakkal való együttműködésről a következőképpen fejt ki:

„A hazánk szabadságáért folyó háború egybe fog olvadni Európa és Amerika népeinek saját függetlenségükért, demokratikus szabadságjogaikért folytatott harcával. Ez a Hitler fasiszta hadserege

által való leigázás és leigázás veszélye ellen a szabadságért síkra szálló népek egységfrontja lesz. Ezzel kapcsolatban Churchillnek, Nagy-Britannia miniszterelnökének történelmi jelentőségű beszéde a Szovjetunióknak nyújtandó támogatásról és az Amerikai Egyesült Államok kormányának az a nyilatkozata, hogy kész segítséget nyújtani országunknak — e nyilatkozatok, amelyek a Szovjetunió népeinek szívében csak hálaérzetet kelthetnek — teljesen érthetők és jellemzők.”

Az ünnepélyes kormánynyilatkozatokat hamarosan tettek követték. *Július 12-én Moszkvában angol—szovjet szerződést írnak alá, melynek értelmében a szerződő felek a végső győzelemig harcolnak Hitler ellen és nem kötnek vele különbékét, minden téren teljes egységben lépnek fel.*

A keleti hadjárat megindulása után az összes csatatereken lényegesen — mégpedig előnyösen — megváltozik az angol szárazföldi, tengeri és légi erők helyzete. Churchill írja emlékirataiban: „Hitlert az oroszországi hadjárat arra kényszerítette, hogy visszavonja légierőit Szicíliából és Görögországból, ez tette lehetővé Málta utánpótlásának megszervezését.”

Az eredmény: 1941. július—augusztus—szeptemberében, három hónap alatt a tengelyhatalmaknak 43 hajóját süllyesztik el angol tengerészeti és légierők, 1941 októberében pedig a Rommel afrikai csapatainak küldött utánpótlás 60 százaléka kerül a tenger fenekére — a Máltából operáló angol tengeri- és légierők tevékenysége következtében. *Ez döntő jelentőségű volt 1941-ben a szivati hadjárat kimenetele szempontjából.*

Ismételjük: *Málta megerősítése, a máltai támaszpontok felhasználása azért volt lehetséges, mert a német légierőt majdnem teljes egészében a Vörös Hadsereg ellen kellett bevetni.*

Érthető, ha az angol vezérkar nagyon aggódott a keleti fronton elért kezdeti gyors német sikerek miatt. Az Auchinleck tábornokhoz, az egyiptomi angol csapatok parancsnokához 1941. július 6-án küldött figyelmeztetés közli, hogy az angol felderítő szolgálat jelentése szerint olasz erősítések érkeztek Líbiába, ugyanakkor a németek semmit nem küldtek az utolsó hetekben; *mégis gyorsan megváltozhat ez a helyzet, ha összeomlik a Szovjetunió.*

Azt ígéri Auchinleck tábornoknak, hogy az Egyiptomban állomásozó angol légierők utánpótlása folyamatos lesz, és így a légi fölényt augusztus—szeptemberre meg is szerezhetik, ha azonban a Vörös Hadsereg összeomlik, tekintélyes német légierők

válnak szabaddá, Afrikában a légi fölény ismét a németek kezébe kerül...

1941 augusztusában a német légierő hadműveleti parancsnoksága határozottan leszögezi: a Földközi-tenger térségében a Luftwaffe megerősítése lehetetlen mindaddig, ameddig a keleti fronton nem válik szabaddá a német légierő...

(Hogy milyen komoly összefüggés állott fenn a keleti front és a Földközi-tenger térségének harcai között, arra csak egyetlenegy adatot idézünk: 1941. december 5-én Hitler elrendeli: mivel a keleti fronton a német légierők felhasználása az időjárási viszonyok miatt csak korlátozott lehet, Kesselring tábornok vezetésével egy teljes légihadtest repüljön a keleti frontról Szicíliába és Észak-Afrikába. A német légihadtest megérkezése után újra megkezdődnek a légitámadások Málta ellen, és az év végén a német légierő megszerzi a Földközi-tengeren az uralmat.)

Szeptember 29 és október 1 között a Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok megbízottai Moszkvában tárgyalásokat folytatnak a kölcsönös katonai szállítások ügyében. Steinhardt moszkvai amerikai nagykövet november 2-án a szovjet kormánynak emlékiratot nyújt át, melyben közli, hogy Rooseveltnél jóváhagyta a moszkvai háromhatalmi értekezlet jegyzőkönyvét, a fegyverzetről és egyéb felszerelésről készített valamennyi listát, és kiadta az utasítást a szállítások azonnali megkezdésére. A pénzügyi nehézségek elkerülésére Amerika 1 milliárd dolláros kamatmentes hitelt nyújt a Szovjetuniónak.

Sztálin november 6-án, az Októberi Forradalom 24. évfordulóján a moszkvai szovjet ünnepi ülésen a következőket mondja:

„Nagy-Britannia, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió egységes táborban egyesültek, amely a hitleri imperialisták és hódító hadseregeik megsemmisítését tűzte ki céljául.

A három állam nemrégiben Moszkvában — Beaverbrook úrnak, Nagy-Britannia képviselőjének, és Harriman úrnak, az Amerikai Egyesült Államok képviselőjének részvételével — megtartott konferenciája elhatározta, hogy országunkat rendszeresen segíteni fogja harcokcsikkal és repülőgépekkel. Mint ismeretes, ennek a határozatnak alapján már kezdünk is kapni harcokcsikkat és repülőgépeket. Nagy-Britannia már előbb biztosította országunk ellátását nem elegendő mennyiségben rendelkezésünkre álló anyagokkal, mint pl. alumíniummal, ólommal, ónnal, nikkellel, kau-

csukkal. Ha ehhez hozzávesszük azt a tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok a napokban egymilliárdos kölcsönt szavazott meg a Szovjetunió számára, bizvást mondhatjuk, hogy az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió koalíciója reális dolog, amely nő és nőni fog közös felszabadító ügyünk javára.”

1941 őszén azonban még úgyszólván egyedül a Szovjetunióra nehezedik az antifasiszta háború terhe. Az angolok folytatnak ugyan kisebb jelentőségű hadműveleteket a líbiai sivatagban, még szenvednek komoly veszteségeket az atlanti-óceáni csatában, de a németeknek és csatlós szövetségeseiknek fő ereje a szovjet fronton kerül bevetésre.

A Vörös Hadsereg, a szovjet partizánok egyre erősödő harcának és sikeres ellenállásának első eredményei már 1941 őszén megmutatkoznak. A náci hadvezetőség a tagadhatatlan területi sikerek ellenére nem tud döntő eredményt elérni. *Leningrád, Moszkva és a Don alsó folyása szilárdan a szovjet csapatok kezében marad*, miközben a Volga mögött egyre újabb és újabb hadosztályok készülnek a harcra. De nagy nemzetközi jelentősége is van a Vörös Hadsereg első, moszkvai sikereinek: „Az összes náci-ellenes népek, nagyok és kicsik örömmel látták a német »villámháború« első csődjét” — írja Churchill a moszkvai csata után. — „Országunk felől annyira távolodott az invázió veszélye, amennyire a német csapatok belekényszerültek egy élethalálharcba Keleten. Hogy meddig fog tartani ez a harc, azt senki nem tudja megmondani... Hitler maga vette át a hadsereg főparancsnokságát keleten, bízva saját hadvezéri képességeiben, és nagy reményektől eltelve, hogy az oroszok 1942-ben rövidesen összeomlanak.”

Nemcsak az invázió veszélye távolodik el Anglia felől, hanem megváltozik a helyzet a tengereken is. A brit admirális hivatalos adatai szerint 1941 áprilisában 653 960 tonna űrtartalmú angol, szövetséges és semleges hajót süllyesztettek el a németek; 1941 júliusában az elsüllyesztett hajók tonnaűrtartalma 120 975, a hajóvesztés tehát egyötödére csökken! Ezt köszönhette Anglia sok más mellett a Vörös Hadsereg hősi ellenállásának.

De nemcsak ezt.

1941 nyarán, az első hetek győzelmi mámorában német katonai szakértők a földközi-tengeri és közel-keleti angol pozíciók megtámadásának tervén dolgoznak, amire néhány hónappal előbb még nem mertek vállalkozni. Augusztus 8-án a német haditenge-

részlet főparancsnoksága javaslattal fordul a véderő főparancsnokságához. Javasolja, hogy a keleti hadjárat befejezése után óriási méretű, Gibraltártól Iránig terjedő hadműveletekkel törjék meg a földközi-tengeri angol uralmat.

E terv kiindulópontja:

A német haderő a Vörös Hadsereget belátható időn belül leveri. Az elfoglalt keleti területeken a pacifikálásra elegendő lesz 60 hadosztály és egy légiflotta. A felszabaduló szárazföldi, tengerészeti és légi erőket a következő hadműveletekre lehet felhasználni:

1. Akkora erősítéseket küldeni Észak-Afrikába, hogy *Tobrukot* elfoglalhassák.

2. Sor kerülhet Franciaországból kiinduló csapatokkal a spanyol szárazföldön keresztül *Gibraltár megszállására és elfoglalására*. E hadműveletet a francia—spanyol határ átlépése után 38 nappal lehet megkezdeni.

3. Akár sikerül megegyezésre jutni Törökországgal, akár nem, Törökországon keresztül meg kell támadni *Szíriát, Palesztinát és Egyiptomot*. Erre a támadásra a készenléti állapot elrendelése után a 85-ik napon kerül sor.

Végül a Szovjetunió összeomlása — fejtegeti a tervzet — lehetővé teszi, hogy egy motorizált expedíciós hadsereg a *Kaukázuson keresztül* támadást intézzon a *Perzsa-öböl, Irak, Szíria és Egyiptom irányában*. Erre a támadásra legkorábban 1942 tavaszán kerülhet sor.

Mindennek pedig egyetlen alapvető feltétele van, állapítja meg a hadműveleti terv. Az, hogy a keleti hadjáratot a várakozásnak megfelelően még az ősz folyamán befejezzék a Wehrmacht egy-egyei, a Vörös Hadsereg döntő vereséget szenvedjen.

De sem 1941 őszén, sem később nem omlik össze a Vörös Hadsereg, ellenkezőleg, 1941 decemberében a moszkvai csatában, a második világháború folyamán először, súlyos vereséget mérnek a villámsikerekhez szokott német csapatokra.

1941. június 22-ike után nemcsak az angol városok terrorbombázása szűnt meg, nemcsak az inváziós veszély csökkent a minimumra, hanem a Vörös Hadsereg hősiei harcai tették lehetővé a közel-keleti angol pozíció megtartását, az olajforrások védelmét, Szuez és Gibraltár megerősítését is.

Hitler „pacificáló” elveinek gyakorlati megvalósítása a megszállt szovjet területeken. — Egy őszinte megnyilatkozás. A tábla szövege magyar fordításban : „1941. X. 2. Az oroszoknak meg kell halnia, hogy mi éljünk. A délceg 6. század”

„Egy német katona halálának megtorlásaként ötven-száz kommunistát meg kell ölni !”

„Mindenkit, aki csak jerdén néz, agyon kell lőni ! . . .”

„Mindenkit, aki csak jerdén néz, agyon kell lőni ! . . .”

*A végrehajtás módja
elrettentő legyen*

— parancsolta Keitel
tábornagy

Aggylőni ! Aggylőni ! ... Öregel, asszonyt, gyermeket !

A kivégzettek ruháit a népi némelek kapják . . .

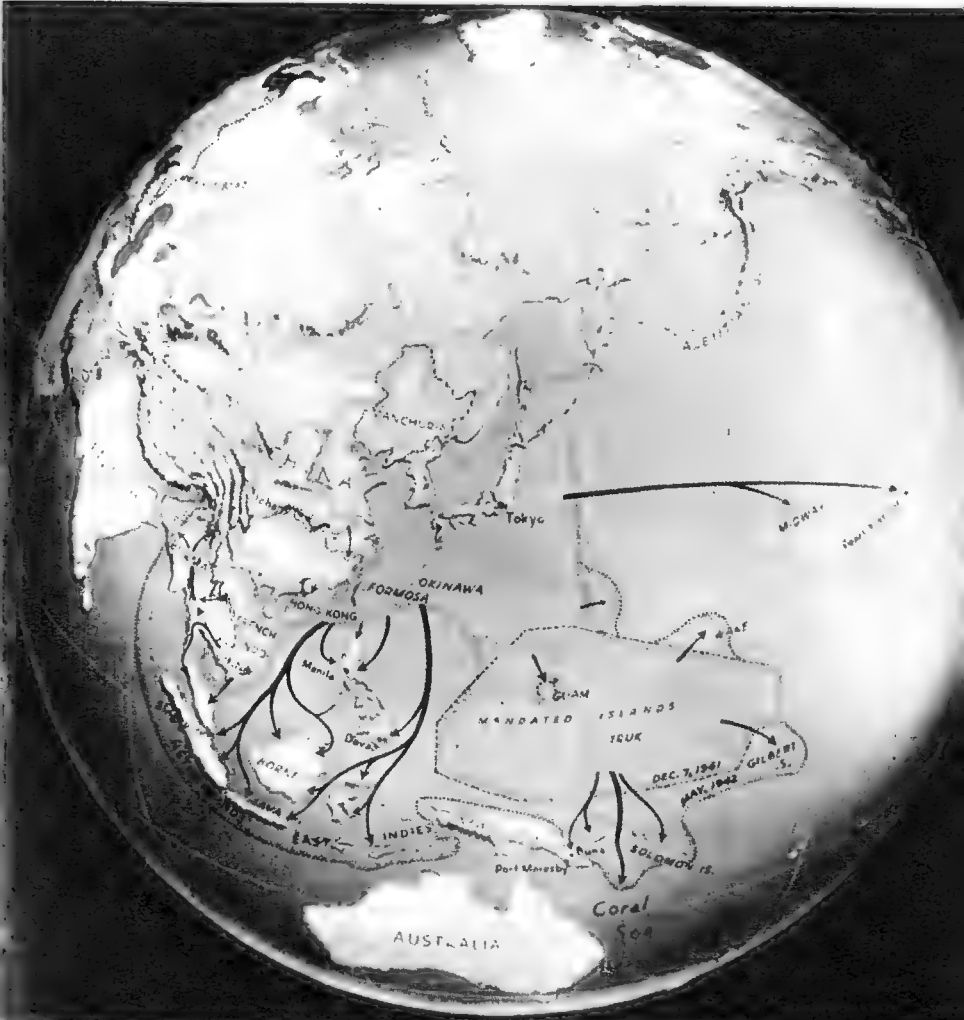
Putakokban folyik a vér

Kigúnyolják azokat, akiket később fognak megölni

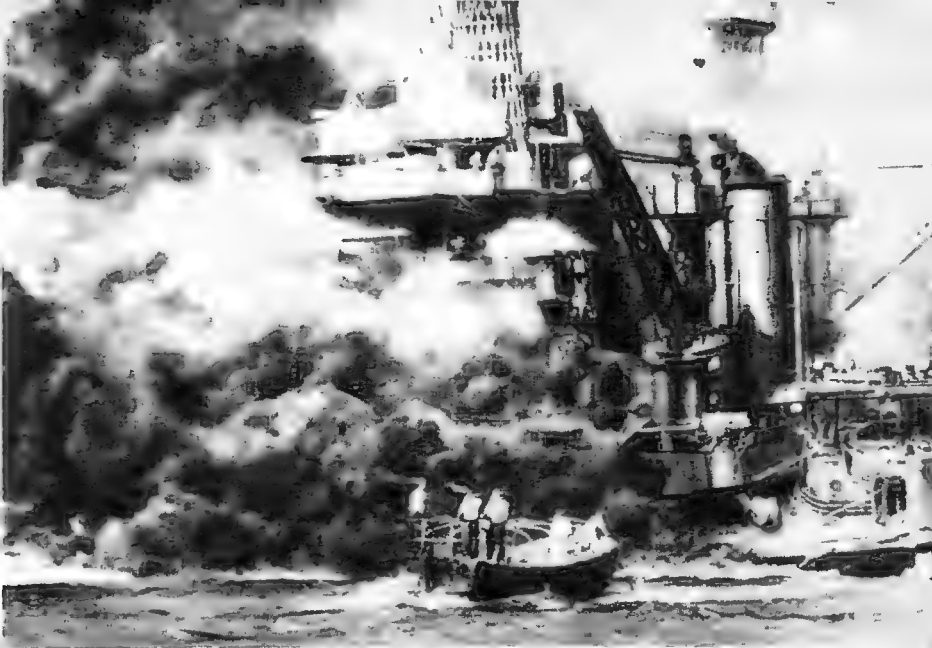
A japán támadás. A pontozott vonal jelzi a japán hódítás legnagyobb kiterjedését

Roosevelt és Churchill tanácskozik arról, hogyan lehetne megmenteni a világot a náci veszedelemtől

A Fehér Ház előtt amerikai „úri nők” tüntetnek, hogy ne harcoljanak Hitler ellen

A Pearl Harbor-i pusztulás

A japánok így végzik ki az amerikai hadifoglyokat

A vívást gyakorolják élõ hadifoglyokon . . .

Japán imperialista tervei Ázsiában — Bevonulás Indoknába — Angol, amerikai, holland gazdasági ellenintézkedések — Japán-amerikai tárgyalások Washingtonban — Ribbentrop és Oshima 1941. nov. 28-i megbeszélése — 1941. dec. 7: japán támadás Pearl Harbor ellen — Rooseveltt kongresszusi üzenete és beszéde — Az elsőség az európai hadszíntereket illeti — Hitler és Oshima tárgyalása — A Prince of Wales és a Repulse elsüllyesztése — Japán hódítások Délkelet-Ázsiában és a csendes-óceáni szigeteken — A korall-tengeri és a Midway-szigeti csata

1940. szeptember 27-én, alig három hónappal a nyugati villám-hadjárat győzelmes befejezése után a náci diplomácia kezdeményezésére Rómában megkötötték a *háromhatalmi egyezményt*. Ez az egyezmény nem többet és nem kevesebbet jelentett, mint azt, hogy a szerződő felek, Hitler Németországa, a Duce Olaszországa és a Mikádó Japánja megegyeztek egymással a *világ felosztásában*: Európa nagy része és Közép-Afrika Hitleré, Dél-Európát. Észak- és Kelet-Afrikát Mussolini kapja, míg Japán Kelet- és Délkelet-Ázsiában teremtheti meg a maga birodalmát.

Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy Japán már a háromhatalmi egyezmény *aláírása előtt* is tett néhány lépést az „új rend” felé vezető úton. 1931-ben megrohanta és bekebelezte Mandzsúriát, 1937-től kezdve pedig *háborút viselt Kína ellen*, anélkül, hogy hadat üzent volna.

Az ideológiai alapot e hódító, imperialista politikához az az elmélet szolgáltatta, mely szerint a japán ember, a *jamató faj* — *isten eredetű és rendeltetése: az összes népek leigázása és a világuralom megszerzése*. Továbbá: a *japáni császári ház tagjai a napistennőnek, Amateraszu Óómikáminak a leszármazottai*, tehát a földkerekség minden részének a Mikádó, a japán császár jogára alá kell tartozni...

A második világháború kitörése, Nagy-Britannia és Francia-

ország sorozatos, súlyos vereségei az európai frontokon, egyre nagyobb mérvű lekötöttségük az Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren páratlanul kedvező feltételeket teremtett Japán számára — a Nagy-Kelet-Ázsia-i térségben.

A Mikádó országa nem is késlekedik: 1940. június 18-án, egy hónappal azután, hogy Hollandiát a náci csapatok megadásra kényszerítették, valamint egy nappal azután, hogy az agg Petain marsall Franco tábornok útján Hitlerhez fordult fegyverszüneti feltételekért, a *japán kormány az indokínai francia hatóságoknak ultimátumot nyújt át, melyben követeli, hogy Indokína azonnal szüntesse meg a szállítást Kínának. Június 20-án a franciák elfogadják a japán követeléseket, az indokínai határállomásokon japán ellenőrök jelennek meg, majd nem sokkal később Észak-Indokína legjobb légikikötőjét (Hanoj közelében) japán légitámaszponttá alakítják át. Ugyanekkor egyes szélsőséges militarista politikusok nyíltan követelik, hogy japán csapatok szállják meg Holland-Indiát.*

A náciak szempontjából balsikerű angliai légicsata után, amikor is kiderül, hogy a Luftwaffe nem tudja megszerezni a La Manche-csatorna felett a légiuralmat, a japán Konoye kormány óvatosabban folytatja terjeszkedési politikáját.

Gyökeresen megváltozik azonban a helyzet június 22-ike után. A Szovjetunió ellen indított náci támadás 11-ik napján, július 2-án a japán császár elnöklete alatt *bizalmas tanácskozás* folyik le, amelynek egyetlen tárgya: *belépjen-e Japán most, azonnal a háborúba?* Hosszas vita után megszületik a döntés: fokozni kell a nyomást a francia és a holland gyarmatokra, de lehetőleg kerülni kell a fegyveres konfliktus kirobbanását; meg kell várni, hogyan alakul a helyzet a német—szovjet háborúban?

Három héttel később, július 21-én a *vichyi francia kormány beleegyezik* abba, hogy *japán csapatok szállják meg Indokína déli részét.* Ezzel az egyezményvel Indokína gyakorlatilag Japán uralma alá kerül.

Július 24-én Roosevelttel amerikai elnök kijelenti Nomuro tenger-nagy, Japán washingtoni követe előtt: Japán csapatok megjelenése Indokína déli részén minden kétséget kizáróan Japán támadó szándéka felől tanúskodik. Július 26-án az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Kanada, Ausztrália, Újzéland és Holland-India kormányai megtorlásul *zárolják a japán követeléseket, a kereskedelmi forgalomban jelentős korlátozásokat léptetnek*

életbe, nem szállítanak Japánnak *kőolajat, ólmot, cinket, gumit* és más, a haditermelés szempontjából fontos nyersanyagokat. A japán kormányt igen érzékenyen érintik ezek a korlátozó rendelkezések, és ezért *augusztus 28-án* Konoye miniszterelnök javaslatára *tárgyalások* kezdődnek *Washingtonban* a vitás kérdések rendezésére.

A tárgyalásokon azonban úgyszólván semmi közeledés nem jön létre a két fél álláspontja között. Az amerikai fél október 2-ikán igen határozott hangú jegyzékben rögzíti álláspontját. Először: *Japán ismerje el a csendes-óceáni országok területi sérthetetlenségét*, másodszor: *vonja ki csapatait Kínából és Indokínából*.

Amerika pozícióját erősítik az európai keleti frontról érkező hírek: a szovjet csapatok hősi ellenállása keresztülhúzta a náci villámháborús terveket. *Október 10-én* az angol kormány nyilatkozatban bejelenti, hogy *Nagy-Britannia haladéktalanul az Egyesült Államok segítségére siet*, ha az utóbbit Japán részéről támadás érné. Érthető, hogy ezek után Washington 1941 októberében sokkal szilárdabb és következetesebb álláspontot foglal el Tokióval szemben, mint akárcsak néhány hónappal előbb is.

A japán militarista körök azonban a német hadsereg főparancsnokság győzelmi jelentései alapján biztosra veszik Leningrád és Moszkva elestét, a Vörös Hadsereg európai frontjának összeomlását, ezért nemcsak hogy engedményre nem hajlandók, hanem ellenkezőleg, egyre harciasabb hangot ütnek meg. *Október 16-án* Hiraide kapitány, a japán hajóhad szóvivője kijelenti: „A japán—amerikai viszony rendkívül válságos helyzetben van; *a japán hajóhad tettekre vágyik*.” Ugyanezen a napon a békülékenyebb húrokat pengető Konoye kormány lemond, a császár Tódzsó tábornokot bízva meg az új kormány megalakításával.

E nap harmadik, feljegyzésre méltó eseménye: Göbbels, a Harmadik Birodalom propagandaminisztere meghívja Németország, Olaszország, valamint a csatlósállamok újságíróit, hogy társaságában tegyenek látogatást a közeli napokban elfoglalandó szovjet fővárosban, Moszkvában...

Végül: ezen a napon, 1941. október 16-án az amerikai kormány figyelmezteti a csendes-óceáni hajóhad, valamint a Hawaii-szigeteken állomásozó csapatok parancsnokát: most már tartani kell Japán támadásától, fel kell készülni a támadás visszaverésére.

Az új japán kormány azonban egyelőre semmi támadó szándékot nem mutat, sőt november 6-án a tárgyalások folytatására

rendkívüli nagyköveti rangban Washingtonba küldi egyik igen tekintélyes diplomatáját, Kuruszut.

Roosevelt elnök november 17-én fogadja Kuruszu nagykövetet. Három nappal később a japánok előterjesztik új javaslataikat, melyeknek lényege: Japán egy későbbi időpontban hajlandó kiüríteni Indokínát, és nem terjeszkedik tovább dél felé, ha Holland-India és az Amerikai Egyesült Államok ellátja stratégiai nyersanyagokkal, és ha szabad kezet kap Kínában.

Hull külügyminiszter november 20-án nyújtja át az amerikai választ: az Egyesült Államok hajlandó helyreállítani a normális kereskedelmi kapcsolatokat Japánnal, ha létrejön megfelelő, többoldalú *megnemtámadási egyezmény*, amelyben részt venne Japánon és az Egyesült Államokon kívül a Brit Birodalom, Kína, a Szovjetunió, Hollandia és Thaiföld, továbbá *ha Japán kivonja csapatait Indokínából és Kínából.*

(E feltételek elfogadása annyit jelentett volna, hogy Japán lemond imperialista célkitűzéseiről.)

Még folynak a tárgyalások, s öt nap leforgása alatt, november 24—29-ig, három ízben figyelmezteti az amerikai kormány a csendes-óceáni hajóhad főparancsnokát: *bármely pillanatban várható a japán támadás...*

November 28-án este Ribbentrop megbeszélést folytat Oshima berlini japán nagykövettel. Ribbentrop kifejti, hogy soha nem volt még olyan fontos a háromhatalmi egyezményt aláíró országok szoros együttműködése, mint most. Lényeges, hogy Japán ne mulassza el a kínálkozó lehetőséget, és lépjen akcióba az új rend megteremtése érdekében Kelet-Ázsiában. A német külügyminiszter szerint gyakorlatilag nincs remény arra, hogy a folyamatban levő japán—amerikai tárgyalások eredményre vezessenek, majd azzal biztatja a japán nagykövetet, hogy ha Japán háborúba keverednék az USA-val, Hitler Németországa nem térne ki az Amerikával folytatandó harc elől.

Oshima kitérően válaszol Ribbentropnak ama kérdésére, hogy mik lennének Japán szándékai Amerikával kapcsolatban, mondván, hogy erről nincsenek konkrét értesülései, majd a német hadvezetőség 1942. évi tervei felől érdeklődik.

Ribbentrop ismerteti Hitler felfogását: gyakorlatilag az összes fontos katonai célpontokat elérték a Szovjetunióban, és most le-

hetővé válik, hogy a német csapatok nagyobb részét visszahozzák Németországba ... Ami a jövődő terveket illeti, a kaukázusi hadjáratral a legkomolyabban foglalkoznak; ezenkívül tavasszal a német hadsereg át fog kelni az Urál-hegységen és Sztálint mélyen Szibériába úzi.

Oshima megkérdezi: hozzávetőleg mikor fog erre sor kerülni?

Ribbentrop válasza: a hadjárat a következő év májusában fog megkezdődni.

A japán követ ezzel kapcsolatban kifejezi azt a reményét, hogy ha ez a hadjárat sikerrel jár, Németország és Mandzsukuo között a légi összeköttetést nemsokára meg lehet teremteni.

Ribbentrop: „Ezt Németország már hosszú ideje tervezi. Nem hinném, hogy a következő év nyarán az Urál térsége és Mandzsukuo között a légi összeköttetés lehetetlen lenne.”

Szóba kerül még a német—angol háború állása is. Ribbentrop megnyugtató kijelentéseket tesz a japán követnek. A háború végén — szögezi le Ribbentrop — Angliának nem lesz többé befolyása a nemzetközi kérdésekben. A brit szigeteken kívül fekvő összes birtokait el fogja veszíteni, ezeket Németország, az USA (!) és Japán fogja megkapni. Afrikában Németország megelégszik nagyjából a volt német gyarmatokkal, az afrikai gyarmatok nagy része Olaszországnak jut.

Ribbentrop — Oshima kérdésére — kifejti, hogy szeretnék a háborút a következő évben befejezni, de lehetséges, hogy esetleg tovább is elhúzódik. Ha Japán háborúba keveredik az Egyesült Államokkal, Németország csatlakozni fog Japánhoz. Teljesen lehetetlen, hogy ilyen körülmények között Németország az Egyesült Államokkal különbékét kössön ...

(A japán nagykövet a tárgyaláson egyetlen szóval sem említi a német szövetségesnek, hogy valami készül a Csendes-óceánon ...)

Tódzsó japán miniszterelnök november 29-én kijelenti: „Japán elhatározta Kelet-Ázsia megtisztítását az amerikai és az angol befolylástól.” November utolsó napjaiban sajtójelentések arról számolnak be, hogy 70 japán csapatszallító hajó tűnt fel a Dél-Kínai-tengeren. Amikor az amerikai kormány ezzel kapcsolatban felvilágosítást kér Tokiótól, december 5-én kitérő, semmitmondó választ kap; a kínai hadsereg déli offenzívájának megelőzését célozzák a folyamatban levő csapatösszevonások.

Décember 6-ról 7-re virradó éjszaka, pontosan éjfélkor Grew, az Egyesült Államok tokiói nagykövete sürgős kihallgatásra jelentkezik a japán külügyminiszternél, hogy átadja Rooseveltnél személyes üzenetét Hirohito japán császárhoz. Rooseveltnél megkísérli, hogy az utolsó pillanatban elhárítsa a katasztrófa bekövetkezését.

1941. december 7-én reggel 7 óra 2 perckor a Hawaii-szigetecsoporthoz Oahu szigetétől keletre egy őrszolgálaton levő tengerésztszázad északi irányból nagyobb légihaderő közeledését figyelmezteti. Jelenlétét parancsnokának, de az — abban a hiszemben, hogy amerikai gépekről van szó — szükségtelennek lát minden további intézkedést. Nyolc óra előtt néhány perccel mintegy 150 repülőgép jelenik meg a Hawaii-szigetecsoporthoz fővárosa, Honolulu fölött és zárt, harci alakulatokban az amerikai haditengerészet fő támaszpontja, Pearl Harbor felé tart.

San Franciscóból ekkor érkezik egy nagyobb utasszállító hajó, az utasok a fedélzeten állnak és onnan figyelik a harci repülőgépeket. Örülnek, hogy az amerikai haditengerészet éppen vasárnap reggel, szinte az ő tiszteletükre rendez ilyen látványos hadgyakorlatot. Amikor a hadihajók közelében zuhanni kezdenek a bombák, egy amerikai gépkocsi-ügynök a meglepetéstől ámulva így kiált fel: „Húha, mi lett volna, ha ez a bomba igazi?!”

Nos, a bombák igaziak voltak, a repülőgépek pedig nem az amerikai haditengerészet, hanem a felkelő nap országának felségjelvényét viselték.

Délután háromnegyed kettőkor a washingtoni hadügyminisztérium egyik megfigyelőtisztje a következő rádióüzenetet fogja fel: „A csendes-óceáni hajóhad parancsnoka figyelmeztet minden hajót, mely Hawaii közelében tartózkodik: vigyázat, ellenséges légitámadás kezdődött. Nem gyakorlatról van szó.” Két perc múlva Knox tengerészeti miniszter telefonon közli a felfogott üzenetet Rooseveltnél elnökkel a következő szavak kíséretében: „Elnök úr, úgy látszik, a japánok megtámadták bennünket Pearl Harbor-nál...”

Egy órával azután, hogy a japán erők megtámadták Hawaii szigetét, Nomura nagykövet Kuruszu rendkívüli nagykövet kíséretében megjelenik Hull külügyminiszternél és átad egy jegyzéket, amely azzal vádolja meg az Egyesült Államok kormányát, hogy titokban háborúra készül Japán ellen; a jegyzék leszögezi

ugyan, hogy a diplomáciai tárgyalások folytatását a japán kormány reménytelennek tartja, de egyetlen szóval sem utal arra, hogy a japán haderők megtámadták Pearl Harbort...

(Hull később erről a japán jegyzékről a következőket mondotta: „Ötven éves közpályámon soha nem találkoztam még hivatalos irattal, amelyben ennyire hemzsegett volna a sok hazugság; annyira, hogy szinte érthetetlen volt előttem, hogyan lehet a világon olyan kormány, amely ilyesmire képes.”)

Roosevelt elnök 1941. december 8-án a kongresszushoz üzenetet intéz, s a többi között a következőket mondja:

„Tegnap, december 7-én — és ez a dátum örökre emlékezetes marad — az Amerikai Egyesült Államokat Japán légi és tengeri erői váratlanul és előre megfontolt szándékkal megtámadták... A Hawaii-szigetek ellen intézett tegnapi támadás súlyos károkat okozott az amerikai tengeri és szárazföldi haderőnek. Sajnálattal kell közölni önökkel, hogy nagyon sok amerikai életét veszttette...

Tegnap a japán kormány a Maláji-szigeteket is megtámadta.

Tegnap este japán haderő megtámadta Hongkongot.

Tegnap este japán haderő megtámadta Guamot.

Tegnap este japán haderő megtámadta a Fülöp-szigeteket.

Tegnap este a japánok megtámadták Wake szigetét.

Japán tehát meglepetésszerű támadást indított az egész csendes-óceáni területen...

Mint a szárazföldi és tengeri haderők legfőbb parancsnoka, minden védelmi rendszabályt elrendeltem. Nemzetünk sohasem felejtí el, milyen jellegű támadás érte.

Kérem a kongresszust, jelentse ki, hogy a japánok indokolatlan és gyáva támadása óta, 1941. december 7-e, vasárnap óta az Egyesült Államok és Japán háborúban állanak egymással” — fejeződik be Roosevelt elnök üzenete.

Ugyanezen a napon a szenátus és a kongresszus együttes ülésén tartott beszédében Roosevelt elnök rámutat a német, az olasz és a japán fasizmus agresszív módszereinek azonosságára:

„Az út, amelyet az elmúlt tíz esztendőben Japán követett Ázsiában, párhuzamos volt Hitler és Mussolini európai és afrikai útjával. Nincs többé szó pusztá párhuzamosságról; olyan jól kiszámított összejátszás ez már, hogy a világ valamennyi szárazföldje és valamennyi tengere egyetlen óriási csataterévé vált a tengelyhatalmak hadászatának,

1931-ben a japánok betörték Mandzsukuóba — hadüzenet nélkül.

1935-ben Olaszország megrohanta Abesszíniát — hadüzenet nélkül.

1938-ban Hitler elfoglalta Ausztriát — hadüzenet nélkül.

1939-ben Hitler bevonult Csehszlovákiába — hadüzenet nélkül.

1939-ben, valamivel később, Hitler rátört Lengyelországra — hadüzenet nélkül.

1940-ben Hitler előzönlötte Norvégiát, Dániát, Hollandiát, Belgiumot és Luxemburgot — hadüzenet nélkül.

1940-ben Olaszország megtámadta Franciaországot, majd később Görögországot — hadüzenet nélkül.

1941-ben a tengelyhatalmak megtámadták Jugoszláviát és Görögországot s előzönlöttek a Balkán-félszigetet — hadüzenet nélkül.

1941-ben Hitler megtámadta Oroszországot — hadüzenet nélkül.

Most pedig Japán megtámadta a Maláji-szigeteket és Sziámot, majd az Egyesült Államokat — hadüzenet nélkül.

A módszer mindig ugyanaz. Benne vagyunk a háborúban. Valamennyien benne vagyunk s benne is leszünk mindvégig. Minden férfi, minden nő, minden gyermek részt vesz az amerikai történelem legfélelmesebb vállalkozásában. Osztoznunk kell a rossz hírekben, a vereségekben éppúgy, mint a győzelmekben, ahogyan a forgandó hadiszerencse hozza.”

A második világháború lángja átcsapott a Távols-Keletre is.

A csendes-óceáni amerikai flotta rendkívül súlyos veszteségeket szenvedett Pearl Harbornál. A japán orvtámadás következtében elsüllyedt 5 csatahajó, 3 torpedóromboló, 1 aknalerakó hajó és egy célpontnak használt kimustrált öreg hadihajó; 3 csatahajó, 3 torpedóromboló, azonkívül igen sok kisebb hajóegység súlyosan megsérült. A hadikikötő területén a támadás idején 273 repülőgép állomásozott, ezek közül 252 gép pusztult el, legnagyobbbrészt a földön.

A japán támadás rendkívül nehéz helyzet elé állítja Nagy-Britanniát és az Egyesült Államokat. Tengeri erőik legnagyobb részét az atlanti-óceáni csata és a líbiai front utánpótlásának biztosítása köti le, azonkívül gondoskodniuk kell a Szovjetunióba irányuló szállítások megszervezéséről is. Az angol légierő részben a

brit szigetek fölött, részben az észak-afrikai fronton harcol, csak e frontok valamelyikének meggyengítésével lehet erősítést küldeni a Távol-Keletre.

1941. december 22-én Churchill és Roosevelt Washingtonban tanácskozássra ül össze, és meghozzák a második világháború egyik legfontosabb döntését, mely szerint — tekintet nélkül a Távol-Keleten, a Csendes-óceánon várható veszteségekre, Japán területi nyercségeire — *minden lényeges hadfelszerelési cikk szállításában az elsőbbség Európát illeti. Először Hitlert kell legyőzni, mert ha Anglia és a Szovjetunió alulmarad a nációkkal szemben, akkor Hitler és a japán militaristák szövetsége ellen az Amerikai Egyesült Államok egyedül nem tudja megvívni a harcot.*

Ez a döntés, tekintettel arra, hogy a Szovjetunió ellen indított náci támadás óta Angliát nem fenyegette az invázió veszélye, a Luftwaffe pedig már nem annyira a szigetország elleni légitámadásokra, mint inkább az „Európa-erőd” védelmére összpontosította nyugaton megmaradt erőt, elsősorban az európai keleti front szempontjából volt elsőrendűen fontos.

A Szovjetunió hatékony megsegítése, minden nélkülözhető hadianyagnak a „tengely” ellen történő felhasználása — kétségtelenül Roosevelttől ered. Ő — ellentétben Churchilllel — őszintén és mellékgondolatok nélkül dolgozott az antifasiszta koalíció megerősítéséért, és az adott pillanatban — szinte szembeszegülve az amerikai közvéleménnyel, amelyet erősen megrendítettek a Csendes-óceánról érkezett hírek, és amelyek azonnali, hatékony visszavágást akartak — ki merte mondani: az európai és az észak-afrikai hadszíntéré az elsőbbség...

A japán támadás híre teljesen váratlanul éri a tengelyhatalmakat. Mikor a vezéri főhadiszállásra befut az első hír a távol-keleti eseményekről, Hitler a késő éjszakai óra ellenére magához kéri Keitel és Jodl tábornokot, hogy megtanácskozza velük, mi a teendő.

Ribbentrop külügyminiszter egyik bizalmas munkatársának jelenti: javasolni fogja a Führernek, hogy a Harmadik Birodalom azonnal üzenjen hadat az Amerikai Egyesült Államoknak, mert olyan nagyhatalom, mint Németország, nem engedheti meg, hogy esetleg más üzenjen neki hadat...

December 8-án délután 1 órakor Oshima felkeresi Ribbentrop külügyminisztert, hogy közölje a japán kormány kérését: Német-

ország és Olaszország formálisan üzenje meg a háborút Amerikának.

Ribbentrop azt válaszolja: Hitler a főhadiszálláson épp most tárgyal arról, milyen formában történjék meg a hadüzenet, hogy az jó hatást váltson ki a német népből...

A beszélgetés végén Ribbentrop még azt is közli, hogy Hitler 8-án reggel parancsot adott az egész német hajóhadnak: bárhol amerikai hajókra akadnak, támadják meg azokat! (Még a hadüzenet előtt...)

December 11-én Németország és Olaszország megüzeni a hadat az Amerikai Egyesült Államoknak.

Világhódító tervek állanak Hitler és Oshima 1941. december 14-i megbeszélésének középpontjában. Hitler elragadtatott szavakkal emlékezik meg a Pearl Harbor-i támadásról; a hadüzenetnek ezt a formáját „az egyetlen igazi, helyes” megoldásnak tartja; hevült a szíve, amidőn a japánok első hadműveleteiről hallott. Ő maga is több ízben folytatott tárgyalásokat végtelen türelemmel, pl. Lengyelországgal és még a Szovjetunióval is.

(Hitlert, úgy látszik, cserbenhagyta az emlékezőtehetsége: szó sem volt semmiféle lengyel—német vagy szovjet—német tárgyalásokról, amikor már készen volt a terv e két ország megtámadására. Az 1940-es nyugati hadjárat után azonnal megkezdődtek a Fall „Barbarossa” előkészületei...)

Amikor felismerte — folytatja Hitler —, hogy a másik fél semmiféle megegyezést nem óhajt (!), akkor azonnal és minden formalitás nélkül lecsapott. Így fog tenni a jövőben is...

(1939. augusztus 23-án a Wehrmacht főparancsnokai előtt tartott beszédében a Führer kifejezte amaz aggodalmát, hogy valaki — sértő szót használt — az utolsó pillanatban közvetítő javaslattal áll elő...)

Hitler kifejti, hogy Japán belépése a háborúba nagy könnyebbséget jelent Németországnak. Nyíltan meg kell mondania, hogy a tengeralattjáró-háborúban komoly gondjai voltak: eddig könnyen össze lehetett tévesztetni az angol és az amerikai kereskedelmi- és hadihajókat, emiatt a tengeralattjáró parancsnokokra hallatlan felelősség nehezedett. Ez most megszűnt: azt a parancsot adta a tengeralattjáróknak, hogy minden hajót torpedózzanak meg, amely csövük elé kerül. (Közben kifejezi azt a meg-

győződését, hogy Amerikát le fogják verni; az amerikai katonák harci értékét — 1918-as tapasztalatok alapján — nem sokra becsüli. „Hogyan állhatnának helyt a legvégsőkig olyan csapatok, amelyeknek a dollár az istenük?”)

Oshima válasza: Japán is nehéz körülmények között harcolt, például akkor, amikor Nankingot bombázták, és a repülőknél parancsot kellett adni, hogy vigyázzanak az idegen követésekre. Most ez megszűnt...

Ekkor következik a Führer számára a tárgyalás kellemetlen szakasza: távol-keleti szövetségese előtt magyarázatot kell adnia a keleti front helyzetéről. Az alaposan „megkozmetikázott” helyzetmagyarázat a következőképpen hangzik:

A frontokon téli harcszünet van.

(Ezekben a napokban teljes erővel folyik a Vörös Hadsereg offenzívája a Don alsó folyásánál és Moszkva körül: december 15-én visszafoglalják Kalinyint, 16-án a Wehrmacht megkezdi nagy visszavonulását...)

Sajnos, egy nagy hadművelet végrehajtása közben 38°-os fagy állította súlyos megpróbáltatás elé a csapatokat és a gépeket. A motorok, a gépfegyverek nem működtek, használhatatlanok voltak.

Néhány hadműveletet természetesen be kell fejezni. Mindenekelőtt Szevasztopoltnak kell elfoglalni, az ez irányú előkészületek már majdnem befejeződtek; azután tovább kell folytatni Leningrád bekerítését, továbbá a Kaukázus irányában folytatandó hadműveleteket. A frontvonal a tél folyamán keleten Leningrádtól Taganroig húzódik, és ez lehetővé teszi, hogy a motorizált és páncélos egységeket, valamint a legjobb gyaloghadosztályokat kivonják és a tél folyamán felfrissítsék. Tavasszal a hadműveleteket ismét nagy arányokban fogják megkezdeni.

Oshima tábornok térképet vesz elő és a Führernek részletes előadást tart a csendes-óceáni hadihelyzetről és a szigetcsoportokért folyó harcokról. Közli a Führerrel a japán légierő és hadiflotta eredményeit, továbbá a japán szárazföldi haderőnek a Fülöp-szigeteken és a Maláji-félszigeten való előrenyomulását. Befejezésül kifejti azt a véleményét, hogy *Japán Szingapur elfoglalása után India felé fog fordulni. Ebben az összefüggésben fontosnak tartja, hogy a német és a japán hadműveleteket össze-*

egyeztessék. Nagyon előnyös lenne az, hogy akkor, amikor Japán Indiát keletről megtámadja, a német csapatok Indiát nyugat felől fenyegetessék.

A Führer felvázolja Oshima előtt a következő év hadműveleti terveit és kijelenti, hogy legközelebb délen akar támadást indítani, a Kaukázus irányában, egyrészt az olajra, másrészt az Irak és Irán irányában végrehajtandó előnyomulásra való tekintettel; ez egyértelmű India fenyegetésével. „Az oroszok azt hitték, hogy a németek először Moszkvát akarják elfoglalni, ez azonban csak kisebb jelentőségű...”

(Alig hihető, hogy az 1941 szeptember elején elhatározott „Tájfün” hadművelet, amelynek célja Moszkva elfoglalása volt, azért készült volna, hogy ne hajtsák végre. Megpróbálták elfoglalni Moszkvát, de nem sikerült. Ezért lett „kisebb jelentőségű”... Idézni lehet a magyar szólásmondást: Savanyú a szőlő...)

Hitler ezután így folytatja: „A tél folyamán teljes figyelmezt Észak-Afrikára fogja fordítani Németország. Ezentúl minden hajót meg fogunk torpedózni, amellyel tengeralattjáróink a tengereken találkozhatnak, és így az angolszász flotta súlyos károkat fog szenvedni...”

A Führer végül szükségesnek mondja, hogy a Vladivosztokba irányuló amerikai szállításokat megakadályozzák.

Oshima megnyugtató választ ad. Ez nem okoz különösebb nehézséget, mert az amerikaiaknak egy tengersizoron kell áthaladniuk, s azt tüzérségi tűzzel el lehet zárni. Egyébként az a meggyőződése, hogy Amerika többé semmit nem fog szállítani a Szovjetunióknak...

A japán orvtámadás egyébként nemcsak Pearl Harbornál, hanem másutt is nagy eredményeket hoz. 1941. december 10-én japán repülők felfedezik, hogy a csendes-óceáni brit hajóhad két leg-hatalmasabb egysége, a *Repulse* csatacirkáló és a vadonatúj *Prince of Wales* csatahajó erős torpedóromboló kísérettel a Malájiszigetek északi partjai felé tart, megakadályozni a japán csapatok partraszállását. A flottacsoportot maga *Philips tengernagy*, a csendes-óceáni brit hajóhad parancsnoka vezeti.

A felderítő repülők jelentései alapján japán bombavetők támadják meg az angol csatahajókat és alig két óra leforgása alatt elsüllyeszti a brit hajóhad e két büszkeségét.

O. D. Gallagher amerikai újságíró, aki a Repulse fedélzetén élte át a támadást, a következőket írja a Prince of Wales pusztulásáról: „...A pilóták ez alkalommal nem bennünket választottak ki célpontul, hanem a Prince of Wales. Alig szálltak el a repülőgépek, a csatahajó hátsó részén vízoszlop és füst emelkedett a magasba. A ledobott torpedók pontosan eltalálták a brit csatahajót.

A hajó egész légvédelmi tüzérsége vadul lőtte a támadó repülőgépeket. De nemsokára a hajó erősen oldalára dőlt. A Prince of Wales egy kilométer távolságra lehetett tőlünk.

A súlyosan megsérült hajó kapitánya jelzésekkel kérdezte tőlünk, hogy a torpedóvető repülőgépek eltaláltak-e bennünket is? Tennan kapitány válaszolt: „Eddig még nem.”

Közben a Prince of Wales még jobban oldalára dőlt. Légvédelmi tüzérsége állandóan dolgozott. Tíz perccel később, 12,20-kor, támadó repülőgépek újabb csoportja közeledett a süllyedőfélben levő hajó felé. A Prince of Wales ekkor másfél kilométer távolságra volt tőlünk és mozdulatlanul állott egyhelyben. Az egyik torpedó robbanása elpusztította a csavarjait.

Valamennyi japán repülőgép a süllyedőfélben levő brit hajóra támadt. Lehetek ötvenen, de talán nyolcvanan is. Köztük sok volt a torpedóvető repülőgép. A Prince of Wales tüzérsége elkeseredetten lőtte őket. A védekezésben a halálosan megsérült csatahajó segítségére sietett a Repulse tüzérsége, a kísérő torpedórombolók pedig körben foglaltak helyet a süllyedő hajó körül.

Ekkor sűrű füst vette körül a csatahajót, úgyhogy körvonalait is alig lehetett kivenni. Láttam, amint az egyik japán repülőgép a vízbe dobta torpedóját. A torpedó célba talált, majd nyomban utána egy másik is. A csatahajó ekkor már csak félig állt ki a vízből. Emberek — mint apró, fekete pontok — ugráltak a tengerbe a sűrű, füsttel teljesen beborított fedélzetről. Ugyanekkor rettenetes erejű robbanás érte a Repulse-öt is jobboldalról. Majd nyomban utána ugyanezen az oldalon egy másik robbanás következett... A hajó veszélyesen oldalára fordult. A hangszórók még egyszer, utoljára megszólaltak: »Mindен ember a fedélzetre. Elhagyni a hajót!« A pontos idő 12,25 volt.”

Az amerikai és az angol flottát ért veszteségek döntő hatással vannak az első hónapok hadműveleteire. A japánok megszerzik a Csendes-óceánon a tengeri uralmat, és a levegőben is ők vannak fölényben, így az elszórt, magukra hagyott angol, amerikai és holland támaszpontok egymás után kerülnek japán kézre.

December 8-án a japán tengeri- és légierők megtámadják *Guamot*, és két nappal később sikeres partraszállást hajtanak végre a szigeten, ahol mindössze 500 főnyi amerikai katonaság állomásozott.

Wake szigete ellen szinte Pearl Harbor megtámadásával egy időben indul meg a japán akció. Négy napig támadják a japán repülőgépek a sziget védőit. Az amerikai csendes-óceáni parancsnokság nem tud utánpótlást, erősítést küldeni. Egy alkalommal, amikor a Hawaii-szigeti tengerészeti parancsnokság rádión — inkább csak udvariasságból — megkérdezi a védőket, hogy van-e valamire szükségük, Wake védőinek ez a híressé vált válasza érkezik: „Ha lehet, küldjetelek még több japánt...”

December 23-án Wake szigete fölött is japán hadilobogót lenget a szél.

Hongkong 17 napig áll ellen a japánoknak, a Maláj-félsziget déli csúcsán lévő Szingapur ostroma egy hónapig tart.

Különösen Szingapur elvesztése érinti rendkívül súlyosan a szövetségeseket. Szingapurt, a Csendes-óceán Gibraltárját rendkívül erős tengerészeti- és légitámaszponttá építették ki az angolok. De nem gondoskodtak megfelelő tengerészeti- és légi egységek Szingapurba helyezéséről, másrészt a tenger felől bevehetetlen Szingapur kiépítésénél nem számoltak a szárazföld felől jövő támadással. Igaza volt annak a katonai szakértőnek, aki 1941 tavaszán azt mondta: „Szingapur gyönyörű istálló, lovak nélkül...”

Szingapur elfoglalása után a japánoknak ölükbe hullott Szumatra, Jáva, Borneo, Celebes.

(Érdemes megemlíteni, hogy az amerikai New York Times közel egy évvel azelőtt, 1941. február 20-án a következőket írta: „Szingapur, Indokína, Holland-India sorsát az európai harcok kimenetele dönti el.”)

A Fülöp-szigetek stratégiai jelentősége szintén rendkívül nagy, hiszen a szigetcsoport legészakibb része, a Bataan-szigetek mindössze 80 mérföldnyire vannak Formozától.

December 10-én a japánok légitámadással elpusztítják a Fülöp-szigetek legnagyobb hadikikötőjét, Cavitet, ugyanezen a napon partra szállnak Luzon szigetén. Az amerikai csapatok a japán túlerő elől kénytelenek lassan visszavonulni, de még közel öt hónapig ellenállnak; az utolsó védelmi pont, Corregidor sziklaerődje csak május 6-án adja meg magát.

1941. december 7-től 1942 májusáig Japán olyan győzelmekeket arat Távol-Keleten, amelyek — nyugodtan mondhatjuk — jelentőségükben felülmúlták Hitler összes addigi hódításait: 1942 nya-

rán a japán fegyveres erők tengeren és szárazföldön közel 50 millió négyzetkilométernyi területet tartanak ellenőrzésük alatt. A területi hódítás jelentőségét nagyban növeli az, hogy Japán a meghódított területeken minden fontos nyersanyagot, olajat, gumit, ónt, rezet, kaucsukot megtalál, amire csak szüksége van.

A háború kitörését megelőző években az angolok, az amerikaiak és a hollandok szinte ölbetett kézzel nézték Japán erősödését; katonai támaszpontjaik gyengeségeit, sebezhető pontjait a japán kémiszolgálat pontosan felderítette.

A japán támadás körülményeit kivizsgáló amerikai katonai bizottság megállapította, hogy Pearl Harbor kikötőjében a két-három személyes, ún. liliputi japán tengeralattjárók akkor jelentek meg a kikötő bejáratánál, amikor a kikötő belsejét védő sodronyháló le volt eresztve amerikai hajók érkezése miatt...

Érdemes megemlíteni Szingapur gondosan előkészített és megszervezett ostromával kapcsolatban, hogy a szingapuri angol támaszponttal szemben a félsziget partján japán halásztelep volt, ettől nem messze pedig japán kaucsukültetvény terült el. Nem sokkal a japán támadás megindulása előtt a kaucsukültetvényen nagy jövés-menés volt tapasztalható, mindenütt japánok sűrögtek-forogtak és nagyban méregettek. Egy idősebb bombay-i angol, aki véletlenül ott volt egy nagyobb turistatársasággal, tréfásan megjegyezte, hogy ezek a japánok most éppen azt jelölik ki, hogy hol állítják majd fel annak idején a Szingapurra tüzelő ütegeket...

Az öreg angolnak igaza lett...

A Berlin-Róma-Tokió tengely 1941 ősztőjén kedvező helyzetben volt. Két amerikai történész, *Nevins* és *Commager* azt állítja „Az Egyesült Államok rövid története” c. munkájában, hogy „1941 decemberében nemcsak lehetségesnek, hanem a legteljesebb mértékben valószínűnek látszott, hogy Németország a *Kaukázuson* vagy *Észak-Afrikán* keresztül előrenyomul Kelet felé — ugyanakkor *Japán Kínán* és *Burmán* keresztül Nyugat felé tör át, és a két nagy tengelyhatalom *Indiában* egyesül s ezzel a világ háromnegyede az ő jármuk alá kerül.”

De szerencsére ez nem következik be.

Az észak-afrikai fronton *Rommel* híres Afrika—Korpsa nem tudja legyűrni a brit birodalmi csapatok ellenállását, nem tudja elérni a Szuezi-csatornát, és 1941 decemberében a szovjet hadsereg *Rosztov*, *Leningrád* és főleg *Moszkva* alatt irtózatosságot mér Hitler válogatott hadosztályaira; így Hitler nem vált-

hatja be azt az ígétét, hogy Európában 1941-ben befejezi a háborút a Szovjetunió ellen.

De hozzájárul a fasiszta hatalmak kudarcához, hogy a távolkeleti háborúban a japánok súlyos stratégiai hibákat is elkövetnek. Ezek közül a legdöntőbb: nem mérik fel kellőképpen azt az óriási lehetőséget, amelyet a Pearl Harbor-i támadás számukra megnyitott. *Marshall tábornok*, az amerikai hadsereg vezérkar főnöke, 1945. szeptember 1-én az összes hadszíntereken lejátszódott hadműveletek menetéről tett részletes jelentésében a következő, figyelemre méltó megállapítást teszi: „A japán hadvezetőség stratégiai elgondolása már kezdettől fogva felborult, mert a japánok elszalasztották azt a lehetőséget, hogy a Hawaii-szigeteken csapatokat szállítsanak partra, elfoglalják Oahut és a Hawaii-szigetek egyéb fontos támaszpontjait. Ezzel a hadmozdulattal a japánok megfosztották volna ellenfeleiket a legfontosabb védelmi ponttól, sőt a Csendes-óceán nyugati felére kiterjedő hadműveleteiket innen irányíthatták volna. Csak a támadó-országok kapzsisága és stratégiai hibáinak tömege, valamint a szovjet nép és az angol nép hősi küzdelme mentette meg az Egyesült Államokat attól, hogy saját területén ne folytasson háborút.”

Az Egyesült Államok Pearl Harbor után óriási erőfeszítéseket tesz, hogy fel tudja venni a harcot a japánokkal. Az első komolyabb eredmény: a Pearl Harbornál elsüllyesztett és megrongált hajókat igen rövid idő alatt rendbehozzák, és amilyen gyorsan csak lehet, légi erősítést küldenek Hawaiiira és más csendes-óceáni szigetekre.

(A teljes kép kialakítása érdekében meg kell említeni, hogy amikor a Pearl Harbor-i veszteségeket számba vették, kiderült, hogy azok rendkívül súlyosak ugyan, de nem katasztrofálisak. Az amerikai flotta szerencséjére a japán támadás idején nem volt Pearl Harbor kikötőjében a torpedórombolók többsége és három elsőosztályú repülőgép-anyahajó.)

Az angol—amerikai—ausztráliai közös védelmi parancsnokságnak sikerül 1942 májusára aránylag szilárd védelmi vonalat kiépítenie, amely Észak-Guineából indult ki és a Salamon-, a Marshall-, Gilbert- és Mariana-szigeteken húzódott végig.

1942 májusában a Korall-tengeren összecsap a japán és amerikai tengeri haderő. Ez az első tengeri csata a világtörténelemben, amelyben a csatahajók nem játszanak lényeges szerepet: a

döntő szerep a repülőgép-anyahajóknak, helyesebben a róluk felszálló bombázó és harci repülőgépeknek jut.

A tengeri csatában az amerikaiak elvesztik ugyan a Lexington repülőgép-anyahajót és még két hadihajójukat, de ugyanennyi a japánok vesztesége is. Ennél fontosabb, hogy a japánok *nem tudnak felülkerekedni, támadásuk nem jár sikerrel.*

A japán előretörés azonban 1942. június 4 és 6 között a Midway-szigeti csatában reked meg véglegesen.

A csendes-óceáni amerikai haditengerészet főparancsnoksága japán rejtjeles táviratok megfejtéséből jó előre értesül arról, hogy hatalmas japán inváziós flotta — mintegy ötven szállítóhajó és harminc hadihajó — indult a *Hawaii-szigetcsoporthoz* megtámadására és elfoglalására. Kellő időben megteszik a szükséges ellenintézkedéseket és három nap, három éjjel tombol Midway szigete körül az elkeseredett küzdelem. Ezt a tengericsatát is a repülőgépek döntik el.

Az amerikai repülők bátran és elszántan harcolnak. Megöröklésre érdemes a 8. repülőraj támadásának története. Ez a raj hosszas keresgélés után bukkan rá a japán repülőgép-anyahajóra. A raj parancsnoka jelenti a flottaraj főparancsnokának, hogy elérte a japán repülőgép-anyahajókat, de a gépek üzemanyaga kifogyófélben van, és ha végrehajtják a támadást, nem marad elegendő üzemanyaguk a visszatérésre. *Spruance tengernagy*, a flotta parancsnoka súlyos dilemma elé kerül. Ha megengedi a repülőraj gépeinek a visszatérést, akkor a japán haderő négy félelmetes repülőgép-anyahajója megmenekül, pedig három vagy négy japán repülőgép-anyahajó elsüllyedése döntő változást hozhat a Csendes-óceánon egymással szemben álló tengeri haderők viszonyában. A tengernagy végül is hideg számításal feláldozza a 15 támadó repülőgépet és 45 főnyi legénységét, rádió útján kiadja a parancsot: „Azonnal támadni!”

A Midway mellett vívott tengeri csatában az amerikai tengeri- és légierők elsüllyesztenek négy japán repülőgép-anyahajót, két nehézcirkálót, három torpedórombolót, súlyosan megrongálnak három csatahajót, három cirkálót, lelőnek 275 repülőgépet.

Az eredmény: a japán inváziós flotta kénytelen visszafordulni. Ez az első japán vereség a Távol-Keleten, ezután már a japán tengeri-, szárazföldi- és légierők nem tudnak többé számottevő sikert elérni, a frontok megszilárdulnak.

1942 júniusában fordulat áll be a távol-keleti háborúban is.

„Ha a náciok győztek volna...” — Az óriási kalács felszeletelése — Krím megtisztítása az „idegenek”-től — Területi ígéret a finn és a román csatlósának — A meghódított területek „pacifikálása” — „Az Uráltól nyugatra csak német kézben lehet fegyver!” — Keitel parancsa a kommunista felkelő mozgalmak leküzdésére — SIPO és SD jelentések az 1941. október 1—31-ig terjedő időszakaszról — Göring 1941. nov. 7-i utasítása „az orosz munkaerő felhasználására” — Himmler a Kelet germanizálásáról

Még 1941. július 16-án a kelet-poroszországi Rastenburgban, a Führer főhadiszállásán bizalmas tanácskozás folyt Hitler és legközvetlenebb munkatársai, Göring birodalmi marsall, Keitel tábornagy, Rosenberg, a náci párt fő-ideológusa, a megszállt lengyel területek főkormányzója, Lammers birodalmi miniszter között. A megbeszélés tárgya, ahogyan Hitler „szép” hasonlattal jellemezte: „Hogyan lehet ezt a hatalmas kalácsot, Oroszországot, jól, kézhez állóan felszeletelni?”

A Harmadik Birodalom politikai és katonai vezetőinek lelkét 1941. július 16-án, a Szovjetunió ellen indított háború 25-ik napján a közeli biztos győzelem mámorító érzése hatotta át, ezért került sor erre a fontos, halaszthatatlan megbeszélésre.

Hogy miért halaszthatatlan? Hitler indokolása végtelenül egyszerű: a Wehrmacht a legjobb úton halad, hogy tönkrezúzza a Vörös Hadsereget, elfoglalja Leningrádot és Moszkvát — és késő lenne, ha akkor kellene kezdeni a tanácskozást: hogyan aknázzák ki a győzelmet? Hitler megnyitójában ismertette a legfontosabb alapelveket:

„Célkitűzéseinket ne hozzuk nyilvánosságra, de tisztában kell lennünk azzal, hogy mi mit akarunk. Ugyanúgy kell eljárunk, mint Norvégia, Dánia, Hollandia és Belgium esetében.

Hangsúlyoznunk kell, hogy mi csak kényszerítő szükségből

szálltunk meg bizonyos területet, minden rendszabály — például kivégzések, az őslakosság eltávolítása, kiűzése a lakosság érdekét, nyugalma és biztonságát szolgálja...

Ennek megfelelően — folytatja a Führer — vigyáznunk kell arra, hogy *semmi olyat ne tegyünk, ami végleges elrendezésre mutat*; ezt előbb titokban, rejtve kell előkészíteni, továbbá hangsúlyoznunk kell, hogy *mi hozzuk számukra a szabadságot.*"

Hogy azonban Göring és társai ne értsék félre ezt az alapvetést, a Führer sietve hozzáteszi: „*Úgy kell beállítanunk a dolgokat, mintha csak mandátumról lenne szó, de előttünk nyilvánvaló kell hogy legyen: mi ezekről a területekről soha nem fogunk kivonulni.*"

Göring, kit az elméleti alapvetés helyett jobban érdekelt a konkrét „tényvalóság”, a meghódított és a közeljövőben meghódítandó területek jövőjére, hovatarozandóságára terelte a szót.

Hitler azonnal kész volt a válasszal: a *Krím-félszigetet* minden „idegen” elemtől meg kell tisztítani és németekkel kell betelepíteni.

(Csak úgy közbevetőleg: „idegen” elemen a Führer a félsziget őslakosságát értette — ami elég sajtáságos nézőpont. De Krímet a náci Berlinből nézték, és német területnek hitték, ezért azt képzelték, hogy mindenki, aki ott lakik és nem német, az idegen...)

Galícia — állapította meg Hitler — 1914 előtt az osztrák—magyar monarchiához tartozott, régi osztrák terület; Ausztria most Németország egy része, tehát természetes, hogy Galícia a Harmadik Birodalomhoz kell, hogy tartozzék.

A *Volga mentén* laknak németek is — tehát alakítani kell egy úgynevezett *Volga-kolóniát*, és ez szintén birodalmi terület, „Reichsgebiet” lesz.

Hasonló státust kap Baku környéke is.

Göring azt szerette volna tudni, hogy a Führer milyen területi ígéreteket tett más államoknak?

Hitler nem kertelt: *Antonescu* a román hadbalépés fejében *Besszarábiát* és *Ogyesszát* kérte, azonkívül az Ogyesszától nyugati—északnyugati irányban húzódó területsávot; s ő odaigért.

Göring és Rosenberg ezt kissé sokallta, de Hitler megnyugtatta őket: *Antonescu* Romániájának területe nem sokkal megy túl a régi román határokon.

(Hitlernek ebből a megjegyzéséből azt a következtetést kell levonnunk, hogy a Führer — enyhén szólva — kissé hadilábon állott a földrajztudománnyal...)

Hitler így folytatta: „Ami a más országok által támasztott területi igényeket illeti, a *finnek Kelet-Karéliát kérik*. Ez már nehezebb probléma. Mindenekelőtt azért, mert Mannerheim tábornagy ugyan a Harmadik Birodalom hű szövetségese, de a Kola-félszigeten jelentős nikkel-előfordulásokra bukkantak, tehát erre a finn területre nekünk, németeknek van szükségünk. *A finnek megkapják Kelet-Karéliát, továbbá Leningrád környékét*, miután a várost a német csapatok — a Führer akaratának megfelelően — a földdel egyenlővé tették.”

(Nem tévedés, az L—221-es számot viselő nürnbergi dokumentumban ezen a helyen szószerint a következő áll: „Der Führer will Leningrad dem Erdboden gleichmachen lassen.”)

Mit ígért a többi nyílt és titkos csatlósnak Hitler? „A Führer továbbá hangsúlyozta, hogy a magyaroknak, a törököknek, a szlovákoknak semmi biztosat, bizonyosat nem ígért.”

(Tehát: Horthy, Tiso és Izmet Inomü előterjesztette Hitlernek területi igényeit, a Führer tett is ígéretet, de csak általánosságban, *biztosat* nem ígért. Ígérni azonban ígért...)

Göring kért ismét szót és azt fejtegette, hogy helyesnek tartaná, ha a balti-államok bizonyos részeit, így például a bjalisztoki erdőket Kelet-Poroszországhoz csatolnák.

Hitler kijelentette: *az egész Baltikum „Reichsgebiet”, azaz birodalmi terület lesz.*

Így képzelte el Hitler az „óriás kalács” felszeletelését, a Szovjetunió területi feldarabolását.

Persze maradt még jó néhány nyitott kérdés. A legnehezebbnek a finn ügy látszott. A Führer figyelmeztette a tanácskozás résztvevőit: a finnek megkapják azt a területet, amit kértek, tehát Kelet-Karéliát és a földig lerombolt Leningrádot, de nem tévesztendő szem elől, hogy ez az állapot nem végleges: a lehető legnagyobb elővigyázatossággal *elő kell készíteni Finnországnak mint szövetségi államnak — Bundesstaat-nak — a Birodalomba való bekebelezését.*

A tanácskozás résztvevői, hosszas vita után megállapodtak abban, hogy az elfoglalt és megszállt területeken kik lesznek a *birodalmi biztosok*. Ilyen teljhatalmú birodalmi biztost kapott volna Moszkva, Ukrajna, a Krím-félsziget, a Kola-félsziget, a Kaukázus és Ostland (azaz a balti-államok).

De most jött a java, a tanácskozás sava-borsa: „Az újonnan megszerzett keleti területekből Éden-kertet kell csinálnunk a magunk számára; e területek számunkra létfontosságúak, a gyarmatok ehhez képest alárendelt szerepet játszanak” — szögezte le Hitler.

Tehát erről volt szó, és Hitler világosan meg is mondta: a keleti hadjáratnak hármas feladata van: „Először az, hogy *területi hódításokra* tegyünk szert, másodszor az, hogy a meghódított területeket *igazgassuk*, és végül harmadszor az, hogy ezeket a területeket *kiaknázzuk*.”

Persze, voltak már akkor is bizonyos nehézségek, akadályok. Ilyen például az — állapították meg a résztvevők —, hogy a megszállt területek lakossága minden valószínűség szerint nem lesz hajlandó vakon engedelmeskedni a megszálló csapatoknak, de ezen a nehézségen kemény eszközökkel úrrá lehet lenni.

Keitel tábornagynak komoly aggályai támadtak: vajon el tudja-e látni a náci hadsereg e roppant terület ellenőrzését? Lehetetlen minden pajtához vagy vasútállomáshoz külön őrt állítani. Éppen ezért ki kellene mondani, hogy a lakóhelyükön történt eseményekért maguk a lakosok a felelősek. A lakosságnak tudnia kell hogy a *német katonaság mindenkit agyonlő, aki nem teljesíti feladatát*.

A Führer osztotta Keitel nézetét és javasolta, hogy a megszállott területeken szolgálatot teljesítő rendőri egységeket lássák el páncélcikkal, az összes kiképző repülőtereket a keleti területeken helyezték el, hogy szükség esetén a Ju 52-es gépek a lázadó csoportok ellen bombatámadásokra felhasználhatók legyenek.

Ehhez Hitler hozzáfűzte: „A meghódított területeket, amilyen gyorsan csak lehet, pacifikálni kell. A legcélravezetőbb, ha kiadjuk a parancsot: *mindenkit, aki csak ferdén néz, agyon kell löni!...*”

(Ha valaki kételkednék, üsse fel a háborús főbűnösök nürnbergi pere dokumentumainak XXXVIII. kötetét, és abban a 92. oldalon a harmadik bekezdés végén megtalálja az idézett mondatot: „Jeden, der nur schief schau, totschiess!”)

Német gúnyrajz a Hitler-féle „pacifikáció”-ról

Ezekután természetesen már meg sem lehet ütközni azon, hogy Hitler a partizánháborúk megindulásával kapcsolatban a következő vandál kijelentést tette: „Az oroszok most kiadták a parancsot a mi frontvonalaink mögött indítandó partizánháborúra. Ennek a partizánháborúnak is van haszna: lehetőséget nyújt számunkra, hogy mindenkit, aki velünk szembehelyezkedik, kiirtsunk.”

A Führernél tartott tanácskozás résztvevői megállapodtak abban, hogy idegen — azaz nem német — katonai hatalom létesítése az Uráltól nyugatra soha többet szóba sem kerülhet, még ha

a németeknek száz évig kell is ezért háborúzniok. A Führer minden utódjának tudni kell: a Birodalom csak akkor van biztonságban, ha az Uráltól nyugatra semmiféle idegen katonaság nem létezik. „Vas alapelvnek kell lenni: soha nem szabad megengedni, hogy más, mint német, fegyvert hordjon... Szlávnak, sem csehnek, sem kozáknak vagy ukránnak, nem lehet fegyvere, fegyvere csak a németnek lehet.”

(Nincs semmi tévedés: a magyarokat még csak említésre sem méltatják. Ennek a népnek — a nácik szerint — el kell tűnnie Európából...)

Ez volt a tanácskozás summája, lényege. Leigázott, rabszolgaságban tartott, lefegyverzett nemzetek, ezt szerették volna a németek, ezt akarta Hitler.

És minden bizonnyal úgy is lett volna, ha a nácik győztek volna Keleten.

A tanácskozáson elfogadott alapelveket a náci katonai és politikai apparátus következetesen, kíméletlenül — és amint Hitler később a berlini japán nagykövettel folytatott bizalmas beszélgetés során kifejtette: tekintet nélkül humanitárius szempontokra — igyekszik a gyakorlatba átültetni, nemcsak a Szovjetunióban, hanem az összes megszállt európai országokban.

Keitel, a hadsereg főparancsnokságának főnöke 1941. szeptember 16-án utasítást ad ki a megszállt európai országokban egyre sűrűbbé váló fegyveres felkelések — tehát *hazafias felszabadító harcok* — *leküzdésére*. Keitel megállapítja, hogy a keleti hadjárat megindulása óta a Németország által megszállt területeken mindenütt kommunista felkelések törtek ki. „Ezek az akciók a propagandán és egyes német katonák ellen elkövetett merényleteken túl nyúlt felkelés és kiterjedt bandaháború formájában jelentkeznek. Meg lehet állapítani, hogy itt Moszkvából egységesen irányított tömegmozgalomról van szó...” Mivel az eddigi rendszabályok elégtelennek bizonyultak arra, hogy ezeket az általános kommunista felkeléseket leküzdjék, a Führer elrendelte — közli Keitel —, hogy „mindenütt a legkeményebb eszközöket kell igénybe venni, hogy a mozgalmakat a lehető legrövidebb időn belül leverjék... Arra kell gondolni, hogy az érintett országokban egy emberélet sok helyütt semmit sem számít, és elrettentő hatást csak szokatlan keménységgel lehet elérni. Egy német katona halálá-

nak megtorlóaként ezekben az esetekben általában 50—100 kommunistát kell halálbüntetéssel sújtani. A végrehajtás módjának az elrettentő hatást növelnie kell.”

Keitel utasításában leszögezi, hogy ezen erőszakos rendszabályok keresztülvitelében a bennszülött erőket (landeseigene Kräfte) mellőzni kell. Az indok: ezen erők megerősítése a saját csapatokra nézve nagy veszélyt rejt magában. Ezzel szemben bőséges, nagy összegű díjak és jutalmak kitűzésével arra kell törekedni, hogy megfelelő formában a lakosság támogatását biztosítani lehessen...

A megszállt keleti területeken működő német Sicherheitspolitzei (SIPO) és Sicherheitsdienst (SD), a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat az 1941. október 1-től október 31-ig terjedő időszakaszról szakadatlanul ilyeneket jelent:

„*Vulcsinában 8 fiatalot mint partizánt elfogtak és agyonlőttek.* Egy gyermekotthon növendékeiről van szó, akik fegyvereket gyűjtöttek és bevették magukat az erdőkbe...

...Egy tisztogatási akció során Mogiljovtól 70 km-re 25 örményt, kirgizt és mongolt feltartóztattak. Ezek hamis igazolványokat mutattak fel, hogy eltitkolják egy partizáncsoporthoz való tartozásukat. Mindnyájukat *likvidálták*.

...Ticsinino pályaudvarának közelében *négy lányt*, akik egy vonatot a csavarok meglazításával ki akartak siklatni, *agyonlőttünk*.

Gorodina közelében *három kommunista funkcionáriust* és egy politikai biztost (politruck) *likvidáltunk*.

Mogiljovban 18 személyt lőttünk agyon, akikről bebizonyosodott, hogy *politikai funkcionáriusok és politrukok*.”

...Minszkben 632, Mogiljovban 836 „őrültet” lőttek agyon.

A jelentési időszakban a *likvidált kommunisták, funkcionáriusok és más személyek száma elérte a 37 180-at*.

A Bjeloruszsiában foganatosított zsidó ellenes akciókkal kapcsolatban a SIPO és az SD jelentése a többi között elmondja, hogy Gorodniában 165 zsidó „terroristát”, Csernyigovban 19 zsidó kommunistát *likvidáltak*.

Boriszovban 321 zsidó szabotőrt és 118 zsidó „fosztogatót” *végezték ki*.

Bobrujszkban 380 zsidót lőttek agyon, akik a megszálló német csapatok ellen propagandát fejtettek ki.

„Tatarszkban a zsidók a gettót önhatalmúlag elhagyták és visszatértek régi lakásaikba, miközben megkísérelték, hogy a közben

oda behelyezett oroszokat kikergessék. Az összes zsidó férfiakon kívül három zsidó nőt is agyonlőttek.”

Szeldrudub gettójának felállításkor a zsidók részleges ellenállást fejtettek ki, úgyhogy 272 zsidó férfit és nőt kellett (!) agyonlőni, köztük egy politikai komisszárt.

Jellemző jelentésrészlet: „Sok esetben lehetett tapasztalni zsidó nők különösen kihívó magatartását. Ezen ok miatt (!) Kruglojében 28, Mogiljovban 337 zsidó nőt kellett agyonlőni...”

Mogiljovban is megkísérelték a zsidók, hogy a gettóba való átköltöztetést szabotálják; itt 113 zsidót likvidáltak.

Talkában 222 zsidót németellenes propaganda miatt, Marinaborkában 996 zsidót pedig azért lőttek agyon, mert a német megszálló hatóságok által kibocsátott parancsokat szabotálták.

További 627 zsidót Klovban lőttek agyon, mivel szabotázsakcióban vettek részt.

Az „igen nagy járványveszély” miatt a vityebszki gettó felszámolásakor 3000 zsidót likvidáltak.

A német biztonsági szolgálat jelentése elmondja, hogy a szovjet propaganda rendkívül erős. Különösen hatásos az újság formájában megjelenő röplap, melynek címe „Hírek a szovjet hazából”. Ez az újság közli a bolsevisták és az angolok sikereiről szóló jelentéseket, a német veszteségadatokat és a partizánok »állítólag« eredményes tevékenységéről szóló tudósításokat. Más röpcédulák a megszállott területen levő asszonyokhoz és leányokhoz szólnak, és arra szólítják fel őket, hogy vegyenek részt a partizánharcokban.

Az ukrainai helyzettel foglalkozva a jelentés kénytelen elismerni, hogy: „a partizántevékenység a déli szakaszon igen erős...” Kijevben 14 partizánt lőttek agyon. Ugyancsak Kijevben „ártalmatlanná tettek” egy sor NKVD tisztviselőt és politikai funkcionáriust.

A zsidókkal kapcsolatban a jelentés elmondja, hogy a Kijevben történt gyűjtogatások miatt megtorló rendszabályként az összes zsidókat elfogták és szeptember 29-én és 30-án, összesen 33 771 zsidót végeztek ki (!) Arany- és értéktárgyaikat, ruháikat a népi németek felruházására, valamint a szükségét szenvedő lakosság használatára átadták a városi hatóságoknak.

(A háború után kiderült, hogy ez utóbbi állításból egy szó sem volt igaz.)

Zsimotírban 3145 zsidót lőttek agyon, minthogy a tapasztalat szerint ezeket mint bolsevista propagandában és szabotázsban részeseket kellett tekintetbe venni”.

Herszonban 410 zsidót végeztek ki, szabotázsakció miatt, büntető rendszabályként.

A zsidókérdés „megoldása” a Dnyepertől keletre eső területen a SIPO és az SD bevetési csoportjainak fellépése folytán energikusan megkezdődött. „A parancsnokságok által megszállott új területeket megtisztították a zsidóktól, eközben 4890 zsidót likvidáltak. Más helyeken az ott lakó zsidókat megjelölték és regisztrálták” ...

1941. november 7-én Göring birodalmi marsall a következő irányvonalakat határozza meg a „szovjetorosz munkaerőfelhasználás tekintetében:

„I. Az orosz munkaerő megmutatta teljesítőképességét a hatalmas orosz ipar felépítésénél. Ezért ezt most a Birodalom számára kell hasznosítani ...

II. Az oroszokat a hadműveleti területen különösen út- és vasútépítésnél, romeltakarításnál, aknaszedésnél és repülőterek építésénél kell foglalkoztatni. A német építőzászlóaljakat fel kell osztatni; a német szakemberek a fegyverkezéshez tartoznak; lapátolás és kötörés nem az ő feladatuk: erre itt van az orosz.

III. Az oroszokat a birodalmi megbízottak alá tartozó területeken és a főkormányzóság területén a II. pontban lefektetett elvek szerint kell felhasználni. Ezenfelül nagyobb mértékben kell alkalmazni őket a mezőgazdaságban; *ha hiányoznak a gépek, akkor az emberi kéznek kell teljesíteni azt, amit a Birodalom a keleti térség mezőgazdasági szektorától követelhet.* Továbbá: az orosz szénelőfordulások kíméletlen kiaknázására megfelelő számban hazai embererőket kell beállítani.

IV. Az oroszoknak a birodalmi területen és a Protektorátusban való felhasználása az igénytől függ. Az igénynél (a szükségletnél) abból kell kiindulni, hogy a Birodalomból el kell távolítani a keveset teljesítő és sok élelmet fogyasztó külföldi munkásokat, és a német asszonyokat a termelő munkában a jövőben nem kell annyira igénybe venni.”

Hadifogoly oroszok mellett „szabad-orosz” munkaerőket is igénybe kell venni. Göring utasítása értelmében a hadifoglyokat már a Birodalom határán túl levő táborokban ki kell válogatni — szakképzettség és egészségi állapot szerint. Egyidejűleg meg

kell rostálni őket népiségi — és biztonsági-rendészeti szempontból éppúgy, mint kémelhárító szempontból.

„Tiszteket lehetőleg nem, komisszárokat semmiképp sem lehet munkára beosztani — mondja az utasítás. — A foglyokat zárt egységekben (legkevesebb 20 fő) kell munkára alkalmazni. A mezőgazdaságban elsősorban nagyüzemek jönnek szóba. Az iparban, beleértve a bányászatot, arra kell törekedni, hogy „orosz-üzemek” jöjjenek létre, ahol kizárólag orosz munkaerők dolgoznak — az lenne az ideális állapot — német előmunkások vezetésével.

Az *elhelyezés* elkülönítve táborokban (barakkokban) történik. A *felügyeletet* a munka alatt a Wehrmacht tagjai vagy a német munkások látják el.

A *büntetési skálának* két lépcsője van: *élelmezés-megszorítás* és statáriális eljárás alapján végrehajtandó *kivégzés*.

A ruházatról az első időben az OKW gondoskodik, célszerű egységes ruha.

Lábbeli tekintetében a facipő az előírásos.

Alsó fehérnemű az oroszoknál nem ismeretes és nem szokásos. (!)

Ellátás: az orosz igénytelen, ezért úgy kell élelmezni, hogy az a német élelmezési bázis egyensúlyát ne nagyon érintse. Nem szabad elkényeztetni (!) vagy a német koszthoz szoktatni, de jóllakottak legyenek, és a foglalkoztatásuknak megfelelő teljesítőképességüket fenn kell tartani.”

Ami a „szabad-orosz” munkaerőket illeti, a Göring-utasítás szerint a bánásmód gyakorlatilag nem különbözik a fogoly oroszokétól.

A „szabad-orosz” munkafeltételeiben a következő szempontokra kell tekintettel lenni:

„1. Lehet egy kis zsebpénze.

2. Hozzá tartozóinak ellátását biztosítani kell.

3. Minthogy az ilyen munkaerő a vállalkozónak olcsón áll rendelkezésére, a munkaadónál pénzügyi kiegyenlítést kell tekintetbe venni.

4. A balti-államok őslakosai kedvezményeket kaphatnak. Készpénzfizetésük legfeljebb a Birodalom számára dolgozó lengyelek bérét érheti el.

5. Az ukránok nem élveznek különleges elbánást. A Führer

elrendelte, hogy őket a jövőben nem lehet elengedni a hadifogságból.

6. Az oroszok felhasználása semmiképpen sem prejudikálhat a keleti térség bérproblémái tekintetében. Ezen a területen minden pénzügyi rendszabálynál abból kell kiindulni, hogy az igen alacsony bér keletre. — nyomatékos Führer-utasítás értelmében — előfeltétele a hadiköltségek háború utáni kiegyenlítésének és a háborús adósságok rendezésének.

Kihágások a legszigorúbb megtorlás alá esnek.

Ez értelemszerűen érvényes az orosz gyarmati területen a „szociális törekvések” minden követelésére.

7. A „szabad-orosz” munkaerők megkülönböztető jelet kapnak, amely őket, mint ilyeneket felismerhetővé teszi...”

A hitleri birodalom minden erejét megfeszíti, hogy a náci hadsereget megfelelő hadianyaggal és felszereléssel lássa el. Hiszen 1939 óta nemcsak a Ruhr- és a Rajna-vidék, hanem szinte az egész megszállt Európa a német Wehrmachtnak dolgozik. Az iparban egyre növekvő *munkaerőhiányt* a náci gazdasági vezérek rendkívül egyszerűen oldják meg. Az elfoglalt lengyel, holland, belga, görög, francia és ukrán területekről előbb *toborzással*, majd később *kényszerrel* viszik a külföldi munkásokat a német hadiiparba. 1941 nyarán 1 millió 400 ezer különböző nemzetiségű hadifoglyon kívül 900 ezer lengyel, 150 ezer cseh, 132 ezer olasz, 90 ezer holland, 87 ezer belga és 69 ezer szlovák munkást dolgoztatnak a német hadianyaggyárak.

Lengyelországban 1939 októberében a 14—16 éves korúakra munkakötelezettséget vezetnek be; amikor ez nem jár kellő eredménnyel, 1940 februárjában megkezdik a lengyel munkások erőszakos elvitelét a Birodalom gyáraiba, bányáiba.

Franciaországban 1942 február elején a 18—50 évesekre munkakötelezettséget állapítanak meg, de itt is a lengyelországi példát követik a náciak, mert nincs elég bevonuló, erőszakhoz kell folyamodniuk.

Ukrajnában 1942 tavasza és decembere között 110 ún. munkahivatalt nyitnak, melyeknek az a feladatuk, hogy ukrán munkásokat „toborozzanak” Németország számára. Amikor a toborzás nem sikerül, itt is az erőszakhoz nyúlnak. A megszállt területeken nem egy esetben körülzárják egy-egy színház vagy mozi épületét és az egész nézőközönséget válogatás nélkül egyenesen

a vasútállomásra viszik, vagonokba rakják; irány: a német hadianyvaggyarak.

A megszállt keleti területeken 1941—42 telén tovább tombol a SIPO és SD vad terrorja. Az 1942 januári rendőri jelentés közli, hogy az Ostland (balti-államok) nagy részét már megtisztították a zsidóktól.

„Az agyonlövéseket mindenütt úgy hajtották végre, hogy arról a nyilvánosság alig szerzett tudomást, a lakosság és a még megmaradt zsidók körében sok helyütt az a meggyőződés terjedt el, hogy a zsidókkal nem történt semmi, csak kitelepítették őket.

Észtország már mentes a zsidóktól.

Lettországban a Rigában megmaradt 29 500 főnyi zsidóság száma 2500-ra csökkent. Dünaburgban még 962 zsidó él, akikre mint munkásokra okvetlenül szükség van.

Litvániában a síkság és a kis városok teljesen meg vannak tisztítva a zsidóktól. Ez az alapvető megfontolások miatt azért is előnyös, mert a kommunista elemek, elsősorban a lengyel terrorcsoportok — és az ellenállási mozgalom körei felvették a zsidókkal az érintkezést.

Belorussziában is folyamatban van a zsidókérdés megoldása: eddig 33 200 zsidót végeztek ki a SIPO és az SD bevetési különítményei.”

Ugyancsak az 1942 januári rendőri jelentés közli a következőket: „A Rossite melletti *Augrina* lakói a partizánokat élelemmel, ruházattal támogatták. Mind a kétszázötven lakost elfogták és agyonlőtték. A falut felégették.”

Az 1942. március 1 — március 31-ig terjedő időszakban erősödik a partizánmozgalom, a náci megtorlás mind kegyetlenebb lesz:

„Észtországban a SIPO és az SD parancsnokságai akciót hajtottak végre Usszadicse partizánfalu ellen. A beérkezett jelentések szerint ugyanis Usszadicseben egy nagyobb partizáncsoport gyűlt egybe, hogy onnan romboló akciókat hajtson végre. Számos sínyom mutatta a rendes közlekedési utat a falu felé. *Usszadicset felégették és az egész lakosságot, amelyről kiderült, hogy maradék nélkül támogatta a partizánokat, agyonlőtték.*”

A Krimben egy nagyobb akció során 353 partizánt öltek meg harcban.

A szevasztopoli körzet partizánparancsnokát és csoportfőnökét, a bahcsiszeráji körzet kiképző instruktorát, több más vezető par-

tizánnal együtt Bahcsiszerájban elrettentő például nyilvánosan felakasztották...

A zsidókról a márciusi jelentés megállapítja, hogy „az Ostland nagy részben már mentes a zsidóktól. Itt most már a SIPO-nak és az SD-nek csak az a feladata, hogy az országban elrejtve tartózkodó zsidókat elfogják. Sok esetben találtak zsidókra, akik engedély nélkül eltávoztak a gettókból, vagy nem hordták a zsidó-csillagot. Három zsidót, akit a Birodalomból áttelepítettek a rigai gettóba és akik onnan kitörtek, elfogtak és a gettóban nyilvánosan felakasztottak.

A nagyobb akciók során Minszkben 3412, Vilekijában 302, Baronicsiban 2007 zsidót lőttek agyon...

A keleti front többi szakaszán a SIPO és az SD folytatta a nagyobb települések megtisztítását a zsidóktól; Rakovban 15 000, Artyemovszkban 1224 zsidót lőttek agyon, így ezek a helyiségek mentesek a zsidóktól.

A Krímben 1000 zsidót és cigányt végeztek ki...”

Ez már a „germanizálás” kezdete volt.

Himmler 1942 nyarán a következőket jelenti ki: „Az a mi feladatunk, hogy a Keletet germanizáljuk, de nem a régi értelemben, azaz úgy, hogy az ott lakó embereket megtanítsuk a német nyelvre és a német törvényekre, hanem *arra kell törekednünk, hogy Keleten csak valóban német, germán vérből való emberek éljenek.*”

Hitler és Oshima megbeszélése — Indiai tervek — A Wehrmacht 1942. évi hadműveleti terve — A Vörös Hadsereg harkovi offenzívája — Szevasztopol — A Volga—Kaukázus offenzíva — Sztálingrád ostroma, a Vörös Hadsereg ellentámadása, a 6. német hadsereg pusztulása — Megkezdődik a náci seregek kiűzése a Szovjetunió területéről — Roosevelt távirata

1942. január 3-án Hitler a vezéri főhadiszálláson fogadja Oshima berlini japán nagykövetet. A tárgyalás elején a Führer szívélyes formában közli, hogy Japánnak a kelet-ázsiai térségben elért hadműveleti sikereit úgy is mint katona, úgy is mint szövetséges a legnagyobb érdeklődéssel és elérzékenyült szívvel követi.

A hadműveleteket a keleti fronton azzal lehet jellemezni — folytatja Hitler —, hogy a német csapatokat egyenes vonalra vonták vissza és ott állásaikat építik ki. Ma Leningrádnál 42 fok hideg volt, úgyhogy minden harci tevékenység szünetel. Az emberek alig tudnak a házakból kijönni, a kezük odafagy a fegyverhez. Ha a német hadseregnek csak hat napi jó időjárása lett volna, akkor Moszkvát minden további nélkül bevették volna, a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt azonban nem maradt más hátra, mint az offenzíva leállítása. A fagyok következtében beállott veszteségek különösen a motorizált járművekben voltak nagyok, úgyhogy a további előrenyomulásért nem lehetett vállalni a felelősséget.

A Führer felhívja a nagykövet figyelmét arra, hogy mindaz, amit neki elmond, csak az ő és kormánya informálására szolgál. Berlinben, idegenek körében ezekről a dolgokról semmilyen körülmények között ne beszéljen, különösen ne olaszok előtt, akik kijelentéseikben, sajnos, nagyon elővigyázatlanok. Könnyelmű

telefonbeszélgetéseket folytatnak és code-juk sem elég biztos. Neki igen nagy bizalma van a japánok hallgatni tudásában, mint-hogy ők bebizonyították, hogy tudnak hallgatni. A kelet-ázsiai térségben végrehajtott nagy hadművelet előkészítésének titokban tartása egyenesen csodálatra méltó volt.

A Führer kijelenti: el van határozva arra, hogy az *offenzívát a Kaukázus irányában ismét megindítja*, amint az időjárás kedvező lesz. *Ez az előretörés lesz a legfontosabb.* Meg kell közelíteni az olajat, Iránt és Irakot. Ha egyszer majd ott áll, reméli, hogy az arab világ szabadságmozgalmainak kitöréséhez segítséget tud adni. *Természetesen ezenkívül mindent el fog követni, hogy Moszkvát és Leningrádot elpusztítsa.*

Most az az első feladat, hogy a frontot keleten annyira, amennyire csak lehetséges, megrövidítsék, hogy ezáltal a páncélos és motorizált hadosztályokat és néhány gyalogsági egységet ki lehessen vonni, tavaszra fel lehessen frissíteni. A motorizált fegyvereket messze a front mögé vissza kell vinni, hogy a szükséges javításokat és feltöltéseket elvégezzék. Néhány előretolt egységnek a visszavonása Moszkva körül a frontot 50—100 km-rel rövidíti meg...

Hitler ezután elmondja Oshimának, hogy újfajta gránátot találtak fel, amely a T—34-esekkel szemben is hatásos lesz; a T—34-esekkel szemben ugyanis eddig mindenfajta páncélos-elhárító lövedék hatástalan maradt. Ennek a gránátnak a felhasználási módját meg kell beszélni Japánnal. Reméli, hogy a japán kormány ezt a találmányt titokban fogja tartani. Hitler szerint a legfontosabb most az, hogy a páncélos-elhárító fegyvereket tökéletesítsék, mert a Szovjetunió, Anglia és Amerika nagy tömegben tud páncélosokat előállítani. A keleti frontra még egyszer visszatérve, a Führer azt mondja, hogy az olyan értékes területeket — aminők Ukrajna vagy Moszkva és Leningrád környéke, továbbá az ipari körzetek — nem fogják feladni...

A továbbiakban a Führer tájékoztatást ad a japán nagykövetnek az *Atlanti-óceánon dúló tengeri háborúról*. Közli, hogy nagy tömegekben vetettek be tengeralattjárókat, köztük olyanokat is, amelyek négy hétig egyfolytában a tengeren tartózkodhatnak. A tengeralattjárók parancsot kaptak, hogy a kereskedelmi hajókat minden figyelmeztetés nélkül süllyesszék el. Mivel megtorpedózaskor a tengerészek legnagyobb része elpusztul, és a hajószemélyzet kiképzése hosszabb időt vesz igénybe, az amerikaiak-

nak máris nagy nehézségeik vannak. „Mi a létünkért küzdünk; és ezért nem lehetünk tekintettel semmiféle humánus szempontra. Ezen okból *parancsot kellett kiadni*, hogy hacsak az idegen tengerészeket nem lehet foglyul ejteni — ami nyílt tengeren legnagyobbbrészt nem lehetséges —, a *tengeralattjárók a torpedózás után merüljenek fel és a mentőcsónakokat löjék össze.*”

A japán nagykövet a Führer ezen kijelentéseit őszintén helyesli és közli, hogy a japánok is arra kényszerültek, hogy ilyen eszközöket vegyenek igénybe.

Oshima azon a nézeten van, hogy a *japán hadsereg nemsokára előre fog törni, hogy megszállja Burmát* és ezáltal Csang Kai-sek utánpótlását elzárja. Ebben az összefüggésben különösen fontosnak tartja, hogy Németország és Japán közös közleményt adjon ki Indiáról. Ha egyszer az angol támaszpontokat Indiában kiküszöbölték, akkor Japán könnyen küldhet konvojokat a Perzsa-öbölbe. Nagyon fontos, hogy Japán az Amerikába irányuló kaucsuk- és rézkivitelt meg tudja akadályozni.

Szóba kerül még a megbeszélésen az ausztráliai, az új-zélandi és az Aleutákon lévő támaszpontok fontossága, — az ezek ellen indítandó támadásokról Oshima optimista hangnemben nyilatkozik. Oshima hosszasan fejtegeti a japán repülőgép-anyahajók szerepét, és megemlíti, hogy a japán repülőgépek hatósugara nagyobb mint az amerikaiaké vagy az angoloké.

Hitler és Oshima egyetért abban, hogy 1942—43-ra Németországnak és Japánnak közös tervet kell kidolgoznia, a két szövetségesnek semmilyen körülmények között nem szabad félúton megállnia.

A Führer azon a véleményen van, hogy Angliát meg lehet semmisíteni; azt, hogy az USA-t hogyan gyűrik le, azt még nem tudja.

Ribbentrop megjegyzi, hogy Japán talán már májusban abban a helyzetben lesz, hogy a Szovjetuniót megtámadhatja. Erre válaszulva Oshima kijelenti, hogy Japánnak egy napon a Szovjetuniót meg kell támadnia, minthogy enélkül Kelet-Ázsiában az új rend kialakítása nem lehetséges.

A Führer szerint Németországnak nincs semmi érdeke Kelet-Ázsiában, és Japánnak nincs semmi érdeke Európában és Afrikában, ezért elsőrendű fontosságú, hogy Japán és Németország háborús találmányaikat egymással kicseréljék.

Oshima ezt a gondolatot érdeklődéssel veszi tudomásul és elj

mondja, hogy ez idő szerint Párizsban tartózkodik egy japán őrnagy, a partraszállási hadműveletek szakértője. Ha a német Wehr-machtnak megfelel, akkor ez az őrnagy Németország rendelkezé-sére bocsáthatja tapasztalatait és tudását. Japán 50 év óta gya-korolja a partraszállási hadműveleteket. Japán 2600 év óta nem folytatott háborút a saját országában. Minden háborúját a japán szigeteken kívül harcolta végig, partraszállási hadművelettel. Éppen ezért Japánnak ezen a téren nagy tapasztalatai vannak, ame-lyek a jelenlegi hadműveleteknél döntő jelentőségűek. A módsze-reket a legapróbb részletekig kifejlesztették, így a maláji dzsun-gelben, ahol a kevés utat mocsár és ingovány veszi körül, kicsiny, egész lapos hajókat használtak, amelyeket Japánban a rizsültet-vényeken alkalmaznak. Ezek a lapos csónakok gépfegyverrel van-nak felszerelve, mindössze két ember van rajtuk; mindig ott tűn-tek fel, ahol az angolok nem várták, a dzsungelben mindenütt megnehezítették az utánpótlást és akadályozták a felvonulást. Ő (Oshima) röviddel ezelőtt a nyugati fronton volt és megtekint-tette a partraszállásra szolgáló német hajókat. Azt a benyomást nyerte, hogy ezeknek a hajóknak a gyorsasága messze a japán hajóké mögött marad. Japán számára a jövőben komoly prob-léma, hogy embereit az elfoglalt területeken keményen tartsa. A délkelet-ázsiai országok végtelen gazdagok természeti kincsek-ben, és maga a föld olyan termékeny, hogy nincs is szükség mun-kára. Ehhez jön még a bágyasztó klíma. Meg kell akadályozni azt, hogy a japánok harci és dinamikus tulajdonságukat akárcsak idő-legesen is elveszítsék.

Ezzel kapcsolatban úgy véli a Führer, hogy Németország e te-kintetben jobb helyzetben van, mert „bármit lehet inkább várni, mint azt, hogy az oroszországi munka a német embert puhává teszi”.

Oshima végül megjegyzi, hogy Németország Kelet-Ázsiában nagy tevékenységet fejthet majd ki, minthogy Japánnak bizonyo-san óriási szüksége lesz majd német mérnökökre és szakembe-rekre, akik segítenek ezt a területet föltárni. Kifejezi azt a remé-nyét, hogy Németország és Japán között a háború után szoros együttműködés fog kialakulni...

1942. január 30-án, a hatalomátvétel napjának évfordulóján Hitler vezér és kancellár Berlinben, a Sportpalotában tartott be-szédében magabiztosan kijelenti: „Azt, hogy ez az év hogyan fog végződni, nem tudom. Vége lesz-e a háborúnak, vagy sem, senki

sem tudja megmondani. Egyet azonban tudok: *ez az év a nagy győzelmek éve lesz...*"

A Wehrmacht főparancsnokságán pedig már készen van az 1942. évi hadműveletek terve:

„I. Az 1942. évi hadjárat általános célja.

A keleti hadjárat eredeti általános céljai érvényben maradnak; a fő feladat az, hogy a középső arcvonalszakaszon fenntartva a helyzetet, északon elfoglaljuk Leningrádot és szárazföldi összeköttetést teremtsünk a finnekkel, az arcvonal déli szárnyán pedig áttörjünk a Kaukázus felé.

Ez a feladat csak úgy oldható meg, ha több szakaszra bontjuk, mivel figyelembe kell vennünk a téli hadjárat befejezése után kialakult helyzetet, a rendelkezésünkre álló erők és eszközök mennyiségét, valamint a szállítási lehetőségeket.

Ezért a fő erőket *elsősorban a déli arcvonalon*, a fő hadművelet végrehajtása érdekében *kell összpontosítanunk*, hogy megsemmisítsük az ellenséget a *Dontól nyugatra*, majd elfoglaljuk a *kaukázusi olajvidéket és átkeljünk a Kaukázus-hegyláncra*.

II. A hadműveletek végrehajtásának terve.

A) Mihelyt az utak járhatóvá válnak, a szárazföldi csapatok és a légierő elsőrendű feladata a fő hadművelet végrehajtásához szükséges feltételek megteremtése.

B) További feladatok e hadműveletek keretein belül: meg kell tisztítani az ellenségtől Kercs-félszigetet és *el kell foglalni Szivasztopolt*. A légierőnek és ezt követően a hadiflottának *el kell szigetelnie a Fekete-tenger kikötőit és a Kercsi-öbölt*, és ezzel kedvező feltételeket kell teremtenünk a hadműveletek sikeres végrehajtásához.

Délén az Izjumnál beékelődött ellenséget a Donyec-folyónál *el kell vágni és meg kell semmisíteni...*

... Az egész hadműveletnek a kezdeteként *átkarolást vagy áttörést* kell végrehajtani *Orjol déli körzetéből, Voronyezs irányában*. Az átkaroló hadműveletre szánt páncélos és gépesített alakulatokból álló két csoport közül az északi legyen erősebb a délinél. Az átkarolás célja: Voronyezs elfoglalása. Miközben a gyalogos hadosztályok egy részének az lesz a feladata, hogy haladéktalanul erős védelmet építsen ki a támadás megindulási körletétől Orjol, Voronyezs irányában, a páncélos és gépesített csapatoknak balszárnyukkal tovább kell támadniuk Voronyezstől délre a Don mentén, hogy találkozzanak azokkal a csapatokkal, amelyek

körülbelül Harkov körzetéből törnek át kelet felé. Itt sem az a fő feladat, hogy az oroszokat arcvonaluk visszavonására kényszerítsük, hanem az, hogy a *Don mentén déli irányban előretörő gépesített egységekkel együttműködve megsemmisítsük erőiket.*

E hadművelet keretében a harmadik támadást úgy kell megszervezni, hogy a *Don mentén déli irányban előretörő erők Sztálingrád körzetében egyesüljenek* azokkal az erőkkel, amelyek Taganrog, Artyemovszk körzetéből a Don alsó folyása és Vorosilovgrád között a Donyecen át támadnak kelet felé. Ezeknek az erőknek azután egyesülniük kell a Sztálingrád ellen támadó páncélos hadsereggel.

Amennyiben e hadművelet folyamán — különösen, ha sikerül épen maradt hidakat elfoglalnunk — lehetőség nyílik arra, hogy a Dontól keletre vagy délre hídfőt létesítsünk, ezt ki kell használnunk. Mindenesetre meg kell kísérelnünk, hogy elérjük Sztálingrádot vagy legalábbis nehéztüzérségünkkel és légierőnkkel romboljuk, s elveszítse jelentőségét mint hadiipari központ és közlekedési csomópont.”

A német hadvezetőség célkitűzése tehát 1942 nyarán: 1) áttörni a Kaukázuson és elfoglalni a Kaukázuson túli olajmezőket, 2) meghatározott helyen, Sztálingrádnál elérni a Volgát, a várost elfoglalni, kettévágni az orosz közlekedési hálózatot és hátulról megkerülni Moszkvát.

Ha ez sikerül — és Hitlernek nincs kétsége aziránt, hogy terüket meg tudják valósítani —, akkor két hatalmas expedíciós hadsereget állítanak fel. Az egyiknek rendeltetése az lenne, hogy Moszkva elfoglalása után megsemmisítse az *Urálon túl elhelyezett szovjet hadiipart*, a másik expedíciós hadsereg a Kaukázustól kiindulva Irán felé nyomulna előre a perzsa olajmezők megszállása céljából.

(Ez utóbbi expedíciós hadsereg szervezését olyan komolyan veszik, hogy 1942 nyarán Görögországban, Dél-Attikában felállítanak egy ún. német—arab tankkülönítményt, amelynek parancsnokául az iraki német katonai misszió volt vezetőjét, Felmy tábornokot nevezik ki. Ezt az expedíciós hadsereget az olaszoknak egy alpesi hadosztállyal kell megerősíteniök.)

A hitleri haderő 1942 tavaszára úgy-ahogy kiheveri az 1941—42 telén elszenvedett veszteségeket, és mert a második front megnyitása Nyugaton késik, az OKW Nyugat-Európából több hadosztályt tud átdobni a szovjet frontra. A Wehrmacht sok új pán-

célozt kap, ezekből 1942 júliusára négy új páncélos hadosztályt állítanak fel. Még a nyár folyamán is özönlik az erősítés keletre: 1942 júliusában a szovjet fronton 237 hadosztály áll a német nagyvezérkar rendelkezésére, 1942 őszén — a nagy nyári csaták után — már 266 harcképes német, olasz, finn, román és magyar hadosztályt vethetnek harcba a Vörös Hadsereg ellen.

A német haderők anyagvesztéségének pótlása Hitlernek és a nagyvezérkarnak kisebb gondokat okozott, mint az emberanyag pótlása. Mivel a leigázott Európa népeit mégsem merték besorozni a német hadseregbe, azt a megoldást választják, hogy *megnyitják a börtönök kapuit a fegyencek előtt*, és tolvajokkal, rablókkal és gyilkosokkal töltik fel a zászlóaljok és hadseregek megritkult sorait.

De ez az 1942-es Wehrmacht, ha személyi összetétele romlott is, a birtokában levő mérhetetlen mennyiségű, legmodernebb hadianyaggal, három év harci tapasztalataival kétségkívül rendkívül nagy fenyegetést jelent a Vörös Hadsereg ellen.

Hitler 1942. április 26-án a Reichstagban beszédet mond, és a keleti hadjáratról szólva leszögezi: „Keleten a harc tovább fog folyni. A bolsevista kolosszust addig fogjuk verni, ameddig össze nem omlik.”

A cseh Skoda és a francia Schneider-Creusot, továbbá a Ruhr-vidékről Krupp ontja a legmodernebb fegyvereket; újonnan felszerelt, felfrissített német hadosztályok vonulnak fel a keleti fronton, hogy kicsikarják a döntő győzelmet, s még 1942-ben megsemmisítő csapásokat mérjenek a Vörös Hadseregre.

De a szovjet hadvezetőség nem nézi tétlenül a hatalmas német előkészületeket. 1942. május 12-én a Vörös Hadsereg Timosenko vezetésével délről és keletről támadást intéz Harkov ellen, hogy megzavarja a német csapatok felvonulását. Rendkívül súlyos harcokban azonban a német csapatoknak sikerül elhárítaniuk a szovjet támadást, és átveszik a kezdeményezést.

Június 7-én a Manstein tábornok parancsnoksága alatt álló 11. német hadsereg román hegyivadász hadosztályoktól támogatva megindítja az *általános támadást Szevasztopol ellen*. Minden talpalatnyi földért, minden bunkerért, minden földerődért elkeseredett harc tombol, a levegőből a VIII. német légihadtest zuhanóbombázói és harci repülői támadják Szevasztopol védőit.

Június 26-án a város hős védői az utolsó, a *belső erődítmény-övezetbe vonulnak vissza*. A német szárazföldi hadsereg főparancs-

noksága — tekintet nélkül a hallatlanul súlyos veszteségekre — azt követeli Mansteintől, hogy mindenáron foglalja el a várost.

Borisz Vojetkov, szovjet újságíró írja az ostrom utolsó napjairól: „Az ostromlott város egyetlen pontja sem volt biztos a bombáktól, az aknáktól és az ágyútűztől. A német tüzerek vagy a várost állandóan bombázó repülőgépek célba vettek mindent, ami megmozdult, akár kint a városban, akár a kikötő vizén. Alacsonyan szálló német vadászgépek gyakran szórtak géppuskatűzet az utcán megpillantott asszonyokra és gyermekekre, miközben ezek kétségbeesetten igyekeztek menedékhelyet találni.

Búvárok naponként tettek jelentést a tengernagyi hivatalban, hogy értékes hadianyagot sikerült megmenteniük és a felszínre hozniuk a kikötőben elsüllyesztett hajók belsejéből. Ezek a búvárok csodálatra méltó, minden más körülmények között elképzelhetetlen munkát végeztek és kosárszámba hozták fel a víz alól a fel nem robbant bombákat, ágyúgolyókat és más értékes, felhasználható hadifelszerelést.”

Szevasztopolban mindenki harcol: a fekete-tengeri flotta matrózai, a 7., a 8. és a 79. tengerészbrigád, a Petrov tábornok parancsnoksága alatt álló lövészadosztályok; az asszonyok és a gyárak szakmunkásainak egy része sziklapincékben, föld alatti óvóhelyeken berendezett üzemekben, sokszor egészen primitív szerszámokkal aknákat, kézigránátokat gyártanak a harcolóknak.

Az általános, *utolsó roham június 28-án kezdődik*. A német katonák övig meztelenül, géppisztolyukat oldalukhoz szorítva nyomulnak előre. Orrukba vattát tesznek, hogy elviseljék a temetetlen és oszlásnak indult holttestek erős szagát.

Fent a levegőben folyik az egyenlőtlen harc a szovjet és a német légierő között; az arány 10 : 1-hez a Luftwaffe javára.

A tüzérségi pergőtűz és a tankok fedezete alatt rohamozó, túlerőben levő német és román csapatok lassan-lassan, irtózatossággal veszteségek árán tért nyernek. *Július 3-án*, 250 napi hősiesség után a Vörös Hadsereg főparancsnokságának utasítására a szovjet csapatok kiűrik Szevasztopolt.

Június 28-án hosszú előkészületek után megkezdődik a Volga—Kaukázus offenzíva. A déli hadseregcsoportot két részre osztják: 1. A Heeresgruppe „A” délen vonul fel, ide tartozik a 17. hadsereg és az 1. páncélos hadsereg; parancsnoka List tábornagy. 2. A Heeresgruppe „B” a déli front északi szárnyán indul támadásra; ez a hadseregcsoport a 2. és 6. hadseregből és a 4. páncélos

hadseregből áll, parancsnoka Beck tábornagy, később Weichs vezérezredes. A Heeresgruppe „B” parancsnoksága alá rendelnek még egy-egy román, olasz és magyar hadsereget (a 2. magyar hadsereget), valamint néhány szlovák és horvát egységet. A támadási terv: a két páncélos hadsereg a Donyec-hídfőkből kiindulva előre-tör a Donig, ugyanekkor a 2. és 6. hadseregnek Kalitva és Voronyezs között el kell érnie a Dont.

A román, az olasz és a magyar hadsereg feladata: állandó támadásokkal biztosítani a front északi szárnyát.

A támadás megindulása előtt az OKW-ben az az álláspont alakul ki, hogy *először* összefogott erőkkkel a *nagy Don-kanyar és Sztálingrád felé* kell támadni, és csak e *hadművelet sikeres befejezése után* kerül sor a *kaukázusi offenzívára*. Voronyezs már június 5-én a németek kezére kerül, a 6. hadsereg és a 4. páncélos hadsereg július 10-én eléri a Dont, délre az 1. páncélos hadsereg eljut Millerovo térségéig.

Az első napok gyors sikerei után azonban az OKW megváltoztatja a tervet, abban a feltevésben, hogy a Vörös Hadsereg ellenállása komoly mértékben meggyöngült. Nem érdemes tehát hatalmas erőkkkel támadni Sztálingrádra, ahol esetleg csak üres térséget érne a csapás, és erre elvesztegetni az értékes, támadásra alkalmas nyári hónapokat. A *július 23-án* kiadott 45. sz. harcparancs elrendeli: az „A” hadseregcsoport a Don mögött támadjon déli irányban, foglalja el a Kaukázust és az ottani olajtelepeket; a „B” hadseregcsoport, a 6. összefegyvernemű hadsereg, a 4. páncélos hadsereg, a 6. román hadtest „támadjon Sztálingrád ellen” és zúzza szét az ott összpontosított ellenséges erőket, foglalja el a várost, s vágja át a Don és a Volga közti földszorost.

A kettős offenzíva kezdetben mintha igazolná az OKW stratégiáit: az 1. páncélos hadsereg július végén eléri a Dont, Novocserkaskz és Cimljanszkaja között, augusztus 8-án elfoglalják Majkopot, augusztus 25-én pedig kitűzik a náci hadilobogót a Kaukázus legmagasabb csúcsára, az 5629 méter magas Elbruszra.

(Német katonai szakértők, mint például Butler vezérőrnagy, a második világháború után elismerték, hogy ez inkább szimbolikus tett volt, taktikai vagy operatív jelentőség nélkül.)

E sikerek hatása alatt Hitler gyorsan megerősíti Felmy tábornok különítményét, a Führer már a perzsa olajmezők birtokosának hiszi magát.

De a Vörös Hadsereg ellenállása ezen a frontszakaszon megerősödik, a grozniji olajmezők előtt komoly védőállás épül ki, augusztus közepén a német előrenyomulás megakad.

Augusztus 19-én a 6. német hadsereg parancsnoka, Paulus tábornok kiadja a parancsot: *augusztus 25-éig el kell foglalni Sztálingrádot*. Négy nap múlva, *augusztus 23-án*, a németeknek óriási veszteségek árán sikerül áttörni a várost védő 62. hadsereg vonalán, és mintegy *100 harckocsival* *eléri a Volgát*. A nyolc km széles áttörési folyosóba Paulus több gyalogos, gépesített és páncélos hadosztályt irányít.

Ugyanezen a napon óriási méretű légitámadást intéznek a Luftwaffe repülői Sztálingrád ellen, a Volga partján mintegy 50 km hosszúságban épült város lángtengerré változik. A város lakossága azonban rendületlenül kitart, a munkások a gyárakban a bombázások alatt is folytatják munkájukat, ugyanakkor a nagy sztálingrádi üzemeket, a Traktorgyárt, a Barikádok-gyárt, a Vörös Október-gyárt mind-mind erőddé változtatják.

A német csapatoknak sikerül ugyan kijutniuk a Volgához Sztálingrádtól északra, de az áttörést nem sikerül kiszélesíteniük.

A 62. hadsereg parancsnoka, Csujkov tábornok (ma a Szovjetunió marsallja) írja e harcokról:

„Sztálingrádtól északnyugatra ezekben a napokban felejtetetlen hőstettet vitt véghez Kocsetkov alhadnagy, egy fiatal kommunista tiszt vezetésével tizenhat gárdista. A gárdisták parancsot kaptak, hogy az egyik magaslaton rendezkedjenek be védelemre. Tudták, hogy az erősítés megérkezéséig súlyos harcot kell vívniuk, de megfogadták, hogy egy lépést sem hátrálnak.

Miután a maroknyi osztagot négyszer is sikertelenül rohamozta meg egy kisebb gyalogos csoport, a hitleristák egy század géppisztolyost küldtek ellenük. Ők azonban ezeknek a rohamait is visszaverték.

Másnap hajnalban tizenkét német harckocsi közeledett feléjük. A tizenhat szovjet harcosnak egyetlen páncéltörő puskája sem volt. Már jó néhányan megsebesültek közülük, a parancsnok is, eléggé súlyosan. A katonák bekötözték egymás sebeit, s várták az ellenséges harckocsikat...

Életre-halálra menő tusa kezdődött. Az egyik gárdista kézigránátköteggel vetette magát az élharckocsi hernyótalpa alá. S máris követte őt a második hős, majd a harmadik, utána a negyedik... A harcmezőn négy fasiszta harckocsi lángolt.

Látva a szovjet harcosok hősiességét, a hitleristák megijedtek s visszafordultak. De két acélszörny makacsul tovább nyomult előre.

A tizenhat hős gárdista közül már csak négy élt: Csirkov, Sztjepanyenko, Sukmatov és Kocsetkov alhadnagy. Elrejtőzhettek volna a lövészárokban, meghúzhatták volna magukat a vízmósásban. De tudták, hogy akkor a magaslat az ellenség kezébe kerül, s megnyílik előtte az út Sztálingrád felé. S miután haldokló parancsnokukat elrejtették, Csirkov, Sztjepanyenko és Sukmatov kézigránát-köteget ragadott, s hazájuk nevével ajkukon, a harckocsik alá vetették magukat.

Amikor a hős gárdisták által védelmezett magaslatra megérkezett az erősítés, a domb oldalán hat kiégett német harckocsi fogadta őket.”

Különösen elkeseredett harcok folynak a Mamajev-kurganon, amelynek birtoklása döntően befolyásolhatta Sztálingrád sorsát. Itt a németek szeptember 14-én és 15-én körülbelül 8—10 ezer embert és 54 harckocsit veszítenek. De igen nagy veszteségek érik a szovjet csapatokat is, úgyhogy vissza kell húzódnuk.

Ugyancsak Csujkov írja „Erőd a Volga partján” című művében:

„Amikor azt mondom: »a mi egységeinket is nagy veszteségek érték és vissza kellett húzódnunk«, ez nem azt jelenti, hogy a harcosok parancsra, szervezeten vonultak vissza az egyik védőárokba a másikba. Ez azt jelenti, hogy katonáink (még csak nem is alegységek) a szó szoros értelmében kimásztak a német harckocsik alól — többnyire sebesülten —, elküsztek a következő árokig, s ott ismét alegységekbe, egységekbe szervezték s ellátták őket, főleg lőszerezéssel, hogy azután ismét harcba menjenek.”

Különösen heves harcok dúlnak a sztálingrádi főpályaudvar körül. Ekkor új jelszó terjed el a védők között:

„A Volgán túl nincsen számunkra hely!”

A pályaudvar öt nap leforgása alatt tizenötször cserél gazdát, s amikor szeptember 18-án ismét a németek kezébe jut, a védőknek már nincs erejük ismét megrohamozni a pályaudvart. Rogyimcev tábornok 13. hadosztálya a harcokban teljesen felörlődött...

Hallatlanul nagyok a németek veszteségei is: szeptember 17-én a 29. gépesített hadosztály parancsnoka jelenti Paulusnak: „A hadosztály két gépesített ezrede csaknem teljesen megsemmisült; 220 harckocsiból 42 maradt...”

Egy Walter nevű német katona a következőket írja: „Sztálingrád

maga a földi pokol. Verdun, Vörös Verdun új fegyverekkel. Naponta rohamozunk. Ha reggel sikerül húsz métert előrejutnunk, az oroszok este visszavetnek bennünket.”

Wilhelm Hoffmann, a 94. német gyaloghadosztály 267. ezredének írónoka a következőket jegyezte fel naplójában:

„Szeptember 13. Szerencsétlen szám, zászlóaljunknak nagyon rossz napja volt. Reggel a »katyusák« alaposan megtizedelték a századokat. Veszteségünk 27 halott és 50 sebesült. Az oroszok kétségbeesett elszántsággal verekednek, foglyok nincsenek, egészen közel engednek bennünket, s akkor kézigránátokat zúdítanak ránk. Tegnap elesett Kraus főhadnagy, a század parancsnok nélkül maradt.

Szeptember 16. Zászlóaljunk harcokcsikkal megerősítve egy magtárt támad. A magtárból dől a füst, ég a gabona, nyilván maguk az oroszok gyújtották fel. Barbarizmus. A zászlóaljnak nagyok a veszteségei. A századokban legfeljebb 60 ember maradt. A magtárba nem emberek, hanem ördögök fészkeltek be magukat, akiket nem perzsel a tűz, és nem fog a golyó.

Szeptember 18. A magtárban dúl a harc. Ott orosz halálraírtáltak vannak; a zászlóaljparancsnok azt mondja: »A komisszárok megparancsolták a halálraírtáltaknak, hogy ott dögljenek meg a magtárban.«

Ha Sztálingrád minden épületét így fogják védeni, katonáink közül senki sem tér vissza Németországba. Ma levelet kaptam Elzától, győzelemmel vár haza.”

Hans Doerr német tábornok a „Sztálingrádi hadjárat” című könyvében ezt írja a szeptemberi harcokról: „A sztálingrádi gyárnegyedért szeptember közepén megkezdődött harcot állásháborúnak vagy erődháborúnak nevezhetjük. A nagyarányú hadműveletek ideje végérvényesen elmúlt, a háború a sztyeppek tágas térségeiről áttevődött a horhosoktól szabdalt Volga-melléki dombokra, amelyeken fiatal erdők zöldelltek, s Sztálingrád gyárnegyedébe, amely egyenetlen, vas-, beton- és kőépületekkel beépített, erősen tagolt terepen fekszik. A kilométer helyett a méter lett a mértékegység, a vezérkar térképét felváltotta a város helyszínrajza.

Minden házért, szerelőcsarnokért, víztornyért, vasúti töltésért, falért, pincéért, és végül minden rakás romért elkeseredett harc folyt, amelyhez nem volt fogható még a roppant lőszerfelhasználásról nevezetes első világháborúban sem. Csapataink és az ellenség közt a távolság a minimálisra csökkent. A légiő és a tüzérség együttes csapásai ellenére sem lehetett kitérni a közelharc elől. Az oroszok jobban ki tudták használni a terep lehetőségeit és ügyesebben tudták csapataikat leplezni, tapasztaltabbak voltak az egys házakért vívott bariádharcokban, mint a németek; szilárdan tartották magukat.”

Szeptember 22-én elkeseredett harcok után a 16. német pán-

célos hadosztály egységei kijutnak a Volgához. kezükre kerül a központi kikötő. Hitler és a náci propaganda-gépezet ujjong: már csak az van hátra, hogy a várost megtisztítsák az ellenség szétszórt csapataitól...

De az igazi harc csak ezután kezdődik, Sztálingrád romjai között. A sztálingrádi hadianyaggyárak az ostrom napjaiban tovább folytatják a termelést, és az elkészített harcikocsikon sok esetben a harcikocsit gyártó munkások mennek a frontra. Éjjel-nappal támadnak a német fasiszták, de a védők ellenállását nem tudják megtörni. A Luftwaffe gépei naponta átlag 2000 felszállást hajtanak végre, legalább 1 millió bombát dobnak Sztálingrádra, de a Vörös Hadsereg gyalogságát egyetlen fontos állásból sem tudják kimozdítani.

A város romokban hever, mindenütt tűzvészek tombolnak, de a vöröskatonák megfogadják a Bolsevik Párt utasítását: „Egy lépést se vissza!”, és szilárdan tartják védelmi állásaikat. Éjszánkánként heves szélviharok támadnak és összedöntik a félig már rombadőlt házakat. Egy kirgiz vöröskatona ránézett az egyik összeomlott ház romjaira és így szól: *„A város fáradt, a ház is fáradt, a kövek is fáradtak. Mi sohase fáradunk el.”*

A város hős védői nagy német erőket kötnek le, és lehetővé teszik a Vörös Hadsereg főparancsnokságának a nagyarányú el-lentámadás előkészítését. Egyre növekszik a hadianyaggyártás. *A repülőgépgyártás egy év alatt több mint háromszorosára, a repülőgép-motorgyártás hatodfélszeresére, a harckocsigyártás csaknem kétszeresére* emelkedett. Igen nagy mennyiségben állít elő a szovjet hadiipar mindenfajta ágyút, 1942 novemberében a Vörös Hadsereg tüzérsége olyan erős, hogy az arcvonal egy-egy kilométerére 110 ágyú jut.

Sztálingrádban egy pillanatra sem szünetel a harc, a németek állandóan újabb és újabb egységeket vetnek harcba, a védők helyzete napról napra súlyosbodik.

1942. október 2-án a 62. szovjet hadsereg harcálláspontja, mely üresnek hitt olajtartályok közelében volt, nagy veszélybe kerül: német repülőbombák felgyújtják a legnagyobb tartályt. Több mint egy hétig sűrű, fekete füst gomolyog Csujkov tábornok harcálláspontja felett, a parancsnokokra szakadatlanul hull a korom és a hamu, mindenki fekete lett, mint az ördög, ellenben a német repülőök ezentúl a városnak ezt a pontját nem bombázzák.

Október 14—17-ig minden addiginál elkeseredettebb ütközetek tombolnak, elsősorban a Dzserzsinszkij-traktorgyár és a Barikádok-gyár körül, ahol Paulus mintegy ötkilométeres szakaszon három gyalogos és két páncélos hadosztályt vet be. De hiába bombázzák szüntelenül a német légierő gépei a szovjet csapatokat, a támadó német egységek nem tudják legyűrni a gyárat védő három szovjet hadosztályt, nem tudják elfoglalni a Volga meredek partját. A szovjet csapatok veszteségei példátlanul nagyok ezekben a harcokban: a 37. és a 308. hadosztály október 15-én elvesztette személyi állományának 75 százalékát!

Ezen a napon a támadó német egységek 300 méterre közelítik meg a 62. hadsereg harcálláspontját, de ekkor már Paulusnak sem marad egyetlen zászlóalja sem, amely ezt a 300 métert meg tudná tenni.

Október 31-én a 62. hadsereg sikeres helyi ellentámadásokat hajtott végre, a szovjet csapatok visszafoglalják a Vörös Októbergyárban a martin-üzemet, a kalibráló üzemet, az idomvas-csarnokot és a készáruraktárt. Paulus öt gyalogos és két páncélos hadosztállyal november 11-én újabb támadásra indul.

„Irtózatoss heveségű küzdelem folyik egész napon át kézigránátokkal és szuronnal minden méterért, minden sztálingrádi tégláért és kődarabért” — írja Csujkov. — „A 118. gárda-lövészezred létszáma, amely még előző este 250 harcképes katonát jelentett, déli 12 óráig 6 főre csökkent. Az ezredparancsnok súlyosan megsebesült. 11 óra 30 perckor a hitleristák harcba vetették tartalékaikat, gyalogságuk és harckocsijaik elsöpörték a Gorisnij-hadosztály 241. lövészezredének jobbszárnyát, s mintegy 500—600 méteres szakaszon kijutottak a Volgához. A hadsereget ily módon harmadszor is kettévágták, Ljudnyikov lövészadosztályát elszakították a főerőktől.

A nap második felében megszakadt távbeszélő összeköttetésünk a Mamajev-kurgánon harcoló Batyuk-hadosztály parancsnoki harcálláspontjával. Tyitajev híradóskatona ment ki a vonal megjavítására. Egy kis idő múlva működni kezdett a távbeszélő, a hiba megszűnt, de Tyitajev nem tért vissza. Holtan feküdt egy gránáttölcsér szélén, fogai közé szorította a vezeték két végét. A híradós katonák, akik megtalálták, elmondták, hogy foga szorosan össze volt zárva. Az életét kioltó golyó sem tudta megakadályozni, hogy a bátor katona teljesítse feladatát.”

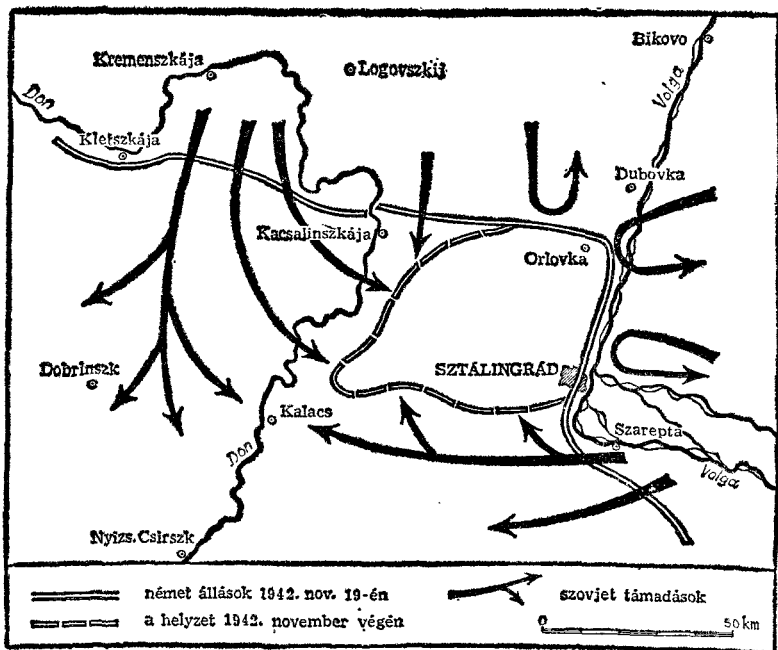
A szovjet csapatok elszánt védekezésén megtörik a német fasiszta támadók minden rohama: Paulus tábornok nem éri el cél-

ját. nem sikerül beleszorítani a 62. szovjet hadsereget a jéges Volgába.

És nyolc nappal Paulus hadseregének utolsó támadása után, november 19-én Sztálingrádtól északra és délre a Vörös Hadsereg ellentámadásba megy át, a szovjet páncélosok és gyalogosok megszakítják az érintkezést a 6. német és a 3. román hadsereg között. november 23-án pedig bezárul a német fasiszták körül a gyűrű: a Vörös Hadsereg csapatai elfoglalják Kalacsot, november 24-én a 62. hadsereg északi csoportja egyesül a Doni Front 99. lövészadosztályával.

A német hadvezetőség döntő elhatározás előtt áll.

November 24-én a Führer főhadiszállásán viharos megbeszélés zajlik le. A német tábornokok véleménye megoszlik. Egyesek amellett kardoskodnak, hogy vissza kell vonulni Sztálingrádból,

A sztálingrádi csata

meg kell kísérelni az áttörést. Hitler ellenzi ezt, álláspontját támogatja többek között Keitel, Jodl és Göring is. Göring mint a Luftwaffe főparancsnoka elvállalja, hogy a Sztálingrádnál körülrárt 6. hadsereg utánpótlását ellátja a levegőből. Ugyanekkor Hitler kiadja a parancsot: *Hoth tábornok 4. páncélos hadserege, amelyet megerősítenek a Franciaországban újra felszerelt 6., 17. és 23. páncélos hadosztállal, szabadítsa fel a körülrárt 6. hadsereget. A hadműveleti terv fedőneve: „Wintergewitter”.*

Ezzel egy időben Paulus páncélosai is felkészülnek az áttörés támogatására az ostromgyűrűn belül. A 6. hadsereg páncélosainak azonban nincs elegendő benzinjük. Támadás esetén mindössze 30 km-t tudnak csak előrehaladni. Göring a 6. hadsereg légi úton való ellátását Richthofen vezérezredesre bízva, a Vörös Hadsereg repülői és légharító egységei azonban komoly pusztítást végeznek a szállítógépekben. 1942 decemberétől 1943 január elejéig, alig egy hónap alatt 488 német szállítórepülőgépet, mintegy 1000 jól képzett repülőt vesztenek a németek, és nem sikerül a 6. hadsereg ellátását biztosítani.

December 12-én megindul a „Wintergewitter”, a Sztálingrád felmentésére irányuló hadművelet, de *Hoth páncélosai Kotelnjikovónál döntő vereséget szenvednek, kénytelenek visszavonulni. A gyűrűbe zárt 6. német hadsereg sorsa megpecsételődik.*

1943. január 1-én Hitler üzenetében már nem az új évben várható nagy győzelmekről beszél, mint egy évvel előbb, hanem végső kitartásra buzdítja a német népet, és kijelenti: „*A német nép ez alkalommal utolsónak fogja elhagyni a csatateret.*”

A sztálingrádi katlanban körülrárt 6. német hadsereg haldoklása 1942 decemberének utolsó napjaiban megkezdődik. 1942 karácsonyán már csak fejenként mintegy 20 deka kenyeret és lóhúst tudnak adni a katonáknak, az ellátatlan sebesültek száma napról napra nő. 1943. január 8-án a sztálingrádi szovjet csapatok főparancsnoksága felhívást intéz a 6. német hadsereg főparancsnokához:

„A 6. német hadsereg és a hozzá erősítés céljából beosztott 6. páncélos hadsereg kötelékei 1942. november 22 óta teljesen körül vannak zárva... Katlanba zárt csapataik helyzete nehéz; éhségtől, betegségektől és hidegtől szenvednek. Pedig a kegyetlen orosz tél még alig kezdődött el... Ön mint főparancsnok és a bekatlanozott csapatok valamennyi tisztje tisztában van azzal, hogy egyáltalán nem rendelkeznek reális lehetőségekkel áttörni

ezt a gyűrűt. Helyzetük reménytelen, és a további ellenállás esztelenység... Minden magát megadó tisztnek, altisztnek és katonának azonnal normális ellátást biztosítunk. Minden sebesült, beteg és fagysérült orvosi segélyben részesül... Elvárjuk, hogy válaszként 1943. január 9-én, moszkvai időszámítás szerint 10 órakor írásban adja át képviselőjük, akinek fehér zászlóval ellátott személygépkocsiban kell a Konny kitérőhelyére vezető országúton Kotlubanj állomáson jelentkeznie. Az Önök megbízottját az orosz meghatalmazott parancsnok a „B” kerületben, az 564-es kitérőtől délkeleti irányban 0.5 kilométernyire 1943. január 10-én 10 órakor fogadja. Ha fegyverletételi ajánlatunkat elutasítanak, a Vörös Hadsereg és a vörös légiflotta csapatai kényszerülve lesznek a katlanba zárt német csapatokat megsemmisíteni, s ezért saját maguk viselik a felelősséget. A Vörös Hadsereg legfőbb parancsnokságának képviselője: Voronov tüzérségi vezérezeredes. A Doni Front csapatainak főparancsnoka: Rokoszovszki vezérőrnagy.”

Hitler azonban kiadja az utasítást: nem szabad tárgyalni fegyverletételtől.

Paulus engedelmeskedik a vezéri parancsnak.

Január 10-én a Vörös Hadsereg 5000 ágyújának irtózatos pergőtüze zúdul a német csapatok állásaira.

1942. november 19-én a 6. német hadsereg főhadiszállás-mesterének állománylistáin 330 ezer ember szerepelt; 51 nap alatt 140 ezer embert törölni kellett, ennyien pusztultak el a csatatéren, továbbá az éhségtől, hidegtől és betegségektől; 1943. január 10-én 190 ezer embere van a hadseregnek.

A megmaradt német csapatok harci szelleme már nem a régi. Magasrangú tisztek óriási összegeket ajánlanak az utánpótlást szállító repülőgépek pilótáinak egy-egy helyért a repülőgépen, hogy kirepüljenek velük a sztálingrádi katlanból...

A német nép a sztálingrádi katasztrófáról csak 1943 január közepén értesül, amikor a német főparancsnokság jelentése minden magyarázat nélkül közli, hogy Paulus tábornok csapatai védekezésre szorulnak a minden oldalról támadó ellenség ellen...

De ekkor már a 6. hadsereg haldoklásának utolsó szakaszába érkezett. Január végén a Vörös Hadsereg támadó egységei három részre szakítják Sztálingrádban a német hadsereget. 1943. február 1-én pedig Paulus tábornagy — aki az utolsó napokban kapja meg a Fűhrtől a marsallbotot — Fjodor Jevcsenko, 21 éves ukrán páncélos hadnagy előtt az asztalra teszi fegyverét és géppisztolyos

vöröskatonák sorfala között elhagyja utolsó főhadiszállását, a sztálingrádi Nagyáruház bunkerjét.

Egy nappal később, február 2-án, 8,40-kor a Traktorgyárnál a 11. német hadsereg is leteszi a fegyvert. 91 ezer fogoly, köztük 24 tábornok, 2500 tiszt kerül Sztálingrádban a Vörös Hadsereg fogságába. Ezenkívül 750 repülőgépet, 1550 tankot, 6700 tábori ágyút, 1462 mozsárágyút, 8130 gépfegyvert, 90 000 gyalogsági fegyvert, 61 102 teherkocsit, 7365 motorkerékpárt, 470 traktort és csapatszállító gépkocsit, 5700 ejtőernyőt, 320 rádióadókészüléket, 3 páncélos vonatot, 56 mozdonyt, 1125 vasúti kocsit és 235 lőszer-raktárt zsákmányoltak a szovjet csapatok.

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága minden lehetőt megtesz, hogy a szörnyű állapotban levő német sebesültek és a kiéhezett, elerőtlenedett német katonák egészségi ellátását megszervezze. A szovjet orvosok és ápolónők páratlan önfeláldozással ápolják a német hadifoglyokat, akik között teljes erővel pusztítanak a járványos betegségek. A fogolytáborig vezető úton 42 szovjet katon orvos és ápolónő hal meg — a német foglyok ápolása közben...

Sztálingrád felszabadult és a sztálingrádi győzelem világszerető óriási örömet kelt a tengelyhalmak ellen küzdő népek millióinak szívében.

A náci fenevad halálos sebet kapott... Teljes fordulat áll be a Nagy Honvédő Háború és az egész második világháború menetében.

Egy hónappal azután, hogy Kalacsnál bezárult a gyűrű a 6. német hadsereg körül, 1942 december végén a szovjet csapatok támadásba mennek át az *észak-kaukázusi fronton* és néhány nap alatt mintegy 130 kilométert nyomulnak előre. A Vörös Hadsereg egységei 1943. január 20-tól február 12-ig csaknem az egész Észak-Kaukázust, Sztavropol, Krasznodar, Majkop és Armavir városokat felszabadítják a német megszállás alól, már csak a Taman-félsziget egy része marad a német csapatok kezén.

Az észak-kaukázusi offenzívával egy időben támadásba lendülnek a *Déli és a Délnyugati Front csapatai* is. December 21-én a Vörös Hadsereg ezen a frontszakaszon eléri a Don és a Donyec közti út közepét, december 22-én Nikolszkaját, 26-án pedig Grekovot, Malhevszkaját és Forminkát szabadítják fel; az offenzíva első tíz napja alatt ejtett foglyok száma 56 ezerre emelkedik. December 29-én kiverik a németeket Kotyelnjikovo városából, mely fontos vasúti csomópont Sztálingrádtól délnyugatra.

Száláingrád

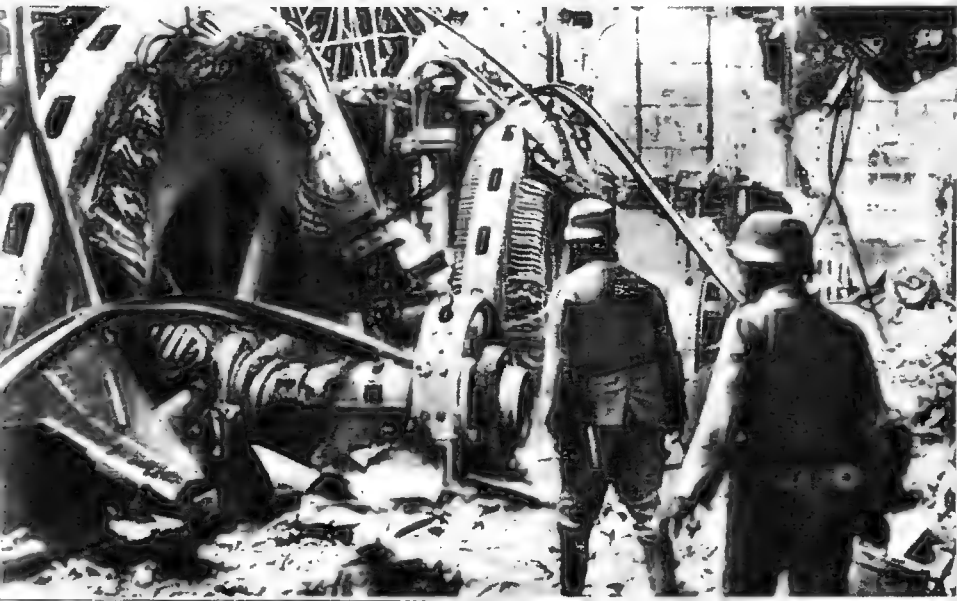

*Kruppék már azt hitték: hamarosan nekik termelnek a sztálingrádi gyárak.
A Donyec-vidéken már ilyen táblákat állítottak föl*

De a szovjet hadsereg erőddé alakított át minden máhelyt

És a német kalonák átmenetileg is csak romokat, géproncsokat vehettek birtokukba

A falak összeomlottak, a szovjet védelem kitarlott

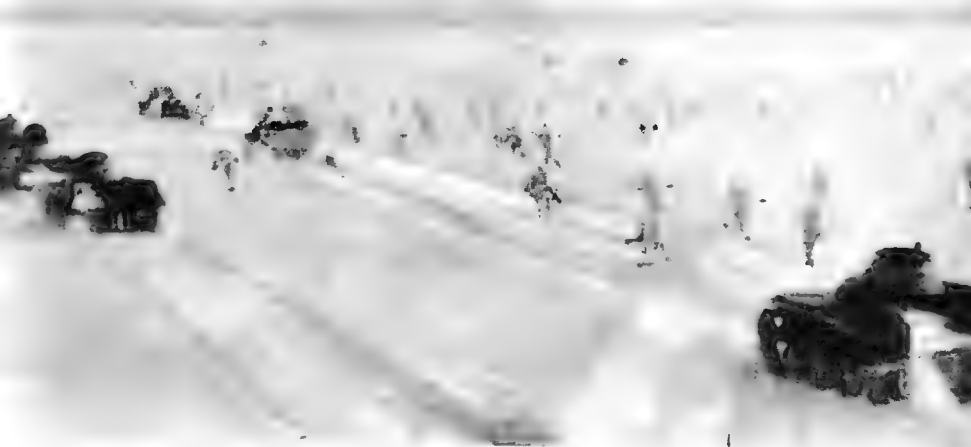

Házról házra folyt a harc

*A magas Volga-parton
épttik ki a védők
állásaikat*

November 19-én megindult a szovjet ellentámadás

A fasiszta támadók ezrei pusztultak el a végtelen hőmezőkön

Megkezdődött a körüzárt német erők megsemmisítése, Hitler megtiltotta a fegyverletételt

De egyes szakaszok már feladták a harcot

... És Sztálingrád romjai közt
megszűnt a fegyverropogás, vissza-
lérték a város lakosai, megkeresni
lerombolt otthonukat

.. És Sztálingrád romjai közt megszűnt a fegyverpropaganda, visszatértek a város lakosai, megkeresni lerombolt otthonukat

Május elseje a felszabadult városban, 1943-ban

A háború fordulatait jelentő győzelemért VI. György angol király díszkardot küldött a Vörös Hadseregnek

Itt, a Déli Front csapatainak támadásánál történt, hogy Mihail Ribabaletnyikov őrmester, aki már tizenháromszor sebesült meg, de a leg-határozottabban ragaszkodott ahhoz, hogy a helyén maradjon, mi-kor halálos sebet kapott, aggódva kérdezte parancsnokát: „Vajon megtettem-e mindent hazámért?”

Az északi fronton 1943. január 1-én, másfél hónapi súlyos és elkeseredett harcok után a kalinyini arcvonal csapatai rohammal beveszik *Velikije Luki* vasúti csomópontot, egyúttal elvágják a nyeveli, a novoszokolnyiki, valamint a Rzsev—Vjazma vasútvo-nalakat.

Január 4-én a Délnyugati Front csapatai visszafoglalják Cser-niskovszkijt.

Nagy eredményt ér el a Vörös Hadsereg a január 12-én meg-indult offenzívában a voronyezsi fronton is: néhány nap lefor-gása alatt tíz ellenséges hadosztályt semmisít meg, *felszabadul Voronyezs, itt pusztult el a 2. magyar hadsereg.*

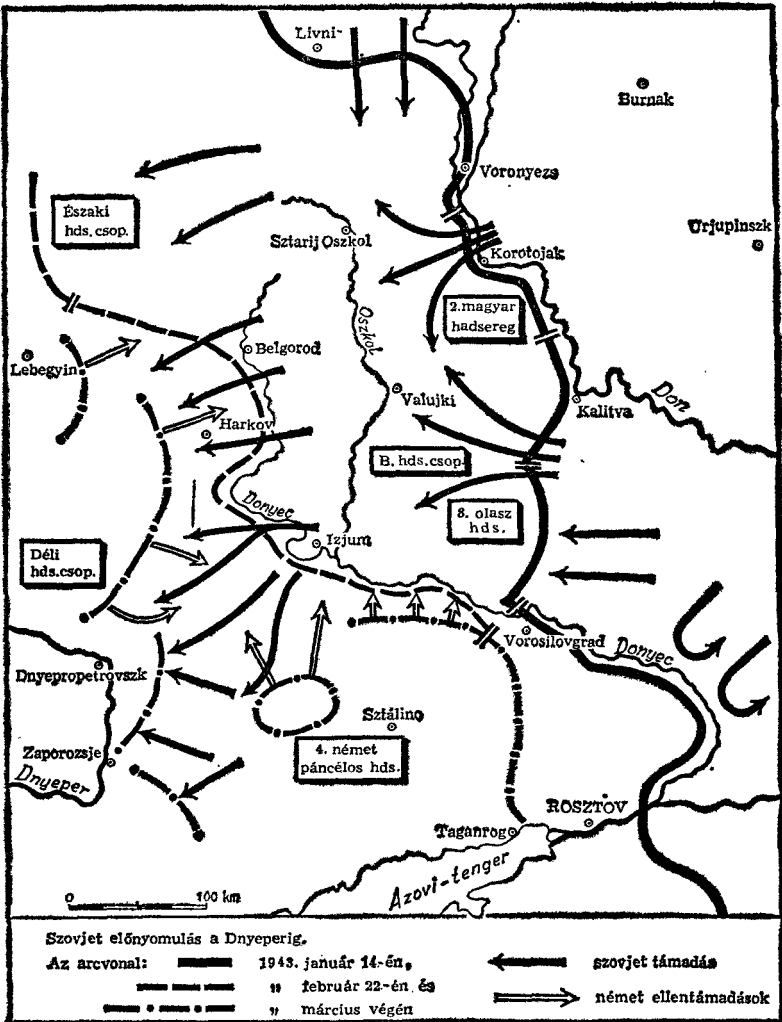
Január 11-én, egy nappal azután, hogy a Sztálingrádnál körül-zárt 6. német hadsereg Hitler parancsára nem fogadja el a szovjet főparancsnokság megadási felhívását, *Leningrád körül is fellán-golnak a harcok.* A Ladoga-tótól délre összpontosított szovjet csapatok hét napi heves harc után áttörik az ellenség mélyen ta-gozott, kiválóan megerősített erődrendszerét, átkelnek a Néva-folyón, visszafoglalják *Slüsszelburgot* és sok más helységet, de ami a döntő: január 18-án a Leningrádi Front csapatai egyesülnek a Volhovi Front csapataival, sikerül mintegy 15 kilométer széles folyosót létrehozni kelet felé, a hős város blokádján erős rést vágnak — könnyebbé válik Leningrád védőinek ellátása.

Február 3-án, egy nappal a sztálingrádi német csapatok fegy-verletétele után, a szovjet csapatok a brjanszki frontszakaszon el-vágják a Kurszk—Orjol vasútvonalat, a voronyezsi offenzíva feb-ruár 5-én visszafoglalja a Harkovtól délkeletre fekvő *Izjum* váro-sát. Február 8-án Kurszkot, másnap *Belgorodot* és *Sebekinót* sza-badítják fel a Vörös Hadsereg egységei.

Február 14-én a Don menti *Rosztov*, valamint *Vorosilovgrád* visszafoglalását adja hírül a szovjet főparancsnokság.

Heves harcok dúlnak *Harkov* körül is: a várost február 16-án — átmenetileg — felszabadítják.

Február 23-án, a Vörös Hadsereg fennállásának 25. évforduló-ján kiadott napparancsában leszögezi Sztálin:

Szovjet előretörés a Dnyeperig

„Három hónappal ezelőtt a Vörös Hadsereg haderői Sztálingrád alatt támadásba mentek át. Azóta a harci kezdeményezés a mi kezünkben van, és a Vörös Hadsereg támadó hadműveleteinek üteme és átütő ereje nem lankad. Ma a Vörös Hadsereg a tél súlyos viszonyai között 1500 kilométeres arcvonalon támad és csaknem mindenütt sikert ér el...

Megkezdődött az ellenség kiűzése a Szovjetországból...

Megváltoztak az erőviszonyok a szovjet—német arcvonalon. A dolog úgy áll, hogy a fasiszta Németország egyre inkább kimerül és gyengül, míg a Szovjetunió egyre inkább felvonultatja tartalékait és egyre erősödik. Az idő a fasiszta Németország ellen dolgozik.”

F. D. Roosevelt a következő üdvözlő táviratot küldi a Vörös Hadseregnek:

„Az Egyesült Államok népe nevében ki akarom fejezni a Vörös Hadseregnek, megalapítása 25. évfordulója alkalmából, nagyszerű, a történelemben páratlan győzelmei láttán elragadtatásunkat. A Vörös Hadsereg, az anyagban, közlekedési eszközökben és területben szenvedett óriási veszteségek ellenére, hónapokon át meghiúsította a hatalmas erejű ellenség győzelmét. Megállította Leningrádnál, Moszkvánál, Voronyezsnél, a Kaukázusban, s végül a halhatatlan sztálingrádi csatában nemcsak vereséget mért az ellenségre, hanem egyszersmind nagyarányú támadásba ment át, amely változatlanul sikeresen halad előre a front egész hosszában, a Baltikumtól a Fekete-tengerig. Az ellenség számára a kikényszerített visszavonulás sok ember, hadianyag és terület elvesztésével jár, s különösen súlyos kihatással van csapatainak harci szellemére. Ilyen eredményeket csak bölcs vezetéssel, szilárd szervezettel, megfelelő kiképzéssel rendelkező, s mindenelekőtt azzal az eltökéltséggel áthatott hadsereg érhet el, hogy saját áldozataira való tekintet nélkül legyőzi az ellenséget. Ugyanakkor ki akarom fejezni tiszteletünket a szovjet nép iránt, amelyből a Vörös Hadsereg származik, s amelyből harcosait és ellátását kapja. A szovjet nép is a háborúnak szenteli minden erejét, s hatalmas áldozatokat hoz. A Vörös Hadsereg és a szovjet nép már egészen biztosan a végső vereség útjára kényszerítette Hitler fegyveres erőit, s hosszú időre kivívta az Egyesült Államok népének lelkes csodálatát.”

Február 23-án a Kalinyini Front 56. gárdahadosztályának 254. gárda-

ezrede támadásra indul. Az első század rohama megakad az egyik fa-föld erődből jövő ellenséges tűz miatt. Ekkor *Alekszandr Matroszov* gárdista előretör az erődig és a lőrést saját testével torlaszolja el. Bajtársait Matroszov példája fellelkesíti, és rohammal elfoglalják a fa-föld erődöt.

Alekszandr Matroszovnak, a Szovjetunió Hősének nevét viseli mindörökre a 254. gárdaezred, és az 1. században névsorolvasásnál minden nap szólítják a hős gárdistát...

A Vörös Hadsereg téli offenzívája nem lankadó lendülettel folytatódik tovább. *Február végén* az Északnyugati Front csapatai Timosenko tábornok vezetésével áttörik a *demjanszki hídjóállás* 17 hónapon át épített erődrendszerét és nyolc nap alatt 2350 négyzetkilométernyi területet — 302 helységet — tisztítanak meg az ellenségtől.

Ezekben a napokban írja *Churchill Sztálinnak*: „Az, amit Önök mostanában véghezvisznek, leírhatatlan.”

Március 3-án a Vörös Hadsereg felszabadítja Rzszevet.

Churchill március 4-én a következő személyes üzenetet küldi Sztálinnak:

„1. Tekintettel arra, hogy az időjárás folytán nem volt lehetséges a Berlin elleni légitámadás, a múlt éjjel Hamburgra dobtunk le 800 tonna bombát, és jó eredményeket értünk el. Ez a légitámadás különösen erős volt, ha figyelembe vesszük, hogy a bombákat rövid idő alatt dobták le. A következő néhány hónap folyamán állandóan növelni fogjuk a légitámadások során ledobott bombák együttes súlyát, valamint a légitámadások számát; remélem, hogy a náciknak igen kegyetlen megpróbáltatásokban lesz részük, s nem lelkesednek majd annyira a háborúért, mint eddig. Termelési nehézségek előidézésén kívül rákényszerítjük őket, hogy egyre több és több eszközt vonjanak el légvédelmi ütegekre és egyéb légvédelmi intézkedésekre.

2. Fogadja legforróbb üdvözlétemet Rzssev felszabadítása alkalmából. Augusztusi beszélgetésünkben ismeretes előttem, milyen nagy jelentőséget tulajdonít Ön e pont felszabadításának.”

A Vörös Hadsereg nagy sikereit az sem tudja kisebbiteni, hogy az OKW a nyugat-európai frontról elvont tartalékokkal március elején nagy ellentámadást indít Harkov körzetében. Átmenetileg sikerül újra elfoglalnia Harkovot és Belgorodot, de nem sikerül bekeríteni az itt harcoló szovjet csapatokat, amelyek rendben

visszavonulnak a Donyec mögé, és erős védelmi állásokban meg-
hiúsítják a németek minden további előretörését.

Sz. Golikov „A szovjet hadsereg világgraszoló győzelmei a Nagy
Honvédő Háborúban” című munkájában a következőkben foglalja
össze az 1942—1943-as téli hadjárat eredményeit.

„A Vörös Hadsereg a 140 napos téli hadjárat folyamán — rend-
kívül nehéz körülmények között — közel 700 kilométert nyomult
előre nyugat felé és 480 000 négyzetkilométer nagyságú területet
szabadított fel a német területrablók uralma alól. A téli had-
járat eredményeképpen indult meg újból a hajóközlekedés a Vol-
gán és a Donon, s felszabadították és üzembehelyezték a követ-
kező fő vasútvonalakat: Sztálingrád—Povorino, Sztálingrád—Li-
haja—Vorosilovgrád, Sztálingrád—Krasznodar, Dzaugzsikau—
Rosztov, Jelec—Vjazma, Moszkva—Rzsev—Velikiye Luki.

Az 1942—1943. évi téli hadjárat folyamán a német fasiszta had-
sereg 1 193 525 katonát és tisztet veszített részben halottakban,
részben sebesültekben. A szovjet harcosok 5090 repülőgépet, 9190
harckocsit, 20 360 löveget, hatalmas mennyiségű más. fegyverzetet
és harceszközt zsákmányoltak vagy semmisítettek meg.”

„Sonnenblume” — Rommel első offenzívája, Tobruk ostroma — Angol erősítések az egyiptomi frontra — Auchinleck támadása, Rommel ellentámadása — Tobruk eleste — Montgomery a 8. hadsereg élén — Az El-Alamein-i csata — A „második front” kérdése és az észak-afrikai partraszállás — Darlan átáll az angolszászok oldalára — A németek Tuniszban — A casablancai értekezlet — Rommel utolsó offenzívája — Támadás a Mareth-vonal ellen — Győzelem Tuniszban

1941. február 3-án fontos döntés születik Hitler főhadiszállásán: haladéktalanul komoly segítséget kell küldeni az olaszoknak az észak-afrikai hadszíntérre. A vállalkozás fedőneve: „Sonnenblume” (napraforgó). 1941 tavaszán már készen áll a „Deutsche Afrikakorps”, parancsnoka Erwin Rommel vezérőrnagy, aki az 1940 május—júniusi franciaországi harcokban a 7. páncélos hadosztályt vezette. 1941. március 24-én német—olasz ellentámadás indul az észak-afrikai hadszíntéren, április 3-án az angol csapatok kénytelenek kiüríteni az utánpótlás szempontjából igen fontos Bengházi kikötőjét, négy nap múlva Rommel csapatai elfoglalják Dernát, április 27-én elérik az egyiptomi határt, másnap kezükbe kerül az első egyiptomi helység, Sollum.

Tobruk, az észak-afrikai hadszíntér legjobb kikötője, messze a német—olasz állások mögött, szilárdan angol kézben marad. A várost és a kikötőt a 9. ausztráliai hadosztály katonái védik, akiket a berlini rádió hírlead angol bemondója, lord Haw Haw gúnyosan „tobruki patkányok”-nak nevez. A német bombázók éjjel nappal támadják a várost, de a védők ellenállását nem tudták megtörni.

Alexander Clifford amerikai haditudósító a „tobruki patkányok” harcairól a következőket írja:

„A német bombavető repülőgépeknek a támadások célpontjáig alig 20 km-t kellett repülniük. Az ausztráliaiak a várostól délre eső leg-
szélső állásokban jól hallották, hogy El Adem repülőterén már be-
melegítik a német bombavetőgépek motorjait, mielőtt támadásra in-
dulnak...

Tobruk védői ritkán vagy soha nem aludtak úgy, hogy fedél lett volna a fejük felett... Ivóvizük nagyon kevés volt, és ami volt, az is mindig állott és dohos... Az élelmiszer éppen csak arra volt ele-
gendő, hogy testi erőiket épségben fenntartsák; nagy részben fehér
pilulák alakjában küldött vitamin-készítmények segítségével. Havon-
ként egyszer nagyobb sörküldemény is érkezett a védők számára, és
ez volt egyhangú életük legnagyobb boldogsága. Egy alkalommal olyan
bőséges küldemény jött, hogy a parancsnok kettős adag kiosztását
rendelte el. Ez olyan hangos örömet keltett a védők soraiban, hogy
amikor az olaszok ezt meghallották, megkettőzték őrüket és éjszakai
tüzérségi zárótűzet rendeltek el, mert »mit lehet tudni, hátha támadnak
ezek a bolond angolok«...

1941. július 6-án — mint előzőleg már említettük — az angol
miniszterelnök Auchinleck tábornokhoz levelet intéz. Felhívja
figyelmét arra, hogy az Intelligence Service jelentése szerint ko-
moly olasz utánpótlást észleltek Líbiában, ugyanekkor a német
utánpótlás kevés, ha éppen nem semmi; de *orosz összeomlás ese-
tén gyorsan hátrányosan megváltozhat a helyzet, anélkül, hogy
Angliában csökkenne az inváziós veszély.* Churchill megígéri,
hogy a légierő utánpótlása folyamatos lesz, a sivatagi angol had-
sereg két-három hónapon belül megszerezheti a légifölényt; ha
azonban a Szovjetunió összeomlik, tekintélyes német légierők
szabadulnak fel az afrikai front számára, és ha nem kísérlik meg
Angliában az inváziót, szeptemberre övük lesz a sivatagban a légi-
fölény...

De egyelőre ilyen veszély nem fenyegeti Angliát, sem a brit
szigetekén, sem az észak-afrikai hadszíntéren. A Luftwaffe had-
műveleti parancsnoksága 1941 *augusztusi* jelentésében leszögezi:
„A Luftwaffe megerősítése a földközi-tengeri térségben lehetet-
len mindaddig, amíg keleten nem érnek véget a hadműveletek...”

1941. november 18-án a 8. angol hadsereg Auchinleck tábornok
vezetése alatt 800 páncélossal, 1000 repülőgéppel és 100 000 em-
berrel támadásra indul. Az offenzíva rendkívül súlyos áldozato-
kat követel az angol páncélos és gyalogsági egységektől, de mind-
össze annyi eredménnyel jár, hogy Tobruk felszabadul.

Az angol hadvezetőség gondjait növeli az, hogy Hitler 1941 de-

cemberében, amikor az európai keleti fronton az időjárási viszonyok tétlenségre kényszerítik a légierőket, a 2. légi flottát a Földközi-tenger térségébe küldi; az egész déli hadművelleti térség főparancsnoka Kesselring repülő tábornok lesz.

A 2. német repülőflotta repülői jelentős veszteségeket okoznak a brit haditengerészetnek, elsüllyeszti a földközi-tengeri flotta számos egységét, éjjel-nappal támadják Málta szigetét és Rommel csapatainak utánpótlását, ha nem is teljes mértékben, de valamennyire biztosítani tudják.

1942. január 3-án Hitler a Földközi-tenger térségében folyó harcokról a következő tájékoztatást nyújtja *Oshima berlini japán nagykövetnek*:

„Erős tengeralattjáró és légi kötelékeket vezényeltem a földközi-tengeri térségbe, de hetekbe és hónapokba fog kerülni, míg ezek az erők bevetésre készek lesznek. Sajnos, a vasúti összeköttetés Olaszországgal nagyon korlátozott, és minthogy havonta 1 millió tonna szén kell küldenünk Olaszországnak, más célra, hadianyagszállításra csak kevés szerelvény áll rendelkezésre.

Úgy tervezzük, hogy egészben véve a Földközi-tengerre 51 tengeralattjárót küldünk. Sajnos, az Észak-Afrikába irányuló utánpótlás nagy része elveszett, minthogy az olaszok nem tudták az utánpótlási vonalakat megfelelően biztosítani. Ez volt az egyedüli oka Rommel visszavonulásának. Feszült helyzet állt elő, de várható a javulás. A veszteségek a körülményekhez képest csekélyek voltak, a 60 000 főnyi Afrikakorps vesztesége körülbelül 5000 főre rúgott.

Tizennégy nappal ezelőtt végre ismét sikerült páncélosokat átvinni. Nápolyban 120 tank áll elszállításra készen. Remélhető, hogy néhány héten belül annyi páncélost lehet Afrikába átvinni, hogy Rommel az angolokat ismét keményen meg tudja ragadni.

Nem adjuk fel az észak-afrikai harcot — hangsúlyozza Hitler. — Az angolok utánpótlási vonalai meghosszabbodtak, az angol légitevékenység máris jelentősen csökkent, ellenben a mienk állandóan emelkedik.”

1942 január utolsó tíz napja Rommel újabb offenzívájának jegyében zajlik le. Az Afrikakorps elfoglalja *Agedabiát*, de döntő sikert nem tud elérni. Az offenzíva után Rommel Hitler keletporoszországi főhadiszállására, Rastenburgba repül és a Wehrmacht főparancsnokságától két páncélos hadtestet kér.

Halder vezérkari főnök gúnyosan mondja: „Jó, megadjuk, de hogyan fog gondoskodni az utánpótlásról?”

Rommel gögösen válaszol: „Az nem az én dolgom.”

Az igazság az, hogy a német hadvezetőség 1942 elejétől kezdve képtelen Rommelnek számottevő segítséget nyújtani; a keleti fronton minden páncélosra és repülőgépre égető szükség van.

A német—olasz hadvezetőség az új sivatagi hadjárat mellett nagy *előkészületeket* tesz a legfontosabb angol földközi-tengeri sziget, *Málta elfoglalására*. A hadműveleti terv fedőneve „*Herkules*”. A német—olasz légierők 1942 első hónapjaiban sorozatos, meg-megújuló légitámadásokat intéznek a sziget ellen. Április 8-án már a *kétezredik légiriadót* jelzik a szigeten a szirénák, de az angol helyőrség kitart.

Görlitz német katonai szakértő az észak-afrikai front eseményeit vizsgálva megállapítja, hogy a *földközi-tengeri probléma megoldásának lehetőségét* — vagyis az angolok kiszorítását e térségből, a Szuezi-csatorna elfoglalását, a közel-keleti olaj megszerzését — *eljátszották akkor, amikor kudarcba fulladt az oroszországi hadjárat*.

Rommel feltétlenül bízik a jól felszerelt és a sivatagi háborúban immár nagy haditapasztalatokat szerzett Afrikakorps csapataiban, és *május 26-án új offenzívát indít* mintegy 130 000 főnyi seregével. Az 5 és 7,5 cm-es ágyúkkal felszerelt német páncélosok mennyiségben és minőségben jóval felülmúlják az angol páncélosokat, a 7,5-es „General Grant” típusú amerikai tankokból pedig még csak az első szállítmány érkezett meg az afrikai hadszíntérre.

Az angol és szövetséges seregek mélyen tagozott, sakktáblaszerű védelmi állásokat építenek ki, de hiába harcolnak, a fölényben levő német—olasz csapatok támadása lassan tért nyer. E harci periódus legsúlyosabb csapása az angolokra *Tobruk eleste*. A város és a kikötő *június 21-én kerül a németek kezébe*, a hadizsákmány óriási, egyebek között 10 000 köbméter motorolaj, valamint 30 000 ember számára három hónapig elegendő élelem...

Tobrukért Rommel megkapja Hitlertől a marsall-botot, bár — amint emlékirataiban írja — egy friss hadosztálynak jobban örült volna.

Churchill miniszterelnököt Washingtonban éri a tobruki vereség híre. Az újságírók előtt igyekszik csökkenteni a kudarc nagyságát és következményeit, mindössze annyit ismer el, hogy „Tobruk elvesz-

tése bizonyos mértékig nyugtalanító esemény”, de bizalmas környezetben később megmondja: azóta, hogy az amerikai szabadságharcban Burgoyne tábornok letette a fegyvert Saratogánál az amerikaiak előtt, angol ember Amerika földjén nem érezte olyan rosszul magát, mint ő akkor, 1942. június 21-én...

Június 28-án Ciano a következőket jegyzi fel naplójában: „A hadműveletek Líbiában igen gyors ütemben folynak. Mersza Matruh elesett. Az út a Nilus-delta felé nyitva áll.”

Az új angol védelmi vonal El Alameinnél, Alexandriától mindössze 80 km-re húzódik. 1942 június utolsó napjaiban Kairóban az angol nagykövetségen és a közel-keleti hadsereg főparancsnokságán elégetik a bizalmas iratokat, az amerikai katonai összekötő-csoport Kartumba, Szudán fővárosába teszi át székhelyét...

Július elsején díszes egyenruhában, vadonatúj hadilobogókkal, zenekarokkal megérkezik az egyiptomi frontra Mussolini. Magával hozza hófehér paripáját, hogy annak hátán vonuljon be az egyiptomi fővárosba... Július 2-án Mussolini távirati utasítást küld Cionónak, hogy kezdjen tárgyalásokat a németekkel Egyiptom jövője tekintetében. Ő azt szeretné, ha Rommel lenne Egyiptom katonai parancsnoka, mellette egy olasz a polgári megbízott. Ciano jelöltje Mazzolini, az utolsó kairói olasz követ. Hitler Rommel jelölésével egyetért, de az olasz megbízott kijelölésének kérdésében nem ad végleges választ.

Ciano naplójának július 6-i bejegyzése merő egy panasz a németek líbiai „viselkedése” miatt. Katonai körökből nyert megbízható értesülései szerint Afrikában minden zsákmányt németek kaparintanak meg, és jaj annak, aki a zsákmányhoz közelít. Az egyetlen olasz, akinek jócskán jutott a zsákmányból, Cavallero volt, az olasz hadsereg vezérkari főnöke. Ő repülőgépen küldte haza a holmikat. Ezt az információt Ciano Cesero kapitánytól, a légügyi hivatal vezetőjétől kapta. Lehet, hogy Cavallero nem nagy stratégia — jegyzi meg Ciano —, de ha zsákmányról van szó, még a németeket is rászedi.

Mussolini három hétig vár, július 28-án megúnja a céltalan várakozást és visszarepül Rómába. A kairói bevonulás egyelőre elmarad...

Az Afrikakorps nagy utánpótlási nehézségekkel küzd, a havi 60 000 tonnára rúgó szükségletnek alig egyötödét tudják tengeren és légi úton biztosítani.

Rommel azt javasolja, hogy vonuljanak vissza Sollumig és ott készüljenek fel az új offenzívára; Hitler ezt a javaslatot nem fogadja el és utasítást ad, hogy folytassák az előkészületeket a Kairo és Alexandria ellen indítandó támadásra — ott, ahol most áll az Afrikakorps.

Ezalatt az angolok kiválóan kiépítik *El Alamein* és a *quattarai* járhatatlan horpadás között állásaikat. A közel-keleti brit haderők új főparancsnoka *Alexander* tábornok lesz, az egyiptomi sivatagban harcoló 8. hadsereg élére pedig *Bernard Montgomery* tábornok kerül.

Augusztus 30-án Rommel még egyszer támadásra sorakoztatja a német—olasz csapatokat, a 15. és a 21. német, valamint a Littorio és az Ariete olasz páncélos hadosztályt, továbbá a 30. német könnyű hadosztályt és Ramcke tábornok ejtőernyős hadosztályát. Ez utóbbi a Nilus deltájának megszállását kapja feladatul, míg az 1. páncélos hadosztálynak Alexandriát kell délről megrohamoznia.

Montgomery jól felkészíti csapatait és arra kényszeríti az ellenséget, hogy ott ütközzenek meg, ahol a 8. hadsereg szempontjából a harc a legkedvezőbbnek ígérkezik. *Rommel tábornagy támadása kudarcba fullad.* A harc alakulásában jelentős szerepet játszik az angol légierő, mely Adam Halfánál, első ízben a második világháború során, *bombaszőnyeget* zúdit a felvonuló német—olasz tankokra. Rommel a szőnyegbombázás után döbbenten jegyzi fel naplójában: „Mi lesz, ha az angol—amerikai légierő ezt a módszert alkalmazza majd otthon, Németországban is?”

Súlyos hátrányt jelent Rommelnek az, hogy közvetlenül az offenzíva megindulása előtt a tobruki kikötő közelében egy angol tengeralattjáró elsüllyeszt egy 7000 tonnás tankhajót, az Afrikakorps üzemanyag utánpótlásával.

Az angol légierő által megtizedelt német—olasz páncélosok rohama a támadás negyedik napján 20 km-re Alexandriától végleg megakad. *Nehring tábornok*, az Afrikakorps vezénylő tábornoka, súlyosan megsebesül, a 21. páncélos hadosztály parancsnoka. *Bismarck* elesik, a megmaradt páncélosok csak a legnagyobb nehézségek árán tudják elérni kiinduló állásaikat.

Montgomery meglegszik a támadás visszaverésével, nem üldözi az ellenséget; első célját elérte, Egyiptom biztonságban van, most erőt gyűjt, hogy a lehető legkedvezőbb időpontban megkezdje rég tervezett döntő offenzíváját.

Rommel visszatér Németországba, még mindig nagy nimbusz övezi, és a külföldi sajtótudósítók részére rendezett sajtókonferencián, október 3-án gőgösen kijelenti: „Kezünkben tartjuk Egyiptom kapuit és nem szándékozunk tétlenek maradni. Még kevésbé gondolunk arra, hogy visszavonuljunk arról a pontról, ahol most állunk. Mindenki biztos lehet felőle, hogy a kivívott eredményeket biztosan tartjuk kezünkben.”

De októberben már javában folynak a „Torch” („Fáklya”, az angol—amerikai csapatok észak-afrikai partraszállásának fedőneve) előkészületei, és Montgomery újabb támadásra készül. Október 23-án késő este megérkezik Londonba a közép-keleti brit haderők főhadiszállásáról az egyszavas távirat: „Zip!” A támadás megindult.

Churchill táviratban közli Roosevelttel amerikai elnökkel: „A csata Egyiptomban megkezdődött... Azok a Shermann-tankok és önműködő fegyverek, melyeket azon a sötét tobruki reggelen Ön adott nekünk, méltó szerepet fognak játszani.”

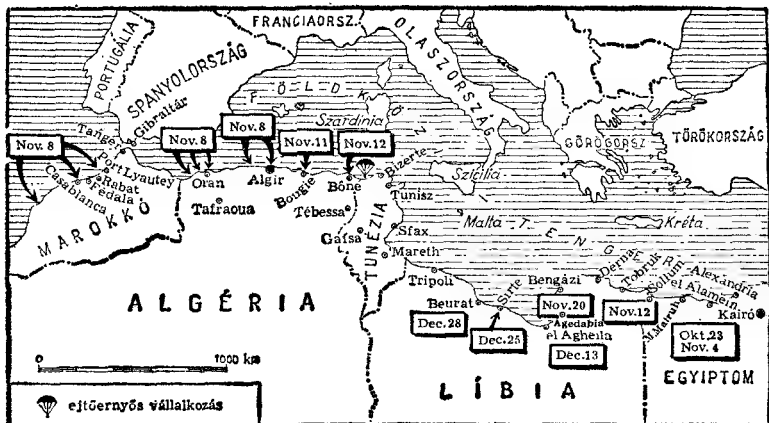
Ezalatt El-Alameinnél 1000 brit ágyú irtózatosszerűen zúdul az Afrikakorps és az olasz sivatagi hadsereg állásaira, majd az utászok megindulnak, hogy utat nyissanak az aknamezőkön a páncélosok előtt.

A 8. hadsereg támadása váratlanul éri a német—olasz csapatokat, Rommel nincs a hadseregnél, a szeptemberi kudarc után Hitler parancsára elment üdülni Ausztriába, a Semmeringre. Stumme tábornok, Rommel helyettese, kevéssel a csata megindulása után elesik, Thoma tábornok, Stumme utódja, még új ember az egyiptomi fronton. Hitler október 24-én az éjszakai órákban telefonon utasítja Rommelt: azonnal repüljön Afrikába és vegye át újra az Afrikakorps főparancsnokságát.

Rommel másnap már Egyiptomban van, de ő sem tud segíteni. Montgomery a front északi szárnyára vonja a német—olasz főerőket, ezután délen, titokban felvonult roham-hadosztályaival váratlanul támadásba lendül, és az El-Alamein-i csata megindulásának 12-ik napján, november 4-én, döntő áttörést erőszakol ki.

Rommel az áttörés után már csak azzal törődik, hogy hadseregének roncsait mentse és Hitler utasítása ellenére parancsot ad a teljes visszavonulásra.

Ciano 1942. november 5-i naplójegyzete: „A libiai front összeomlott. Mussolini telefonált kora reggel, hogy halasszuk el Kállay

Az észak-afrikai hadszíntér 1942. okt. 23—dec. 28-ig. A bekeretezett dátumok jelzik az angol—amerikai erők előnyomulásának menetét

római látogatását. Valóban, ez nem az a pillanat, amikor vendéget lehet fogadni. Később láttam a Ducét a Palazzo Veneziában. Sápadt, arca elkínzott, fáradt, de valamennyire megőrizte egyensúlyát. A helyzetet komolynak ítéli, de azt reméli, hogy az angolokat meg lehet állítani a Fukra Al-Quattara-i vonalon...”

Churchill november 5-én a következőket közli Sztálinnal: „Megígérttem, hogy tájékoztatni fogom Önt, amikor hadseregünk Egyiptomban döntő győzelmet arat Rommel felett. Alexander tábornok most közli, hogy az ellenség frontját áttörték, és hogy az ellenség fejvesztetten vonul vissza nyugati irányban.” Három nappal később Sztálin a következő üzenetet kapja Churchilltől: „Ez idő szerint a hadifoglyok száma 20 000 fő; a zsákmányolt harckocsik száma 350; az ágyúké 400; a gépi szállító eszközöké — több ezer. Előretörő, mozgó erőink Mersza-Matruhtól délre vannak. A nyolcadik hadsereg előrenyomul.”

Churchill a „The Second World War” című könyvében az El-Alamein-i csatáról szóló fejezetet a következő, kissé túlzó értékeléssel zárja le: „Alamein előtt soha nem arattunk győzelmet. Alamein után soha nem szenvedtünk vereséget.”

November 7-én megkezdődik a „Torch”, azaz a „Fáklya” hadművelet, az észak-afrikai partraszállás.

Néhány szót az előzményekről: 1942 júniusában Roosevelt és Churchill Washingtonban megvitatta a háborús helyzetet és a „második front” létrehozásának kérdését. E ponton komoly nézeteltérés mutatkozott Roosevelt és Churchill álláspontja között. Az amerikai elnök kész volt teljesíteni az angolszász szövetségesek részéről a Szovjetuniónak tett ígéretet, mely szerint még 1942-ben létrehozzák a második frontot — Európában, Franciaországban. Churchill ezzel szemben — nem utolsósorban a Szovjetunió gyengítésének be nem vallott célzatával — előbb Észak-Afrikában óhajtotta a helyzetet stabilizálni, hogy utána a szövetségesek partra szállhassanak Európában, de nem Franciaországban, hanem a Balkánon. Churchill azzal érvelt, hogy a Balkán, tekintettel az egyre erősödő görög és jugoszláv partizánmozgalmakra, kiválóan alkalmas a szövetséges invázióra. Továbbá: a balkáni invázió sikere esetén lényegesen megrövidül az összekötő útvonal a Szovjetunió és a nyugati szövetségesek között, sőt esetleg arra is lehet gondolni, hogy délről rendítsék meg Hitler keleti frontját, végül, de nem utolsósorban: szükséges, hogy az ellenség összeomlásának pillanatában az angol—amerikai seregek legyezőszerűen foglaljanak állást a közép-európai államok és a Szovjetunió között.

Az észak-afrikai partraszállás terve tulajdonképpen kompromisszum volt az angol és az amerikai álláspont között. Churchill 1942 augusztusában kijelentette, hogy ez a második front legjobb módja 1942-ben, ez lehet az egyetlen és méreteit tekintve jelentős hadművelet az Atlanti-óceán felől.

A szovjet kormányt érthetően megdöbbenette ez az állásfoglalás, és 1942. augusztus 13-án kelt memorandumában teljes nyíltsággal szögezte le: „A szovjet főparancsnokság nyári és őszi hadműveleteinek tervét az európai második front 1942-ben megvalósuló létrehozására számítva dolgozta ki. Könnyű megérteni, hogy Nagy-Britannia kormányának lemondása az európai második front létrehozásáról — erkölcsi csapást jelent az egész szovjet közvéleményre, amely számított a front létrehozására, megnehezíti a Vörös Hadsereg helyzetét a fronton, és árt a szovjet főparancsnokság terveinek.”

Visszatérve a „Fáklya” előkészületeire: az észak-afrikai francia tisztikar jelentős része — az 1940 júliusi oráni angol—francia tengeri ütközet után — angol ellenes volt ugyan, de Amerika hadbalépése után nem utasította el az angolszászokkal való együttműködés lehetőségét. Hozzájárult e magatartáshoz az is, hogy még

a fasisztabarát francia politikusok és tisztek is kénytelenek voltak észrevenni, hogy *Hitler* az új Európa kialakításában nem óhajtja a franciák részvételét, *Franciaországot nem tekinti olyan európai nagyhatalomnak, melynek a legfontosabb kérdések eldöntésében komoly szava lehet.*

Így érthető, hogy amikor a „Fáklya” terv előmunkálatai megkezdődnek és a vichyi, valamint a marokkói és algériai amerikai diplomaták puhatolózó lépéseket tesznek annak felderítésére, hogyan fogadnák az észak-afrikai francia polgári és katonai vezetők a szövetségesek partraszállását, nem találnak elutasításra.

Maga *Weygand marsall*, az észak-afrikai csapatok főparancsnoka, a következőképpen körvonalazta álláspontját: „Ha az amerikaiak egy hadosztállyal jönnek, akkor lövetnék rájuk, de ha egy egész hadsereggel szállnának partra, akkor tárt karokkal fogadnám őket.”

Ami pedig a többi észak-afrikai katonai vezetőt illeti: *Juin tábornok*, Algír katonai parancsnoka, *Béthouat tábornok*, Casablanca parancsnokának helyettese, valamint több magasrangú tiszt az előzetes, titkos megbeszéléseken *teljes támogatást ígér.*

Közel fél évi előkészület után — szinte ugyanabban az időben, amikor Montgomery csapatai támadásra indulnak El-Alameinnél, amerikai és angol kikötőkből, erős hadiflotta-kísérettel, kifutnak az első csapatszállító-hajók, hogy az Atlanti-óceán közepén találkozzanak.

Kilenc amerikai és négy angol hadosztályt szállít Gibraltár felé ez a mintegy 800 hajóból álló flotta.

A „Fáklya” leplezése kiválóan sikerül. A hadművelet parancsnokának, Dwight Eisenhower amerikai tábornoknak londoni főhadiszállásáról célzatosan *olyan hírek szivárognak ki*, hogy *nagyarányú norvégiai invázió* tervén dolgoznak, később pedig az a hír terjed el, hogy a szövetségesek *Dakarban akarnak partra szállani.* A német hírszerzők ezt jelentik az OKW-nak.

A német hadvezetőség, amint értesül a nagy inváziós hajóraj gyülekezéséről az Atlanti-óceánon, szinte valamennyi harc képes tengeralattjáróját az Azori-szigetek és Madeira körül vonja össze, hogy *megakadályozza a Dakar ellen irányuló hadműveletet.* Felmerül az az eshetőség is, hogy a szövetséges flotta Dél-Franciaország ellen támad, vagy talán esetleg Kréta szigetét akarja visszafoglalni, sőt arra is gondolnak, hogy Máltának szeretnének az angolok bőséges utánpótlást eljuttatni. Az észak-afrikai partraszáll-

lás lehetőségét azonban — a szövetségesek szerencséjére — számításba sem veszik a Wehrmacht főparancsnokságán.

November 5-én Eisenhower tábornok megérkezik Gibraltárba, ott üti fel főhadiszállását. A „Fáklya” hadművelet szinte óramű pontossággal halad — egészen a partraszállás pillanatáig. Az amerikaiak az előzetes tárgyalások alapján diadalkapukat, virágessőt várnak, de bizonyos mértékig csalatkozniuk kell.

Algírban november 7-én éjjel tájban Murphy amerikai konzul felkeresi Juin tábornokot és közli vele, hogy a szövetséges csapatok partraszállása néhány órán belül megkezdődik, Juin vegye át az észak-afrikai francia csapatok főparancsnokságát. Minderre már hetekkel előbb megvan a részletes terv, de az utolsó pillanatban egy váratlan esemény megzavarja a végrehajtást. Az történt ugyanis, hogy Darlan admirális, a legtekintélyesebb vichyi katonai vezető, november 5-én váratlan visszaérkezett Algírba — gyermekparalízisben megbetegedett fiának meglátogatására — és Juin tábornok Darlan jelenlétében nem meri végrehajtani tervét. Hosszas tanácskozás után Murphy amerikai konzullal abban állapodnak meg: magukhoz hívják Darlant és feltárván előtte a helyzetet, csatlakozásra szólítják fel.

Éjjel két órakor Juin tábornok telefonon arra kéri Darlan admirálist, hogy sürgősen jöjjön el a lakására, fontos közölni valója lenne.

Darlan admirális közismert angolelleanes érzelmeiről. 1940 júniusának végén — a fegyverszünet aláírása után — megakadályozza, hogy a francia flotta angol vagy kanadai kikötőbe fusson be, ezzel kiteszi a flottát annak a veszélynek, hogy Hitler kezébe kerül. 1942 nyarán hozzájárul, hogy Rommel seregei Tuniszon keresztül kapjanak utánpótlást. Az 1942-es őszi harctéri események, Rommel kudarcba fulladt augusztus végi támadása, továbbá a sztálingrádi harcokról érkező hírek hatására kezd csak megváltozni Darlan magatartása. Most, 1942. november 7-ről 8-ra virradó éjszaka, amikor Juin tábornok és Murphy konzul közlik vele, hogy a szövetséges csapatok néhány órán belül partra szállnak Marokkóban és Algírban, Darlan habozik, hogy átálljon-e a szövetségesek oldalára?

Miközben folyik a tárgyalás, Vichy ellenes francia fiatalok körülveszik a házat, minden kijáratot elzárnak; Darlan admirális fogoly.

Egy óra múlva változik a helyzet. A helyi mozgó gárda alaku-

latai szétverik a Vichy ellenes francia fiatalokat, behatolnak a villába, letartóztatják Murphys és a kíséretében levő amerikai diplomatákat. Juin tábornok és Darlan admirális együtt mennek az algíri főparancsnokságra.

Darlan reggel 7 óra 30 perckor táviratban értesíti Petain tábornagyot: *amerikai és angol csapatok több helyen partra szálltak, az algíri helyőrség parancsot kapott az ellenállásra.*

Délután 5 órakor, amikor az amerikai csapatok behatolnak a városba, Darlan felhatalmazza Juin-t, hogy kezdjen tárgyalásokat a megadás feltételeiről.

Este 7 órakor az algíri francia csapatok megszüntetik a tüzelést, a város amerikai kézbe kerül. Juin tábornok átveszi a francia csapatok főparancsnokságát, Darlan admirális az amerikaiak foglya.

De Orannál és Casablancánál sem fogadják tárt karokkal a szövetségeseket, a partvédő ütegek tüzet nyitnak az angol—amerikai flottára.

Közben Algírba érkezik a német fogságból megszökött Giraud tábornok, akit az angolok és az amerikaiak az észak-afrikai francia főparancsnok tisztségére jelöltek. E ponton ismét kellemetlen meglepetés éri a szövetségeseket: az észak-afrikai francia tisztikar rendkívül hűvösen fogadja Giraud-t.

Ezalatt Clark amerikai tábornok Eisenhower főparancsnok megbízásából tárgyalásokat kezd Darlannal. Felajánlja neki Észak-Afrika főbiztosi tisztségét, ha a szövetségesek mellé áll. Darlan még mindig nem tud dönteni. November 11-én Clark elunja a huzavonát és fél órai gondolkodási időt ad Darlannak.

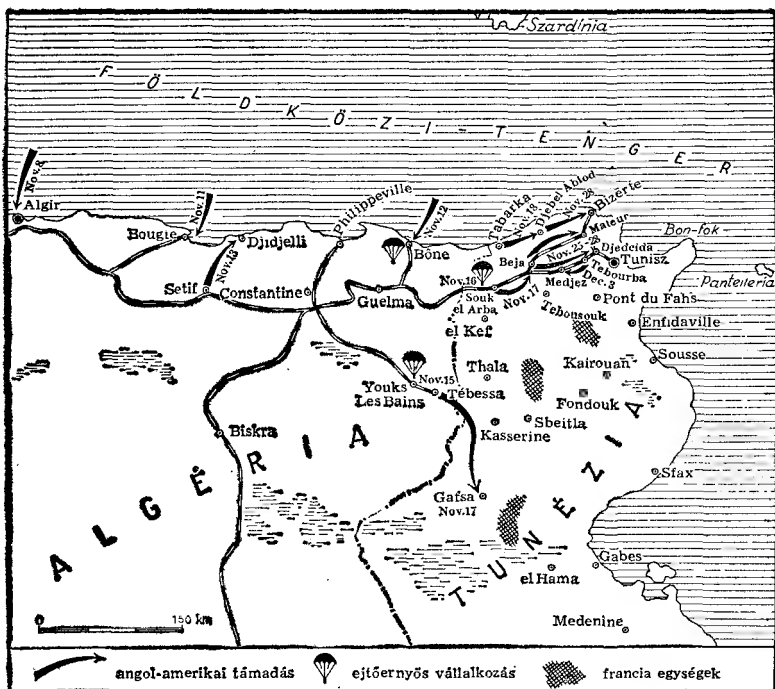
Darlan a fogság helyett a főbiztosi pozíciót választja. Kiadja a „tüzet szüntess” parancsot, a Toulonban állomásozó flottának pedig meghagyja: vagy fusson ki a tengerre, vagy ha ez nem lehetséges, akkor minden eszközzel akadályozzák meg, hogy a francia hadihajók német kézre kerüljenek.

Darlan „tüzet szüntess” parancsa után *megszűnik a harc Oránban és Casablancában.*

Churchill 1942. november 13-án Sztálinhoz intézett személyes és bizalmas üzenetében a következőket írja: „A »Fáklya« szépen lobog, és Eisenhower tábornok, valamint a mi parancsnokaink erősen reménykednek abban, hogy kiharcolják a Francia-Észak-Afrika feletti teljes ellenőrzést s a tuniszi kiszögellésben megteremtik a légifölényt.”

A „Fáklya” azonban mégsem lobog olyan szépen, mint Churchill írja, *Tuniszban a németek erősen megvetik a lábukat.*

A német hadvezetőség ugyanis, miután meglepetéséből felocsúdott, azonnal ellenakcióba kezd, és alig 24 órával az észak-afrikai szövetséges invázió megindulása után, *november 9-én*, légiúton szállított első német őrszázlójak birtokukba kerítik Tunisz egyik legfontosabb repülőterét, El-Aouimot, majd néhány nap leforgása alatt a Tunisztól alig 200—250 km-re fekvő Szicíliából erős, nagy létszámú német—olasz egységek érkeznek Tuniszba és elfoglalják a legfontosabb repülőtereket és kikötőket. A német—olasz csapatokat, Hitler parancsára, a legmodernebb, legújabb páncélosokkal, „*tigris*”-ekkel látják el. A német hadvezetőség igen nagy

A tunéziai hadszíntér 1942 nov.—dec.-ben

jelentőséget tulajdonít a tuniszi hídfőnek, ezért Tuniszba küldi a *Hermann Göring elit ejtőernyős hadosztály* egyes részeit is.

A német—olasz ellenakció második része: 1942. november 12-én végrehajtják a már régóta előkészített „Attila” tervet: német és olasz csapatok megszállják Dél-Franciaországot és Korzikát, a vichyi kormány lemond, *Pierre Laval*, a hírhedt tengelybarát politikus kerül az új bábkormány élére. November 22-én a németek kézre akarják keríteni a touloni hadihajókat, de a francia tengerészek elsüllyesztenek hajóikat; 14 tengeralattjáró, 28 torpedóromboló és 10 cirkáló, mintegy 225 000 tonna űrtartalommal, a tenger fenekére jut.

Hitler nem érte el célját.

A libiai és kirenaikai sivatagban ezalatt a 8. angol hadsereg fáradhatatlanul üldözi Rommel Afrikakorpsát, mely ismét és ismét megpróbál szilárd védelmi vonalat kialakítani, de Montgomery előrenyomulását csak késleltetni tudja, megállítani nem. Január 23-án Montgomery elfoglalja Tripoli kikötőjét, február 4-én a 8. hadsereg átlépi a tunéziai határt. Rommel a kiválóan megerősített Mareth-vonal mögött sorakoztatja fel a csaknem két esztendő sivatagi háborúban megedződött Afrikakorps egységeit, melyek Tuniszban egyesülnek von Arnim csapataival. 1943 február elején negyedmilliós német—olasz sereg áll szemben az Eisenhower főparancsnoksága alatt álló amerikai, angol és szabad-francia seregekkel. Az erőviszonyok a szárazföldön nagyjából egyenlők, de a tengeri és légi fölény a nyugati szövetségeseké.

A „Fáklya” eredménye: Algéria és Marokkó szilárdan a szövetségesek kezére kerül; a negatív oldal: Tuniszban az angolszászok elkésnek, a tengelyhatalmak haderőinek sikerül erős hídfőállást kiépíteniük. Az eredeti terv szerint 28 nap alatt egész Francia-Észak-Afrikát el kellett volna foglalniuk, 1942 november végén azonban még semmi remény sincs a hadműveletek gyors befejezésére. Eisenhower tengerészeti segédtsíjtje 1942. december 6-án keserűen jegyzi fel naplójába: „A tuniszi hadjárat első menetét elvesztettük.”

Az észak-afrikai hadszíntér azonban másodrangú fontosságú: a „fáklya”-t, amelynek Churchill szerint helyettesítenie kellett volna az európai második frontot, segíteni a Vörös Hadsereget, 1943 elején a keleti front alakulása segíti magasan lobogni...

Az Afrikakorps harcait jelentős mértékben befolyásolják a keleti front eseményei. Rommel hiába repül 1942 november végén

a kelet-poroszországi Rastenburgba, a vezéri főhadiszállás legsúlyosabb gondja akkor az, hogy Sztálingrádnál a 6. német hadsereget a Vörös Hadsereg körülzárta; ott van szükség elsősorban segítségre, az afrikai front egyelőre nem kaphat több katonát, harci eszközt.

Miután pedig 1943. február 2-án az utolsó német harci egység is leteszi a fegyvert Sztálingrád romjai között, Hitler a 6. hadsereg helyére szervezett új sereget magától értetődően nem Észak-Afrikában, hanem a keleti fronton dobja harcba. A sztálingrádi győzelem után a szovjet csapatok a front egész hosszában, Leningrádtól Kaukázusig támadásba lendülnek, súlyos csapásokat mérnek a német csapatokra és csatlósaikra. Az 1943. január 12-én megindult doni offenzíva során megsemmisítő vereség éri a 2. magyar hadsereget, valamint a keleti frontra küldött és a magyarokhoz hasonlóan nehéz fegyverekkel, téli ruházattal alig ellátott olasz csapatokat is.

A tengelyhatalmak szempontjából tehát a harctéri helyzet Észak-Afrikában és a keleti fronton rendkívül kedvezőtlen 1942—1943 telén. Fokozni a támadások erejét, pillanatig sem hagyni nyugtot az ellenségnek, a keleti fronton végrehajtott hatalmas szovjet támadó hadműveletek után végre már Nyugaton is megfelelő nagy erővel rohamra indulni Hitler és Mussolini seregei ellen, megteremteni a megígért második frontot Nyugat-Európában — ezt várják a szabadságszerető tíz- és százmilliók Párizstól Athénig, Moszkvától Londonig és Washingtonig. De mit tesznek ezzel szemben a nyugati szövetségesek?

Az észak-afrikai Casablancában 1943. január 14-én összeül Roosevelt amerikai elnök és Churchill angol miniszterelnök, hogy katonai tanácsadóikkal meghatározzák azokat a hadműveleteket, amelyeket az *amerikai és brit fegyveres erőknek végre kell hajtaniuk 1943 első kilenc hónapja folyamán.* A tíz napig tartó tanácskozás eredményét január 27-én levélben közlik a szovjet kormányval. Kifejezik azt a véleményüket, hogy az *angolszász hadműveletek*, a Vörös Hadsereg hatalmas támadásával együtt, *1943-ban térdre tudják kényszeríteni Németországot.* „Legközelebbi szándékunk az, hogy megtisztítsuk Észak-Afrikát a tengelyhatalmak erőitől, tengerészeti és légi támaszpontokat hozunk létre.”

Sztálin miniszterelnök három nap múlva válaszol a nyugati szövetségesek üzenetére. Megköszönvén Roosevelt és Churchill „közös baráti üzenetét” a következőket írja: „Az Önök által Német-

ország tekintetében elfogadott határozatokat olyan feladatként értelmezve, amely Németország szétzúzását tartja szem előtt az 1943-ban Európában létrehozandó második front útján, *hálás lennék Önöknek, ha közölnék az e téren konkrétan tervbe vett hadműveleteket és végrehajtásuk tervezett időpontjait.*"

(Sztálin üzenete a diplomácia finom nyelvéről lefordítva köznapi nyelvre: ez így nagyon szép, de mikor kerül sor a második front megteremtésére Nyugat-Európában?)

Churchill a Roosevelttel folytatott tanácskozás után — 1943. február 12-én — közli Sztálinnal: az angolszász hatalmak a legközelebbi jövőben három harci feladatot óhajtanak megoldani:

1. *A Kelet-Tunéziában levő német és olasz csapatokat április folyamán, ha nem előbb, megsemmisítik vagy kiűzik.*
2. *A tuniszi hadjárat befejezése után júliusban — vagy ha lehetséges lesz, még korábban — elfoglalják Szicíliát.*
3. *A nyugat-európai partraszállásra augusztusban vagy legkésőbb szeptemberben kerül sor.*

Sztálin február 16-án Roosevelt elnökhöz intézett személyes üzenetében nyíltan megmondja: nem kívánatos, hogy a tunéziai hadműveleteknek eddig februárra kitűzött határideje áprilisra halasztódjék. „Éppen most — írja Sztálin —, amikor a szovjet csapatok még folytatni tudják nagyarányú támadásukat, égetően szükséges az angol—amerikai csapatok aktivitása Észak-Afrikában. *Ha mi a mi frontunkon, Önök pedig Tunéziában egyidejűleg támadnák Hitlert, az nagyon hasznos lenne közös ügyünk szempontjából, és igen komoly nehézséget okozna Hitlernek és Mussolininak.*"

A szovjet kormányfő a továbbiakban határozottan állást foglal a nyugati frontnak jóval az említett időpont előtt való megteremtése mellett. Végül közli Roosevelttel, hogy — megbízható értesülések szerint — december végétől kezdve, azóta, hogy az amerikai—angol haderők tuniszi hadműveletei valamilyen oknál fogva abbamaradtak, a németek Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából és magából Németországból 27 hadosztályt, köztük 5 páncélos hadosztályt dobtak át a szovjet frontra.

(Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Casablancában Churchill álláspontja jutott érvényre: a nyugati szövetséges haderők nem gyors

sítják meg hadműveleteiket az észak-afrikai fronton, az áprilisban elérendő döntés után pedig *nem Nyugat-Európa következik, hanem Szicília*, azzal a nyilvánvaló célkitűzéssel, hogy biztosítsa Nagy-Britannia és Amerika számára a Balkánt.)

A tuniszi hadszíntéren ezalatt *Rommel* kihasználja a szövetséges haderők tétlenségét és *február 14-én váratlanul támadásba megy át* a harci tapasztalatokkal még alig rendelkező *amerikai* és az elég gyengén felszerelt *francia csapatok ellen*. Az amerikaiak súlyos vereséget szenvednek: elvesztenek 155 páncélost és 55 löveget, *Rommel csapatai elfoglalják a stratégiai szempontból döntő fontosságú Kasserine-hágót*; nyitva az út a közép-tunéziai Constantine városa, Eisenhower tábornok főhadiszállása felé.

A már-már kritikussá váló helyzetet Alexander tábornok, a közel-keleti haderők új főparancsnoka az angol gárdahadosztályok harcbevételével menti meg: lassan, nagy erőfeszítések árán sikerül az amerikai arcvonalat stabilizálni, *Rommel offenzívája elakad*, február 22-én kénytelen megkezdeni a visszavonulást.

1943. február végén a tunéziai szövetséges szárazföldi haderők főparancsnokságát Alexander tábornok veszi át, míg az egyesült légierők főparancsnoka Tedder marsall lesz.

1943. február 27-én Alexander tábornok Churchillhez írott jelentésében beszámol az amerikai fronton tett szemleútjáról, s a többi között megállapítja: „Az amerikaiaknak harci tapasztalatokra, a franciáknak fegyverekre van szükségük.”

Március 6-án *Rommel* még egyszer támadásba küldi csapatait: ezúttal régi ellenfele, *Montgomery frontját akarja felszakítani*. Montgomery azonban — ellentétben az amerikaiakkal — felkészülten várja a német támadást, és hiába vet harcba *Rommel* három páncélos hadosztályt, az *angolok* a tankelhárító ágyúk tömegével megállítják a támadást, a német páncélosok súlyos veszteségeket szenvednek.

A márciusi sikertelen offenzíva után megpecsételtnek látszik a tunéziai német—olasz haderő helyzete. Hitler *harendeli Németországba Rommel marsallt*; nem akarja, hogy megismétlődjék a sztálingrádi eset, nem akarja, hogy Paulus után még egy német tábornagy fogságba kerüljön. A német páncélos Afrika-hadsereg Messe olasz tábornok parancsnoksága alá kerül.

Március 21-én a 8. angol hadsereg *támadásra indul a Marethvonal ellen*. (Ezt a védelmi vonalat a tunéziai határon még a há-

ború előtt a franciák építették az olaszok ellen, most a német—olasz csapatoknak nyújt kitűnő védelmet.)

Március 28-án Montgomery táviratban jelenti: „Hét napon át tartó súlyos harcok után a 8. hadsereg döntő csapást mért az ellenségre... Csapataim elfoglalták az egész Mareth-vonalat, teljes hosszában.”

Churchill április 6-án küldött üzenetében tájékoztatja Sztálint: „Ezen a héten kezdődik Tuniszban az általános ütközet. A terv szerint a brit 8. és 1. hadsereg, valamint az amerikai és a francia fegyveres erők mind bevetésre kerülnek. Az ellenség utolsó hídfőállására készül visszavonulni. Már megkezdte a rombolásokat és a sfaxi tengerparti ütegek elszállítását. ... Hitler ismert csökönységével útnak indította Tuniszba a „Hermann Göring” hadosztályt és a 99. német hadosztályt, főként légi úton, legalább 100 nagy szállítógép segítségével. Fel kell készülnünk arra, hogy a tuniszi kiszögellést negyedmillió főnyi haderő fogja szívósan védelmezni. A mi erőink jelentős fölényben vannak, mind a létszám, mind a fegyverzet tekintetében. Azokat a hajókat, amelyeken üzemanyagot, lőszert, közlekedési eszközöket stb. szállítanak, jórészt megsemmisítjük.”

Április 7-én a 4. indiai hadosztály 2000 mérföldes előrenyomulás után találkozik a nyugatról közeledő 2. amerikai hadtesttel. A légifölényt az angol—amerikai légierő lassan kivívja a tuniszi hadszíntéren, a tengelycsapatok utánpótlása napról napra nehezebbé válik: április 10-én és 11-én, két nap alatt 71 német—olasz szállítórepülőgépet lőnek le szövetségesek, április 18-án 100 szállítórepülőgép közül 50-et, 19-én 18 gép közül 15-öt semmisítenek meg az angol—amerikai harcirepülők.

Április 22-én indul meg a 8. hadsereg fő támadása. Öt napi harc után észrevehetően csökken az ellenség ellenállása, de igen nagyok az angolok veszteségei is: Május 7-én az angolok elfoglalják Bizertát, majd a páncélosok gyors előretöréssel benyomulnak Tunisz városába, melynek főutcáján, a Rue des Londres-on mit sem sejtve sétálnak, vagy borbélynál, kávéházakban ülnek a német katonák, amikor megjelennek az angol tankok.

Május 8-án Sztálin a következő táviratot küldi Rooseveltnek: „Üdvözlöm Önt s a hős amerikai és brit csapatokat annak a ragyogó győzelemnek alkalmából, amely Bizerte-nek és Tunisznak a hitleri zsarnokság alól való felszabadulására vezetett. További sikereket kívánok Önöknek.”

*Rommel és
Montgomery*

Partraszállás Szielliában

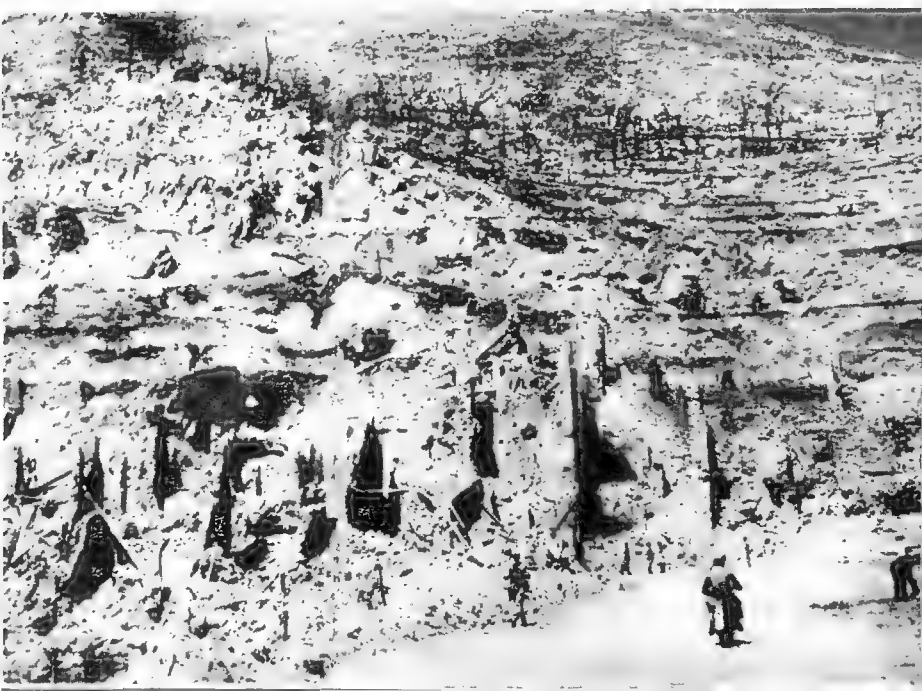
Utcai harcok

Ennyi marad a régi, szép városokból

Ennyi maradt Monte Cassinóból

Göring első látogatása Rómában

Mussolini utolsó látogatása Hitlernél

Május 12-én indiai csapatok St. Marie du Zit repülőterén elfogják a menekülni akaró Arnim tábornokot. Másnap leteszik a fegyvert az utolsó még harcoló tengelycsapatok, köztük a sivatagi harcokban híressé vált 90. német könnyűhadosztály.

252 ezer német és olasz foglyot ejtenek a szövetségesek. Nem kerül sor nagyarányú kiürítésre, az olasz flotta egyrészt szűkölködik fűtőolajban, másrészt a flotta parancsnokai nem merik harcba vetni a megmaradt egységeket.

Alexander tábornok május 13-án jelenti: „A tunéziai hadjárat befejeződött. Minden ellenséges ellenállás megszűnt. Birtokunkban tartjuk az észak-afrikai partokat.”

A tuniszi győzelem megünneplésére Angliában elrendelik, hogy — először a második világháború folyamán — lobogózzák fel a házakat, konduljanak meg a templomok harangjai...

VI. György angol király Eisenhower főparancsnokhoz intézett táviratában büszkén szögezi le: „Tartozásunkat Dunkerque-ért le-törlesztettük.”

Május 20-án Rooseveltnak a következő üzenetet küldi Sztálinnak: „Biztos vagyok benne, hogy a tengelyhatalmaknak 1940. december 8-tól 1943. május 12-ig Észak-Afrikában szenvedett veszteségei érdeklik Önt.

1. A személyi állomány vesztesége — 625 000 fő.

2. A veszteség repülőgépekben (Észak-Afrikában és a Földközi-tengeren): megsemmisült — 7596, valószínűleg megsemmisült — 1748, megsérült — 4499.

3. A veszteség harckocsikban — legalább 2100.

4. A veszteség kereskedelmi hajókban: elsüllyedt 625 hajó (összesen mintegy 2 200 000 tonna), megsérült 371 hajó (összesen mintegy 1 600 000 tonna).

5. Az olaszok vesztesége Kelet-Afrikában (a bennszülötteken kívül) — 150 000 fő.”

Az észak-afrikai vereség legsúlyosabb következményei Németország és Olaszország szempontjából:

— elveszett az egész gyarmatbirodalmuk,

— elveszett a „tengely” déli előretolt állása az európai kontinensen kívül,

— a Földközi-tengeren vitathatatlan lett az angolszász tengeri és légi fölény,

— szabaddá vált az út a Balkán, Dél-Franciaország és Szicília felé.

Marshall tábornok 1943 hadműveleti terveiről — A „Trident” tanácskozás — Pantelleria és Lampedusa elfoglalása — Olaszország katonai és politikai helyzete 1943 nyarán — Az invázió gyors sikere — 1943. júl. 25: Mussolini bukása — Ploesti bombázása — A szicíliai hadjárat mérlege — Az olasz fegyverszünet problémája — Német és angol-szász előkészületek — A lisszaboni tárgyalások, a szövetségesek feltételei — Szept. 8: a fegyverszünet bejelentése az algiri és a római rádióban — Eisenhower határozatlansága — Mussolini kiszabadítása — A „Solói Fasiszta Köztársaság” — A Gusztáv-vonal — Foggia és Nápoly elfoglalása — A „csigahadjárat”

Georg Marshall amerikai vezérkari főnök a hadügyminisztériumnak tett jelentésében (az 1943. július 1-től 1945. június 30-ig terjedő kétéves időszak hadműveleti eseményeiről) a következő megállapításokat teszi az 1943. év stratégiai problémáival kapcsolatban:

„... Sztálingrád hősie védelme és ama lesújtó vereség folytán, amelyet Montgomery tábornok El Alameinnél Rommelre mért, szétesett a gigantikus német harapófogó, s az észak-afrikai hadműveletek további kibontakozása kelet és nyugat felől, valamint a Szovjetunió offenzívája a Volgánál oly fordulópontnak bizonyult, amely a tengelyt a hadászati védekezésre kényszerítette.

A tengely légi és tengeri erői akadályozták közlekedésünket a Földközi-tengeren, a földközi-tengeri szigetek és Európa déli partjai fölött és a Jóreménység fokának körülhajózására kényszerítették hajóinkat, s ez 12 000 mérföldes kerülőutat jelentett.”

1943 elejéig még nem volt teljesen eldöntve, hogy a szövetségesek merre fognak támadni. Az amerikai hadvezetőség dél-franciaországi vagy észak-olaszországi partraszállás tervével foglalkozott, ugyanakkor Churchill határozottan állást foglalt a Dél-Olaszország ellen indítandó akció mellett, amelyet Törökország egyidejű hadbalépése erősítene. A casablancai tanácskozáson hozott határozat tehát az angol elgondolás győzelmét jelentette, de

ugyanakkor személyi téren az angoloknak fájdalmas engedményt kellett tenniük. A Szicília elleni „Husky” hadművelet főparancsnoka — éppúgy, mint a „Torch”-é — ismét az amerikai Eisenhower tábornok lesz, csak a szárazföldi haderők vezetését kapja az angol Alexander tábornok. Pedig a szicíliai hadműveletekre 8 angol hadosztály mellett csak 6 amerikai hadosztály állt készenlétben Észak-Afrikában, a tengerészeti erők 80 százalékát az angolok szolgáltatták, és csak a légierőknél volt csekély amerikai fölény (55:45). De az angoloknak bele kell nyugodniuk abba, hogy a vezetés amerikai kézbe kerül, a brit világbirodalom a második világháborúban — a történelem folyamán először — a volt gyarmat, az Amerikai Egyesült Államok mögé szorul, mert a hadianyag nagy része Amerikából jön.

A Szicília ellen indítandó támadás előestéjén, 1943. május 11-től május 17-ig *Washingtonban* fontos tanácskozás zajlik le Rooseveltt és Churchill között, az angol és amerikai vezérkari főnökök részvételével.

Ezen a tanácskozáson — amelyet „*Trident*”-tanácskozásnak nevezték el — a következő határozatok születnek:

1. Repülőtémadást kell intézni a romániai *Ploesti* olajmezői ellen, ahonnan a „tengely” olajszükségletének legnagyobb hányadát nyeri.

2. A nyugat-franciaországi szövetséges partraszállást 1944 tavaszán kell végrehajtani, a hadművelet fedőneve „Overlord” („hűbérúr”).

3. Folytatni kell Japán ellen az offenzívát, meg kell támadni a japánok külső védelmi vonalait: ki kell vetni a japánokat az *Aleut-szigetektől*, el kell foglalni a *Marshall-szigeteket*, néhány *Karolina-szigetet*, a *Salamon-szigetek* közül a még japán kézben levőket, a *Bismarck-sziget*csoportot és *Új-Guineának* a japánoktól megszállt részét.

4. Az ázsiai szárazföldön meg kell valósítani a légi úton való *anyagszállítást Kínának*; szárazföldi, valamint légi támadást kell indítani a Himalája-tömb fölött az ostromzárolt Kínával való összeköttetés helyreállítására.

1943. június 8-án az angol—amerikai légierő rendkívül heves bombatámadásokat intéz a Tunisz és Szicília között fekvő *Pantelleria* szigete ellen. Naponta átlag 600 gép támadja az „olasz Máltát”, de a kiválóan megerősített sziget csak három napig állja az angol—amerikai légierő, valamint a szigetet bombázó erős ten-

gerészeti flottaraj támadását: június 11-én, pontosan 30 nappal azután, hogy Észak-Afrika teljes egészében a szövetségesek kezére került, az olasz parancsnok 11 000 emberével megadja magát.

Másnap rövid harc után kapitulál Lampedusa sziget helyőrsége is.

Pantelleria és Lampedusa elfoglalása után a Földközi-tenger keleti medencéjében nagy angol flottaraj jelenik meg, ugyanakkor arról is érkeznek jelentések Kesselring tábornagyhoz, a déli front főparancsnokához, hogy *Cyprus szigetén*, valamint *Dél-Szíriában* egy idő óta erős angol csapatösszevonások vannak folyamatban.

A német hadvezetőség meglehetősen bizonytalan, hogy honnan várja a nyugati szövetségesek támadását? Hitler úgy véli, hogy az angol–amerikai hadsereg a Peloponnészosz ellen fog támadni, ezért *Rommelnek*, aki 1943 február óta a vezéri főhadiszálláson mint különleges katonai szaktanácsadó teljesít szolgálatot, most új feladatot ad: szervezze meg Görögország védelmét. Erre a célra Rommel rendelkezésére bocsátják a hadsereg úgynevezett „F” különítményét, amelyet még 1941 végén hoztak létre a perzsiai hadműveletek céljaira.

Július 8-án Churchill angol miniszterelnök a következő üzenetet küldi Sztálin marsallnak: „Az »Eskimos« hadműveletnek (ez a Szicília ellen indítandó támadás fedőneve) a legközelebbi időben meg kell kezdődnie. Ez a hadművelet félmillió embernek a tengeren való átdobását foglalja magában, amire 1600 nagy hajót és 1200 különleges partraszállási hajót fogunk felhasználni. Az el-lenség az »Eskimos« hadművelet területén 300 000 főnyi haderővel rendelkezik. Sok függ az első csapástól. Tájékoztatni fogom Önt az ütközet menetéről, mihamlalt elegendő értesüléssel rendelkezem.”

Két nappal később a következő üzenet érkezik Sztálin marsallhoz: „Mindkét hadsereg, az angol és amerikai, éppen most száll szerencsésen partra, az időjárás javulóban van.”

A szicíliai partraszállás időpontjára Olaszország már minden erőforrását teljesen kimerítette. A fasiszta párt és mindenható vezére, Mussolini egyre népszerűtlenebbé vált. Már az abesszíniai hadjárat és a spanyol polgárháború is népszerűtlen volt az olasz nép előtt, még nagyobb lett az elkeseredés, amikor 1940-ben Mussolini a gyors győzelem reményében megüzente a háborút Franciaországnak és Angliának. Szinte irratlan törvénye volt az olasz dip-

lomáciának: kerülni kell az összetűzést egy fölényben levő tengeri hatalommal, mert Olaszországnak rendkívül hosszú és nehezen védhető tengerparti határa van.

Az El-Alamein-i katasztrófa után, 1942 decemberében Ciano külügyminiszter és Cavallero vezérkari főnök a vezéri főhadiszálláson folytat tárgyalásokat Észak-Afrika és Dél-Olaszország megerősítése céljából. Igyekszik rávenni az OKW-t, hogy próbáljanak különbékét kötni a Szovjetunióval, vagy a Wehrmacht vonuljon védelembe a keleti front egész hosszában.

Hitler azonban hallani sem akar arról, hogy a Wehrmacht a keleti fronton védekezésbe vonuljon, azt pedig, hogy vele a Szovjetunió vagy az angolszászok különbékét kötnének, teljesen kilátástalannak tartja; El Alamein után, a sztálingrádi csata napjaiban minden jel arra mutat, hogy az antifasiszta hatalmak koalíciója napról napra erősebbé, egységesebbé válik.

Az olasz katonai erő 1943 nyarán meglehetősen súlyos helyzetbe jut: harcképes hadosztályai Dél- és Délkelet-Európában vannak szétszórva: Dél-Franciaországban, Dalmáciában, Horvátországban, Albániában és Görögországban 30 megszálló hadosztály állomásozik, Olaszország területén mindössze 20 hadosztály áll. *Szicília*, *Szardínia* és *Korziika* területén 8 harcképes hadosztállyal rendelkezik az olasz hadvezetőség, tehát sokkal kevesebb erővel, mint amennyiről Churchill ad tájékoztatást Sztálinnak.

Az észak-afrikai hadjárat és az 1943 tavaszán egyre erőteljesebbé váló angol—amerikai légebombázások úgyszólván teljesen kimerítették az olasz légierőt: a szicíliai partraszállás időpontjában mindössze 400 *elsővonalbeli harci repülőgépe* van az olasz légerőnek.

Az észak-olaszországi városok bombázásakor bebizonyosodik az olasz légvédelem teljes csődje, a lakosság nagy része falura menekül. Az olasz flotta szintén rendkívül gyenge, és az angol—amerikai flottának már nem jelent számottevő akadályt.

A kedvezőtlen katonai helyzet természetesen igen erősen kihat a belpolitikai helyzetre is. Magán a fasiszta párton belül is erősödik az ellenzék, a németellenes hangulat; Mussolini kénytelen vejét, Ciano külügyminisztert felmenteni és a háborúnak ebben a szakaszában nem éppen fontos diplomáciai posztra, a Vatikánba nevezi ki nagykövetnek. A fasiszta rendszer súlyos belső problémáit jelzi az is, hogy *Mussolini maga veszi át a külügyi, a belügyi, a hadügyi, a tengerészeti és a légügyi tárcát.* (Ebben az időpontban Mussolini már nem is

volt ereje teljében; súlyos bélfekély kínoztá, s az ifjúkorában szerzett szifilisz is egyre jobban elhatalmasodott rajta.)

A fasiszta párton belül jelentkező ellenzék vezetői közé tartozott az 1922 októberi hatalomátvétel, a Marcia su Roma két vezére, az ősz *De Bono marsall* és *De Vecchi gróf*, valamint *Grandi* volt igazságügy-miniszter, *Ciano* vatikáni és *Alfieri* berlini olasz nagykövet. A belső ellenzék célja: *eltávolítani Mussolinit*, hogy utána a főhatalmat *triumvirátus* vegye át, melynek fő feladata, hogy *kivezesse Olaszországot a háborúból*.

Ezzel egyidejűleg erőteljesen szervezkedett az *udvari párt* is, amely a *fasiszta rezsim teljes felszámolását* tűzte ki célul, még pedig úgy, hogy minden hatalom a király kezébe kerüljön, s helyreállítsák az alkotmányos monarchiát. Az udvari párt a fordulat végrehajtására azt a *Badoglio* tábornagyot szemelte ki, aki már 1922 októberében, a Marcia su Roma idején követelte a fasiszták ellen a katonaság bevetését, és akit Mussolini az 1940. évi görögországi hadjárat kudarca után váltott le a hadsereg éléről. Az udvari párt szervezkedését támogatta *Ambrosio* tábornok, a hadsereg főparancsnoka és *Roatta* tábornok, a szárazföldi hadsereg vezérkari főnöke.

Az olasz belpolitikai helyzet jelentős változását mutatja 1943 májusában *Bastianini* külügyi államtitkár beszéde az olasz szenátusban. Kijelenti, hogy az olasz nép a király és a hadsereg mögé sorakozik fel. Mussolini nevét meg sem említi...

A szicíliai partraszállás váratlanul éri a német—olasz hadvezetőséget. Mint már említettük, az angol—amerikai főparancsnokság elterelő, megtévesztő csapatösszevonásokat hajtott végre, és amikor július 9-ről 10-re virradó éjszaka az első ejtőernyős egységek és a tengeren szállított csapatok Szicília földjére lépnek, alig találkoznak ellenállással.

A partraszállási hadműveleteket mintegy 4000 repülőgép támogatja. Közel 3000 hajóból áll az inváziós flotta — ebből 300 hadihajó, 300 kereskedelmi hajó, a többi kisebb-nagyobb partraszállási jármű, amelyeknek fedélzetén 160 000 ember, 14 000 jármű, 600 tank és 1800 ágyú van elhelyezve. A partraszállásban részt vesz a 8. angol hadsereg Montgomery tábornok és a 7. amerikai hadsereg Patton tábornok parancsnoksága alatt.

Három órával az általános támadás megindulása után sikerül mintegy 100 mérföldnyi hosszúságban Siracusától délre és nyugatra hídfőket létesíteni. Az invázió első két napján a szövetséges flotta 80 000 embert, 7000 járművet és 300 tankot tesz partra; a gyors kezdeti sikerek kiaknázását elősegíti, hogy már 48 óra múl-

tán hat szicíliai repülőteret tudnak használni az angol—amerikai légierők.

Szicíliában a 6. *olasz hadsereg* négy gyalogos és hat partvédő hadosztálya nem nagy lelkesedéssel veszi fel a harcot a partraszálló angol—amerikai csapatok ellen. Egyes helyeken már napokkal a partraszállás előtt, a bombatámadások hatása alatt az olasz katonák tisztjeikkel együtt elhagyják állásaikat és civilruhában megszöknek. Másutt az olasz hadsereg tisztjei dúsan terített asztallal várják a szövetséges csapatokat. Csak néhány olasz egység száll harcba a partraszállók ellen. Eisenhower tábornok a következőket jelenti:

„Az előzőnlést megelőző összes mozdulatok nyugodt végrehajtása után bámulatosan csekély ellenállásra találtunk a tengerparton; elfogott olasz tábornokok mondták, hogy teljes mértékben megleptük őket; a partraszállás előtt három órával végrehajtott légitámadás volt az első valószínű jele annak, amiből láthatták, mi következik. Ejtőernyőseink és a brit rohamcsapatok erős szél és rossz hajózási viszonyok ellenére rendben elfoglalták állásaikat. A keleti parton az időjárás nemigen zavarta a partraszállást, a 45. és az 1. hadosztálynak azonban rendkívül erős hullámverés jutott ki.”

De ott vannak a németek is! Előbb két, majd később négy német hadosztály folytat elkeseredett védelmi harcot annak a *Hube tábornoknak* a vezetése alatt, aki Sztálingrádnál a 14. páncélos hadtestet vezette.

A szövetséges angol—amerikai csapatok gyorsan nyomulnak előre, Augusta és Siracusa erődje szinte egyetlen lövés nélkül kapitulál, *július 16-án*, négy nappal a partraszállás megkezdése után már a sziget *negyedrésze* szilárdan a szövetségesek kezén van, *július 22-én* Patton tábornok csapatai gyors előnyomulással elfoglalják *Palermo* kikötőjét. Az OKW kiadja a parancsot: a még harcoló *olasz—német csapatok* feladata, hogy *szívós utóvédharcokban biztosítsák a megmaradt egységek átmentését a dél-olaszországi szárazföldre.*

Július 19-én kerül sor *Hitler és Mussolini megbeszélésére.* A Duce, aki Ambrosio vezérkari főnök információi és rábeszélése alapján azzal az elhatározással érkezik a tanácskozássra, hogy bejelenti a Führernek: Olaszország kimerült, kénytelen kilépni a háborúból, szinte szótlannul hallgatja végig Hitler véget nem érő szóáradatát a „totális háború” kecsegtető kilátásairól.

Ugyanezen a napon erős angol—amerikai légítámadás éri Rómát; nemcsak repülőterekre és közlekedési útvonalakra hullanak légibombák, de súlyos károk keletkeznek a lakónegyedekben is.

A római utca hangulata paltanásig feszül.

Ebben a kritikus katonai helyzetben a fasiszta párt belső ellenzéke követeli, hogy Mussolini hívja össze a már évek óta mellőzött *Fasiszta Nagytanácsot*.

Július 24-én ül össze a Fasiszta Nagytanács. Páratlanul heves összecsapások után *Grandi* beterjeszti *határozati javaslatát*, mely szerint a király vegye át a hadsereg főparancsnokságát és minden végrehajtó hatalom menjen át az uralkodó kezébe. Ezt a javaslatot támogatják a már említett ellenzék vezetői, *Ciano*, *De Bono*, *De Vecchi*, *Bottai* és mások. Éjfélkor *Scorza*, a fasiszta párt titkára azt javasolja, hogy a döntést halasszák másnapra, *Grandi* azonban közli, hogy addig nem mennek el, ameddig nem döntenek a határozati javaslat fölött.

Éjjel 2 órakor kerül sor a *szavazásra*, melynek eredménye: ketten tartózkodnak a szavazástól, a Fasiszta Nagytanács tagjai közül mindössze heten szavaznak Mussolini mellett, *19-en Grandi határozati javaslatát támogatják*. Amikor Mussolini feláll, beárja az ülést és fasiszta módra előrelendített karral üdvözlí a Nagytanács tagjait, az üdvözlést senki nem viszonzozza.

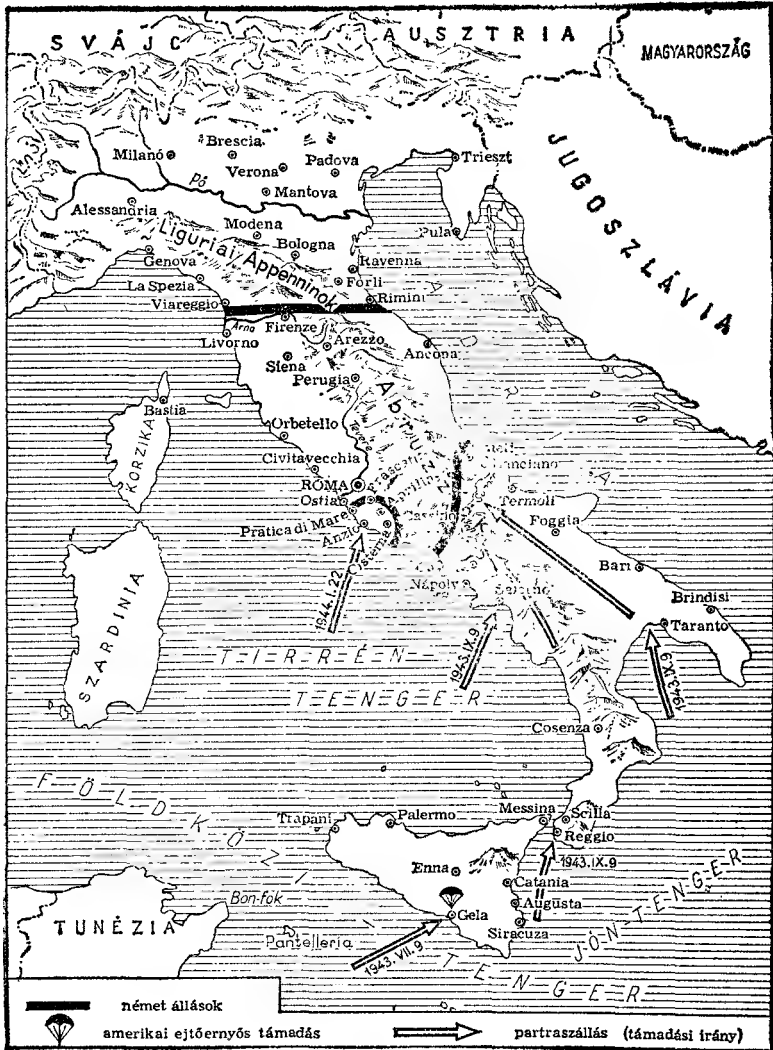
Másnap, amikor Rómában elterjed a Fasiszta Nagytanács határozatának híre, tüntetések robbannak ki, megtámadják az utcán a feketeingeseket.

Mussolini délután 5 órakor kihallgatásra jelentkezik a királynál. Igyekszik bizonygatni, hogy a Fasiszta Nagytanács határozata nem számít semmit, nem jelent szükségszerű változást sem a bel-, sem a külpolitikában, azonban III. Viktor Emánuel, támogatva Ambrosio és Roatta tábornokoktól, a fasiszta ellenes Badoglio-csoporttól, *felszólítja, hogy adja be lemondását*.

Mussolini távozik, és amikor a királyi palota udvarán autójába akar szállni, a királyi gárda parancsnoka a király rendelkezésére, őrizetbe veszi. Mussolinit előbb egy katonai kórházba, majd a földközi-tengeri Ponza szigetére szállítják.

III. Viktor Emánuel az új kormány megalakításával Badoglio marsallt bízza meg, mellőzi Ciano-t.

Mussolini bukásának híre éppen akkor érkezik meg a német vezéri főhadiszállásra, amikor Kluge marsall jelentést tesz Hitlernek a kurszki csatában beállott válságos helyzetről.

A csigaháború hadszíntere

Jodl tábornok kétségbeesetten jegyzi meg, hogy a Fasiszta Nagytanács határozata a fasiszta rendszer bukását jelenti, Hitler azonban leinti, a Führer még most sem képes felismerni a valóságos helyzetet.

Az olasz belpolitikai események viharos gyorsasággal követik egymást, és napokon belül teljessé válik a fasizmus bukása: Badoglio megalakítja kormányát, melyben a fasiszta párt képviselői, 1922 óta első ízben, nem foglalnak helyet.

Az elkövetkező napok eseményei Jodl tábornok feltevését igazolják: a fasiszta rendszer összeomlik, Ciano és a fasiszta párt más vezetői a nép haragja elől kénytelenek Németországban, Hitlernél menedéket keresni...

Eközben súlyos csapás éri a német olajellátást: augusztus 1-én 178 amerikai nehézbombázó pusztító légitámadást intéz Ploesti olajtelepei ellen. Bár az amerikai légierő ennél az első támadásnál 55 bombázót veszít, ettől kezdve állandóak a légi támadások a romániai olajmezők ellen.

A német hadvezetés eddig mintegy évi 3 millió tonna olajat kapott Romániából, ez a forrás most csaknem teljesen elapad. A szicíliai fronton pedig most már csak arra törekszik a déli főparancsnokság, hogy minél gyorsabban elszakadjon az ellenségtől. Ez annál könnyebben sikerül, mert a szövetséges angol—amerikai csapatok még a németek számára is érthetetlen lassúsággal folytatják előrenyomulásukat. Így Hube tábornok a nyomasztó angol—amerikai légifölény ellenére átmenti a német csapatok legnagyobb részét, köztük a Hermann Göring elithadosztályt, a Messina-szoroson keresztül az olaszországi szárazföldre. *Messina augusztus 16-án kerül az angol—amerikai csapatok kezére.*

Az ellenség — Marshall tábornok adatai szerint — 167 000 embert veszített a szicíliai hadjáratban, akik közül 37 000 volt német. A nyugati szövetségesek vesztesége mintegy 32 000 ember.

A szicíliai hadjárat 38 nap alatt befejeződött, minden feltétel adva volt, hogy megindulhasson a nagyarányú támadás Dél- és Közép-Olaszország ellen, melyet Churchill a Berlin—Róma tengely „lány alsótestének” nevezett, melyet az angol—amerikai hadvezetőség az „Európa erőd” legsebezhetőbb pontjának tartott. A nyugat-európai második front megalakítása azonban — és erről nem szabad megfeledkeznünk — ismét háttérbe szorul, az Ukrajna felszabadításáért küzdő Vörös Hadsereg a szárazföldön lényegében még mindig egyedül harcol.

Amikor július 25-én az olasz királyi gárda letartóztatta Mussolinit, és a király Pietro Badoglio tábornagyot nevezte ki miniszterelnökké, az angolszász szövetséges főparancsnokság, éppúgy mint a német hadvezetőség, bizonyos volt abban, hogy a Badoglio kormány kilép a háborúból, és ennek megfelelően mindkét oldal megtette a szükséges előkészületeket.

A vezéri főhadiszálláson olyan fantasztikus tervek mellett, mint az olasz király és Badoglio miniszterelnök elrablása, megszületik az „Achse” nevű hadműveleti terv, melynek lényege az, hogy az Olaszországban állomásozó német csapatok azonnal akcióba lépnek Olaszország háborúból való kiválása esetén.

(Mint érdekességet említjük meg, hogy amikor szóba kerül a Führernél tartott tanácskozáson III. Viktor Emánuel és Badoglio elrablásának terve, akkor Bodenschatz tábornok, Göring képviselője a vezéri főhadiszálláson, nevetve megjegyzi: az akciót végrehajtó ejtőernyősök jól vigyázzanak, nehogy elveszítsék a „Bambinó”-t, azaz a kisdedet. Rendkívül apró termete miatt ugyanis „Il re bambinó”-nak, királyi gyermeknek gúnyolták az olaszok III. Viktor Emánueft.)

Az angolok és az amerikaiak fegyverszüneti tárgyalásokra készülnek, és amikor augusztus 3-án a liszaboni angol követ jelenti az angol külügyminisztériumnak, hogy az új olasz követ, D'Ayeta, aki egyébként Ciano kabinetfőnöke volt, érintkezést keresett vele esetleges fegyverszüneti megbeszélés céljából, akkor az angol és az amerikai kormánynak már írásban rögzített kész tervezete van. A fegyverszüneti feltételeket megbeszélték a szovjet kormánnyal is.

A Badoglio kormány hosszas előkészítő tárgyalások után augusztus 15-én végre elküldi Castellano tábornokot Lisszabonba, hogy ott Bedell Smith amerikai és Strong angol tábornokkal megkezdje a fegyverszüneti tárgyalásokat.

Castellano kijelenti: Badoglio felhatalmazta őt annak közlésére, hogy Olaszország hajlandó feltétel nélkül kapitulálni abban az esetben, ha csatlakozhat a szövetségesekhez. Az olasz kormány azt kéri, hogy a szövetségesek 15 hadosztállyal szálljanak partra Róma térségében, továbbá hajtsanak végre nagyarányú légiakciót Róma védelmére. Castellano kifejti: az olasz kormány komolyan reménykedik abban, hogy a magyar és a román vezérkar követi az olasz példát...

Churchill és Roosevelt augusztus 19-én a lisszaboni tárgyalásokról részletes tájékoztató üzenetet küld Sztálin marsallnak: „Nem szándékozunk valamiféle megegyezésre lépni Badoglio kormányával annak érdekében, hogy Olaszországot átállásra készítsük. Függetlenül a fegyverszüneti tárgyalásoktól a szövetséges haderők augusztus végén megkezdik az olasz szárazföld előzőnlését.” Ugyanakkor az angol és az amerikai kormány a következő utasítást küldi Eisenhower főparancsnoknak:

1. Olaszország feltétel nélküli kapitulációját a szövetségesek elfogadják.

2. Nem irányozzák elő az olaszok aktív segítségét a németek ellen. A békefeltételek attól függnék, mennyire segíti az olasz kormány és az olasz nép a háború hátralevő időszakában az egyesült nemzeteket Németországgal szemben.*

3. A hadműveletek a szövetséges főparancsnokság által közlendő napon és órában szűnnek meg.

4. Az olasz kormánynak köteleznie kell magát arra, hogy haladéktalanul kihirdeti a fegyverszünetet, amint Eisenhower tábornok bejelenti, és utasítja csapatait és a népet, hogy ettől az órától kezdve működjenek együtt a szövetségesekkel és forduljanak szembe a németekkel.

5. A fegyverszünet bejelentése pillanatában Olaszországnak szabadon kell engednie a hadifoglyokat.

6. Az olasz kormány tegyen meg minden intézkedést, hogy a fegyverszünet bejelentését követően minél nagyobb számú olasz hadi- és kereskedelmi hajó, valamint repülőgép érje el a szövetségesek által megjelölendő tengeri- és légitámaszpontokat.

Augusztus 24-én Sztálin a szovjet kormány nevében közli a szövetségesekkel: „Én és kollégáim úgy véljük, hogy az Eisenhower tábornoknak adott instrukció teljes egészében Olaszország feltétel nélküli kapitulációjának célkitűzéséből következik, és ezért nem adhat okot semmilyen ellenvetésre.”

* A hitlerista Németország és fasiszta szövetségesei ellen küzdő nemzetek előbb katonai megállapodásokat létesítettek egymás között a közös ellenség leverésére, majd már a háború alatt megkezdtek a tárgyalásokat egy olyan nemzetközi szervezet létesítésére, mely biztosítaná a háború győzelmes befejezése után a békét és a biztonságot. Az 1943 októberi moszkvai külügyminiszeri konferencián Nagy-Britannia, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Kína képviselői leszögezték egy ilyen szervezet létrehozásának szükségességét. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányait 50 állam küldöttei — huszas előkészítő tárgyalások után — 1945. június 26-án fogadták el San-Franciskóban. Az alapokmány a ratifikáló okmányok letétele után 1945. október 24-én lépett hatályba.

Churchill szeptember 5-én a következő személyes üzenetet küldi Sztálinnak: „Castellano tábornok hosszas harc után szeptember 3-án este aláírta a feltételeket... Ez természetesen azonnali harcokhoz vezet majd az olasz és a német csapatok között, és mi mindenütt olyan hatékony segítséget készülünk nyújtani az olaszoknak, amilyet csak tudunk. A jövő héten szenzációs eseményekre kerül sor. A csizma orránál (azaz Calabriában) végrehajtott partraszállás sikeres volt és erélyesen folyik tovább, az »Avalanche« és az ejtőernyős hadművelet pedig a legrövidebb időn belül megindul.»

Szeptember 8-án azonban, amikor — az előzetes megállapodás szerint — a szövetséges főparancsnokság közli az olasz kormány-
nyal, hogy este 20 órakor bejelenti a fegyverszünetet, a *Badoglio-kormány meghátrál és kéri a bejelentés elhalasztását.* Az indok: a németek Róma körül igen nagy erőket vontak össze, és félő, hogy a fegyverszünet bejelentése esetén azonnal bevonulnak Rómába és bábkormányt alakítanak.

A szövetséges főparancsnokság nem hajlandó tovább várni és az algéri rádióban bejelenti a fegyverszünetet. *Roatta tábornok* olasz vezérkari főnök éppen *Westphal tábornokkal*, Kesselring vezérkari főnökével tárgyal, amikor megérkezik a fegyverszünet híre. Roatta nem vesztí el lélekjelenlétét és nyugodtan kijelenti, hogy az egészből egy szó sem igaz, mindez csak *angolszász propaganda-manőver.*

Néhány órával később Badoglio mégis teljesíti az eredeti megállapodást: a római rádióban bejelenti a fegyverszünetet és harcba szólítja a hadsereget, a flottát, a légierőt és az egész népet a németek ellen.

Szeptember 8-áról 9-ére virradó hajnalban megkezdődik az „*Avalanche*” hadművelet: két angol és egy amerikai hadosztály partra száll *Salernónál, Nápolytól délre.*

A helyzet — német szempontból — kritikussá válik. *Rómában és Róma körül két német hadosztály áll öt olasz hadosztállyal szemben, Calabriában Montgomery csapatai nyomulnak előre, feljebb a Torontói-öbölnél pedig az említett partraszállás veszélyeztetí a délen harcoló német egységeket.*

Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy ugyanekkor, ugyanezen a napon, szeptember 8-án a *keleti fronton a szovjet csapatok visszafoglalják Sztálinó városát és ezzel befejezik a Donyec-medence*

felszabadítását, akkor mérhető fel, milyen katasztrófálisan súlyos helyzet előtt áll ekkor a német hadvezetőség.

Szeptember 8-ról 9-re virradó éjszaka az olasz királyi pár és a Badoglio-kormány tagjai gépkocsikon elhagyják Rómát, hogy Brindisi kikötőjében a rájuk várakozó hadihajóra szálljanak, mely a szövetségesek ellenőrzése alatt álló területre szállítja majd őket.

A Rómából Brindisi felé vezető úton nagy sebességgel haladó gépkocsi-karaván izgalmas perceket él át: szembe vonul egy német tankoszlop Róma felé, de a német páncélosoknak nincs idejük, hogy megálljanak és megnézzék, kik ülnek a fekete autókban.

Néhány órával később a gépkocsi-karaván baj nélkül eléri Brindisi kikötőjét.

Mindenki gyors, hatékony hadműveleti lépéseket, bátor, merész akciókat várna a szövetséges erőktől, ezek azonban elmaradnak. *Nem kerül sor sem a Róma környékén tervezett partraszállásra, sem az ott fekvő repülőterek ejtőernyős csapatokkal való megtámadására.* Mintha az angolszász hadvezetőség megelégedett volna Olaszországnak a háborúból való kiválásával, a hadi- és kereskedelmi flotta döntő többségének megszerzésével. Gondolják: a németeknek most elég gondot okoz, hogy betömjék azokat a réseket, amelyek az Isztriában, Dalmáciában, Görögországban és Franciaországban állomásozó és a fegyverszünetet teljesítő olasz csapatok kiválása és elvonulása folytán keletkeznek.

Eisenhower tábornok, az angolszász szövetséges erők főparancsnoka lassú és határozatlan, amikor új fordulat áll be az olaszországi eseményekben.

Görlitz német katonai szakíró a második világháborúról írott könyvében ezzel kapcsolatban a következő megjegyzést teszi: „*A német vezérkari tisztek csodálkozással tapasztalják, hogy az ellenség milyen rosszul használja ki az ezekben a napokban a számúra adódott nagy alkalmat, kitűnő lehetőségeket.*”

Ezalatt a németek látványos, elsősorban propaganda szempontból jelentős akciót hajtanak végre: egy válogatott ejtőernyős osztag kiszabadítja a Gran Sasso csúcsán fogva tartott Mussolinit. A Duce Észak-Olaszországban, a festői szépségű Garda-tó partján, Solo nevű városkában — Hitler utasítására — proklamálja a „*Solói Fasiszta Köztársaságot*”, közölvén egyúttal, hogy a Berlin — Róma tengely erősebb és szilárdabb, mint valaha, de ezt az új

fasiszta köztársaságot szinte egységes ellenszenvvel fogadja az olasz nép. A háború folytatása Hitler oldalán — ez minden józan olasz szemében egyet jelentett az ország értelmetlen feláldozásával; ami pedig a Duce egykori személyi varázsát illeti, ebből már szinte semmi nem maradt. *Mussolini kiszabadításával* Hitler tehát nem sokat nyert: az olaszországi front stabilizálását a német hadseregnek más csatlósókra támaszkodva kell megoldania.

Bátor, merész hadműveleti tervek helyett a szövetségesek helyi jellegű csatározásokba bocsátkoznak. Olyan hatalmas a fölényük az olasz hadszíntéren, hogy döntő stratégiai sikert érhetnének el. De úgy látszik, a szövetséges főparancsnokságnak ez nem fontos.

A páncélosok aránya 10:1, a légierő bevetésének aránya pedig 40:1 (tehát 2000 angolszász légi bevetésre mindössze 50 német bevetés esik). A németek, félig-meddig büszkén, az Appenini-félszigeten folyó hosszas, kimerítő harcokat a maguk szempontjából *Krieg des armen Mannes*-nek, szegény ember háborújának nevezik, utalással arra, hogy az itt harcoló német csapatok legnagyobb-részt mindenféle zsákmányolt olasz, francia, angol fegyverekkel és munícióval vannak — hiányosan — felszerelve.

A rosszul vezetett angolszász haderők tengeri, légi és páncélos fölényük ellenére nemegyszer súlyos helyzetbe kerülnek a gyorsabban mozgó, jobban vezetett német páncélos erőkkel szemben. Így történik ez *Salernónál* is, ahol hajsza híján tengerbe nyomják a német csapatok a partra szállt angol és amerikai csapatokat; csak a flotta és a légierő kíméletlen harcbevételével tudják visszaverni a német támadást.

De az Appenini-félszigeten harcoló tizedik német hadsereg már csak azt a stratégiai feladatot kapja, hogy hátráltató, utóvéd-harcokkal a lehető legnagyobb időnyereségre tegyen szert.

A német véderő főparancsnokságán két, egymással élesen szembenálló nézet alakul ki: *Kesselring*-nek, a közép- és dél-olaszországi német csapatok főparancsnokának véleménye szerint az angolszászokat az Appenini-félsziget legkeskenyebb részénél, Rómától délre lehet megállítani; *Rommel*, akit a Führer a szicíliai partraszállás után rendelt Olaszországba, *Észak-Olaszországban* akarja a fő védelmi vonalat kiépíteni, tekintettel arra, hogy a hosszú és rendkívül nehezen védhető tirrénai és adriai tengerpart bármely pontján számolni lehet angolszász partraszállással, a Közép-Itáliában kiépített védelmi vonal hátában.

Hitler november 21-én dönt. Rommel új beosztást kap: Norman-

diában, a nyugat-franciaországi térségben szervezze meg az invázió elleni védelmet; Kesselring vegye át az olasz hadszíntéren harcoló összes német egységek fölött a parancsnokságot, Közép-Olaszországban építse ki a fő védelmi vonalat, a Gusztáv-vonalat.

Görliitz német katonai szakíró e döntéssel kapcsolatban nem minden él nélkül jegyzi meg: tulajdonképpen Rommelnek lett volna igaza, ha az ellenfél tábornokai olyan bátran és merészen merték volna a hadműveleteket irányítani, mint Rommel...

A *Gusztáv-vonal* a Tirrén-tenger partján a Gaetai-öböl partjánál kezdődik, a Garigliano folyó mentén Monte Cassinóra támaszkodva húzódik a szakadékos, nehezen járható Abruzzókon át az Adriai-tenger partjáig, ahol Ortonától északra ér véget. A *Gusztáv-vonal kulcspontja Cassino városa*, továbbá a körülötte fekvő több mint 2000 méter magas hegytömbök, köztük a *Monte Cairo és Monte Luga*. Kesselring rendelkezésére áll a 10. és 14. német hadsereg mintegy 12 *hadosztálya*, közte a harcedzett, igen jól felszerelt Hermann Göring ejtőernyős vadász hadosztály, három páncélgránátos és egy páncélos hadosztály.

Vietinghoff-Scheel tábornok, a 10. hadsereg parancsnoka lépésről lépésre vonul vissza, az angolszászok csigalassúsággal haladnak előre. Az angol és amerikai közvélemény türelmetlenül várja, hogy *mikor jelenti már be a hadvezetőség Róma elfoglalását*. Ettől azonban az elavult módszerekkel dolgozó angolszász főparancsnokság még nagyon távol van.

Az angolszász csapatok *szeptember 25-én* elfoglalják *Foggiát*, ahol kitűnő repülőterekhez jutnak; az innen felszálló B 24-es bombázók most már minden nehézség nélkül tudják támadni Dél-Németországot, Ausztriát, Magyarországot és Románia katonai fontosságú célpontjait.

Foggia után Nápoly felé közelednek a szövetséges haderők.

A német csapatok rendkívül keményen és elkeseredetten harcolnak és minden utat, hidat igyekeznek megsemmisíteni, használhatatlanná tenni. De nemcsak a hadi szempontból fontos objektumokat rombolják össze a visszavonuló német csapatok, hanem esztelen pusztítást visznek véghez a műemlékekben, kultúrkincsekben is.

A német csapatok nápolyi pusztításairól — a város október 1-én kerül a szövetségesek kezére — Herbert L. Matthews amerikai haditudósító a következőket írja:

„Német csapatok vasárnap behatoltak az egyetem épületébe. Tíz-tizenöt literes bádogtartályokban benzint és kézigránátokat vittek magukkal. Szándékuk az egyetem épületének felgyújtása és lerombolása volt; munkájukat a fajtájukra jellemző alapossággal végezték el. A nápolyi egyetemet különben német császár, II. Frigyes alapította 1224-ben.

A rombolóosztag emberei szobáról szobára haladtak. A tartályokból kiöntötték a benzint, átáztatták vele a padlót, a bútorokat, a könyvekkel teli polcokat és a sok évszázados iratokat tartalmazó levéltárat.

Mikor ezzel a munkával készen voltak, szobáról szobára haladva, egy-egy kézigránátot dobtak mindenüvé. Ugyanabban az időben néhány száz méter távolságra a Tudományos Akadémia épületével ugyanígy bántak el. Az Akadémia könyvtárában kétszázezer kötet és igen sok felbecsülhetetlen értékű kézirat volt összegyűjtve. A könyvtár több termében nagy értéket képviselő festmények voltak, így egész gyűjtemény a nagy olasz barokk művész, Francesco Solimeno festményeiből. Ezeket a festményeket a nápolyi Nemzeti Múzeum kölcsönözte az Akadémiának.

A bevonuló szövetséges csapatok romokban és teljesen kiégve találták mind az egyetem, mind az akadémia épületét. Magam is bejártam a két elpusztított palota több emeletét, és bokáig jártam abban a hamuban, amely az elhamvadt értékes könyvekből maradt a könyvtártermek üszkös falai között.

Mindenki tudja, hogy milyen nehéz feladat egyetlen könyvet is elégetni, ha lapjait nem nyitjuk fel, úgy, hogy ne maradjon belőle más, csak hamu. A németek tökéletesen elpusztítottak és hamuvá égettek 200 000 kötet könyvet. A tűz napokig tartott, és a németek nem engedték meg a lakosságnak, hogy a lángokat oltsák.

Mint később nápolyiaktól hallottuk elbeszélni, a tűz a két épületben vasárnap délután hat órakor kezdődött. Este kilenc órakor megjelentek a városi tűzoltók, de az égő épületek közelében felállított német örök még csak közel sem engedték őket az épülethez.”

Churchill az olaszországi hadszínteret „third front”-nak, azaz harmadik frontnak nevezte, noha a második front még nem jött létre. Nem szabad egy pillanatig sem megfedkezünk arról, hogy mi az arány a szovjet—német első front és az olaszországi angol-szász—német harmadik front között. A keleti fronton közel 500 német és szovjet hadosztály vív élethalálharcot, Olaszországban, az Appenini-félszigeten mindössze 45—50 német és angolszász hadosztály áll egymással szemben. Ezt a harmadik frontot semmiképpen nem lehet a második front pótlásának tekinteni. Hitler

egyetlen hadosztályt sem von el az olaszországi hadműveletek miatt a keleti frontról.

A „csigahadjárat”, vagy ahogyan egyes katonai szakértők nevezték, a „centiméter-hadjárat” 1943 őszén alig-alig hoz valami számottevő eredményt a szövetséges csapatoknak.

Az 5. amerikai és a 8. angol hadsereg az első támadást decemberben intézi a Gusztáv-vonal ellen. A támadás eredménytelen. A harcokban Cassinónál ekkor hosszabb szünet áll be.

A szovjet—német front állása 1943 tavaszán — A „Zitadella” hadművelet előkészítése — A második front kérdése — Vita De Gaulle elismeréséről — A Vörös Hadsereg aktív védelme a kurszki ívben — „Örvénytaktika” és „arcvonaltörvidítés”, az Ostheer válsága — A szovjet ipar a háború alatt — A partizánmozgalom — Átkelés a Dnyeperen — A nyári offenzíva eredményei — Kijev felszabadítása

A szovjet—német front 1943 tavaszán északról délre nagyjában a következő vonalon húzódott: Leningrád—Novgorod—Szmolenszk—Harkov—Taganrog. A szovjet csapatok a téli offenzíva folyamán legmesszebbre Kurszk vidékén törtek előre nyugat felé, ahol mintegy 100 km szélességű nagy ívben helyezkedtek el. A német főparancsnokság hadműveleti célja 1943 tavaszán az volt, mint Hitler is leszögezte, hogy ezt a kurszki ívet együttes északi-déli támadással megsemmisítsék, az ott elhelyezkedett szovjet csapatokra halálos csapást mérjenek; minden további hadműveleti lépés ez után következhet. Ha Kurszknál sikerül megsemmisíteni a szovjet csapatokat, akkor a támadó német haderő vagy észak felé, Moszkva irányában törhet előre, vagy ismét megkísérli az Azovi-tenger partvidékének elfoglalását.

Meg kell jegyeznünk, hogy a német támadási front szélessége évről évre lényegesen rövidült keleten. 1941. június 22-én a Wehrmacht mintegy 2000 km-es frontszakaszon kezdte meg támadását a Szovjetunió ellen, 1942-ben a nyári nagy offenzíva idején a támadási szakasz már csak 500—600 km szélességű volt, 1943 tavaszán a kurszki ív ellen indítandó offenzíva 100—120 km szélességű szakasz ellen irányult.

Görlitz említett könyvében megállapítja, hogy az Ostheer, a német keleti haderő az 1942—43-as téli hadjáratban gyógyíthatatlan

sebeket kapott. Ennek ellenére anémet hadvezetőség, nem vetve számot a reális helyzettel, minden erőfeszítést megtett, hogy visszaszerezze a kezdeményezést a keleti fronton. Hitler a Wehrmachtnak emberanyaggal való feltöltése és új fegyverzettel való ellátása céljából totális mozgósítást rendelt el. Miután pedig 1943 tavaszán sem valósult meg a nyugat-európai második front, a véd-erő főparancsnoksága a haderő legnagyobb részét a keleti fronton vethette be; a Wehrmacht itt több mint 200 német- és 30 csatlós-hadosztályt vonhatott össze ennek folytán a Vörös Hadsereg ellen.

A támadásra felsorakozott német haderő két részre oszlott: a *Heeresgruppe Mitte* parancsnoksága alá rendelték hét páncélos, két páncélgránátos és kilenc gyalogos hadosztályt. *Heeresgruppe Süd*, azaz a déli hadseregcsoport tíz páncélos, egy páncélgránátos és hét gyalogos hadosztállyal, valamint egy SS páncélos hadtesttel rendelkezett. E hadseregcsoport hadműveleteit segítette továbbá a XXXVII. páncélos hadtest is, amely négy páncélos és egy gyalogos hadosztályból állott.

Rendkívül erős repülőegységeket helyeztek harci készségbe, így az Afrikából visszarendelt VIII. légihadtestet, valamint a IV. légihadtestet, továbbá a VIII. csatarepülőhadtestet, valamint a 2. légelhárító hadtestet.

Hitler az offenzívát a német tábornoki kar két legkiválóbb tagjára, Kluge és Manstein marsallra bízta. A támadás fedőneve „*Zitadella*” volt.

Mielőtt a kurszki csata lefolyását ismertetnénk, röviden vázolnunk kell a Hitler-ellenes koalíció egyik kulcskérdésének, az európai második front ügyének állását 1943 tavaszán.

Sztálin 1943. május 26-án a következő levelet intézi Rooseveltnak amerikai elnökhöz: „Davies úr átadta nekem az Ön üzenetét. Egyetérték Önnel abban, hogy ezen a nyáron, esetleg már júniusban várható a hitleristák újabb nagy támadása a szovjet fronton... Mi készülünk az újabb német támadásra és az ellentámadásokra, de nincs elég repülőgépünk és repülőbenzinünk. Sok függ attól is, hogy milyen gyorsan és milyen erővel indulnak majd meg az angol—amerikai hadműveletek Európában.”

Roosevelt elnök június 4-én válaszol a szovjet kormányfő üzenetére. Ebben a „személyes és szigorúan titkos” levélben közli az angol—amerikai egyesített vezérkar által kidolgozott és a washingtoni tanácskozáson elfogadott fő stratégiai irányvonalat.

(Ezt az előző fejezetben már ismertettük.)

A legfontosabb kérdésben, a Nyugat-Európában már 1943 tavaszára megígért második front kérdésében az egyesített vezérkar a következő határozatot hozta: „A jelenlegi tervek szerint a *brit szigeteken 1944 tavaszára annyi embert és hadianyagot kell összpontosítani, hogy lehetővé tegye az általános invázió megindítását ebben az időben a kontinens ellen.*”

A szovjet miniszterelnök egy héttel később, június 11-én küldött válaszcímlevelében kénytelen emlékeztetni Rooseveltnélküli arra, hogy az *egyesített vezérkar mostani határozatai szöges ellentétben állnak az 1943 januárjában Casablancában hozott határozatokkal.* Rooseveltnélküli és Churchill akkor azt ígérték, hogy legkésőbb 1943 augusztusában vagy szeptemberében megvalósítják az *angol—amerikai csapatok átkelését a La Manche-csatornán,* megkezdik az európai szárazföld elleni támadást Franciaországban. Ezután a következőképpen folytatódik a szovjet miniszterelnök levele: „Most, 1943 májusában Ön Churchill úrral olyan határozatot fogad el, amely a nyugat-európai angol—amerikai inváziót 1944 tavaszára halasztja. Vagyis a nyugat-európai második front létrehozását, amit 1942-ről 1943-ra halasztottak, most ismét elhalasztják, ezúttal 1944 tavaszára. Kell-e beszélni arról, hogy milyen súlyos benyomást és visszatetszést kelt a Szovjetunióban a nép és a hadsereg körében a második frontnak ez az újabb elhalasztása, továbbá az a körülmény, hogy *annyi áldozatot hozott hadseregünk az angol és amerikai hadseregtől nem kapja meg a várt támogatást.*”

Június 19-én Churchill válaszol Sztálin marsallnak. Hosszan ecseteli az invázió nehézségeit, még részletesebben szól az olaszországi hadjárat kitűnő perspektíváiról, és azt igyekszik bizonygatni, hogy a nyugat-európai invázió elhalasztásának komoly katonai okai vannak. Levelében ezekután a szovjet—német front helyzetére tér ki és erről a következőket írja: „Már itt van június közepe, és a támadás nem indult meg. Van bizonyos okunk annak feltételezésére, hogy a *tengelyhatalmak észak-afrikai fegyveres erőinek páratlanul gyors veresége felborította a német stratégiát, s a vereség következtében Dél-Európát fenyegető veszély fontos tényezője volt annak, hogy Hitler megingott és elhalasztotta azt a tervét, amely szerint ezen a nyáron hatalmas támadást indít a Szovjetunió ellen.*” Churchill fejtegetésének eme részét végül a

következő megjegyzéssel zárja le: „Kétségtelen, hogy még korai lenne erről határozott ítéletet alkotni, de igen örülnénk, ha meg tudhatnánk, mit gondol Ön róla.”

(Mindezt Churchill akkor írta, amikor a támadó német haderők már felvonultak Orjol és Belgorod térségében kiindulási támaszpont-jaikra... Lehetséges, hogy ez alkalommal a híres angol kémiszolgálat, az Intelligence Service nem működött jól?)

1943 késő tavaszán és a nyár elején, a nyugat-európai második front kérdésén kívül még több más probléma is felmerült az angolszász szövetségesek és a Szovjetunió között, amelyek közül itt most a De Gaulle-kérdést említjük meg. Július 23-án Churchill a következő üzenetet küldte Sztálinnak: „*Molotov úr útján aggodalommal értesültem arról, hogy Önök elismerni szándékoznak az Algírban nemrégiben létrejött Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot. Nem valószínű, hogy a Brit Kormány és még kevésbé, hogy az Egyesült Államok kormánya ezt a bizottságot rövid időn belül elismerné.*” Churchill indokolásul a következőket írja: „*Főparancsnokságunk nem lehet bizonyos afekől, hogy mit fog tenni De Gaulle tábornok, illetve, hogy baráti érzéseket táplál-e majd irányunkban, ha hatalomra kerül.*”

Sztálin három nap múlva válaszol Churchillnek. Hivatkozik arra, hogy Nagy-Britannia kormánya eddig támogatta De Gaulle tábornokot, és — írja Sztálin — „*ez egészen természetesnek tűnt, mivel De Gaulle tábornok Franciaország kapitulációjának pillanatától kezdve a francia Hitler-ellenes erők élére állt és irányította a harcoló Franciaország körül csoportosult francia hazafiak harcát...* A szovjet kormány ez idő szerint nem rendelkezik olyan értesülésekkel, amelyek igazolhatnák a brit kormány jelenlegi állásfoglalását a francia nemzeti felszabadítási bizottság és ezen belül De Gaulle tábornok tekintetében.” Sztálin végül közli, hogy a szovjet kormány tekintetbe veszi a brit kormány kérését és döntését elhalasztja arra az időre, amikor ebben a kérdésben kialakul a szövetségesek egységes állásfoglalása.

Mindezt pedig azért teszi a szovjet kormány, hogy az angolszász hatalmakkal való viszony tekintetében a súrlódási pontokat lehetőleg megszüntesse, hogy a Hitler-ellenes erők koalícióját semmiféle ellentét ne gyengíthesse.

Ismét visszatérve a nyugat-európai második front elhalasztásá-

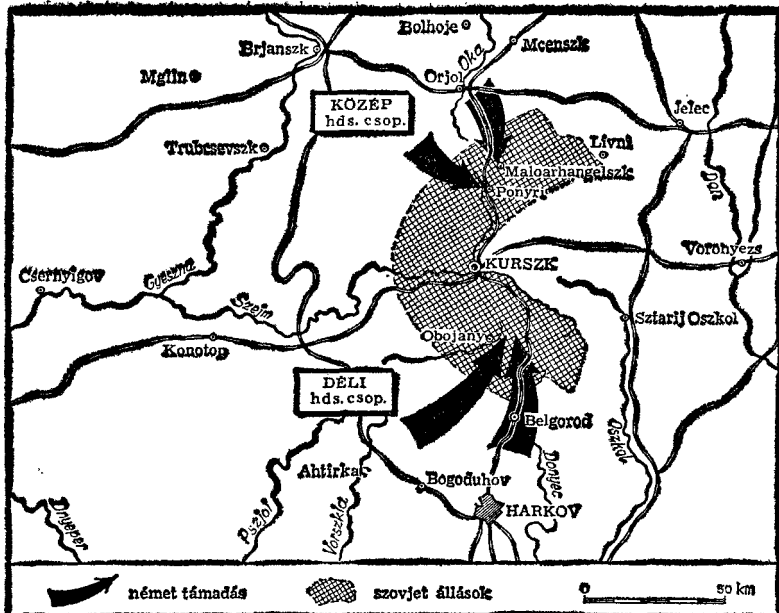
nak problémájára: nem kell különösebb katonai szakértelem ahhoz a felleléréshez, hogy a német véderő főparancsnoksága 1943 nyarán azért tudott 257 hadosztályt kiállítani a szovjet—német fronton és azért tudott összpontosítani megfelelő számú páncélos, tüzérségi és légi erőt a kurszki támadásra, mert az angolszász szövetségesek ígéreteik ellenére nem valósították meg a nyugat-európai második frontot. *A szárazföldi háború fő terhe továbbra is a Szovjetunió Vörös Hadseregére nehezedett*, amint ezt Churchill 1943. június 19-i üzenetében el is ismerte.

A szovjet főparancsnokság idejekorán kellő értesüléseket szerez a német támadó tervekről és Kurszk térségében mélyen tagozott védelmi állásokat épít ki, széles aknamezőkkel, betonbunkerekkel, földbe ásott páncélosokkal, melyek mögött hatalmas erejű tüzérhadosztályok helyezkednek el; az arcvonal minden km-ére 260 ágyú jut! Itt alkalmazza a Vörös Hadsereg először a második világháború folyamán a „Sztálin-orgonát”, melyen öt-hat aknavető csövét, mint az orgonasípokot, egymás mellé helyezték. Az új fegyvernek irtózatos morális hatása volt: a legedzettebb német katonák is reszketni kezdtek, ha megszólaltak a Sztálin-orgonák.

A szovjet legfelsőbb parancsnokság az aktív védelem taktikáját választotta — azt a taktikát, hogy az ellenség támadócsoportjainak a védelmi ütközetekben pótolhatatlan veszteséget okozzon, majd ellentámadásba lendülve döntő vereséget mérjen rá. *„Az 1941 és 1942 nyarán lezajlott védelmi ütközetektől eltérően — állapítja meg a Szovjetunió Kommunista Pártjának Története — a Kurszk környéki aktív védelmet nem a kényszer diktálta, hanem a szovjet hadvezetőség előre megfontolt szándékkal, a Vörös Hadsereg számára kedvező körülmények között kezdeményezte.”*

Július 5-én a kurszki ív ellen északról és délről páratlan heves-ségű német támadás indul meg Orjol és Belgorod térségében. Az új „tigris” páncélosokkal és „Ferdinánd” önműködő rohamlövegekkel felszerelt német egységek azonban a szovjet elhárító védelmi rendszer hálójában elakadnak. A német páncélosok a legnagyobb eredményt a déli frontszakaszon tudják felmutatni, ahol az első napon 6—8 km mélységű betörést érnek el, míg északon a támadás rögtön kudarcba fullad. A német páncélos hadosztályok vesztesége megdöbbeníti a véderő főparancsnokságát: az első 3—4 km több mint 200 páncélos elvesztésébe kerül.

A kurszki csata megindulása után kiadott német hivatalos jelentések nem beszélnek nagy áttörési csatáról, hanem „megelőző

A kurszki csata

védelmi hadműveletekről”, „az ellenséges támadó-erők megsemmisítéséről”, a véderő főparancsnokság hírmagyarázója pedig „katlancsaták” helyett az orjoli „anyagcsata” és a „belgorodi vér-malom” súlyos problémáit elemzi. Ez persze mind igaz volt, már ami a német veszteségeket illeti. Katonai szakértők Sztálingrádnál a csata sorsát eldöntő hetekben a németek veszteségét napi 5000 halottra és sebesültre becsülték; a Kurszk—Belgorod-i ívben a csata első hetében a német halottak és sebesültek száma elérte a napi 8000-es átlagot.

Hitler azonban nem törődve az irtózatossá váló veszteségekkel — a 6. páncélos hadosztály június 30-tól július 10-ig 103 támadó páncélosából elveszít 47-et! — tovább hajszolja támadásba a csapatokat. Július 10 és 15 között Manstein páncélosai elérik a Donyec, a Szejm és a Vorszkla vízválasztóját, de itt támadásuk a Belgorod—Obojan műútnál elakad.

Konyev tábornok később találóan jegyezte meg, hogy ez az előretörés volt a német páncélosrok hatványdala.

Egy héttel a német támadás megindulása után, még az offenzíva végleges megrekedése előtt, július 12-én a Vörös Hadsereg csapatai *Orjoltól északra és keletre ellentámadásba mennek át*; ezzel egyidejűleg támadás indul *Belgorod és Harkov* térségében, valamint a *leningrádi frontszakaszon* az Ilmen- és a Ladoga-tónál. Alig egy hét alatt a Vörös Hadsereg csapatai döntő sikert érnek el, mélyen betörnek a 4. német hadsereg állásaiba.

Július 25-én Kluge marsall éppen jelentést tesz Hitlernek a főhadiszálláson a válságosra fordult harctéri helyzetről, amikor megérkezik Mussolini bukásának híre. Zavar és tanácstalanság lesz úrrá a német hadsereg főparancsnokságán, majd megszületik a döntés: a Wehrmacht vonuljon vissza a Dnyeper—Gyeszna vonalra.

A szovjet csapatok támadása változatlan hevességgel folyik tovább, a német csapatok sok esetben csak nehézfegyvereik hátrahagyásával tudnak kitérni a minduntalan fenyegető bekerítés elől. A szovjet csapatok *augusztus 3-án elfoglalják Orjolt, három nappal később pedig felszabadítják Belgorodot*, a támadó német haderők két kiindulási pontja a szovjet csapatok kezére kerül. A Vörös Hadsereg előnyomulása feltartóztathatatlan, és *augusztus 23-án*, a német offenzíva megindulásának 49. napján a Vörös Hadsereg felszabadítja *Harkovot*.

A német csapatok a második világháború történetében először szenvednek nyári hadjáratban ilyen nagyarányú vereséget a keleti fronton. Az a legenda, hogy a német hadsereg 1941—42 és 1942—43 telén csak a *hihetetlenül kemény orosz tél miatt maradt alul*, de tavasszal, nyáron és ősszel legyőzhetetlen, ez a legenda most, a kurszki csatában szertefoszlik.

Görlitz már említett művében a következő, helytálló megállapítást teszi: „A nagy nyári csata a kurszki ívben a német keleti hadsereg számára a halálos krízis kezdetét jelentette.”

A Vörös Hadsereg kurszki győzelmének óriási a jelentősége. Mint a Szovjetunió Kommunista Pártjának Története megállapítja: „Ez a győzelem betetőzte a gyökeres fordulatot a Nagy Honvédő Háború és az egész világháború menetében; a Vörös Hadsereg szilárdan kezében tartotta a hadműveletek kezdeményezését, a német fasiszta hadsereg katasztrófa előtt állt.”

Augusztus 24-én a Magyar Távirati Iroda a következőket jelenti

a keleti front eseményeiről: „Berlinben hangsúlyozzák, hogy Har-
kov kiürítése azzal a német szemponttal áll összefüggésben,
*amellyel a német hadvezetés a csapatokat és a hadianyagokat a
lehetőség szerint kímélni akarja.*”

„A csapatok és a hadianyagok kímélése” nagyon szépen hangzik,
de 1943 nyarán e berlini „szempont” valami mást takart, azt, hogy
a német csapatok arcvonala a Vörös Hadsereg csapásai alatt meg-
ingott, és a Wehrmacht megvert egységei kétségbeesetten hátrál-
nak Nyugat felé.

A Magyar Távirati Iroda berlini tudósítója — német katonai
szakértők tájékoztatása alapján — ismerteti az úgynevezett „*ör-
vénytaktikát*”. Ez abból áll — hangzik az épületes magyarázat —,
hogy „egyrészt az elhárító harcok és a visszavonuló mozdulatok,
másrészt az ellentámadások és támadások iránya gyors ütemben
váltakozik, és ezeket *a hadműveleteket hol nyugat-kelet, hol pedig
észak-dél irányban vezetik*... A harcok nagyobb területekre
terjednek ki ennek következtében, és így egyes pontok kiüríté-
sénél az összes hadműveleteket figyelembe kell venni és fel kell
becsülni.”

Magyarán az „*örvénytaktika*” annyit jelent, hogy északtól dél
felé és keletről nyugat felé *mindenütt visszavonulásban vannak*
a német csapatok, és a közvélemény számíthat továbbra is arra,
hogy a német hadvezetés kénytelen lesz újabb területeket
kiüríteni. Ezt azonban nem merik bevallani, ezért konstruálni kell
egy új fogalmat a megszállott keleti területek kiürítésére, a vere-
ségre, és ez az *új fogalom az „örvénytaktika”*.

A *másik új szó*, amellyel 1943 nyarán a tengelyhatalmak sajtó-
jában egyre gyakrabban és gyakrabban találkozunk, az „*arcvonál-
kiigazítás*”.

A Német Távirati Iroda augusztus 26-án azt jelenti, hogy német
katonai körökben a keleti arcvonal helyzetét rendkívül bizakodóan
ítélik meg. Hogy miért? Íme az indokolás: „Berlinben meg van-
nak győződve róla, hogy a keleti arcvonalon elterülő, mélyen
tagozott védelmi övezet, *még ha bizonyos pontokon kiigazításokat
is kell végrehajtani*, az ez évi szovjet offenzíva halálvölgyévé
változik... *A végrehajtott arcvonalrövidítéseket a német hadve-
zetés lényeges előnyeként könyvelhetjük el.*”

Ismét fordítsuk le magyarra a katonai szakértő kissé bonyolult
megállapításait: a keleti fronton a Wehrmacht védelembe vonult,
nincs szó már arról, hogy ezen a nyáron Hitler csapatai megis-

métlik az 1941-es vagy 1942-es nagy nyári offenzívát, most már csak egy a fontos, és pedig az, hogy ezt a mélyen tagozott védelmi övezetet valamiképpen megtartsák. Persze számolni kell azzal is, hogy a Vörös Hadsereg előrenyomulását mégsem lehet feltartóztatni. Ezt nem úgy jelentik be ezentúl, hogy „visszavonulás”, hanem: „arcvonalrövidítés”. Továbbá: az arcvonalrövidítésből nem szabad a szovjet csapatok sikerére következtetni, nem, ez súlyos tévedés lenne, a visszavonulást a német hadvezetés javára kell elkönyvelni.

Az „örvénytaktikát” és az „arcvonalrövidítést” kiválóan megtanulják alkalmazni a német csapatok. Néha egészen meglepő dolgokat tudnak ezen a téren produkálni, legalábbis az utólag kiadott hadijelentésekben.

Taganrogot 1943. augusztus 30-án szabadítják fel a szovjet csapatok. Ezt a fontos harctéri eseményt a német hivatalos jelentés a következő kommentárral közli: „Lehet, hogy a nyilvánosság számára Taganrog kiürítése váratlanul történt. A német csapatok kivonásának ebből a térségből bizonyára megvan a stratégiai oka.”

De minthogy ez így még nem elég világos, a katonai helyzetmagyarázó hozzáfűzi: „A német csapatok kivonását az ellenség először nem is vette észre, ami szintén annak bizonyítéka, hogy a német vezetés mindig saját elhatározása szerint és az általa jónak tartott időpontban cselekszik. Ezzel kapcsolatban Berlinben rámutatnak arra, hogy bármily fontosak egyes helységek és területek, az egész hadjárat szempontjából néhány állás feladása nem jár hátránnyal, mivel elegendő terület áll rendelkezésre.”

Röviden és egyszerűen: *Taganrogból a német csapatoknak sikerült olyan gyorsan elmenekülni, hogy a szovjet csapatok csak később vették észre...*

Óriási hadműveleti siker!

Ezenkívül: a német győzelemben hívők ne törődjenek azzal, hogy a német csapatok egymás után adják fel a katonai és gazdasági szempontból elsőrendűen fontos, az 1941—42-es hadjáratokban oly nagy áldozatok árán megszerzett városokat és területeket, egyelőre nincs semmi baj, van még elegendő terület — a Német Birodalom határáig... Tehát szó sincs már arról, hogy a német Wehrmacht győzelmes előrenyomulással újabb szovjet területeket hódít meg, már nem beszélnek Moszkva, Leningrád vagy Sztálingrád közeli elfoglalásáról, mindössze annyit mond a

német hadvezetőség, hogy van még elegendő terület a visszavonuláshoz...

Hát ez a hang bizony különbözik attól az öntelt, győzelmi mámoros hangtól, amelyet Hitlertől, Göringtől, Göbbelstől és a katonai szakértőktől éveken át megszokott a közvélemény.

1943 nyarán az Ostheer, a német keleti hadsereg, valamint a román, magyar és egyéb csatlós-csapatok létszáma még meghaladja a négymilliót. Ez a hatalmas haderő azonban a kurszki katasztrófa után visszavonhatatlanul védekezésre kényszerül a frontnak csaknem teljes hosszában támadó Vörös Hadsereggel szemben.

A keleti hadjárat harmadik évében a német hadvezetőség már nem becsüli le az ellenfelet. Egy német katonai szakíró a következő megállapításokat teszi a Vörös Hadsereg közkatonájáról: „A Vörös Hadsereg közkatonája erős és szívósan kitart a harcban, közömbös az időjárás és a terep minden nehézségével szemben... A vöröskatona sohasem esik kétségbe, a legnehezebb helyzetekben és a legnagyobb nélkülözések között sem... A vöröskatona bátor és soha nem vesztí el a fejét, mindig kiválasztja a legalkalmasabb időpontot a támadásra. Jól van felfegyverezve...”

És itt érdemes egy pillanatra megállni, hogy ha röviden is, de ismertessük a hátország gigászi munkáját és a megszállt területek hősi harcait.

Az 1941-es német előrenyomulás következményeképpen a Szovjetunió ipara válságos helyzetbe kerül. Óriási a fűtőanyaghiány, német megszállás alá kerül a Donyec-medence, valamint a moszkvai terület hatalmas szénbányái, előtérbe kellett helyezni a szibériai szénbányászat kifejlesztését. Százezrek és százezrek indulnak az új bányákba, a szibériai ősrengetegbe fakitermelésre, az energia-ellátás megjavítására pedig hatalmas új erőművek épülnek az Urálban és Szibériában; az 1943-ban üzembe helyezett új erőművek kapacitása meghaladja az egymillió kilowattot.

Az ipari munkásság rögtön a háború megindulása után új szocialista versenyt kezd a hadirendelések jobb teljesítéséért. Nem egy olyan üzem akad, ahol a munkások a sztálingrádi csata napjaiban háromszoros, sőt ötszörös normát teljesítenek. Az ipari üzemi tanulóiskolákból és ipariskolákból évente félmillió ifjúság megy a gyárakba, a háború első két évében hat és fél millió új munkás képezi át magát szakmunkássá. A háború éveiben 9000 km hosszú új vasútvonalat építenek; a Szovjetunió Tűdo-

mányos Akadémiájának 800 tudományos és műszaki munkából álló bizottsága óriási segítséget nyújt az Urál, Nyugat-Szibéria és Kazahsztán természeti kincseinek kiaknázásához.

Csodálatosak és bámulatra méltóak a szovjet ipar eredményei a háborús években. 1941 decemberéhez viszonyítva 1942 decemberében, tehát a szovjet—német háborúnak talán legkritikusabb időszakában, a repülőgépgyártás több mint háromszorosára, a repülőgép-motor gyártása majd hatodfélszeresére, a harckocsiké pedig mintegy kétszeresére emelkedik.

Két amerikai mérnök, Harrison Salisbury és Eric Johnston a washingtoni kormány megbízásából bejárta a szibériai hadiipari gyárakat és üzemeket. Tapasztalataikról jelentésükben a többi között a következőket írják: „A legnagyobb bámulattal néztük végig a 24 négyzetkilométer területen épült acélműveket Magnyitogorszkban. Ez az óriási telep a készen álló tervek szerint békében évenként 60 millió tonna acélt fog gyártani, kb. kétharmad részét az Egyesült Államok acéltermelésének.”

A munkások hősiessé erőfeszítéséről a két amerikai mérnök a következőket írja:

„Asszonyok és leányok naponként 4—5 óra hosszat dolgoztak a burgonyaföldeken, miután a rendes napi nyolc órai munkaidőben a hadiüzemi gyárakban megfeszített erővel dolgoztak. A hiányos ellátás és a nehéz életkörülmények ellenére a munkások minden tettetés nélküli lelkesedéssel végzik a munkát. Jellemző példáját hallottuk ennek az uráli tankhadsereg esetében. Az uráli hadiipari telepek munkásai elhatározták: túlórákban végzett munkával annyi tankot és páncélos járművet készítenek, hogy az uráli hadiipari gyárak külön tankhadsereget fognak felállítani. Mikor az első gépesített és páncélos dandár fegyverzete elkészült, a munkások közül önként jelentkeztek annyian, amennyiből kitelt a harcba induló dandár egész legénysége.”

Súlyos gondokat okoznak a megszálló német csapatoknak a *partizánok*. A partizán-harcokat a Kommunista Párt föld alatti pártszervezetei irányítják, 26 területi és 539 városi és kerületi pártbizottsági titkár vezetése alatt.

1942. május 30-án a legfelsőbb főparancsnokság főhadiszállása mellett létrehozzák a *partizánmozgalom központi vezérkarát*. Ez a központi irányítás teszi lehetővé, hogy amikor megindul a Vörös Hadsereg 1943-as nagy nyári offenzívája, akkor a partizánmozgalom központi vezérkarának tervei szerint két éjszaka leforgása alatt a partizánok elpusztítanak, felrobbantanak 2270 km vasúti

sínt, s ezzel az ellenség vasúti forgalma, az utánpótlás a döntő fontosságú vonalakon egy csapásra 35—40⁰/₀-kal csökken.

A szmolenszki partizánok harcairól „Batya” nevű vezérük a következőket írja:

„Mikor a németek kezükbe kerítették Szmolenszk környékét, az erdőkbe és a mocsarakba vettük be magunkat, és rácsaptunk az aljas bitangokra, ahol csak el tudtuk érni őket. Soraink száma gyorsan növekedett. Minden nap új meg új alakulatok kezdtek meg a harcot, úgyhogy csapataink létszáma ma már sok ezer főre rúg.

Állandóan bővítjük az úgynevezett »kis front«-ot, sok száz kilométerrel a harcok fő arcvonala mögött. Több mint 300 formálisan megívott ütközetben szálltunk szembe a németekkel és több mint 300 falut szabadítottunk fel. Legalább 6000 németet gyilkoltunk meg. Az ellenünk küldött tankok közül felgyújtottunk és elpusztítottunk tizenhetet. Felrobbantottunk öt lőszerszállító vonatot.

Könyörtelenül elbánunk az árulókkal, akik bármilyen kapcsolatot tartanak fenn az ellenséggel. Azokon a területeken, amelyeket kezünkbe kerítünk, helyreállítjuk a szovjet uralmat, és a lakosság újra megkezdzi békés foglalkozását. Fegyverzetünk van bőségesen, nemcsak géppisztolyaink, tábori mozsaraink és gépfegyvereink, hanem tüzérsegünk és tankjaink is; ezek legnagyobb részét a németektől ejtettük zsákmányul.

Tavaszi óta harci tevékenységünk állandóan erősödött. Áprilistól júliusig 150 ízben támadtuk meg nagyobb erővel a németeket, megöltünk 1600 náci katonát, de foglyul csak 19-et ejtettünk.

Mi olyan területen harcolunk, ahol születünk és felnövünk. Ezért van az, hogy a terep minden zegét-zugát, az erdőket és a mocsarakat pontosan ismerjük, és ezért tudjuk állandóan váratlanul meglepni az ellenséget.

A jövőre nézve azt tervezzük, hogy hadviselésünk méreteit még jobban növelni fogjuk, úgyhogy szembe tudjunk szállni nagyobb ellenséges egységekkel is. A németeket máris rákényszerítettük arra, hogy egész hadosztályokat, tüzérdandárokat és katonai repülőgépeket, legutóbb pedig az egész „sárga elefánt” hadosztályt küldjék ellenünk, ellátva a hadosztályt tüzérseggel és tankokkal. Sikerült a hadosztályt szétszórni és 45 tank közül 12-t elpusztítani.”

1942 nyarán és őszén, a sztalingrádi csata napjaiban az OKW 15 hadosztályt kénytelen kivonni a harcterekről, hogy a partizánok ellen vesse be. Ezenkívül 10 SS hadosztály, 2 Gestapo hadtest, 27 rendőrezred és 114 rendőrzászlóalj folytat irtóhadjáratot

a megszállt területeken mindenütt, éjjel-nappal felbukkanó partizáncsapatok megsemmisítésére.

A Vityebszk-területen működő partizánok ellen 60 ezer főből álló, hat hadosztálynyi erő vonul fel, amelyet 15 SS ezreddel és 137 harckocsival erősítettek meg.

De a szovjet föld partizánjait nem lehet megsemmisíteni, az elesettek helyére ezrek és tizezrek lépnek.

1943 elején Bjelorusszia partizánjai a köztársaság területének 63 százalékát ellenőrzik, az ezen a területen működő kommunista pártszervezetek 168 nyomtatott újságot adnak ki.

Itt, Bjelorussziában történt a következő eset:

„Novina falut 1943-ban erős fasiszta büntetőosztag szállta meg. A falu lakosai — kivéve az öregeket — az erdőbe menekültek. Amikor a fasiszta tiszt azt parancsolta a 70 éves Ivan Cubának, hogy vezesse a büntetőosztagot a partizánok tartózkodási helyére, a szovjet hazafi ezt kereken megtagadta. A fasiszták erre testvérének, a 75 éves Mihail Cubának szeme láttára meggyilkolták. Az idősebb Cuba elhatározta, hogy bosszút áll a hitleristákon. Célja keresztülvitelére maga ajánlkozott, hogy elvezeti őket a kívánt helyre. A bátor szovjet hazafi azonban nem oda vezette a büntetőosztagot, ahol a partizánosztag tartózkodott, hanem ellenkező irányba, az erdő sűrűjébe, a gricsinovi mocsaras ingoványba. A hitleristák megölték ugyan »vezetőjüket«, de végül is mind ott pusztultak a mocsárban.”

A Donyec-medencében Krasznodar bányavároskában a kom-szomolisták „Ifjú Gárda” elnevezésű illegális szervezetet hoztak létre, melynek tagjai hosszú időn keresztül számtalan szabotázsakciót követtek el a német megszállók ellen mindaddig, míg áru-lás a Gestapo kezére nem juttatta őket. Az ifjú hősöket a német hóhérok szörnyűségesen megkínozták, majd egy bányaaaknába dobták le.

Fagyejev „Az Ifjú Gárda” című könyvében így írja le kivégzésüket:

„A foglyokat kivitték a puszta térre, melyet ezüstben fűrésztött a hold, és két teherautóra ültették őket. Elsőnek a teljesen erőtlen, csak-nem öntudatlan Sztahovicsot vitték ki és félkörben meghimbálva, fel-dobták a kocsira. Sok „ifjúgárdista” már nem tudott járni. Kivitték Anatolij Popovot, akinek összevagdalták a talpát. Vitya Petrovnak a szemét szúrták ki. Ragozin és Zsenya Sepeljov vezették kézen fogva. Volya Oszmuhin jobb keze le volt vágva, de azért saját lábán ment. Tolja Orlov és Vitya Lukjancsenko Vanya Zemnuhovot vitték. Utá-

nuk, mint egy hervadt fűszál, Szerjozska Tyulenyin ballagott magában.

A lányokat és a fiúkat külön teherautóra ültették.

A katonák felcsapták a kocsik oldalát és maguk is felmásztak a túlszúfolt kocsikba. Fenbong altiszt a sofőr mellett ült az első gépkocsin. Elindultak. A puszta téren át, a gyerekkórház és a Vorosiloviskola épületei mellett vitték őket. Elöl a lányok autója. Ulja, Szasa Bondarova és Lilja énekelni kezdtek:

*A zsarnokság dőzsölt és ülte torát
És százezrek vérével festette bíborát.*

A többi lány is felkapta a dalt. Aztán a fiúk is dallal válaszoltak a hátsó kocsin. Daluk messze-messze szállt a hideg, mozdulatlan levegőben...

...Már látható volt az 5. számú bánya felrobbantott, féloldalára rogyott tornya.

A fiúk és lányok az »Internacionálé«-ba kezdtek.

A teherautóról a bánya befagyott fürdőhelyiségébe hajtották őket. Egy darabig itt maradtak. Brückner, Balder és Sztacenko érkezését várták. A csendőrök hozzájuk léptek és levetkőztették azokat, akiknek jobb ruhájuk, lábbelijük volt.

Az „ifjúgárdisták”-nak megengedték, hogy elbúcsúzzanak egymástól. És így történt, hogy Klava Kovaljova odaülhetett Vanya Zemnuhov mellé, rátette kezét a fiú homlokára és többé már el sem vált tőle.

Kisebb csoportokban vitték ki és egyenként az aknába taszították őket. Aki képes volt rá, elmondta utolsó néhány szavát. Azt, amit örökösen kívánt hagyni a világnak.

A németek attól féltek, hogy az aknában, amelybe több tucat embert löktek, páran életben maradhatnának és ezért két csillét dobtak utánuk. És az aknából még több napon át hallatszott a halálhörgés.³

Kettőt közülük, Oleg Kosevojt és Ljuba Sevcovát különválasztottak és további kínzásoknak vetettek alá, de nem tudtak belőlük semmit kihúzni. Fagyejev idézett könyvében így írja le kettőjük kivégzését:

„Oleg Kosevojt január 31-én nappal lőtték agyon Rovenyikiben, és holttestét a vele egy napon agyonlőtt többi áldozattal együtt, közös sírgödörbe dobták.

Ljuba Sevcovát február 7-éig vallatták, egyre a titkos rádióadót akarták kivenni belőle. Agyonlövétése előtt sikerült anyjának egy kis írást küldenie:

»Isten veled, anyám, Ljubka lányod a nyirkos földbe megy.«

Amikor Ljubkát kivégzésre vitték, kedvenc dalát énekelte:

»Moszkva nyírfás nagy messzeségén...«

Az SS pribék, aki a kivégzést végrehajtotta, azt akarta, térdeljen le, hogy tarkón lőhesse, de Ljuba nem térdelt le. Szemtől szembe fogadta a golyót.»

A partizánok között éppen úgy, mint az uráli, szibériai bányák és gyárak munkásai között, vagy a Vörös Hadseregben és a flottában, kommunisták állnak az élen és vállalják a harc és a megpróbáltatás nehezét. Csak egyetlen adat: 1942-ben a Vörös Hadseregben és a flottában kétmillió kommunista, a párt teljes létszámának 54,3%-a teljesít szolgálatot.

1943 őszén, a Vörös Hadsereg támadásának tetőpontján megváltoztatják a frontok elnevezését, és ettől kezdve

az Északnyugati Front	= 1. Balti Front
a Kalinyini Front	= 2. Balti Front
a Nyugati Front	= 3. Balti Front
a Központi Front	= 1. Bjelorussz Front
a Brjanszki Front	= 2. Bjelorussz Front
a Voronyezsi Front	= 3. Bjelorussz Front
a Sztjeppei Front	= 1. Ukrán Front
a Délnyugati Front	= 2. Ukrán Front
a Déli Front	= 3. Ukrán Front
az Észak-Kaukázusi Front	= 4. Ukrán Front

Az indok: az eddigi megjelölések a Vörös Hadsereg gyors előrenyomulása következtében földrajzilag elavultak...

A Vörös Hadsereg lendületes támadását sem a német hadsereg elkeseredett ellenállása, sem az időjárás rosszra fordulása nem tudja megakadályozni. 1943. szeptember 8-án a német véderő főparancsnoksága közli, hogy a Don-medencében nem csökkenő hevességgel tart a csata, a folyamatban lévő harcok során „az arcvonal megrövidítése érdekében Sztálinó városát minden hadifontosságú berendezés szétrombolása után tervszerűen kiűritették”.

Ez alkalommal a német hadvezetőség mellőzi az arcvonalrövidítés előnyeinek ecsetelését, hiszen még az átlagos újságolvasó is tisztában van Sztálinó visszafoglalásának óriási jelentőségével.

Egy héttel később a Német Távirati Iroda berlini jelentése elégtétellel rögzíti le, hogy „meghiúsult a bolsevistáknak az a terve, hogy elébe vágjanak a nyugat felé irányuló német hadmozdulatoknak a harc gyújtópontjaitól északra és délre...” Ez

magyarán annyit jelent, hogy a dicső német hadsereg megtanult rettentő gyorsan futni visszafelé, nyugati irányba, olyan gyorsan, hogy a szovjet csapatok nem is érik utol...

Persze ez a visszavonulás, ez a futás nem megy minden nehézség nélkül. Időnként — márcsak a további visszavonuláshoz szükséges erőgyűjtés szempontjából is — a német csapatok megpróbálnak védelmi vonalat kiépíteni, így a Dnyeper mentén is. Ezt a dnyeperi védelmi vonalat „keleti hullám-sánc”-nak nevezték, utalással arra a reménységükre, hogy itt megtörik a Vörös Hadsereg támadó hullámain. De a Vörös Hadsereg feltarthatatlanul nyomul előre, egymás után szabadítja fel a hitleristák által megszállt falvakat, városokat. Szeptember 21-én Csernyigov, 23-án Poltava, 25-én Szmolenszk és Roszlavl, 29-én Kremencug lakosai üdvözik a felszabadító vöröscsillagos katonákat.

A Dnyeper-vonal, a „keleti hullám-sánc” sem állíthatja meg a Vörös Hadsereget. A szovjet katonák, támogatva a partizánoktól, bátor és merész hadműveletekkel áttörnek az oly nagy gonddal megerősített Dnyeper-vonalon.

A dnyeperi átkelés végrehajtásáért 2000 katona, tiszt és tábornok kap kitüntetést. Szeptember 30-án a Magyar Távirati Iroda berlini tudósítója már erről ír: „A Dnyeper nyugati partjának birtokbavételéért tovább folynak az elkeseredett harcok. Tájékozott német katonai körökben ma még korainak tartják az új arcvonal megszilárdulásának megállapítását.”

Ismerjük el, ez a megfogalmazás páratlanul szép teljesítménye az ismeretlenség homályába burkolózó német katonai szakértőnek, aki azt kénytelen tudtul adni a közvéleménynek, hogy a Dnyeper mentén sem lehet a Vörös Hadsereg offenzíváját feltartóztatni, és számitani kell további visszavonulásra...

Az 1943-as nyári offenzíva eredményei: a szovjet csapatok 2000 kilométeres arcvonalon folytattak támadó hadműveleteket és helyenként 300—450 kilométert tettek meg nyugat felé. Igen rövid idő alatt négy komoly és erősen kiépített víziakadályon keltek át: az északi Donyecen, a Gyesznán, a Szozson és a Dnyeperen. A szovjet csapatok alig négy hónap alatt 162 várost és mintegy 38 000 helységet foglaltak vissza, 350 ezer négyzetkilométernyi területet tisztítottak meg a fasiszta csapatoktól és a szovjet emberek millióit szabadították fel a német rabság alól.

Az 1942—43-as téli és az 1943-as nyári hadműveletek során felszabadult a megszállt szovjet földnek csaknem kétharmada.

Göbbels német propagandaminiszter a berlini Sportpalotában 1943. október 2-án tartott beszédében a következőket mondja: „Ha az elmúlt hetekben a keleti arcvonalon elszakadó mozdulatokat is hajtottunk végre, ezek éppoly merész, mint tárgyilag megalapozott megfontolásból származtak. Az ellenség egyszerűen érezni fogja, hogy ezek végrehajtása mit jelent hadvezetőségünk számára.”

Göbbels azzal biztatja hallgatóit, hogy nincs semmi baj, ez a visszavonulás nem az ellenség győzelmét jelenti, hanem ebből egyedül a német hadvezetőség húz hasznot.

Hát ezt azért már nem mindenki hitte el, annál is kevésbé, mert a szovjet offenzíva változatlan lendülettel folyt tovább. Öt nappal Göbbels említett beszéde után, október 7-én a Magyar Távirati Iroda berlini tudósítójának arra a kérdésére, hogy „a német csapatok elszakadási mozdulatai immár befejezettnek tekinthetők-e, tájékozott német katonai körökben nem adtak egyenes választ . . .”

Hogy a német hadvezetőség nem mert egyenes és határozott választ adni az arcvonal megszilárdulásáról, annak egyszerűen az volt az oka, hogy a Wehrmacht egységei a Vörös Hadsereg offenzíváját, előrehaladásának ütemét még lassítani is alig tudják. Két nappal később, október 9-én a véderő főparancsnokságának katonai szakértője hosszas fejtegetéssel próbálja magyarázni *Taman* kiürítését.

A katonai szakértő a következőket írja: „A szovjet hírszolgálat *Taman* kiürítését csupán ma közli, és ezzel bizonyos tekintetben azt a benyomást kívánja kelteni, hogy *Taman* eleste már az egész arcvonalra kiterjedő, általános offenzíva eredménye, holott *Taman* nem esett el, mert a németek kiürítették. Egyébként a hivatalos német jelentésekből a német csapatok hátrahelyezése a Kubán-hídfőből már hosszabb ideje oly világosan felismerhető, hogy itt bizonyára rövidesen számítani lehet az egész vállalkozás befejezésére.”

Zaporozsje október 14-én, Melitopol 23-án, *Dnyepropetrovszk* és *Dnyeprodzserdzsinszk* pedig 25-én szabadul fel. November 1-én a szovjet csapatok lendületes rohammal elfoglalják *Perekopot*, ezzel elvágják a Krímben rekedt német csapatok szárazföldi összeköttetését.

November 5-én a Vörös Hadsereg eléri a Kijev—Zsitomir vasút-

vonalat és két nap múlva, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 26. évfordulóján felszabadítja *Ukrajna fővárosát, Kijevet.*

Sztálin ünnepi beszédében hangsúlyozza:

„A győzelem most már közel van, de ahhoz, hogy kivívjuk, további erőfeszítésre, az egész hátország önfeláldozó munkájára, a fronton pedig a Vörös Hadsereg ügyes, elszánt harci tevékenységére van szükség... Nem szabad megengednünk, hogy az ellenség lélegzethez jusson. Ezért kell minden erőnket megfeszítenünk, hogy az ellenséget végleg megverjük.”

November 7-én Hitler régi pártbívei előtt Münchenben beszédet mond, amelyben behatóan foglalkozik a háborús kilátásokkal. Ez a beszéd már nem hasonlít azokhoz a gögös, öntelt Hitler-beszédekhez, amilyeneket a lengyelországi, a franciaországi és a keleti hadjárat első időszaka után tartott. Megpróbáltatásokról, nehéz napokról, a válság, a kilátástalan helyzetek fölé kerekedéstről beszél ez alkalommal a Fűhrer, sőt még a jóistenhez is van néhány szava. A következőket mondja: „Meghajtom fejemet hálátelten a Mindenható előtt, aki így megáldott bennünket és nem küldte ránk azt a súlyos megpróbáltatást, hogy német földön kelljen harcolnunk, hanem engedte keresztülvinni, hogy ezt a harcot messze kitoljuk a birodalom határaitól. Büszke vagyok arra, hogy ennek a nemzetnek a vezére lehetek a boldog napokban éppúgy, mint a nehéz napokban...”

Tartson ez a háború addig, ameddig, *Németország sohasem fog kapitulálni.* Soha meg nem ismételjük az 1918. évi hibát, azt, hogy 12 óra előtt egy negyedórával letesszük a fegyvert. Afelől nyugodtak lehetnek, hogy aki utolsónak teszi le a fegyvert, az *Németország lesz, mégpedig 5 perccel 12 óra után.”*

A Churchill—Roosevelt—Sztálin találkozó előkészítése — A teheráni konferencia, 1943. nov. 28—dec. 1. — Az „Overlord”, a német kérdés, Európa jövőendő határai — Hitler 1944. jan. 1-i beszéde — Az „északi sánc” összeomlása — Az Anzio—Nettunó-i partraszállás — A Vörös Hadsereg 1943/44-es téli offenzívájának eredményei — Az 1., 2. és 3. Ukrán Front márciusi offenzívája — „Margareta” — Harcok Monte Cassinónál — A krími csata — Szevasztopol visszafoglalása — A szövetségesek bevonulása Rómába

1943. június 19-én Churchill angol miniszterelnök „személyes és titkos” üzenetet intéz Sztálin marsallhoz. Üzenetében újra felveti a három szövetséges kormányfő találkozásának szükségességét és nagy hasznosságát. „Én és tanácsadóim — írja Churchill — úgy vélekedünk, hogy Scapa Flow, észak-skóciai fő haditengerészeti támaszpontunk volna a legalkalmasabb, a legbiztonságosabb, s ha a titkosság betartása kívánatos, valószínűleg a legtitkosabb hely... Ha Ön ezen a nyáron bármily időpontban el tudna oda jönni repülőgépen, biztos lehet, hogy mindent megtennénk kívánságainak teljesítése érdekében, s hogy brit és amerikai bajtársai a legszívélyesebb fogadtatásban részesítenék Önt.”

Augusztus 7-én az angol kormány megismétli javaslatát a három kormányfő Scapa Flow-i tanácskozására. Sztálin augusztus 9-én a következő választ küldi: „Egyetértek azzal, hogy a három kormányfő találkozója feltétlenül kívánatos... Ugyanakkor meg kell mondanom, hogy a német arcvonalon jelenleg fennálló helyzet következtében, sajnos, még egy hétre sem szakadhatok el a fronttól. Habár az utóbbi időben vannak bizonyos sikercink, a szovjet csapatoktól és a szovjet főparancsnokságtól az ellenség valószínű újabb támadásai éppen most követelnék rendkívüli erőfeszítést és különösen nagy éberséget” — írja Sztálin.

Tíz nappal később, augusztus 19-én Roosevelt és Churchill

együttes üzenetet küld Sztálinnak, s a három kormányfő találkozási helyéül az *alaszakai Fairbanks*-et javasolják.

Augusztus 24-én Sztálin a következő választ küldi Churchill angol miniszterelnöknek: „Teljesen osztom az Ön és Roosevelt úr véleményét hármunk találkozásának fontosságáról. Ugyanakkor nagyon kérem, értsék meg helyzetemet, egy olyan időpontban, amikor hadseregeink rendkívüli erőfeszítést igénylő harcokat folytatnak Hitler fő erői ellen, s amikor Hitler nemcsak hogy egyetlen hadosztályt sem von el a mi frontunkról, hanem ellenkezőleg már újabb hadosztályokat tudott átdobni és dob át továbbra is a szovjet arcvonala. Ilyen időpontban — írja Sztálin — valamennyi kollégám véleménye szerint hadműveleteink károsodása nélkül nem utazhatunk el a frontról olyan távoli helyre, mint Fairbanks.”

Szeptember 8-án Sztálin azt javasolja, hogy Iránban legyen a három kormányfő találkozója, ott ahol mind a három államnak van képviselte. A találkozás idejéül elfogadja Roosevelt elnöknek november-decemberi időpontra vonatkozó javaslatát.

Két nappal később, szeptember 10-én, Churchill válaszában örömmel nyugtázza Sztálin beleegyezését és a következőket írja: „Meg akarom mondani Önnek, hogy *hármunk találkozásától*, amelyet az egyesült nemzetek mind oly hön óhajtanak, *nemcsak a háború minél gyorsabb befejezésének legjobb módszere* függhet, hanem függhetnek tőle azok, a világ jövőjére vonatkozó jó intézkedések is, amelyek lehetővé teszik *a brit, az amerikai és az orosz nemzetnek, hogy hosszú időre szóló szolgálatot tegyenek az emberiségnek.*”

Szeptember 27-én már a *teheráni találkozó* előkészületeivel kapcsolatos elgondolását ismerteti Churchill. A többi között azt indítványozza, hogy a találkozó előtt két-három nappal egy-egy brit és szovjet dandárt kellene Teheránba vezényelni. „Természetesen feltétlen ellenőrizni kellene minden közleményt — írja Churchill —, amely a találkozásról nyilvánosságra kerül. Ily módon hatékony spanyolfal fog elválasztani bennünket a világsajtótól, továbbá az olyan kellemetlen egyénektől, akiknek mi nem tetszünk annyira, amennyire tetszenünk kellene.” A továbbiakban Churchill még javasolja, hogy a következő üzenetváltásokban Teherán helyett, amelyről úgy kell hallgatni, mint a sír, használják a „*Kairo-három*” kifejezést, és hogy az egész akciót a „*Heuréka*” görög szóval jelöljék.

Október 3-i válaszában Sztálin ellenzi a brit és szovjet katonai erő

kivezénylését a „Kairo-három” területére, mert az szükségtelen feltűnést okozhat; szerintem elegendő, ha mind a három kormányfő kellő rendőri védelmet visz magával.

Október 14-én Rooseveltt Teherán helyett három más várost hoz javaslatba:

„Kairó sok tekintetben vonzó, s úgy tudom, hogy ott a városon kívül, a piramisok közelében, van egy szálloda és több villa, amelyeket teljesen el lehet zárni. Asmarában, Eritrea volt olasz fővárosában, mint mondják, pompás épületek mellett egy minden évszakban használható repülőtér is van. Továbbá lehetőség van a találkozásra a Földközi-tenger keleti részének valamelyik kikötőjében, feltéve, hogy mindegyikünknek hajó áll majd a rendelkezésére. Ha ez a gondolat tetszik Önnek, könnyen gondoskodhatnánk az Ön és csoportja számára egy jó hajóról, amely kizárólag az Önök rendelkezésére állana, hogy teljesen függetlenek legyenek, s állandó összeköttetést tarthassanak fenn saját frontjukkal.

Egy másik javaslat: berendezhetnénk Bagdad szomszédságában három kényelmes tábort, megfelelő számú orosz, brit és amerikai őrséggel. Ez utóbbi gondolat, azt hiszem, megfontolást érdemel.

Mindenesetre szerintem a sajtó képviselőinek jelenlétéről szó sem lehet, s a találkozás helyét kordonnal kell körülvenni, hogy semmiképpen se zavarjanak bennünket. Mit gondol, lehetne a találkozó időpontja november 20-a vagy 25-e?

Igen nagy jelentőséget tulajdonítok azoknak a személyes és meghitt megbeszéléseknek, amelyeket Ön, Churchill és én fogunk majd folytatni, mert ezektől függ a jövő béke reménye.

Az a körülmény, hogy Önök az egész fronton továbbra is kezükben tartják a kezdeményezést, valamennyiünknek örömeire szolgál.”

Sztálin október 19-én válaszol Rooseveltnek:

„Ami a három kormányfő küszöbönálló találkozásának helyét illeti, a következőket akarom közölni Önnel. Sajnos, a találkozóra Teherán helyett Ön által javasolt helyek közül egyiket sem tekinthetem alkalmasnak. Itt nem az őrizetről van szó, ez engem nem nyugtalanít.

A szovjet csapatok ez idei nyári és őszi hadműveletei során kiderült, hogy csapataink továbbra is folytathatják a támadó hadműveleteket a német hadsereg ellen, s így a nyári hadjárat téli hadjáratba mehet át.

Kollégáim mind azon a véleményen vannak, hogy ezek a hadműveletek megkövetelik a főhadiszállás állandó irányítását és az én személyes kapcsolatokat a parancsnoksággal. Teheránban ennek feltételei biztosíthatók a Moszkvával való távíró- és telefon-összeköttetés révén, ami a többi helyről nem mondható. Éppen ezért kollégáim ragaszkodnak ahhoz, hogy a találkozó helye Teherán legyen.

Egyetértek Önnel abban, hogy a sajtó képviselőit ki kell zárni a ta-

lálkozóóról. Ugyancsak elfogadható számomra az a javaslata is, hogy november 20-át vagy 25-ét válasszuk a találkozó esetleges időpontjául.

Hull úr szerencsésen megérkezett Moszkvába, s remélem, hogy közvetlen részvétele a moszkvai hármass tanácskozáson nagyon hasznos lesz."

Amikor kiderül, hogy Rooseveltt továbbra is ellenzi a konferenciának Teheránban való megtartását, Sztálin Hull külügyminiszter előtt felveti azt a gondolatot, hogy maga helyett Molotovot küldi el, aki első helyettese a kormányban, és aki a tárgyalásokon az alkotmány értelmében élhet a szovjet kormány fejét megillető minden joggal.

Roosevelt végül is enged Sztálin kérésének és november 8-án közli, hogy áthidalta a felmerült nehézségeket, elmegy Teheránba.

A három kormányfő konferenciájának anyagát a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok külügyminisztereinek tizenegy napos moszkvai tanácskozása (1943. október 19—30) készíti elő.

November 12-én Churchill azt javasolja Sztálinnak: „A háború egészének tüzetes megvitatása céljából össze kell hívni a szovjet, az amerikai és a brit vezérkar hármass értekezletét, s annak november 25-én vagy 26-án kell megkezdenie munkáját. Ezért erősen reméljük, hogy Önök teljhatalmú katonai delegációt küldenek majd erre az értekezletre, ha lehetséges, Molotov úrral együtt. Minderre a három kormányfő találkozója mellett és annak kiegészítéseképpen kerül sor. Nagy örömmel értesültem arról, hogy az elnök hajlandó Teheránba repülni. Én hosszú időn át, állhatatosan kértem őt erre. Ami engem illet, én a legutóbbi hónapok folyamán többször kijelentettem, hogy hajlandó vagyok bármely helyre, bármely időpontban elutazni, ha arról van szó, hogy mi hárman találkozunk."

Még egy technikai probléma van: hol legyen a három kormányfő szállása? Ez ügyben Rooseveltt a következőket írja Sztálinnak:

„Úgy tudom, hogy Teheránban az Önök nagykövetsége és a brit nagykövetség közel van egymáshoz, a mi misszióink épülete viszont tőlük bizonyos távolságra fekszik. Közölték velem, hogy mind a hárman szükségtelen kockázatot vállalnának az ülésekre menet és az ülésekről jövet, ha egymástól túlságosan messze lenne a szállásunk. Mi az Ön véleménye, hol szálljunk meg? Örömmel várom tárgyalásainkat."

November 25-én Sztálin közli Churchillel és Roosevelttel, hogy három nap múlva, november 28-án este Teheránban lesz.

A három kormányfő közül elsőnek Churchill érkezik meg Teheránba. Molotov szovjet külügyminiszter, aki akkor már 48 órája Teheránban tartózkodik, közli Churchillel, hogy veszedelmes merénylet-tervet fedeztek fel, és azt javasolja, hogy Rooseveltt amerikai elnök szállása legyen a kellő kényelmet és biztonságot nyújtó szovjet nagykövetségen. Ez az épület a brit nagykövetség szomszédságában van, és

így el lehet kerülni, hogy a kormányfők Teherán utcáin mutatkozzanak.

Így is történt, és amint Churchill emlékirataiból kiderül, Roosevelt és Sztálin a konferencia szüneteiben, Churchill nem kis bosszúságára, többször bizalmas, négy szemközti beszélgetést folytattak a szovjet nagykövetségen, anélkül, hogy ezekbe a megbeszélésekbe angol kollégájukat bevonták volna.

A konferencia első plenáris ülésére 1943. november 28-án du. 4 órakor kerül sor a szovjet nagykövetségen. Angliát Churchill, Eden, Dill, valamint Ismay tábornok és a három vezérkari főnök képviseli, Roosevelt kíséretében van Hopkins, az elnök politikai tanácsadója, Leahy és King admirális. (Marshall és Arnold amerikai tábornokok félreértik az első konferencia időpontját, és közben folyik a tanácskozás, a két amerikai tábornok kirándulást tesz Teherán környékére.) A Szovjetuniót Sztálin marsall, Molotov külügyminiszter és Vorosilov marsall képviseli.

Az előzetes megállapodás értelmében az első ülésen Roosevelt elnököl. Megnyitójában hangsúlyozza, hogy oroszok, amerikaiak és angolok, mint egy nagy család tagjai, először ülnek egy asztal körül, és mindnyájuknak közös a céljuk, az, hogy megnyerjék a háborút.

Churchill azt hangoztatja, hogy soha az emberiség történetében a világhatalmi erőknek ekkora összefogására még nem volt példa, és éppen ezért, igen nagy a három kormányfő felelőssége az itt hozandó határozatok tekintetében.

Sztálin kijelenti: valóban nagy alkalom, nagy lehetőség áll a kormányfők előtt, és reméli, hogy ezt jól ki is fogják használni.

Ezek után került sor az érdemleges tárgyalásra, és már ez első napon felmerülnek az összes fontos kérdések, úgymint a *nyugat-európai második front*, az *olaszországi front*, *Törökország* és a *balkáni államok problémája*.

Elsőnek Roosevelt elnök ad részletes áttekintést az amerikai erők csendes-óceáni és európai hadműveleteiről, és megállapítja, hogy az elmúlt évben a szövetségesek jelentős sikereket értek el a tengelyhatalmak elleni háborúban. A *csendes-óceáni hadszíntéren Japán előretörését megállították* és komoly terveket dolgoztak ki a kínai nemzeti csapatokkal kialakítandó együttes hadműveletekre. Az elnök ezután az *európai frontról* szólva elismeri, hogy eddig nem sikerült még rögzíteni a Csatornán való átkelés és a nyugat-európai partraszállás pontos idejét, és jelenleg úgy

látszik, hogy 1944. május 1-e előtt ezt a vállalkozást nem is lehet megindítani. Számtalan terv van az angol—amerikai erők felhasználása tekintetében Olaszországban, a Balkánon, az Égei-tengeren, Törökországban; most arra lenne szükség, hogy Sztálin és Vorosilov fejtse ki nézeteit az elkövetkezendő hadműveletek tekintetében.

Sztálin a szovjet hadsereg nyári offenzívájáról tájékoztatja a konferencia résztvevőit. Elmondja, hogy a nyári hónapokban, *július-augusztus-szeptemberben a szovjet csapatok nagyobb sikereket értek el, mint amire számítottak.* Jelenleg a németek elkeseredett ellentámadásokat indítottak Kijevtől nyugatra és délre, Zsitomirt vissza is foglalták. E két frontszakaszon a szovjet csapatok visszavonulóban vannak, de a kezdeményezés a fő fronton, Kijev közvetlen körzetében továbbra is a szovjet főparancsnokság kezében van, és Kijevet szilárdan tartják. Ami a második front kérdését illeti, a szovjet kormány álláspontja a következő: *sem a Balkán, sem Olaszország nem pótolhatja, nem helyettesítheti a nyugat-európai második frontot,* amelynek legmegfelelőbb területe Északnyugat- vagy Észak-Franciaország lehetne.

Churchill arról beszél, hogy az 1943-ra megígért, a Csatornán végrehajtandó átkelés helyett a Földközi-tengeren hajtottak végre egy sor hadműveletet, amelyek azonban — a nyugat-európai invázióhoz viszonyítva — csak másodlagos jelentőségűek. (Sztálin ekkor udvariassen megjegyzi, hogy a szovjet főparancsnokság sohasem értékelte az észak-afrikai és olaszországi hadműveleteket másodlagos értékűeknek, ezek nagyon fontos hadműveletek, mindössze arról van szó, hogy nem elsőrendűek, ha a Németország ellen indítandó invázió szempontjából nézzük.) Az olaszországi hadjárat célkitűzései Churchill szerint a következők: az első cél Róma elfoglalása, hogy megszerezzék a Rómától északra fekvő repülőtereket, melyekről sikeresen és eredményesen lehet bombázni Dél-Németországot. Ezután két lehetőség áll az angol—amerikai szövetséges csapatok előtt: 1) áthelyezni a támadás súlypontját Dél-Franciaországba, 2) előretörni az Adriai-tenger partján — a Duna felső folyása felé.

A Balkánról szólva Churchill megállapítja, hogy a jugoszláv partizánok több mint 20 német hadosztályt tartanak lekötve. Javasolja, hogy ne a csetnikeket és ne Mihajlovicsot, hanem egyedül Titó csapatait támogassák a szövetségesek. Hosszasan fejtegeti Törökország háborúba való bevonásának szükségességét. Török-

ország hadbalépése megnyitná a közlekedési vonalakat a Dardanellákon keresztül a Fekete-tenger felé és igen komoly hatást gyakorolna Románia, Bulgária és Magyarország jövődő állásfoglalására is.

Ezekután a konferencia résztvevői a nyugat-európai partraszállásról (fedőneve „Overlord”, azaz „Hűbérúr”) tárgyalnak.

Itt, ezen a konferencián kerül szóba először az, hogyan kellene a háború után a világot kormányozni. Roosevelt azt javasolja, hogy az USA, a Szovjetunió, Nagy-Britannia és Kína legyen a világ négy „rendőre”, ez a négy hatalom igazgassa az egész világot.

A szovjet küldöttség ellenzi ezt az elgondolást: arra hivatkozik, hogy ez a terv sértené a kis nemzetek önérzetét.

Ami magát a konferencia lefolyását illeti, a három kormányfő nemcsak a hivatalos üléseken vitatja meg a felmerülő kérdéseket, hanem — minthogy állandóan egymás közvetlen közelében lehetnek —, megragadnak milder alkalmat a bizalmas eszmecserékre. Tulajdonképpen ezek a nemhivatalos eszmecserék majdnem fontosabbak a plenáris tanácskozásoknál, amelyeken a küldöttségek teljes számban részt vesznek.

Így például már rögtön a konferencia megnyitásának napján, amikor az angol és a szovjet kormányfőt Rooseveltt látja vendégül, vacsora után Churchill Eden és Molotov jelenlétében bizalmas beszélgetést folytat Sztálinnal. Churchill azt kéri: beszélgeszenek egy kicsit arról, hogy mi lesz Németországgal a háború után? Sztálin kifejti: Németországnak minden lehetősége megvan arra, hogy gyorsan talpraálljon a háború után. Utal a német nacionalizmus újjáéledésének veszélyére, emlékeztetve arra, hogy a versailles-i békeszerződés után Németország igen gyorsan erőre kapott. *Mindent meg kell tenni — fejtegeti Sztálin — annak megakadályozására, hogy Németország új háborút kezdjen.*

Mikor Churchill megkérdezi, hogy véleménye szerint mennyi idő kell Németországnak ahhoz, hogy annyi erőt gyűjtsön, amennyi egy új háború megindításához elegendő, Sztálin a következőket válaszolja: „Tizenöt-húsz év...”

Churchill befejezésül leszögezi: a három kormányfő kötelessége, hogy biztonságot teremtsen a világnak — legalább ötven évre. Ha ez csak 15—20 évre sikerülne, akkor mi becsapnók a katonáinkat — mondja Churchill. Meg kell tiltani a németeknek mindenfajta repülést, katonait és polgárit egyaránt, fel kell számolni a

német nagyvezérkar-szisztémát. Jelentős területi változtatásokkal, Németország lefegyverzésével, az újrafegyverzés megakadályozásával, a német gyáripár ellenőrzésével legalább ötven évre biztonságot kell szerezni a világnak.

Ami pedig Németország területi problémáit illeti, Churchill véleménye szerint Poroszországot izolálni kell, és Bajorországból, Ausztriából és Magyarországból békés, nem agresszív konföderációt kell létrehozni.

November 29-én délelőtt először a katonai szakértők tanácskoznak, és délután kerül sor a konferencia második ülésére. Az ülés megkezdése előtt Churchill átnyújtja Sztálinnak az *angol király ajándékát*: a Dicsőség Kardját, megemlékezésül *Sztálingrád hősi védelmére*.

A teheráni konferencia kulcsproblémája, a szövetségesek katonai együttműködésének próbaköve kétségtelenül a Nyugat-Európában létesítendő második front kérdése.

A konferencián résztvevő angol, amerikai és szovjet katonai szakértők előkészítik az „Overlord” tárgyalási anyagát.

A három szövetséges hatalom katonai szakértői jelentésükben leszögezik, hogy az „Overlord” előkészületeit meg kell gyorsítani. A katonai szakértők az „Overlord” első támadási hullámának jelentős megnövelése mellett fontosnak tartják, hogy ezzel a hadművelettel egy időben a Földközi-tenger térségében is sor kerüljön dél-franciaországi vagy balkáni hadműveletekre.

Sztálin Törökország esetleges hadbalépésével kapcsolatban kijelenti: ha Törökország a szövetségesek oldalán belép a háborúba, és ha Bulgária megtámadná Törökországot, akkor a Szovjetunió háborúban levőnek tekintené magát Bulgáriával.

De a szovjet küldöttségnek az „Overlord” tárgyalásakor erős kétségei vannak. Az előző évek tapasztalatai alapján ez nem is csodálható, hiszen az angol és az amerikai vezérkar a Nyugat-Európában megvalósítandó második frontra vonatkozó minden eddigi határidőt prolongált.

A tanácskozás végén ezért Sztálin Churchill felé fordulva a következőket mondja: „Szeretnék egy közvetlen kérdést feltenni a miniszterelnök úrnak az »Overlord«-ról. A miniszterelnök úr és a brit vezérkar komolyan hisz az »Overlord«-ban?”

Churchill válasza: „Feltéve, hogy az »Overlord« tekintetében már előzőleg megállapított feltételek valóra válnak, ha elkövetkezik az idő, a mi kemény feladatunk lesz, hogy a Csatornán ke-

resztül nekilendülve megtámadjuk a németeket minden erőnkkel”...

A konferencia harmadik napján, november 30-án, Churchill látja vendégül az angol nagykövetségen Sztálint és Rooseveltet, egyebek között arra való hivatkozással, hogy aznap van születésnapja. Az ebédet követő bizalmas beszélgetésen ismét fontos kérdések kerülnek szóba. Roosevelt kijelenti, hogy véglegesnek tekinthető az „Overlord” megkezdésének dátuma: 1944. májusa.

Másnap, a harmadik plenáris ülésen Sztálin bejelenti, hogy a szovjet főparancsnokság az „Overlord”-dal egy időben nagy offenzívát indít a keleti fronton, s megakadályozza a német hadvezetőséget abban, hogy csapatokat dobjon át a keleti frontról a nyugatra.

A nyugati kormányfők ígéretet tesznek arra, hogy a háború befejezése után a Szovjetuniót meleg-tengeri kikötőhöz juttatják, egyrészt a Dardanellák megnyitásával, másrészt azáltal, hogy a Balti-tengert szabad tengerre teszik, amelyet minden ország korlátozás nélkül használhat.

A negyedik napon a török kérdésről, a Szovjetuniónak átadandó olasz hadi- és kereskedelmi hajókról, Lengyelország jövőbeli határaitól, Finnországnak a háborúból való kiválásáról, valamint a német kérdésről tárgyalnak.

A konferencián előkelő helyet foglal el a *határok kérdése*. Churchill emlékirataiban ezzel kapcsolatban szükségesnek tartja megjegyezni: az amerikaikat és az angolokat rendkívül kellemesen érintette, hogy az adott pillanatban, 1943 végén a legnagyobb szárazföldi katonai erővel rendelkező és a legnagyobb terhet magára vállaló, hatalmas Szovjetunió milyen messzemenő megértést tanúsított Európa jövőbeli határainak megvonásában.

El kell mondanunk azt is, hogy ennek nyomán a kérdések tárgyalásánál a legnagyobb egyetértés alakul ki a teheráni tárgyaló felek között. A teheráni konferencián a nyugati kormányfők elismerik a Szovjetunió jogos igényét egész Ukrajnára és Fehér-Oroszországra, ugyanakkor elfogadják Sztálinnak azt a javaslatát, hogy Lengyelország nyugati határát valahol az Odera mentén kell megvonni.

Németország háború utáni helyzetére vonatkozóan Roosevelt előterjeszti az amerikai tervet, mely szerint Németországot a következő öt részre kellene felosztani: 1. Poroszország, 2. Hannover és Észak-Németország, 3. Szászország és Lipcse környéke, 4. Hes-

sen-Darmstadt, Hessen-Cassel és a Rajnától keletre fekvő rész, végül 5. Bajorország, Baden és Württemberg. Ezenkívül két területet, éspedig Kieft és Hamburgot, valamint a Ruhr- és Saar-vidéket az Egyesült Nemzetek kormányozná.

Churchill ezzel szemben azt javasolja, hogy Poroszországot izolálni kell és ismét a *dunai konföderációs tervvel áll elő. Sztálin* nem helyesli Churchill álláspontját, egyrészt azért, mert Ausztriát nem akarja belevonni semmiféle kombinációba, másrészt azért, mert véleménye szerint *Ausztriának is és Magyarországnak is függetlennek kell lenni...*

Itt, ezen a megbeszélésen Németország jövő sorsa tekintetében nem születik megegyezés, mindössze a tárgyalófelek előzetes véleménycseréjéről van szó.

December 1-én az esti órákban a Három Nagy elfogadja a konferencia eredményét összefoglaló okmányt, mely leszögezi: 1. a jugoszláv partizánokat — Tito partizánjait — minden erővel támogatni kell; 2. katonai szempontból rendkívül nagymértékben kívánatos, hogy még az év vége előtt Törökország a szövetségesek oldalán belépjen a háborúba; 3. tudomásul veszik annak a közlését, hogy ha Törökország háborút üzen Németországnak és ennek következményeképpen Bulgária megüzeni a háborút Törökországnak, és megtámadja, akkor a szovjet kormány háborúban levőnek tekinti magát Bulgáriával; 4. tudomásul veszi a konferencia, hogy az „Overlord” hadművelet legkésőbb 1944. május 1-én megkezdődik, és ezzel egy időben elterelő hadművelet indul Dél-Franciaországban. A konferencia ezzel kapcsolatban tudomásul veszi Sztálin marsallnak azt a közlését, hogy a Vörös Hadsereg ugyanebben az időben támadásra lendül abból a célból, hogy megakadályozza a német csapatok átdobását a keleti frontról a nyugati frontra.

Végül 5. a három kormányfő megegyezik abban, hogy a három hatalom vezérkari főnökei az európai hadműveletek tekintetében szoros kapcsolatot építenek ki.

Négy napi hosszú és izgalmas tanácskozás után befejeződik a Három Nagy teheráni konferenciája. Az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió kormányfői ekkor szövetségesekkel együtt mintegy 1200—1400 millió embert képviselnek. E három világhatalom rendelkezik a világ kereskedelmi- és hadi-

hajóinak majdnem egészével, a légierők háromnegyed részével, és parancsnokságuk alatt a harctereken közel 20 millió katona harcol. Ez, a világtörténelemben páratlanul hatalmas erő 1943 végén Teheránban elhatározza, hogy 1944-ben *végső csapást mér a náci Németországra.*

1944. január elsején Adolf Hitler újévi szózatában egyebek között a következőket mondja: „A szörnyű háború ebben az évben közeledik majd a válsághoz. Szilárd meggyőződésünk, hogy ezt a válságot sikeresen leküzdjük. Ne azért imádkozzunk az Úristenhez, hogy ajándékozzon meg minket a győzelemmel, hanem hogy igazságosan mérjen meg minket bátorságunk, vitézségünk, szorgalmunk és áldozataink alapján. Ő ismeri harcunk célját. Ez nem más, mint hogy népünknek, amelyet Ő teremtett, fennmaradását biztosítsuk. Bizonyára nem titok Előtte áldozatkészségünk, szorgalmunk. Készek vagyunk mindent megadni és mindent megtenni, hogy Őt szolgáljuk. Igazságossága mindaddig megpróbáltatások alá vet bennünket, míg meg nem hozza ítéletét. Kötelességünk, hogy ne bizonyuljunk Előtte könnyűeknek, hanem abban a kegyes ítéletben részesüljünk, amelynek neve »győzelem«, és amely az életet jelenti.”

(Ezt a szózatot nem valamely egyházfő, hanem az „új-pogány” Führer tartotta. Az 1944-es év küszöbén már nem a legyőzhetetlennek, verhetetlennek hirdetett dicső náci-germán fegyverekben, hanem a Teremtő kegyelmében bízik Hitler.

Láthatjuk, hogy a harctéri helyzet jobbrafordulását reális erőből Hitler és a német hadvezetőség nemigen várhatta — nagy gondjai közepette „földöntúli hatalmaknál” keres tehát támaszt.)

A véderőfőparancsnokság 1944. január elsejei hadijelentése beisméri, hogy a „nikopoli hídfőnél a szovjet hadsereg erős tűzerőségi előkészítés után, páncélosoktól és csatarepülőktől támogatva, új támadásokat kezdett. Ezeket elutasítottuk (!) vagy ellenlökéssel, az ellenségnek nagy veszteségeket okozva, visszavertük... Zaporozsjétól nyugatra is meghiúsult több ellenséges támadás... Zsitomir térségében elkeseredett elhárító harcokban tegnap 59 páncélost lőttünk szét. Több helyütt csapataink sikeres helyi ellentámadásokra vállalkoztak. A *súlyos elhárító csata folyamán Zsitomir várost ismét föladtuk.*”

Ezek az új kifejezések, mint „a támadást elutasítottuk” vagy „az elhárító harcokban az ellenségnek súlyos veszteségeket okoz-

tunk”, állandóan ismétlődnek a német hadijelentésekben. Lassanként minden értelmes újságolvasó tudja ezekből is, hogy nagy baj van a Wehrmacht egységeivel...

Nem érdektelen megjegyezni, hogy 1944. január 1-én Németország és szövetségesei 357 hadosztály felett rendelkeznek. ezek közül 257 a Szovjetunió ellen harcol; az OKW a 32 páncélos hadosztály közül 25 hadosztályt a keleti fronton tart; ennek ellenére a keleti arcvonal minden szakaszán a Vörös Hadsereg szilárdan kezében tartja a kezdeményezést.

1944. január elején a keleti fronton *Kijevtől nyugatra és délre* folynak a legelkeseredettebb harcok. A január 9-iki német hadijelentéshez fűzött berlini kommentár leszögezi, hogy „*a keleti arcvonal mint harcibázis szilárdan áll*. Ha a döntő keleti csatának ez a szakasza vége felé közeledik majd, akkor bizonyára csekély jelentőségűnek tűnnek majd nevek, folyók, vonalak és közlekedési csomópontok...”

Tehát: aki még mindig bízik a Wehrmacht győzelmében, azt ne aggassa, hogy a szovjet hadsereg egyre-másra foglalja el az olyan nagyfontosságú városokat, közlekedési csomópontokat, mint *Kirovo-grad, Zsitomir, Cserkasszi* vagy éppen *Zsmerinka*; a német keleti arcvonal „*mint harcibázis szilárdan áll*”...

Ugyanezen a napön közli a német hivatalos jelentés:

„A keleti arcvonal déli szakaszának két súlypontján, Kirovo-gradnál (*a Dnyeper és a Bug között — KE.*) és Bergyicsevnél (*Kijevtől nyugatra 150 km-re — KE.*) erősebb német páncélos tagozatok vették át a kezdeményezést, Kirovográdtól délre, délnyugatra és északra is, miután *Kirovográdot a német csapatok súlyos és elkeseredett utcai harcok után éjnek idején kiűritették*. E kezdeményezés alapvonalaként az Ingul folyócska észak-déli vonala szolgált, amelyen át sugár irányú előretöréssel vegyes páncélos és páncélosgránátos harci kötelékek szálltak szembe a Szovjet támadó tömegeivel. Ámbár a bolsevisták konokul védekeztek és ismételt ellentámadásokkal próbálták visszaszerezni a terep.yereséget, amely oly sok áldozatukba került, az előrenyomulás során a német csapatok végül is megtartottak egy fontos magaslati állást, amely többször gazdát cserélt, és ezt tartani is tudták a bolsevisták minden ellentámadásával szemben. Ezekben a harcokban a bolsevisták elvesztettek 15 harckocsit, 18 nehéz páncélel-

hárító ágyút és sok önműködő fegyvert, véres veszteségük pedig különösen súlyos volt. *Ezekben a váltakozó és szokatlanul elkeseredett harcokban a német veszteség sem volt jelentéktelen.* A Szovjet áttörési kísérleteit a várostól északra ugyanakkor hatásosan tudták keresztülhúzni, és a szovjet harccsoportokat visszavetették... Cserkasszitól (*Kijevtől 150-km-rel délkeletre fontos közlekedési csomópont a Dnyeper mentén — KE.*) délre a bolsevisták órák hosszat tartó erős pergőtűzet zúdítottak a nagy tömegben összevont tűzérési kötelékeikkel a német állásokra. Az állásokat azonban már előre kiűritették, úgyhogy a bolsevisták a levegőbe lődöztek...”

Január 12-én Churchill angol miniszterelnök táviratozza Sztálin marsallnak: „Szünet nélkül figyelemmel kísérjük a szovjet seregek bámulatos előrenyomulását. Nekem, aki nem vagyok szakértő, úgy tűnik, hogy Zsmerinkának igen nagy lehet a jelentősége. Ha ismét Teheránban lennénk, most azt mondanám Önnek az asztal fölött: „Kérem, közölje velem idejében, mikor kell abbahagynunk Berlin rombolását, hogy elegendő helyiség maradjon a szovjet seregek elszállásolására.”

Sztálin január 14-én a következő választ küldi Churchillnek:

„Január 12-i üzenetét megkaptam. Seregeink az utóbbi időben valóban érnek el sikereket, de Berlintől még nagyon messze vagyunk. Ráadásul a németek most meglehetősen komoly ellentámadásokat indítanak, különösen a Vinnycától keletre fekvő térségben. Ez természetesen nem veszélyes, mindamellett a németeknek itt sikerült visszaszorítani előretolt egységeinket és ideiglenesen feltartóztatni előnyomulásunkat. Önök tehát csak ne csökkentsék Berlin bombázását, sőt inkább a lehetőség szerint minden módon fokozzák. A németeknek Berlinbe való közös megérkezésünkig még lesz idejük felépíteni bizonyos, a mi számunkra és az Önök számára szükséges helyiségeket.”

Három nap múlva, január 15-én a szovjet hadsereg válogatott egységei ellentámadásra indulnak — *Leningrádtól északra, nyugatra, délnyugatra és Novgorodtól északra.*

1942 nyarán és őszén a szovjet csapatok a leningrádi fronton már egész sor támadó hadműveletet hajtottak végre és ezzel megakadályozták, hogy a német hadvezetőség akárcsak egyetlen hadosztályt is elvigyen innen a sztálingrádi frontszakaszra; tehát az aktív védelem taktikáját alkalmazta — sikerrel — a Vörös Hadsereg főparancsnoka.

Leningrád védelmében kiemelkedő szerepet játszottak a *partizánok.*

A számos partizánosztagból összeállított **2. partizánbrigád** az ellenség hátában **180 km-es arcvonalat** létesített és mintegy **11 ezer négyzetkilométer** nagyságú területet tartott ellenőrzése alatt. Ezen a területen, mely megfelel körülbelül Vas, Zala és Veszprém megye területének és melyet „partizán-paradicsomnak” neveztek, **visszaállították a falu-szovjetekeket**, a kolhozokat, megnyitottak **53 iskolát**, sok kórházat, és azok rendszeren működtek is.

A német rendőri egységek **négy ízben szerveztek büntetőexpedíciót** a „partizán-paradicsom” ellen, de a **2. partizánbrigád** hős harcosai mind a négy támadást visszaverték. Az élet folyt tovább a maga medrében, a kolhozparasztnak, éppúgy mint a Nagy Földön, híven teljesítették terménybeadási kötelezettségeiket. Így, ennek köszönhető, hogy 1942 márciusában a **2. partizánbrigád** **80 mázsa vaj**at, **94 mázsa rizst**, **25 mázsa búzát**, **56 mázsa borsót**, **132 mázsa főzeléket** és **238 mázsa darát** szállított Leningrád hős védőinek — a német vonalakon keresztül!

A sztálingrádi győzelem, a kurszki diadal, Kijev visszafoglalása, mind-mind újabb erőt és bizakodást öntött a végsőkig elcsigázott leningrádi ostromlottakba. Egy tapodtat sem hátráltak, minden frontszakaszon keményen, megingás nélkül tartották állásaikat, amíg el nem érkezik a várva várt nap, az általános támadás napja.

A támadás már az első szakaszban komoly eredményt ért el, ami még a január 16-iki német hadijelentésből is kiderül. A hadijelentés ugyanis előbb azt állítja, hogy a német csapatok „a nagy kitörési kísérletet **teljes sikerrel elhárították**”, de a következő mondatban elismeri, hogy a támadó szovjet csapatoknak sikerült „**egy keskeny helyen a német körülfáró gyűrű legelső övezetébe benyomulniok**”.

Amikor január 19-én a német véderő főparancsnoksága azt közli, hogy a leningrádi fronton „a támadásokat elkeseredett harcokban visszavertük vagy fölfogtuk”, akkor ez a valóságban annyit jelent, hogy a szovjet csapatok kiűzik a német fasisztákat **Krasznoje-Szelóból, Ropszából és Peterhofból, átvágják a Leningrád—Novgorod vasútvonalat**.

Január 20-án ismét szovjet zászló leng **Novgorodban**, a Vörös Hadsereg egységei nagy mennyiségű hadizsákmányt ejtenek, egyebek között kezükre kerül a **18. hadsereg nehéztüzérségének** jelentős része.

A német hadvezetőség gondjait nagymértékben fokozzák az olaszországi hadszíntérről jött hírek.

Január 21-én Canaris admirális, a német kémelhárító és fel-

derítő szolgálat főnöke Kesselring főhadiszállásán jár és kijelenti, hogy a *Földközi-tenger térségében a közeljövőben nem kell tartani angol—amerikai partraszállástól...*

Három nap múlva, *január 24-én* Rómától alig 50 km-rel délre, *Anzionál*, erős flotta-fedezet mellett komoly angolszász erők szállnak partra, rövid időn belül egy páncélos és öt gyalogos hadosztályt sikerül Alexander tábornoknak a hídfőben összpontosítania.

A német hadvezetőséget szinte megoldhatatlan feladat elé állítja az Anzio—Nettunó-i partraszállás: január 24-én mindössze két gyalogzászlóaljat és egy partvédő osztagot tud harcba küldeni a partra szállt erők ellen, Alexander tábornok csapatai előtt nyitva áll az út Róma felé.

De az angol—amerikai hadvezetőség kihasználatlanul hagyja ezt a nem várt kedvező lehetőséget is, csak a hídfő alapos megerősítése után akarja megindítani csapatait Róma elfoglalására...

Kesselring tábornagy hadvezetésére viszont az angolszász főparancsnokságnak nem lehet semminemű panasza: az új fegyverekkel, nehéztüzérséggel, távolból irányítható páncélosokkal és a 2. légiflottával megerősített 14. német hadsereg támadást kezd az *Anzio—Nettunó-i hídfő* ellen, de amikor a *német páncélosok már elérik a tengerpartot*, és Alexander tábornok főhadiszállásán már a partra szállt csapatok behajózását tervezik, *váratlanul jelentés érkezik: a német csapatok megszüntették a támadást...*

Kesselring a háború befejezésekor fogságba került, és angolszász tiszték feltették neki a kérdést; miért állította le az *Anzio—Nettunó-i hídfőben* a támadást? Kesselring azt válaszolta, hogy nem merte tovább erőltetni az offenzívát, félt, hogy a német csapatok ereje kimerül, és akkor semmi tartaléka nem marad az elkövetkező harcokra...

De súlyosra fordul a német csapatok helyzete a leningrádi frontszakaszon. A január 25-iki berlini kommentárban a következőket olvashatjuk: „Kétségtelen — mondták német tájékozott katonai körökben —, hogy az orosz offenzíva mind a leningrádi, mind az Ilmen-tói szakaszon bizonyos sikereket ért el. Ezek a sikerek mindenekelőtt a tüzérségnek eddig még nem tapasztalt arányokban történő bevetésével magyarázhatók, ami lehetővé tette a jól kiépített német védelmi állások szétrombolását.”

Eddig a kommentár: Téved azonban, aki azt hinné, hogy a katonai helyzetmagyarázó elismeri a helyzet súlyosságát a maga tel-

jes valóságában. Olvassuk csak tovább a kommentárt: „Az *offenzíva célja természetesen a német front áttörése*, ami eddig sem a déli, sem a középső szakaszon nem sikerült... A német hadvezetőség a leningrádi térségben megindult orosz offenzívára éppúgy, mint a már azt megelőző támadásoknál is, az *arcvonal kiegyenlítésével és kitéréssel válaszol...*”

Nincs tehát semmi baj, a Führer és a Wehrmacht főparancsnoksága megtalálja most is a legjobb, legcélravezetőbb megoldást: az „*arcvonalkiegyenlítést*” és a „*kitérést*”... Csakhogy itt most már baj van ezzel a módszerrel, mert ezen a frontszakaszon, ha a német hadvezetőség még sokáig egyenesíti az arcvonalat, a szovjet csapatok elérkeznek a német birodalom határához...

Január 26-án a leningrádi fronton a Vörös Hadsereg elfoglalja *Gacsinát*, másnap kiverik a német területtrablókat *Tosznó* városából — és ezzel az a védelmi vonal, melyet a németek éveken át erősítettek, és amelyet leküzdhetetlen „*északi sánc*”-nak, a leningrádi blokád „*acélgyűrűjé*”-nek nevezték, *összeomlik*.

A Vörös Hadsereg csapatai az egyhónapos harc folyamán szétvernek 10 német hadosztályt, 150—200 kilométert nyomulnak előre, megtisztítják a Finn-öböl partvidékét a Narva-folyó torkolatáig, valamint a Narvától és a Csud-tótól keletre eső egész területet, visszafoglalnak 15 várost és 4000 helységet; teljes hosszában zavartalan a közlekedés a Leningrádot Moszkvával összekötő Októberi Vasútvonalon.

Lenin városa annyi sok kín és szenvedés után ismét szabad!

Január 30-án, a „*Machtergreifung*”, a hatalomátvétel napján Hitler beszédet mond és ismét a „*Gondviselést*” hívja segítségül — különös tekintettel a hadihelyzet rosszabbodására: „Ellenségünk megkísérli, hogy a német népet és a Birodalmat robbanó- és gyújtóbombákkal összeomlásba sodorja, ezzel azonban csak még inkább megszilárdítja szociális egységében, és megteremti azt az erős államot, amelyet a Gondviselés kiszemelt arra, hogy a következő évszázadokban Európa történelmét alakítsa. Az, hogy ez a hatalmat és világot megrendítő folyamat fájdalom és kín közepette megy végbe, a Gondviselés örök törvénye, mert minden nagyság harcban születik meg, és minden egyes földi halandó fájdalom közepette jön világra...”

Január 31-én a Német Távirati Iroda katonai hírmagyarázó-

VÖLKISCHER BEOBSACHTER

Kampfblatt der nationalsozialistischen Bewegung Großdeutschlands

Dieser Kampf wird am Ende zum größten Sieg des Deutschen Reiches führen

Der Führer sprach aus seinem Hauptquartier zum deutschen Volk

Bei den Toten Wachen in Ostpreußen

Gefühlswort: Schmerz, Gedanke

Wie die Toten Wachen in Ostpreußen sind die Toten Wachen in Ostpreußen. Die Toten Wachen in Ostpreußen sind die Toten Wachen in Ostpreußen. Die Toten Wachen in Ostpreußen sind die Toten Wachen in Ostpreußen.

Zum 11. Jahrestag der Machtergreifung

v. Wien, 30. Januar

Es waren Tausende schmerzlicher Klänge, die das Reich zum Jahrestag der Machtergreifung. Am selben Morgen, an dem der Führer aus seinem Hauptquartier sprach, wurde das Reich von der Macht der Nationalsozialistischen Bewegung übernommen. Die Klänge der Freiheit und der Einheit, die der Führer am 30. Januar 1933 in Berlin verkündete, sind heute noch in den Herzen der Deutschen lebendig. Die Klänge der Freiheit und der Einheit, die der Führer am 30. Januar 1933 in Berlin verkündete, sind heute noch in den Herzen der Deutschen lebendig.

schließen, durch die nationalsozialistische deutsche Volk und seine Wehrmacht, die die Freiheit und die Einheit des deutschen Volkes wiederherstellen wird. Die Klänge der Freiheit und der Einheit, die der Führer am 30. Januar 1933 in Berlin verkündete, sind heute noch in den Herzen der Deutschen lebendig. Die Klänge der Freiheit und der Einheit, die der Führer am 30. Januar 1933 in Berlin verkündete, sind heute noch in den Herzen der Deutschen lebendig.

1944. január 31-én még a Német Birodalom legnagyobb győzelmének jósolta a náci párt hivatalos lapja

jának jut az a kellemetlen feladat, hogy elfogadható formában bejelentse a 18. hadsereg leningrádi vereségét, az „északi sánc” összeomlását:

„Az északi szakaszon folyó nagy bolsevista támadás során a bolsevisták ismét megkísérelték gépesített és páncélos rohamcsapataik átkaroló hadmozdulataival a német kötelek hátába kerülni. Bár Volossovótól nyugatra, Gacsinától délnyugatra és délre, valamint a Leningrád—Moszkva-i vasútvonal mentén sikerült teret nyerniük, azonban minden átkaroló kísérletük meghiúsult.”

A keleti front többi szakaszán is súlyos csapások érik a Wehrmachtot: 1943—44 telén a Vörös Hadsereg három hónap alatt mintegy 200 000 négyzetkilométernyi területet — 13 000 nelységet, köztük 82 várost és 320 vasútállomást — foglal vissza a Wehrmachttól; fontos mezőgazdasági, továbbá gazdag vas- és mangánérctartálékokkal rendelkező iparvidékeket kénytelenek kiűriteni a németek.

Február 23-ig a szovjet csapatok a Dnyeper jobbpartján befekszik a kijevi, a dnyepetrovszki és zaporozsjei területek fel-

szabadítását; „új Sztálingrádot” rendeznek a németeknek Korszuny-Sevcsenko térségében, ahol 10 német hadosztály kerül gyűrűbe és semmisül meg, megtisztítják Leningrád és Kalinyin területét a németektől és elérik az Észti Szovjetköztársaság területét. Csaknem teljesen felszabadul a gomeli és a polesszai terület, megkezdődik a Szovjet-Bjelorusszia felszabadítása.

A szövetséges angol—amerikai légierő 1944 január-február hónapokban 74 200 tonna bombát zúdít Németország fontosabb ipari és közlekedési gócpontjaira; különösen súlyos éjszakai bombatámadások érik Berlint, továbbá Leipzig, Stuttgart, Schweinfurt, Tutow, Bernberg, Oschersleben, Halberstadt, Brunswick, Klagenfurt, Steyr, Frankfurt, Kiel, Wilhelmshaven, Hannover ipartelepeit, elsősorban a repülőgépgyártó üzemeket.

Március 4-én az 1. *Ukrán Arcvonal* csapatai offenzívába mennek át Románia irányában és 24 óra alatt 180 km szélességű szakaszon mintegy 25—50 km-es mélységű áttörést érnek el, március 8-án Zsukov tábornok csapatai a román határt 120—130 km-re, a magyar határt 150—160 km-re közelítik meg.

Március 5-én támadásba lendül a 2. *Ukrán Front* is, és az offenzíva ötödik napján, március 10-én már azt jelenti a Magyar Távirati Iroda, hogy az áttörés szélessége 175 km, mélysége 40—70 km.

Ugyanakkor nagyarányú offenzívába kezd a 3. *Ukrán Front* is, Malinovszkij tábornok vezetése alatt, Krivoj Rog közelében, s néhány nap alatt ott is áttörik a német állásokat, visszafoglalják többek között a Fekete-tenger két fontos kikötővárosát, Kerszont és Nikopolt.

A harctéri helyzet súlyosbodása drasztikus lépésre készíti a német katonai és politikai vezetést: megfelelő előkészületek után kiadják az utasítást a „*Margareta*”, a *Magyarország megszállását célzó akció végrehajtására*. A Wehrmacht és az SS egységei megszállják Magyarországot, hogy megakadályozzák az 1943-as őszi olaszországi események magyar változatát, azt, hogy a háború elvesztésétől rettegő magyar uralkodóosztálynak az angolszászokkal hónapok óta folyó tárgyalásai — melyekről a német hírszerző szervek pontos adatokkal rendelkeznek — konkrét eredményre vezessenek.

Az olaszországi hadszíntéren, az Anzio—Nettunó-i hídfő megszilárdítása után lassan feltöltik a cassinói fronton az ott küzdő hadosztályokat, hatalmas tüzérségi és páncélos erősítések beér-

kezése után újabb offenzívát indítanak a szövetséges csapatok a Monte Cassinót védő német egységek ellen.

Március 15-én az angolszász légierő 1000 tonna robbanó- és 1200 tonna gyújtóbombát szór a cassinói német állásokra. Amikor a nyolcórás szörnyű bombázás után rohamra indulnak az új-zélandi, indiai, kanadai és szabad-francia csapatok, *Alexander* tábornok meg van győződve arról, hogy nem maradt élő ember Cassinó romjai között. A támadó szövetséges csapatok azonban az 1. német ejtőernyős hadosztály egységeibe ütköznek, és szinte utcáról utcára, házról házra, emeletről emeletre folyó harcot kell folytatni — *a sztálingrádi harcok tapasztalatait felhasználó németek ellen...*

Cassinó háromnegyed része a szövetségesek kezére kerül, de a döntő pontokon megakad a támadás, a Monte Cassinó-i megmaradt német egységek a Róma felé vezető 6. számú fő közlekedési utat továbbra is ellenőrzésük alatt tartják; *Alexander* tábornok abbahagyja az offenzívát, hogy átcsoportosítsa csapatait.

Jacob L. Devers, amerikai tábornok *március 22-én* a következő jelentést küldi Marshall vezérkari főnöknek:

„Szakadatlanul harcba vagyunk itt. Március 15-én azt hittem, hogy sikerülni fog a cassinói támadással a Liri-völgyben előnyomulni. Légi-erőket, tüzérséget és tankokat vetettünk harcba, s ezeket szorosan követte a gyalogság. Magam is szemtanúja voltam a völgyön át megindított támadásnak, amely pompás időben kezdődött. A bombázás súlyos és nagyszerű volt, a tüzérségi tűz, amelyet 900 ágyúunk ontott az ellenséges vonalakra, két órán át tartott, és még súlyosabb és pontosabb volt. Két raj közép nagyságú bombázó, ezeket követően tizenegy raj nehéz bombázó, majd ismét két raj közép nagyságú bombázó reggel pontosan 8 óra 30 perckor startolt, és támadásuk déli 12 óráig tartott, úgyhogy a rajok 9 órától kezdve minden 15 percben újból megjelentek az ellenség fölött. Mindennek ellenére, zuhanóbombázók és ágyúk tüze dacára csapataink mégsem érték el első céljukat. Ennek következtében a tankok, melyeknek tömegben kellett volna támadniuk, nem indulhattak el. Kiábrándító csapás ez rám nézve. A gyalogságot a kora reggeli órákban Cassinótól északra öt mérföldnyire visszavontuk. Mikor — körülbelül déli 1 órakor — visszaérkeztek Cassino városába, a védőművekbe, a németek még itt voltak, s volt erejük meglassítani csapataink bevonulását, és valami megmagyarázhatatlan módon az éjszaka folyamán még fokozni is tudták erőiket. Támadásunk még tart, véleményem szerint azonban nem lesz egyéb hasznunk belőle, mint Cassino városa és talán a szomszédos Rapidó-

nál egy hídfő. *Alexander* tábornoknak, ha ezt elérte, meg kell állítania és át kell csoportosítania haderőit, s ő azt reméli, hogy ezt április 15-ére befejezheti.”

Az átcsoportosítás majd két hónapig tart...

Mielőtt azonban folytatnók a Gusztáv-vonalért folyó „centiméterháború” ismertetését, vegyük szemügyre röviden a keleti front eseményeit: március 19-én, Magyarország német megszállásának napján a 2. Ukrán Front csapatai mintegy 80 kilométeres szakaszon elérik a Dnyesztert, 20-án felszabadul Mogiljev-Podolszk és Vinnyica, 22-én Pervomajszk is a szovjet csapatok kezére kerül.

Március 30-án a *Malinovszkij* marsall parancsnoksága alatt álló 3. Ukrán Front megkezdi hadműveleteit a keleti front déli szakaszán és április 10-én kiűzi a németeket Ogyesszából.

Április 8-án kezdődik a krími csata, három nap múlva, április 11-én a 4. Ukrán Front csapatai elfoglalják Kercs városát. Április 18-án elérik a Szevasztopol külső védelmi övezetét, május 9-én 35 napi ostrom után, a szovjet csapatok rohammal visszafoglalják a német és román csapatoktól Szevasztopolt. A Fekete-tenger legfontosabb kikötővárosa felett sarló-kalapácsos vörös lobogó leng.

A Dnyeszter elérése, Ogyessza és Szevasztopol elfoglalása után nyitva áll az út a szovjet csapatok előtt a román kőolajmezők, azután a Balkán felé.

Az angolszászok olaszországi és nyugat-európai támadási előkészületei április végén, május elején meggyorsulnak, és bizonyára nemcsak időbeli összefüggés van az előkészületek meggyorsulása és a keleti front déli szakaszán elért nagy szovjet győzelmek között.

Két nappal Szevasztopol felszabadítása után, május 11-én *Alexander* tábornoktól megérkezik *Churchill* miniszterelnökhöz a távirat: „Összes előkészületeinket befejeztük, a támadásra minden készen áll. Bizton reméljük, hogy elérjük a kitűzött célt: megsemmisítjük az ellenséget — Rómától délre...” Ugyanezen a napon este 11 órakor 2000 ágyú irtóztatós pergőtüze zúdul a német állásokra, a levegőből a *Tactical Air Force* támad, a Tirrén-tengertől Monte Cassinóig remeg a föld a becsapódó bombáktól.

Harminchat óra múlva a németek ellenállása gyöngülni kezd, a szövetséges csapatok széles szakaszon áttörik a Gusztáv-vonalat:

az amerikaiak elfoglalják *Santa Maria Infantét*, a szabad-francia egységek beveszik *Ausoniát*.

Május 17-én a lengyelek indulnak rohamra Cassino romjai között, nagy veszteségeket szenvednek, a németek visszavetik őket, de a lengyelek állhatatosan újra és újra megrohamozzák a német állásokat. Május 18-án hajnalban Cassino felett lengyel és angol zászlót lenget a szél.

Május 23-ról 24-re virradó éjszaka elszabadul a pokol az Anzio-Nettunó-i hídfőben is: hat szövetséges hadosztály tör észak felé, Róma irányában. Néhány nap alatt teljesen szétverik a 14. német hadsereget, június 2-án elfoglalják Volmontonét, az utolsó megerősített helyet az olasz főváros előtt.

1944. június 4-én délután 19 óra 15 perckor az amerikai 88. hadosztály előőrsei elérik a Piazza Veneziát, Róma szívében.

Sztálin június 5-én a következő táviratot küldi Rooseveltnek és Churchillnek: „Üdvözlöm Önöket a szövetséges angol—amerikai csapatok nagy győzelme, Róma bevétele alkalmából. Ezt a hírt nagy örömmel fogadták a Szovjetunióban.”

Roosevelt június 5-én tartott rádióbeszédében leszögezi: „A tengely első fővárosa a kezünkbe került. Egy már elesett, kettő ezután következik...”

Másnap, június 6-án elérkezik a „D-Day”, az „Overlord” megindulásának napja: a szövetséges csapatok partra szállnak Normandiában.

A harctéri helyzet 1944. jún. 4-én — Megkezdődik az „Overlord” — Meglepetés és tanácstalanság a vezéri főhadiszálláson — Marshall tábornok az invázió első napjairól — Rommel terve az angolszászokkal kötendő megegyezésre — A Heeresgruppe B harci ereje, az angol-szász légifölény — A Vörös Hadsereg nyári offenzívája, a Mannerheim-vonal áttörése, sikerek a 2. Bjelorussz Fronton — Hitler beveti a „V—1”-et, védekezés a „V—1” ellen — Vilnius és Caen eleste — Rommel júl. 15-i jelentése — A szovjet csapatok a Nyemennél — Júl. 19: St. Lo elfoglalása — A „Cobra” hadművelet — A Vörös Hadsereg Kelet-Poroszország határán — Szovjet—román fegyverszünet — Az „Avlanche” — Párizs szabad!

A harctéri helyzet a Berlin—Róma—Tokió háromszög szempontjából 1944. június 4-én a következő:

Távol-Keleten, a csendes-óceáni és az indiai-óceáni fronton már 1943 elejétől kezdve a japánok védekezésre kényszerülnek, és az amerikaiak az ún. szigetcsatákban egyre közelebb jutnak a japán anyaországhoz.

India, Burma, Ausztrália és Új-Zéland meghódítására már a legvérmesebb japán katonai körök sem gondolnak.

Az európai keleti fronton a szovjet csapatok áttörték a lenin-grádi ostromgyűrűt, a tavaszi offenzíva során az 1., 2. és 3. ukrán front csapatai elérik a lengyel, a román és a csehszlovák határt. Április 10-én Ogyesszát, május 9-én pedig Szevasztopolt is visszafoglalja a szovjet hadsereg — veszélybe kerülnek a német hadviselés szempontjából létfontosságú romániai kőolajmezők, a Narva-folyótól a Fekete-tengerig sehol sincs szilárd német védelmi vonal. Hitler 1944 tavaszáig a keleti fronton elvesztette mindazokat a területeket, melyeket három év alatt oly sok áldozattal szerzett.

A Földközi-tenger térségében is súlyos csapások érik az európai tengelyhatalmakat: 1943 nyarán már sehol nem álltak német—olasz csapatok Afrika földjén, júliusban elvesztett Szicília, Musolinit leszavazta a Fasiszta Nagytanács, szeptember 9-én a Ba-

doglio-kormány aláírta a feltétel nélküli megadást tartalmazó *fegyverszüneti egyezményt*, az olasz hadi- és kereskedelmi hajóhad döntő hányada a szövetségesek kezére került. A „csigahadjárat” hosszú harc után eredménnyel jár: 1944 májusában, a casinói csatában a szövetséges csapatok áttörik a Gusztáv-vonalat és június 4-én bevonulnak Rómába.

Az antifasiszta koalíció vezető hatalmai, Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió oldaláról nézve a hadihelyzetet: biztató előrehaladás Távol-Keleten, az angol—amerikai közvélemény által is lassúnak tartott előnyomulás Olaszországban, lenyűgöző és a vártnál sokkal nagyobb eredményeket hozó offenzíva a több mint 2000 kilométeres keleti front teljes hosszában. Bár az első tengelyfővárost, Rómát az angol—amerikai csapatok foglalják el, valószínűnek látszik, hogy Bukarestbe, Szófiába, Varsóba, Budapestre, Prágába, Bécsbe és Berlinbe a szovjet hadsereg előbb ér, mint az angolszász haderő.

Nemigen lehet arra számítani, amire pedig az angolszász szovjet ellenes politikusok és tábornokok hosszú ideig építettek, hogy a keleti front óriási csatáiban nemcsak a hitleri Wehrmacht, hanem a szovjet hadsereg is elvérzik; nem kell olyan nagyon sietni a „második front” létrehozásával. A szovjet hadsereg 1943—44-es tavaszi hadjárata keresztülhúzta ezeket a számításokat.

Bár 1943 decemberében Teheránban Roosevelt és Churchill ünnepélyesen kijelentette Sztálin előtt: az annyszor megígért és annyszor elhalasztott nyugat-európai második frontot legkésőbb 1944. május 1-ig megnyitják — mégis csak harminchét nappal e véglegesnek és megmásíthatatlannak jelzett határidő után, 1944. június 6-án, 0 óra 30 perckor Normandiában szállnak le Le Havre és Cherbourg között az első brit és amerikai ejtőernyős osztagok.

A tengeren, a La Manche-csatornán át közeledik az inváziós flotta: 6482 szállítóhajó és partraszállási eszköz — hat csatahajó, 23 cirkáló és 104 torpedóromboló kíséretével.

A levegőben angol éjszakai nehézbombázók zúgnak — hajnalban az amerikai nappali bombavetők is akcióba lépnek.

Az inváziós flottát kísérő csatahajók, cirkálók és rombolók tűz alá veszik a tengerparti erődítményeket: minden percben 200 tonna tüzérségi lövedék zúdul a német állásokra.

A behajózás előtt szétosztják a katonák között a szövetséges főparancsnokság parancsát:

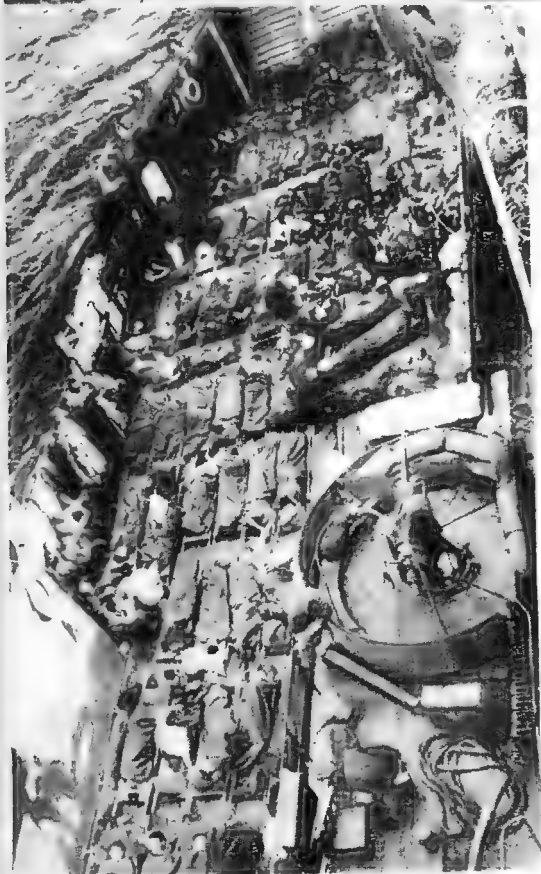

Immersione !

A partaszállítás

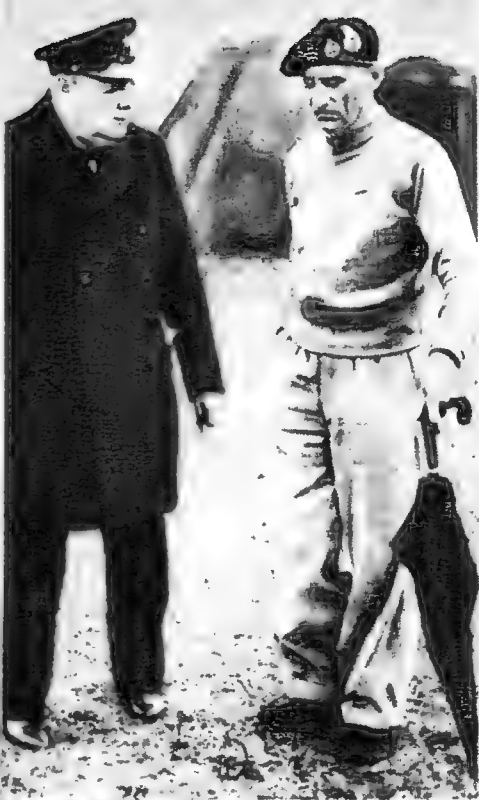
Az első sebesültek

Egy széllőtt erőd

És egy visszafoglalt francia város

*Churchill meglátogatja
Montgomeryt*

A repülők elől leplezett gránátraklár

„Katonák, tengerészek, repülők, a szövetséges expedíciós hadsereg tagjai!

A mai napon kezdődik meg az a nagy felszabadító hadjárat, amelyre hosszú hónapok fáradságával készültünk fel...

Feladatunk nem lesz könnyű. Az ellenség is jól felkészült a harcra, kitűnően felszerelt és harcedzett csapatai vannak. De a náci seregek 1940-ben és 1941-ben kivívott győzelmei óta a mai napig sok minden történt.

A szövetséges nemzetek nyílt ütközetekben sorozatos csapásokat mértek a németekre...

A hadiszerencse az ellenség ellen fordult...”

Everett Hollis, amerikai haditudósító az invázió első óráit a következőképpen örökítette meg:

„A támadás időpontjának kezdetét június 6-án reggel fél hétre tűzték ki. De az invázió már akkor megkezdődött, amikor éjszaka fél egy órakor légi úton szállított csapatok ejtőernyővel földre szálltak a Cherbourg-félsziget déli lábánál. Rájuk vártak a legnagyobb veszelmek. Az éjszaka sötétjében kellett leszállniuk ellenséges területre. Mindegyik kisebb egység megkapta külön parancsait: hidakat kellett felrobbantaniuk, vasútvonalakat elvágniuk és repülőtereket kézrekeríteniük. Közülük nagyon sokan áldozatul estek az ellenséges légvédelmi tűznek, mielőtt ejtőernyőjükkel a földre értek volna. Másokat a németek körülvettek abban a pillanatban, amikor leszálltak, és gyilkos gépfegyvertűzzel árasztották el őket.

Az ejtőernyősök után következtek a sikló-repülőgépen szállított csapatok. Ezeket a motor nélküli repülőgépeket bombavetőkre vontatták; amikor a kijelölt területre értek, a vontatókötelet elvágták és siklórepüléssel igyekeztek földre szállni. Közülük sok áldozatul esett a német légvédelmi ütegek tűzének, de nagyobb részük mégis földet ért. Az egyik sikló-repülőgép Sainte Marie Eglise nevű normandiai faluban egy faszindelyes francia parasztház tetejére szállt le. A házban a közeli német csapatok vezérkara székelt; a német vezérkari tiszteket annyira meglepte a váratlan vendégek érkezése, hogy megadták magukat. A vezérkari tisztek példáját követte a faluban állomásozó német őrség is, és így Sainte Marie Eglise amerikai kézen volt már reggel hét órakor, mielőtt az inváziós csapatok azon a szakaszon elérték volna a tengerpartot.”

Roosevelt elnök egy nappal azután, hogy rádióban közölte Róma elfoglalását, most újra rádiószózatban jelenti be az amerikai népnek a háború nagy eseményét:

„Amerikaiak! Tegnap este, amikor hozzátok szólva a római birodalom bukásáról beszéltem, már tudtam, hogy az Egyesült Ál-

lamok katonái szövetségeseinkkel együtt elindultak Franciaország partjai felé. Az eddig érkezett jelentések azt mutatják, hogy a nagy vállalkozás sikerült...

Churchill a következő táviratot küldi Sztálinnak: „Minden jól kezdődött. Az aknákat, az akadályokat és a parti ütegeket már javarészen leküzdöttük. Nagy arányokban és igen eredményesen vetettünk be ejtőernyős csapatokat. *A gyalogság partraszállása gyorsan halad, sok harckocsi és motoroságyú már a parton van. Az időjárási kilátások elviselhetők, javuló tendenciát mutatnak.*”

Sztálin még aznap válaszol Churchillnek:

„Az Overlord-hadművelet kezdetének sikeréről szóló értesítést megkaptam. Ez a hadművelet mindannyiunkat megörvendeztetett, s további sikerekre nyújt reményt. *A szovjet csapatok nyári támadása a teheráni konferencián létrejött egyezménynek megfelelően június közepén kezdődik az egyik fontos frontszakaszon. A szovjet csapatok általános támadása szakaszonként fog kibontakozni — a hadseregek egymást követő támadásba lendülése útján. A támadó hadműveletek június végén és július folyamán a szovjet csapatok általános támadásába csapnak majd át. Kötelezem magam, hogy idejében tájékoztatom Önt a támadó hadműveletek menetéről.*”

Eddig Sztálin távirata, most térjünk vissza ismét az inváziós hadszíntérre.

Az OKW-t, a német hadsereg főparancsnokságát meglepetésként érte az, hogy Normandiában, a kikötőben szegény Szajna-öbölben történt a partraszállás. Az OKW szakértői úgy vélték, hogy az angol—amerikai hadseregnek már az invázió első napjaiban szüksége van egy nagy kikötőre az utánpótlás céljából. A *Pas des Calais*, a calais-i szoros partját erősítették meg legjobban, ide helyezték a teljes 15. német hadsereget, a Szajna-öböl partját mindössze három hadosztály védte.

Az inváziós hadsereg valóban nem nélkülözhetett egy nagy befogadóképességű kikötőt, csak hogy ezt az angol—amerikai hadsereg magával hozta. Churchill erről június 7-én a következőt táviratozza Sztálinnak:

„*Úgy tervezzük, hogy rövid idő alatt két nagy, előregyártott kikötőt rendezünk be a Szajna torkolatának széles öblében. Ezekhez a kikötőkhöz hasonlót még nem látott a világ. Nagy óceánjárók is kirakodhatnak itt... Ez az ellenség számára teljesen váratlanul történik majd...*”

A nagy kikötő birtoklásának feltétlen szükségességében annyira hisznek a német katonai szakértők, hogy a Szajna-öbölben végrehajtott partraszállást csak elterelő, diverziós hadműveletnek tartják, és rendületlenül várják Calais, Brest, Le Havre környékén a fő-partraszállást.

Kereken hat hét, azaz negyvenkét nap telik el, míg az OKW a calais-i tengerpartról át meri dobni Normandiába a 15. hadsereget...

De megtéveszti a német hadvezetőséget a D-nap előtt a partmenti német állások ellen végrehajtott bombatámadás-sorozat is. Hatvan napig bombázta az angol—amerikai légierő a francia partvidék védelmi berendezéseit, ezalatt a Szajna-öböl partjaira mindössze 3, azaz három bomba hullott...

A másik meglepetés a németek számára az invázió időpontja. 1944. június 4-én este 21,15 perckor megbeszélésre jönnek össze az inváziós sereg parancsnokai. A napirend egyetlen pontja: a várható időjárás. Ismertetik a meteorológusok jelentését és távprognózisát: a Csatorna fölött nem júniusi, hanem sokkal inkább decemberi az időjárás, azonkívül Izland felől további viharok várhatók...

Eisenhower főparancsnok dönt: az invázió időpontját csak másnap határozzák meg.

A német meteorológusok angol kollégáikhoz hasonló prognózist adnak: 5-én és 6-án lehetetlen az invázió. Mivel júniusban legközelebb 14 nap múlva lesz ismét kedvező a hajnali dagály és apály a partraszálló erők szempontjából, Rommel, az invázió elhárítására létrehozott „B”-hadseregcsoport parancsnoka június 5-én nyugodtan elrepül Hitlerhez, és akárcsak 1942 októberében El-Alameinnél, a csata megindulásának pillanatában most sincs Normandiában, csapatai között...

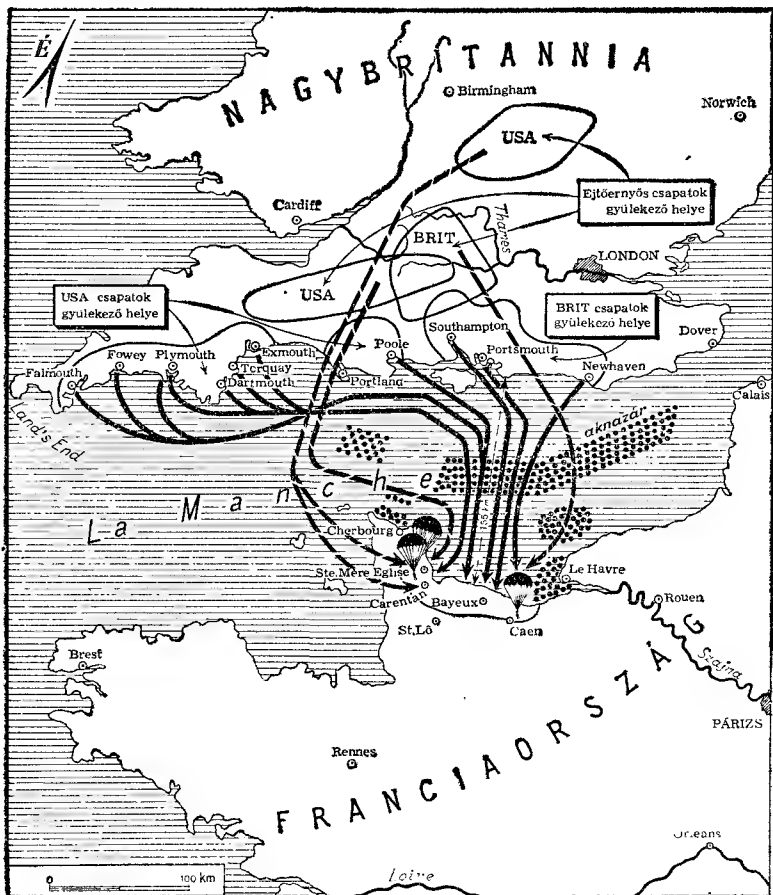
Június 5-én hajnali 4 órakor még dühöng a vihar a La Manche felett, de az angol meteorológusok prognózisa már javulást jelez.

Megtörténik a döntés: a „D-Day” (D-nap): június 6.

És június 6-án, amikor röviddel éjjel után megérkezik az első hír Rundstedt marsallnak, a nyugati front főparancsnokának Saint Germain-i főhadiszállására, senki nem akarja komolyan venni. Rundstedt habozik, újabb partraszállást vár Calais-nál; az OKW kelet-poroszországi főhadiszállásán, Rastenburgban Hitler és tanácsadói szintén várnak; a német ellentámadás szempontjából értékes órák múlnak, és Hitler csak 16 óra múlva ad paran-

csot, hogy két páncélos hadosztály induljon harcba a partra szállt inváziós erők ellen.

De ekkor, június 6-án délután 4 órakor az 1. és 3. amerikai hadsereg Bradley tábornok, továbbá az 1. kanadai és a 2. angol hadsereg Montgomery tábornok parancsnoksága alatt már szilárdan megvetette lábát a normandiai partokon.

A nyugati partraszállás

Marshall tábornok fentebb már idézett jelentésében az invázió első napjairól a következőket írja:

„1944. június 6-án hajnali 2 órakor az amerikai 82. és 101. légihadosztályokat a brit légicsapatokkal együtt bevetették a Cherbourg-tól Caenig terjedő német partvédő vonalak legfontosabb területének hátába.

A tenger felőli támadás Montgomery tábornagy vezényletével széles arcvonalon történt. Sir Miles C. Dempsey altábornagy parancsnoksága alatt brit és kanadai naderők, Omar N. Bradley altábornagy parancsnoksága alatt amerikai csapatok 50 mérföld szélességben fejlődtek fel a partvonal előtt. A tengerparti német védelem hosszában 3 óra 14 perckor kezdődött meg a légi bombázás, az előkészítő tengeri bombázás pedig 5 óra 50 perckor, mindjárt napfelkelte után. 6 óra 30 perckor a rohamgyalogság és a tankok első hullámai partra szálltak az előzőnlendő tengerparton.

A német védelem az egész partvonalon rettenetes volt; mindennek előtt vízalatti akadályok tömegei voltak elhelyezve, hogy a partra szállító vízijárműveket tönkretegyék és töméntelen mennyiségű aknát raktak le, hogy ezek az akadályok még pusztítóbbak legyenek. Maguk a parti állások is erősen el voltak aknásítva és drótakadállyal elzárva, azonkívül tömören megrakva lövésztornyokkal és ágyúkkal, hogy az állások elleni kereszttüzet leküzdjék. A parti állásokból a szárazföld felé vezető minden kijárást tankelhárító falakkal és csatornákkal, aknamezőkkel és tuskésdróttal zártak el. A parti állásoktól beljebb aknavető és tüzérség álltak, hogy közvetett tüzet zúdíthassanak a partra. A nyílt mezőn az ellenség mindent megtett a meglepetések elhárítására, de tökéletes hírszerző szervezetünk útján a támadás pillanatában tudomásunk volt az ellenség intézkedéseiről, és ez lehetővé tette csapatainknak a védelem összezúzását.

Minden 75 yardra egy partraszállító hajó. A parti állások hossza az amerikai szakaszban 10 000 yard volt és minden 75 yardnyi távolságra egy, támadócsapatokkal megrakott hajó kötött ki a meghatározott órában. Támadásban jártas veteránok ugráltak le róluk, utat vágtak maguknak az akadályok tömegén át, hogy az őket követő tengerészeti és romboló műszaki csapatok elvégezhesék feladatukat. E csapatok mindegyikének megvolt az a különleges feladata, hogy megtisztítsa az utat a gyalogság, a tüzérség, a járművek és a hadianyagszállítmányok előtt. Hadihajók tüze, repülőgépek bombája kalapálta szüntelenül az ellenséges tüzérséget, az aknavető-osztagokat és az ágyúfedezékeket. A német parti csapatok makacs ellenállást fejtettek ki, és elkeseredett küzdelem fejlődött ki a hadszíntér számos szakaszán. A Luftwaffe elleni hosszú harcunk már nagy mértékben meggyengítette annak küzdőképességét, s ennek köszönhető, hogy nem fejthettek ki hatásos ellenállást oly könnyen sebezhető kezdő partra-

szállításunknál. Erősítéseink folyton özönlöttek a partra, és az invázió első napján öt amerikai hadosztály: az 1., 4., 20., 82. és 101. légihadosztály tankokkal, tüzérséggel és más hadianyaggal szilárdan megvette a lábát. Parton voltak Leonard T. Gerow vezérőrnagy V. hadtestének és J. Lawton Collins vezérőrnagy VII. hadtestének rohamkülönítményei. A brit csapatok felfejlődése szakaszaiban pontosan olyan volt, mint a mienk. Sok hadosztály volt még a tengeren: várta, hogy partra szálljon és tovább fokozza fölényünket, amelyet támadócsapataink a német védelemmel szemben már kivívtak.

A második nap reggelén már világos volt, hogy a hídfő biztonságban van, s hogy a nyugaton levő német hadseregek leveréséhez a legnagyobb és legnehezebb lépés már megtörtént. A német parti védelem rendszerének kérge fel volt törve, s a német hetvenkedés, hogy egy inváziós haderő kilenc óránál tovább nem maradhat a parton, visszahullott most a kétségbeesett védők fejére.”

Churchill a partraszállást követő első nagyobb ütközetéről a következőket táviratozza Sztálinnak: „Tegnap késő este tankcsatára került sor Caen körzetében a mi frissen partra szállt páncélos erőink és az ellenség 21. páncélgránátos hadosztályának ötven harckocsija közt. Ennek eredményeképpen az ellenség megfutamodott s otthagya a csatamezőt. Most akcióba lép a brit 7. páncélos hadosztály, s néhány nap alatt feltétlenül megszerzi nekünk a fölényt. Arról van szó, hogy mekkora erőt tudnak bevetni ellenünk a következő héten. Az időjárás a Csatorna körzetében, úgy látszik, nem akadályozza majd partraszállásunk folytatását. Valójában az időjárás biztatóbbnak látszik, mint azelőtt. A parancsnokok mind meg vannak elégedve, mert a csapatok partra tétele valójában jobban ment, mint vártuk.”

A német hadsereg főparancsnoksága hosszú évekig készült a nyugat-európai invázió elhárítására. A nyugati front főparancsnokának, *Rundstedt marsallnak* az volt a terve, hogy a partra szállt ellenséges csapatokat be kell engedni a *szárazföld belsejébe* s ott a német gyalogos és páncélos egységek számára legkedvezőbb helyen és időpontban kell a nyilvánvalóan majd utánpótlási nehézségekkel küzdő angolszász erőket harcba kényszeríteni; így adódik a legjobb lehetőség az *inváziós csapatok megsemmisítésére*.

A nyugat- és észak-franciaországi partvidéken elhelyezett 7. és 15. hadsereg (Heeresgruppe B) parancsnoka — Ervin Rommel marsall volt. Vezérkari főnöke, Hans Speidel altábornagy „Inva-

sion 1944" (Az 1944-es invázió) című művében a következőképpen foglalja össze rajongva tisztelt felettesének stratégiai és taktikai tervét:

Rommel észak-afrikai és olaszországi tapasztalataira támaszkodva úgy vélte, hogy már a partraszállás pillanatában, mikor az ellenfél még nem tudott komolyabban berendezkedni a partmenti övezetben, meg kell támadni az inváziós csapatokat. Ha ugyanis az angolszászok erősen megvetik lábukat a nyugat-európai parton, annyira, hogy már a franciaországi, belgiumi vagy hollandiai repülőtereket is fel tudják használni, akkor a kétségtelenül nagy fölényben levő angol—amerikai légierők döntő módon befolyásolják a csata alakulását.

De a német tábornoki kar egy része, köztük Rommel is, 1944 tavaszán már látta, hogy komoly kétfrontos háborút a német hadsereg nem tud folytatni, ezért a következő megoldási lehetőséget tervelték ki: felajánlani az angolszászoknak azt, hogy a Wehrmacht egységeit visszavonják a Rajna mögé, az ilyen módon elkerülhető inváziós áldozatok fejében Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok szüntessék meg a légiháborút, kössenek ideiglenes fegyverszünetet, de természetesen nem lehet szó feltétel nélküli megadásról. A Wehrmacht így szabad kezét kap Keleten, és remény lehet arra, hogy a Memel—Visztula—Kárpátok—Duna vonalon sikerül szilárd védelmi vonalat kiépíteni, meg lehet állítani a Németország felé előretörő szovjet hadsereget.

A fegyverszüneti tárgyalásokat az angolszászokkal — Hitler tudta nélkül — a Wehrmacht következő magasrangú tisztjei folytatnák: Heinrich Stülpnagel gyalogsági tábornok, Leo Geyr von Schweppenburg páncélos tábornok, Hans Speidel altábornagy, Gerd von Schwerin gróf altábornagy, Friedrich Ruge altengernagy és Cäser von Hofacker vezérezredes.

Walter Görlitz német katonai szakírónak a második világháborúról írott munkájában is olvashatunk erről; Rommel és tisztársai olyan alapon akartak tárgyalni, hogy az szinte nevetséges: a felajánlott engedmény csak annyi, hogy az 1940-ben megszállt nyugat-európai területeket a Wehrmacht kiüríti, de még csak említés sem történik a leigázott Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Jugoszlávia, Görögország, Albánia sorsáról. Feltehető, hogy Rommel és társai ezekről a hitleri hódításokról nem akartak lemondani? Hihetetlen volna, ha Hans Speidel említett könyvének 91—93. oldalán nem ismertetné ugyanúgy a „tárgyalási alap”-ot. Speidel, aki később a NATO száraz-

földi haderőinek főparancsnoka lett, ezt a tervet minden kommentár, kiegészítés nélkül közli könyvének Nyugat-Németországban, Stuttgartban megjelent negyedik kiadásában — 1952-ben!

Kelet- és Délkelet-Európa hitleri leigázását tehát Speidel még 1952-ben sem tartotta olyan agresszív cselekedetnek, melyeket jóvá kell tenni!

Érthető, ha ilyen körülmények között a Heeresgruppe 'B' parancsnoksága az invázió elhárítására szükséges előkészületeket nem folytatta teljes meggyőződéssel, Westwall, az annyi reklámozott Nyugati Fal alig volt kiépítve, Rundstedtnek és Rommelnek légierők alig, páncélos egységek is csak nagyon korlátozott mértékben álltak rendelkezésére.

Nyugat-Európa — állapítja meg Görnitz — a német hadsereg gyakorló, kiegészítő és felfrissítő terepe volt; állomásozott ugyan itt néhány elit SS, ejtőernyős és páncélos hadosztály, de a hadosztályok zöme nem ütötte meg az elsővonalbeli csapatok mértékét. Az OKW rendelkezése alapján a kisebb testi fogyatékoságban szenvedő, de azért nem teljesen alkalmatlan katonákat egy-egy külön egységbe gyűjtötték: így a nyugati fronton volt olyan hadosztály — a 70. hadosztály —, melynek katonái gyomorbetegségek, volt olyan, melynek katonái rosszul hallók, süketek voltak...

De 1944 kora tavaszán a Hitler-ellenes német generálisok, akik a hitleri hódítások jó részét szerették volna megmenteni — ha másként nem megy, Hitler félretétele árán is: ezek a Wehrmacht-tábornokok nem találnak meghallgatásra sem Svájcban, sem Lisszabonban, még XII. Pius pápa sem tud komolyan segítségükre lenni; 1944. június 6-án megindul az invázió és egy időre vége szakad a szép tervezgetésnek.

A hatalmas tengeri- és légiflotta védelme alatt partra szállt angolszász inváziós haderők 24 óra alatt megszilárdítják állásaikat a normandiai partokon, *június 9-én*, az előzőnlés harmadik napján (vagy ahogyan az angol—amerikai vezérkari megjelölésekben szerepelt, az X + 3. napon) a Tactical Air Force már *franciaországi repülőterekről* támad.

Rommel nem ok nélkül tart az angolszász légifölénytől: az invázió napján, a „D” napon 6700 szövetséges bevetéssel szemben a német légierő *mindössze* 300 bevetést tud produkálni.

1944 június—júliusban a nyugati fronton a Luftwaffe nem egé-

szen 30 ezer, a szövetséges légierők közel 200 ezer bevetést hajtottak végre; hat angolszász bevetésre alig egy német bevetés esik. A normandiai légitérben az invázió első pillanatától kezdve az angolszász légierő korlátlan úr, angol—amerikai vadászbombázók éjjel-nappal a levegőben vannak és szinte megbénítják a német csapatok felvonulását.

Csak néhány jellemző példa: a 17. SS páncélgránátos hadosztálynak 320 km megtételéhez öt napra van szüksége — a 276. gyaloghadosztály felvonulása pedig még nehezebben megy: a hadosztály Dél-Franciaországból június 12-én indul el és az egyébként normális körülmények között 72 órát igénylő, 650 km-es utat 22 nap alatt, azaz 528 óra alatt teszi meg; a hadosztály első egységei július 8-án érkeznek meg a normandiai hadszíntérre. *Bayerlein* páncélos tábornok 1944 májusában a szemleúton levő Guderian marsallnak kérkedve jelentette ki, hogy ő egyedül képes lenne páncélosaival tengerbe szorítani az inváziós csapatokat; mikor azonban felvonuló hadosztályát *Tilly-nél* ún. „szőnyegbombázás” éri, melynek során tankjai úgy mentek tönkre, mintha játékszerek lettek volna, mint utóbb elmondotta, úgy érezte magát, mint egy többszörösen halálraítélt.

Az $X + 6$. napon, azaz június 12-én már 16 szövetséges hadosztály van Normandiában, ebből 6 angol, 1 kanadai és 9 amerikai; ezen a napon sikerül egyesíteni az angol és az amerikai hídfejt.

A szövetséges flotta, mely hat hét alatt 326 ezer embert, 54 000 járművet és 104 ezer tonna utánpótlást szállít át a Csatornán, a légiflotta védelme alatt teljes biztonságban, nagy pontossággal látja el a harcoló csapatokat: naponta több mint 200 hajórakomány lőszert, élelmiszert raknak ki a normandiai partokon.

Angliából gyorsabban érkezik utánpótlás a harctérre, mint ahogyan Rundstedt és Rommel taktikai és stratégiai tartalékaikat a szárazföldön *Caen* és *St. Lo* térségébe tudják irányítani; Párizstól nyugatra egészen a tengerpartig nincs egyetlen híd, vasúti csomópont épségben, az angolszász repülők és a partizánok mindent szétromboltak — közli július 8-án a vezéri főhadiszállással a nyugati front főparancsnoksága.

Június 12-én a németek 12 hadosztállyal támadják az angolszász csapatokat; mint Churchill emlékirataiban megjegyzi: „ez lényegesen kevesebb, mint amennyit vártunk”. De az OKW a Magyarországról sietve Nyugatra átdobott 9. és 10. SS páncélos

A keleti arcvonal 1943 júliusától 1944 júniusáig

hadosztályon kívül nem mert több erőt elvonni a keleti frontról, mert riadt félelemben volt a május végén és június elején észlelt nagyarányú szovjet csapatösszevonások miatt.

Es ez az aggodalom nem volt alaptalan. A szovjet hadsereg — pontosan megtartva az angol—amerikai hadvezetőségnek ígért határidőt — a leningrádi fronton június 10-én megindítja nyári offenzívájának első szakaszát: hat nap alatt két védelmi vonalat

törnek át, és június 17-én már a Mannerheim-vonal előtt állanak a Vörös Hadsereg katonái.

Ezen a napon Hitler a nyugati frontra érkezik és Margivalban, Soisson mellett megbeszélést tart Rundstedttel és Rommellel. A két marsall javasolja: vonuljanak vissza Normandiából és Dél-Franciaországból, s az így megrövidített arcvonalon próbálják feltartóztatni az ellenséget. A tanácskozás — mily különös „tréfája” a második világháborúnak! — abban a harci állásban, bunkerben folyik, amelyet még 1940-ben rendeztek be a Fall „Seelöwe” esetére, az Anglia előzőnlésére felállított szárazföldi hadsereg főparancsnokságának... Bár katonai szempontból Rundstedtnek és Rommelnek kétségkívül igaza van, Hitler politikai okok miatt nem enged, a két marsall megkapja a szigorú „Führer-Befehl”-t: egyetlen tapodtat sem hátrálni, Cherbourg kikötővárost mindenáron meg kell védeni.

Hitler elutazása napján, június 18-án az angol—amerikai hídfő már 70 km széles és 12—15 km mély.

Ezen a napon a leningrádi front csapatai áttörik a bevehetetlennek tartott Mannerheim-vonalat és 48 óra múlva, június 20-án rohammal beveszik Viipurit, a finn és német csapatok fontos, megerősített támaszpontját.

Ezen a napon Olaszországban a 8. angol hadsereg elfoglalja Perugiát, mely légvonalban körülbelül a fele úton van Róma és Firenze között.

Június 21-én 1000 szövetséges nehézbombázó támadja Berlint.

Június 22-én kezdődik Cherbourg ostroma; 24 óra múlva a szovjet hadsereg Bjeloruszsiában új, nagyarányú offenzívát indít. A támadás méreteire jellemző — írja Golikov marsall a Honvédő Háborúról szóló könyvében —, hogy olyan hatalmas területen folyt le, mint Belgium, Hollandia, Portugália, Svájc, Dánia és Luxemburg együttvéve.

Június 26-án az amerikai hadsereg Cherbourg-t, a szovjet hadsereg Vityebszket szabadítja fel.

A keleti front középső szakaszán feltarthatatlanul nyomulnak előre a szovjet csapatok, 27-én visszafoglalják Orsát, Bobrujszknál pedig bekerítenek öt német hadosztályt és elvágják a Bobrujszk—Minszk vasútvonalat.

Ezen a napon a szovjet repülőterekről felszálló amerikai repülőgépek Drogobics szintetikus olajtelepeit bombázzák és Olaszországba repülnek.

Június 28-án a 2. bjelorusz front csapatai elfoglalják Mogiljovot.

Ugyanezen a napon a Caennél harcoló brit csapatok átkelnek az Orne-folyón és erős hídfőt létesítenek.

Hitler és az OKW gondjai sokasodnak, a szövetségesek a nyugati fronton, a keleti fronton és Olaszországban most már lélegzetvételnyi időt sem hagyva, támadják a német hadsereg állásait.

A nyugati front kudarcaiért Hitler Rundstedtet teszi felelőssé, és amikor június 29—30-án a német páncélos hadosztályok Caen környékén súlyos vereséget szenvednek, a Führer felmenti Rundstedt marsallt, de magas kitüntetést küld neki: a tölgyfalombot a lovagkereszt vaskeresztjéhez. A német nyugati front főparancsnoka Kluge marsall lesz.

Július első napjaiban új szakaszához érkezik a normandiai csata: az angol—kanadai és az amerikai hadsereg a hídfő megerősítése után felkészül az új hadműveletre: kitörés dél és délkelet felé, irány — Párizs.

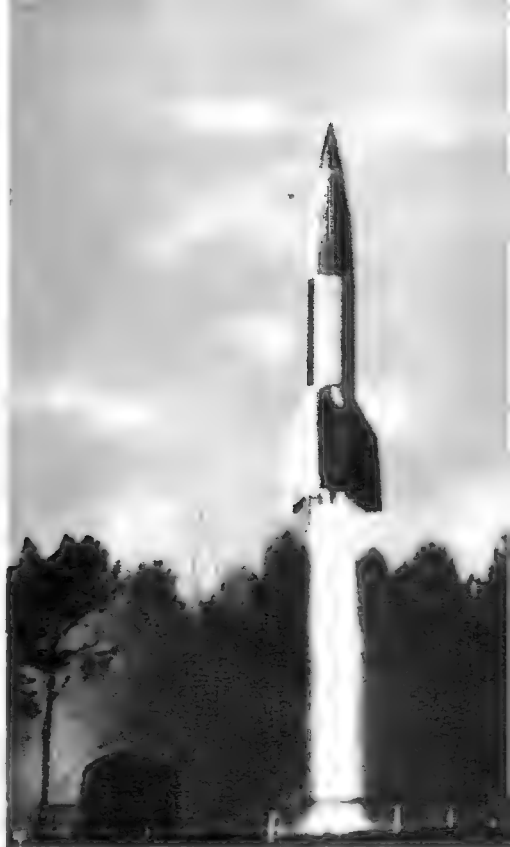
De a szövetséges csapatok egyelőre még csak nagyon lassan haladnak előre, számtalan akadályt kell az előnyomulás útjából elhárítani. Eisenhower július 5-én a következőket jelenti Marshall amerikai vezérkari főnöknek:

„Rendkívül vontatottan haladunk előre, s ennek három fő oka van. Az első ezek között, mint mindig, a német katona küzdőképessége. A második a vidék természeti viszonyaiban van. Egész támadásunk útja valóságos szűk palacknyakon vezet át, mely mellett mocsarak terülnek el, s olyan ellenség ellen, amely cserjéseken és árkokban csaknem minden ötven yardon kész támaszpontot találhat. A harmadik ok az időjárás, amely nem engedte meg, hogy legnagyobb erővel dolgozhassunk, s tetejébe az eső és a sár normandiai szemlém idején oly nagy volt, hogy a tuniszi télre emlékeztetett. Csaknem lehetetlen volt a tűzérseget teljes működésbe hozni, jöllehet bőségesen álltak ágyúk rendelkezésünkre. Még tiszta időben is rendkívül nehéz oly célpontot kijelölni, amely akár légi, akár tűzérsegi belövésre alkalmas.”

A normandiai csata tizedik napján, *június 16-án* a német hadvezetőség harcba veti — London ellen — a „*Vergeltungswaffe Nro 1*”-et, az „1. sz. megtorló fegyver”-t, vagy ahogyan akkor közhasználatú rövidítéssel jelölték, a „*V—1*”-et.

Hitler a rakétamotorokkal hajtott szárnyasbombától, a csodafegyvertől nagyon sokat várt. A rakétakisérletek — *Wernher von*

*Hiller utolsó reménye :
a csodafegyver, a V—1*

És a szárnyasbomba

Az egyszemélyes halállorpedó

És a kamikáze fiát-hordó repülőgép

Braun irányítása alatt — óriási költséggel, hosszú évekig folytak Lengyelországban, Hollandiában és Észak-Németországban. A védő főparancsnoksága e csodafegyver bevetésétől remélte az egyre súlyosabbá vált harctéri helyzet gyökeres változását. A német katonai szakértők úgy számították, hogy a leggyorsabb angol—amerikai vadászpilótáknál is gyorsabban szálló rakétabombák megtörik az angol főváros lakosságának erkölcsi ellenállását, továbbá, hogy az angolszász hadvezetőség kénytelen lesz annyi repülőgépet elvonni a normandiai hadszíntérről, hogy ott megszűnik a már szinte elviselhetetlen angol—amerikai légifölény.

Július 11-én, alig egy hónappal azután, hogy az első V—1 elérte Londont, Churchill a következőket táviratozza Sztálinnak a német csodafegyver hatásáról: „Most körülbelül harmincezer halottunk és sebesültünk van, de az egész lakosság csodálatos kitartást tanúsít.”

London és környéke ellen 80 napon át naponta átlag 100 szárnyasbombát, összesen mintegy 8000-et lőttek ki a német támaszpontokról. Minden 100 V—1 közül 46-ot lelőtt az angol légvédelem, 25 bomba célt tévesztett, de még így is 100 bomba közül 29 elérte Londont.

A 2900 célba ért szárnyasbomba elpusztított vagy megrongált több mint egymillió lakóházat, 149 iskolát, 111 templomot és 89 kórházat. Nagy-London külvárosai különösen sokat szenvedtek: minden négy ház közül három elpusztult.

A „szárnyasbombák” ellen nagyon nehéz volt a védekezés. Erről a harcról az angol hivatalos jelentés a következőkben számolt be:

„A szárnyasbombák lelövése igen nagy nehézséget okozott. Először is, mert hihetetlen gyorsasággal szálltak, átlagosan óránként 640 kilométeres sebességgel. Másodszor, mert rendszerint 700 méteren vagy alacsonyabban repültek, tehát túl alacsonyan a nehéz légvédelmi ütegeknek és túl magasan a könnyűeknek. A bombák legtöbbször csapatosan érkeztek, többnyire felhős időben, amikor vadászgépek még nehezebben boldogulhattak velük.

Az első hónapban a bombák 40 százalékát sikerült elpusztítani, de a polgári lakosság vesztesége még így is igen nagy volt. Szerencsére egy angol mérnök, Thomas Merton professzor, egészen kis összegbe kerülő és majdnem tökéletesen működő célzókészüléket szerkesztett. Az új célzókészülékkel egészen rövid idő alatt igen jó eredményeket sikerült elérni.

Az elpusztított szárnyasbombák százalékszámát a következőképpen emelkedett: 17% az első héten, 24% a második héten, 27% a harmadik héten, 40% a negyedik héten, 55% az ötödik és 74% a hatodik héten. A légvédelmi ütegek által lelőtt szárnyasbombák száma augusztus végéig 1560 volt. Ezeknek jelentős része a tengerbe zuhant.

Az RAF vadászai 1900 szárnyasbombát pusztítottak el. (Volt olyan vadászpilóta, aki egymaga 50 szárnyasbombát lőtt le.)

Sikerüket elsősorban az biztosította, hogy 1944-ben a vadászgépek is megközelítették az óránként 600 kilométeres sebességet, és így alig haladtak lassabban, mint a szárnyasbombák. A vadászok különböző, fantasztikus módszereket eszeltek ki a szárnyasbombák elpusztítására.

Az egyik a „taszigálás” — nudging — módszere. A vadászgép pilótája a pilóta nélküli szárnyasbomba közvetlen közelébe repült, szárnyának hegyével megtaszította a bombát, s azt így szó szoros értelmében lelökte pályájáról.

A másik módszert a pilóták „lerohanás”-nak — slipstreaming — nevezték. A pilóta a szárnyasbomba fölé repült, miközben gépfegyverével lőtte. A bomba a legtöbbször „dugóhúzó”-ba kerülve lezuhant, valószínűleg a vadászgép által okozott nagyerejű légörvény következtében.

Hans Speidel már említett könyvében a V—1 bevetésével kapcsolatban *elégedetlenségét* fejezi ki, mert az *elért eredmények*, tehát az emberéletben és anyagiakban az angoloknak okozott károk *nem álltak arányban a V—1 előállítására fordított költségekkel*...

(Speidel altábornagy gondolatmenete e ponton megszakad, és így találgatásokra vagyunk utalva, mit tartott volna megfelelő eredménynek. Pedig nem lenne érdektelen tudni, hogy a NATO egyik főparancsnoka *hány márkára becsül egy angol életet, mikor tartja kifizetődőnek a békés lakosság pusztítását?*)

A V—1-gyel kapcsolatban meg kell említenünk azt is, hogy amikor 1944. június 17-én Margivalban Hitler megbeszélést folytat Rundstedtrel és Rommellel, és a két német marsall azt kéri, hogy a V—1-et ne London ellen, hanem a normandiai hadszíntéren vessék be az inváziós csapatok ellen, ezt a tüzérségi szakértők hevesen ellenzik. Ennek oka egyszerűen az, hogy a célzás egyelőre még pontatlan, s a csatatéren a szárnyas rakétabombák esetleg nem az angolszász, hanem a német csapatokra hullanak...

És mintha csak igazolni akarnák a rakéták a tüzérségi szakértőket, június 17-én éjszaka egy eltévedt V—1 Margivalban, a főhadiszállás közelében csapódik be, amitől Hitler úgy megrémül, hogy azonnal visszautazik Berchtesgadenbe. Hiába várják az inváziós fronton a német csapatok „a katonáival minden veszélyt megosztó” Führer látogatását... A „Sasfészek” azért mégis biztonságosabb, mint a harctér...

De Hitler már itt sem lel nyugalmat: egyre komorabb hírek

érkeznek a frontokról. Július 9-én a szovjet hadsereg csapatai betörnek Vilniusba, a litván fővárosba, ugyanezen a napon angol—kanadai csapatok elfoglalják Caent. Két nap múlva Novo-Szokolnyikinél, Velikije Lukitól nyugatra a szovjet hadsereg új offenzívát indít: az első napon mintegy 140 km-es szakaszon áttörik a német frontot, július 13-án pedig felszabadítják Vilniust.

Rommel, a B-hadseregcsoport parancsnoka, július 15-én három gépelt oldalra terjedő távirati jelentést küld a vezérkari főhadiszállásra. Először a német csapatok veszteségeit összegezi: június 6—július 15-ig az emberveszteség 97 ezer fő, ebből 2360 tiszt — közte 28 tábornok és 354 csapatparancsnok, de súlyosak az anyagi veszteségek is: a hat hét óta tartó harcokban elveszett 225 páncélos. Utánpótlás ezzel szemben csak minimális mértékben jutott el a frontra: mindössze 6000 ember és 17 páncélos. Végül levonja a szükséges következtetést: a Heeresgruppe B csapatai már nem lesznek képesek sokáig tartani a frontot, az ellenség 14—21 napon belül döntő áttörést érhet el.

Rommel jelentésével egy időben, július 15-én riasztó hír érkezik a keleti frontról: a szovjet hadsereg rohamegységei elérték a Nyemen (Niemen) folyót. Huszonnégy órával később a keleti front középső szakaszán az 1. Ukrán Front csapatai új offenzívát indítanak, a cél: Lvov (Lemberg).

Megmozdul az olasz front is: július 17-én a 8. angol hadsereg átkel az Arno-folyón, 18-án a lengyel csapatok elfoglalják Ancónát, az Adriai-tenger partján fekvő fontos kikötőt, mely körülbelül egy vonalban fekszik Firenzével.

Ezen a napon brit és kanadai csapatok áttörést kísérelnek meg az Orne-folyótól keletre és Caentől délkeletre. 2200 nehézbombázó 7000 tonna bombát zúdít a német állásokra, 1000 páncélos indul támadásra; behatolnak a német vonalakba, de a döntő áttörés nem sikerül.

Rommel jóslata a vártnál hamarabb beigazolódik: július 19-én az amerikai csapatok elfoglalják St. Lo városát. Churchill bizakodó táviratot küld Sztálinnak: „Bizonyára örült, amikor megtudta, hogy hétszáz-nyolcszáz harckocsiból, számos erősen gépesített dandárból és megfelelő tüzérségből álló nagy erőkkel kijutottunk a normandiai síkságra, a németek hátába kerültünk, s frontvonaluk a sok napon át tartó harcok következtében már a végsőig megfeszült. Ezért meglehetősen derűlátóan ítélem meg

a helyzetet, s remélem, hogy felgöngyölítjük az ellenség egész frontját.”

A július 18-ra tervezett, döntő áttörést célzó hadművelet azonban, melynek „Cobra” a fedőneve, egy teljes hét késedelmet szenved, mert a Csatornában ismét óriási viharok dúlnak. Az 1. amerikai hadsereg mesterséges kikötője, a „Mulbery” tönkremegy. két amerikai és két angol hadosztály vesztegel a tengeren, mert a vihar miatt a hajók nem tudják megközelíteni a partokat. Az *offenzíva így csak július 25-én indulhat meg.*

Ezen a napon az 1. és 3. amerikai hadsereg *St. Lónál* 2000 repülőgép támogatásával megrohamozza a német állásokat és 48 óra alatt *döntő áttörést* ér el. Egymás után szabadulnak fel a francia városok: *július 31-én Avranches, augusztus 4-én Rennes, 10-én Nantes és Angers; 11-én az amerikai csapatok átkelnek a Loire-on — Patton és Bradley tábornokok páncélosai Párizs felé törnek előre.*

Komoly mértékben megjavul a motorizált egységek olajutánpótlása azzal, hogy *augusztus 12-én Cherbourg* kikötője és az angol partok előtt fekvő *Wight-sziget* között üzembe helyezik a „Pluto” nevű *tengeralatti olajvezeték*et.

Ezen a napon megkezdődik Normandiában a német csapatok általános visszavonulása.

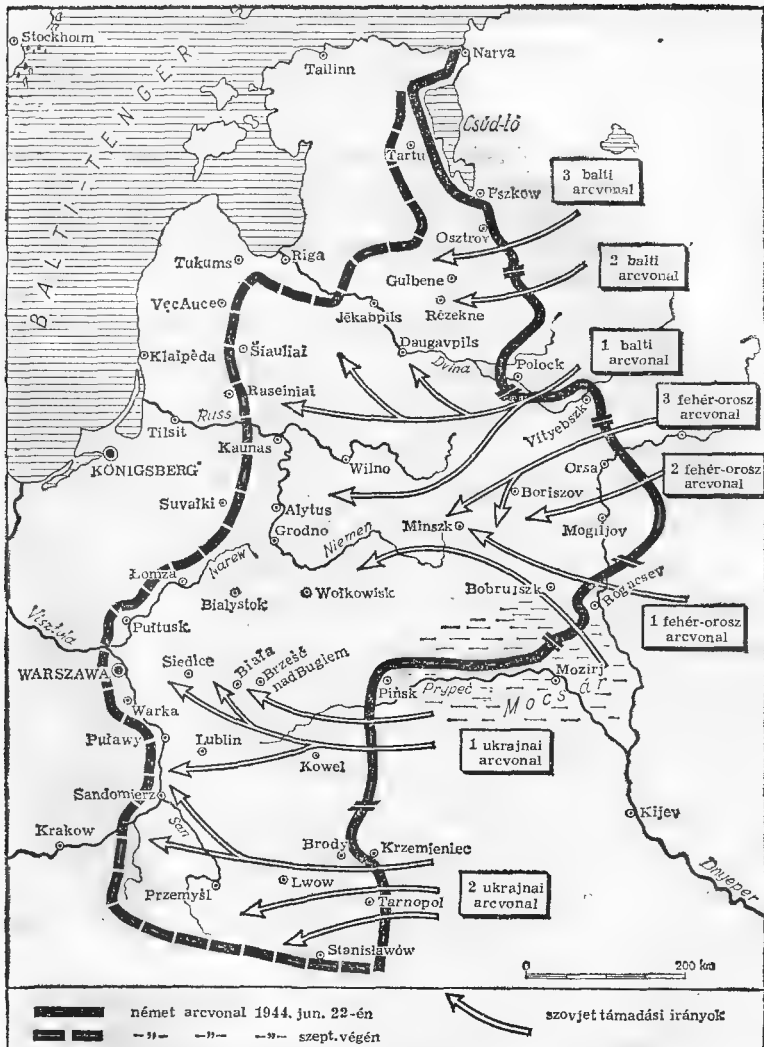
És most vessünk egy pillantást a keleti frontra: *július 31-én a szovjet csapatok már csak 20 km-re állanak Varsótól, augusztus 1-én felszabadítják Kaunast, két nap múlva, augusztus 3-án, a Vörös Hadsereg egységei, menetből, átkelnek a Visztulán, augusztus 14-én a szovjet előőrsök 25—30 km-re közelítik meg Kelet-Poroszország határát.*

Olaszországban a 8. hadsereg *augusztus 11-én* bevonul *Firenzébe.*

Délről, nyugatról és keletről közeledik a front a Harmadik Birodalom felé. Lengyelország felszabadítása gyors ütemben halad előre: *augusztus 18-án a szovjet csapatok átkelnek a San-folyón és Lublintól délnyugatra, Sandomierznél erős hídfőállást építenek ki.*

Sandomierz a 21. hosszúsági fok mentén már Nyíregyházával van egy vonalban...

Küszöbön áll a német összeomlás a keleti front déli szakaszán: *augusztus 23-án a román megbízottak aláírják a fegyverszüneti*

Szovjet támadás az előzőnlés megsegítésére

egyezményt, 25-én Románia hadat üzen a náci Németországnak, 31-én a szovjet csapatok bevonulnak Bukarestbe.

Hitler és az OKW augusztus közepétől kezdve minden maradék erőt a keleti fronton vet be, a francia és az amerikai csapatok előtt nyitva az út Párizs felé.

Amikor augusztus 15-én megkezdődik az „Avlanche” hadművelet — ez a dél-franciaországi partraszállás fedőneve —, az inváziós csapatok szinte alig találhatnak ellenállásra. Augusztus 20-án a legnagyobb földközi-tengeri francia hadikikötő, Toulon fölött ismét a francia trikolor leng.

Marshall, az amerikai vezérkar főnöke, az „Avlanche”-ről a következőket írja:

„A hetedik hadsereg Cannes-tól délnyugatra, pompás időben szállt partra. E területet azért választották ki a partraszálláshoz, mert igen kedvező volt a Rhône-völgyhöz való közelsége. A partra szálló sereg Truscott tábornok VI. hadtestének, a mi, különleges feladatokra kiképzett hadcsoportunknak és francia csapatoknak egységeiből állt. A brit—amerikai légihaderő St. Raphaeltól nyugatra kiterjedt támadást intézett az Argens-folyó partja ellen a tengerészeti erők támadása előtti éjszakán és elfoglalta azt a szorost, amelyen seregeinknek keresztül kellett jutniuk. Augusztus 28-án a hídfők helyzete szilárd volt, és a Rhône-völgy felé megindult előnyomulás jó úton haladt.

Hadműveleteinket a francia földalatti mozgalom jól támogatta. VI. hadtestünk partraszállását gyorsan követte az I. francia és a de Tassigny tábornok parancsnoksága alatt álló II. hadtest partraszállása, s ez utóbbi egyszeriben elfoglalta Marseille-t és Toulont, Nizza pedig szeptember 1-én esett el. Mialatt főszeregünk a Rhône-tól nyugatra kanyarodott el, a különleges feladatokkal megbízott amerikai haderő Frederic B. Butler vezérőrnagy alatt álló 36. hadosztálya Gapon keresztül kierőszakolta az előrenyomulást, elfoglalta Grenoble-t, azután északnyugati irányban a Rhône felé fordult, hogy elvágja a német hadoszlopoknak a Rhône-völgy felé irányuló visszavonulását. Csapatainak a német 19. hadsereg hátában indított támadása nagymértékben megkönnyítette a VI. hadtest zömének gyors előnyomulását a Rhône-völgyben. Szeptember 3-án elesett Lyon, és előrenyomulásunk észak felé rendíthetetlenül folyt tovább.”

A német hadvezetőség legfőbb gondja Franciaországban — a normandiai csatavesztés és az „Avlanche” kezdete óta: minél több csapatot sértetlenül, lehetőleg teljes felszereléssel visszavonni, biztonságos védővonalak mögé.

A szövetségesek fő célkitűzése: olyan gyorsan elérni a Szajna—Loire vonalat, hogy Párizsban és környékén ne rendezkedhesse-
nek be a németek tartós ellenállásra, megmenteni a Fény Váro-
sát a harcoktól.

A megszállt nyugat-európai országokban magasra csap az el-
lenállás lángja.

John Kobler, a belga földalatti sajtó megjelenéséről és terjesztéséről
a következőket írja: Három hónappal Belgium lerohanása után, 1940.
augusztus 15-én a brüsszeli német katonai parancsnokság, a Kom-
mandantur levelesládájába az egyik járókelő nagyobb borítékot dob
bele. Az örök nem törődnek vele, a járókelő háborítatlanul tovább me-
het. A parancsnoknak címzett borítékból a világ egyik legrégebb föld-
alatti újságjának, a „La libre Belgique”-nak új száma került elő. A
szerkesztők megemlékezve arról, hogy huszonöt évi szünetelés után
indították meg ismét újságjukat, a lap első oldalára rányomtatták:
„Első szám. Új háborús sorozat.”

A vezércikk harcra szólítja a belga népet: „Dühünk és kegyetlen
bosszúnk soha el ne lankadjon. Soha ne felejtjük el, hogy azok, akik
országunkat megszállták, közönséges gonosztevők, műveletlen barbá-
rok és rablógyilkosok. Bármit tesznek is, mindenütt és mindenben
szálljunk velük szembe. Ez legyen minden nap parancsa.”

Kobler ezután így folytatja.

„Hagyományos arcátlansággal — természetesen német szempontból
nézve — a lap szerkesztőségének címe a következő volt, amint a lap
feltűnő helyen közölte: „Kommandatur, 1, Place du Trone”. A lap ára?
„Mivel a bocheok tönkretették Belgiumot, ezt a példányt ingyen
adjuk.” A lap gazdasági rovatának szerkesztője hozzátette: „Minthogy
az üzleti élet megszűnt, tekintettel a márka értéktelenségére, hirdeté-
seket egyelőre nem fogadunk el és üzletfeleinket arra kérjük, hogy
pénzüket tartogassák jobb időkre.” Peter Pan, a szerkesztő, megígérte,
hogy a lap havonként kétszer fog megjelenni, a cenzúra kijátszásával
és a példányok pontosan el fognak jutni az olvasók kezébe...

A szerkesztő szavát állta és a háború végéig egyetlen szám meg-
jelenése sem maradt el. A lap titokzatos módon mindig eljutott a leg-
fontosabb német személyiségek asztalára, a példányok megjelenésé-
nek napján. Igen nagy kockázat vállalásával, a lap terjesztőinek volt
gondjuk arra is, hogy példányszámokat juttassanak el a Londonban
működő számúzott belga kormány minisztériumaiba. Így akarták meg-
mutatni, hogy Peter Pan, a belga ellenállási szellem szimbóluma él
és soha nem hajol meg az erőszak előtt. A lapot kétféle kiadásban
jelentették meg, az egyiket francia, a másikat flamand nyelven. A
példányszám általában 50 000 volt. Ennél azonban sokkal többen ol-
vasták a lapot, mert minden példányt kézről kézre adtak.

Peter Pan elnémítására a Gestapo állandóan 500 ügynökét foglalkoztatta. 1941 júliusában Liège-ben a lap tizenhat olvasóját, köztük több fiatal leányt tartóztattak le. Valamennyiüket megkínozták, hogy elárulják, kiktől kapták az egyes példányokat. Flandriában a lap két terjesztőjét tárgyalás és kihallgatás nélkül agyonlőtték. De hiába volt a németek minden erőlködése, a La Libre Belgique továbbra is pontosan megjelent.

Franciaországban — röviddel a fegyverszünet után — megalakultak az első fegyveres ellenállási csoportok, melynek magvát a francia hadsereg leszerelt tisztjei, altisztjei és közlegényei alkották, de később minden foglalkozási ágból tömegesen csatlakoztak hozzájuk francia hazafiak és számosan a Franciaországban élő külföldiek közül, akik fegyverrel akartak harcolni a gyűlölt megszállók ellen.

A francia hadsereg tisztjei — kijátszva a fegyverszüneti egyezményt — sok száz tonnányi hadianyagot, fegyvert és lőszert nem szolgáltatott ki a németeknek, hanem elrejtették a hegyekben épített erődökben.

Rendszeresen megjelentek a francia földalatti hadseregmozgalom, az FTP (Franc-Tireurs et Partizans — Szabadságharcosok és Partizánok) újságjai, eleinte gépelt és sokszorosított, később nyomtatott formában. A háború vége felé már 40 illegális újság buzdította a francia népet, az újságok példányszáma elérte a félmilliót.

André Girard írja a francia földalatti hadsereg egyik nagyszabású akciójáról, a Radio Paris felrobbantásáról:

„Sokszor hónapokig tartott, míg egy-egy nagyobb rombolás tervét előkészítették. Egy alkalommal a terv az volt, hogy felrobbantják Radio Paris-t, Franciaország legnagyobb rádióállomását. A mozgalom tagjai kérték, hogy Londonból juttassák el hozzájuk a megfelelő mennyiségű robbanóanyagot. Hogy semmi baj ne történjék és a küldött robbanóanyag pontosan annyi legyen, amennyire szükség van, Angliában felépítették a rádió-adóállomás és antennatorony pontos mását és azután felrobbantották. A szabad-francia mozgalom négy emberét választották ki a feladat végrehajtására. Ezek százszor meg százszor elpróbálták szerepüket, mielőtt a vállalkozást végrehajtották. A kijelölt napon a négy ember az éjszaka csöndjében átkúszott a falakon, elhelyezték a robbanóanyagokat és azután elmenekültek. Húsz perccel később a robbantás teljes sikerrel járt. A merénylőket a németeknek soha sem sikerült megtalálni.”

John Kessel, amerikai újságíró a maquisard-ok tevékenységéről így ír:

„Eleinte csak kevesen voltak, akik nem voltak hajlandók Franciaországból hadimunkára Németországba menni, mikor a német megszálló hatóságok a lakosságot erre felszólították. Később sok ezerre, sőt százezerre nőtt azoknak a száma, akik hallani sem akartak róla, hogy rabszolgáknak menjenek el Hitler Németországába. Ezek közül sokan a falvakban bujkáltak, de legnagyobb részük a hegyek közé vette be magát, ahol megalkották a maquisard-ok, a bozót-hadsereg alakulatait Savoie-ban, a Cévennes-ek között, a Pireneusokban és Közép-Franciaország hegyeiben. A maquisard-ok mind fiatal emberek voltak, katonaköteles korban.”

...„A maquisard élet külsőségei ijesztők és félelmetesek voltak. Ezer meg ezer francia fiatalember eldobta magától a civilizáció minden kényelmét és minden egyébként megbecsült külsőségét. Mosdásról, tisztálkodásról néha heteken át nem lehetett szó. Soha nem borotválkoztak és napbarnított, esőtől vert arcukon bozontos szakáll nőtt. Föld alatti üregekben és barlangokban aludtak. Az élelem mindig egyik legnehezebb gondjuk volt. A francia parasztság mindent megtett értük, de ennek a támogatásnak a lehetőségei is kimerültek. Láttam fiatal fiúkat, akik cipő helyett szétvagdalt régi autógumik darabjait kötötték lábukra vagy pedig cipőtálpnak alkalmas fakérget. Láttam olyanokat, akiknek egyetlen ruházata felhasított krumpliszák volt, a csípőjükön egy darab zsineggel megkötve. Senki nem tudta, hogy ezek a fiatal maquisard-ok azelőtt milyen társadalmi réteghez tartoztak. Voltak közöttük földművesek, munkáscsaládok fiai, tisztviselők és egyetemi hallgatók. Sápadt és beesett arcuk hosszú hetek és hónapok óta tartó éhezéstről beszélt. Tekintetükben, sötéten villanó szemükben a gyűlölet tüze csillogott.”

A német Gestapo és a vichyi árulók francia különleges alakulatai hallatlan kíméletlenséggel üldözték az F. T. P. tagjait. Aki kezük közé került, azt kegyetlenül megkínozták, élve kevesen hagyták el a hírhedt párizsi „Sauté” vagy a párizskörnyéki Fresnes börtönét.

Néhány halálraítélt búcsúlevele:

Pierre Benoît, a buffoni líceum diákja, akit öt társával együtt egy diáktüntetésen 1942. március 10-én tartóztattak le, 1943. február 8-án a következő levélben búcsúzott el övéitől:

„Kedves szüleim, kedves barátaim.

Itt a vég! Most visznek minket a kivégzésre. Annyi baj legyen. Bosszantó a győzelem küszöbén meghalni, de most már mindegy! Az emberek álma nem mindig válik valóra...

Isten veletek, ti mindnyájan, akiket szerettem, akik engem szerettek, nantuaiak és a többiek.

Az élet szép lesz. Énekelve megyünk a halálba. Bátorság! Nem is olyan rémes az egész.

Utolsó csókjaim mindnyájatoknak

a ti Pierrot-ioktól.”

Paul Camphin F. T. P. főhadnagy, aki 1940. október 21-én lépett be az illegális harcosok közé és akit 1942. október 21-én tartóztattak le, két héttel kivégzése előtt a búcsúlevelében a többi között a következőket írta:

„Nagy Kommunista Pártomnak,

néhány nap múlva elvtársaim és én az akasztófára kerülünk. Fel-emelt fejjel megyek a bitó alá, a jól végzett munka örömeivel és nyugodt lelkiismerettel: neked, drága pártom, hű harcosod voltam. 1935 óta tagja voltam az ifjúsági kommunista mozgalomnak és René bátyám segítségével és bátorításával — akinek utoljára még egyszer köszönetet mondok — körzeti ifjúsági titkár lettem. Aztán jött a háború: önként jelentkeztem. Egy évig voltam katona. Miután aláírták a szégyenteljes fegyverszünetet, visszatértem Arras-ba, elvtársaim mellé, hogy folytassam a harcot. 1942 márciusában csatlakoztam a partizánokhoz, Maurice bátyámmal, akit 1943. március 14-én hónapokig tartó fogság és kínzás után a németek kivégeztek.

1942 áprilisában illegalitásba vonultam, és 1942. október 21-én kilenc francia és három német rendőr megsebesített és letartóztatott Hellemmes-nél. Este kilenckor történt. A házat, amelyben voltam, teljesen körülvették. A rendőrök felszólítottak, hogy adjam meg magam. Megpróbáltam menekülni; Delannoy, egy lille-i francia rendőr (különleges brigádból) háromszor lőtt rám. Egyik golyó a combomat, másik a térdemet érte. A rendőrök, akik azt merték állítani magukról, hogy franciák, elfogtak. A lille-i rendőrparancsnokságra vittek, ahol reggel nyolcig kínoztak, ököllel, gumibottal verték egész testemet; Rochat rendőrparancsnok arcomat rugdalta, erősen folyt a vérem. (Bár az orvos kijelentette, hogy azonnal kórházba kell vinni, tovább kínoztak.)

Hajnali ötkor bevallottam a nevemet; a legszörnyűbb kínzást kellett kiállanom, de nem adtam ki elvtársaim nevét és titkos találkahelyünket. Kijelentettem, hogy nem ismerek senkit és nem szoktam találkozni senkivel. Végül október 25-én tizenegykor a végsőig legyengült állapotban átszállítottak a Saint Sauveur kórházba. Hat napig élet-halál között voltam. A térdemet kétszer megoperálták. Annak ellenére, hogy mellig gipszben feküdtem, éjjel-nappal négy fegyveres őr állt az ágyamnál; itt mondok köszönetet a nővérnek, aki gondozott és a Henri Follet-terem betegeinek, akik igyekeztek helyzetemet megkönnyíteni.

November 12-én a német kórházba (Calmette) szállítottak át, ahol három és fél hónapot töltöttem. Innen a loosi fegyházba vittek, ahová február 28-án érkeztem meg. Nyolc nappal később ismét valatni kezdtek. Öt órán keresztül lógtam a csuklóimnál fogva. A nyomozók, ezek a barbárok, boxlabdának használtak. Egy másik alkalommal ráfektettek és hozzákötözték három 50 centiméter magas korláthoz, az egyikhez lábamnál, a másikhoz derekamnál, a harmadikhoz fejemnél. Így hagytak három órán át. Más vallatásokkor vilányozták a fejemet, bikacsökkal vertek.

A loosi pokolból 1943. július 28-án vittek el, még aznap este Arrasba érkezünk. Ismét cellába zártak, csomagot nem kaphattam, újra megkezdődtek a kínzások és a vallatás.

Egy operettszerű bíróság 1943. október 6-án ötünket halálra ítélte. Francia kommunista maradok az utolsó pillanatig. Nem sajnálok semmit, hacsak azt nem, hogy túl keveset tettem. Büszke vagyok rád, Kommunista Pártom, büszke vagyok törhetetlen harcosaidra, akik meghaltak, de nem árultak el semmit az ellenségnek.

A Marseillaise-t és az Internacionálét énekelve indulok majd a bitó alá. Szívem tele lesz örömmel, mert tudom, hogy a teuton hordák meghátrálnak a nagyszerű Vörös Hadsereg csapásai alatt, mert látom országunk ellenállását és azt, hogy pártom erősebb, mint valaha. Nem tesz semmit, hogy meghalok; tudom, hogy elvtársaimat és engem megbosszulnak. A szabadságharcosok golyói naponta újabb áru-
lókat terítenek le. Közülünk sokan már meghaltak; köszöntöm ezeket a szabadsághősöket.

Ne sirassatok minket. Emeljétek mind magasabbra a harcok zászlaját; ti fogtok minket megbosszulni, elvtársak. Tisztelet mindnyájatoknak, akik minket követtetek; azok, akik már meghaltak és azok, akik a halál felé mennek, köszönetet mondanak nektek.

Nemsokára itthagynom rövid, huszonegy éves életem, hogy Franciaország gyermekei szabadok és boldogok legyenek; nem árultam el pártom eszméit, ajkaimon mosollyal, énekelve indulok a halálba; nem félek tőle.

Isten veletek, szabadságharcos elvtársaim! Isten veletek ifjú kommunisták! Búcsúzom tőled, szép pártom! Búcsúzom tőled, szép országom! Utolsó üdvözlését küldi nektek az, aki meghalt.

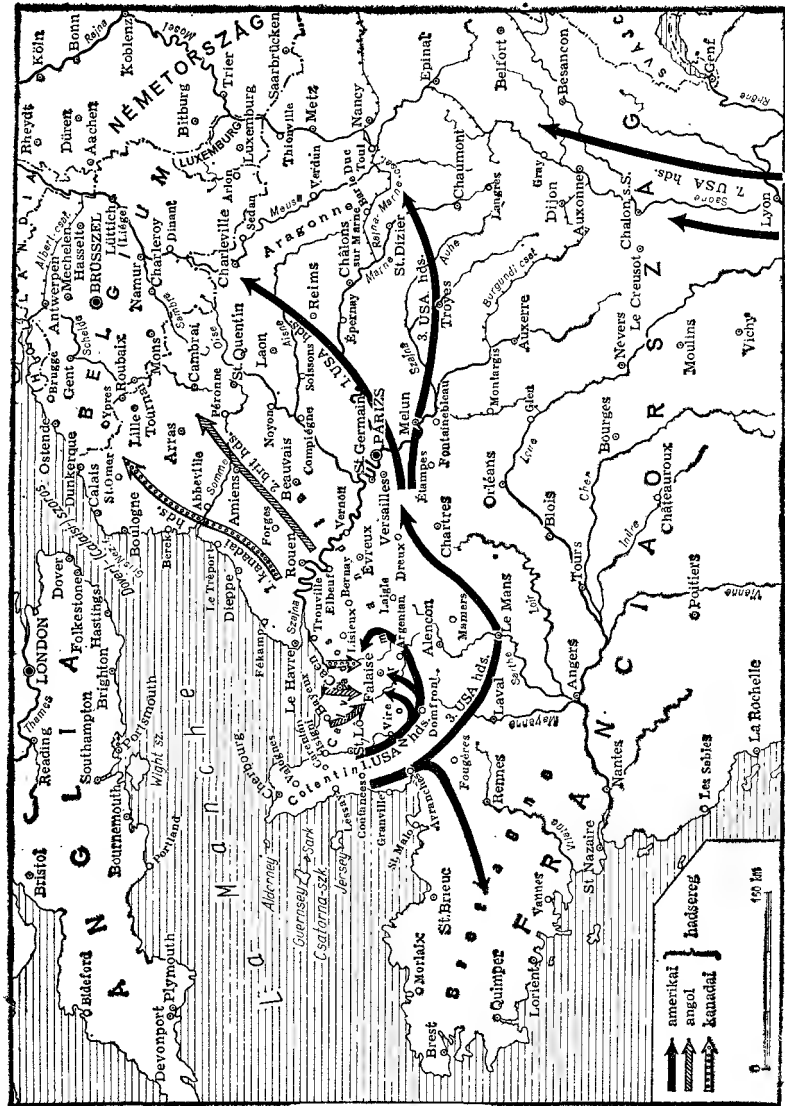
Éljen a Kommunista Párt!

Éljen Franciaország!

Paul Camphin."

A harci helyzet a Szajna—Loire fronton 1944 augusztus közepén:

Augusztus 17-én az amerikai csapatok elfoglalják Chartres-t, Orléans-t, gyorsan mozgó motorizált egységek elérik Dreux-t, ezen a napon már csak 55—60 km-re vannak Versailles-tól.

Attörés nyugaton

Augusztus 19-én Patton páncélosai Párizstól északra felszabadítják *Mantes Gassicourt-t*; ez a város légvonalban' mindössze 20 km-re fekszik *St. Germain*től.

De Párizs népe nem vár addig, míg az inváziós hadsereg eléri a fővárost: augusztus 20-án felkelés robban ki, barikádok emelkednek az utcákon, megtámadják a német katonai és rendőri egységeket.

Ezen a napon pillantják meg a Párizs felé törő amerikai csapatok és Leclerc francia tábornok egységei az Eiffel-tornyot.

Augusztus 23-án döntő szakaszába érkezik a párizsi felkelés; az előrenyomuló amerikai és francia csapatok a párizsi rádió, a Radio France hullámhosszán ismeretlen hang jelentkezésére lesznek figyelmesek: „Utolsó erőnk megfeszítésével harcolni fogunk a gyűlölt ellenség ellen” — hangzik az éterből, majd légköri zavarok miatt néhány pillanatig nem lehet hallani semmit, azután az előbbi hang újra megszólal: „Minden franciának kötelessége, hogy részt vegyen a németek elleni küzdelemben.”

A beszélő szavait erős géppuska-tüzelés lármája teszi egy időre újra érthetatlenné, majd tisztán lehet hallani: „A párizsiak felkeltek a németek ellen, ellenállhatatlan erővel. A székény és árulás napjai elmúltak... A felszabadulás mámoros öröme még várunk kell, most az a kötelességünk, hogy menjünk harcolni a barikádokra... A barikádokon a harc folyik, és tudjuk, hogy a németek utolsó órája ütött Párizsban. Mihelyt újabb híreket tudunk, közölni fogjuk hallgatóinkkal.”

1944. augusztus 24-én este 21 óra 22 perckor az előretörő francia páncélosegységek elérik a párizsi Városházát.

Párizs szabad!

„Bakugrásos” hadviselés — Repülőgép-anyahajók szerepe a Csendes-óceánon — Hitler és Oshima beszélgetése Berchtesgadenben 1944. máj. 27-én — B 29-es bombázók támadása a japán anyaország ellen — A japánok saipani veresége — Merénylet Hitler ellen — Az európai hadszíntér eseményei 1944 szeptember—októberében — Támadás a Fülöp-szigetek ellen — A japán flotta pusztulása — A „kamikázé”-k

Az 1940. szeptember 27-én aláírt háromhatalmi egyezményben — mint már említettük — a Führer, a Duce és a Mikádó meg-egyezett a világ felosztásában. Európa nagy része, egészen az Urálig, valamint Közép-Afrika a Harmadik Birodalomnak, Dél-Európa és Északkelet-Afrika a fasiszta Olaszországnak, míg Kelet- és Délkelet-Ázsia Japánnak jutott volna — győzelem esetén.

E nagyszabású célkitűzésekre az 1941 decemberi moszkvai csatában a szovjet hadsereg mérte az első csapást — ekkor rendült meg először a második világháborúban a német hadsereg legyőzhetetlenségének legendája. A második csapás az volt, hogy 1942 júniusában a Midway-szigetekenél az amerikai flotta megállította a japán előretörést.

A harmadik: Montgomery 8. angol hadseregének El-Alamein-i győzelme 1942 október végén Rommel Afrikakorpsa felett.

A negyedik: 1942. augusztus 7-én, pontosan tíz hónappal a Pearl-Harbor-i orvtámadás után az amerikai tengerészgyalogság partra száll a Salamon-szigeteken. Több mint hat hónapig folyik az elkeseredett küzdelem a szigetcsoport birtokáért, mindkét fél hatalmas veszteségeket szenved, de végül 1943 februárjában szilárdan amerikai kézre kerülnek a Salamon-szigetek, jelentősen csökken az Ausztráliát fenyegető japán invázió veszélye; az 1942. augusztus 7. és 1943. február 10. között a Salamon-szigetekért foly-

tatott tengeri csatában a japán flotta elvesztett 69 hajót. közöttük 2 csatahajót, 11 cirkálót, 22 torpedórombolót, 24 csapatszálító hajót és 1 repülőgép-anyahajót.

Majd következett a *döntő csapás*: a 6. német hadsereg 1943 február 2-án Sztálingrád romjai között letette a fegyvert. Ezután *már nem esett többé szó az indiai német—japán kézfogásról.*

1943 augusztusában Miszizuko Maszadzsi japán író „Sztálingrádi tragédia” című könyvében a 6. német hadsereg pusztulásáról a következőket írta: „A sztálingrádi tragédia valósággal isteni megpróbáltatás Németország számára. Az emberiség hadtörténelmében nincs párja ennek a szörnyű tragédiának... Mi, japánok, hittünk a németek haditudományában, egy pillanatig sem kételkedtünk benne, és szövetségesünk irányában valósággal határtalan bizalmunknak adtunk kifejezést. A sztálingrádi tragédia hatalmas befolyást gyakorolt népünkre és kormányunkra.”

Sztálingrád fordulatot jelentett nemcsak a szovjet—német fronton, hanem az egész háború menetében.

1943 tavaszán Távol-Keleten, a délkelet-ázsiai hadszíntéren a japán tengeri és légi haderő defenzívába kényszerül, megkezdődik a „szigetek csatája”.

Különösen nagy szerep jut a csendes-óceáni csatákban a *repülőgép-anyahajóknak*, és mivel az amerikaiak a japánoknál lényegesen több új repülőgép-anyahajót tudnak építeni, ezzel tulajdonképpen eldőlt a háború alakulása a távol-keleti hadszíntéren.

1942 őszén, a guadalcanali csata idején, az amerikai flotta mindössze 3 használható, elsővonalbeli repülőgép-anyahajóval rendelkezett, 1943 őszén, egy esztendő múlva már 50 amerikai repülőgép-anyahajó vett részt a harcokban, a háború befejezésekor, 1945 augusztusában pedig több mint 100 repülőgép-anyahajó volt az amerikai flotta állományában.

De nemcsak repülőgép-anyahajók tekintetében jutott jelentős fölényre az amerikai hajóhad: 1944 elején különböző fajtájú és nagyságú hadihajóinak száma 613 volt. Az amerikai hajóhad egyik különleges csoportja, az *58-as csoport* — a „task force 58”. rövidítve: TF 58 — *egymagában nagyobb, mint az egész japán hajóhad.*

Mint egy fogságba került japán pilóta elmondotta, amikor a magasból először pillantotta meg a hajóhad száz meg száz hajó-

ját, torpedórombolókat, repülőgép-anyahajókat és 45 000 tonnás csatahajókat, szétszóródva a tengeren, mintegy 40 négyzetmérföld területen, azonnal tudta, hogy ezt a háborút Japán elveszti...

A „TF 58” csoport újszerű vállalkozás volt abban a tekintetben is, hogy nem volt szüksége támaszpontokra, a TF 58-at a sok száz hajóból álló „supply train” — utánpótlás — követte, amely ellátta a csoport hajóit élelemmel, fűtőanyaggal, lőszerrel. Az utánpótlási anyagnak a hadihajók fedélzetére való átrakása az óceánon történt meg.

Az amerikai hadvezetőség a csendes-óceáni hadszíntéren az ún. „bakugrásos” hadviselési módszert alkalmazta: csak a legfontosabb szigeteket vette ostrom alá és foglalta el, miközben japán kézen maga mögött hagyott számos kisebb-nagyobb szigetet.

Ahhoz, hogy a japán anyaországot az amerikai tengeri és légi flotta elérje, két védelmi övezeten kellett áttörni: az első, a *külső védelmi övezetet* a *Karolina-*, a *Mariana-* és a *Bonin-szigetcsoport* alkotta, míg e külső szigetlánc mögött állott a második, *belső védelmi vonal*: a *Fülöp-szigetek*, *Formoza* és *Kína*.

A japánok minden, stratégiai szempontból fontos szigetcsoportot, szigetet, korallzátonyt megerősítettek és elkeseredetten védelmeztek; *Attu szigetén*, mely 1943. május 30-án került amerikai kézre, az amerikai csapatok *mindössze 11 foglyot ejtettek*, az elesett japán katonák száma 2100 volt.

1943 őszén az amerikai hadvezetőség, nagy fölényben levő tengeri és légi erőire támaszkodva, aránylag csekély szárazföldi erővel megkezdte a harcot a *Csendes-óceán szigeteinek*, *szigetcsoportjainak megszerzéséért*.

Az első nagyobb arányú hadművelet a *Gilbert-szigetek* elfoglalását célozta, a hadművelet fedőneve „*Galvanic*” volt. A partraszállás a haditengerészet és a légierő által végrehajtott többnapos, szakadatlan bombázás után 1943. november 21-én kezdődött, ezen a napon a szigetcsoport két pontján, Tarawa és Mekin szigetén vetették meg lábukat az első amerikai egységek.

A tarawai harcokról egy amerikai haditudósító a következőket írta: „A csapatszállító hajók körül csoportosan álltak a katonákkal megrakott partra szállító bárkák és csónakok, s várták, hogy megkapják a parancsot az indulásra. A csónakokból jól lehetett látni, hogy a korábban elindult járművek nagy nehézségekkel küzdenek, és a vascónakokat a parti útegek több telitalálata érte...

...Húsz perccel 5 óra után kapott jelentést Smith tábornok Shoup ezredestől az első nap folyamán elszenvedett veszteségekről, és bizony a jelentés elég rossz híreket tartalmazott. Este 10 órakor újabb jelentés érkezett Shoup ezredestől, és röviden csak ennyit mondott: »Beástuk magunkat aránylag szűk partrészen.«

Az aránylag szűk partrész sok vér árán megszerzett és elég kicsiny földdarab volt, szélességben 250, mélységben 40—50 méternyi. Egy másik partrészen, amelyet a katonák vörös partnak emlegettek, egész keskeny szegélyen további 120 méter hosszúságú part került az amerikaiak kezére.

A katonák a délutáni órákban beásták magukat és rendületlenül állták a japán védők tüztét. A japánok mindent elkövettek, hogy az amerikaiakat viaszorítsák a tengerbe és a partot megtisztítsák, de minden erőfeszítésük hiábavaló maradt.

Az első éjszaka az amerikaiak jelentős utánpótlást tudtak partra tenni nemcsak lőszerben, hanem hadianyagban is; parti szállítottak néhány tankot is. Másnap zuhanóbombázók szünet nélkül támadták a parti erősítéseket. Négy napon át tartó szüntelen harc után, amely az éjszakai órákban is csak alig néhány órán át szünetelt, az amerikaiak teljes győzelmet arattak a sziget védői felett. Foglyot alig ejtettek, mert a védők az utolsó pillanatig makacsul védekeztek; ha már nem volt más választásuk, öngyilkosságot követtek el.”

1944. január 31-én kétnapos erős légi és tengeri bombázás után az amerikai csapatok partra szálltak a *Marshall-szigetek* több ki-válóan megerősített korallzátonyán, így Kvajalein szigetén is: mint a többi szigeten, a japánok itt is elkeseredetten védekeztek, de csak néhány napig tudták tartani magukat. Február 8-án megszűnt az ellenállás, a sziget 8000 főnyi japán helyőrsége utolsó emberig elpusztult.

Richardson tábornok a Marshall-szigetek fölött tett légiútjárói a következőket jelentette a vezérkarnak:

„A légi, tengerészeti és tüzérségi bombázás eredménye Kvajalein teljes pusztulása. A lagunák felől közeledve olyannak látszott, mint az első világháború „senkiföldje”, s a pusztulás, azt hiszem, még tán nagyobb, mint Betióé vagy Tarawáé. Szilárd anyagból készült épületek törmelékén kívül házaknak nyoma sincs. Minden ház, amely nem szilárd anyagból épült, porig égett vagy összedőlt. Ezért nincs is itt semmiféle anyag, legfeljebb néhány bála rizs és valami kevés szétszórt ruhadarab és hadianyag.

Ezekkel a harcokkal egy időben a Csendes-óceán délnyugati részén is támadó hadműveleteket hajtottak végre az amerikaiak.

1943 decemberétől 1944 februárjáig folytak a harcok *Új-Britanniában*, s a japánok teljes vereségével végződtek.

A Marshall-szigetek elvesztése megpecsételte a Csendes-óceán egyik legfontosabb japán haditengerészeti- és légitámaszpontjának, Truk szigetének sorsát: a sorozatos súlyos légitámadások teljesen megbénították ezt a támaszpontot, melyet azután a japánok, a további veszteségek elkerülése céljából, 1944 február elején kénytelenek voltak kiüríteni.

1944 tavaszán a sziget-offenzíva egyre nagyobb arányokat ölt: március 22-én a japán miniszterelnök a parlamentben kénytelen beismerni, hogy a japán tengeri és szárazföldi haderők helyzete kétségkívül súlyos...

1944. május 27-én a berchtesgadeni sasfészekben fogadja Hitler Oshima berlini japán nagykövetet. Az európai és az ázsiai hadszíntér legfontosabb kérdéseiről beszélnek.

A Führer azonnal rátér az invázió veszélyének kérdésére. Mindjárt megnyugtatóssal kezdi: a japán kormánynak és hadvezetőségnek nincs oka aggodalomra, a nyugati fronton állomásozó német erőket semmiképpen sem gyöngítik, hiszen ott vannak a tengeralattjáró-támaszpontok, ez döntő fontosságú hadszíntér.

A következő mondattal azonban Hitler már megcáfolja saját magát, amikor elmondja Oshimának, hogy 1943—44 telén 7 erős páncélos hadosztályt vittek a keleti frontra. Sajnos — teszi hozzá a Führer —, a mi páncélosaink nem alkalmasak a keleti front harcaira. Kora tavasszal 5 páncélos és 10 gyalogos hadosztállyal támadásra indultak, de a páncélosok elakadtak a sárban, az orosz T 34-esek ezzel szemben bírták a sarat...

Ami a légierőt illeti, ott már biztatóbb a helyzet, a vadászrepülőgép-produkció az 1944-es év végére eléri a havi 6000-et, és hat hónap múlva már hatástalanok lesznek a német repülőgépgyártó üzemek ellen intézett angolszász repülőbombázások, mert a repülőgépipar összes üzezeit föld alá telepítik.

„A keleti fronton — folytatja a Führer — sikerült Magyarországot és Romániát erőteljesebb részvételre kényszeríteni, miután Magyarországon rendet teremtettünk. Most mindkét országnak 16—17 hadosztálya van a keleti fronton. Ezeket a hadosztályokat elláttuk páncéltörő fegyverekkel, sok tüzérséggel, középük német alakulatokat helyeztünk, így ezeknek az egységeknek már van bizonyos harci értékük. Most megértik a románok és a magyarok azt, amit én mindig mondtam nekik: jobb lett volna, ha

ezeket a csapatokat akkor vetették volna be, amikor a front a Don mentén húzódtott...”

(Érdemes egy pillanatra megállni, hiszen itt most a legilletékesebb német politikai és katonai tényező szájából hallhatjuk 1944. március 19-ének, Magyarország megszállásának célját és következményeit: 16—17 magyar hadosztály került ki a keleti frontra, hogy harcoljon... a harmadik birodalomért.)

De Hitler és Oshima beszélgetésének következő részéből azt is megtudjuk, mi volt a sztálingrádi harcok stratégiai célkitűzése, és miért kellett volna a 2. magyar hadseregnek kitartani a Don-kanyarban.

Hitler leszögezi: ha szövetségeseink a szárnyakat megvédték volna, akkor Sztálingrádnál más eredmény születik, és ma Mezőpotámiában állunk. Oshima sietve megjegyzi: akkor létrejött volna Japánnal az összeköttetés...

Hitler meglehetősen optimista helyzetképet fest ezután Oshimának a német hadfelszerelési ipar termelési kapacitásáról. Most már — közli Hitler — a német birodalom számára dolgozó gyárakban havonta 1800 rohamlöveg készül, így elérjük azt, hogy 1944 végére minden hadosztály 36 rohamlöveggel fog rendelkezni; ezenkívül 54 rohamlöveg-brigádöt szervezünk. Most, a jelenlegi helyzetben a páncélos hadosztályoknak defenzív szerep jut: a 46 harcképes páncélos hadosztály a gyalogság támogatására szolgál. A Wehrmacht mellett komoly erőt jelent az igen jól felszerelt nyolc SS-hadosztály is.

Hitler a keleti fronton álló orosz tartalékokat 200 hadosztályra becsüli, a német tartalékok 45 hadosztály erősségűek.

Ha elmúlik az angolszász invázió veszélye — fejtegeti a Führer —, akkor azonnal 30—35 hadosztályt át tudunk dobni nyugatról keletre, és akkor már 80 tartalék hadosztályunk lesz a keleti fronton, készen támadó hadműveletekre.

Oshima kérdésére Hitler válaszolja az olaszországi német erők helyzetét és kijelenti, hogy Rómát minden körülmények között tartani fogják, az úgynevezett „C” állásokban, melyek a Gran Sasso lábánál, Rómától délre húzódnak, és amelyeket már előzőleg jól kiépítettek.

(A Führer kissé „pontatlanul” tájékoztatja itt Oshimát; egyetlen szóval sem tesz említést arról, hogy az angolszászok május 23-án in-

díttott offenzívája már néhány nap alatt sikereket ért el, és a német csapatok észak felé visszavonulnak.)

— Egyébként nagy összefüggésekben nézve a dolgokat, teljesen mindegy, hogy Olaszországban valamivel délebbre állunk vagy sem... — jegyzi meg Hitler.

Hitler a keleti fronton a fő csapást Varsó környékén és a Duna torkolatánál várja. Az oroszoknak összesen 700 hadosztályuk van, de ezek között vannak tiszta páncélos hadosztályok — 50 páncélossal —, néhány hadosztály pedig csak tüzérséggel rendelkezik.

Az a döntő — hangsúlyozza Hitler —, hogy ismét rendbe hozzák a páncélos fegyvernemet, amelyből eddig a keleti front nem kapott eleget. A „Panther”-t már megjavították, jobb motort kapott, a későbbiek folyamán még erősebb Diesel-motorral szerelik fel.

Oshima nagykövet ezután a következő, hasonlóképpen optimista tájékoztatást nyújtja Hitlernek: nincsenek ugyan hivatalos értesülései, de úgy véli, hogy *Japán számára a csendes-óceáni hadszíntéren* most nehézségek adódtak, mert az amerikaiak erős támadásokat indítottak és Nadke szigetének elfoglalásával Új-Guinea felé az összeköttetést megszakították. Hivatalosan és nem propaganda célból otthonról olyan közlést kapott, hogy a döntő harcot a közeljövőben meg fogják vívni az amerikaiakkal, a japán flotta és légierő ezután már nem tér ki az összecsapás elől.

Oshima Hitler előtt feltárja a nehézségeket és hibákat: alábecsülték az amerikai ipari kapacitást. Pearl Harbor után megfélekeztek arról, hogy a sisak szíját szorosabbra vonják. Most már felismerték ezt a hibát és minden erőt a hajóépítő iparba és a légierő kiépítésére vetettek be. Lehetséges, hogy az amerikaiak Ausztráliából fognak támadni, de ezen az úton sokáig fog tartani, míg valami sikert elérnek, ugyanakkor azonban a fő japán nyersanyagbázist fenyegetni fogják.

Az amerikai hadvezetőség várható stratégiai terveivel kapcsolatban Oshima kifejti: elképzelhető az is, hogy az amerikaiak egyenesen a fő szigeteket támadják meg.

Az amerikaiak az Aleutok irányából is aktívak, de ennek nincs különösebb jelentősége.

Súlyos hátrányt jelent, hogy a japán városok házainak nagy része fából épült, és így a légítámadások igen nagy károkkal járnak.

Hitler ezen a ponton azt tanácsolja Oshimának, hogy a japánok akasszanak fel minden amerikai terrorbombázót, akkor majd felhagynak az ilyen támadásokkal.

Végül még valami, ami nagy súllyal esik a latba: a japán haderő bár számbelileg tekintélyes, de szét van szórva. Számadatokkal illusztrálva: *a japán haderő egyharmada Kínában, egyharmada Mandzsukuóban van, és csak egyharmadát tudják a csendes-óceáni fronton felhasználni.*

Burmában már majdnem elfoglalták Imphalt, de a végső győzelmet a japánok nem tudták kivívni.

Oshima végül megjegyzi, élethalálharcról van szó, a japánok tudják, hogy Amerikát saját erejükből kell legyőzniük.

A Führer pedig azzal zárja a beszélgetést, hogy ezt a háborút meg kell nyerni, mert különben népeiket elpusztítják...

Alig két héttel e német—japán tárgyalás után, 1944. június 15-én amerikai B—29-es Super-Fortressek, szuper-légierődök első ízben érik el a japán anyaországot; a Kínából felszálló nehézbombázók súlyos támadást intéznek Yawatta, a japán acélipar szíve, „a japán Essen” ellen.

Ugyanezen a napon Spruance tengernagy hajóhada megtámadja a Mariana-szigeteket, és Saipan szigetén nagy amerikai erők szállnak partra.

Tódzsó japán miniszterelnök ezen a napon feltűnő magabiztossággal jelenti ki:

„Elérkezett az ideje annak, hogy a tengelyhatalmak fegyveres erői általános támadásba kezdjenek az ellenség ellen.”

(1944. június 5-én a szövetséges csapatok bevonultak Rómába, másnap megkezdődött a normandiai invázió, június 10-én a Vörös Hadsereg offenzívát indított a karéliai német-finn állások ellen és 15-én már a második védelmi vonalat is áttörte.

A japán miniszterelnök, úgy látszik, nem a valóságos katonai helyzet értékeléséből indult ki eme követelés megfogalmazásában...)

Június 19-én és 20-án összecsap a Mariana-szigetek körül a japán és az amerikai flotta. A japánok 9, az amerikaiak 15 repülőgép-anyahajót vetnek harcba, megfelelő csatahajó, cirkáló és torpedóromboló kísérettel. Spruance tengernagy döntő győzelmet arat, a japán flotta 3 repülőgép-anyahajó, 1 csatahajó és 1 nehéz-cirkáló elvesztése után elmenekül, sorsára hagyja Saipant.

Saipan szigetén a szervezett ellenállás július 9-én megszűnik,

de foglyokat az amerikaiak itt sem ejtenek... A sziget mintegy 25 000 főnyi japán helyőrsége teljesen elpusztul; az elesettek között van Nagumo altengernagy, a Csendes-óceán középső részén levő japán fegyveres erők főparancsnoka, aki az 1941 decemberében Pearl Harbor ellen intézett támadást vezette.

(A „Saipan utolsó asszonya” című japán film, melyet 1959-ben Magyarországon is bemutattak, meglehetősen hűen örökíti meg a fanatikus, elkeseredett védekezés utolsó napjait és óráit.)

1944. július 21-én Rooseveltt Saipan elfoglalásáról a következőket írja Sztálinnak:

„Meglehetősen súlyos veszteségek árán elfoglaltuk a fekvését tekintve rendkívül fontos Saipan-szigetet, s jelenleg hadműveleteket folytatunk Guam elfoglalása céljából. Ezzel egyidejűleg éppen most kaptunk értesítést a Németországban, különösen Hitler főhadiszállásán fennálló nehézségekről. Mindez a legjobbkor jön.”

Roosevelt üzenetének utolsó mondatában arra a merényletre céloz, amelyet a vezéri főhadiszálláson követtek el Hitler ellen.

Az inváziós hadszíntér eseményeinek kedvezőtlen alakulása, a keleti front válságos helyzete ugyanis azonnali cselekvésre készíteti a Hitler-ellenes összeesküvő katonatiszti társaságot, amelynek tagjai többek között Beck, Hoepner és Witzleben vezérezredek, Stauffenberg vezérkari ezredes, Haase vezérőrnagy. Gördeler königsbergi polgármester és Hassel volt római német nagykövet szintén részt vett az összeesküvés előkészítésében.

Az összeesküvők terve a következő volt: Hitler, valamint lehetőleg Göring, Göbbels és Himmler ellen merényletet követnek el, eltávolítván őket a vezető pozíciókból, kezükbe veszik a Harmadik Birodalom katonai és politikai irányítását. Beck vezérezredes a hadsereg főparancsnoka és katonai diktátor lesz. Programjukba vették az önkormányzati testületek és a parlament működésének feltámasztása mellett sok más gazdasági és szociális reformot (nyersanyag-alapiparok, bányák államosítása, földreform!), de mindenekelőtt — és ez mélységesen jellemző az egész programra: — a monarchia visszaállítását tervezték.

Különösen meggyorsítja az utolsó előkészületeket és a végső döntést az a riasztó hír, hogy Kluge marsall külön fegyverszünetet akar kötni a nyugati hatalmakkal. Beck és társai félnek, hogy elkésnek...

Július 19-én Keitel a vezéri főhadiszállásra hivatja Stauffen-

Párizs népe felkel a nácik ellen

Felgyújtják a német járműveket

Gyerekek is segítenek építeni a barikádot

Lefegyverzik a németeket

És megbélyegzik azokat, akik szóbaálltak velük...

*Szigelesaták halottai a
tengerpart fővenyén*

*Sebesültjei a manilai
templomban*

*Amerikai repülőgép-anyahajók
csata előtt*

Japán csatacirkáló csata után

berget, hogy mint a honi haderő vezérkari főnöke referáljon az új seregtestek felállításának tervezetéről.

Stauffenberg aktatáskájában egy pezsgősüveget visz, amely robbanóanyaggal van töltve és időzítő szerkezettel ellátva. Eddig még ki nem derített okokból Stauffenberg az utolsó pillanatban a felére csökkenti az aktatáskájában levő robbanóanyagot.

Július 20-án a főhadiszálláson a hadihelyzet szokásos megbeszélése színhelyét Hitler az utolsó pillanatban megváltoztatja: a nagy melegre való tekintettel nem a földalatti betonbunkerben, hanem egy fából készült, sokablakú barakkban tartják meg. Az időzített bomba zárt helyiségre volt méretezve.

De ez már nem lehet akadályozó ok, valamint az sem, hogy a náci vezetők közül csak Hitler van jelen, valamint a vezéri főhadiszállás tábornokai, az adjutánsok és a külügyminisztérium és az SS megbízott képviselői. Sem Himmler, sem Göring nincs jelen.

Stauffenberg leteszi aktatáskáját a fából készült, hosszú térképasztal alá, majd segédtsíjtjével kihívattatja magát azzal az ürüggyel, hogy Berlinnel kell sürgősen telefonon beszélnie.

A tanácskozó teremben Heusinger vezérőrnagy tart éppen előadást a keleti front kritikus helyzetéről, Hitler éppen feláll az asztaltól és a falon függő térképhez megy, amikor óriási detonáció reszketteti meg a vezéri főhadiszállást. Stauffenberg és adjutánsa még látják, hogy a fából készült bunker a levegőbe röpül, gyorsan autóba ülnek és a repülőtérrre hajtatnak, ahol már várja őket egy repülőgép, hogy Berlinbe repüljenek. Stauffenberg még a repülőtérről üzenetet küld, hogy az akció sikeresen végre van hajtva.

De a merénylet folytán nem Hitler, hanem csak a gyorsíró vesztí életét, néhány magasrangú vezérkari tiszt életveszélyesen megsebesül, többen — köztük Jodl, Heusinger — könnyebb sérüléseket szenvednek. Hitler sértetlen marad, mindössze néhány horzsolást észlel rajta kezelőorvosa, Morell professzor, valamint azt, hogy a Führer egyik fülén megsérültek a hallószervek.

A Berlinben várakozó tábornokok Stauffenberg üzenetének vétele után akcióba lépnek, hogy átvegyék a hatalmat. Ekkor kiderül, hogy az előkészítést rendkívül dilettáns módon hajtották végre, nem biztosították sem a vezéri főhadiszállás, sem a berlini híradóközpontok megszállását és kikapcsolását, nem gondoskodtak a rádió megszállásáról és végül nem helyeztek készenlétbe meg-

felelő katonai erőket sem. Így Keitel értesítést tud küldeni Berlinbe, hogy a Führer él, sőt Göbbels magával Hitlerrel is tud beszélni.

Amikor kiderül, hogy Hitler él, sőt éppen Mussolinival teázik a főhadiszálláson, Berlinben, az összeesküvők centrumában rövidesen megfordul a helyzet. Az OKW épületét, amelyet Beck és társai hatalmukba kerítették, rövidesen SS egységek veszik körül, és miközben az összeesküvő tábornokok tétlenül várják a Wehrmacht-csapatok beérkezését, Göbbels és a Gestapo vezetői megteszik a szükséges ellenintézkedéseket.

A rosszul előkészített és gyatrán végrehajtott puccs órák alatt összeomlik: Beck vezérezredesnek megengedik, hogy főbelője magát, Stauffenberget és még három magasrangú tisztet az OKW udvarán SS katonák kivégzik, a többieket a Gestapo letartóztatja.

A Harmadik Birodalomban minden marad a régiben, az állam és a hadsereg legfőbb vezetője továbbra is Hitler marad.

Saipan elfoglalásával az amerikai hadsereg kitűnő tengeri- és légikikötőkhöz jut, és ami még ennél is fontosabb; *ez a sziget már csak 1300 mérföldnyire van Tokiótól*, az amerikai nehézbombázók ezt a távolságot öt és fél óra alatt meg tudják tenni...

Saipan elvesztése miatt Tódzsó tábornok kormánya július 19-én *kénytelen lemondani*, felmentik a flotta parancsnokát is, de ezek a személyi változások már nem befolyásolhatják a helyzet alakulását.

1944 júniusában Nyugat-Európában létrejött az oly sokáig halogatott „második front”, július utolsó hetében az amerikai, majd az angol—kanadai csapatok áttörik a német állásokat — a keleti fronton a szovjet hadsereg Kelet-Poroszország határán áll, elérte a Kárpátok előhegyeit, küszöbön a német déli hadseregcsoport összeomlása, Sztálingrádtól, Moszkvától, a Kaukázustól több mint 2000 kilométert futott már vissza Hitler verhetetlennek hitt Wehrmachtja.

1944. június 24-én, miután a japán flotta nem tudta a Mariana-szigetek vizeiről elzavarni az amerikai flottát, és légierőinek a Saipan körül operáló amerikai flotta-raj ellen intézett tömegtámadása kudarcot vallott — e nagy veszteségekkel járó támadás során mindössze 5 amerikai repülőgép-anyahajó és egy amerikai

sorhajó sérült meg —, a Domei Cuszin, a japán hivatalos hírügynökség a következő helyzetmagyarázatot teszi közzé:

„A japán hajóhad a Mariana-szigetek vizein nem tudott az ellenségre döntő csapást mérni. Ez a körülmény azt bizonyítja, hogy a *háború igen komolyra fordult*. A Mariana-szigetekért vívott harc a csendes-óceáni háború kitörése óta vívott legfontosabb küzdelem. A szövetségesek célja, hogy Japánra és a Fülöp-szigetekre közvetlenül tudjanak lecsapni.”

A nagy fölényben levő amerikai tengeri- és légierők egymás után foglalják el a Csendes-óceán középső részén a japán támaszpontokat. 1944. július 31-én, kétnapos harc után amerikai kézre kerül *Tinian szigete* — itt volt a Mariana-szigetek legjobb repülőtere —, közel háromhetes harc után, *augusztus 10-én* pedig megtörik a japán ellenállást *Guam szigetén* is.

A Mariana-szigetecsoport legfontosabb szigeteinek elvesztése szinte teljesen megbénítja a Marshall- és a Karolina-szigeteken még megmaradt japán helyőrségeket: az amerikai ostromzáron keresztül nem jut el utánpótlás a japán anyaországból, e támaszpontok jelentősége gyakorlatilag a semmivel válik egyenlővé.

Az európai hadszíntérről aggasztó hírek érkeznek Japánba: napról napra súlyosbodik Németország és a megmaradt csatlós-államok katonai helyzete. 1944. *augusztus 30-án* a szovjet csapatok elfoglalják *Ploestit*, a romániai olajmezők teljesen elvesztek a Harmadik Birodalom számára. *Augusztus 31-én* a nyugat-európai fronton az amerikai csapatok átkelnek a *Meuse-folyón*, ugyanezen a napon a 2. angol hadsereg elfoglalja *Amiens-t* és átlépi a *Somme-folyót*, a dél-franciaországi hadszíntéren az amerikaiak kezére kerül *Nizza*, a szabad-francia csapatok felszabadítják *Bordeaux-t*, a 2. Ukrán Front csapatai pedig bevonulnak Románia fővárosába, *Bukarestbe*.

Szeptember 3-án az angol csapatok már *Brüsszelben* vannak, a dél-franciaországi hadszíntéren az amerikai és francia csapatok bevonulnak *Lyonba*, Olaszországban a lengyel hadsereg egységei az Adriai-tenger partján elérik *Pesarót*.

Szeptember 6-án a Vörös Hadsereg elfoglalja *Turnu-Szeverint* és eléri a jugoszláv határt.

Szeptember 9-én a moszkvai rádió bejelenti, hogy Bulgáriában megszűntek a hadműveletek, *Bulgária fegyverszünetet kért*.

Szeptember 10-én megkezdődik a quebeci erődben Roosevelt és Churchill, valamint az amerikai és az angol vezérkari főnökök

konferenciája. Ezen a napon aláírják a *finn fegyverszünetet*, két nap leforgása alatt két szövetségesét vesztí el Hitler.

Szeptember 13-án a 2. Bjelorussz Front csapatai elérik a *lengyel—csehszlovák határt*, a 9. amerikai hadsereg elfoglalja Le Havre-t.

Szeptember 15-én az 1. amerikai hadsereg áttöri a *Siegfried-vonalat* Aachentől keletre, amerikai kézre kerül *Nancy és Epinal*.

Szeptember 17-én szovjet offenzíva bontakozik ki az észti fronton, négy nap alatt mintegy 100 kilométer szélességű szakaszon 70 kilométert halad előre a Vörös Hadsereg támadása.

1944 szeptember közepén a Japán ellen indított támadás jelentős állomásához érkezik: Mac Arthur tábornok csapatai elfoglalják *Morotáj szigetét*, mely félúton van Új-Guinea és a Fülöp-szigetek között. A Csendes-óceán középső részén operáló Halsey tengernagy flottája beveszi a Palao-szigetcsoporthat, mely a további hadműveletekben az amerikai flotta egyik legfontosabb bázisa lesz.

A japán hadvezetőség 1944 szeptember közepén már az *anyország végső védelmi vonalát erősíti*. E védelmi vonal déli sarkpontja a *Fülöp-szigetek*, közepén *Formoza áll*, ettől északra már csak *Ryukyu-szigetek* tartóztathatják fel az amerikaiakat.

Szeptember 19-én Roosevelt és Churchill a következő „személyes és titkos” üzenetet küldi *Sztálinnak*:

„Most véget ért quebeci tanácskozásunkon a hadműveleteket illetően a következő döntéseket hoztuk:

1. *Északnyugat-Európa*. Szándékunk az, hogy előrenyomulással megsemmisítsük a német fegyveres erőket és behatoljunk Németország szívébe. Az ellenség leverésének legjobb módja nyugaton az, ha csapást mérünk a Ruhr- és a Saar-vidékre, mivel az ellenség ezeknek a létfontosságú körzeteknek a védelmére összpontosítja erőinek maradványait. Az északi felvonulási útvonal nyilvánvalóan előnyösebb a délinél, s még a rossz idő beállta előtt feltétlenül meg kell nyitnunk az északi kikötőket, köztük Rotterdament és Antwerpent. Ezért fő erőinket a balszárnyon összpontosítjuk.

2. *Olaszország*. Jelenlegi olaszországi hadműveleteink eredményeként: A) vagy tönkreverjük Kesselring erőit, s ebben az esetben lehetővé válna az erők gyors átcsoportosítása és a ljubljanai szoros irányában történő üldözés megszervezése, B) vagy sikerül Kesselringnek rendben visszavonulni, s ebben az esetben talán be kell érünk ez idén a Lombardiai-alföld megtisztításával.

A helyzet alakulása határozza majd meg további teendőinket. Tervek készülnek egy kombinált szárazföldi és tengeri hadművelethez, amely — ha a helyzet követeli — az Isztriai-félszigeten kerül megvalósításra.

3. *Balkán.* Folytatjuk légierőink hadműveleteit és a „commandos” típusú hadműveleteket.

4. *Japán.* A végső célt, a japán anyaországba való behatolást szem előtt tartva megállapodtunk a soron következő hadműveletekben, amelyek révén valamennyi hadszíntéren fokozzuk támadásainkat a japánok ellen.

5. Összehangoltuk azokat a terveket, amelyek szerint Németország összeomlása után az erőket gyorsan a csendes-óceáni hadszíntérre dobjuk át.”

Szeptember 21-én a szovjet csapatok felszabadítják Tallint, szeptember 22-én a 2. angol hadsereg 8 kilométerre megközelíti Nijmegent, ugyanezen a napon a Vörös Hadsereg felszabadítja Aradot és másnap átlépi a magyar határt.

Szeptember 26-án a 8. angol hadsereg az adriai tengerparton átlépi a Rubicont.

Sztálin szeptember 29-én a következő üzenetet küldi Rooseveltnek:

„Az Ön és Churchill úr üzenetét a quebeci tanácskozásról, a további haditerveikről szóló tájékoztatással együtt megkaptam. Közlésükből látható, milyen fontos feladatok várnak az amerikai és a brit fegyveres erőkre. Engedje meg, hogy sok sikert kívánjak Önnek és csapatainak.

A szovjet csapatokat jelenleg a jobbszárnyunkon elvágott balti német hadseregcsoport likvidálása foglalkoztatja. Ennek megsemmisítése nélkül lehetetlen előnyomulnunk Kelet-Németország belsőjébe. Ezenkívül csapatainkra két közvetlen feladat vár: ki kell ütni Magyarországot a háborúból, s támadás révén ki kell tapogatni, illetve kedvező körülmények esetén fel kell göngyöltíteni a keleti fronton a németek védelmi állásait.”

Október 1-én a Vörös Hadsereg egységei Jugoszlávia területére lépnek, hogy Tito csapataival együttműködve teljesen felszabadítsák az országot a németek uralma alól.

Október 5-én angol csapatok szállnak partra Görögországban.

Október 10-én a szovjet csapatok elérik a balti tengerpartot, a középső frontszakaszon szovjet és cseh csapatok átkelnek a Kárpátokon.

A magyarországi fronton *október 11-én a Vörös Hadsereg felszabadítja Szegedet.*

A 8. angol hadsereg beveszi Lorenzót, az 5. amerikai hadsereg 15 kilométerre közelíti meg Bolognát.

Október 13-án a Vörös Hadsereg felszabadítja Rigát, a nyugati fronton az 1. amerikai hadsereg kelet felől benyomul Aachenbe, az ősi német koronázóvárosba.

A szövetségesek előnyomulása azonban a továbbiak során a német határ előtt és a határ mentén lényegesen lelassul; ebben nemcsak a kétségtelenül egyre erősödő német ellenállás játszik komoly szerepet, hanem súlyos nehézséget jelent az *utánpótlás nem kielőgítő volta is.*

Eisenhower tábornok egyik jelentésében erről a problémáról a következőket írja:

„Veszteségeink a hadi felszerelés tekintetében rendkívül nagyok voltak. Ezek pótlására havonként 36 000 kisebb lövegre, 700 aknavetőre, 500 tankra, 240 000 járműre és 100 tábori ágyúra van szükségünk. Tüzérségünk és mozsárágyúink lövedékszükséglete Északnyugat-Európában havonként átlagosan nyolc millió darabra tehető. Harcoló csapatainknak egy hónapban 66 400 mérföld hosszú telefonhuzalra van szükségük. Megjegyzem, hogy az első világháború egész ideje alatt 10 milliónál kisebb volt a tábori ágyúk és az aknavetők lövedékszükséglete.”

A balkáni fronton *október 14-én a szövetséges csapatok felszabadítják Athént és Pireus kikötőjét,*

Október 15-én a szovjet csapatok elfoglalják messzi északon Petsamót.

Ezen a napon Horthy, Magyarország kormányzója — minden előkészítés nélkül — bejelenti a rádióban a *fegyverszünetet*: a németek erélyes fellépésére Horthy lemond Szálasinak, a nyilasok vezérének javára, a *harcok Magyarországon folynak tovább.*

Október 16-án szovjet, jugoszláv és bolgár csapatok együttes hadművelettel felszabadítják Nist.

Október 18-án a Harmadik Birodalomban minden épkézláb férfit, 16—60 évig, besoroznak a Volkssturmba.

Október 20-án szovjet és jugoszláv csapatok felszabadítják Belgrádot.

Október 20-án Mac Arthur a 7. amerikai flotta védelme alatt

négyszázötven hadosztállyal partra száll a Fülöp-szigetek középső szigetcsoportján, *Leyte szigetén*.

A japán hadvezetőségnek most már nem marad más választása: az egész megmaradt tengeri flottát a Fülöp-szigetek körüli vizekre küldi; 9 csatahajó, 19 cirkáló, 33 torpedóromboló és 4 repülőgép-anyahajó tart három nagy csoportban a Fülöp-szigetek felé. Összecsap az amerikai és a japán flotta.

Október 23-án és 24-én előbb *Kurita* japán admirális hajóhadát érik súlyos veszteségek, elsüllyed 2 nehézcirkálójuk és 1 csatahajójuk, mire *Kurita* visszafordul, majd *október 24-én* az amerikaiak *törbeccsalják* a *Surigai-szorosban* *Nishimura tengernagy hajóhadát*.

Egy amerikai haditudósító ezt a tengeri csatát a következőképpen írja le:

„A támadás a rombolók torpedótámadásával kezdődött. A hajók másik oldalán a cirkálók teljes oldaltűzüket zúdították a japán hajókra. A japánok, hogy megszabaduljanak, füst-fal fejlesztésével próbálták meg a menekülést. Hiába volt azonban minden, *Olendorf* tengernagy hajói idejében tudták elállni a japán hajók egyetlen lehetséges menekülési útját. Ez az a ritka hadművelet volt, amely minden vérbeli tengerész álma, és amit a haditengerészet szakkifejezésével „a T betű keresztezésének” — „cross the T”-nek — neveznek. Az ellenséges hajók csak a hajó orrán lévő ágyúikat tudták használni, ellenben az amerikai tengernagy hajói oldalról teljes tűzüket zúdították a közeledő japán hajókra.

A siker döntő volt; a japán hajók tökéletes célpontot nyújtottak az amerikai hajók ágyúinak és egymás után süllyedtek el. A nagy amerikai csatahajók 20 kilométer távolságból szünet nélkül szórták gyilkos tűzüket a törbe csalt japán hajókra. Egyetlenegy sem menekült meg közülük. Azokkal a japán hajókkal, amelyeket nem süllyesztettek el a csatahajók nehéz lövedékei, a cirkálók és a rombolók végeztek. A japánok 15 nagyobb hajójukat veszítették el ebben az egyetlen ütközetben.”

Nishimura hajóhadának szétverése után azonban *Halsey* tengernagy majdnem végzetessé váló hibát követ el: amikor felderítő repülői jelentik, hogy a Fülöp-szigetektől északra egy repülő-anyahajóból, 2 csatahajóból, 3 cirkálóból és 10 rombolóból álló japán hajóhad halad, *Halsey* egész flottájával észak felé fordul, ügyet sem vetve *Kurita* admirálisra, aki flottájával — *október 25-én* váratlanul feltűnik a Fülöp-szigeteknél, hogy megtámadja *Mac Arthur* partra szállt csapatait.

A győzelem Kurita kezében van, a flotta-fedezet nélkül maradt amerikai csapatokat megsemmisíthetné, ha... támadna. De Kurita hirtelen visszafordul, mert olyan téves jelentéseket kap, hogy Halsey és Kinkaid, a két amerikai tengernagy egész flottájával egyesült ellene.

Kurita visszavonul, ezalatt Halsey számbeli fölényben levő flottája döntő csapást mér Ozawára, majd utána támadja meg Kuritát.

A Fülöp-szigetek körül október 23 és 27 körül lezajlott tengeri csatában a japánok döntő vereséget szenvednek, de nem lebecsülendők az amerikai veszteségek sem.

Itt a Fülöp-szigetek körül vetik be a japánok utolsó hatásos fegyverüket, a „kámikázé”-kat, az öngyilkos bombázókat. A „kámikázé” szó japán nyelven tájfun, „isteni szelet” jelenti. A monda szerint a tájfun, az isteni szél szórta szét 1281-ben a mongol Kublaj kán hajóhadát a Sárga-tengeren.

1944-ben a „kámikázé”-k egészen könnyű bombavető repülőgépek voltak, amelyeket egy nagyobb bombavető vitt a hátán. azután a mintegy 2 tonna súlyú robbanóanyaggal felszerelt repülőgép, amelyet egy pilóta vezetett, zuhanóbombázó módjára rárepült a kiszemelt célpontra; természetesen a pilóta repülőgépével együtt pusztult el a célponton.

1945. január 9-én, egyetlen napon a „kámikázé”-k 16 nagy amerikai hadihajót süllyesztenek el, de már ez sem befolyásolja a csendes-óceáni háború menetét.

Japán veresége elkerülhetetlen.

A Nyugati Front 1944. dec. 16-án — Angol-amerikai versengés a tábornokok között — A német offenzíva sikerei az Ardennekből, Montgomery átveszi a parancsnokságot — Roosevelt dec. 24-i üzenete Sztálinnak, Sztálin válasza — Budapest bekerítése — Hitler és Guderian karácsonyi megbeszélése — Churchill 1945. jan. 9-i üzenete Sztálinnak, Sztálin válasza — A Vörös Hadsereg offenzívája — Pest elfoglalása — Szovjet híd 55 kilométerre Berlinton — A jaltai konferencia — A Vörös Hadsereg téli offenzívájának eredményei — Roosevelt, Churchill és Sztálin üzenetváltása a Vörös Hadsereg jubileumán — Német offenzíva a Balatonnál

Bernard Montgomery, a Belgiumban és Hollandiában operáló angol-kanadai hadsereg főparancsnoka írja emlékirataiban: 1944. december 16-án reggel, miután úgy érezte, hogy egy kis kikapcsolódás jót tenne, könnyű Miles-gépén Eindhovenbe repült, hogy az ottani golfpályán játsszék. Eindhovenben volt elhelyezve a 2. angol hadsereg légiérőinek parancsnoksága, ahol mint sofőr teljesített szolgálatot Dai Rees, a hírneves golftréner.

Alig kezdtek hozzá a játékhoz, amikor jelentés érkezett: a németek a kora reggeli órákban heves támadást intéztek az 1. amerikai hadsereg ellen, és a helyzet egyelőre áttekinthetetlen.

Montgomery a hír vétele után elbúcsúzott Reestől, golfpartnerétől, és azonnal visszarepült előretolt harciállásába, Zonhovenbe...

1944. december 16-án a nyugati frontvonal Belgiumban, Luxemburgban és Franciaországban nagyjából a német határ mentén húzódott. Az északi frontszakaszon a Montgomery vezetése alatt álló 1. kanadai és 2. brit hadsereg a Meuse északi folyása mentén foglalt állást, Dortmundot, Essent, Düsseldorfot — a Ruhr-vidék döntő fontosságú centrumait — 80—100 km-re közelítették meg. De Montgomery minden erőfeszítése, hogy átkelve a Meuse-ön betörjön a Ruhr-vidékre, megghiúsult a német csapatok elkeseredett ellenállásán.

Az angol—kanadai csapatok állásaitól délre, a front középső és

déli szakaszán a 9., az 1. és a 3. *amerikai hadsereg*, valamint az 1. *francia hadsereg* harcolt. Felszabadult Metz erődje, Strasbourg, Elzász királynője; Aachen körül és a Saar-vidéken már német területre léptek a szövetséges csapatok. A hadmozdulatokat komoly mértékben hátráltatta a rendkívül esős ős, a sár, az Ardenneknben és a Vogézekben hóviharak közepette folytak a harcok.

A szünni nem akaró esőzés olyannyira rontotta az őszi és téli hadviseléshez nem szokott amerikai csapatok hangulatát, hogy Patton tábornok, akiben érdekes módon keveredett a lovagi romantika, a keresztény hit és a technika mindenhatóságába vetett bizalom, teljes komolysággal, hivatalosan kiadta az utasítást a hadsereg tábori lelkészeinek: szerkesszenek imát az eső megszűnéséért...

1944. szeptember 1-én, egy héttel Párizs felszabadítása után az összes inváziós erők, a tengeri, légi és szárazföldi erők főparancsnoka, Eisenhower tábornok átvette a szárazföldi hadműveletek közvetlen irányítását. A hadműveletek szempontjából ez, a harcok közben végrehajtott személyi átszervezés úgyszólván *semmi előnyvel nem járt*, sőt csak nehézségeket okozott, de *politikai szempontból* — Eisenhower tábornoknak a legközelebbi amerikai elnökválasztáson való esetleges jelölése és fellépése céljából — *volt értelme*.

Hozzá kell tennünk: e döntésnek kétségkívül volt bizonyos angol-ellenes tendenciája; a tehetséges és minden vitán felül legnagyobb harci tapasztalatokkal, sőt eredményekkel rendelkező Montgomery tábornagy háttérbe szorítása nem lehetett kellemes a Churchill kormánynak.

Persze, nem szabad megfélekednünk arról — mint már fentebb is említettük —, hogy az angol—amerikai rivalizálás, melynek gyökerei visszanyúlnak az 1942-es őszi észak-afrikai és az 1943-as szicíliai partraszállás idejére, különösen élessé a normandiai invázió napjától kezdve lett. Az angol és az amerikai tábornokok ellentéte sok gondot okozott a szövetségcsek legfelsőbb katonai és politikai vezetésének.

Néhány jellemző eset: 1944. július 26-án, egy nappal azután, hogy az amerikai csapatok St. Lónál széles szakaszon áttörték a német frontot, Churchill miniszterelnöknél fontos katonai megbeszélés zajlott le, ahol Eisenhower nyíltan feltárta az amerikaiak panaszait. Az angol és a kanadai csapatok szinte teljesen defenzív, védekező harcmodort folytatnak, a támadást átengedik az amerikaiaknak, akiknek

embervesztesége így majdnem kétszerese az angol-kanadai csapatokéinak. *Miért nem vesznek példát az oroszokról — folytatta Eisenhower —, akik a front minden szakaszán egy időben támadnak...*

Bár a tanácskozásokon Dempsey angol tábornok ezt a defenzív taktikát komoly érvekkel támasztotta alá, és kimutatta, hogy az angol—kanadai egységek az eredeti terv célkitűzéseit hajtják végre; magukra vonják a Heeresgruppe B fő erőit, hogy a másik szárnyon lehetővé tegyék az amerikaiaknak az áttörést, a tanácskozás nem szüntette meg egyes amerikai tábornokok ellenérzését Montgomeryvel szemben.

Különösen Patton tábornok volt hírhedt angolelleses kirohanásairól. Széles körben elterjedt például Pattonnak az a megjegyzése, amit Bradley tábornok előtt tett, amikor az parancsot adott neki, hogy a németek üldözése során álljon meg és ne lépje át a brit vonalakat, *Patton kijelentette: „Engedjen előretörni Falaise-ig, akkor majd a briteket a tengerbe kergetjük és előkészítünk nekik egy második Dunkerque-et!”*

Visszatérve a front helyzetére: a szövetségesek 1944 őszi és téli hadműveleteinek nem kielégítő előrehaladásáért nem kis mértékben felelős Eisenhower főparancsnok hadviselési módszere. *Bedell Smith* amerikai tábornok egy alkalommal bizalmas körben a következőképpen jellemezte Eisenhower taktikai elképzeléseit: *„Eisenhower olyan, mint egy futballtréner: játék közben állandóan fel-alá rohangál és arra tüzeli embereit, hogy a labdát mindig előre rúgják, hogy állandóan támadjanak. A védekezés teljes elhanyagolása, a támadás folytonos erőszakolása persze nagy áldozatokat követel!”*

Ami már most a német véderő főparancsnokságának stratégiai célkitűzéseit illeti, az 1944 decemberi offenzíva célja már az első nap után világos volt: *a németek Antwerpent és Brüsszelt akarják visszafoglalni. Ezzel az amerikai és az angol—kanadai csapatok összeköttetését megszakítják, Montgomery hadseregét a tengerbe szorítják, újabb Dunkerque-et hoznak létre! Egyszerűen és röviden: megismétlése annak, ami 1914-ben félig, 1940 májusában pedig ragyogóan sikerült!*

A német támadás fő ereje az 5. páncélos hadseregen és az újjászervezett 6. SS páncélos hadseregen nyugodott, a 7. hadsereg állt a támadó ék déli szárnyán, míg a nyugat-franciaországi partokról és Hollandiából visszavont 15. hadsereg a második támadóhullám derékhadát alkotta volna. Hitler megígérte, hogy 700—900 vadászipilóta fogja támogatni az offenzívát.

Az OKW ezenkívül felállította mint különleges harci alakulatot a 150. páncélos brigádöt Skorzeny SS Sturmbannführer parancsnoksága alatt. E harci alakulat tagjai egytől-egyig angolul jól beszélő német katonák voltak, akik amerikai (!) egyenruhát viseltek és azt a feladatot kapták, hogy ejtőernyővel leszállva az ellenséges vonalak mögött az utánpótlásban, az összeköttetésben okozzanak zavarokat.

December 16-án 10 német páncélos hadosztály mintegy 800 páncélosa indul rohamra az Ardenneken az amerikai hadsereg gyengén védett vonalai ellen; a Bradley tábornok parancsnoksága alatt álló 12. amerikai hadseregcsoportot rövid időn belül két részre szakítják, széles fronton mély betörést érnek el.

Az 1. amerikai hadsereg parancsnoksága kiűrti Liège-t, Eisenhower komolyan foglalkozik Strasbourg feladásának gondolatával, és ettől csak a francia felszabadítási bizottság kérésére, Churchill intervenciójára áll el.

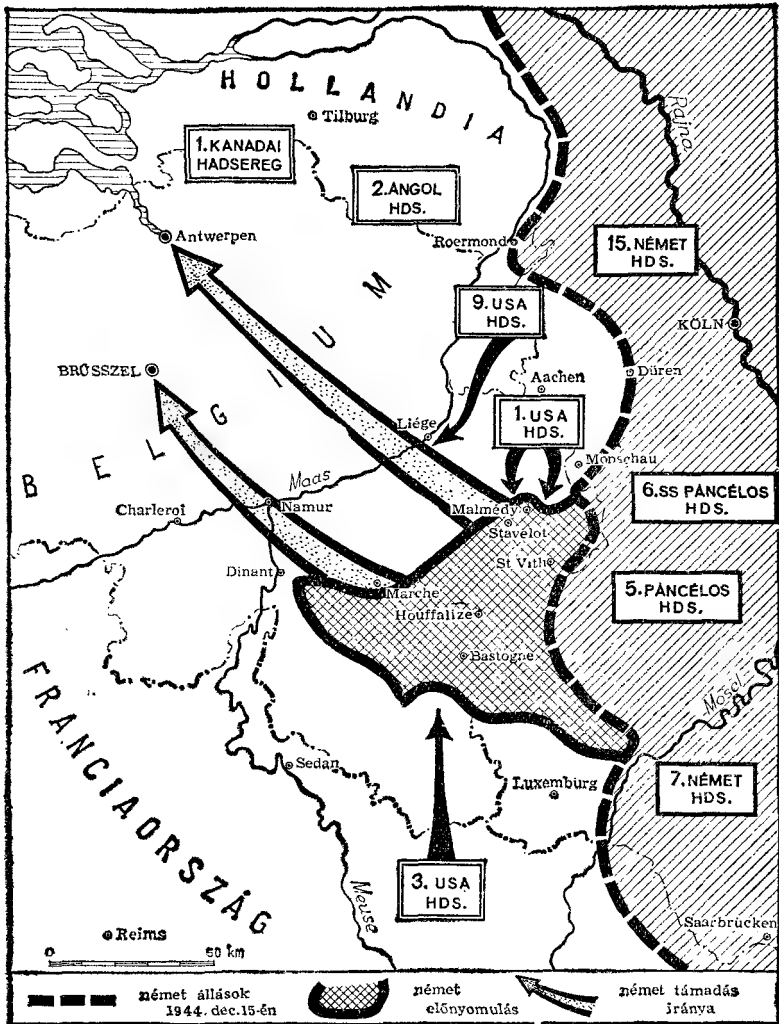
Komoly sikerrel kecsegtet Manteuffel 5. páncélos hadseregének támadása; elfoglalja St. Vith-et és a Meuse felé tör előre.

A német offenzíva negyedik napján, december 20-án délelőtt fél tizenegykor Eisenhower telefonon parancsot ad az amerikai tábornokokkal szemben méltatlanul és indokolatlanul háttérbe szorított Montgomerynek, hogy a betöréstől északra álló 1. és 9. amerikai hadsereg, tehát a 12. amerikai hadseregcsoport legnagyobb része fölött vegye át a parancsnokságot.

Déltájban Montgomery személyesen vizsgálja meg az 1. és a 9. hadsereg helyzetét, mely teljesen áttekinthetetlennek tűnik. A két hadseregparancsnok jelentéséből kiderül, hogy az offenzíva megindulása óta sem Bradley-t, sem vezérkarának bármely magasrangú tisztjét nem látták a fronton...

Montgomery mindenekelőtt az északi szárnyat erősíti meg, az amerikai csapatok mellé angolokat helyez, hogy mögöttük megfelelő tartalékokat teremthessen az ellentámadás céljára, majd táviratot küld Londonba a hadügyminisztériumba, a vezérkar főnökének. Montgomery táviratában behatóan ismerteti a helyzetet, jelentését a következőképpen fejezi be: „Ez alkalommal azonban már nem megyünk vissza Dunkerque-ig!”

Montgomery emlékirataiban minden kommentár nélkül megjegyzi: ezt az utolsó mondatot a hadügyminisztériumban kihúzták, mielőtt a jelentést Churchill miniszterelnöknek továbbították volna...

A német nyugati offenzíva 1944 decemberében

Hat-nyolc napig tart a krízis az Ardenneknben, mígnem gyncgülni kezd a német offenzíva ereje és lendülete; az angol—amerikai csapatok lassan-lassan megszilárdítják állásaikat. *December 23-án* hosszú hetek után először *kiderül az ég*, a szövetséges légi-erő azonnal akcióba lép. Ezen a napon a 9. amerikai taktikai légi-erő 1200 bevetést hajt végre német csapatok állásai, valamint a felvonulási és utánpótlási központok ellen. Másnap a 8. stratégiai légiflotta 2000 „repülőerődje” 800 hosszútávú vadászgép kíséretében intéz támadást a német csapatok ellen.

Manteuffel azonban még mindig folytatja a támadást, feltétlenül el akarja érni a Meuse-t, hogy ezen átkelvén hídfőt létesítsen a nyugati parton.

December 24-én Roosevelt a következő üzenetet küldi Sztálinnak:

„Annak érdekében, hogy valamennyien megkaphassuk az erőfeszítéseink egybehangolása szempontjából fontos értesüléseket, utasítani akarom Eisenhower tábornokot, hogy vezérkarából küldjön Moszkvába egy teljesen beavatott tisztet, aki megtárgyalná Önnel a nyugati fronton, Eisenhowernál kialakult helyzetet és a keleti fronttal való együttműködés kérdését. Meg fogjuk őrizni a legteljesebb titkosságot.

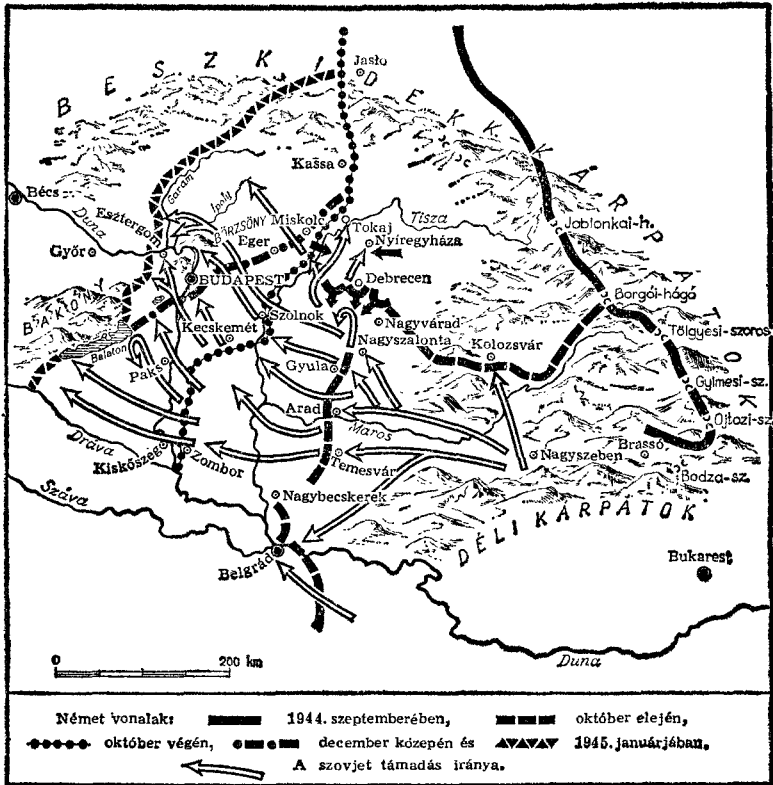
Remélem, Ön fogadja majd Eisenhower tábornoknak ezt a vezérkari tisztjét és biztosítja az értesülések vele való kicserélését, ami kölcsönösen hasznos lesz. Belgiumban nem rossz a helyzet, de most olyan időszakba léptünk, amikor beszélni kell a következő szakasról.

Kérem, hogy az ügy rendkívüli sürgősségére való tekintettel adjon mielőbb választ erre a javaslatra.”

Sztálin másnap, december 25-én válaszol Rooseveltnek:

„Megkaptam arra vonatkozó üzenetét, hogy Eisenhower tábornok egy beavatott tisztet küld Moszkvába. Magától értetődően egyetérték az Ön javaslatával, kész vagyok találkozni és kicserélni az értesüléseket az Eisenhower tábornoktól érkező tiszttel.”

December 26-án a 2. és 3. Ukrán Front csapatai Malinovszkij és Tolbuhin parancsnoksága alatt Esztergomnál egyesülnek, s ezzel bezárul a gyűrű a Budapesten állomásozó német—magyar fasiszta csapatok körül. Több német hadosztály és a 3. magyar hadsereg maradványai — mintegy 180 000 ember — fölött Budapesten Pfeffer-Wildenbruch SS Obergruppenführer parancsnokol.

„Az Alpok előterében”

1944 karácsonyán a vezéri főhadiszálláson, Hitler Guderian vezérkari főnökkel tárgyal a hadihelyzetről.

Az ardennes-i offenzíva már nyolcadik napja tart, a 6. SS páncélos hadsereg mély éket vágott ugyan az amerikai hadseregek közé, de a biztató kezdeti sikerek után lanyhul előrenyomulásának üteme, és a kitűzött céltól, Brüsszel és Antwerpen elfoglalásától még nagyon távol van a nyugati német hadsereg.

Rendkívül fenyegető a keleti front helyzete, a véderő főparancsnokságát a hihetetlen arányú szovjet támadási előkészületek ag-

gasztlják. A front északi szakaszán Kelet-Poroszország határán áll a szovjet hadsereg, középen, a Visztula mentén Varsó környékén észlelhetők komoly csapatmozdulatok, ettől délre, a Szan nyugati partján létesített hídfőből a Harmadik Birodalom egyik legfontosabb hadiipari bázisát, a sziléziai iparvidéket érheti támadás, a Duna-medencében Budapest körül van zárva, Szlovákia és a Balaton között pedig a szovjet előretörés Pozsonyt, Bécsét és Linzet fenyegeti.

Guderian javaslata: a nyugati fronton le kell állítani az offenzívát, minden rendelkezésre álló erőt össze kell szedni egy nagy tartalékhadsereg létrehozására, mely a keleti front középső szakaszán, Hohensalza és Lodz között helyezkednék el, hogy a szovjet hadsereg előrenyomulásának — mely feltehetően Berlin és az Odera felé irányul — útját állja.

Hitler és az OKW más szakértői ellenben úgy vélik, hogy a jelen pillanatban Magyarországon a legnagyobb a veszély, az a legveszélyeztetettebb pont; a Balatontól délnyugatra fekvő olajvidéket meg kell tartani, Budapestet nem szabad feladni — a IV. SS páncélos hadtest Varsó alól vonuljon Budapest körzetébe, ugyanakkor az Ardenneken folytatni kell az offenzívát.

December 29-én, négy nappal a vezéri főhadiszálláson lezajlott tanácskozás után a bekerített német—magyar fasiszta csapatok páratlan gaztettet hajtanak végre: a *szovjet hadsereg két parlamentérét*, akik fehér zászlóval, nyitott gépkocsin, fegyvertelenül közeledtek feléjük, hogy átadják a szovjet hadvezetőség megadásra felszólító ultimátumát, aljasul, gyáván *meggyilkolják*.

A szovjet ultimátum rendkívül humánus volt: biztosította, hogy a magyar katonák azonnal, a német tisztek és katonák pedig a háború befejezése után hazatérhetnek, az összes sebesültek és betegek orvosi ellátást kapnak.

Ha Pfeffer-Wildenbruch SS Obergruppenführer ezt a valóban nagylelkű ultimátumot elfogadta volna...

De a Harmadik Birodalom érdekei mást követelnek: 1944 december végén fővárosunk hadszínterré válik, utcáról utcára, házról házra menő küzdelem kezdődik, *Hitler Budapest térségében akarja megvédeni Bécsét és Berlint*.

Még egy megjegyzés a Magyarországot érintő német katonai tervek hátteréhez: az ardennes-i offenzíva lelassulását, majd elakadását nem csekély mértékben okozza az, hogy a német hadsereg na-

gyon rosszul áll benzin-utánpótlás tekintetében. Nemegyszer megtörténik, hogy az előretörő német páncélosok üzemanyaghiány miatt kénytelenek megállni, majd elhagyva tankjaikat felrobbantani, hogy ne kerüljenek az ellenség kezére.

Az OKW számára ezért létfontosságú a magyarországi olajmezők megtartása.

1945. január 1-én a Luftwaffe meglepetésszerű támadást intéz a belgiumi szövetséges repülőterek ellen; 400 repülőgépet a földön pusztítanak el, 79-et légi harcban lőnek le, de súlyosak a német légierő veszteségei is.

Ha a német offenzíva üteme lelassult is, az angolszász hadvezetőség gondjai nem kisebbedtek. Mind a védekezés, mind a később ismét megindítandó támadás komoly erőfeszítést igényel, azért Churchill 1945. január 6-án a következő üzenetet küldi Sztálinnak: *„Nyugaton nagyon súlyos harcok folynak, és a főparancsnokságnak esetleg bármely pillanatban nagy döntéseket kell hoznia, Ön a saját tapasztalatából is bizonyára jól tudja, mennyire nyugtalanító az olyan helyzet, amikor a kezdeményezés ideiglenes elvesztése után nagyon hosszú frontot kell védelmezni. Eisenhower tábornok számára igen kíváncsú és szükséges lenne nagy vonalakban ismerni az Önök szándékait, minthogy ezek természetesen befolyásolják valamennyi fontos döntését és döntésünket. ... Hála lennék, ha Ön közölni tudná velem, számíthatunk-e január folyamán, illetve bármilyen más időpontban, amelyről Ön esetleg említést kíván tenni, a Visztula-fronton vagy valahol másutt nagy szovjet támadásra? Brook tábornagyon és Eisenhower tábornoknál kívül senkivel sem fogom közölni ezt a rendkívül bizalmas tájékoztatást, s velük is csak a legszigorúbb titoktartás mellett. A dolgot sürgősnek tartom.”*

A szovjet főparancsnokság nevében Sztálin késedelem nélkül másnap, január 7-én választ ad Churchill üzenetére: *„Mi támadásra készülünk, de az időjárás most nem kedvez támadásunknak. A főhadiszállás azonban szövetségeseinknek a nyugati fronton kialakult helyzetét figyelembe véve elhatározta, hogy gyorsított ütemben fejezi be az előkészületeket, s tekintet nélkül az időjárásra, legkésőbb január második felében az egész középső fronton nagyarányú támadó hadműveletet indít a németek ellen. Ne kételkedjék benne, hogy mi minden lehetőt elkövetünk a dicső szövetséges csapatok megsegítése érdekében.”*

Churchill válasza Sztálinnak január 9-én:

„Igen hálás vagyok Önnek megindító üzenetéért. Elküldtem Eisenhower tábornoknak, csakis személyes tájékoztatására. Kísérje teljes siker az Önök nemes vállalkozását! A nyugati csata tekintetében már nem olyan rossz a helyzet. Igen könnyen lehetséges, hogy a hunokat visszaszorítjuk ékállásukból, és nagyon súlyos veszteségeket okozunk nekik. Ezt a csatát főképpen amerikaiak vívják; csapataik nagyszerűen harcoltak, és súlyos veszteségeket szenvedtek. Mi és az amerikaiak mindent harcba vetünk, amit csak tudunk. Az a hír, amit Ön velem közölt, igen megfogja örvendeztetni Eisenhower tábornokot, mert bizonyosságot nyújt neki abban a tekintetben, hogy a németeknek meg kell majd osztaniuk tartalékaikat két lángban álló frontunk között. A nyugati csatában, az azt irányító tábornokok kijelentései szerint, nem lesz szünet.”

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága, mint az egész második világháború folyamán, most is megtartotta ígéretét: 1945. január 12-én, nyolc nappal a kitűzött időpont előtt 1200 km-es vonalon általános támadásra indítja csapatait. A Konyev parancsnoksága alatt álló I. Ukrán Front kezdi meg a támadást a Visztula alsó folyása mentén, a baranowi hídfőből; a támadás iránya: *Krakkó, Breslau, a felsősziléziai iparvidék*. A 14 lövészhadosztályból és 2 páncélos hadtestből álló szovjet haderő már az első napon áttöri a 4. német páncélos-hadsereg vonalait.

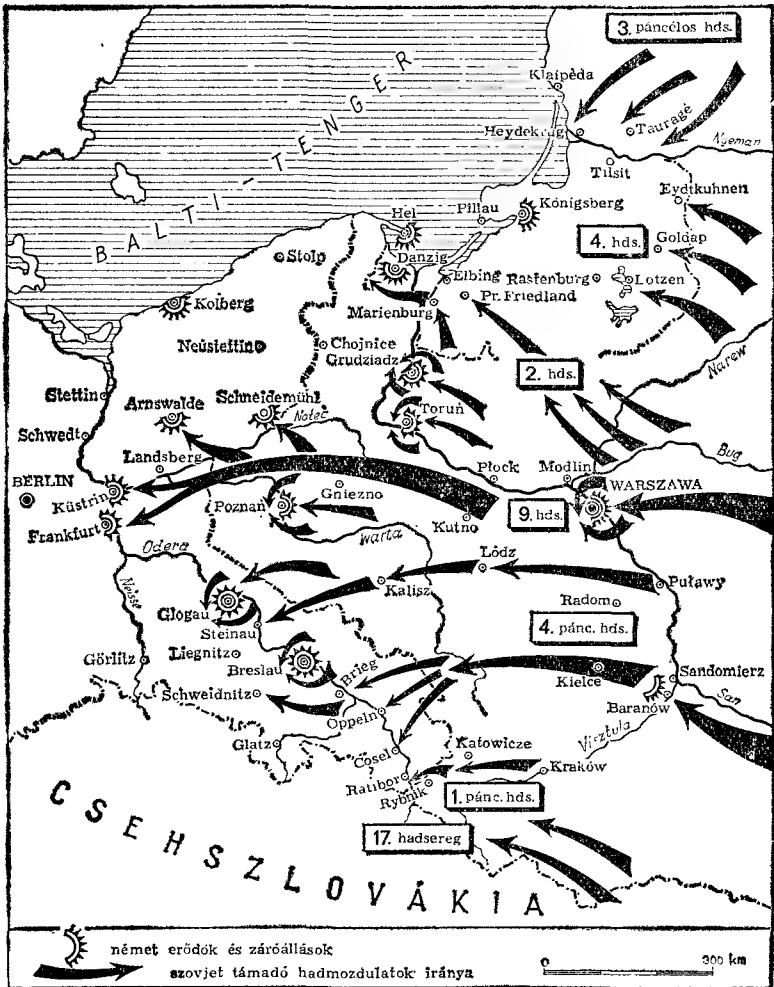
Január 13-án rohamra indulnak Csernyakovszkij csapatai *Kelet-Poroszországban*, majd két nappal később, január 15-én *Varsó és Narew térségben* is megkezdődik a támadás.

Az offenzíva célja: erős csapással előretörés középen Berlin felé, mialatt a szárnyakon. Kelet-Poroszországban és a front déli szakaszán, *Krakkó—Kielce térségében*, a II. Fehérorosz és az I. Ukrán Front támadása köti le az ellenséget.

Ezen a napon Sztálin a következő tájékoztató üzenetet küldi Rooseveltnek a keleti front harcairól:

„Ma, január 15-én, megbeszélést folytattam Tedder marsallal és a kíséretében levő tábornokokkal. Azt hiszem, hogy sikerült eléggé teljes kölcsönös tájékoztatást elérnünk. Mindkét részről kimerítő válaszokat adtunk a feltett kérdésekre. Meg kell mondanom, hogy Tedder marsall a legkedvezőbb benyomást teszi rám.

A szovjet—német fronton megindított támadó hadműveletek négy napja után most már módomban van közölni Önnek, hogy a

Szovjet támadások 1945 januárjában

szovjet csapatok támadása a kedvezőtlen időjárás ellenére kielégítően halad előre. A csapatok az egész középső fronton — a Kárpátoktól a Balti-tengerig — nyugat felé nyomulnak előre. Bár a németek kétségbeesett ellenállást tanúsítanak, kénytelenek visszavonulni. Nem kételkedem abban, hogy a németeknek meg kell majd osztaniuk tartalékaikat a két front között, s ennek következtében kénytelenek lesznek lemondani a támadásról a nyugati fronton. Örülök, hogy ez a körülmény megkönnyíti nyugaton a szövetséges csapatok helyzetét, és meggyorsítja az Eisenhower tábornok által tervezett támadás előkészítését.

Ami a szovjet csapatokat illeti, a nehézségek ellenére minden lehetőt megtesznek annak érdekében, hogy a németek ellen indított támadásuk minél hatékonyabb legyen; ebben ne kételkedjék.”

Az általános szovjet offenzíva negyedik napján, 1945. január 16-án Hitler Berlinbe érkezik; a kelet-poroszországi, rastenburgi főhadiszállást a szovjet csapatok előretörése miatt kénytelen elhagyni. Guderian, tekintettel a keleti fronton kialakult igen komoly helyzetre, azt javasolja, hogy az amerikai csapatok ellen oly eredményesen harcolt, kitűnően felfegyverzett 6. SS páncélos hadsereget a nyugati frontról sürgősen dobják át a keleti frontra.

Hitler a javaslattal egyetért és kiadja a vezéri parancsot: a 6. SS páncélos hadsereg azonnal induljon a keleti frontra, *Magyarországra*. E hadsereg feladata: felmenteni a Budapesten körülzárt német és magyar egységeket, megsemmisítő csapást mérni a 2. és 3. Ukrán Front csapataira, majd gyors előretöréssel visszafoglalni a romániai olajmezőket.

Ugyanezen a napon, 1945. január 16-án Eisenhower megparancsolja Montgomerynek, hogy másnap, január 17-én adja vissza a 12. amerikai hadseregcsoport parancsnokságát Bradley tábornoknak.

Ez a személyi változás a legbiztosabb jele annak, hogy a veszély elmúlt.

Ugyanazon a napon, *január 17-én*, amikor a 6. SS páncélos hadsereg elindul Magyarország felé, a szovjet csapatok hatalmas gyűrűbe zárják a Kelet-Poroszországban harcoló két német hadsereget, a budapesti hadszíntéren pedig kiverik a német csapatokat a magyar főváros balparti részéből.

Roosevelt válasza Sztálin fenti üzenetére január 18-án érkezik meg:

„Igen hálás vagyok Önnek Tedder légimarsallal folytatott megbeszélésére és csapatainknak a német fronton indított támadására vonatkozó január 15-i, lelkesítő üzenetéért.

Az Önök vitéz katonái által eddig véghezvitt hőstettek és a jelenlegi támadás során máris bebizonyosodott ütőképességük teljesen indokoltá teszi azt a reményt, hogy csapataink mindkét fronton gyors sikereket fognak elérni. Az ahhoz szükséges idő, hogy barbár ellenségeinket térdre kényszerítsük, közös erőfeszítéseink ügyes összehangolása nyomán nagymértékben megrövidül.

— Amerika, mint Ön is tudja, nagy erőfeszítéseket tesz a Csendes-óceánon, tőlünk hétezer mérföldnyire, s remélem, Németország rövidesen bekövetkező összeomlása lehetővé teszi majd, hogy kellő erőket dobjunk át a Csendes-óceán térségébe, a szövetségeinket fenyegető japán veszély gyors leküzdése céljából.”

Ugyanezen a napon, *január 18-án felszabadul Varsó*, egy nappal később pedig *Krakkó és Lodz lakossága ünnepli a bevonuló szovjet csapatokat.*

Január 19-én a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front kiáltványban köszönti a szovjet csapatokat. „Hálával és szeretettel köszöntjük fővárosunkban a felszabadító Vörös Hadsereget” — hangzik a kiáltvány. — „Soha nem felejtjük el, hogy a Vörös Hadsereg vérért áldozta a mi népünk szabadságáért is ... 1941. június 22. óta nagy utat tett meg a Vörös Hadsereg. Sztálingrád óta csapást csapásra mérve nemcsak kiverte a Szovjetunió területére betolakodott fasiszta hordákat, hanem felszabadította Románia, Bulgária, Jugoszlávia, Finnország és most Magyarország népét is. A halálos gyűrű egyre jobban szorul a fasiszta dúvad fészke: Németország körül, és közeledik a nap, amikor a szabadságszerető népek vas ököllel megadják majd neki az utolsó csapást és kitűzik Berlinben a győzelem lobogóját.”

(Ha a végső győzelem bizonyos volt is, de még nagyon súlyos harcok vártak a szövetségesekre, elsősorban a szovjet csapatokra, hiszen ekkor, 1945 januárjában már világosan kitűnt a náci katonai és politikai vezetők taktikája: feltartóztatni a szovjet hadsereget, különbékére jutni az angolszászokkal.)

Január 23-án Guderian vezérkari főnök Ribbentrop külügyi-

niszterhez fordul: *a háború elveszett*, mentsük, ami menthető, kezdjünk tárgyalásokat a nyugati hatalmakkal. De Ribbentrop semmit nem mer tenni a Führer beleegyezése nélkül, aki pedig most a budapesti térségben folyó harcoktól vár jelentős fordulatot.

Balek tábornok két páncélos hadosztállyal támad Budapestről északnyugatra. A támadás előtt felolvassák a katonák előtti Hitler parancsát: „Nagyszámú nehéztüzérség és repülőgép fog támogatni titeket. Mindent meg kell tennetek, hogy kiszabadítsátok a Budapesten bekerített hadosztályokat. A hadműveleteket én magam fogom irányítani.”

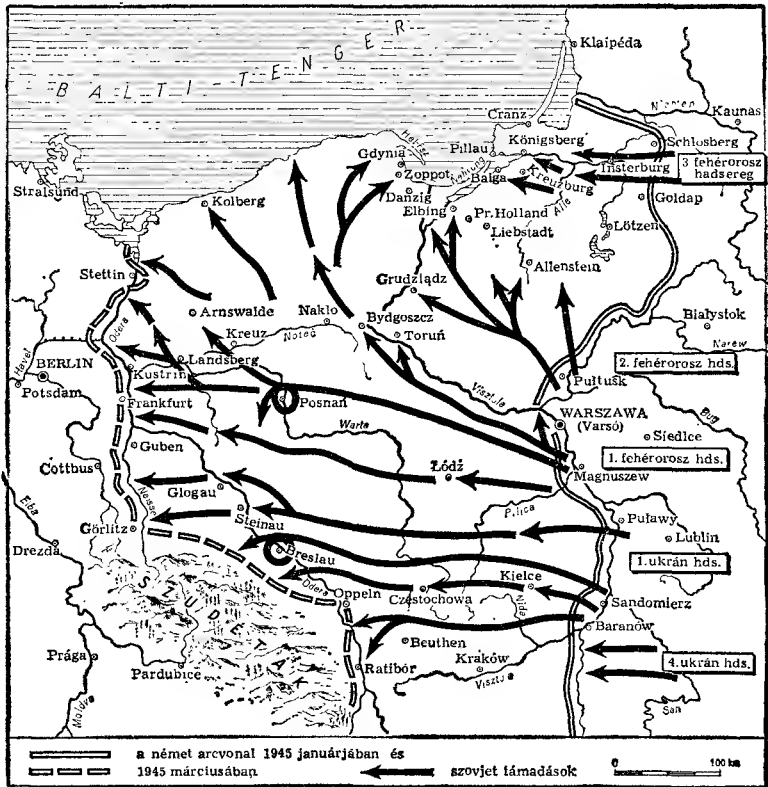
A 4. SS páncélos hadtest offenzívája, melyhez nemcsak a Führer, hanem a Nyugat-Magyarországra, Sopronba és Szombathelyre menekült nyilas politikusok is oly vérmes reményeket fűztek, kezdeti sikerek után kudarcba fullad. Hitler valósággal őrjöng, tehetetlen dühében a háborúk történetében szokatlan parancsot ad ki: Dietrich SS tábornokot és összes katonáit, akik nem voltak képesek a kitűzött feladatot végrehajtani, megfosztja valamennyi kintüntetésüktől, rangjelzéseiket le kell venniük...

A Budapest-térségben elszenvedett kudarc mellett a keleti front többi szakaszán is súlyos vereségek érik a Wehrmachtot; a szovjet hadsereg feltarthatatlanul tör előre Berlin felé, sikeres hadműveletek folynak a szárnyakon is. Csak egyetlen számadat az előnyomulás ütemének jelzésére: a januári offenzíva során hetenként átlag mintegy 300 kilométert haladnak előre a szovjet csapatok, *február 2-án Küstrinnél átkelnek az Oderán, és a szovjet hídfő már csak 55 kilométerre van Berlintől!*

1945 február elején a Duna és a Keleti-tenger közötti négy hatalmas csata tombol: az elsőnek színhelye Kelet-Poroszország, ahol a bekerített két német hadsereg felszámolása folyik, a második a Danzigi-öbölnél és a Visztula torkolatánál, a harmadik Dél-Pomerániában, ez a küstrini hídfő, a negyedik hadszíntér Alsó-Sziléziában.

Február 4-én Jaltában, a Krím-félszigeten újabb legmagasabb szintű tanácskozásra ülnek össze az antifasiszta koalíció három vezető hatalmának, az Amerikai Egyesült Államoknak, Nagy-Britanniának és a Szovjetunióknak képviselői.

A hétnapos konferencia hivatalos záróközleménye az alábbiakban foglalja össze a tanácskozás eredményeit:

Áttörés az Oderáig

„I. Németország veresége.

Megtárgyaltuk és kidolgoztuk a három szövetséges hatalom katonai terveit a közös ellenség végleges legyőzése céljából. A konferencia során a három szövetséges hatalom vezérkarai nap mint nap összejöveteleket tartottak. Ezek az összejövetelek minden szempontból igen kielégítőek voltak és a három szövetséges háborús erőfeszítéseinek még szorosabb egybehangolásához vezettek. Sor került az értesülések teljes és kölcsönös kicserélésére. Teljes egészében kidolgozták és részlettervekre bontották azon új és még

hatalmasabb csapások időpontját, méreteit és összehangolását, amelyeket hadseregeink és légierőink keletről, nyugatról, északról és délről fognak Németország szívére zúdítani.

Az ily módon egybehangolt katonai tervek csak végrehajtásuk során válnak majd ismeretessé. Mi azonban meg vagyunk győződve arról, hogy a három vezérkar szoros együttműködése, amely megvalósult ezen a konferencián, meg fogja rövidíteni a háborút. A három vezérkar a jövőben továbbra is tanácskozik, amikor ennek szüksége mutatkozik.

A náci Németország pusztulásra van ítélve. A német nép, amennyiben megkísérli folytatni reménytelen ellenállását, csak növelheti vereségének súlyát."

A II. fejezet, melynek címe: „Németország megszállása és ellenőrzése”, a többi között leszögezi, hogy „az elfogadott tervek előírásai szerint a három nagyhatalom mindegyike fegyveres erővel megszállja Németország egy-egy övezetét ...

... Egyébként megállapodás történt arról is, hogy a három nagyhatalom felszólítja Franciaországot: tartson megszállva — ha úgy óhajtja — ugyancsak egy övezetet és vegyen részt az Ellenőrző Bizottságban, mint ennek a bizottságnak negyedik tagja."

Következik a deklarációnak talán legfontosabb része, mely a *német militarizmus* és a *nácizmus felszámolásával* foglalkozik:

„Szilárd és megingathatatlan elhatározásunk, hogy megsemmisítjük a német militarizmust és nácizmust, s gondoskodunk arról, hogy Németország soha többé ne zavarhassa a világ békéjét. Elhatároztuk, hogy lefegyverezzük és elbocsátjuk az egész német fegyveres erőt. Végérvényesen szétzúzzuk a német vezérkart, amelynek több ízben sikerült felélesztenie a német militarizmust. Elszállítjuk vagy megsemmisítjük az egész német hadianyagot. Felszámoljuk vagy ellenőrizzük a német ipar mindazon ágait, amelyeket haditermelés céljára lehetne felhasználni. Gyors és igazságos büntetéssel sújtjuk valamennyi háborús bűnöst, és megfelelő természetbeni jóvátételt követelünk a németek végezte pusztításokért. Elhatároztuk, hogy felszámoljuk a náci pártot, a nemzeti-szocialista törvénykezést, a nemzetiszocialista szervezeteket és intézményeket. Megvédjük a német nép közhivatalait, kulturális és gazdasági életét minden nemzetiszocialista és militarista befolyástól, és Németországban — közös megegyezés alapján — fogatósítjuk azokat a rendszabályokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a jövőben a világ békéjét és biztonságát biztosíthassuk.

Hitler a gyerekeket és a népfelkelőket küldi harcra a T 34-esek ellen

De mintha már kezdené belátni, hogy a helyzete reménytelen . . .

Sztálin és Montgomery

*Washingtonban eltemetik
Rooseveltet, aki nem érte meg
a végső győzelmet*

*Német katonák hazatérnek
a már felszabadult városokba*

*Mások a hadifogolytábor drótkerítése
mögött kérdezik önmaguktól: miért
volt mindez? . . .*

Nincs szándékunkban megsemmisíteni a német népet, de a németek csak a nemzetiszocializmus és a militarizmus kiirtása után számíthatnak megfelelő létre és egy helyre az Egyesült Nemzetek tanácsában.”

A III. fejezet szabályozza a jóvátétel kérdését: „... Megvizsgáltuk azon károk kérdését, amelyeket Németország ebben a háborúban a szövetséges nemzeteknek okozott; méltányosnak tartjuk, hogy ezt az országot a lehető legnagyobb mértékben mind ezen károk teljes jóvátételére kényszerítsük.”

(A közleményben nem szerepel összeg. A konferencia részt vevői megállapodtak abban, hogy a német jóvátétel 20 milliárd dollár lesz, és ennek az összegnek felét a Szovjetunió fogja kapni. A jóvátételt három formában hajtják be Németországtól: 1. egyszeri elszállítások a nemzeti vagyonból, 2. évenkénti áruszállítások a folyó termelésből, 3. a német munka felhasználása.)

Megállapodás jön létre, hogy „a béke és biztonság megvédésére” általános nemzetközi szervezetet hoznak létre, és hogy 1945. április 25-én összehívják az *Egyesült Nemzetek* értekezletét.

Az V. fejezet „Nyilatkozat a felszabadult Európáról”. Ez leszögezi:

„A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége népbiztosai tanácsának elnöke, az Egyesült Királyság miniszterelnöke és az Amerikai Egyesült Államok elnöke megbeszélést folytattak saját országaik népei és a felszabadult Európa népei közös érdekeivel kapcsolatban. Kijelentik: megegyeznek abban, hogy a felszabadult Európa politikai bizonytalanságának átmeneti időszaka folyamán egybehangolják a három kormány által elfogadott irányvonalat, abból a célból, hogy megsegítsék a náci Németország uralma alól felszabadult népeket, valamint az európai tengely régi csatlósainak népeit, hogy demokratikus eszközökkel oldhassák meg sürgető politikai és gazdasági nehézségeiket.

A rend helyreállítását Európában és a nemzeti gazdasági élet felépítését olyan eszközökkel kell véghez vinni, amelyek lehetővé teszik a felszabadult népeknek, hogy felszámolják a nácizmus és a fasizmus utolsó maradványait, és saját akaratuk szerint demokratikus intézményeket létesítsenek...

... Azon körülmények elősegítése céljából, amelyek között a felszabadult népek ezeket a jogokat gyakorolhatják, a három kormány együttesen segítséget fog nyújtani Európa felszabadult ál-

lamai vagy a tengerszéli régi csatlósai népeinek, ahányszor csak ez a helyzetre való tekintettel szükségessé válik."

A Lengyelországról szóló VI. fejezet fontosabb pontjai:

1. A három nagyhatalom közös óhaja, hogy „erős, szabad, független és demokratikus Lengyelország épüljön fel”.

2. Molotov, Harriman és Kerr részvételével bizottság alakul, melynek feladata, hogy tanácskozzék a lengyel demokratikus vezetőkkel a nemzeti egység ideiglenes kormányának megteremtéséről.

3. A három kormányfő úgy véli, hogy Lengyelország keleti határának a Curzon-vonalat kell követnie, néhány kitéréssel Lengyelország javára, egyes helyeken 5—8 kilométer mélységben. Megállapítják, hogy Lengyelország területének jelentékeny mértékben gyarapodnia kell észak és nyugat felé.

A VII. fejezet tartalmazza az új jugoszláv kormány létrehozásáról, a nemzeti felszabadító mozgalom antifasiszta tanácsának kibővítéséről szóló javaslatokat.

A VIII. fejezet leszögezi, hogy „a Konferencia egyhangúan felismerte egy olyan szervezet létrehozásának szükségességét, amely a három külügyminiszter számára lehetővé teszi, hogy rendszeresen tanácskozhassanak egymással. A külügyminiszterek a jövőben tehát mindenkor össze fognak ülni, amikor ez csak szükséges lesz, előreláthatóan minden három vagy négy hónapban. Ezekre a megbeszélésekre egymás után kerül sor a három fővárosban, legelőször Londonban az Egyesült Nemzeteknek a világ megszervezésével kapcsolatos konferenciája után.”

Az utolsó, a IX. fejezet: „Egység a békében, mint a múlt háborúban.” Ennek szövege:

„A Krím-félszigeten tartott jelen Konferencia megerősítette azon közös elhatározásunkat, hogy az eljövendő békében fenntartjuk és megerősítjük a célok és az akció azon egységét, amely lehetségessé és bizonyossá tette az egyesült nemzetek győzelmet ebben a háborúban. Úgy véljük, hogy ez szent kötelezettség, amelyet kormányaink népeinkért és az egész világért vállaltak.

Csak az országaink és valamennyi békeszerető nemzet közötti együttműködésnek és egyetértésnek folytatásával és kiszélesítésével valósíthatjuk meg az emberiség legmagasabb törekvését: a biztos és tartós békét, amely — az Atlanti Karta kifejezése szerint — valamennyi ország valamennyi lakója számára biztosítja

azt a lehetőséget, hogy félelemtől és szűkölködéstől mentesen élhessen.

A győzelem ebben a háborúban és a tervbe vett nemzetközi szervezet létrehozása az egész történelem során a legkedvezőbb alkalom arra, hogy az elkövetkező évekre megteremtsük egy ilyen béke alapvető feltételeit.

W. S. Churchill

F. D. Rooseveltt

J. Sztálin.”

Meg kell említeni, hogy a három hatalom a krími értekezleten megegyezett a távol-keleti kérdésekben is. Eszerint a Szovjetunió Németország kapitulációja és az európai háború befejezése után két-három hónappal háborúba lép Japán ellen. Helyreállítják Oroszországnak azokat a jogait, amelyeket Japán 1904. évi támadása megsértett.

Rooseveltt a konferencia befejezése után 1945. február 13-án a következő „személyes és bizalmas” üzenetet küldi Sztálinnak:

„A Szovjetunió vendégszerető partjait elhagyva, szeretném még egyszer megmondani Önnek, milyen mély hálát érzek azért a sok kedvességért, amelyet irányomban tanúsított, amikor a Krímben az Ön vendége voltam. Az Ön, a Miniszterelnök és köztem lefolyt tanácskozás eredményeitől egészen fellelkesülve utazom el. A világ népei meggyőződésem szerint e tanácskozás eredményeit nemcsak helyeselni fogják, hanem egyszersmind hatékony biztosítékát látják majd bennük annak, hogy a három nagyhatalom a béke idején ugyanolyan jól tud majd együttműködni, mint a háborúban.”

Churchill február 18-án írja Sztálinnak:

„Öfelsége kormánya nevében forró köszönetet mondok Önnek azért a vendégszeretetért és baráti fogadtatásért, amelyben a brit delegációt a krími értekezleten részesítették. Mély benyomást tett ránk az a mesteri szervezés és improvizálás, amelynek eredményeképpen az értekezlet olyan kellemes és megnyerő légkörben zajlott le, s mi valamennyien a legkellemesebb emlékekkel távoztunk.

Ehhez még hozzá kell fűznöm személyes hálám és elismerésem kifejezését. Egyetlen előző találkozás sem mutatta meg ennyire világosan, milyen nagy eredményeket lehet elérni, ha a három kormányfő azzal a szilárd eltökéltséggel találkozik egymással, hogy bátran szembenéznek a nehézségekkel és leküzdik azo-

kat. Ön maga mondta, hogy az együttműködés nehezebb lenne, ha nem léteznének a közös ellenség elleni harc bennünket egyesítő kötelékei. Engem az a szilárd eltökéltség hat át — éppúgy, mint meggyőződésem szerint az Elnököt és Önt is —, hogy a győzelem után ne engedjük meg a barátság és az együttműködés oly erőssé vált kötelékeinek lazulását. Imádkozom az Ön hosszú életéért, hogy sokáig irányíthassa hazájának, annak az országnak sorsát, amely az Ön vezetésével megmutatta egész nagyságát, s legjobb kívánságaimat és őszinte köszönetemet küldöm Önnek.”

Az angol alsóházat Churchill február 27-én tájékoztatja a jaltai konferenciáról. Mindenekelőtt a következő határozati javaslatot nyújtja be:

„A Ház egyetért a három nagyhatalomnak a krími tanácskozás után kiadott nyilatkozatával, és különösen örömmel vesz tudomást arról az elhatározásról, hogy a három hatalom fenntartja az akcióközösséget nemcsak a közös ellenség leverésében, hanem azután is, a béke idején éppúgy, mint a háborúban.”

A konferencia lefolyásáról szólva szükségesnek tartja kijelenteni, hogy „a krími értekezlet idején sokkal szorosabb volt a szövetségesek közötti egység, mint bármikor. Németország jól tenné, ha ráeszmélne, hogy hiába remél széthullást a szövetségesek soraiban, és hogy teljes vereségét semmi nem odázhatja el... A szövetségesek elhatározták, hogy Németországot teljesen lefegyverzik, a németországi nemzeti szocializmust és militarizmust szétrombolják, a háborús bűnösökre pedig rövid úton kiszabják az őket megillető büntetést... Egy napon majd Németország is helyet találhat a nemzetek közösségében, de csakis akkor, miután a fasizmusnak és militarizmusnak még az utolsó foszlánya is teljesen és végleg kipusztult.”

Churchill külön foglalkozik a Lengyelország jövődő határaival kapcsolatban a konferencián hozott döntéssel:

„Én azért foglaltam állást amellet, hogy a *Curzon-vonal legyen Lengyelország keleti határa, mert ez a lehető legméltányosabb határvonal a két ország között.* Lengyelország területi kárpótlásként megkapja Danzigot, valamint Kelet-Poroszország nagyobbik részét Königsbergtől nyugatra és délre, továbbá egy hosszú tengerparti részt a Keleti-tenger mentén. Megkapja nyugaton Felső-Szilézia fontos iparvidékét, ezenfelül olyan más területrészeket, amelyeket a békeértekezlet döntései alapján elcsatolunk Németországtól.”

Végül a szovjet vezetők magatartásáról, a szovjet külpolitikáról a következőket mondja:

„A krími értekezletről és minden más tárgyalásról azzal a benyomással tértem haza, hogy Sztálin és a szovjet vezetők barátságban akarnak élni a nyugati demokráciákkal. Meg vagyok győződve arról, hogy állják adott szavukat. *Nem ismerek olyan kormányt, mely szigorúbban és pontosabban eleget tenne kötelezettségeinek, mint a szovjet kormány.*”

Az angol—amerikai—szovjet antifasiszta koalíció 1945 februárjában erősebb és szilárdabb, mint valaha. A vezérkarok teljesen összehangolják terveiket, kölcsönösen pontosan teljesítik vállalt kötelezettségeiket, minden erőt koncentrálnak a hitleri Harmadik Birodalom szétzúzására.

Jellemző példa: 1945. február 7-én, a jaltai tanácskozáson Roosevelt a következő „szigorúan bizalmas” memorandumot adja át Sztálinnak:

„A jelenleg délkelet-olaszországi támaszpontokon állomásozó amerikai légierők potenciális ereje nem érvényesülhet teljesen, mert túl nagy a távolság a használható támaszpontoktól az ellenséges területen levő célpontokig, és mert az Alpok felett és az Adriai-tenger részén gyakran rosszak az időjárási viszonyok. Az erős vadászgép-fedezet biztosítása szempontjából — ami az ellenség hátszágának mélyében végrehajtott légitámadásoknál ez idő szerint elengedhetetlen, s amire a német vadászgép-kötelékek erejének lökhajtásos repülőgépek bevetése révén nemrégiben történt újjáéledése folytán még nagyobb szükség lehet — különösen nagy jelentősége lenne annak, ha vadászgépeink Budapest térségét üzemanyag-felvevő helynek vagy támaszpontnak használhatnák. Ha emellett a nehézbombázóknak is lenne Budapest térségében üzemanyag-felvevő helyük, ez jelentősen megnövelné hatósugarukat és azoknak a repülőbombáknak együttes súlyát, amelyeket az Egyesült Államok légierői az Alpoktól északra levő célpontokra ledobnak.

Ezért kérem, járuljon hozzá, hogy Budapest térségében biztosítsák az Egyesült Államok légierői számára két repülőtér használatát. Ha Ön egyetért ezzel, vezérkaraink haladéktalanul megkezdhetik az erre vonatkozó tervezet kidolgozását.”

A szovjet kormány kedvező választ ad Rooseveltnek a memorandum előterjesztett kérésére.

1945. február 23-án a megalakulásának 27. évfordulóját ünneplő

Vörös Hadsereg büszkén tekinthet vissza 40 napos téli hadjáratának, az 1945 január—februári offenzívának hatalmas eredményeire:

1200 kilométeres arcvonalon megtörte a Wehrmacht védelmét — a Kárpátoktól a Balti-tengerig.

A front mélységében az előretörés minden várakozást meghaladott: Kelet-Poroszországtól a Visztula alsó folyásáig 270 kilométert, a Varsótól délre alkotott hídfőállástól az Odera alsó folyásáig 570 kilométert, a sandomierzi hídfőállástól Német-Szilézia belsejéig 180 kilométert nyomultak előre a szovjet csapatok.

300 városból üzték ki a hitleristákat,

2400 vasútállomás és több mint 15 000 kilométer hosszú vasútvonal került a Vörös Hadsereg ellenőrzése alá, a Vörös Hadsereg téli sikereinek nagy része volt abban, hogy kudarcba fulladt a Wehrmacht főparancsnokságának az Ardenne-ben indított nagyarányú téli offenzívája.

A Vörös Hadsereg 40 nap alatt teljesen felszabadította Lengyelországot és Csehszlovákia területének jelentékeny részét, elfoglalta Budapestet, és a háborúból való kilépésre kényszerítette Németország utolsó európai szövetségesét, Magyarországot, elfoglalta Kelet-Poroszország és Német-Szilézia nagy részét, utat tört magának Brandenburgba és Pomerániába s Berlin felé közeledik — szögezi le Sztálin, a Vörös Hadsereg főparancsnoka 1945. február 23-i napiparancsában.

Mindkét nyugati kormányfő meleg hangú üdvözlő táviratban fejezi ki elragadtatását és csodálatát a Vörös Hadsereg jubileumán.

Roosevelt távirata:

„Most, amikor küszöbön áll a náci elnyomók fölötti közös győzelmünk, ezt szem előtt tartva legőszintébb üdvözlétemet küldöm Önnek mint főparancsnoknak a Vörös Hadsereg fennállásának huszonhetedik évfordulója alkalmából. Jaltában hozott fontos határozataink meggyorsítják a győzelmet és a tartós béke szilárd alapjainak lerakását. A Vörös Hadsereg szakadatlan nagy győzelmei, az Egyesült Nemzetek fegyveres erőinek délen és nyugaton kifejtett nagyarányú erőfeszítéseivel együtt, biztosítják közös célunk gyors elérését — a kölcsönös megértésen és együttműködésen alapuló világbékét.”

Sztálin válasza Rooseveltnek:

„Kérem, Elnök úr, fogadja köszönetemet a Vörös Hadsereg

fennállásának 27. évfordulója alkalmából küldött baráti üdvözléért.

Biztos vagyok benne, hogy az országaink közti együttműködésnek a krími értekezlet határozataiban kifejezésre jutott további erősödése rövid időn belül közös ellenségünk teljes szétzúzását és a szabadságszerető népek együttműködésének elvén alapuló tartós béke megteremtését fogja eredményezni.”

Churchill távirata:

„A Vörös Hadsereg olyan diadallal ünnepli meg fennállásának huszonhetedik évfordulóját, amely határtalan elragadtatást keltett szövetségeseiben, s amely eldöntötte a német militarizmus sorsát. A jövő nemzedékek ugyanúgy fenntartás nélkül el fogják ismerni kötelességüket a Vörös Hadsereggel szemben, mint mi, akik megértük, hogy tanúi lehettünk e nagyszerű győzelmeknek. Kérem Önt, a nagy hadsereg vezetőjét, hogy ma, a végső győzelem küszöbén, üdvözlje nevemben ezt a hadsereget.”

Sztálin válasza:

„Kérem, fogadja köszönetemet azért, hogy olyan nagyra értékeli a Vörös Hadsereg hozzájárulását a német fegyveres erők szétzúzásához. Üdvözlétét örömmel tolmácsolom a Vörös Hadseregnek, fennállása huszonhetedik évfordulóján.”

1945. február 12-én, azon a napon, amikor Budán már csak a Gellérthegy és a Várban folyik a szétszórt német egységek megsemmisítése, *Brinkman* ezredes, a moszkvai angol katonai misszió vezetője fontos *információt* közöl a szovjet hadsereg vezérkari főnökségével. Biztos értesülése szerint a közeljövőben a németek két nagy ellentámadást készítenek elő: Pomerániában — Thorn ellen, illetve Bécs és Moravska-Ostrava között — Lodz ellen. Ez utóbbiban a 6. SS hadsereg is részt vesz. Ugyanilyen tartalmú információt juttat el február 20-án Marshall amerikai tábornok Antonov tábornokhoz, a szovjet vezérkar főnökéhez.

A szovjet felderítők jelentései 1945 február végén nem vágnak egybe az angol—amerikai információkkal: Pomerániában, továbbá Ausztriában és Moravska-Ostrava térségében semmi jel nem mutat arra, hogy ott német ellentámadás készül, ellenben *nagyarányú csapatösszevonásokat észlelnek a Balaton térségében*. Tolbuhin marsall az angolszász kémiszolgálat téves adatai miatt megkésve teszi meg a Dunántúlon a szükséges védelmi intézkedéseket.

1945. március 6-án hajnalban a Velencei-tó és a Balaton között,

aránylag keskeny szakaszon a 6. SS páncélos hadsereg 1600 harc-kocsija és rohamlövege, 1600 ágyú támogatásával megtámadja a szovjet csapatok állásait azzal a célkitűzéssel, hogy kijusson a Dunához. Ezzel egy időben a Balaton és a Dráva között a 2. német páncélos hadsereg Nagybjom és Kaposvár irányában támad, míg Weichs tábornok „F” hadserege, mely 8 gyalogos hadosztály erős-ségű, Pécsét akarja elfoglalni.

Budapesten a munkásság hősiei erőfeszítéssel, éhezve és fázva dolgozik, hogy minél előbb meginduljon az élet, hogy legyen víz, villany, gáz, hogy megakadályozzák a fenyegető járvány ki-törését; március első napjaiban szerte az országban egyre-másra alakulnak a földigénylő bizottságok, hogy előkészítsék a földreformot, a falvakból egyre-másra érkeznek az élelmiszerszállítmányok, hogy megmentsek a főváros lakosságát az éhhaláltól, a Tiszántú-lon, a Duna—Tisza közén és a Dunántúl egy részén boldogan él-vezi a magyar nép a szabadságot, tervezi szebb jövőjét — és eköz-ben tíz napig tombol a védelmi csata Siklósnál, Harkánynál, Nagybjomnál, Székesfehérvárnál. A III. Ukrán Front, valamint az 1. bolgár hadsereg egységei, továbbá a magyar Petőfi-brigád harcosai helytállnak; az ellenség nem tud áttörni a védelmi vona-lon.

1945. március 15-én, azon a napon, amikor a Magyar Kommu-nista Párt javaslatára a pártközi értekezlet elfogadja a földreform-ról szóló kormányrendelet tervezetét, végleg kifulladás a német csa-patok támadása.

A harctéri helyzet a Távol-Keleten — Angol-amerikai-francia offenzíva a nyugati fronton — A Vörös Hadsereg márciusi ellentámadása a Duna-medencében — Magyarország felszabadítása — Roosevelttal — A Vörös Hadsereg döntő offenzívája Berlin felé — Az utolsó tanácskozás a Führerbunkerben — Német diplomáciai manőverek német-angolszász különbéke létrehozására — Amerikai és szovjet csapatok találkozási pontja az Elbánál — Berlin ostroma — Hitler és Eva Braun házassága és öngyilkossága — Göbbels és Bormann ajánlata a szovjet parancsnokságnak — Dönitz utolsó kísérlete — A feltétel nélküli kapituláció aláírása Reimsben és Berlinben — 1945. máj. 9: az Európai Győzelem Napja — 1945. aug. 14: a Győzelem Napja

1945 első hónapjaiban egyre aggasztóbb hírek érkeznek a vezéri főhadiszállásra a távol-keleti szövetséges, Japán harctéri helyzetéről: Burmától a Fülöp-szigetekig mindenütt vereség éri a mikádó szárazföldi, tengeri és légi erőit.

Burmában már 1944 decemberében megindult a szövetségesek döntő támadása: a front északi szakaszán a légi úton Kínából Burmába szállított és ott felszerelt kínai hadtest, középen Slim tábornok 14. angol hadserege, délen három indiai hadosztály támadja a japán állásokat.

Az előrenyomuló szövetséges csapatoknak rendkívül súlyos nehézségekkel kell megküzdeniük, utánpótlásukat csakis légi úton lehet ellátni. A hadjárat tetőpontján — írja Marshall tábornok jelentésében — a csapatszállító repülőrajok három hónapon keresztül átlagosan havonta 230 órát repültek, holott az átlagos havi repülési idő 120 óra.

Amikor 1945. január 28-án átgördülnek az első, hadianyagot szállító teherautók a burmai—kínai határon, tehát helyreáll a szárazföldi összeköttetés Kínával, nemcsak a burmai hadjárat sorsa dől el, de gyökeresen megváltozik a Kínában állomásozó, megszálló japán hadsereg helyzete is. A kínai felszabadító hadsereg utánpótlási gondjai nagymértékben csökkennek, a japánok egyre inkább védekezésre szorulnak.

1945. március 28-án brit—indiai haderők elfoglalják *Mandalay-t*, május 3-án a brit csapatok bevonulnak *Rangoonba*.

A Fülöp-szigeteken, Leyte szigetén 1944 végén már hét amerikai hadosztály van parton, öt használható repülőtér van az amerikai légierő birtokában, a japánok kénytelenek visszavonulni.

Egy ismeretlen japán katona levelében, mely az előnyomuló amerikai csapatok kezére került, a következőket írja:

„Ki vagyok merülve. Nincs ennivalónk. Az ellenség 500 méternyire van tőlünk. Anyám, kedves feleségem és fiam, ezt a levelet halvány mécses világánál írom. Végünk közeledik. Mi lesz Japán jövője, ha ez a sziget az ellenség kezébe kerül? Repülőgépeink nem jöttek meg. Yamasita tábornok nem jött meg. Japán száz és száz sápadt katonája a dicsőséges véget várja és más semmit. Itt megismétlődött az, ami a Salamon-szigeteken, New Georginánál és a többi szigeten történt. Mennyire van felkészülve Japán népe a döntő csata megvívására, elszántan arra, hogy győzni fog?”

1945. január 9-én a 6. amerikai hadsereg Luzon szigetén, a Lin-gayani-öbölben sikeres partraszállást hajt végre; az első napon a 15 mérföld hosszú és 6000 yard mély hídfőben 68 000 katona van.

Február 17-én az amerikai csapatok felszabadítják *Bataant*. Corregidor erődjét a hozzá vezető alagutakkal együtt a fanatikusan védekező japánok magukra robbantják.

Március 10-én a Fülöp-szigetek második legnagyobb szigetén, *Mindanaóban* is partra szállnak az amerikaiak. Ezen a napon 300 B 29-es szuper-légierőd bombázza Tokiót, a japán főváros ipartelepeinek 25 százaléka elpusztul. A japán császár totális mozgósítást rendel el: a férfiak 12—60-ig, a nők 12—40-ig kötelesek fegyveres szolgálatot teljesíteni.

Luzon és a Manilai-öböl elvesztése igen súlyos csapás Japánra; az amerikaiak most már a belső japán védelmi vonal és Holland-India, valamint a Szingapur és az Indiai-óceán felé vezető útvonalakat háborítatlanul ellenőrzésük alatt tartják; megszakad Japánnak a külső védelmi vonallal, a délnyugati szigetek csoportjával való összeköttetése; a Holland-Indiában, Brit-Malajában, Burmában, Thaiföldön és Indokínában levő japán csapatok most már nagyjában el vannak szigetelve.

A Csendes-óceán középső részén 1945 elején változatlan erővel tart a szigetek csatája: február 19-én az amerikaiak partra száll-

nak a rendkívül komoly mértékben megerősített *Ivo Dzsima szigetén*.

Egy amerikai haditudósító a következőket írja az itteni harcokról: „A szigeten az első nagyobb hídfőállást a 24. tengerészezred 2. zászlóalja alakította ki nehéz harcok árán. A katonák az egy négyzelemezterületű hídfőállást, amely az úgynevezett Kék-part mellett terült el, mindig mint a »vadon«-t emlegették. A sziget talaja vulkanikus volt, és a sziget közepén egy alacsonyabb vulkán működött, a Szuribacsi-hegy. A hídfőállás földjében mély szakadékok húzódtak, és a földből forró vulkanikus gőzök törtek elő. Az amerikaiak a hídfőállást lassan bővítették, de egy-egy nap harcai árán legfeljebb 100—200 méterrel tudtak előbbre jutni, miközben nehéz harcokkal vetették ki a vadul védekező japánokat a betonból épített erődítményeikből.

Keserves dolog volt a japánokkal végezni. Mikor egy-egy beton-erődítményüket az amerikai katonák lángszórókkal kifüstölték, a bunker belsejében még mindig maradt egy-egy súlyosan sebesült japán, aki még ekkor sem akarta megadni magát. Az egyik tengerész-katona, ilyen kifüstölt cementbunkerbe behatolva, géppisztolyával 21 lövést adott le a gépfegyverével még mindig lövöldöző japánra. Végül is az amerikai tengerészkatona géppisztolyában nem maradt több töltény és a megdühödött japánt rohamkésével ölte meg.”

A harcok súlyosságát mutatja, hogy Ivo szigetén a 2. amerikai tengerész hadosztály a harcok első két napján 3650 embert veszít, bár ezeknek legnagyobb része sebesült. Ez a szám tíz órával később 5372-re emelkedik, vagyis a harc minden percében három ember esik el vagy sebesül meg.

Ivón a harcok 26 napon át folynak, és csak *március 16-án* tudják az amerikaiak *teljesen meghódítani* a szigetet.

Április 1-én a 10. amerikai hadsereg partra száll *Okinaván*. E sziget jelentőségéről a New York Times tudósítója egy héttel a partraszállás után a következőket írja:

„Okinava szigetének elfoglalása nagy előnyökkel kecsegteti az amerikai hadvezetőséget. Ha a sziget birtokunkba kerül, meg tudjuk akadályozni, hogy az anyaországból utánpótlást szállító hajók juthassanak el a japánok által meghódított nagy dél-ázsiai szigetekre. De még nagyobb jelentősége van annak, hogy Okinava szigetének tágas repülőtereiről felszállva, amerikai nehéz bombavetők akár több százas kötelékekben minden nehézség nélkül támadásokat indíthatnak a japán anyaország szigetei ellen. Okinava

további nagy előnye, hogy amerikai hajók minden nehézség nélkül megközelíthetik Kína és Korea partjait.”

Páratlan hevességgel folynak hetekig a harcok, és a sziget csak 1945. június 21-én kerül amerikai kézre.

Japán végleges bukását semmi nem tartóztathatja fel.

Még javában dől Magyarországon a balatoni védelmi csata, amikor március 7-én hajnalban *amerikai csapatok elfoglalják Köln városát*. „Az éjszaka folyamán fényszórók világánál folyt a harc a városban” — jelentik a szövetségesek nyugat-európai főhadiszállásáról.

Kölnben nagyobb a pusztulás, mint Sztálingrádban volt. A város beépített negyedeire 50 000 bomba zúdult, és házainak 80 százaléka teljesen lakhatatlan. A Hohenzollern-híd a folyóba zuhant, a híres székesegyház megrongálódott, sérülései azonban nem súlyosak.

Churchill március 21-én a következő üzenetben tájékoztatja Sztálint a nyugati front eseményeiről:

„Az a támadás, amelyet a britek és a kanadaiak február 8-án indítottak, mintegy 16 000 emberünkbe került. Reméltük, hogy az amerikai 9. és 1. hadsereg jobbszárnyunkon február 10-e körül támadást indít, de az árvíz miatt, amelyet az ellenség a gátak átvágásával idézett elő, mindkét amerikai hadsereg számára fizikailag lehetetlenné vált az előrenyomulás mindaddig, amíg a vízállás nem csökkent. Ez arra kényszerítette hadseregeinket, hogy északon — igen nehéz és mocsaras terepen — további tizenöt napon át folytassák támadásukat, mielőtt még az Egyesült Államok csapatai komolyabb támadást tudtak indítani. Mi teljesen egyetértünk azzal, hogy az ő támadásuk időpontjának eltolódása indokolt volt, de ez a körülmény a Rajnától nyugatra megmaradt válogott német katonai alakulatok zömét ránk zúdította. Amikor március első napjaiban az amerikai 9., 1. és 3. hadsereg akcióba lépett, a többi frontszakaszon az ellenség sebezhetősége, Eisenhower szávaival élve, erősen megnövekedett. De ez a három amerikai hadsereg olyan eredményeket ért el, amelyek messze felülmúlták várakozásainkat, s most ragyogó és merész hadműveletekkel a Rajnától nyugatra teljesen megtörték az ellenség védelmét, úgy, hogy a folyót mi végül is lényegesen északabbra értük el. A harc tér most már elő van készítve a támadás következő szakaszára, s én Montgomery főhadiszállására utazom, hogy ennek szemtanúja lehessen. Montgomery parancsnoksága alatt lesz a kanadai had-

sereg, a brit 2. hadsereg és az amerikai 9. hadsereg, s remélem, hogy hamarosan jó újságoka⁺ közölhetek Önnel. Örömmel figyelem az Önök támadását az egyre kisebbedő kelet-poroszországi német zsák ellen. Véleményem szerint, ha majd Németország egész északi részét elfoglaljuk, s az orosz seregek egyesülnek a mieinkkel, Hitler meg fogja kísérelni, hogy életre-halálra tovább folytassa a háborút Dél-Németországban és Ausztriában, lehetőleg fenntartva az összeköttetést az Alpokon keresztül észak-olaszországi hadseregével. A budapesti, most pedig a Balaton melletti könnyörtelen és szívós ütközet, más előkészületekkel együtt, alátámasztja ezt a feltevést. Addig is döntő hadműveleteket várunk nyugaton és északon, s kétségtelenül Önök is mihamarabb megkezdik az előnyomulást keleten.”

Churchill levelének időpontjában már öt nap óta folyik — teljes átütő sikerrel — a Vörös Hadsereg nyugat-magyarországi offenzívája.

Március 24-én 100 kilométer széles arcvonalon 70 kilométer mélységben áttörik a makacsul védekező németek állását, március 27-én Kisbér, Celldömölk, Tapolca — március 29-én Szombathely, Kaposvár, Kőszeg — március 31-én Vasvár, Körmend, Szentgottárd — április 4-én pedig az ország utolsó területrésze is felszabadul a németek és nyilas csatlósaiak rémuralma alól.

Ugyanezen a napon a Vörös Hadsereg egységei bevonulnak Bratislavába, április 13-án pedig, hat napos utcai harc után felszabadítják Bécsét.

1945. április 13-án az amerikai hivatalos veszteséglista a következőképpen kezdődik:

„A hadsereg és a haditengerészet tagjai közül a tegnapi napon hősi halált halt:

Washington, április 13. *Roosevelt*, Franklin D., főparancsnok. Felesége Mrs. Anna Elcanor Roosevelt, Fehér Ház.”

Szerte a világon nagy megrendülés fogadja ezt a hírt. őszinte mély gyászba borul a haladó emberiség.

A szovjet kormány részvéttáviratából idézünk:

„Az amerikai nép és az egyesült nemzetek Franklin Roosevelt személyében olyan embert vesztek el, aki világviszonylatban is igen nagy politikus, s a háború utáni béke és biztonság szervezetének szószólója volt. A Szovjetunió kormánya őszinte együttérzését fejezi ki az amerikai népnek a súlyos veszteséggel kapcsolatban, s ugyanakkor meg van győződve arról, hogy a közös

ellenség ellen viselt háború fő terhét magukra vállalt nagyhatalmak közötti együttműködés politikája a jövőben is erősödni fog.”

Thomas Mann „Doktor Faustus keletkezése” című könyvében Roosevelt haláláról a következőket írja:

„Április 12-e volt — kertünkbe belépve felemeltem a földről az újságot, amelyet az újságkihordó oda szokott bedobni. Egy szempillantást vettem a vastagbetűs főcímre, nem tudtam, mit tegyek, majd némán átnyújtottam a lapot feleségemnek. Meghalt Roosevelt. Felkavarva álltunk ott, az volt az érzésünk, hogy egy egész világ áll most körülöttünk visszafojtott lélegzettel. Csengett a telefon. Nem vállaltam a rögtönzött rádiónyilatkozatot, melyet kértek. Táviratot fogalmaztunk az elhunyt özvegyének, s egész este megrendülten hallgattuk a rádióban az egész világból érkező hódolat- és részvétnyilvánításokat. A következő napokon semmi másról nem lehetett hallani és olvasni, csak róla, halálának részleteiről, a Hyde Park-i temetési ünnepségekről. A megrendülés, a végzetes veszteség tudata kiterjedt az egész földre. Mindnyájunk fülében csengtek a tiszteletre méltó Eleanor Roosevelt szavai: „Jobban szomorkodom népünkért és az emberiségért, mint magunkért.” — Ennek ellenére mégis bizonyos, hogy országszerte sok elégedettség és megkönnyebbülés vegyült a gyászba, alig-alig leplezetten a hivatalos megnyilvánulások mögött. Most is pompásan ki lehetett hallani azt a bizonyos megkönnyebbült sóhajt, amelyet nem lehet meg nem hallani, valahányszor egy olyan nagy ember hal meg, aki nemzetét átlagszínvonala fölé emelte — az ilyesmi ugyanis meglehetősen fárasztó egy nemzet részére. Ez most is túlon túl szembeötlő volt. Mondták, hogy olyanok is akadnak, akik pezsgőt bontattak, mikor meghallották halálának hírére... Unos-untig bizonygatták, hogy minden a régiiben marad. A szövetségesek San Franciscó-i értekezlete megnyitásának időpontját — amelyen az elhunynak is jelen kellett volna lennie — változatlanul hagyták. A háború folyt tovább. Az utód kongresszusi beszédében szilárdan kiktartott a feltétel nélküli megadás s az azt követő tartós béke és rendezés elve mellett. Katonai téren semmiféle változást nem terveztek. Annál több lesz, minden valószínűség szerint, a polgári életben. „Egy korszak ér véget. Ez már nem az az Amerika lesz ezentúl, amelyikbe mi kijöttünk.”

Hitler sok minden egyéb mellett, *szilárdan hitt a csillagjóslásban*. Szenvedélyének kielégítésére Himmler külön „kutató-intézetet” szervezett. A csillagjósok már régebben jósolták Hitlernek, hogy *április második felében, szörnyű vereségek után győzni fog. Roosevel halálának híre április 12-én éjjel körül érkezik meg*

Berlinbe. Göbbels szinte extázisban hívja fel *Hitlert telefonon* és a következőket mondja: „Vezérem, gratulálok önnek. Roosevelt halott. A sors leterítette az ön legnagyobb ellenségét. Isten nem hagyott el bennünket. Csoda történt, hasonló Erzsébet királynőnek a hétéves háborúban bekövetkezett halálához. Meg van írva a csillagokban — folytatja Göbbels —, hogy április második fele fordulópont lesz számunkra. *Ma péntek van, április 13-a. Ez a fordulópont.*”

Hitlert rendkívül felvillanyozza Roosevelt halálhíre, és Göbbelsszel együtt egész nap, április 13-án várják, hogy a frontokon bekövetkezzék a várt csodálatos fordulat.

De amikor eltelik ez a nap is — csodálatos fordulat nélkül, és a frontokról változatlanul érkeznek a rossz hírek arról, hogy ezen a napon is jelentősen kisebbedett a Wehrmacht és az SS csapatainak birtokában lévő német terület, Göbbels keserűen kifakad: „*A sors megint kegyetlen volt hozzánk és bolondját járatta velünk.*”

Két nap múlva, április 15-ről 16-ra virradó éjszaka az 1. Bje-lorussz és az 1. Ukrán Front csapatai váratlanul általános támadásba mennek át *Berlin térségében*. Mindössze 30 percig tart a tüzérségi előkészítés, de ezt a ágyútűzet 41 ezer löveg zúdítja a német állásokra. A második világháborúnak ez a legnagyobb tüzérségi csapása szinte porrá zúzza a hónapokon át nagy erőfeszítéssel és gonddal kiépített német védelmi állásokat.

Amikor a sötét éjszakában a két szovjet hadseregcsoport rohamra indul, az utat 2000 hatalmas fényszóró világítja meg. Később a fogságba esett német katonák elmondották, hogy a védőket elvakította a fényszórók ragyogása, melyet egymás között „ördögi fénynek” neveztek.

A szovjet hadiipar 1945 április közepére a világ legerősebb, legjobban felszerelt hadseregévé tette a szovjet hadsereget. Csak egy számadat: *a berlini támadásban 6300 harckocsi és 8400 repülőgép vesz részt.*

A szovjet csapatok órák alatt áttörik a német állásokat és törnek előre Berlin felé.

Hitler Berlin védelmének megszervezésével a „sánta ördögöt”, Göbbels birodalmi propagandaminisztert bízta meg. Göbbels bejelenti egyik rádióbeszédében: ha csak egyetlen fehér zászlót lát meg valamelyik berlini utcán, nem fog habozni, hogy az egész utcát, összes lakosaival együtt megsemmisítse. Berlin a „német

Sztálingrád” lesz — hangzik a göbbelsi utasítás. De ezt a szovjet csapatok nem nagyon respektálják, óráról órára közelebb jutnak a Birodalom fővárosához.

Április 16-án adja ki Hitler utolsó napiparancsát: mindenkit, rangra való tekintet nélkül, *agyon kell löni, aki utasítást ad a visszavonulásra*; a szovjet hadsereggel szemben a végsőkéig ki kell tartani.

Az utasítás nem vonatkozik a nyugati hadszíntérre...

A hurok egyre jobban szorul a fasiszta fenevad nyaka körül: négy világtáj felől ellenállhatatlanul törnek a szövetséges csapatok Berlin felé.

Április 20-án Budapesten a felszabadulás után megjelenő első napilap, a *Szabadság* a következő szalagcímekben közli a németországi harctér legfontosabb eseményeit:

„Drezdát keletről és nyugatról támadják a szövetséges és szovjet csapatok.

Csillagos lobogó a nürnbergi stadion felett.

Hivatalos jelentés a Berlin és Drezda felé induló támadásról.”

— *Amerikai katonák oroszul tanulnak, készülnek az oroszokkal való találkozásra* — közli a párizsi rádió.

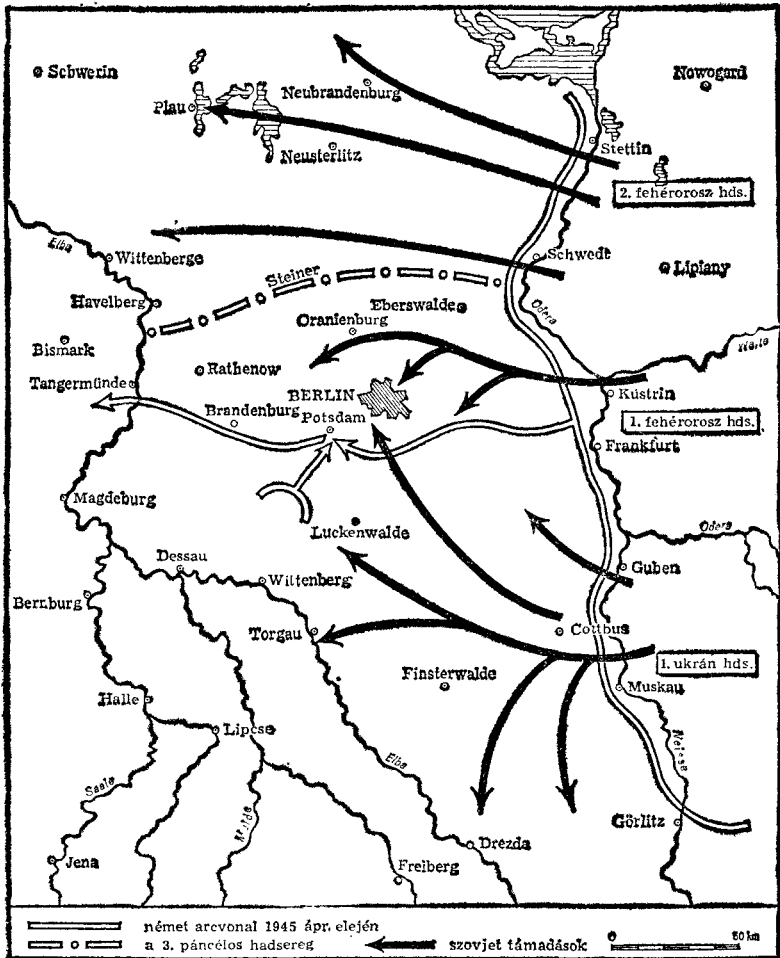
Április 20-án a Reichskanzlei, a birodalmi kancellária négy emelet mélységben épített bunkerjében, a Führerbunkerben ünnepli Hitler 56. születésnapját.

Ezen a napon a délelőtti órákban 1000 angol—amerikai bombázó támadja Berlint, a szovjet csapatok gyors előrenyomulása következtében *Keitel kénytelen kiűrtetni Zossent*, a véderő főparancsnokságának *utolsó főhadiszállását*.

A Führerbunkerben tanácskozás zajlik le, melyen Hitler az *északi térségben* harcoló német csapatok *főparancsnokává Dönitz nagyadmirálist* nevezi ki; a déli főparancsnok kinevezéséről nem születik döntés, mert Hitler habozik: Berlinben maradjon-e, vagy bevegye magát az Alpokba és az „Alpenfestung”-ban, az „alpesi erőd”-ben védekezzék tovább.

Göring dönt: ő nem hajlandó Berlinben harcolni, elmenekül *Dél-Németországba*.

Április 21-én a szovjet hadsereg eléri Berlin külvárosait. *Hitler parancsot ad: haladéktalanul meg kell támadni az oroszokat*, vissza kell vetni őket. De a Wehrmacht már nem képes teljesíteni a kapott parancsot, a Führer hiába várja a híreket győzelmes ellentámadásról.

A berlini csata

Április 22-én a Wilhelmstrassén lévő *kancellári palota bunkerjében újból katonai tanácskozásra* kerül sor; ez az *utolsó*, melyet Hitler vezet. A tanácskozás közben érkezik a hír, hogy a szovjet csapatok szétverték az ellentámadásra felvonuló német egységeket.

Hitler három órán át szinte szünet nélkül *átkozik*, szitkozódik; itthagyták őt Berlinben, nem jön senki segítségül, itt kell meghalnia Berlin romjai között.

Mikor az üvöltözésben kimerül, sírógörcsöt kap, beleroskad karosszékébe és úgy zokog, mint egy kisgyerek; most ébred tudatára annak, hogy minden elveszett.

Mindezt Göbbels fordítja le a propaganda nyelvére, és a berlini rádió 23-án este közli, hogy a Führer megparancsolta: *Berlint a végsőkéig védeni kell, és ő maga Berlinben marad, bármi történjék is...*

Göbbels hazudott már nagyobb is, nem csoda, hogy ebben a nehéz helyzetben bálványozott Führerjét pózba állítja... Göbbels még egyszer lelket önt Hitlerbe: biztos értesülései vannak arról, hogy a közeljövőben nyílt konfliktusra kerül a sor az angolszászok és az oroszok között, és hogy Churchill és Truman felkéri majd a Führert, hogy szövetkezzenek a Szovjetunió ellen.

Ezalatt Keitel és Jodl katonai felmentő terveken dolgoznak; nemlétező hadosztályokkal számolnak, rendelkeznek.

A harc utolsó szakaszához érkezik, most már Hitleréknek csak egyetlen reménykedésük marad: megegyezéssel különbéke az angol—amerikai főparancsnoksággal, hogy feltartóztathassák a szovjet hadsereget.

E taktikának megfelelően a frontokon a *német hadsereg maradványai dühödt elkeseredéssel védekeznek* — elsősorban a szovjet csapatok ellen.

Sztálin 1945. április 7-én Roosevelthez intézett üzenetében joggal állapítja meg: „Nehéz egyetérteni azzal, hogy a nyugati fronton a németek részéről az ellenállás hiánya csakis azzal magyarázható, hogy szétverték őket. A németeknek a keleti fronton 147 hadosztályuk van. Minden károsodás nélkül elvonhatnának a keleti frontról 15—20 hadosztályt, s átdobhatnák a nyugati fronton levő csapataik megsegítésére. A németek azonban ezt nem tették és nem is teszik. Továbbra is dühödten hadakoznak Zemljanićáért, egy jóformán ismeretlen csehszlovákiai vasútállomásért, amely úgy kell nekik, mint halottnak a borogatás, de minden ellenállás

nélkül feladnak Németország szívében olyan fontos városokat, mint Osnabrück, Mannheim és Kassel. Lássa be, hogy a németeknek ez a viselkedése enyhén szólva furcsa és érthetetlen.”

Valóban, mint a második világháború után nyugati katonai szakértők is elismerik, 1945 áprilisában Hitler és az OKW számára csak egyetlen remény marad, éspedig az, hogy az angol—amerikai csapatok előbb érnek Berlinbe, mint az oroszok. Ebben az esetben talán meg lehet egyezni az angol—amerikai főparancsnoksággal, hogy együttes erővel forduljanak a szovjet hadsereg ellen — „a kommunizmus ellen viselendő új keresztes háború” zászlaja alatt.

Hitler és társai reménykedése nem volt teljesen alaptalan. nem lehet azt állítani, hogy légvárakat építettek. Már ekkor, 1945 tavaszán sem volt titok, és a háború befejezése után megjelent emlékiratokból is kitűnik, hogy egyes befolyásos angol—amerikai katonai és politikai körök nem örvendtek túlságosan annak, hogy a szocializmus országának hatalmas serege, a szovjet hadsereg Budapest és Bécs elfoglalása után Berlin kapui előtt áll. Amikor már bizonyos volt a német hadsereg kikerülhetetlen veresége és gyors összeomlása, ezek a szovjetellenes politikusok és tábornokok nem idegenkedtek a német tábornokokkal való összefogás gondolatától.

De 1945 áprilisában ezek az erők gyengék voltak arra, hogy a fasisztaellenes koalícióban összekovácsolódott angol, francia, kanadai és amerikai katonák fegyvereit a vöröscsillagos szovjet katonák ellen fordítsák. *Ezért fulladt kudarcba a náci vezetők minden kísérlete, mely az angolszászokkal kötendő, szovjetellenes különbékére irányult.* Külön említést érdemelnek az 1945 márciusában Bernben folytatott tárgyalások, melyeken német részről Wolff SS tábornok, Himmler bizalmi embere, amerikai részről pedig Allen Welsh Dulles, a stratégiai titkosszolgálat vezetője vett részt.

Roosevelt április 1-i üzenetében megpróbálta megnyugtítani a berni német—amerikai—angol tárgyalások miatt nyugtalan szovjet kormányt.

„Ügy látom” — írta Roosevelt — „hogy az észak-olaszországi német fegyveres erők kapitulációját illetően a németekkel a jövőben esetleg folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatos üzenetváltásunk folyamán e kérdés körül most sajnálatos aggályoskodás

és bizalmatlanság légköre alakult ki, jöllehet valamennyi alap elvet illetően egyetértés van köztünk.

A kapitulációról semmiféle tárgyalás nem folyt, és ha lesznel ilyen tárgyalások, ezek Casertában mindvégig az Önök képviselő jének jelenlétében fognak folyni. Jöllehet a szóban forgó tárgyalások megszervezésére Bernben tett kísérlet eredménytelen nek bizonyult, megbíztuk Alexander tábornagyot, hogy állandóar tájékoztassa Önöket erről az ügyről.

Ismételten ki kell jelentenem, a berni találkozás egyedüli célja az volt, hogy kapcsolatot létesítsünk illetékes német tisztekkel. nem pedig az, hogy bármi néven nevezendő tárgyalásokat folytassunk.

Szó sem lehet a németekkel olyan tárgyalásokról, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy erőiket az olasz frontról bárhová átdobják. Ha lesznek tárgyalások, ezek alapja csakis a feltétel nélküli kapituláció lehet. Ami azt illeti, hogy a szövetségesek Olaszországban jelenleg nem folytatnak támadó hadműveleteket, ez semmiképpen sem annak a következménye, hogy a németekkel való megegyezésben reménykedünk. Az olaszországi támadó hadműveleteknek a legutóbbi időben bekövetkezett tényleges félbeszakadása főleg azzal magyarázható, hogy erről a frontról nemrégiben Franciaországba dobtak át szövetséges csapatokat, brit és kanadai hadosztályokat. Jelenleg előkészületek történnek arra, hogy április 10-e körül az olasz fronton meginduljon a támadás. De — bár sikert remélünk — ennek a hadműveletnek az arányai korlátozottak lesznek, mert Alexandernek jelenleg nem áll rendelkezésére elég erő. Neki 17 harcképes hadosztálya van, vele szemben pedig 24 német hadosztály áll. Minden, erőnktől telhetőt meg szándékozunk tenni annak érdekében, hogy megakadályozzuk a jelenleg Olaszországban levő német csapatok más hadszínterekre irányítását.

Ami a német csapatok Olaszországból történő átdobásának időpontját illeti, szerintem az Ön értesülései tévesek. A mi megbízható értesüléseink szerint ez év január elseje után három német hadosztályt vontak ki Olaszországból, s ezek közül kettőt vittek a keleti frontra. E három hadosztály közül az utolsó átdobása február 25-e körül, vagyis több mint két héttel ezelőtt kezdődött meg, hogy a kapituláció valamilyen lehetősége szóba jött. Ezért egészen világos, hogy a német megbízottak Bernben akkor fordultak hozzánk, amikor az utolsó csapatáthelyezés már megkez-

dődött, s így ez az akció a csapatátdobást semmiképpen sem befolyásolhatta.

Az egész egy, állítólag Himmlerhez közel álló német tiszt kezdeményezésére történt, s természetesen fölöttébb valószínű, hogy egyetlen célja — gyanakvást és bizalmatlanságot kelteni a szövetségesek között. Semmi okunk arra, hogy lehetővé tegyük e cél elérését.”

Április 23-án az 1. Bjelorussz Front Berlintől északra és keletre áttöri az erősen kiépített védelmi övezetet, elfoglalja az Odera mentén fekvő Frankfurtot és Oranienburgot.

Ezzel egy időben az 1. Ukrán Front dél és délkelet felől a Neisse-vonalat zúzza szét.

Magában Berlinben szovjet gárdaegységek az Alexanderplatz felé nyomulnak, a Wilhelmstrasse, a Reichskanzlei a tűzérési harcok első vonalába kerül, a hitleri kormánynegyed védelmét válogatott SS legénység veszi át.

Ezen a napon még egy csapás éri Hitlert: a Dél-Németországban tartózkodó Göring, a „második ember” a Birodalomban, kijelölt utódja, ultimátumszerű *táviratot* intéz hozzá, melyben bejelenti, hogy elérkezettnek látja az időt a tárgyalásokra; ő maga akar Eisenhower tábornokkal megbeszélést folytatni különbeke kötése ügyében. Ha este 10-ig nem kap kielégítő választ a Fűhértől, *átveszi a hatalmat*, a Reich vezetését.

Hitler mérhetetlen dühre gerjed, megfosztja Göringet összes funkcióitól és parancsot ad az Obersalzbergben állomásozó SS egységnek, hogy *azonnal vegyék őrizetbe Göring birodalmi marsallt*. Ez meg is történik, de néhány nap múlva a *Luftwaffe egyik véletlenül* arra vonuló egysége, tudomást szerezvén a történetekről, *kiszabadítja főparancsnokát*.

Hitler még él, még parancsol, papíron még ő a Harmadik Birodalom Fűhre, de alvezérei már az „örökségért” marakodnak.

Göring tervbe vett akciójával szinte egy időben Himmler, a birodalmi SS és rendőrség főparancsnoka, kinek kezéhez milliók vére tapad, szintén akcióba lép, hogy megszerezze a hatalmat: felajánlja a német hadsereg kapitulációját az angolszászoknak.

Április 24-én, hajnali 1 órakor Lübeckben, Észak-Németországban nagy titokban találkozik *Bernadotte gróffal*, a svéd vörös kereszt vezetőjével. Himmler közli: Hitler reménytelenül beteg, talán már meg is halt vagy legalábbis két napon belül meghal. Amíg Hitler életben volt, ő, Himmler nem tehette meg a most

javasolt lépéseket, de mivel Hitler elintézett ember, teljes felhatalmazása van a cselekvésre: kéri, *hosszon létre találkoztó Eisenhower tábornokkal az egész nyugati front kapitulációjának meg tárgyalására.* Ami a keleti frontot illeti, ő, Himmler reméli, hogy egy ideig még folytatják az ellenállást.

Bernadotte gróf a stockholmi angol nagykövettel április 24-én 23 órakor közli Himmler ajánlatát, melyet azután az angol nagykövet haladéktalanul közöl kormányával.

Április 25-én az 58. szovjet gárdahadosztály és a 69. amerikai gyaloghadosztály csapatai Torgaunál, az Elbánál találkoznak.

Richard C. Hottel amerikai haditudósító írja a történelmi jelentőségű találkozóról:

„Az amerikai és az orosz seregek találkoztak egymással. A közvetlen kapcsolatot a két sereg között szerda délután fél kettőkor sikerült első ízben megteremteni az Elba partján, északnyugatra Drezdától. Amerikai részről két fiatal tiszt vezetésével egy kisebb járőr találkozott először a Vörös Hadsereg előőrseivel. Az amerikaiak jeepjeikre ülve indultak felderítő útra, azzal a paranccsal, hogy igyekezzenek kapcsolatot teremteni az orosz csapatokkal. Már napok óta tudtuk, hogy az oroszok közel vannak hozzánk, de nem tudtuk pontosan hol-létüket. Bradley tábornok egy héttel előbb kiadta a parancsot, hogy az 1. hadsereg szüntesse meg a további előrenyomulást. Nem akarta, hogy a két hadsereg felderítés nélkül, véletlenül bukkanjon egymásra, mert félt, hogy esetleg tévedések és tragikus incidensek történnek. Ezért az amerikai hadosztályok megálltak a Fulda-folyó partján és várták, hogy mikor látják feltűnni az első orosz csapatokat a folyón túl lévő dombok tetején. De, úgy látszik, hogy az orosz csapatok parancsnokát hasonló megfontolások vezették és csapatait ezért hasonlóképpen megállította az Elba-folyónál. A két hadsereg között 30—35 kilométernyi széles területsáv volt, ahová sem mi amerikaiak, sem az oroszok nem nyomultak előre. Kedden az amerikai parancsnokság jeep-örjáratokat küldött ki, hogy derítsék fel az előttük elterülő terepet. A jeepek kövезetlen, poros mellékutakon haladtak előre, mindenütt menekülő polgári lakossággal találkoztak. A németeket páni félelem fogta el az oroszok közeledése miatt, ez volt az oka menekülésüknek. A jeep-örjáratok gyakran láttak csoportosan fegyveres német katonákat, anélkül azonban, hogy fegyvereiket egyetlen egyszer is használták volna.

Az amerikai előőr s Kiese városában fedezte fel az oroszokat. Majd néhány órával később a 69. hadosztály egyik hadnagya Torgauban küszv a ment át az Elba-folyón átvezető, a németek által felrobbantott hid roncsain. A másik partról orosz tisztek hasonlóképpen a hid-

roncsok között kúszva közeledtek. Az oroszok csatlakoztak a fiatal amerikai hadnagyhoz és jeepjén jutottak el az amerikai hadosztály parancsnokságára.

Ilyen egyszerűen, minden látványos, külsőség nélkül folyt le a nagy történelmi esemény. Később az amerikai és az orosz hadosztályok parancsnokai is találkoztak egymással, de mégis csak megfelelőbb volt, hogy első ízben a harcoló csapatok tagjai közt történt meg a találkozó.”

Ugyanezen a napon még egy döntő fontosságú esemény történt a berlini fronton: az *1. Bjelorussz és az 1. Ukrán Front egységei Berlintől nyugatra találkoznak* — ezzel bezárul a gyűrű a főváros körül. Berlinben a tempelhofi repülőtér déli részén folyik a harc.

Április 27-én *Himmler megkapja a nyugati szövetségesek választát: feltétel nélküli kapituláció minden fronton.*

Április 28-án jelenti a „Szabadság”:

„A brit légügyi minisztérium péntek este közölte, hogy a szerdai légitámadás során *három telitalálat érte Hitler berchtesgadeni kastélyát.* A főépület egy része elpusztult, és mindkét szárnya súlyosan megrongálódott. A kastély közelében levő SS kaszárnyák szintén súlyosan megrongálódtak.

Ugyanezen a napon, szombaton érkezik meg a hír a berlini Führerbunkerbe, hogy az olasz partizánok *Mussolinit és kormányának 12 tagját,* menekülőben a svájci határ felé, elfogták és kivégezték, Mussolini holttestét közszemlére állították.

Hitler ezen a napon értesül — külföldi rádióállomások hírei alapján — Himmler tárgyalásairól. Göbbelsszel és Bormannal összeül, hogy megbeszélje a teendőket.

Hitler és két tanácsadója a következőkben állapotodnak meg:

Hitler kitalálja az NSDAP-ból, a náci pártból Göringet és Himmlert, *Dönitz lesz a birodalmi elnök és a hadsereg főparancsnoka, Göbbels a birodalmi kancellár, Bormann a náci párt vezetője, Seyss-Inquart a külügyi tárcát kapja majd meg...*

Miközben Hitler és Bormann a Birodalom jövőendő vezetéséről tanácskozik, a *szovjet csapatok döntő rohamra indulnak a berlini városháza ellen.*

Golikov tábornok „A szovjet hadsereg győzelmei a Nagy Honvédő Háborúban” című könyvében a következőképpen írja le a városháza ostromát:

„Az ellenség erős támaszpontja volt a városháza épülete. Az ottrekedt hitleristák veszettül tüzeltek. Az épület elfoglalásának feladatát Bondarenko harckocsi-szakasza oldotta meg. Tüzérségünk orkán-szerű tüzének fedezetével a Bondarenko parancsnoksága alatt álló három szovjet harckocsi a legnagyobb sebességgel a városháza közvetlen közeléig tört előre és mesterséges ködfüggönybe borította a városházát, majd a szovjet harcosok ennek leple alatt behatoltak az épületbe. Magyenov hadnagy szakasza rohant legelől. Kézigránátokkal és géppisztoly-tűzzel támadtak a hitleristákra. Minden egyes szobában, valamennyi emeleten kézitusára került sor. Különösen heves harc fejlődött ki a harmadik emeleten, ahol igen erős volt az ellenállás. De végül is a hős szovjet harcosok elkeseredett harcok árán elfoglalták az épületet.”

Április 29-én a Führerbunker eseménye: Hitler szabályos polgári házasságot köt barátnőjével, Éva Braunnal. Az esketést végző tisztviselő által feltett kérdésre — az akkori törvény szerint — mindketten kijelentik, hogy tiszta árja származásúak...

Ez valóban döntő fontosságú momentum ezekben az órákban, amikor a szovjet gárdaegységek Berlin szívéig, a Potsdamerplatzig törnek előre.

Hitler az esküvő után elkészíti végső rendelkezését, az előző napi tanácskozás eredményét rögzíti le.

A végrendelet dátuma: 1945. április 29, hajnali 4 óra.

Április 30-án délután 13 óra 50 perckor Zimcsenkónak, a Szovjetunió hősének ezrede behatol a Reichstag, a birodalmi gyűlés épületébe.

15 óra 30 perckor Hitler és Éva Braun öngyilkosságot követnek el. Az SS őrség még józan tagjai lemennek a bunker mélyére a két holttestért, mialatt a többiek folytatják vad tivornyájukat, amelyet még a Führer kérlelésére sem voltak hajlandók abbahagyni. Az SS legények táncolnak és énekelnek, miközben négy emelet mélységből Hitler és Éva Braun holttestét néhányan felpipelik a kancellári palota kertjébe, ott 200 liter benzint öntenek rájuk, majd meggyújtják.

Amikor a tűz fellobog, Göbbels és a többi jelenlévő náci köszöntéssel előrelendíti karját.

Közben a Reichstag épületében folyik az elkeseredett harc. Szjanov őrmester, a Szovjetunió hőse így beszéli el a csata lefolyását:

„Amikor a széles lépcsőre értünk, golyózáporban kellett felfelé haladnunk. A németek minden ablakból tüzeltek... Vörös színű raké-

Találkozás az Elbán

Találkozás az Elbán

*A győzelmi zászló a berlini
Reichstagon*

*Varsó egyik tere a németek
bevonulása előtt*

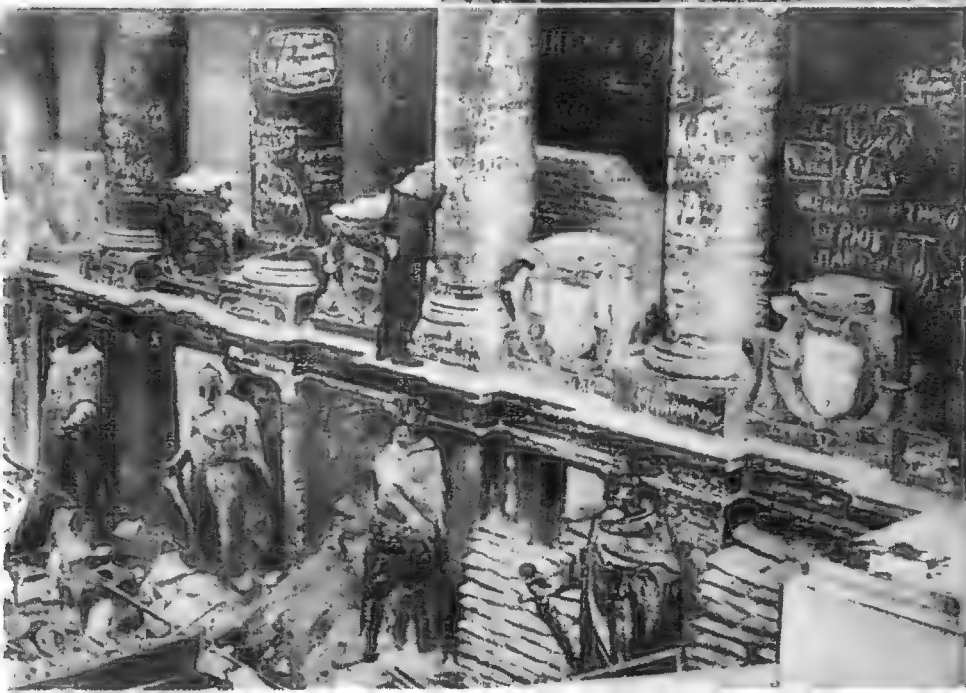

A Brandenburger Tor

a németek kiverése után

A Reichstag

Az utolsó fénykép Hitlerről. Eva Braunnal a kancellária berlini bunkerjében, egy nappal halála előtt

Keitel lábornagy aláírja a kapitulációt

tával jelt adtam, de a mieink aligha vették észre. Minden füstbe és lángba borult. Távbeszélő összeköttetésünk nem volt. Jermakov szakaszvezető, a távbeszélő-raj parancsnoka pokoli tűzben már jó néhányszor átszaladt a téren, hogy megkeresse a szakadások helyét. Végül is sikerült helyreállítania az összeköttetést, elsőként jelentette a Reichstagból távbeszélőn, hogy behatoltunk az épületbe és az épület belsejében harcolunk, s hogy Kantarija tizedes és Jegorov szakaszvezető már kitűzték a zászlót az épület kupolájára.”

Este 10 órakor a Reichstag egész épülete a szovjet csapatok kezére kerül.

Hitler halála után kiderül, hogy Göbbels és Bormann nem akarnak hősi halált halni; a Berlint ostromló szovjet csapatok főparancsnokához fordulnak, hogy tárgyalna velük a *megadás feltételeiről*...

A szovjet főparancsnok válasza: *csak feltétel nélküli megadásról lehet szó!*

Göbbels családjával együtt öngyilkos lesz, Bormann megpróbál áttörni a szovjet csapatok gyűrűjén, állítólag elpusztul, sorsáról bizonyosat nem lehet tudni.

Ugyanezen a napon Alexander tábornagy értesíti Churchill miniszterelnököt az olaszországi német erők kapitulációjáról. A jelentés szövege:

„Schweinitz alezredes és Werner őrnagy — Vietinghoff tábornok délnyugati német főparancsnoknak és Wolff SS tábornoknak, az SS és a rendőrség főparancsnokának, s a német hadsereg olaszországi főmegbízottjának képviselőjében — ma, április 29-én, brit idő szerint 14,00 órakor aláírta a kapitulációs feltételeket. A Vietinghoff és Wolff parancsnoksága alá tartozó körzet magában foglalja egész Olaszországot (kivéve Venezia—Giulia területnek az Isonzó-folyótól keletre eső részét), Vorarlberget, Tirolt, Salzburg tartományt és Karintia egy részét.

A hadműveleteket május 2-án greenwichi idő szerint 12,00 órakor be kell szüntetni.

Az aláírási aktus folyamán Schweinitz rámutatott arra, hogy bizonyos tekintetben túllépte Vietinghofftól kapott megbízatását, de én nem hiszem, hogy ez kihatással lesz az eredményre.

Schweinitz és Werner most tér vissza Svájcra keresztül Vietinghoff bolzanói főhadiszállására. A holnapi nap, április 30-án folyamán kell megérkezniük. Megérkezésük után közvetlen rádiókapcsolat létesül az én törzskarom és Vietinghoff törzskara közt.

Jelen volt Kiszlenko tábornok és még egy orosz tiszt. Fontos, hogy a feltételek életbelépése előtt semmilyen közlemény se jelenjen meg.”

Május 2-án egész Berlin a szovjet csapatok kezére kerül.

Hitler utóda, Dönitz nagyadmirális, még egyszer próbálkozik: *hátha az angolszászok vele inkább tárgyalnak, mint Hitlerrel, de ő is kénytelen tudomásul venni, hogy az angol—amerikai—francia—szovjet koalíció csak teljes, feltétel nélküli megadást fogad el.*

Így kerül sor Reimsben 1945. május 7-én hajnali 2 óra 41 perckor a fegyverszüneti egyezmény aláírására, melyen az angol—amerikai hadsereget Bedell-Smith, a szovjet hadsereget Suszlaparov, a francia hadsereget Sevez képviseli.

A feltétel nélküli megadásról szóló okmányt a német hadsereg főparancsnoksága nevében Jodl tábornok és Friedenberg tenger-nagy írja alá.

A fegyverszüneti szerződés szövege:

„1. Alulírottak a német főparancsnokság nevében hozzájárulunk a szárazföldi, tengeri és légi haderők feltétel nélküli megadásához, a Vörös Hadsereg és a szövetséges expedíciós haderők főparancsnokságának rendelkezése szerint.

2. A német főparancsnokság haladéktalanul parancsot ad a német szárazföldi, tengeri, és légi haderő valamennyi parancsnokának, hogy 1945. május 8-án, közép-európai időszámítás szerint 23 óra 1 perckor a csapatok maradjanak azon a helyen, ahol éppen tartózkodnak, adják át minden fegyverüket és fegyveres felszerelésüket a szövetséges legfőbb hadvezetőség megbízottainak, el ne pusztítsanak, vagy meg ne rongáljanak egyetlen vízi vagy légi járművet, gépet vagy bármiféle harci felszerelést sem.

3. A német legfelsőbb hadvezetőség megfelelő parancsnokokat köteles kinevezni, akik felelősséggel tartoznak azért, hogy a Vörös Hadsereg és a szövetséges expedíciós haderő főparancsnokai által előírt parancsokat és rendelkezéseket teljesítsék.

4. A jelen szerződés nem szolgálhat akadályul, hogy Németország számára az Egyesült Nemzetek a későbbiekben megállapítandó új és a jelen okmányban foglaltaktól független fegyverszüneti szerződést ne állapítsanak meg.

5. Abban az esetben, ha a német főparancsnokság vagy a haderő bármely része ellene szegülne a jelenleg megállapított feltétlen megadásnak, a Vörös Hadsereg és a szövetséges expedíciós

haderők parancsnoksága mindazokat a büntető lépéseket megteszi, amelyeket szükségesnek lát.

6. A szerződés szövegét orosz, angol és német nyelven kell leírni, de további értelmezés szempontjából csak az orosz és az angol szöveg jöhet számításba.”

Másnap a kapitulációs aktus megismétlődik a szovjet főparancsnokságon is, itt német részről a fegyverletételi okmányt Keitel tábornagy írja alá.

1945. május 8-án, 23 óra 1 perckor az európai hadszíntéren megszűnik minden ellenségeskedés.

Truman, Roosevelt utóda az elnöki székben, a következő üzenetet küldi Sztálinnak:

„Most, amikor a szovjet—angol—amerikai csapatok feltétel nélküli kapitulációra kényszerítették a fasiszta agresszorok seregeit, szeretném átadni Önnek és Ön által hős seregeiknek népünk és kormányunk forró üdvözlését. Mi igen sokra becsüljük azt a nagy szolgálatot, amelyet a hatalmas Szovjetunió a civilizáció és a szabadság ügyének tett.

Önök megmutatták, hogy egy szabadságszerető és a legnagyobb mértékben bátor nép meg tudja törni a barbárság gonosz erőit, bármilyen hatalmasak ezek az erők. Közös győzelmünk alkalmából üdvözljük a Szovjetunió népét és seregeit, s azok nagyszerű vezetését.

Örülni fogok, ha Ön jónak látja tolmácsolni ezeket az érzéseket a harctéren levő parancsnokaiknak.”

Sztálin válasza Trumannak május 9-én:

„Szívből köszönöm a hitleri Németország feltétel nélküli kapitulációja alkalmából küldött baráti üdvözlését. A Szovjetunió népei nagyra értékelik a baráti amerikai nép részvételét a jelenlegi felszabadító háborúban. A szovjet, amerikai és brit seregeknek a német rablók ellen vívott, s ezek teljes szétzúzásával és vereségével végződött közös harca népeink fegyverbarátságának nagyszerű példájaként kerül be a történelembe.

Kérem a szovjet nép és a szovjet kormány nevében, hogy adja át az amerikai népnek és a bátor amerikai hadseregnek forró üdvözlünket, és jókívánságainkat a nagy győzelem alkalmából.”

1945. május 9-én, a német kapituláció nyilvánosságra hozatala napján Churchill a következő üzenetet küldi Sztálinnak:

„A brit nemzet üzenete a Vörös Hadseregnek és a szovjet népnek.

Szívélyes üdvözteimet küldöm annak a ragyogó győzelmüknek alkalmából, melyet a területablóknak országukból való kiűzésével és a náci zsarnokság szétzúzásával arattak. Erősen hiszem, hogy a brit és a szovjet nép barátságától és kölcsönös megértésétől függ az emberiség jövője. Itt, a mi szigethazánkban ma nagyon sokat gondolunk Önökre, és szívünk mélyéből kívánunk Önöknek boldogságot és jólétet. Azt akarjuk, hogy annak a siralomvölgynek, amelyet együtt végigjártunk, minden áldozata és szenvedése után most — az igaz barátság és a kölcsönös rokonszenv szálaival egybefűzve — a győzelmes béke ragyogó napja alatt továbbra is együtt haladhassunk.”

Sztálin válasza Churchillnek május 10-én:

„Üdvözlöm Önt személyesen, a dicső brit fegyveres erőket és az egész brit népet, s szívből jövő jókívánságaimat küldöm a közös ellenségünk — a német imperializmus — fölött aratott nagy győzelem alkalmából. Ezzel a történelmi jelentőségű győzelemmel befejeződött a szovjet, brit és amerikai seregeknek Európa felszabadításáért vívott közös harca.

Biztos vagyok benne, hogy a háború idején országaink közt kialakult baráti kapcsolatok a háború utáni időszakban sikeresen és szerencsésen fejlődnek majd tovább.

Megbízтам londoni nagykövetünket, hogy tolmácsolja mindannyiuknak szerencsekívánataimat a kivívott győzelem alkalmából, s legjobb kívánságaimat.”

1945. május 9-én Moszkvában 1000 löveg 30 sortűzével köszöntik a Vörös Hadsereg hős csapatait.

Június 24-én Moszkvában, a Vörös téren kerül sor a Vörös Hadsereg győzelmi díszszemléjére, amelyre elhozzák a leverт fasiszta hadseregek és hadosztályok zászlóit és egymás után teszik le a Lenin-mauzóleum elé.

Augusztus 6-án az amerikai légierő Truman elnök parancsára a hadtörténelemben eddig még nem ismert, irtózatoss hatású bombát, atombombát dob le a 343 000 lakosú *Hirosimára*.

Két nappal később, augusztus 8-án, miután a japánok nem adtak választ Truman ultimátumára, az amerikai légierő ledobja a második atombombát; ezúttal *Nagaszaki városa* az áldozat.

Ugyanezen a napon a Szovjetunió kormánya közli a japán kormánnyal, hogy — miután Japán elutasította a feltétel nélküli kapitulációt — a szovjet kormány hadiállapotban levőnek tekinti magát Japánnal.

Augusztus 14-én a japán kormány közli, hogy elfogadja a szövetségesek követelését, hajlandó tárgyalni a feltétel nélküli fegyverletétel módozatairól. (Ettől függetlenül egyes japán egységek változatlanul folytatják a harcot.)

Augusztus 15-én a Győzelem Napját ünneplik Moszkvában, Londonban, Párizsban és Washingtonban, szerte a világon a fasizmus barbárságától oly sokat szenvedett, de a végső győzelmet mégis kiküzdő embermilliók.

Hitler halott, Göbbels halott, a Wehrmacht feltétel nélkül megadta magát, a berchtesgadeni „sasfészek” romokban hever, a Wilhelmstrassén, a Führerbunker helyén fű zöldül...

Béke van.

1933.

- január 30. Hitlert, az NSDAP Führerjét Hindenburg birodalmi kancellárrá nevezi ki.
- február 1. A Reichstag feloszlatása.
- február 27. Provokátorok felgyújtják a birodalmi gyűlés épületét.
- Február 28. Felfüggesztik az alapvető szabadságjogokat, a birodalmi kormány korlátlan felhatalmazást kap.
- május 2. A szakszervezetek feloszlatása. Számos letartóztatás, betiltják a Német Kommunista Pártot.
- június 17—18. Gömbös Gyula magyar miniszterelnök látogatása Hitlernél.
- október 14. Hitler bejelenti Németország kilépését a Népszövetségből.

1934.

- január 26. Tíz évre szóló német—lengyel megneemtámadási szerződés megkötése.
- február 15. A Heimwehr leveri a bécsi általános munkássztrájkot.
- május 1. Az osztrák parlament új, fasiszta jellegű alkotmányt fogad el.
- június 30. A Röhm-puccs leverése, az SA megszűnik hatalmi tényező lenni.
- július 25. Az osztrák náci párt sikertelen puccs-kísérlete Bécsben, Stájerországban, Felső-Ausztriában és Karintiában. A puccs során Dollfuss szövetségi kancellárt megölik a nácik.

augusztus 2. Hindenburg birodalmi elnök halála. Hitler egyesíti a birodalmi elnök és a birodalmi kancellár funkcióját és önmagának a „vezér és birodalmi kancellár” címet adományozza. A birodalmi véderő felesküszik Hitlerre.

augusztus 27. Angol—francia—olasz kormánynyilatkozat Ausztria függetlenségének és területi épségének megőrzése érdekében.

szeptember 15. A Szovjetunió belép a Népszövetségbe.

október 9. Horvát usztrasák Marseille-ben meggyilkolják Sándor jugoszláv királyt és Barthou francia külügyminisztert.

1935.

január 13. A Saar vidéki népszavazáson a szavazatok 90 %-a Németországra esik.

március 1. A Saarvidék visszakerül Németországhoz.

március 16. Németországban bevezetik az általános védkötelezettséget, egyúttal Németország felmondja a versailles-i szerződés katonai cikkelyeit.

április 11—14. Konferencia Stresában, amelyen Olaszország, Franciaország és Anglia képviselői a németországi általános védkötelezettség bevezetése után összefognak a versailles-i szerződés további megszegése ellen és nyilatkozatban garantálják Ausztria függetlenségének fenntartását.

május 5. A Szovjetunió és Franciaország kölcsönös segélynyújtási szerződést ír alá.

május 16. A szovjet—csehszlovák kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötése.

június 18. Német—angol flottaegyezmény aláírása.

október 3. Olaszország rablőháborút indít Abesszínia ellen.

1936.

március 7. A Wehrmacht bevonul a demilitarizált Rajna-vidékre. Hitler a szovjet—francia szerződés megkötésének ürügyén felmondja a locarnói egyezményt.

április 29. Haile Szelasszié segélykéréssel fordul a Népszövetséghez.

Május 9. Véget ér az abesszin háború.

július 11. Osztrák—német megegyezés aláírása.

július 16. Fasiszta lázadás a spanyol köztársasági kormány ellen, Franco tábornok vezetése alatt.

November 18. Németországban megalakul a Condor-légió, jelentős olasz egységek érkeznek Spanyolországba Franco támogatására.

október 25. Olasz—német egyezmény aláírása (a Berlin-Róma „tengeley” létrejötte).

november 25. Németország és Japán Antikomintern Paktumot köt.

- május 28. Neville Chamberlain lesz Anglia miniszterelnöke.
 július 8. Japán megtámadja Kínát.
 augusztus 21. Szovjet—kínai megemeltámadási szerződés aláírása.
 november 5. Hitler a hadsereg főparancsnokai és a külügyminiszter előtt ismerteti jövőendő agresszív terveit.
 november 17. Anglia felveszi a diplomáciai kapcsolatot Franco-Spanyolországgal.
 november 21—25. Darányi Kálmán miniszterelnök és Kánya külügyminiszter németországi látogatása.
 december 11. A Fasiszta Nagytanács határozata: Olaszország kilép a Népszövetségből.

1938.

- január 10—12. Olasz—magyar—osztrák háromhatalmi értekezlet Budapesten
 február 4. Jelentős változások a Harmadik Birodalomban. Hitler felmenti Blomberg hadügyminisztert és főparancsnokot, ő maga veszi át a Wehrmacht legfőbb parancsnokságát, Ribbentrop lép Neurath külügyminiszter helyére, aki a Titkos Tanács elnöke lesz, míg az OKW új főnöke Brauchitsch vezérezered.
 február 12. Schuschnigg osztrák kancellár Hitler meghívására Berchtesgadenbe utazik.
 Február 16. Az osztrák kormány újjáalakul, a belügyi tárcát Seyss-Inquart, a nemzetiszocialisták jelöltje kapja.
 február 20. Eden angol külügyminiszter lemond. Hitler beszéde a Reichstagban a Birodalom határain kívül élő 10 millió német problémájáról.
 március 5. Darányi miniszterelnök győri programbeszédében meghirdeti az egymilliárdos fegyverkezési programot.
 március 9. Schuschnigg bejelenti, hogy három napon belül népszavazást tartanak.
 Március 10. Hitler parancsot ad az „Otto” hadművelleti terv végrehajtására. — Március 11., délután 2 óra. Schuschnigg minisztertanácsot hív össze, amelyen bejelenti a népszavazás elhalasztását. — Március 11., este 8 óra. Schuschnigg rádióbeszéde a kormány lemondásáról. — Március 11., este 8 óra 45 perc. Hitler kiadja az Otto hadművelet 2. sz. utasítását, a Wehrmacht egységei megkezdik a bevonulást Ausztriába. — Március 13. Az osztrák államtanács elfogadja Ausztriának Németországhoz való csatlakozását (Anschluss törvény).
 március 17. A szovjet kormány jegyzéke a nagyhatalmakhoz az agresszió elleni összefogás érdekében.
 március 29. Ribbentrop megbeszélése a Csehszlovákiában élő szudétanémetek vezetőivel.
 április 1. Csehszlovákiában tárgyalások kezdődnek a kormány és a szudéta-németek között.

- április 11. Daladier a kommunisták és a szocialisták kizárásával kormányt alakít.
- április 22. Hitler utasítást ad a Fall „Grün” irányvonalainak kidolgozására.
- május 2. Hitler Mussolini meghívására Rómába utazik.
- június 18. Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter római tárgyalásai.
- július 29 — augusztus 4. A japán imperialisták fegyveres provokációja a Szovjetunió ellen a Hasszán-tónál.
- augusztus 3. Runciman lord, az angol kormány megbízottja Prágába érkezik a szudétakérdés megvizsgálására.
- augusztus 22—25. Horthy kormányzó Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter kíséretében Németországban tárgyalásokat folytat Hitlerrel, Ribbentroppal és a hadsereg főparancsnokaival.
- szeptember 15. Chamberlain Hitlerhez utazik Obersalzbergbe a szudétakérdés megbeszélésére.
- szeptember 17. A szovjet kormány nyilatkozata a moszkvai csehszlovák követ előtt a Csehszlovákiának nyújtandó szovjet segítségről.
- szeptember 18. A Szudétavidéknek önkormányzatot ad a csehszlovák kormány.
- szeptember 22. Chamberlain másodszor repül Hitlerhez, a godesbergi tárgyalások azonban szeptember 23-án eredménytelenül végződnek.
- szeptember 26. Hitler beszéde a berlini Sportpalotában.
- szeptember 29. Anglia, Franciaország, Olaszország és Németország képviselői értekezletre gyűlnek össze Münchenben a csehszlovák kérdés megoldására.
- Néhány órai tanácskozás után létrejön a megegyezés. Október 1. A német csapatok megkezdik bevonulásukat a Szudétavidékre.
- október 5. Benes köztársasági elnök lemond, utóda II. Ágost.
- szeptember 30. Hitler és Chamberlain német—angol barátsági nyilatkozatot ír alá.
- október 1. A lengyel kormány ultimátumot intéz a Csehszlovák kormányhoz, Tesin átadása ügyében.
- október 9. Csehszlovák—magyar tárgyalások kezdődnek Komáromban a müncheni egyezmény alapján.
- November 2. Ribbentrop és Ciano döntése Bécsben a Csehszlovákiától Magyarországhoz csatolandó területek ügyében.
- október 14. Hvalkovsky csehszlovák külügyminiszter Berlinbe utazik.
- október 21. Hitler utasítása a Wehrmachthoz a „maradék Csehszlovákia” felszámolására.
- november 9. „Birodalmi kristály-éjszaka” (Reichskristallnacht): egész Németországban előre elkészített terv alapján zsidó üzleteket és zsinagógákat rombolnak szét.
- november 17. Anglia elismeri az olasz császári birodalmat.
- November 20. Franciaország hasonló nyilatkozatot ad ki.

november 22. A csehszlovák kormány garانتálja Szlovákia és Ruténföld autonómiáját.

december 6. Német—francia megneemtámadási szerződés aláírása.

1939.

január 5. Beck lengyel külügyminiszter látogatást tesz Hitlernél.

január 13. Magyarország csatlakozása az Antikomintern Paktumhoz.

február 3. A Szovjetunió megszünteti budapesti követtségét Magyarországnak az Antikomintern Paktumhoz való csatlakozása miatt.

március 7. A Tiso kormány elfogadhatatlan követeléseket támaszt Prágával szemben. — Március 10: a prágai kormány erőyes ellenintézkedései Szlovákiában: Hácha köztársasági elnök elmozdítja a Tiso kormányt és új kormányt nevez ki. — Március 13. Hitler Berlinbe rendeli Tisót és Durčanskýt. — Március 14. A szlovák nemzetgyűlés kikiáltja függetlenségét és elszakad Csehszlovákiától. — Március 14. Hitler Berlinbe hívja Háchát és Hvalkovskýt. — Március 14-én éjjel magyar csapatok megkezdik Kárpát-Ukrajna megszállását. — Március 15-én 6 órakor a német csapatok megkezdik a bevonulást Cseh- és Morvaországba, Hitler proklamálja a cseh- és morva protektorátus létrejöttét. — Március 16. Hitler a szlovák kormány kérésére elfogadja a Szlovákia feletti védnökséget.

március 15. Német—román gazdasági egyezményt írnak alá.

március 20. Németország ultimátumot nyújt át Litvániának a Memelvidéknek Németországhoz csatolása ügyében. — Március 23. Német csapatok bevonulnak a Memel vidékre.

március 21. A német követelések átadása a lengyel kormánynak Danzig és a Korridor ügyében.

Március 26. A lengyelek a követelést elutasítják.

március 29. A spanyol nép szabadságharcának bukása, német és olasz intervenció segítségével létrejön Franco fasizta diktatúrája.

március 31. Chamberlain bejelentése az alsóházban a Lengyelországnak nyújtandó segítségéről.

Április 6. Ideiglenes angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási egyezmény aláírása.

április 3. Az OKW utasítása a Fall „Weiss” előkészületei ügyében.

Április 11. Hitler kiadja a Fall „Weiss”-re vonatkozó végleges utasítását.

április 7. Olaszország megszállja Albániát.

április 7. Franco-Spanyolország csatlakozik az Antikomintern Paktumhoz.

április 11. Magyarország kilép a Népszövetségből.

április 13. Anglia és Franciaország garancia ajánlata Romániának és Görögországnak.

április 15. Roosevelt felhívása Hitlerhez és Mussolinihoz: garantálják 10 évre a felsorolt 29 európai, illetve ázsiai ország meg nem támadását.

Április 20. Mussolini visszautasítja Roosevelttel felhívását.
Április 28. Hitler elutasító válasza.

április 16. A Szovjetunió javaslata Angliához és Franciaországhoz, háromhatalmi egyezmény megkötésére.

április 17. Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter Rómába utazik.

április 28. Hitler beszéde a Reichstagban (a lengyel—német megnem-támadási szerződés és angol—német flottaegyezmény felmon-dása).

április 29—május 2. Teleki és Csáky németországi tárgyalásai.

május 3. Litvinov szovjet külügyi népbiztos lemond. A külügyek ve-zetését Molotov veszi át.

május 11—szeptember 16. A japán hadsereg támadást intéz a Mongol Népköztársaság ellen. A mongol—szovjet segélynyújtási egyez-mény értelmében a Vörös Hadsereg a mongol néphadsereg segít-ségére siet és leveri a japán támadókat.

május 22. Rómában Ciano és Ribbentrop német—olasz katonai egyez-ményt (ún. acélpaktumot — „Stahlpakt”) ír alá.

május 23. Hitler a Birodalom legfőbb katonai vezetőivel tartott ta-nácskozáson ismerteti megmászhatatlan szándékát Lengyelország megtámadására.

május 31. Német—dán megnemtámadási szerződés aláírása.

június 12. Strang, az angol külügyminisztérium politikai osztályának vezetője Moszkvába utazik az angol—francia—szovjet tárgyalá-sokra.

július 4. Olasz—német megegyezés Dél-Tirol ügyében.

július 31. Angol és francia katonai misszió utazik Moszkvába.

Augusztus 12. Az angol—francia katonai küldöttség meg-kezdí tárgyalásait a szovjet küldöttséggel.

augusztus 12. Ciano megbeszélése Hitlerrel és Ribbentroppal.

augusztus 21—24. Angol hírszerzők jelentése szerint két német zseb-csatahajó kifutott az Atlanti-óceánra.

augusztus 22. Hivatalos közlemény Ribbentrop moszkvai utazásáról.
— Augusztus 23. Szovjet—német megnemtámadási szerződés alá-írása.

augusztus 23. Forstert, a náci párt danzigi vezetőjét a városi szená-tus kinevezi Danzig szabad város államfőjévé.

augusztus 24. Roosevelttel békefelhívása Hitlerhez, Viktor Emánuel-hez és Moscickyhoz.

augusztus 25. Angol—lengyel szerződés aláírása.

augusztus 25. Az OKW leállítja a Lengyelország ellen megindítandó hadműveletet.

Hitler ajánlata Angliához: oldják meg a lengyel kérdést, ő (Hitler) garantálja a brit világbirodalom fennmaradását.

augusztus 26. Roosevelttel elnök ismételt felhívást intéz Hitlerhez.

Németország biztosítja Hollandiát, Luxemburgot és Belgiumot, hogy semlegességüket tiszteletben tartja.

augusztus 26—27. Hitler—Daladier levélváltás.

augusztus 28. Henderson nagykövet átadja Hitlernek az angol választ.

augusztus 29. A Wehrmacht egységei bevonulnak Szlovákiába. Hitler válasza az angol ajánlatra: a lengyel kiküldöttet augusztus 30-án estig várja Berlinbe.

augusztus 30. Lengyelország elrendeli az általános mozgósítást.

augusztus 31. Nyilvánosságra hozzák a lengyelekkel szemben támasztott 16 pontból álló német követelést.

augusztus 31. Mussolini közvetítő javaslata.

Szeptember 2. Hitler elutasító válasza.

Az angol és a francia kormány közli feltételeit az esetleges értekezleten való részvétel tekintetében. — Augusztus 31-én, 12 óra 40 perckor Hitler aláírja az 1. sz. hadműveleti utasítást (támadás Lengyelország ellen). — Este 8 órakor a német titkos szolgálat provokációs támadást intéz a gleiwitzi német rádióállomás ellen.

szeptember 1. Hajnali 5 óra 30 perckor a Wehrmacht egységei megtámadják Lengyelországot. Délelőtt Hitler beszédet mond a Reichstagban. Délelőtt 10 óra 30 perckor a lengyel nagykövet közli az angol külügyminiszterrel a német támadás bekövetkezését. Este fél 10 órakor az angol, 10 órakor a berlini francia nagykövet átnyújtja kormányának jegyzékét a német külügyminisztérium-ban.

Szeptember 3. Az ultimátum lejártá után Anglia délelőtt 11 órakor, Franciaország délután 5 órakor megüzeni a háborút Németországnak.

szeptember 1. A Szovjetunióban elfogadják az általános hadkötelezettségről szóló törvényt.

szeptember 3. Ausztrália és Új-Zéland hadat üzen Németországnak. Ausztráliában megkezdik az önkéntes expedíciós hadsereg felállítását.

Szeptember 6. Dél-Afrika hadat üzen Németországnak. —

Szeptember 10. Kanada hadüzenete.

szeptember 4. Közzéteszik az első francia hadijelentést.

Szeptember 5.: Az első angol hadijelentés.

Szeptember 5.: Német közlemény arról, hogy a francia—német határokon nincs harc.

szeptember 5. Semlegességi nyilatkozatot tesz Spanyolország, Japán és az USA.

szeptember 1—október 10. A lengyelországi hadjárat eredményei:

Szeptember 5. A Wehrmacht áttöri a Visztula védővonalát.

— Szeptember 7. Danzig eleste, a lengyel kormány Varsóból Lublinba teszi át székhelyét. — Szeptember 10. Megkezdődik Varsó ostroma. — Szeptember 11. Wehrmacht-egységek átkelnek a San-folyón. — Szeptember 12. A Radomnál körülvárt lengyel csapatok megadják magukat. — Szeptember 14. A német csapatok elérik a Lemberg-Lublin vasútvonalat, más egységek benyomulnak Gdanskba. — Szeptember 15. Przemisl, Brest-Litovsk és Bialistok eleste. — Szeptember 17. Hitler bevonul Danzigba. — Szeptember 23. Lemberg eleste.

— Szeptember 27. Varsó megadja magát. — Október 10. Az utolsó lengyel csapatok leteszik a fegyvert.

szeptember 10. Franciaországban angol expedíciós egységek szállnak partra.

szeptember 17. Egy német tengeralattjáró (U 29) elsüllyeszti a Courageous angol repülőgép-anyahajót, 50 repülőgéppel a fedélzetén. A Vörös Hadsereg átlépi a lengyel—szovjet határt és megkezdí Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Bjelorusszia felszabadítását.

Október 1. Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Bjelorusszia csatlakozik a Szovjetunióhoz.

szeptember 23. Magyarország és a Szovjetunió között helyreáll a diplomáciai kapcsolat.

Angol jegyzék Belgiumhoz közös vezérkari megbeszélés megkezdése érdekében.

Szeptember 29. Belgium elutasítja az angol ajánlatot.

szeptember 26. Törvényen kívül helyezik a Francia Kommunista Pártot, több munkásszervezetet feloszlátanak.

szeptember 28. Szovjet—észt kölcsönös segélynyújtási egyezményt írnak alá.

Október 5. Szovjet—lett egyezmény.

Október 10. Szovjet—litván egyezmény.

október 6. Hitler a Reichstagban mondott beszédében „békeajánlatot” tesz a nyugati hatalmaknak.

Október 12. Anglia és Franciaország elutasító válasza.

október 10. Hitler 6. sz. hadműveleti utasítása a nyugati fronton végrehajtandó támadó hadműveletekről.

október 14. Német tengeralattjáró (U 47) elsüllyeszti Scapa Flow-ban a Royal Oak angol csatahajót.

október 15—17. Németellenes tüntetések a prágai egyetemen.

A németek megtorlásul 120 diákot kivégeznek.

október 19. Török—angol—francia kölcsönös segélynyújtási egyezményt írnak alá.

október 26—28. A németek megszállt lengyel területen felállítják a lengyel főkormányzóságot.

november 6. Olaszország csatlakozik az Antikomintern Paktumhoz.

november 8. Sikertelen bombamerénylet Münchenben Hitler ellen.

november 30. A szovjet—finn háború kitörése.

december 14. Hitler fogadja a norvég nácik vezérét, Quislinget.

december 17. Az Admiral Graf Spee zsebcsatahajót Montevideo kikötője előtt Hitler parancsára elsüllyeszti.

1940.

január 8. Angliában bevezetik az élelmiszer-jegyrendszert.

január 10. A Fall „Gelb” tervezetének részei belga kézbe kerülnek.

Február 24. Elkészül a Fall „Gelb” új változata.

február 5. Az angol—francia legfelsőbb haditanács ülést tart Párizsban.

- február 9.—március 20. Sumner Welles amerikai helyettes államtitkár látogatást tesz Berlinben, Londonban, Párizsban és Rómában.
- február 11. Német—szovjet kereskedelmi szerződést írnak alá.
- február 15. A szovjet csapatok áttörik a rendkívül megerősített Man-nerheim-vonalat.
- A Cossack angol torpedóromboló norvég vizeken elfogja az Altmark német hajót, mely angol foglyokat szállít.
- Február 16. Erélyes norvég tiltakozás az angol kormánynál.
- február 20. Hitler Falkenhorst tábornokot bízta meg a „Weserübung” (Dánia és Norvégia megtámadása) főparancsnokságával.
- február 28. Daladier miniszterelnök bejelentése francia kamara ülésén a Finnországnak nyújtandó segítségről.
- március 3. Olasz tiltakozás Londonban a Németországból folyó szén-szállítmányok feltartóztatása miatt.
- március 7. Paasikivi finn miniszterelnök vezetésével delegáció utazik Moszkvába, fegyverszüneti tárgyalásokra.
- Március 12. aláírják a szovjet—finn fegyverszüneti egyezményt.
- március 10. Ribbentrop tárgyalásai Mussolinival Rómában.
- Március 11. Viktor Emánuel és XII. Pius pápa fogadja a birodalmi külügyminisztert.
- március 18. Hitler találkozik Mussolinival a Brenneren.
- március 20. Daladier francia miniszterelnök lemond.
- Olasz—román kereskedelmi szerződést írnak alá.
- március 21. Reynaud alakítja meg az új francia kormányt, három szocialista miniszter bevonásával.
- március 26. Nyilvánosságra hozzák a március 18-án megkötött angol—spanyol kereskedelmi szerződést.
- március 28. Az angol—francia legfelsőbb haditanács elhatározza, hogy nem kötnek különbékét vagy fegyverszünetet, csak kölcsönös megegyezéssel.
- március 30. A japánok Kínában bábkormányt alakítanak, a nankingi kormány feje Vang-Csing-vej.
- március 31. Megalakul a Karél—Finn Szovjet Szocialista Köztársaság.
- április 5—június 9. A Fall Weserübung végrehajtása:
- Április 5. A német haditengerészet első egységei elindulnak a „W” végrehajtására. — Április 7. Az angol hadiflotta egységei kifutnak a tengerre. — Április 9. Megkezdődik Dánia és Norvégia lerohanása, Koppenhágát elfoglalják a német csapatok, a keres partraszállás Narviknál, Trondheimnél, Bergennél és Stavangernél; Oslót és Kristiansandot megtámadják; a Blücher és a Karlsruhe német cirkálók elsüllyednek. Német jegyzék a norvég és a dán kormányhoz: követeli a stratégiailag fontos pontok átadását, a Birodalom mindkét országot hajlandó védelme alá venni.
- Az angol és a francia kormány segítséget ígér Norvégiának.
- Április 10. Az első tengeri csata Narviknál.
- A dán kormány beleegyezését adja, hogy angol csapatok száll-

ják meg a Faroer-szigeteket. — Április 11. A norvég kormány és a király felhívása a német támadással való szembeszállásra. — Április 12. Az angol admirális közli, hogy a Skagerrakban és a Kattegatban, valamint a norvég kikötők előtt aknamezőket helyeztek el. — Április 13. A második tengeri csata Narviknál; 7 német torpedórombolót elsüllyesztenek. — Április 15. Angol csapatok szállnak partra Narvik közelében. — Április 16—18. Szövetséges partraszállás Namsosnál. — Április 18—19. Angol partraszállás Andalsnesnél. — Április 20. Francia partraszállás Norvégiában. — Április 25. A partra szállt szövetséges csapatok megkezdik visszavonulásukat. — Május 2. A németek elfoglalják Andalsnest. — Május 5. A norvég kormány Londonba menekül. — Május 28. A norvég és angol csapatok elfoglalják Narvikot. — Június 8. Visszavonulás Narviknál. — Június 9. A norvég király és a miniszterelnök parancsot ad az ellenállás megszüntetésére. — Június 10. Londonban bejelentik, hogy az összes angol és francia erőket visszavonták Észak-Norvégiából; a norvég király, a kormány, a hadsereg és a flotta egy része Angliába menekült.

május 6. Hitler utasítást ad a Fall „Gelb” végrehajtására.

Május 10. A Wehrmacht egységei megtámadják Hollandiát, Belgiumot és Luxemburgot, átkelnek Arnheimnél a Meuse-folyón, elfoglalják Maastrichtet, a belga és a holland kormány Angliához és Franciaországhoz fordul segítségért, az angol és francia csapatok megkezdik bevonulásukat Belgiumba. — A Chamberlain kormány lemond, az új kormányt Churchill alakítja meg. — Május 11. Német páncélos egységek áttörnek az Albert-csatorna épségben maradt hídjain. — Május 13. Liège eleste. A holland királynő és trónörökösnő Londonba menekül. — Május 14. Német terrortámadás Rotterdam ellen. — Május 15. A holland hadsereg délelőtt leteszi a fegyvert. — Május 17. Brüsszel eleste, a belga kormány Ostende-ba menekül. — Május 18. A németek elfoglalják Antwerpent. — Seyss-Inquartot nevezi ki Hitler Hollandia birodalmi helytartójává. — Május 19. Weygand veszi át a francia hadsereg főparancsnokságát. — Május 21. A németek elfoglalják Arras-t, Amiens-t és Abbeville-t. — Május 23. Boulogne eleste. — Május 26-ról 27-re virradó éjszaka elesik Calais. — A belga hadsereg leteszi a fegyvert. — Május 28-tól június 3-ig 340 000 francia, angol és belga katonát szállítanak Dunkerque-ből Angliába.

május 10. Angol csapatok szállnak partra Izland szigetén

május 11. A japán külügyminisztérium jegyzőke. a francia, a német, az angol, az olasz, a holland és az amerikai kormányhoz Holland-Keletindia ügyében.

május 16. Rooseveltt a kongresszushoz intézett üzenetében évenként 50 000 repülőgépet gyártását kéri.

május 24. Samuel Hoare-t nevezik ki Anglia madridi nagykövetévé.
május 27. Stafford Cripps vezeti a Moszkvába utazó angol kereskedelmi küldöttséget.

június 5. Stafford Cripps lesz a moszkvai angol nagykövet.

június 5—25. A franciaországi csata.

Június 5. Német csapatok áttörnek a Somme-folyón. — Június 10. Olaszország hadat üzen Angliának és Franciaországnak. — Június 11. Francia visszavonulás a Marne mentén, a kormány Tours-ba költözik. — Ausztrália, Új-Zéland és Dél-Afrika háborút üzen Olaszországnak. — Június 11. A németek elérik Reims-t, átlépik a Szajná-t. — Június 13. Német előnyomulás Párizs két oldalán, Párizst a francia kormány nyílt városá nyilvánítja. — Június 14. A németek bevonulnak Párizsba. — Június 15. Verdun eleste. — Június 16. A francia kormány kérése Angliához: mentse fel február 28-án vállalt kötelezettsége alól. Az angol kormány ajánlatát, angol-francia unió létrehozására, a franciák elutasítják, a Reynaud kormány lemond, az új kormányt Petain alakítja meg. — Június 17. Petain rádióbeszédében bejelenti, hogy fegyverszünetet kér a németektől. — Június 18. Hitler és Mussolini megbeszélése Münchenben. — Június 19. A német csapatok elérik Lyont. — Június 20. francia teljhatalmú megbízottak Compiègne-be utaznak a német fegyverszüneti javaslat átvételére. — Június 22. A német-francia fegyverszüneti egyezmény aláírása. — Június 24. A francia — olasz fegyverszüneti egyezmény aláírása. — Június 25. Franciaországban érvénybe lép a fegyverszünet.

június 24. A japánok követelésére az angolok július 18-tól kezdődőleg három hónapra lezárják a burmai utat.

július 1. A Petain-kormány Vichybe költözik.

A németek elfoglalják a La Manche-csatornában Jersey szigetét.

július 2. Hitler utasítást ad az Anglia elleni invázió előkészítésére.

Július 16. További utasítás: az előkészületeknek augusztus közepére be kell fejeződnie.

július 3. Erős angol flottacsoport Oranhnál és Mers-el-Kebirnél megsemmisíti az ott állomásozó francia flotta legnagyobb részét.

Július 4. A Petain-kormány megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Angliával.

július 4. Az olasz csapatok Szudánban elfoglalják Kassalát és Galabatot.

A román kormány lemond, az új kormány Gigurtu miniszterelnöksége alatt alakul meg, a külügyminiszter a vasgárdista Ma-noilescu lesz.

július 5. A svéd kormány megengedi, hogy a németek utánpótlás céljaira használhassák a svéd vasútvonalakat.

július 7. Angol (július 16. norvég) tiltakozás a svéd kormánynál.

július 6. Hitler diadalmenetben vonul be Berlinbe.

július 7. A Petain kormány közlése arról, hogy a francia légierő támogatást intézett Gibraltár ellen.

július 10—augusztus 18. A német—angol légitámadás első szakasza.
 Július 19. Hitler beszéde a Reichstagban, békeajánlata Angliának.
 Július 22. Az angol kormány visszautasítja Hitler ajánlatát.
 július 23. deiglenes cseh kormány alakul Londonban Benes elnöklésével.
 július 26. Román miniszterek Salzburgban.
 július 27. Bolgár miniszterek Berchtesgadenben.
 július 28. A szlovák államfő és a miniszterelnök Berchtesgadenben.
 augusztus 4. Olasz csapatok behatolnak Brit-Szomáliföldre.
 Augusztus 15. Magyaránú német légitámadások angol kikötők ellen. — London bombázása.
 augusztus 16. Magyar—román tárgyalások Turnu-Severinben Erdély ügyében.
 Augusztus 24. A tárgyalások megszakadnak. — Augusztus 30. A második bécsi döntés: a német—olasz döntőbírói ítélet Észak-Erdélyt Magyarországnak juttatja. — Szeptember 5—13-ig a magyar csapatok bevonulnak a döntőbírói ítéletben megjelölt területekre.
 augusztus 19. Román—bolgár tárgyalások Dél-Dobrudza ügyében.
 Augusztus 21. Románia átengedi Dél-Dobrudzsát Bulgáriának.
 augusztus 25—26. Az első angol bombatámadás Berlin ellen.
 augusztus végétől szeptember végéig tart a német—angol légitámadás második szakasza.
 Szeptember 7. Légitámadás-sorozat London ellen Göring parancsnoksága alatt. — Szeptember 15. A német légierő fekete napja Anglia fölött, 56 német repülőgép pusztul el.
 augusztus 29. Az amerikai szenátus elfogadja az általános védkötelezettséget.
 szeptember 3. Angol—amerikai megegyezés: Anglia Új Foundlandben és a Bermudákon, valamint Jamaikán, Trinidadon és más, Amerikához közel fekvő szigeteken tengeri- és légitámaszpontokat enged át Amerikának, ezért 50 torpedórombolót kap.
 szeptember 5. A Vichy-i francia kormány megszakítja a kapcsolatot Belgiummal, Luxemburggal, Hollandiával és Norvégiával.
 szeptember 6. Károly román király Antonescu tábornokot teljhatalommal ruházza fel és lemond fia, Mihály javára.
 szeptember 8. Angol erősítések érkeznek Egyiptomba.
 szeptember 13. Az olaszok elfoglalják Sollum városát.
 szeptember 15. Német—francia megegyezés szerint Franciaországnak naponta 20 millió márka szállási költséget kell fizetnie. — Antonescu tábornok alakít kormányt Romániában, a Vaszárda marad az egyetlen törvényes párt.
 szeptember 17. Az olaszok elfoglalják Sidi Barranit. — Hitler bizonytalan időre elhalasztja az angliai invázió megkezdését.
 szeptember 19. Mussolini—Ciano—Ribbentrop tanácskozás Rómában.
 szeptember 22. Francia—japán egyezmény Indokína ügyében: a japán csapatok bevonulnak Indokínába.
 szeptember 23. Az angol légierő bombatámadást intéz Berlin ellen.
 szeptember 25. Terboven, Norvégia náci helytartója megfosztja trón-

- jától a norvég királyt és létrehozza a Quisling kormányt. — Finnország Németország számára könnyítéseket engedélyez az átmenő vasúti forgalomban.
- zeptember 27. 10 évre szóló háromhatalmi egyezményt írnak alá Rómában Németország, Olaszország és Japán képviselői.
- október 4. Hitler és Mussolini találkozoja a Brenneren, a tanácskozáson részt vesz Ribbentrop, Ciano és Keitel is.
- október 7. Német—román megegyezés alapján német csapatok vonulnak be Romániába, hogy újjászervezzék a román hadsereget.
- október 8. Anglia megnyitja a burmai utat.
- október 12. Angol—olasz tengeri csata Máltánál.
- október 21. Hitler fogadja Lavalt.
- október 23. Hitler megbeszélése Francóval Hendaye-ben.
- október 24. Hitler megbeszélése Petain-nel.
- október 28. Olasz csapatok megtámadják Görögországot. — Mussolini Firenzében találkozik Hitlerrel.
- október 28. A Vichy-i kormány külügyminisztere: Laval.
- november 1. Az első RAF légitámadás Nápoly ellen. — Az olasz csapatok elérik az Epirus-hegységben a Kalamas-folyót.
- november 1. Angol légitámadás Berlin ellen.
- november 6. Angol csapatok visszafoglalják Galabatot.
- november 8. A görög csapatok a Pindus-hegységben körülzárják a harmadik alpesi hadosztályt és 5000 foglyot ejtenek.
- november 9. Chamberlain halála.
- november 11. Németellenes tüntetés és összecsapás a megszálló csapatokkal Párizsban.
- november 11. Angol repülőgépek támadása Taranto ellen: 3 csatahajót, 2 cirkálót súlyosan megrongálnak.
- november 12—14. Molotov szovjet külügyminiszter berlini tárgyalásai. — Hitler kiadja a 18. sz. hadműveleti utasítását a Szovjetunió elleni hadjárat előkészítésére.
- november 14. A Luftwaffe súlyos légitámadása Coventry ellen.
- november 14. A görög hadsereg ellentámadásba megy át az olasz—görög hadszíntéren.
- november 15. Keitel és Badoglio megbeszélése Innsbruckban.
- november 17. A bolgár király Berchtesgadenben.
- november 18. Ciano és Serrano Suner Berchtesgadenben.
- november 19. Görög győzelem Kalamas körül.
- november 20. Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter Bécsbe érkezik, Magyarország csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez.
- november 21. A görög csapatok benyomulnak Koricába.
- november 23. Antonescu tábornok Berlinben. Románia csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez.
- november 24. Szlovákia csatlakozása a Háromhatalmi Egyezményhez.
- november 27. A Vaszgárda vérengzése Romániában. 64 kivégzést hajtanak végre, megölik Jorga professzor volt miniszterelnököt.
- december 1. A görög csapatok elfoglalják Pogradecet.

- december 5. Hitler megbeszélése a hadsereg vezetőivel a keleti hadjárat előkészítése céljából.
- december 9. Az angol csapatok Egyiptomban megkezdik az olaszok elleni offenzívát.
- December 11. Visszafoglalják Sidi Barranit. — December 17. Angol kézre kerül Sollum, Fort Capuzzo, egész Egyiptomot megtisztítják az olasz csapatoktól.
- december 12. Jugoszláv—magyar örökbarátsági szerződés aláírása.
- december 13. Hitler hadműveleti utasítása a Fall Marita végrehajtására.
- Német csapatok Magyarországon át megkezdik Romániába való bevonulásukat.
- december 14. Petain felmenti Lavalt, utódjául Flandint nevezi ki külügyminiszterré.
- december 18. Hitler kiadja 21. sz. hadműveleti utasítását a Fall Barbarossa (a Szovjetunió megtámadása) előkészítésére.
- december 23. Változások az angol kormányban, Eden külügyminiszter lesz, Halifax lord washingtoni angol nagykövet.
- december 29. Roosevelt rádióbeszéde: Amerikának a demokráciák arzenáljává kell lennie.
- december 29. Heves német légitámadás a londoni City ellen.

1941.

- január 3. Angol birodalmi csapatok megkezdik Bardia ostromát.
- Január 5. Bardia védői feltétel nélkül leteszik a fegyvert. — Január 6. Tobruk körülfoglalása. — Január 30. Derna elfoglalása. — Február 6. Bengázi elfoglalása. — Február 8. El Ageila elfoglalása. — Február 17. Angol hivatalos jelentés: Egyiptom, Szudán és Kenya földjéről kiűzték az olaszokat.
- január 10. Az amerikai kongresszus elfogadja a fegyverszállítási törvényt.
- január 16. Hailé Szelasszié visszatér Etiópiába.
- január 18—19. Német—olasz megbeszélések a balkáni és az afrikai hadihelyzetről.
- január 20. Rooseveltnél harmadszor iktatják be az elnöki tisztségbe.
- január 27. Csáky külügyminiszter meghal, utódául február 5-én Bár dossyt nevezik ki.
- január 29. Metaxas tábornok, görög miniszterelnök öngyilkos lesz, utóda Koricis.
- február 3. Hitler kiadja a parancsot a „Sonnenblume” (észak-afrikai hadszíntér hadműveletei) előkészítésére. — Hitler megbeszélése a Barbarossa-tervről a katonai főparancsnokokkal.
- február 14. Nagy-Britannia megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Romániával. — Cvetkovics és Markovics jugoszláv miniszterek Berchtesgadenbe utaznak.

- március 1. A bolgár kormány csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez, a német csapatok bevonulnak Bulgáriába.
- Március 13. Anglia megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Bulgáriával.
- március 4. Pál jugoszláv régens Hitlerhez utazik.
- március 11. Az amerikai szenátus 317 szavazattal 71 ellenében elfogadja a fegyverszállítási törvényt.
- március 16. Hitler beszéde Berlinben: a háborút még ebben az évben megnyerik.
- március 20. A jugoszláv minisztertanács elhatározza a Háromhatalmi Egyezményhez való csatlakozást, négy miniszter lemond.
- Március 24. Cvetkovics miniszterelnök és Markovics külügyminiszter Bécsbe utazik. — Március 25. Aláírják Jugoszlávia csatlakozását a Háromhatalmi Egyezményhez. — Március 26-ról 27-re virradó éjszaka katonai puccs Jugoszláviában; Pál régens helyett Péter király veszi át a hatalmat, az új kormányt Szimovics tábornok alakítja meg. — Március 27. Hitler kiadja 25. sz. hadműveleti utasítását (támadás Jugoszlávia ellen).
- március 23. A Szovjetunió visszaadja Magyarországnak az 1848-as honvédszászlókat.
- március 24. Német—olasz ellentámadás az afrikai hadszíntéren.
- Április 3. Az angolok kiűrik Bengázit. — Április 7. Derna eleste. — Április 27. A német—olasz csapatok elérik az egyiptomi határt. — Április 28. Sollum elfoglalása.
- március 25. Hitler Bécsben fogadja Ciano.
- március 27. Hitler a Barbarossa megkezdését július második felére halasztja.
- március 31. A belgrádi német és a berlini jugoszláv követ elhagyják állomáshelyüket.
- április 3. Teleki miniszterelnök öngyilkos lesz, utóda Bárdossy. — Tengelybarát államcsíny Irakban.
- április 4. Macuoka japán külügyminiszter Berlinbe érkezik és Hitlerrel tárgyal Szingapur elleni támadásról és az USA-val való háború lehetőségéről.
- április 5. A Szimovics kormány érvényteleníti a Háromhatalmi Egyezményhez történt csatlakozást. Szovjet—jugoszláv barátsági és megneemtámadási egyezményt írnak alá Moszkvában.
- április 6. A Wehrmacht megtámadja Jugoszláviát és Görögországot.
- Április 6—8. Súlyos német légitámadások Belgrád ellen. — Április 8. Roosevelt elnök távirata a Jugoszláviának nyújtandó segítségről. — Április 9. Német páncélosok elfoglalják Szalonikt. — Április 10. A német csapatok elérik Monasztirt és Jamnicát. — Április 11. Horvát szeparatisták kikiáltják Horvátország elszakadását Jugoszláviától. — Április 11. A magyar hadsereg megindítja támadását Jugoszlávia ellen. — Április 13. Belgrád eleste. — Április 14. Az angol csapatok az Olimposz-hegységig vonulnak vissza. — Április 17. A jugoszláv hadsereg kapitulál, Péter király angol katonai repü-

lőgépen elhagyja az országot. — Április 18. Koricis görög miniszterelnök öngyilkos lesz. — Április 18. Az angol kormány figyelmeztetése: Athén vagy Kairó bombázása esetén megtorlásul Rómát fogják bombázni. — Április 20. Az Epiruszban és Macedóniában harcoló görög csapatok leteszik a fegyvert. — Április 21. Megkezdődik a Görögországban harcoló angol csapatok hajóra szállása. — Április 27. A németek bevonulnak Athénbe. — Május 2. Az utolsó angol és görög csapatok elhagyják Görögországot.

április 13. Öt évre szóló szovjet—japán semlegességi egyezményt írnak alá.

május 2. Angol ellenes felkelés Irakban, az angol csapatok megszállják Basrát.

Május 8. Az angol ellenes iraki légierő legnagyobb részét az angolok megsemmisítik. — Május 30. Az iraki felkelés összeomlása.

május 5. Hailé Szelasszié visszatér Addisz Abebába.

május 10. Rudolf Hess, Hitler helyettese Augsburgból Glasgow-ba repül.

Rendkívül heves légitámadás London ellen, súlyos károk keletkeznek az alsóház épületében, a Westminster Hallban és a British Múzeumban.

május 11. Darlan Hitlerhez repül.

május 13. Hitler Martin Bormant nevezi ki Hess helyére.

május 15. Az angol csapatok visszafoglalják Sollumot.

május 20. Német támadás Kréta ellen.

Május 21. Német ejtőernyősök elfoglalják Maléme repülőtérét, a csapatokat és utánpótlást szállító német konvojt angol tengeri erők megsemmisítik. — Május 22. Bejelentik, hogy a RAF-ot visszavonják Kréta szigetéről. — Május 25. A görög király és a kormány tagjai elmenekülnek Kréta szigetéről. — Június 1. Az összes angol erőket visszavonják Krétáról.

május 24. A Bismarck német csatahajó az Atlanti-óceán északi részén elsüllyeszti a Hood angol csatahajót.

Május 27. Erős angol flottaraj elvágja a Bismarck útját és elsüllyeszti a német csatahajót.

június 2. Hitler és Mussolini találkozik a Brenneren.

június 8. Brit birodalmi és szabad-francia csapatok a RAF és a hajóhad támogatásával benyomulnak Szíriába.

Július 12. Fegyverszüneti szerződés jön létre az angol és szabad-francia, valamint a Vichy barát szíriai csapatok parancsnokai között.

június 11. Stafford Cripps Moszkvából Londonba érkezik jelentéssel céljából.

június 13. TASZSZ közlemény cáfolja, hogy feszültség állana fenn a Szovjetunió és Németország között.

június 14. Döntő tanácskozás Hitler és a katonai főparancsnokok között a Barbarossa megindításáról.

Június 14. Az OKW felkérése a magyar hadvezetőséghez a szovjet határ megerősítése céljából. — Június 17. Finnország mozgósít. — Június 18—20. Erős német csapatmozdulatok végig a szovjet határ mentén Petsamótól a Fekete-tengerig. — Június 21-én 13 óra 30 perckor az OKW kiadja az utasítást a Szovjetunió megtámadására. — Június 22-én hajnali 3 óra 30. perckor a Wehrmacht egységei hadüzenet nélkül megtámadják a Szovjetuniót. — Olaszország és Románia megüzenik a háborút a Szovjetuniónak. — Este 9 órakor Churchill rádióbeszéde a Szovjetuniónak nyújtandó segítségről. — Június 23. A német csapatok átkelnek a Bug-folyón, Sumner Welles nyilatkozata: mindenfajta védelmet Hitler ellen támogatni kell. — Június 24. A német csapatok elfoglalják Breszt-Litovszkot, Vilniust és Kaunast. — Az angol kormány katonai és gazdasági küldöttséget küld Moszkvába. Magyarország megszakítja diplomáciai kapcsolatát a Szovjetunióval. .

június 25. Stockholmi hivatalos közlemény arról, hogy a svédek megengedik egy német hadosztálynak Norvégiából Finnországba való átszállítását. — A török nagy nemzetgyűlés jóváhagyja a június 18-án kötött török—német barátsági és meg nem támadási szerződést. — Finnország hadat üzen a Szovjetuniónak.

június 26. A német csapatok bevonulnak Minszkbe.

június 27. A Bárdossy kormány hadat üzen a Szovjetuniónak.

június 30. A németek elfoglalják Lwowot.

Moszkvában megalakul az állami honvédelmi bizottság Sztálin vezetésével.

Július 1. A németek elfoglalják Rigát, elérik a Berezina-folyót.

július 2. Kína megszakítja kapcsolatait a tengelyhatalmakkal.

július 3. Sztálin rádióbeszéde.

július 5. A németek elérik a Dnyepert.

július 8. A szovjet katonai küldöttség Golikov vezérőrnagy vezetésével Londonba érkezik. — Német—olasz megegyezés Jugoszlávia felosztásáról.

július 11. Az Állami Honvédelmi Bizottság Vorosilovot az északi, Timosenkót a középső, Budjonnijt a déli frontszakasz parancsnokává nevezi ki.

július 12. Angol—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezményt írnak alá Moszkvában, a szerződő felek kötelezik magukat arra, hogy nem kötnek a hitleri Németországgal különbékét.

július 15. A spanyol fasiszta Azur-hadosztály elindul a keleti frontra.

július 16. Heves harcok Szmolenszk és Pszkov térségében.

július 18. Szovjet—csehszlovák egyezményt írnak alá Londonban a diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról. — Az angol kormány elismeri a Benes-féle kormányt.

július 19. Német—svájci kereskedelmi szerződést írnak alá.

július 21. A szovjet csapatok visszavonulnak a Dnyeszter mögé, megkezdik Besszarábia kiürítését.

július 23. Vichy beleegyezésével japán csapatok támaszpontokat kapnak Francia-Indokínában.

Július 28. Japán csapatok partra szállnak Indokínában.

július 28. Az USA, Nagy-Britannia, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland és Holland-India zárolják a japán követeléseket és felfüggesztik a kereskedelmi forgalmat Japánnal. — Karlovacban (Jugoszlávia) megkezdődik a fasiszta megszállók ellen a népi felkelés.

július 30. Hopkins, Roosevelt elnök megbízottja, Moszkvába érkezik, hogy tárgyaljon a szovjet vezetőkkel.

augusztus 1. Nagy-Britannia megszakítja diplomáciai kapcsolatait Finnországgal.

augusztus 2. Jegyzékváltás Sumner Welles külügyi államtitkár és Umanszkij washingtoni szovjet nagykövet között a Szovjetunió-nak nyújtandó amerikai segítségről.

augusztus 8. Az első szovjet légitámadás Berlin ellen.

augusztus 10-től október 16-ig tart Ogyessza hősi védelme.

augusztus 14. Az USA és Anglia aláírja az Atlanti Kartát. Szovjet jelentés Szmolenszk kiürítéséről.

augusztus 18. Budjonnij marsall megkezdí visszavonulását a Dnyeper mentén, Nyikolajevet a kikötői berendezések elpusztítása után kiürítik.

augusztus 19. Leeb tábornagy csapatai megkezdik Leningrád ellen a támadást.

augusztus 24. Erős szovjet ellentámadások Gomel térségében.

augusztus 25. Angol és szovjet csapatok vonulnak be Iránba.

augusztus 26. A moszkvai japán nagykövet tiltakozó jegyzéke a szovjet kormányhoz a Vladivosztokon át folyó amerikai szállítások miatt.

Augusztus 27. A szovjet kormány válasza a kereskedelmi forgalom bármely megzavarását barátságtalan cselekménynek tekinti.

augusztus 28. A szovjet csapatok kiürítik Dnyepropetrovszkot. Japán—amerikai tárgyalások kezdődnek Washingtonban.

augusztus 30. Finn csapatok bevonulnak Viipuriba.

augusztus 31. Az Iránban előnyomuló angol és szovjet erők Kazvin-nál találkoznak.

szeptember 1. Timosenko tábornok ellentámadása a gomeli térségben.

szeptember 4-ről 5-re virradó éjszaka a szovjet légierő Berlint bombázza.

szeptember 8. Szovjet csapatok sikeres ellentámadása Szmolenszktől délkeletre, súlyos veszteségeket okoz a németeknek.

szeptember 14. A szovjet csapatok kiürítik Kremencsugot.

szeptember 17. Az angol és szovjet csapatok elérik Teheránt.

szeptember 19. A német csapatok 45 napi harc után elfoglalják Kijevet.

szeptember 23. Az angol kormány figyelmeztetése a finn kormányhoz: ne folytassa a háborút a Szovjetunió ellen, ellenkező esetben a tengely egyik tagjának fogják tekinteni.

Október 7. A finn kormány visszautasítja az angol jegyzéket.

szeptember 25. Német támadás Krím-félsziget ellen ejtőernyősök bevetésével.

szeptember 29 és 30-án a németek 33 711 zsidót végeznek ki Kijevben.
szeptember 29-től október 1-ig tárgyalások Moszkvában a Szovjetunió, az USA és Anglia képviselői között a katonai szállítások tárgyában.

október 2. Hitler napiparancsa a Moszkva elleni támadásra.

Október 3. Orel eleste. — Október 7. Vjazma eleste. — Október 25. Harkov eleste. — Október 29. A német csapatok elérik Kalinyint és négy kilométerre közelítik meg Tulát. — November 2. Kurszk eleste.

október 16. A japán kormány lemond.

Október 18. Az új kormányt Tódzsó alakítja meg.

november 5-től 1942. július 1-ig tart Szevasztopol hősi védelme. November 10-től december 28. közötti időszakban a Vörös Hadereg szétveri a német csapatok tyihvini csoportosulását.

november 14. Az Ark Royal angol csatahajó elsüllyed Gibraltár közelében.

november 16. A német csapatok elfoglalják Kercset.

november 17. Alfred Rosenberget nevezik ki a megszállt keleti területek birodalmi miniszterévé.

november 18. A 8. angol hadsereg Cunningham tábornok parancsnoksága alatt megindítja második sivatagi offenzíváját Líbiában.

November 19. Angol csapatok elfoglalják Szidi Rezeget, 10 mérföldre Tobruktól. — November 21. Új-Zélandi erők elfoglalják Fort Capuzzót. — November 23. Bardia elfoglalása. — November 26. Cunningham tábornokot Ritchie tábornok váltja fel.

november 28. A szovjet csapatok visszafoglalják a Don menti Rosztovot.

december 1. Szovjet ellentámadás Tula térségében.

december 7. Japán légierők támadást intéznek a Hawaii-szigetek ellen, megtámadják a Maláji-szigeteket, Honkongot, Guamot, a Fülöp-szigeteket és Wake szigetét.

A japánok partra szállnak Thaiföldön és Malajában. — December 8. Az amerikai kongresszus Rooseveltnél elnök személyes üzenetének meghallgatása után megüzeni a háborút Japánnak. (A japán legfelsőbb parancsnokság december 8-án hajnalban közölte, hogy Japán háborúban áll Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal.) — December 8. Nagy-Britannia megüzeni a háborút Japánnak.

december 8. A szovjet csapatok visszafoglalják Tyihvint.

december 10. A japánok partra szállnak a Fülöp-szigeteken. Japán légierők elsüllyesztenek a Prince of Wales és a Repulse angol csatahajókat a maláji partok közelében. — A szovjet csapatok a keleti front egész hosszában offenzívába mennek át. — December 12.: Hitler leváltja Bockot és a Moszkva ellen támadó csapatok parancsnokává List tábornokot nevezi ki.

- december 11. Németország és Olaszország megüzenik a háborút az USA-nak.
- december 13. Rommel ellentámadást indít a sivatagban.
Magyarország hadat üzen az USA-nak.
- december 13. A szovjet csapatok visszafoglalják Kalinyint. Egyiptom megszakítja kapcsolatait Magyarországgal és Romániával.
- december 16. Német visszavonulás a keleti front egész hosszában.
- december 17. Japán csapatok szállnak partra Borneóban.
- december 19. Brauchitschtól Hitler veszi át a német hadsereg főparancsnokságát.
- december 20. A szovjet csapatok visszafoglalják Volokalamszko.
- december 22. Nagyarányú japán partraszállás a Fülöp-szigeteken.
Az első washingtoni konferencia; angol részről Churchill, Beavbrook, Dill marsall és más katonai vezetők vesznek részt.
- december 23. Honkong 17 napi harc után megadja magát.
- december 26. A szovjet hadsereg partraszállási hadműveletének kezdete: Kercset és Feodosziját a szovjet csapatok visszafoglalják.
- december 30. A Vörös Hadsereg felszabadítja Kalugát.

1942.

- január 1. Az Egyesült Nemzetek (26 állam) washingtoni nyilatkozata: egyesítik háborús erőfeszítéseiket a tengely ellen, együttműködnek és nem kötnek különbékét vagy fegyverszünetet a tengelyhatalmakkal.
- január 2. A japán csapatok betörnek Manilába és Cavite tengerészeti támaszpontra.
Január 25. Amerikai ellentámadás a Fülöp-szigeteken. — Március 11. MacArthur elhagyja a Fülöp-szigeteket és Ausztráliába repül. — Április 9. Bataan védői megadják magukat.
- január 3. Hitler és Oshima tárgyalása az európai és a távol-keleti helyzetről.
- január 5. Angol támadás Halfaya ellen. A szovjet csapatok megerősítik Kercs félszigetén hídfőállásaikat és újabb partraszállást hajtanak végre.
- január 6. Rommel, miután erősítéseket kap, ellentámadásba megy át Agedabiánál.
- január 7. Nagy kínai győzelem Csangsanál; 60 000 japán katona esik el.
- január 9. Az előretörő szovjet csapatok Szmolenszk felé közelednek.
- január 10. A japánok megkezdik inváziójukat Holland-Indiában.
- január 12. Az angol csapatok visszafoglalják Szollumot.
- január 13. A szövetséges kormányok képviselőinek értekezlete Londonban: felkutatják és megbüntetik a háború után a náci háborús bűnösöket.
- január 17. Az angol csapatok elfoglalják Halfayát.
- január 18. Timosenko új offenzívája: 10 nap alatt áttöri a német vonalakat Harkovtól délre és mintegy 100 km-t halad előre.

- január 21. A második német—olasz sivatagi offenzíva.
 Január 23. Agedabia eleste. — Január 29. Bengázi eleste. —
 Február 4. Az angol csapatok kiűrik Dernát.
 január 22. A japán csapatok partra szállnak Rabaulban (Új-Britannia).
 január 23. A japánok partra szállnak Borneo szigetén.
 A szovjet csapatok az Ilmen-tó és Szmolenszk között mintegy 120
 kilométeres szakaszon áttörik a német vonalakat.
 január 27-től február 5-ig Göring látogatása Olaszországban.
 január 28. Sikeres szovjet támadások a Donyec alsó folyása mentén,
 felszabadul Lozovo, 50 km-re Dnyepropetrovszktól.
 január 30. A japán csapatok 30 km-re közelítik meg Szingapurt.
 január 30. Hitler beszéde a berlini Sportpalotában a hatalom átvéte-
 lének évfordulóján: az 1942-es év a nagy győzelmek éve lesz.
 február 4. Szingapur védői visszautasítják a feltétel nélküli meg-
 adásra felszólító japán ultimátumot.
 Február 8-ról 9-re virradó éjszaka erős légitámadássorozat
 után a japánok Szingapurnál partraszállást hajtanak végre.
 — Február 15. Szingapur eleste.
 február 11-ről 12-re virradó éjszaka a Scharnhorst, Gneisenau és Prinz
 Eugen német csatahajók kitörnek Brestből és elhagyják a Csa-
 tornát.
 február 13. Hitler bizonytalan időre elhalasztja a Fall Seelöwe előké-
 születeit.
 február 19. Japán partraszállás Bali szigetén (Indonézia).
 Február 23. a sziget a japánok kezére kerül.
 február 24. Győzelmes szovjet ellentámadás Sztaraja Russzánál, 35
 km-re az Ilmen-tótól.
 február 27. Tengeri csata a Jávai-tengeren: az egyesült angol—holland
 haderő elveszít 5 cirkálót, 6 rombolót.
 Február 28. A japánok három helyen partra szállnak Jáva
 szigetén.
 március 1. Új szovjet offenzíva a Krím-félszigeten.
 március 5. Holland csapatok kiűrik Bataviát.
 március 6. Angol visszavonulás Burmában.
 Március 7. Rangoon kiűritése. — Március 8. A japánok be-
 vonulnak Rangoonba.
 március 7. Bárdossy miniszterelnök lemond.
 Március 9. Utódjául Kállayt nevezik ki.
 március 10. Japán partraszállás a Salamon-szigeteken.
 Április 6. Újabb partraszállás Bougainville-nél.
 április 18. Az amerikai légierő első ízben bombázza Tokiót.
 április 19. Hitler és Mussolini találkozója Salzburgban.
 május 1. Össz-szövetségi munkaverseny megindulása a Szovjetunió-
 ban.
 május 4—9. Amerikai—japán tengeri csata a Korall-szigetekenél; mind-
 két fél súlyos veszteségeket szenved, a japánok kénytelenek észak
 felé visszavonulni.
 május 5. Angol csapatok szállnak partra Madagaszkár szigetén.
 május 6. Korregidor erődjét öt hónapi ellenállás után megadja magát.

- május 8. A japán csapatok elfoglalják Akiab kikötőjét, a kínai csapatok Stiwell tábornok parancsnoksága alatt Mandalay-nél ellentámadásba mennek át.
- május 10. Varsóból harcra indul a népi gárda első partizán osztaga.
- május 12. Megkezdődik a délnyugati fronton a szovjet csapatok támadása Harkov irányában.
- Május 18. A német ellenállás megerősödik Harkov körül. — Május 19. A német ellentámadás kezdete.
- május 16. A német csapatok elfoglalják Kercs városát.
- május 26. Húsz évre szóló angol—szovjet szerződést írnak alá Londonban; a szerződés teljes együttműködést ír elő a háború alatt és után. — A harmadik német—olasz sivatagi offenzíva: Rommeinek sikerül áttörnie Bir Haheimnél az angol állásokat.
- Június 4. Az angol ellentámadás kudarcot vall, június 10-ről 11-re virradó éjszaka a német csapatok elfoglalják Bir Haheimet. — Június 14. További angol visszavonulás a sivatagban. — Június 17. Ritchie tábornok visszavonja csapatait az egyiptomi határra. — Június 21. A német csapatok elfoglalják Tobrukot, folytatják előnyomulásukat és elfoglalják Barbiát.
- május 27. Heydrich ellen Prága környékén merényletet követnek el. Június 4. Heydrich belehal sérülésébe. — Június 10. A németek megtorlásul Lidice falut Prága közelében eltörlik a föld színéről, lakosait meggyilkolják.
- május 30. A Szovjetunióban létrejön a partizánmozgalom központi vezérkara.
- június 1. A RAF több mint ezer repülőgéppel bombatámadást intéz Essen és a Ruhrvidék ellen.
- június 4—6. Tengeri csata a Midway-szigetek körül, az amerikai flotta 16 japán hadihajót süllyeszt el.
- június 5. Az USA hadat üzen Bulgáriának, Magyarországnak és Romániának.
- június 10. Bock tábornagy új offenzívát indít a harkovi fronton.
- Június 25. A szovjet csapatok kiűrik Kupianszkt.
- június 11. Kanada és a Szovjetunió képviselői Londonban egyezményt írnak alá a közvetlen diplomáciai kapcsolat felvételéről.
- június 13. Japán partraszállás Attu szigetén.
- Június 21. Partraszállás Kiska szigetén.
- június 26. Szevasztopol védői a belső védelmi övezetbe vonulnak vissza.
- Július 3. A szovjet csapatok kiűrik Szevasztopot.
- június 28. Német offenzíva Kurszknál.
- június 29. Németek elfoglalják Mersza Matruhót.
- Július 1. Eléri El Alameint, az angol csapatok megállítják őket.
- július 4. A szovjet csapatok visszavonulnak Kurszk és Bielgorod körül.
- Július 7. Voronyezs eleste.
- július 9. A Tirpitz német csatahajót a Barents-tengeren szovjet tengerészeti erők torpedó-találatai érik.

július 10. Új török kormány alakul Szaradzsoğlu vezetésével.
július 17. A német csapatok elfoglalják Vorosilovgrádot.
július 20. Szovjet csapatok visszafoglalják a voronyezsi hídfőállást.
július 23. Hitler kiadja 45. sz. hadparancsát a Kaukázus elfoglalására.
július 25. A német csapatok elérik és átlépik a Dont Csimljanszkajánál.

Július 27. A szovjet csapatok kiűrik Rosztovot és Novocserkaszkot. — Augusztus 8. A német csapatok elfoglalják Krasznodart és Majkopot.

július 30. A német csapatok elvágják a Sztálingrád—Krasznodar vasútvonalat.

augusztus 7. Amerikai tengerészgyalogság száll partra Guadalcanalon, Tulagi térségében (Salamon szigetek).

augusztus 11. Ellenséges tengeralattjárók és repülőgépek támadása brit konvoj ellen a Földközi-tengeren: elsüllyeszti a Eagle repülőgép-anyahajót, három torpedórombolóval és számos kereskedelmi hajóval együtt, az ellenség vesztesége 66 repülőgép és 2 tengeralattjáró.

augusztus 12. Az első moszkvai konferencia. Résztvevők: Churchill, Harriman (Roosevelt képviselőjében) és Sztálin.

augusztus 19. Sikertelen angol partraszállási kísérlet Dieppe térségében. — Paulus tábornok parancsa a 6. német hadsereghez: Sztálingrádot augusztus 25-ig el kell foglalni.

Augusztus 25. Sztálingrádban elrendelik az ostromállapotot.

— Szeptember 14. Sztálingrádban megkezdődnek az utcai harcok. — Szeptember 18. Sztálingrád főpályaudvara német kézen. — Szeptember 22. A sztálingrádi központi kikötőt elfoglalják a németek. — November 19. A Vörös Hadsereg ellentámadásba lendül Sztálingrádtól északra és délre. — November 23. A 6. német hadsereget a szovjet csapatok teljesen bekerítik, az északi és a déli front csapatai Kalacsnál egyesülnek. — December 12. Német ellentámadás Sztálingrádnál a körülzárt 6. hadsereg felmentésére. — 1943. január 8. A sztálingrádi szovjet csapatok főparancsnoksága megadásra szólítja fel a német csapatokat. — Január 10. Paulus tábornok Hitler utasítására nem válaszol a szovjet ultimátumra, megkezdődik a körülzárt német csapatok megsemmisítése. — Február 2.: Sztálingrádban az utolsó német egységek is leteszik a fegyvert.

augusztus 26. Sikeres szovjet támadás Moszkva környékén. — A Kaukázusban előrenyomuló német csapatok Mozdok körül vannak.

augusztus 31. Az alamhalfai csata, súlyos német veszteségekkel. — Szeptember 4. Új-Zélandi ellentámadás Afrikában, Rommel visszavonul.

szeptember 5. Német csapatok elfoglalják Novoroszijiszkot.

szeptember 23. Madagaszkárban brit erők bevonulnak Antananarivóba.

október 15. A szovjet kormány hozzájárul az angol—amerikai javaslathoz, hogy nyilatkozatban figyelmeztessék a németeket: a há-

Jorús bűnösöket a háború után a szövetségesek felelősségre fogják vonni.

október 23-ról 24-re virradó éjszaka megkezdődik az El Alamein-i csata: a 8. hadsereg támadásba megy át.

November 4. Montgomery csapatai döntő áttörést erőszakolnak ki.

október 29. A német csapatok elfoglalják Nalcikot a Kaukázusban.

november 5. Az angol csapatok El Alameintől 100 km-re harcolnak.

november 7. Angol—amerikai erők partraszállnak Francia Észak-Afrikában.

November 9. Német csapatok elfoglalják El Aouanát. Tunisz legfontosabb repülőterét. — November 9. Vichy megszakítja diplomáciai kapcsolatát Washingtonnal. — November 10. Amerikai csapatok elfoglalják Orant. — November 11. A németek megszállják egész Franciaországot, német és olasz csapatok bevonulnak Korzikába, olasz csapatok Nizzába. — November 11. A casablancái francia erők kapitulálnak, Darlan admirális utasítja az összes francia parancsnokokat, hogy szüntessék meg az ellenségeskedést; a következő napon felhívást intéz a touloni francia flottához, hogy csatlakozzanak hozzá.

november 11. A 8. angol hadsereg elfoglalja Sollumot és Bardíát. — November 12. Tobruk visszafoglalása. — November 13. Gazala elfoglalása. — November 17. A 8. hadsereg elfoglalja Dernát és Mekilit. — November 20. Bengázi visszafoglalása. — November 23. Agedabia elfoglalása.

november 13—15. Amerikai—japán tengeri csata a Salamon-szigeteknél. A japán veszteség: 2 csatahajó, 8 cirkáló, 6 romboló és 8 csapatszállító hajó.

november 19. Sikeres szovjet hadműveletek a Kaukázusban Terek térségében.

november 27. A német csapatok behatolnak Toulonba, a francia flotta elsüllyesztí önmagát.

november 28. Sikeres szovjet offenzíva a középső frontszakaszon. Több mint 300 lakott helyiség felszabadul.

december 10. A német szárazföldi hadsereg vezérkari főnökét, Halder felmentik, utódja Zeitzler tábornok lesz.

december 13. A 8. angol hadsereg támadása Mersza Bregánál.

december 16. A keleti fronton támadásba mennek át a délnyugati és voronyezsi front csapatai, a német állásokat 90 km széles és 70—80 km mély szakaszon áttörik.

December 21. A szovjet csapatok előnyomulásuk során a Don és a Donyec közötti távolságnak több mint a felét megtették. — December 22. A középső frontszakaszon a szovjet csapatok visszafoglalják Nikolszkaját, Popovkát és sok más lakott helyiséget.

december 24. Darlan admirálist Algírban meggyilkolják.

december 25. A 8. angol hadsereg elfoglalja Szirtét.

december 29. A szovjet csapatok elfoglalják Kotyelnikovo fontos vasúti csomópontot.

December 31. Kotyelnikovo körül a német csapatok teljes visszavonulásban vannak, felszabadul Zimovniki. — Megkezdődik Észak-Kaukázus felszabadítása.

1943.

január 1. A szovjet csapatok elfoglalják Velikije Luki fontos vasúti csomópontot. — Lengyelországban megalakul az Országos Nemzeti Tanács.

január 3. A kaukázusi fronton felszabadul Mozdok és Malgobek városa.

január 4. A szovjet csapatok Sztálingrádtól délnyugatra felszabadítják Csernisovszkij városát.

január 5. A kaukázusi fronton felszabadul Prohladnaja, a doni fronton Csimljanszkaja és Morozovszkaja.

január 7. Rooseveltnél üzenete a kongresszushoz a hadiipar termelésének emeléséről.

január 9. A nankingi bábkormány hadat üzen az USA-nak és Angliának.

január 11. Rooseveltnél üzenete a kongresszusnak a 100 milliárd dolláros költségvetést. — A kaukázusi fronton felszabadul Georgijevszk, Mineralniye, Pjatigorszk, a doni fronton Kutjelnikovo. Fellángolnak a harcok Leningrád körül.

Január 18. Hét napi harc után a leningrádi és a volhovi front csapatai egyesülnek, kelet felé a város mintegy 15–17 km széles szabad korridorral rendelkezik.

január 12. Megindul a Vörös Hadsereg offenzívája a voronyezsi fronton, néhány nap alatt megsemmisítik a 2. magyar hadsereget.

Január 25. A szovjet csapatok felszámolják a németek voronyezsi hídfőjét, a várost megtisztítják az ellenségtől.

január 14–24. Tanácskozás Casablancában Rooseveltnél és Churchill között. Főbb problémák: a szicíliai invázió 1943-ban, a nyugat-európai partraszállás 1944-ben, megegyezés létesítése De Gaulle és Giraud között.

január 18. A kaukázusi fronton felszabadul Cserkaszk és Kamenka.

január 20–február 12. A Vörös Hadsereg felszabadítja egész Észak-Kaukázust.

Január 20. Proletárszkaja. — Január 21. Vorosilovszk. — Január 22. Szalszk. — Január 23. Armavir. — Január 29. Kropotkin. — Február 3. Kusevka.

január 20. Chile megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat a tengelyhatalmakkal.

január 23. A 8. angol hadsereg elfoglalja Tripoli kikötőjét.

január 29–február 4. Tengeri csata az amerikai és a japán flotta között a Salamon-szigetek térségében, elsüllyed egy amerikai nehézcirkáló, egy romboló és elvész 22 repülőgép. Japán vesztesé-

- gek: 2 romboló elsüllyedt, 6 megrongálódott, 60 repülőgép elpusztult.
- január 29. A 8. hadsereg átlépi a tuniszi határt.
- január 30. Az adanai konferencia: Churchill megbeszélései Inönü török államfővel. — Dönitz admirális kerül Raeder admirális helyére.
- február 3. A harkovi térségben a szovjet csapatok elfoglalják Kupjanszkot, a voronyezsi fronton elvágják a Kurszk—Orjol vasútvonalat.
- február 5. A voronyezsi fronton felszabadul Sztarioszkol, Ukrajnában Izjum. — Mussolini felmenti Cianót a külügyminiszteri tisztségtől, amelyet maga vesz át. Ciano szentszéki követ lesz. Grandi igazságügyminiszter helyére de Marsico kerül.
- február 8. Felszabadul Kurszk, Bjelgorod és Sebekino.
- február 9. A tokiói rádió bejelenti Guadalcanal kiürítését.
- február 11. Felszabadul Lozovaja.
- február 12. A szovjet csapatok visszafoglalják Krasznodárt, a Kubán fővárosát, Rosztovtól északra Sahtit.
- február 13. Ezen a napon felszabadul Novocserkaszk, Zerovo.
- Február 14. Rosztov és Vorosilovgrád. — Február 16. Harkov.
- február 14. Tuniszban a német csapatok ellentámadást indítanak és mintegy 25—30 km mély betörést érnek el az amerikai hadsereg vonalaiban.
- Február 15. A németek elfoglalják Gafsat. — Február 20. A németek áttörnek a Kasserine-hágón és Thala és Thebessa felé közelednek. — Február 23. Megállítják Rommel támadását. — Február 25. A Kasserine-hágó újra a szövetségesek kezén.
- február 16. Sztálin üzenete Roosevelthez a nyugati partraszállás időpontjának előbbrehozatala érdekében.
- február 23. A harkovi fronton a szovjet csapatok elfoglalják Sumit és Lebedint.
- február 24. Ribbentrop Rómába érkezik és négy napon át tárgyalásokat folytat Mussolinival és az olasz vezetőkkel.
- február 26—március 24. A von Arnim tábornok parancsnoksága alatt álló német csapatok támadása az észak-tuniszi angol csapatok ellen.
- február. 28. Norvégiában felrobbantják a németek nehézvíz-telepét.
- március 1. Az északnyugati front csapatai 8 napos harc után az Ilmen-tó körzetében áttörik a 16. német hadsereg állásait, elfoglalják Demjanszkot és sok más helyiséget.
- március 1. Az eddigi legsúlyosabb bombatámadás éri Berlint.
- március 2. és március 4. között szövetséges bombázók a Bismarck-tengeren egy Új-Guinea felé tartó japán konvojt támadnak.
- Március 5. Hivatalos jelentés 10 japán hadihajó és 12 kereskedelmi hajó elsüllyesztéséről.
- március 3. Rzsev felszabadulása.
- március 5. A RAF Essent támadja. Első ízben használnak radar navigációs berendezést.

- március 6. A szovjet csapatok felszabadítják Gzsatszkojt. — Tuniszban Rommel támadást intéz a 8. hadsereg ellen, néhány nap alatt a támadást megállítják.
- március 9. A Donyec-medencében a szovjet csapatok, kitérve az erős német ellentámadás elől, több várost kiűritenek.
- március 11. A török kormány újjáalakul Szaradzsoglu elnöklete alatt.
- március 12. Vjazma felszabadítása.
- március 13. Kínai ellentámadás a Jangce folyón áttört japán erők ellen — nagy sikerrel.
- március 15. A szovjet csapatok átmenetileg kiűritik Harkovot. — Dönitz admirális tárgyalása Rómában Riccardi admirálissal az észak-afrikai frontra küldendő utánpótlás ügyében.
- március 21. A szovjet csapatok elfoglalják Bjelgorodot.
- A 8. angol hadsereg támadása a Mareth-vonal ellen.
- Március 23. Kezdeti sikerek után a német ellentámadás hatására visszavonulás. — Március 26. A RAF erős támogatásával angol támadás El Hamma körzetében. — Március 28. A tengely-erők visszavonulnak a Mareth-vonal teljes hosszában, a 8. hadsereg elfoglalja Mareth, Toujane és Matmata városokat.
- március 27. A RAF Berlint támadja.
- március 28. Az 1. angol hadsereg Tuniszban offenzívába megy át.
- március 29. A 8. hadsereg elfoglalja Gabest és El Hammát, Oudrefét és Metouiát.
- március 31. A szovjet csapatok Kubánban elfoglalják Anasztaszjevskaját.
- Az 1. angol hadsereg Tuniszban elfoglalja Cap Serratot és El Aouanát.
- március 31. Hitler megbeszélést folytat Borisz bolgár királlyal. Megalakul az albán felszabadító néphadsereg.
- április 4. Kállay magyar miniszterelnök három napig Rómában tárgyal Mussolinival és az olasz kormány tagjaival. — A svéd miniszterelnökség közleménye német csapatoknak svéd területen történő átvonulásáról.
- április 6. A 8. hadsereg támadása Rommel erői ellen Wadi-Akaritnál.
- Április 7. Az ellenséges állásokat áttörik. Az 1. angol hadsereg Észak-Tunéziában offenzívát indít és kellő előrehaladást ér el, a 8. hadsereg egységei találkoznak a 2. amerikai hadtesttel.
- április 7-től 10-ig Hitler és Mussolini megbeszélése a vezéri főhadiszálláson.
- Április 12—13. Hitler kétnapos megbeszélése Antonescu marsallal, Románia miniszterelnökével. — Április 16—17. Hitler—Horthy tárgyalás. — Április 19. Quisling a vezéri főhadiszálláson. — Április 23. Tiso, Szlovákia miniszterelnöke Hitlerrel. — Április 27. Pavelics, a horvát bábkormány feje Hitlerrel. — Április 29. Laval látogatása a vezéri főhadiszálláson.
- április 10. A 8. hadsereg elfoglalja Sfaxot.
- április 11. Az 1. hadsereg elfoglalja Kairouant.

április 16. Mussolini rendelete arról, hogy Szardínia és Szicília hadműveleti terület.

április 17. Weizsäcker államtitkárt vatikáni követté nevezik ki.

április 20. Megkezdődik a varsói gettó ostroma.

április 23. Himmler utasítása: a gettó felszámolását a legnagyobb kegyetlenséggel kell végrehajtani. — Május 16.: a gettó ellenállásának vége, 56 000 zsidót kiirtanak az SS csapatok.

Változások a japán kormányban, külügyminiszter Szigemicu lesz.

április 22. Tuniszban megindul az 1. és 8. hadsereg fő támadása.

Május 13. Messe tábornok, a tuniszi tengely-erők főparancsnoka leteszi a fegyvert a 8. hadsereg előtt.

május 11—27-ig Tanácskozás Washingtonban Rooseveltt és Churchill között az angol és az amerikai vezérkari főnökök bevonásával (Trident tanácskozás).

Amerikai partraszállás Attu szigetén.

május 14. A Centaur nevű ausztráliai kórházhajót egy japán tengeralattjáró megtorpedózta, 268-an életüket vesztik.

május 15. Határozat a Kommunista Internacionálé feloszlatásáról.

május 17. A francia Kommunista Párt létrehozza az ellenállást irányító központját, az Ellenállás Nemzeti Tanácsát.

május 21. Tokióban bejelentik, hogy Yamamoto admirális, a japán flotta parancsnoka áprilisban elesett.

május 23. A RAF a második világháború addigi legsúlyosabb légitámadását intézi Dortmund ellen, a városra 2000 tonna bombát zúdítanak.

május 29. Kínai csapatok ellentámadása a Hupeh-Hunan határ mentén amerikai légitámadással.

Június 3. A kínai főparancsnokság jelentése: a japánok ebben a térségben teljes visszavonulásban vannak.

Májusban a Szovjetunióban megalakul a Tadeus Kosciuszko önkéntes lengyel hadosztály.

június 3. Giraud és De Gaulle megegyezése a francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság szervezete tárgyában.

június 8. Angol—amerikai bombatámadás Pantelleria szigete ellen. —

június 11. Pantelleria olasz helyőrsége megadja magát.

június 12. Lampedusa szigete is kapitulál.

június 18. Wavel tábornagy lesz India alkirálya.

június 20. A brit admirális jelentése az Atlanti-óceánon német tengeralattjárókkal vívott ötnapos csatáról: 2 német tengeralattjárót elsüllyesztettek, a konvoj hajóinak 97%-a elérte a kikötőket.

június 26. Új jugoszláv kormány alakul Trifunovics vezetése alatt.

június 29. Amerikai partraszállás Új-Guineában.

június 30. Amerikai partraszállás a Salamon-szigetekhez tartozó Új-Georgiában.

Helyreállítják a szovjet-abesszin diplomáciai kapcsolatokat.

július 1. De Valerát választják Írország miniszterelnökévé.

július 4. Angol erők sikeres támadásokat intéznek krétai repülőterek ellen.

július 5. Szövetséges tengeri erők megakadályozzák Japán romboló-

és cirkálórak behatolását a Salamon-szigetek körüli térségben. Az összes japán hajókat megrongálják, közülük 8 vagy 9 elsüllyed.
július 5. Német offenzíva Orjol, Bjelgorod és Kurszk térségében.

Július 12. A Vörös Hadsereg ellentámadásba megy át Orjoltól északra és keletre. — Július 15. A szovjet csapatok áttörik a német vonalakat. — Július 20. Elfoglalják Mcsemszket. Július 21. Volhovot. — Augusztus 2. Znamenszkaját. — Augusztus 4. Orjolt. — Augusztus 5. Bjelgorodot. Orjol és Bjelgorod visszafoglalásának tiszteletére Moszkvában első ízben adnak le tűzéségi díszsortüzet.

július 9-ről 10-re virradó éjszaka amerikai és angol csapatok szállnak partra Sziciliában.

Július 10. Elfoglalják Szirakuzát, Pachinót, Gelát és Licatát.

Július 17. Agrigentót és Empecodlét. — Július 22. Palermót.

július 14. Új lengyel kormány alakul Mikolajczyk vezetésével.

július 17. 200 szövetséges repülő támadása a Salamon-szigetek körül japán hajók ellen, 7 cirkálót és 2 rombolót elsüllyesztenek és 44 repülőgépet lelőnek.

július 19. 700 amerikai repülőgép súlyos bombatámadást intéz Róma ellen. — Hitler és Mussolini megbeszélést folytat Veronában a katonai helyzetről.

július 24. A RAF 2300 tonna bombát dob le Hamburgra; 20 000 ember meghal, 60 000 ember megsebesül.

Július 25—26. Az amerikai légierők támadása. — Július 27.

A RAF támadása. — Július 28. Hamburgból elköltöztetik a polgári lakosságot. — Július 29. A RAF támadása.

július 25. Mussolinit, miután a Fasiszta Nagytanács előző nap bizalmatlanságot szavazott neki, a király parancsára letartóztatják, Badoglio marsall lesz az új olasz miniszterelnök, Viktor Emánuel király átveszi a hadsereg legfelsőbb parancsnokságát; béke tüntetések Milanóban és Torinóban.

Július 26. Megalakul a Badoglio kormány és feloszlatja a fasiszta pártot.

A 7. amerikai hadsereg elfoglalja Taorminát. — Július 28.

Agirát és Nicosiát. — Július 30. Catenanuovát. — Augusztus

5. Cataniát, Paternót. — Augusztus 12. A németek megkezdik Szicília kiürítését. — Augusztus 17. Megszűnik az ellenállás Sziciliában.

augusztus 1. Szövetséges légierők bombatámadása Ploesti ellen.

augusztus 6. Új szovjet offenzíva Harkov irányában.

Augusztus 11. Szovjet csapatok elvágják a Poltava—Harkov vasútvonalat. — Augusztus 13. Bolsaja Danikovkát, Harkov közvetlen közelében elfoglalják. — Augusztus 20. Lebedin visszafoglalása. — Augusztus 23. Harkov városát a szovjet csapatok rohammal elfoglalják.

augusztus 14. Az olasz kormány Rómát nyílt várossá nyilvánítja.

augusztus 15. Megkezdődnek az olasz fegyverszüneti tárgyalások Lisszabonban.

Szeptember 3. Szövetséges partraszállás Olaszországban Reg-

gio és Catona között. Aláírják az olasz fegyverszüneti egyezményt. Szeptember 8. Eisenhower tábornok bejelenti Olaszország feltétel nélküli fegyverletételét.

augusztus 17. Az első quebeci konferencia Rooseveltt és Churchill között, itt hagyja jóvá az Egyesült Vezérkar a nyugat-európai invázió tervét.

Augusztus 24. Közlemény a quebeci konferenciáról.

augusztus 17. A RAF bombatámadása Peenemünde ellen.

augusztus 19. Jeschonek tábornok, a Luftwaffe vezérkari főnöke el-esik.

augusztus 20. Hitler fogadja Csatay magyar honvédelmi minisztert. — Súlyos zavargások Dániában.

augusztus 21. Moszkvai jelentés szerint Litvinov washingtoni szovjet nagykövet helyét Gromiko foglalja el.

augusztus 24. Jelentős személyi változások Németországban: Himmler birodalmi belügyminiszter lesz, Neurath báró lemond a cseh—morva protektorátus kormányzói tisztjéről és helyébe Frick kerül. A dán ellenállók Koppenhágában felrobbantják a Forum Hallt.

Augusztus 28. A dán kormány visszautasítja a koppenhágai német követ által átnyújtott ultimátumot és lemond, Hanneken dániai német főparancsnok veszi át az adminisztrációt — Augusztus 31. Utcái harcok Koppenhágában.

augusztus 25. A Voronyezstől délnyugatra megindult szovjet offenzíva jelentős eredményeket ér el, a Vörös Hadsereg egységei előretörnek a brjanszki térségben, továbbá Harkovtól nyugatra.

Augusztus 29. Ljubotin felszabadulása. — Augusztus 30. A szovjet csapatok visszafoglalják az Azovi-tenger partján fekvő Taganrogot, továbbá a szmolenszki fronton Elnyát. — Szeptember 1. Szovjet hadijelentés Dorogobuzs elfoglalásáról (szmolenszki térség) és a Taganrognál körülzárt német csapatok megsemmisítéséről. — Szeptember 2. A voronyezsi fronton felszabadul Szumi, a Brjanszki térségben Gluskovo, a Donyec-medencében Liszicsanszk, Vorosilovszk és Novodombasz, az Azovi-tenger partján Budennovka.

augusztus 26. Az USA, Kanada és Nagy-Britannia elismeri a francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot.

Augusztus 27. Az elismeréshez csatlakozik a Szovjetunió és Kína.

augusztus 28. Borisz, Bulgária királya meghal, utódja, fia, Simeon herceg.

szeptember 3. Knox amerikai tengerészetiügyi miniszter bejelenti, hogy Japán, Pearl Harbor óta, elvesztette kereskedelmi hajóhadának egyharmadát.

szeptember 4. Szövetséges angol—amerikai erők partra szállnak Új-Guineában.

szeptember 8. A szovjet csapatok elfoglalják Sztalinót, Kraszno-

armejszkojét, ezzel befejeződik a Donyec-medence felszabadítása.

szeptember 9. Az 5. amerikai hadsereg, támogatva a 8. angol hadseregtől, partra száll Salernónál, Nápoly közelében.

Az olasz flotta elhagyja Spezia kikötőjét; német bombavetők Szardíniától északra elsüllyeszti a Róma nevű olasz csatahajót.

Szeptember 10. az olasz flotta, közte négy csatahajó, eléri Máltát.

A szovjet csapatok felszabadítják Bahmacsot.

szeptember 10. A német csapatok bevonulnak Rómába és átveszik Vatikánváros fölött a „védelmet”; az Észak-Olaszországban, Dél-Franciaországban és a Balkánon állomásozó olasz egységek kaptulálnak a német erők előtt.

Az 5. amerikai hadsereg Nápoly térségében elfoglalja Salernót.

szeptember 12. Német ejtőernyősök kiszabadítják Mussolinit az Aburuzzo-hegységben lévő Gran Sassóról.

A szovjet csapatok új offenzívát indítanak Brjanszk térségében.

Szeptember 14. Brjanszk felszabadul.

szeptember 14. Francia csapatok szállnak partra Ajacciónál, Korzika szigetén.

Október 5. A korzikai felkelés győzelme, a sziget felszabadul a tengelyerők ellenőrzése alól.

szeptember 15. A szovjet csapatok elfoglalják Nezsint.

szeptember 16. Cavallero marsall, az olasz vezérkar volt főnöke, öngyilkosságot követ el.

szeptember 16. Felszabadul Novorosszijszk.

szeptember 18. Felszabadul Pavlovgrád, Krasznográd és sok más helyiség; Mirgorodnál elvágják a Poltava—Kijev vasútvonalat az előretörő szovjet csapatok.

szeptember 19. Óriási előrenyomulás a keleti front egész hosszában. 1700 helység szabadul fel.

Az algéri rádió jelenti, hogy Szardíniát a német csapatok kiűrtették.

szeptember 20. A szövetséges légierők bombázzák Velencét.

szeptember 21. A szovjet csapatok felszabadítják Csernigovot.

szeptember 22—23. Szövetséges csapatok szállnak partra Bariban.

szeptember 23. A szovjet csapatok felszabadítják Poltavát.

szeptember 24. Az 5. amerikai hadsereg Salernótól északra új offenzívát indít. Október 1. Nápoly felszabadul.

szeptember 25. Felszabadul Szmolenszk és Roszlavl.

szeptember 27. Szovjet csapatok elfoglalják Nizsnij-Dnyeprovskot. (Dnyepropetrovsk elővárosát) és Temirukot. az utolsó német kézen lévő kikötőt Kubánban. — Német csapatok partra szállnak Korfu szigetén és megtörik az olasz helyőrség ellenállását.

szeptember 30. Badoglio új kormányt alakít.

október 4. A japánok sikeres támadást indítanak Kiangszu, Csekiang és Anvej tartományokban.

október 6. Az 5. amerikai hadsereg elfoglalja Capuát és Casertát.

október 7. A Vörös Hadsereg új offenzívát indít a Taman-félsziget irányában.

Október 8. A németek kiürítik Tamant, a szovjet csapatok három helyen átlépik a Dnyepr-folyót, felszabadítják Nevelt.

október 12. Az azori egyezmény: a portugál kormány tengeri és légi könnyítéseket nyújt az Azori-szigeteken az angoloknak.

október 13. Olaszország megüzeni a háborút Németországnak. Új-Georgia (Salamon-szigetek) teljesen a szövetségesek kezére kerül.

október 14. A Vörös Hadsereg felszabadítja Zaporozsjét, utcai harcok Melitopolban.

október 15—17. Japán légitámadás-sorozat az Oro-öbölben (Új-Guinea); 104 japán repülőgépet lelőnek vagy megrongálnak.

október 19—30. A második moszkvai konferencia az amerikai, az angol és a szovjet külügyminiszter, továbbá tanácsadók részvételével. A konferencia eredményével öt közlemény foglalkozik (Kína helyzete, európai ellenőrző bizottság és olaszországi ellenőrző bizottság létesítése, nyilatkozat Olaszország és Ausztria kérdésében, a háborús bűnösök megbüntetése.)

október 23. Melitopot a szovjet csapatok teljesen megtisztítják az ellenségtől.

október 25. Felszabadul Dnyepropetrovsk és Dnyeprozserdzsinszk.

október 27. A szovjet csapatok áttörik a német állásokat az Azovi-tenger és a Dnyeper alsó folyása között.

október 28.—november 3. Szénbányász-sztrájk az USA-ban.

Októberben Garibaldi-brigádok szervezése Olaszországban.

november 1. A szovjet csapatok elfoglalják Perekopot és elvágják a németek szárazföldi összeköttetését a Krím-félszigettel.

Amerikai erők partra szállnak Bougainville szigetén (Salamon-szigetcsoport).

november 2. A szovjet csapatok elfoglalják Kahovkát a Dnyeper alsó folyása mentén.

november 5. A szovjet csapatok befejezik a Dnyeper délnyugati deltájánál levő félsziget teljes megtisztítását, partraszállást hajtanak végre a Kercs-félszigeten, elvágják a Kijev—Zsitomir vasútvonalat.

november 6. Felszabadul Kijev.

november 8. Szovjet csapatok elfoglalják Fasztovot, 60 km-re Kijevtől délnyugatra.

november 9. 44 szövetséges és társult nemzet aláírja az UNRRA alapkormányát (United Nations Relief and Rehabilitation Administration).

november 11. A szovjet csapatok felszabadítják Radomisl, Bruszilov és Kornyin városokat a zsitomiri térségben.

november 12. Felszabadul Koroszcsev a zsitomiri térségben és Irsa. A németek partra szállnak az Égei-tengeri Lerosz szigetén.

November 16. A sziget teljesen a németek kezére kerül.

november 13. A szovjet csapatok elfoglalják Zsitomirt.

november 18. A keleti fronton felszabadul Korosztjen és Rezicsa.

- november 19.** A RAF súlyos légitámadást intéz Mannheim-Ludwigshafen ellen, ugyanezen éjszaka hatalmas mennyiségű bombát zúdít Berlinre. (A „Battle of Berlin”, a berlini csata kezdete, mely 1944 márciusáig tart.)
- november 20.** A szovjet csapatok átlépik a Dnyeper-folyót Cserkasszi közelében.
- November 20-ról 21-re** virradó éjszaka amerikai partraszállás a Gilbert-szigetekhez tartozó Makin és Tarava korallzátonyokon.
- November 25.** A Gilbert-szigetek teljesen amerikai kézre kerülnek.
- november 21.** Hitler Rommelt Nyugat-Franciaországba, Kesselringet Közép-Olaszországba küldi új védelmi vonal kiépítésére.
- november 22—25.** Az első kairói konferencia Rooseveltt, Csang-Kaiszel és Churchill részvételével: a kiadott záróközlemény szerint a konferencia fő kérdése a jövőbeni katonai akciók egybehangolása Japán ellen.
- november 23.** Japán csapatok Hunan tartományban körülférják Csangteh városát.
- November 25.** Utcai harcok Csangtehben.
- December 3.** A várost elfoglalják a japánok.
- December 9.** A kínai csapatok visszafoglalják a várost.
- november 25.** Új szovjet offenzíva Mogiljevtől délkeletre, Propojszkot a szovjet csapatok felszabadítják.
- November 26.** Gomel felszabadítása.
- november 28-tól december 1-ig** A teheráni konferencia Rooseveltt, Sztálinnal és Churchill részvételével.
- December 1.** Közös nyilatkozat publikálása. A konferencia fő kérdései: a nyugat-európai második front megnyitása 1944 tavaszán, a lengyel határok kérdése, a szövetségesek háború utáni együttműködése.
- november 30.** Az oslói egyetem összes férfi hallgatóit a németek leförtörtatják és közülük sokat Németországba deportálnak.
- December 1.** Svéd tiltakozás a német kormánynál. — **December 4.** A német külügyminisztérium elutasító válasza.
- december 2.** A RAF 1500 tonna bombát zúdít Berlinre, a támadás megismétlése december 16—17, 23—24, 29—30.
- december 4.** A második kairói konferencia Rooseveltt, Churchill és Inönü részvételével.
- December 6.** A konferencia záróülése.
- december 4.** A szabad jugoszláv rádió bejelenti, hogy a felszabadított területeken ideiglenes kormány alakult Ribar vezetésével, Tito tábornok a Nemzeti Védelmi Bizottság elnöke.
- Az 5. amerikai hadsereg Dél-Olaszországban új offenzívát indít.
- december 8.** A szovjet csapatok elfoglalják Sarovkát a Znamenka—Nyikolajev vasútvonal mentén.
- Roosevelt elnök látogatása Malta szigetén.
- december 9.** A szovjet csapatok Kirovgrádot mintegy 25 km-re közelít meg.

- Badoglio bejelentése: olasz egységek harcolnak Olaszországban a szövetségesek oldalán.
- december 10. A szovjet csapatok felszabadítják Znamenka városát.
- december 12. Szovjet—csehszlovák kölcsönös barátsági, segélynyújtási és háború utáni együttműködési egyezmény aláírása Moszkvában.
- december 14. A szovjet csapatok felszabadítják Cserkasszit. Német jelentés a Neveltől délre megindult új szovjet offenzíváról.
- December 19. Szovjet hadijelentés arról, hogy Nevel térségében áttörték a német védelmi vonalakat.
- december 15. A 6. amerikai hadsereg partraszállása Új-Britanniában.
- december 20. Katonai tanácskozás Kairóban az angol, az amerikai katonai szakértők és a jugoszláv partizánok kiküldöttei között.
- december 21. A szovjet csapatok felszámolják a Herszonnál levő német hídfőt a Dnyeper partján.
- A 8. angol hadsereg behatol Ortonába.
- december 22. A szabad jugoszláv rádió bejelenti, hogy a jugoszláv partizánok megfosztották a kairói jugoszláv kormányt minden jogától, Péter királynak nem szabad visszatérnie Jugoszláviába, míg az ország egész területe fel nem szabadul.
- december 24. Új szovjet offenzíva a jobbpárti Ukrajna felszabadításáért.
- december 26. A Scharnhorst német csatahajót angol hadihajók elsüllyeszti.
- december 29. Szovjet offenzíva Zaporozsjától nyugatra.
- december 31. Zsitomirt visszafoglalják a szovjet csapatok, új offenzíva Neveltől nyugatra, a Vityebszk—Orsa vasútvonalat elvágják.

1944.

- január 1-ről 2-re virradó éjszaka a RAF 1000 tonna bombát zúdít Berlinre; a támadás megismétlése január 2—3, 20—21, 27—28, 28—29, 30—31.
- január 4. A szovjet csapatok felszabadítják Bjelaja Cerkovot, Kievtől délnyugatra. — A német rádió közli, hogy hadiszolgálatra mozgósítják az iskolás gyerekeket.
- január 4. Az 5. amerikai hadsereg támadást kezd Cassinótól keletre. Konyev tábornok csapatai támadást indítanak Kirovográd irányában és 90—100 km szélességben áttörik a német állásokat.
- január 5. Szovjet csapatok felszabadítják Berdicsevet.
- január 8. Kirovográd felszabadítása.
- Ciano, De Bono marsall és a Fasiszta Nagytanács más tagjainak pere Veronában.
- Január 10. Ciano, De Bono és még három fasiszta vezető ellen halálos ítélet. — Január 11. A kivégzések végrehajtása.
- január 9. Kamenyec-Podolszk felszabadítása.
- Edda Ciano illegális úton Svájcba érkezik; internálják.
- január 11. Szovjet csapatok támadása Mozsir irányában.

Január 14. Mozsir felszabadítása.

január 15. Új szovjet offenzíva Leningrádtól északnyugatra és délnyugatra, valamint Novgorodtól nyugatra.

Január 19. Novgorod felszabadítása. — Január 21. Mga felszabadítása a leningrádi fronton, új offenzíva Leningrádtól délkeletre és Tosnótól északkeletre a leningrádi és a volhovi front csapatainak részvételével. — Január 24. Puskin és Pavlovszk felszabadítása, a Krasznovardejszk—Narva vasútvonal elvágása. — Január 25-ről 26-ra virradó éjszaka a szovjet csapatok rohammal elfoglalják Krasznovardejszket. — Január 26. Gatcsina felszabadítása. — Január 27. Hivatalos szovjet jelentés arról, hogy teljesen megszüntették Leningrád blokádját.

január 21. A jugoszláv nemzeti felszabadító erők elfoglalják Jajcát.

január 22. Angolszász erők szállnak partra Anziónál.

január 24. Hitler parancsa; a német csapatok mindenáron tartásuk a Gusztáv-vonalat.

Hitler fogadja Quislinget.

január 26. Argentína megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Németországgal és Japánnal.

január 29. A szovjet csapatok felszabadítják Novoszokolnyikit, a Leningrád—Moszkva vasútvonalat megtisztítják az ellenségtől.

Január 30. Az 5. amerikai hadsereg egységei betörnek Cassinótól északra a Gusztáv-vonalba.

január 31. Amerikai erők partra szállnak a Marshall-szigeteken.

február 3. Szovjet hadijelentés arról, hogy az első és a második Ukrán Front csapatai öt napi harc után bekerítették 10 német hadosztályt (Korszun—Sevcsenkó-i hadműveletek.) — A szovjet csapatok széles fronton átlépik az észti határt.

február 4. A szovjet csapatok elérik a Narva-folyó torkolatát, a Leningrád—Novgorod vasútvonalat teljesen megtisztítják az ellenségtől.

február 5. Szovjet csapatok felszabadítják Rovno és Luck városát.

február 6. A 3. Ukrán Front csapatai áttörést erőszakolnak ki Nikopolj és Krivoj Rog között, öt német hadosztályt elvágnak Nikopolj térségében.

Február 8. Nikopolj elfoglalása.

február 11. Az 1. Ukrán Front csapatai felszabadítják Sepetovkát.

Kanada és a Szovjetunió között kölcsönös segélynyújtási egyezmény jött létre.

Március 9. Hasonló egyezmény a Szovjetunió és Ausztrália között.

február 12. Paasikivi volt finn külügyminiszter Stockholmba érkezik.

Február 16. Tárgyalása Kollontaj asszonnyal, stockholmi szovjet nagykövettel, a szovjet fegyverszüneti feltételek átvétele.

— Február 23. Paasikivi visszatér Helsinkibe.

február 13. Luga felszabadítása leningrádi fronton, öt napi harc után a Pejpusz-tó környékét megtisztítják az ellenségtől.

február 14. Korszunj felszabadítása.

- február 16. Német támadás az anziói hídfő ellen. Amerikai tengeri erők támadása Truk szigete ellen (Karolina-szigetecsoport).
- február 18. Szovjet offenzíva az Ilmen-tótól délre és Novgorodtól nyugatra.
- február 21. Fontos változások a japán hadvezetésben, Tódzsó miniszterelnök átveszi a hadsereg főparancsnokságát.
- február 22. Krivoj Rog felszabadítása.
- február 24. Az 1. Bjelorusz Front csapatai elfoglalják Bogacsev városát.
- február 28. Finnország kereskedelmi egyezményt köt Németországgal.
- február 29. Amerikai csapatok partra szállnak az Admirális-szigeteken.
- március 1. Szovjet offenzíva a Narva-folyótól északra, az ellenséges állásokat áttörik és elvágják a Narva—Tallinn vasútvonalat. A déli frontszakaszon offenzíva indul Románia irányában. Sauckel, a munkaerőmozgósítási hivatal igazgatója bejelenti, hogy 5 millió külföldi munkás dolgozik Németországban, akik közül csak 200 ezer önkéntes munkavállaló.
- március 3. Megegyezéssel érnek véget a két nagy görög ellenállási szervezet, az ELAS és az EDES tárgyalásai; megszüntetik az ellenségeskedéseket egymás ellen és közösen harcolnak a németek ellen.
- március 4. Az 1. Ukrán Front csapatai Sevetovkánál 180 km kiterjedésű szakaszon áttörik az ellenséges védőállásokat.
- Március 6. Elvágják az Ogyessza—Lvov vasútvonalat. — Március 15. Elvágják a Zsmerinka—Ogyessza vasútvonalat. — Március 19. A szovjet csapatok 20 km-re közelítik meg Dubnót. — Március 20. Vinnyica felszabadítása.
- március 5. A 2. és 3. Ukrán Front offenzívát indít.
- Március 9. 50—60 km mély és 160—180 km széles fronton áttörik a német védelmi vonalakat. — Március 10. Umanj, Kisztinovka és Zvenigorodka elfoglalása. — Március 13. Herszon felszabadítása.
- március 8. Finn válasz a szovjet fegyverszüneti feltételekre. — Március 10. Moszkva elégtelennek minősíti a finn választ és március 18-ig vár megfelelő válaszra.
- Március 17. Finn elutasító válasz. — Március 21. Szovjet közlemény a tárgyalásokról.
- március 13. Helyreállítják az olasz—szovjet diplomáciai kapcsolatokat.
- március 14. Szovjet csapatok nagyobb német erőket kerítenek be és semmisítenek meg Nyikolajevnél.
- március 15. Angolszász offenzíva Cassino ellen.
- Március 16. A város kétharmad része a szövetséges csapatok kezére kerül.
- március 18. Zsmerinka felszabadítása.
- Horthy kormányzó Hitler főhadiszállásán, megegyezés Magyarország német megszállásáról.

Március 19. Német csapatok megszállják Magyarországot, a Kállay kormány lemond. — Március 22. Horthy új kormányt nevez ki. Sztójay volt berlini követ vezetésével.

március 18. Ezer RAF bombázó támadja Frankfurtot.

Március 22—23. A támadás megismétlése.

március 19. A 2. Ukrán Front csapatai 80—100 km-es szakaszon elérik a Dnyeszteit, átkelnek a folyón és elfoglalják Szorokát.

Március 20. Mogiljev-Podolszk elfoglalása. — Március 22. Pervomajszk elfoglalása.

március 22. Japán csapatok Burma felől átlépik az indiai határt.

március 23. Az 1. Ukrán Front csapatai újabb offenzívát indítanak a Tarnopol—Proszkurov térségben.

március 24. A 3. Ukrán Front csapatai elfoglalják Voznyeszenszket.

március 25. Proszkurov felszabadítása.

március 26. A 2. Ukrán Front csapatai 80—90 km-es szakaszon elérik a Pruth-folyót.

március 27. Az 1. Ukrán Front csapatai elfoglalják Kamenyec-Podolszket.

március 28. Nyikolajev felszabadítása.

március 29. Kolomea felszabadítása.

március 30. A 3. Ukrán Front megkezdí offenzíváját a keleti front déli szakaszán.

A szovjet csapatok felszabadítják Csernovicot.

április 2. A szovjet hadijelentés közli, hogy a szovjet csapatok átlépték a Pruth-folyót és behatoltak Romániába, a szovjet kormány nyilatkozatot ad ki: a Vörös Hadsereg folytatja előrenyomulását Romániában, de nem tart igényt román területre.

A japán csapatok Burmában átlépik az Imphal—Kohima vasútvonalat.

Április 4. A japánok Kohima elfoglalását jelentik, Új Delhi-ben cáfolják. — Április 3. Elvágják a Kohima—Dimapur vasútvonalat. — Április 23. Az India felé irányuló japán offenzívát megállítják, Kohima a szövetségesek kezén.

április 7. Szovjet jelentések szerint 5—6 hadosztály erősségű német hadsereget kerítettek be Razjelnjajától északra.

Április 8. A bekerített német csapatok leteszik a fegyvert.

április 8. Az 1. Ukrán Front csapatai elérik a csehszlovák határt.

A 2. Ukrán Front csapatai elérik a Szereth-folyót.

A csehszlovák kormány Londonban kiadott felhívása felkelésre szólítja fel a cseh népet.

április 10. A Vörös Hadsereg egységei felszabadítják Ogyesszát.

Április 11. Kercs felszabadítása. — Április 13. Szimferopol felszabadítása. — április 16. Jalta felszabadítása. — Április 18. Balaklava felszabadítása.

április 11. A szövetséges haderők több szigetet elfoglalnak Új-Britanniában és a Marshall-szigeteken.

április 12. A 3. Ukrán Front csapatai elfoglalják Tiraszpolt.

- április 13. Hivatalosan bejelentik, hogy a Szovjetunió és Új-Zéland között helyreállították a diplomáciai kapcsolatot.
- április 14. Vatuyn tábornok, az 1. ukrán hadsereg parancsnoka hősi halált hal.
- április 15. A szovjet csapatok felszabadítják Tarnopolt.
- április 17. A Badoglio-kormány lemond.
- Április 21. A Badoglio elnöklete alatt megalakuló új kormány magában foglalja a demokratikus front összes pártjait.
- április 18. A szovjet csapatok elérik Szevasztopol külső védelmi övezetét.
- A 8. amerikai légierő erős bombatámadást intéz Berlin ellen.
- április 19. Budapesten és Bukarestben bejelentik, hogy aknaveszély miatt a román és a magyar hajóstársaságok leállítják a hajóközlekedést a Dunán.
- április 22. Szövetséges csapatok partraszállása Holland Új-Guineában.
- május 3. A japánok fontos stratégiai pontokat veszítenek Burmában, a Stilwell tábornok parancsnoksága alatt álló kínai erők a Mogaung-völgyben elfoglalják Inkangahkawngt.
- május 5. A japán császári főhadiszállás bejelenti, hogy Koga admirális, a japán flotta főparancsnoka márciusban elesett.
- május 7. A Vörös Hadsereg megkezdí Szevasztopol ostromát.
- Május 9. Szevasztopol szabad!
- A 8. amerikai légierő támadása Berlin ellen. A támadást megismétlik május 8-, 19- és 24-én.
- május 11. Az 5. amerikai és a 8. angol hadsereg megindítja az offenzívát a Gusztáv-vonal ellen.
- Május 18. Cassinót elfoglalják az angol és a lengyel csapatok, az amerikai csapatok beveszik Formiát.
- május 13. Sikeres kínai ellentámadás a Peiping—Hankow vasútvonal mentén.
- május 18. A Merill tábornok parancsnoksága alatt álló brit és kínai csapatok utat törnek a dzsungelen keresztül Mogaung völgyében.
- május 20. Közel 5000 szövetséges bombázó- és vadászgép támadást intéz 12 vasúti csomópont és 9 repülőtér ellen Franciaországban és Belgiumban.
- május 23. Az angol és amerikai csapatok Nettunónál hatalmas légitámogatással megkezdik offenzívájukat.
- Június 4. Az 5. amerikai hadsereg bevonul Rómába.
- Bogilov, bolgár miniszterelnök lemond.
- május 25. Német ejtőernyősök támadása Tito boszniai főhadiszállása ellen, Titónak és Randolph Churchillnek (Churchill fia) sikerül megmenekülni.
- május 31. A szovjet csapatok Jassitól (Iasi) északra heves német ellentámadásokat vernek vissza.
- június 1. Bagrianov alakítja meg az új bolgár kormányt.
- június 5. Viktor Emánuel király átadja a hatalmat Umberto hercegnek.

június 6. „D-Day”: a szövetséges erők partra szállnak Normandiában.

Június 7. Felszabadítják Bayeux-t, elvágják a Bayeux—Caen vasútvonalat, az angol és az amerikai hídfőt megtisztítják az ellenséges csapatoktól.

június 9. St. Mere Eglise és Trevieres felszabadul, az amerikai csapatok átlépik a Carentan—Valognes utat és elvágják a Cherbourg felé vezető vasútvonalat.

Június 10. Angol csapatok elfoglalják Tillyt. — Június 12. Az amerikaiak beveszik Carentant, az angol és az amerikai hídfő egyesül.

június 8. Kínai csapatok sikeres előnyomulása Burmában.

június 9. Badoglio lemond, Bonomi alakítja meg az új kormányt, amelyben részt vesz Sforza gróf, Croce professzor és Togliatti, az Olasz Kommunista Párt főtitkára.

június 10. Szovjet offenzíva a karéliei német—finn állások ellen.

Június 17. Áttörik az első védelmi vonalat és mintegy 25—30 km-t haladnak előre, Teriokit és Jatkinát elfoglalják. — Június 15. A karéliei földszoros második védelmi vonalának áttörése. — Június 18. A szovjet csapatok behatolnak a Man-

nerheim-vonalba. — Június 20. Beveszik Viipurit.

június 11. Amerikai nehézbombázók szovjet repülőterekről felszállva bombáznak két repülőteret Focsani körül (Románia) és Olaszországban szállnak le.

Német SS egységek legyilkolják Oradour sur Glane egész lakosságát.

június 13. Az első szárnyasbombák lezuhannak Dél-Angliára.

június 15. Amerikai légierődök első támadása Japán ellen.

június 18. A japánok elfoglalják Csangsát, Hunan tartomány fővárosát.

június 19. Amerikai csapatok Normandiában elfoglalják Montebourg-t és 13—15 km-re közelítik meg Cherbourg-t.

Június 20. Cherbourg külső erődövét támadják az amerikai csapatok. — Június 22. Általános támadás Cherbourg ellen.

— Június 26. Cherbourg felszabadítása.

június 19—20. Tengeri ütközet a japán és az amerikai flotta között a Mariana-szigetek körül. Elsüllyesztenek vagy megrongálnak az amerikai erők 14 hadihajót, a japán flotta elmenekül.

június 20. Indiai csapatok Észak-Burmában elfoglalják Kiangzupot.

június 21. 1000 amerikai bombázó, 1200 harci repülőgép kíséretében bombatámadást intéz Berlin ellen, és az amerikai gépek szovjet repülőtereken szállnak le.

Új szovjet offenzíva a Ladoga- és az Onyega-tó között és az Onyega-tótól északra.

Június 23. A karéliei front csapatai áttörnek a Swir-folyón.

Június 29. Felszabadul Petrozavodszk, a Karél-Finn Szovjet Szocialista Szövetséges Köztársaság fővárosa.

június 23. Megindul a döntő csata Bjelorussziáért, Vityebszktől északnyugatra és délkeletre.

Június 24. A szovjet csapatok 75—80 km széles és 35—40 km mély áttörést érnek el. — Június 25. A szovjet csapatok bekerítenek öt német hadosztályt Vityebszk körül és kikényszerítik az átkelést a Dvina-folyó nyugati partjára. — Június 26. Felszabadul Vityebszk. — Június 27. A szovjet csapatok felszámolják a körülzárt német csapatokat, elfoglalják Orsát, Mogiljevtől északra és délre átlépik a Dnyeper-t, elvágják az Orsa—Mogiljev vasútvonalat, Bobrujszk közelében bekerítenek öt német hadosztályt. — Június 29. Bobrujszk elfoglalása. — Július 3. Minszket felszabadítják az 1. és 3. Bje-lorusz Front csapatai.

június 25. Ribbentrop Helsinkibe utazik.

Június 27. A megkötött új finn—német egyezmény alapján a németek további katonai segítséget nyújtanak Finnországnak. — Június 28. Keitel marsall Helsinkibe érkezik, hogy megszervezze a német katonai megerősítések harcbevételét.

június 27. Amerikai nehézbombázók harci repülőgépek kíséretében szovjet támaszpontokról támadást intéznek a drogobicsi szintetikus olajtelepek ellen és továbbrepülnek Olaszországba.

június 30. Az USA megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Finnországgal.

Általános sztrájk Koppenhágában.

Július 4. A sztrájk sikerrel ér véget, a németek teljesítik a dán követeléseket.

július 3. Francia csapatok Olaszországban elfoglalják Sienát.

július 4. Az 1. Balti Front csapatai beveszik Polockot.

július 6. Az 1. Bje-lorusz Front csapatai elfoglalják Kovelt, Swirt és Dzserdzsinszket, Minszktől délnyugatra.

Német jelentés közli, hogy a nyugati fronton Rundstedt helyett a főparancsnokságot Kluge veszi át.

július 7. Subasics vezetése alatt új jugoszláv kormány alakul, melyben részt vesznek Tito képviselői is.

július 8—9. Angol—kanadai csapatok elfoglalják Caent. A szovjet csapatok behatolnak Vilniuszba.

Július 13. Kétnapos utcai harc után felszabadul Vilniusz.

július 15. A szovjet csapatok elérik a Nyemen-folyót.

július 16. A szovjet csapatok rohammal elfoglalják Grodnót.

Az 1. Ukrán Front csapatai Lvov irányában offenzívát kezdenek, háromnapos harcban áttörik a német védelmi vonalakat és átkelnek a Bug-folyón.

Amerikai csapatok megkezdik támadásukat St. Lo ellen.

Július 18. A város elfoglalása.

július 17. A 8. angol hadsereg átkel az Arno-folyón.

július 18. Brit és kanadai csapatok támadása Caen környékén.

A szovjet csapatok új offenzívája Osztrovtól délre és Koveltől nyugatra, felszabadul Krasznoje, Brodi és sok más város.

A lengyel csapatok Olaszországban elfoglalják Anconát.

Fontos személyi változások Japánban: Tódzsó tábornok helyét a

hadsereg élén Umegu tábornok foglalja el, Tódzso kormánya lemond.

A Nemzetközi Vöröskereszt felhívása a magyar kormányhoz, hogy szüntesse meg a zsidók deportálását és engedje meg, hogy a zsidók elhagyják Magyarországot.

július 20. A vezéri főhadiszálláson Hitler ellen merényletet követnek el, Hitler kisebb sérüléseket szenved, a katonai összeesküvés résztvevőit letartóztatják, Beck tábornagy öngyilkos lesz, Stauffenberg és több társát az éjszaka folyamán kivégzik.

Amerikai csapatok szállnak partra Guam szigetén.

július 23. Az 1. Balti Front csapatai felszabadítják Pszkovot.

Amerikai partraszállás Tinian szigetén (Mariana-szigetcsoport).

július 24. Az 1. Bjelorusz Front csapatai felszabadítják Lublint és Majdaneket, a német haláltáborok egyikét.

július 27. Lvov felszabadítása. A szovjet csapatok elérik a San-folyót.

július 28. A szovjet csapatok elfoglalják Breszt-Litovszkot, Jaroszlávot és Przemyslt.

Az amerikaiak Normandiában elfoglalják Coutances-ot.

július 29. A 3. Bjelorusz Front csapatai új offenzívát indítanak, elérik a Nyemen-folyót és elfoglalják Mariampolét.

július 31. Az amerikai csapatok Normandiában elfoglalják Grandville-t és Avranches-ot.

A 3. Balti Front csapatai behatolnak Kaunasba, az 1. Bjelorusz Front csapatai 15–20 km-re közelítik meg Varsót.

Augusztus 1. A szovjet csapatok elvágják minden, a balti államokból Kelet-Poroszország felé vezető utat, Kaunast felszabadítják.

augusztus 1–október 3. A lengyel földalatti hadsereg vezetői a Vörös Hadsereggel való előzetes megbeszélés nélkül, előkészületlen felkelésbe viszik bele Varsó lakosságát.

Október 3. A németek a felkelést leverik.

Ryti finn köztársasági elnök lemond, utódja Mannerheim marsall.

augusztus 2. Törökország megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Németországgal.

A szovjet csapatok Sandomierztől keletre elérik a Visztulát.

Augusztus 3. Sandomierztől délre 30 km szélességben átkelnek a folyón.

augusztus 4. A 8. angol hadsereg eléri Firenze külvárosait.

Augusztus 11. Firenze felszabadítása.

augusztus 7. A szovjet csapatok a Kárpátok előterében elfoglalják Szambort és Boriszlavot (olajközpont Nyugat-Ukrajnában).

augusztus 8. Új finn kormány alakul Hackzell vezetésével.

augusztus 9. Eisenhower áthelyezi főhadiszállását Franciaországba.

augusztus 10. Amerikai csapatok felszabadítják Nantes és Angers francia városokat.

Guam szigetén megszűnik a japán ellenállás.

augusztus 11. Az amerikai csapatok átkelnek a Loire-on.

Új szovjet offenzíva indul Pszkovtól nyugatra és délnyugatra, 20

—25 km-es előrehaladást érnek el az első napon, felszabadul Perekori.

augusztus 12. A német csapatok megkezdik Normandiából általános visszavonulásukat.

Cherbourg kikötője és Wight sziget között üzembe helyezik a „Pluto” elnevezésű tengeralatti olajvezetékét, Churchill Olaszországban megbeszélést folytat Titóval.

augusztus 14. A 2. Bjelorusz Front csapatai elfoglalják Osoviecet, 25—30 km-re közelítik meg Kelet-Poroszország határát.

St. Malo városa felszabadul. — A RAF 700 bombázója 4000 tonna bombát zúdít a Falaise körüli német állásokra.

augusztus 15. Szövetséges erők partra szállnak Dél-Franciaországban Toulon és Nizza között.

augusztus 16. A kanadaiak betörnek Falaise-ba.

Augusztus 17. A város teljes elfoglalása.

Indiából kiverik az utolsó japán csapatokat, a 14. angol hadsereg átlépi a burmai határt.

augusztus 17. A szovjet csapatok Mariampolétól északnyugatra elérik Kelet-Poroszország határát.

Keitel marsall látogatást tesz Helsinkiben.

Franciaországban felszabadul Chartres, Chateaudun és Orléans.

Kluge marsall helyébe Model marsallt nevezi ki Hitler a nyugati német csapatok főparancsnokává.

augusztus 18. A szovjet csapatok elfoglalják Sandomierzet. Ernst Thälmann egy német koncentrációs táborban meggyilkolják.

augusztus 19. Amerikai csapatok elérik a Szajnát.

augusztus 20. Felszabadul Toulon.

A párizsi rádió közli, hogy zavargások törtek ki a városban.

Augusztus 23. A francia felszabadító hadsereg és a polgári lakosság felszabadítja Párizst. — Augusztus 24. A németek elkeseredett ellentámadásokat indítanak. — Augusztus 25. Léclerc tábornok csapatai elérik a várost, a német ellenállás megszűnik.

A 2. és 3. Ukrán Front csapatai támadást indítanak Jassi (Iasi) irányában.

Augusztus 23. Aláírják a szovjet—román fegyverszüneti egyezményt. — Augusztus 24. A 3. Ukrán Front csapatai felszabadítják Kisinyovot. — Augusztus 25. — Kisinyovtól délnyugatra 17 német hadosztályt bekerítenek, elérik a Pruth-folyót. — Augusztus 25. Románia hadat üzen Németországnak.

— Augusztus 27. Felszabadul Galati és Focsani. — Augusztus

28. A 3. Ukrán Front csapatai elfoglalják Brailát, a fekete-tengeri flotta egységei felszabadítják Tulceát és Sulinát. —

Augusztus 29. Felszabadul Konstanza. — Augusztus 30. A szovjet csapatok elfoglalják Ploestit, az összes romániai olajmezőket elveszti a német hadvezetés. — Augusztus 31. A 2.

Ukrán Front csapatai bevonulnak Bukarestbe.

augusztus 21. Az USA, Nagy-Britannia és a Szovjetunió képviselői

összeülnek Dumbarton Oaksban, hogy megtárgyalják a háború utáni biztonság kérdését.

Augusztus 29. Közlemény arról, hogy általános megegyezés jött létre nemzetközi szervezet felállításáról.

augusztus 22. Marseille lakosai a 7. algéri lövészezred segítségével felszabadítják a várost.

Francia csapatok elfoglalják Hendaye-t a francia—spanyol határon.

augusztus 23. Svájc megszakítja a diplomáciai kapcsolatot a vichyi kormánnyal.

augusztus 25. A 2. angol hadsereg átlépi a Szajnat Vernon térségében, amerikai csapatok felszabadítják Cannes-t, Antibes-ot és Grasse-t. A szovjet csapatok elfoglalják Tartut (Észtországban).

A finn kormány kérdése a szovjet kormányhoz: vajon fogadná-e fegyverszüneti küldöttségét?

Szeptember 2. Hackzell finn miniszterelnök beszéde Finnország háborúból való kiválásának okairól, a kapcsolatok megszakításáról Németországgal, a német csapatoknak Finnországból való visszavonulásáról, a Szovjetunióval való tárgyalások megkezdéséről. — Szeptember 4. Tűzszünet a finn—szovjet fronton. — Szeptember 6. Finn delegáció utazik Moszkvába fegyverszüneti tárgyalásokra. — Szeptember 10. A fegyverszüneti egyezmény aláírása.

augusztus 25. A magyar minisztertanács állást foglal a szovjet—ellenes háború folytatása mellett.

augusztus 29. Magyarországon új kormány alakul, Lakatos Géza vezérezredes elnöksége alatt.

A szlovák nemzeti felkelés kezdete.

augusztus 30. Az 1. amerikai hadsereg átlépi a Marne-folyót és eléri Rheimst, Chalons felszabadul.

augusztus 31. A 2. angol hadsereg elfoglalja Amiens-t és átlépi a Somme-folyót.

Amerikai csapatok átkelnek a Meuse-folyón.

szeptember 1. Az angol csapatok behatolnak Arras-ba, a kanadaiak elérik a Csetornát, elfoglalják Dieppe-t és Rouent, a 3. amerikai hadsereg felszabadítja Verdunt.

A 8. angol hadsereg az olasz fronton felszabadítja Ferrarát.

Bagrianov bolgár miniszterelnök lemond.

A Szlovák Nemzeti Tanács a Csehszlovák Köztársaság nevében kezébe veszi a törvényhozó és végrehajtó hatalmat.

szeptember 2. A szövetséges haderők átlépik a belga határt.

Az 5. amerikai hadsereg elfoglalja Pisát és átkel az Arno-folyón.

A 8. angol hadsereg az adriai fronton áttör a Gót-vonalon.

A Vörös Hadsereg eléri a bolgár—román határt.

szeptember 3. Angol csapatok felszabadítják Brüsszelt.

A 3. amerikai hadsereg előőrsei átkelnek a Moselle-folyón.

Amerikai és francia erők behatolnak Lyonba.

Lengyel csapatok az adriai fronton elfoglalják Pesarót.

Amerikai tengeri erők bombázzák Wake szigetét.

szeptember 4. Felszabadul Antwerpen, Lille, Louvain, Montreuil és sok más város a nyugati fronton.

Szovjet csapatok elfoglalják Brassót és Sinaját.

szeptember 5. Amerikai csapatok Belgiumban felszabadítják Namurt és Charleroi-t.

A Szovjetunió hadat üzen Bulgáriának.

Bulgária hadat üzen Németországnak és fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól.

Szeptember 9. A moszkvai rádió közli, hogy a szovjet csapatok megszüntették hadműveleteiket Bulgáriában; Nagy-Britannia, az USA és a Szovjetunió előkészíti Bulgária számára a békefeltételeket.

A 2. magyar hadsereg hadműveleteket kezd Dél-Erdélyben.

Belgium, Hollandia és Luxemburg egyezménye a „Benelux” egyesülés megalakításáról.

szeptember 6. A Vörös Hadsereg elfoglalja Turnu Severint és eléri a jugoszláv határt.

A keleti front középső szakaszán 40—50 km-re közelíti meg Kelet-Poroszország határát.

szeptember 7. A 2. angol hadsereg átlépi az Albert-csatornát.

szeptember 8. Az első V—2 bevetése London környéke ellen.

szeptember 9. De Gaulle átalakítja kormányát, a külügyi tárcát Bidauld veszi át.

szeptember 10. A második quebeci konferencia Roosevelt, Churchill, valamint az amerikai és angol vezérkari főnökök részvételével. Főbb tárgyalási pontok: a csendes-óceáni hadműveletek terve, a háború teljes befejezése Európában.

szeptember 10. Általános támadás Le Havre ellen.

Szeptember 12. A német helyőrség megadja magát.

szeptember 11. Az amerikai hadsereg Triertől északra átlépi a német határt, elfoglalja Eupent és Malmédyt.

A 3. amerikai hadsereg érintetlen állapotban elfoglalja a Maginot-vonal nagy részét.

Francia erők felszabadítják Dijont.

szeptember 12. Az 1. amerikai hadsereg Aachen térségében átlépi a német határt.

Fegyverszüneti egyezmény az Egyesült Nemzetek és Románia között.

szeptember 13. Szovjet csapatok elérik a lengyel—csehszlovák határt.

szeptember 14. Az 1. Bjelorusz Front csapatai elfoglalják Prágát, Varsó külvárosát a Visztula keleti partján.

A szovjet légierő fegyvereket és utánpótlást dob le Varsóban a lengyel honi hadseregnek.

Szeptember 15. Újabb szovjet segítség a varsói lengyel csapatoknak.

szeptember 15. Az 1. amerikai hadsereg áttöri a Siegfried-vonalat.

Hollandiában felszabadul Maastricht és Eindhoven. Felszabadul Nancy és Epinal.

szepetember 16. Általános sztrájk Dániában 190 dán fogolynak Németországba való deportálása miatt.

Szeptember 21. Az általános sztrájk véget ér.

A németek megkezdik az Égei-tengeren lévő Szamosz szigetének kiürítését.

szepetember 17. Az első szövetséges légi hadsereg nagyarányú hadműveletei Hollandiában Nijmegen, Eindhoven és Arnheim térségében.

Szeptember 18. A 2. brit hadsereg megteremti az összeköttetést az Eindhovennél légi úton földre szállított ejtőernyős csapatokkal. — Szeptember 20. Összeköttetés a Nijmegennél földre tett ejtőernyősökkel. — Szeptember 24. Az Arnheimnél földre tett angol ejtőernyős csapatokat a németek szűk térre szorítják össze és állandóan tűz alatt tartják. — Szeptember 25-ről 26-ra virradó éjszaka az első ejtőernyős hadosztály megmaradt részei megkezdik visszavonulásukat Arnheim térségéből, 7000 emberből alig 2100 tér vissza.

Általános támadás Boulogne ellen.

Szeptember 22. Boulogne német védői leteszik a fegyvert.

Új szovjet offenzíva indul Észtországban.

Szeptember 21. Tallinn felszabadul.

A jugoszláv néphadsereg a dalmát szigetek legnagyobb részét felszabadította.

szepetember 18. Amerikai csapatok elfoglalják Brest kikötőjét. A Szovjet Tájékoztatási Iroda közli, hogy Antonescu marsallt, valamint Mihail Antonescut és Karl Clodiust, több német és román áruóval együtt letartóztatták.

A 8. amerikai légierő utánpótlást dob le Varsó védőinek és szovjet repülőtereken száll le.

szepetember 21. Amerikai bombázók, repülőgép-anyahajókról felszállva támadást intéznek Manila térségében japán hajók ellen; 40 hajót elsüllyesztenek, 35 hajót megrongálnak.

szepetember 22. A szovjet csapatok felszabadítják Aradot.

szepetember 23. A Vörös Hadsereg átlépi a magyar határt.

szepetember 25. A kanadai csapatok általános támadást intéznek Calais ellen.

szepetember 26. Felszabadul Makó.

A 8. angol hadsereg az adriai fronton átlépi a Rubicont.

október 1. A Vörös Hadsereg jugoszláv területre lép.

Horthy megbízottjai Moszkvába érkeznek fegyverszüneti tárgyalásokra.

október 3. A varsói felkelés 63 napos harc után elbukik.

október 4. A szovjet csapatok Jugoszláviában elfoglalják Vladimirovacot és felveszik az érintkezést a jugoszláv nemzeti felszabadító hadsereggel.

Stockholmi jelentés szerint Németországban behívják az 1928-as születésű fiúkat.

október 5. Angol csapatok partra szállnak Görögországban és Albániában.

október 9. Konferencia Moszkvában Churchill, Eden és Sztálin részvételével.

Október 13. A tárgyalásokba bekapcsolódik a lengyel miniszterelnök. — Október 20. A konferencia záróülése: a kiadott közlemény szerint nagy előrehaladást tettek a lengyel probléma megoldása terén.

október 10. A Vörös Hadsereg eléri a Balti-tenger partját. Szovjet és cseh csapatok átkelnek a Kárpátokon. Hét napon át tartó súlyos bombatámadás-sorozat Formosa szigete ellen, az amerikai repülők megsemmisítenek 900 japán repülőgépet, elsüllyesztenek és megrongálnak sok hajót.

október 11. A szovjet csapatok felszabadítják Szegedet. Felszabadul Kolozsvár.

október 12. A németek kiűrik az arnheimi hídfőt.

Szövetséges ejtőernyősök elfoglalják Athén repülőterét.

Október 14. Athén felszabadul.

október 13. A Vörös Hadsereg felszabadítja Rigát.

Az amerikai 1. hadsereg kelet felől behatol Aachenbe.

október 14. A szövetséges csapatok partra szállnak Korfu szigetén.

október 15. A szovjet csapatok elfoglalják Petsamót.

Horthy kormányzó bejelenti a budapesti rádióban, hogy fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól.

Október 16. Horthy lemond és átadja a hatalmat Szálasinak.

Az új kormány semmisnek nyilvánítja a fegyverszüneti kérelmet.

Rommel öngyilkosságot követ el.

október 16. Nist és Leszkovacsot felszabadítják a szovjet, jugoszláv és bolgár egyesült erők.

október 17. Lemnost elfoglalják a szövetséges csapatok.

október 18. Németországban a „Volkssturm” megalakítása céljából összeírják a 16 és 60 év közötti férfiakat.

október 19. A 2. Ukrán Front csapatai felszabadítják Debrecenét.

október 20. Belgrád és Dubrovnik felszabadul.

október 21. Felszabadul Baja.

október 22. A szovjet csapatok a karéliei fronton elérik a norvég határt.

október 22—25. A Vörös Hadsereg Finnország északi részén szétveri a német csapatokat.

október 23. Szovjet csapatok behatolnak Kelet-Poroszországba.

október 23—25. A 2. fülöp-szigeti csatában a japán flotta döntő vereséget szenved, elsüllyed 4 repülőgép-anyahajó, 1 romboló, súlyosan megrongálódik 2 csatahajó, 4 cirkáló és 4 romboló. Amerikai veszteségek: 1 repülőgép-anyahajó, 2 romboló és több kisebb hajó.

október 25. Erdélyt teljesen megtisztítják az ellenségtől a szovjet csapatok.

október 26. A szovjet csapatok felszabadítják Munkácsot. (Mukacsévót.)

október 28. Moszkvában aláírják a fegyverszüneti egyezményt Bulgária és az Egyesült Nemzetek között.

A jugoszláv néphadsereg felszabadítja Splitet.

október 31. Az angol csapatok átkelnek a Meuse-ön és hídfőt létesítenek.

Kecskemét felszabadul.

november 1. Angol csapatok partra szállnak Walcherein szigetén.

november 4. Szolnok felszabadul.

A földközi-tengeri szövetséges főhadiszállás közleménye: Görögországot megtisztították a német csapatoktól.

november 7. Rooseveltet negyedszer is elnökké választják.

november 8. Tito Moszkvába érkezik.

november 10. A szovjet csapatok elérik a Budapest—Miskolc vasútvonalat.

A 8. angol hadsereg elfoglalja Forlit (Olaszországban).

A szovjet csapatok Baja és Apatin között 70—75 km-es szakaszon átkelnek a Dunán.

november 12. A RAF a Tromsö-fjordban elsüllyeszti a „Tirpitz” német csatahajót.

november 15. Jászberény, Mende és több más helység felszabadul.

Jugoszláviában felszabadul Szokoplje.

november 17. Új finn kormány alakul Paasikivi vezetése alatt.

november 19. A 9. amerikai hadsereg elfoglalja Geilenkirchent.

november 21. Az albán néphadsereg felszabadítja Tiranát és Durazsót.

november 22. A francia csapatok elfoglalják Mülhausent, az amerikaiak Metzét.

november 23. Felszabadul Tokaj.

november 24. Az Ész—Szovjet Szocialista Szövetséges Köztársaságot teljesen megtisztítják az ellenségtől.

A szövetséges csapatok átlépik a Saar-folyót, Saarbrückentől délre.

Strassburgot elfoglalják a francia csapatok.

Amerikai szuper-légierődök első ízben intéznek bombatámadást Tokió ellen Saipan repülőteréről.

Mikolajczyk lengyel miniszterelnök lemond.

november 26. Megnyitják Antwerpen kikötőjét a hajóforgalom számára, a németek megkezdik a kikötő bombázását a V—1 és V—2 szárnyasbombákkal.

november 29. A szovjet csapatok átkelnek a Dunán és felszabadítják Mohácsot, Pécsét.

Az albán nép befejezi hazája felszabadítását.

december 3. Felszabadul Miskolc.

Tömegtüntetés Athénben a kormány törvénytelen intézkedései és az angol csapatok ellen; követelik a partizánosztatok feloszlátására kiadott parancs visszavonását. — December 5. Angol tankok Athén utcáin tüzet nyitnak a tüntetőkre, Athénben a harcok az egész hónap folyamán tovább tartanak.

Szigetvár felszabadul.

- A 8. angol hadsereg elfoglalja Ravennát.
- december 6. A 3. amerikai hadsereg átlépi a Saar-folyót több helyen. Szálasi látogatást tesz Hitlernél.
- december 7. AVörös Hadsereg befejezi a Balaton déli partjának megtisztítását az ellenségtől.
- Romániában Radescu tábornok vezetésével új kormány alakul.
- december 9. A szovjet csapatok Budapestről északra elérik a Dunát és felszabadítják Vácot, Balassagyarmatot.
- december 10. Francia—szovjet barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződést írnak alá Moszkvában.
- december 14. Leyte szigetén (Fülöp szigetek) a japánok elvesztik fő utánpótlási támaszpontjukat.
- december 16. A németek Rundstedt parancsnoksága alatt erős támadást indítanak az Ardennes-ben, az 1. amerikai hadsereg vonalait nagy mélységben áttörik.
- December 20. Eisenhower parancsára Montgomery veszi át az 1. és 9. amerikai hadsereg parancsnokságát. — December 23. A 9. amerikai taktikai légiőrhő heves támadásokat intéz az ardennes-i német páncélos és gyalogos csapatok ellen. — December 31. A 3. amerikai hadsereg megerősíti állásait és új támadást kezd Bastogne és St. Hubert között. — 1945. január 6. Churchill kérése Sztálinhoz: a Vörös Hadsereg nyújtson segítséget az Ardennes-ben súlyos helyzetben levő angol—amerikai csapatoknak, tehermentesítő keleti offenzívával. — Január 12. Szovjet offenzíva indul Krakkó, Breslau és a felső-szléziai iparvidék irányában (a támadásnak eredetileg január 20-án kellett volna megindulnia).
- december 22. Debrecenben megalakul az ideiglenes nemzeti kormány.
- December 28. Az ideiglenes nemzeti kormány hadat üzen Németországnak.
- Megalakul a vietnami felszabadító hadsereg.
- december 26. Budapest körül bezárul a szovjet csapatok gyűrűje.
- December 29. Budapest határában német és magyar fasiszták legyilkolják a szovjet parlamentereket; megkezdődik Budapest ostroma. — Január 17. Felszabadul Pest. — Február 13. Felszabadul Buda, a fővárost teljesen megtisztítják a németektől és a nyilas csapatoktól.
- december 31. Lublinban ideiglenes lengyel kormány alakul.

1945.

- január 1. A Luftwaffe 800 repülőgépe meglepetésszerű támadást intéz a szövetséges repülőterek ellen, és 188 szövetséges repülőgépet elpusztítanak.
- Eredménytelen tárgyalások az ELAS görög partizánszervezet és az angol parancsnokság között.

- január 3. Plasztírasz tábornok alakít új kormányt Görögországban.
Törökország megszerzi a diplomáciai kapcsolatot Japannal.
- január 5. Burmában a szövetséges csapatok elfoglalják Akyab városát.
A Szovjetunió elismeri a lublini ideiglenes lengyel kormányt.
London és Washington továbbra is a londoni lengyel kormányt támogatja.
- január 9. A 6. amerikai hadsereg nagyarányú partraszállási hadműveletet hajt végre Luzon szigetén (Fülöp-szigetek).
- január 11. Varsóba benyomulnak a szovjet csapatok.
- január 12. Egyezmény az ELAS és a brit csapatok között, a tűzszünet január 14-én éjfélkor lép életbe.
A Vörös Hadsereg nagy offenzívát indít Dél-Lengyelországban.
- január 14. A szovjet csapatok elvágják a Kielce—Krakkó vasútvonalat.
Losoncot felszabadítják a szovjet csapatok.
- január 15. A szovjet csapatok elfoglalják Kielcét.
Új szovjet offenzíva Varsó és Narev térségében.
- január 17. A szovjet csapatok gyűrűbe zárják a Kelet-Poroszországban levő német csapatokat.
- január 18. Felszabadul Varsó, az ideiglenes lengyel kormány Lublinból a fővárosba költözik.
- január 19. Felszabadul Krakkó és Lodz.
- január 20. Moszkvában aláírják a szovjet—magyar fegyverszüneti egyezményt, ugyanekkor aláírják a fegyverszüneti egyezményt az Egyesült Nemzetek és Magyarország között.
Roosevelt elnököt negyedszer iktatják be az USA elnöki székébe.
- január 23. A szovjet csapatok 45—50 km-es szakaszon elérik az Oderát.
Helyreáll a szárazföldi összeköttetés Kínával, a burmai út ismét szabad.
- január 26. A szovjet csapatok áttörik a Mazuri-tavaknál lévő védelmi rendszert, felszabadítják az auschwitzi koncentrációs tábor.
- január 27. A szovjet csapatok befejezik Litvánia felszabadítását — Memel elfoglalásával.
Szlovákiában felszabadítják Poprádot.
- Január 28. A Vörös Hadsereg átlépi Pomeránia határát.
- január 31. A csehszlovák kormány elismeri a Lublinban alakult, Varsóban székelő ideiglenes lengyel kormányt.
- február 2. A szovjet csapatok Küstrinnél elérik az Oderát és 50 km-re Berlintől erős hídfőt építenek ki.
- február 3. Súlyos légitámadás Berlin ellen, 1000 amerikai nehézbombázó közel 3000 tonna bombát zúdít a birodalmi fővárosra.
- február 4. A jaltai konferencia. Churchill, Roosevel, Sztálin, a külügyminiszterek, valamint a vezérkari főnökök részvételével.
- Február 11. A konferencia záróülése. A február 12-én kiadott közlemény leszögezi a szövetségesek teljes egyetértését a közös

ellenség végleges leverésére, Németország megszállására, ellenőrzésére vonatkozó határozatokban.

Megegyezős az Egyesült Nemzetek létrehozása, új lengyel ideiglenes kormány és új jugoszláv kormány alakítása tárgyában, végül határozat a távol-keleti kérdésekben is.

február 4. Amerikai csapatok behatolnak Manilába, a Fülöp-szigetek fővárosába.

Február 24. A város teljes elfoglalása.

február 5. A szovjet csapatok elfoglalják Poznan fegyverraktárait.

február 8. Az 1. kanadai és a 2. angol hadsereg offenzívát indít Nijmegenről délkeletre, erős légi előkészítés után.

február 12. A szovjet csapatok elfoglalják Lengyelországban Bielszket.

február 13. A RAF páratlanul súlyos bombatámadást intéz Drezda ellen, a következő napon a támadást megismétli az amerikai légerő.

február 14. A szovjet csapatok elfoglalják Schneidemühl.

február 18. Csernyakovszkij tábornok, a Kelet-Poroszországban harcoló szovjet csapatok főparancsnoka hősi halált hal.

február 20. A szovjet csapatok több várost elfoglalnak a Berlin—Danzig vasútvonal mentén.

február 22. A szovjet csapatok több várost elfoglalnak a Berlin—Danzig vasútvonal mentén.

február 23. A Vörös Hadsereg 23 napi ostrom után felszabadítja Poznant.

Törökország március 1-i hatállyal megüzeni a hadat a tengelyhatalmaknak.

február 24. Egyiptom megüzeni a háborút Németországnak és Japánnak. E bejelentés után Ahmed Maher pasa miniszterelnököt meggyilkolják.

február 26. Szíria hadat üzen Németországnak és Japánnak.

március 1. Irán megüzeni a háborút Japánnak.

Szaud-Arábia hadat üzen Németországnak és Japánnak.

március 2. A 3. amerikai hadsereg elfoglalja Triert.

március 4. Stargardtól keletre áttörik a német állásokat.

Finnország hadat üzen Németországnak 1944. szeptember 15-i hatállyal.

március 5. Az 1929-es születésű német fiúkat besorozzák a reguláris hadseregbe.

március 6. A 3. amerikai hadsereg eléri a Rajnát Coblenztől északnyugatra.

Az új román kormányt Groza alakítja meg, helyettese Tatarescu.

március 6-tól 15-ig tart a balatoni védelmi csata. A németek óriási páncélos erők összehívásával megkísérlik az áttörést a Balaton és a Velencei-tó között, de a szovjet védelmi állásokon az offenzíva megghiúsul.

március 7. Az 1. amerikai hadsereg a sértetlenül maradt remageni Rajna-hídon átkel a Rajnán és elfoglalja Kölnt.

Jugoszláviában új kormány alakul Tito elnöksége alatt.

március 9. Az 1. amerikai hadsereg elfoglalja Bonnt és Godesberget.

Németországban minden 17 és 62 év közötti férfit összeírnak „a nemzet aktív védelmére”.

március 10. Totális mozgósítás Japánban.

március 12. A Vörös Hadsereg elfoglalja Küsstrin városát és erődjét.

március 14. A 3. amerikai hadsereg átkel a Moselle-folyón, Koblenztől délnyugatra.

március 16. A bécsi hadművelet kezdete.

A Vörös Hadsereg felszabadítja Veszprémet (március 24), Esztergomot (március 25), Pápát (március 27), Komáromot és Győrt (március 28), Szombathelyt, Kaposvárt és Kőszegét (március 29), Vasvárt, Körmendet és Szentgotthárdot (március 31).

Április 4-én egész Magyarország felszabadul a németek és nyilasok uralma alól.

március 16. Ivo Dzsímát elfoglalják az amerikai csapatok.

március 17. Szovjet csapatok elfoglalják Kelet-Poroszországban Brandeburgot, elvágják az Altdamm-Berlin utat.

március 19. A 3. amerikai hadsereg elfoglalja Wormsot.

A szovjet csapatok elfoglalják Braundsberget, 204 tankot és 300 ágyút zsákmányolnak.

március 20. Amerikai csapatok elfoglalják Ludwigshafent, Kaiserslauternt, Saarbrückent.

március 22. A szovjet csapatok elfoglalják Zoppotót, ezzel körülrítik Danzigot.

A 3. amerikai hadsereg átkel a Rajnán Mainztól délre.

Szövetséges csapatok négy helyen átkelnek az Alsó-Rajná.

március 25. Az amerikai és angol csapatok — minden különösebb ellenállás nélkül — nyomulnak előre Németországban, a 3. amerikai hadsereg elfoglalja Darmstadtot.

március 27. Argentína hadat üzen Németországnak és Japánnak.

Az 1. amerikai hadsereg elfoglalja Marburgot.

március 29. Az amerikai csapatok elfoglalják Mannheimet, Wiesbadent és Frankfurtot.

március 30. Gdansk (Danzig) felszabadul.

április 1. A 10. amerikai hadsereg partra száll Okinawa szigetén.

A szovjet csapatok elfoglalják Glogaut.

április 4. az 1. francia hadsereg behatol Karlsruheba

A szovjet csapatok felszabadítják Bratislavát.

április 5. A Szovjetunió felmondja a Japánnal 1941 áprilisában kötött szovjet—japán semlegességi szerződést.

Tito és Szubasic Moszkvába érkezik.

A szovjet csapatok elvágják a Bécs—Linz vasútvonalat.

A japán kormány lemond, az új kormányt 7-én Szuzuki alakítja meg.

április 6. A jugoszláv néphadsereg felszabadítja Szarajevót.

Megkezdődik Königsberg ostroma.

Április 9. A város védői a szovjet csapatok előtt leteszik a fegyvert.

április 7. A Vörös Hadsereg behatol Bécsbe.

Április 13. A Vörös Hadsereg teljesen felszabadítja Bécs városát.

Tengeri csata japán és amerikai hadihajók között: Mitscher admirális flottája elsüllyeszti a 45 000 tonnás Yamata csatahajót, továbbá 2 japán cirkálót és 3 rombolót.

Közép-Burmában döntő vereség éri a 15. japán hadsereget.

április 9. Szövetséges bombázók elsüllyeszti az „Admiral Scheer” német csatahajót.

április 10. A 9. amerikai hadsereg elfoglalja Hannovert.

április 11. A 3. amerikai hadsereg elfoglalja Weimart, a 9. amerikai hadsereg elfoglalja Essent. Felszabadul a buchenwaldi koncentrációs tábor.

Kölcsönös baráti, segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződés jön létre a Szovjetunió és Jugoszlávia között.

április 12. F. D. Rooseveltt halála, utóda az elnöki székben H. Truman. Spanyolország megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Japánnal.

április 13. Az angol csapatok elfoglalják Arnheimet.

Felszabadul a bergenbelseni koncentrációs tábor.

A kínai csapatok új offenzívát indítanak Honan és Hupeh tartományban.

április 14. Papen és három német tábornok a Ruhrvidéken a szövetségesek fogságába kerül.

április 15. Az 1. angol hadsereg Észak-Hollandiában eléri a tengert.

április 15-ről 16-ra virradó éjszaka az 1. Bjelorusz és az 1. Ukrán Front csapatai offenzívát indítanak Berlin térségében.

április 17. A szovjet csapatok Ausztriában elfoglalják Zisterdorf olajközpontot.

április 18. Az amerikai csapatok Csehszlovákia területére érnek.

A 9. amerikai hadsereg elfoglalja Magdeburgot.

április 19. Az 1. amerikai hadsereg elfoglalja Leipzigt és Hallét.

április 20. A szovjet csapatok elfoglalják Bad Freienwaldot és sok más várost az Oderától nyugatra.

április 20. A 7. amerikai hadsereg elfoglalja Nürnberget. Keitel kiűrteti Zossent, az OKW utolsó főhadiszállását.

április 21. Az 1. francia hadsereg elfoglalja Stuttgartot.

A 2. lengyel hadtest elfoglalja Bolognát.

Szovjet csapatok elérik Berlin külvárosait.

Kölcsönös együttműködési egyezmény a lublini ideiglenes lengyel kormány és a szovjet kormány között.

április 22. Befejeződnek a harcok a középső Fülöp-szigeteken.

április 23. Az 1. Ukrán Front déli és délkeleti irányban szétzúzza a Neisse-vonalat, az 1. Bjelorusz Front északról és kelet felől át-töri a Berlin védővonalat, elfoglalja Frankfurtot és Oranienburgot. Göring távirata Hitlerhez a hatalom átvételéről, Hitler megfosztja Göringet minden tisztségétől.

A 8. angol hadsereg eléri a Po-folyót.

április 24. Himmler békeajánlata Bernadotte gróf útján az amerikaiakhoz és angolokhoz.

Április 27. A nyugati szövetségesek visszautasítják Himmler ajánlatát.

Angol és kanadai csapatok behatolnak Brémába.

A 8. angol hadsereg elfoglalja Ferrarát, felszabadul Spezia és Modena, a Po-folyót több helyen átlélik.

Felszabadul a dachau koncentrációs tábor.

április 25. Szovjet és amerikai erők találkoznak Torgaunál az Elba-folyón.

Szovjet csapatok elfoglalják Pillau városát és erődjét.

A 3. amerikai hadsereg Regensburgtól keletre és nyugatra átlépi a Dunát.

Észak-Olaszországban népi felkelés robban ki.

Április 26. A népi erők elfoglalják Genovát, utcai harcok Milánóban. — Április 28. Mussolinit és kormányának 12 tagját menekülőben a svájci határ felé olasz partizánok elfoglalják. Mussolinit és társait kivégzik.

április 25. Megnyílik az Egyesült Nemzetek San Franciscó-i konferenciája.

Június 23. Az Egyeztető Bizottság elfogadja az Egyesült Nemzetek alapokmányának szövegét. — Június 25. A plenáris ülés elfogadja az alapokmányt.

Az 1. Bjelorusz és az 1. Ukrán Front találkozik Berlintől nyugatra.

április 26. A 2. Ukrán Front felszabadítja Brnót.

Ezen a napon felszabadul Bremen, Stettin, Regensburg.

Pétain tábornagyot francia területen letartóztatják.

április 27. Új osztrák kormány alakul, a szövetségi kancellári tiszteet Karl Renner tölti be.

április 28-ról 29-re virradó éjszaka Hitler és Éva Braun házasságot köt, Hitler átadja a hatalmat Dönitznek.

Április 30. Hitler Éva Braunnal öngyilkosságot követ el a birodalmi kancellária bunkerjében, holttestüket elégetik.

április 29. Casertában aláírják az olaszországi német haderők fegyverletételi egyezményét.

Május 2. Megszűnik az ellenségeskedés Olaszországban.

április 30. A Reichstagot és a kormányzati épületeket elfoglalja a Vörös Hadsereg Berlinben.

A jugoszláv hadsereg behatol Triestbe.

május 1. A hamburgi rádió közlése Hitler haláláról és Dönitz kinevezéséről.

A 2. Ukrán Front csapatai elfoglalják Bohumint.

Olaszországban új-zélandi csapatok elérik Udinet és felveszik az érintkezést Tito csapataival.

Krebs német tábornok megjelenik a berlini szovjet főparancsnokságon és kéri a megadási feltételeket.

Május 2. A berlini német csapatok feltétel nélkül leteszik a fegyvert az 1. Bjelorusz és 1. Ukrán Front csapatai előtt.

május 3. Dönitz admirális Montgomery marsall főhadiszállására megbízottakat küld a Hollandiában, az Északnyugat-Németország-

ban és Dániában lévő német csapatok fegyverletételének meg-
tárgyalására.

Május 4. Montgomery jelentése a legfelsőbb főparancsnok-
ságnak, hogy a Dönitz parancsnoksága alatt álló német erők
feltétel nélkül megadták magukat, a fegyverszünet május
5-én 9 órakor lép életbe.

A szovjet és amerikai csapatok felveszik az érintkezést Bismarck
térképében.

A 7. amerikai hadsereg elfoglalja Innsbruckot és eléri a Brenner-
hágót.

Burmában a szövetséges csapatok felszabadítják Rangoont.

A jugoszláv népi hadsereg felszabadítja Fiumét.

május 4. A 7. amerikai hadsereg elfoglalja Berchtesgaden és Salz-
burgot.

május 5. A szovjet csapatok elfoglalják Swinemündét és Peenemün-
dét.

Utcai harcok Koppenhágában, a légi úton érkező angol csapatok
segítségével a dán hazafiak megadásra kényszerítik a német hely-
őrséget.

A 3. amerikai hadsereg elfoglalja Linzet.

Utcai harcok Prágában, a felkelt hazafiak a szövetségesek segít-
ségét kérik.

Május 8. A csehszlovák nemzeti hadsereg előtt kapitulálnak
a német erők. — Május 10. A szovjet csapatok bevonulnak Prá-
gába.

május 6. A szovjet csapatok elfoglalják Rügen szigetét.

A 3. amerikai hadsereg elfoglalja Pilsent.

május 7. Jodl tábornok, a német hadsereg vezérkari főnöke Rheims-
ben Eisenhower tábornok főhadiszállásán 2 óra 41 perckor alá-
írja a feltétel nélküli fegyverletételt.

május 9. Keitel marsall a berlini szovjet főparancsnokságon a szövet-
ségesek képviselői előtt aláírja a feltétel nélküli fegyverletételt.
Szovjet—finn kereskedelmi egyezményt írnak alá.

május 10. Quislinget és négy miniszterét elfogják, Terboven öngyil-
kosságot követ el.

május 12. A krétai német helyőrség megadja magát.

május 14. A bécsi rádió bejelenti, hogy az ideiglenes osztrák kormány
visszaállította az osztrák köztársaságot és semmisnek nyilvání-
totta az Anschlusst.

május 19. Tüntetések és sztrájkok Szíriában és Libanonban a francia
csapatok partraszállása miatt.

május 23. Flensburgban letartóztatják az utolsó német kormány és
a német főhadiszállás tagjait.

Himmler Lüneburgban a 2. angol hadsereg főhadiszállásán öngyil-
kosságot követ el.

május 31. A norvég kormány visszatér Oslóba.

június 5. A négy hatalom katonai képviselői kiáltványt írnak alá Né-
metország leveréséről; Németországot az 1937. december 31. ha-
tárokat alapul véve, négy megszállási zónára osztják.

- június 14. Ribbentropot Hamburgban elfogják.
- június 21. Okinawa szigetén 82 napi harc után megszűnik a japán ellenállás.
- június 24. A Vörös Hadsereg győzelmi díszszemléje Moszkvában.
- július 5. Befejeződik a Fülöp-szigetek felszabadítása.
Az angol és az amerikai kormány elismeri a lublini ideiglenes kormányt, a londoni lengyel kormányt felszámolják.
- július 16. Az amerikaiak felrobbantják az első atombombát New Mexicóban.
- július 17-től augusztus 2-ig. A potsdami konferencia Truman, Sztálin, Churchill (illetve később Attlee), valamint a szövetséges hatalmak külügyminiszterei, vezérkari főnökei és tanácsadói között.
Augusztus 2. Közlemény a konferenciáról: a külügyminiszterek tanácsának felállítása, Németország politikai és gazdasági kormányzása a megszállás időszaka alatt, a lengyel kérdés rendezése, a békeszerződés megkötése a csatlós-államokkal.
- július 17. Amerikai—angol flottaraj (1500 repülőgép) támadása Tokio ellen.
- augusztus 6. Az amerikai légierő ledobja az első atombombát Hirosimára.
- augusztus 8. A Szovjetunió megüzeni a háborút Japánnak.
Az amerikai légierő ledobja a második atombombát Nagaszakira. A Szovjetunió, az USA, Franciaország és Anglia képviselői Londonban egyezményt írnak alá nemzetközi katonai törvényszék felállításáról a háborús főbűnösök felelősségrevonására.
- augusztus 10. Szovjet—kínai barátsági szerződés megkötése.
A japán kormány a svájci és a svéd kormány útján üzenetet küld Angliának, az USA-nak, Kínának és a Szovjetuniónak. Közli, hogy elfogadja a július 26-i potsdami deklarációt.
- Augusztus 14. Japán elfogadja a szövetségesek követelését a feltétel nélküli fegyverletételre.
- augusztus 19. A Vörös Hadsereg a még tovább harcoló japán csapatok ellenállását leküzdve elfoglalja Harbint és Mukdent.
- Augusztus 21. A mandzsúriai japán Kvantung-hadsereg a Vörös Hadsereg egységei előtt leteszi a fegyvert. — Augusztus 28. A szovjet csapatok befejezik Szahalin szigetének felszabadítását.
- augusztus 29. Amerikai csapatok szállnak partra Japánban.
- augusztus 30. Angol csapatok elfoglalják Hong-Kongot.
- szeptember 2. Japán megbízottak Manilában aláírják a fegyverletételt.
1945. november 11-től 1946. október 11-ig a náci háborús főbűnösök pere Nürnbergben. — 1946. október 16-ról 17-re virradó éjszaka a nürnbergi törvényszéki fogház tornatermében kivégzik Ribbentropot, Keitelt, Kaltenbrunnert, Rosenberget, Frankot, Fricket, Streichert, Sauckelt, Jodlt, Seyss-Inquartot; Göring öngyilkos lett cellájában.

Alfieri Dino, berlini olasz nagykövet.

Alexander, sir Harold, angol tábornok, 1942-ben a közép-keleti brit haderők főparancsnoka, az algíri partraszállás után Eisenhower helyettese Észak-Afrikában, 1943 végétől a szövetséges csapatok főparancsnoka Olaszországban.

Ambrosio, Vittorio tábornok, az olasz hadsereg vezérkari főnöke.

Amery, angol konzervatív politikus, 1922—1924 az admirális első lordja, gyarmatügyi miniszter 1924—1929 között, dominiumügyi miniszter 1925—1929. India és Burma ügyeinek minisztere 1940—1945.

Antonescu, Ion, román tábornok, 1940. szeptember 3-án államcsínyvel hatalomra jut, lemondásra kényszeríti II. Károly királyt. Eleinte együttműködik a Vaszgárdával, de később szembefordul velük. 1940. október 7-én megegyezést köt Németországgal, német „tancsapatok” Romániába küldéséről. Csatlakozik a Három-hatalmi Egyezményhez, 1941. június 22-én hadat üzen a Szovjetuniónak. Az 1944. augusztus 23-i felkelés elsöpri, mint háborús bűnöst 1946-ban kivégzik.

Antonov, Alexej szovjet tábornok, a vezérkar főnökének helyettese.

Arnim, Dietloff von, német vezérezredes, 1942 november 8-a után a Tuniszba szállított német csapatok főparancsnoka, 1943. májusában angol fogságba esik.

Attlee, Clement Richard, angol politikus, 1935—1955 a Labour Party (Munkáspárt) vezetője, 1942-től több ízben miniszter, 1940-ben belép a Churchill kormányba, 1942-től miniszterelnökhelyettes. A munkáspárt választási győzelme után 1945-től 1951-ig minisz-

- terelnök. Jobboldali reformista politikát folytat. 1955-ben a király a lordok házának tagjává nevezi ki.
- Attolico**, Bernardo, olasz diplomata, berlini nagykövet 1935—1940, majd 1943-ig vatikáni nagykövet.
- Auchinleck**, sir Claude, angol tábornok, 1941-ben a közel-keleti angol haderők főparancsnoka.
- Badoglio**, Pietro, tábornagy, 1928—1933 Líbia kormányzója, 1933—1940 az olasz hadsereg vezérkari főnöke. 1935—1936 az olasz—abesszin háború idején az olasz csapatok főparancsnoka, 1943 júliusától 1944. júniusáig miniszterelnök.
- Baldwin** Stanley, earl, konzervatív politikus, a Konzervatív Párt vezetője a két világháború között, miniszterelnök 1923—24, 1924—29, 1935—1937.
- Barthou**, Jean Louis, polgári konzervatív politikus, külügyminiszter, a kollektív biztonsági rendszer és a szovjet—francia szövetség híve. 1934. október 9-én Marseille-ben horvát usztasák meggyilkolják.
- Bastianini**, Giuseppe, olasz külügyi államtitkár.
- Bárdossy** László diplomata, a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, majd a londoni követség tanácsosa, 1934-től bukaresti követ 1941 februárjától külügyminiszter, Teleki halála után 1941. április 3-tól 1942. március 9-ig miniszterelnök. Nevéhez fűződik Jugoszlávia megtámadása és a Szovjetunióknak küldött hadüzenet. 1946-ban mint háborús bűnöst kivégezték.
- Beaverbrook**, William Maxwell Aitken, angol szélsőjobboldali politikus, Anglia legjelentősebb lapkiadóvállalatának tulajdonosa. A Churchill kormányban előbb repülőgépgyártási miniszter, majd felszerelési miniszter és lord-pecsétőr.
- Beck**, Jozef, reakciós lengyel diplomata, külügyminiszter 1932—1939, együttműködésre törekedett Németországgal.
- Benes**, Eduard, csehszlovák politikus, külügyminiszter 1918—1935, a kisantant egyik megalapítója. 1935—1938 a Csehszlovák Köztársaság elnöke, majd az emigrációban 1939—1940. a párizsi Csehszlovák Nemzeti Bizottság elnöke. 1940 júliusától a Csehszlovák Köztársaság miniszterelnöke. 1946-ban ismét köztársasági elnökke választják. Támogatta a szocialista átalakulás elleni reakciós kísérleteket, a népi erők 1948 februári győzelme után lemondott.
- Bernadotte**, Folke gróf, a svéd Vörös Kereszt vezetője.
- Blomberg**, Werner von, német tábornagy, 1933-ban a Reichswehr minisztere, 1935-től 1938. február 4-ig birodalmi hadügyminiszter és a német fegyveres erők főparancsnoka.
- Blum**, Léon, a francia szocialista párt vezére, a Populaire szerkesztője, jobboldali szocialista politikus. Miniszterelnök 1936—1937-ben, helyettes miniszterelnök 1937—38-ban, miniszterelnök és pénzügyminiszter 1938 március—áprilisban. A benemavatkozás politikájának támogatásával a spanyol köztársaság ellen foglalt állást, a kollektív biztonsági rendszer elutasításával pedig a fasiszta agressziót segítette. A németek koncentrációs táborba vilték. 1946—47-ben újra miniszterelnök.

- Bock**, Fedor von, német tábornok, hadseregparancsnok a lengyelországi, a nyugati és a Szovjetunio ellen indított háborúban. 1945-ben a harcúterén elesett.
- Bohle**, Ernst Wilhelm, német politikus, az NSDAP tagja, a külföldön élő németek és német kereskedelmi tengerészek gauleitere, a náci párt külföldi szervezeteinek vezetője.
- Bonnet**, Georges, francia politikus, a radikális párt tagja, 1926-tól több ízben miniszter, a Daladier kormányban 1938—39-ben külügyminiszter. A német—francia közeledés híve.
- De Bono**, marsall, az olasz fasiszta párt egyik alapító tagja, 1922 októberében részt vett a Marcia su Romá-ban. A Fasiszta Nagytanács 1943 júliusi ülésén Mussolini ellen szavazott, 1944 januárjában Cianóval együtt halálra ítélték és kivégezték.
- Bormann**, Martin, német politikus, az NSDAP egyik vezetője, Hess szökése után Hitler helyettese az NSDAP-ben, 1945 április végén a berlini csata idején eltűnik.
- Bradley**, Omar Nelson, amerikai tábornok 1942—43-ban a 2. amerikai hādtest parancsnoka Tuniszban, a normandiai invázió után a 12. hadsereg-csoport parancsnoka Nyugat-Európában. 1948—49-ben az amerikai hadsereg vezérkari főnöke, 1949—1953-ig az USA-haderők egyesített vezérkarának és a NATO katonai bizottságának tagja.
- Brauchitsch**, Walter von, vezértábornagy, 1938—1941 a hitleri Németország szárazföldi hadseregének főparancsnoka, a moszkvai csata kudarca miatt leváltották. Az 1944. július 20-i merénylet után hűségnyilatkozatot tesz Hitlernek.
- Braun**, Wernher von, német rakétaszakértő, a peenemünde-i rakétakutató intézet vezetője, a második világháború idején a V—1 és a V—2 szerkesztője. 1945-óta az USA-ban él, amerikai állampolgár, a rakétakutatás egyik irányítója.
- Briand**, Aristide, francia államférfi és diplomata, huszonhatszor volt miniszter, tizenkétszer miniszterelnök, 1925—1932 külügyminiszter, szovjet ellenes politikát folytatott.
- Brooke**, sir Alan, angol tábornagy, az angol birodalmi vezérkar főnöke.
- Bürckel**, Josef, az NSDAP egyik vezető tagja, az Anschluss után Ausztria gauleitere.
- Canaris**, Wilhelm, a német kémelhárító és felderítő szolgálat vezetője.
- Cavallero**, Ugo gróf, az olasz hadsereg vezérkari főnöke.
- Chamberlain**, Neville, az angol konzervatív párt vezére, nagy vas- és acélipari érdekeltségek tulajdonosa, 1937—1940. május 10-ig miniszterelnök. Nagy része van a Francót segítő bencmavatkozási politikában, fő szószólója a hitleri agressziót bátorító békéltetési politikának. 1940. november 9-én meghal.
- Churchill**, sir Winston Leonard Spencer, 1899—1900 haditudósító az angol—búr háborúban. 1908—1929 több ízben tagja különböző kormányoknak mint kereskedelmi, tengerészetügyi, gyarmatügyi és pénzügyminiszter. Mint hadügyi és légügyi miniszter 1918

- és 1921 között a szovjetellenes intervenció egyik szervezője. 1940. május 10-től 1945 júniusáig miniszterelnök, 1940—1945 a konzervatív párt vezetője. A második világháború után a hidegháború szószólója (fulton-i beszéde), 1951—1955 ismét miniszterelnök.
- Ciano**, Galeazzo di Corte Lazzo, olasz külügyminiszter 1936—1943. 1939-től a Fasiszta Nagytanács tagja. A külügyminiszteri székből történő távozása után vatikáni nagykövet, a Fasiszta Nagytanács 1943 júliusi ülésén szembefordul Mussolinival, ki mellesleg az apósa volt, 1944 januárjában halálra ítélik és kivélik.
- Clark**, Mark Wayne, amerikai tábornok, a szövetséges haderők észak-afrikai partraszállását készíti elő titkos küldetésben, később az 5. amerikai hadsereg parancsnoka, majd az olaszországi hadjáratban a 15. amerikai hadsereg parancsnoka.
- Cripps**, sir Stafford, munkáspárti politikus, 1939-ben kizárják a pártból, a baloldali pártokkal való összefogás követelése miatt. 1940—1942 moszkvai nagykövet, 1942—1945 repülőgépgyártási miniszter. 1945-ben újra felveszik a Munkáspártba. 1945—1947 kereskedelemügyi, 1947—1950 pénzügyminiszter.
- Csáky** István gróf, diplomata, a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője. Kánya távozása után 1939—1941 januárig külügyminiszter, minisztersége idején csatlakozik Magyarország a Háromhatalmi Egyezményhez, ő írja alá 1940. december 12-én a jugoszláv—magyar örökbarátsági szerződést.
- Csang-Kai-sek** kínai államférfi, Szun Jat-szen oldalán részt vesz a kínai polgári forradalomban, az akkor még haladó Kuomintang egyik vezetője. 1927-ben ellenforradalmi államcsínyt hajtott végre és polgárháborút kezd a kommunisták ellen, a japán—kínai háború idején színteg vállalta a nemzeti erők összefogását a japánok ellen. 1946—1949 polgárháborút folytat a kommunisták ellen, de vereséget szenved és Tajvan szigetére menekül, ahol az USA támogatásával és védelme alatt berendezkedik és felveszi a „nemzeti” Kína köztársasági elnöke címét.
- Csujkov**, Vaszilij, Sztálingrád védelmének szervezője, a 62. hadsereg parancsnoka, érdemeiért a Szovjetunió marsalljává nevezik ki.
- Daladier**, Édouard, francia politikus, a radikális szocialista párt egyik vezetője, 1933 és 1934 miniszterelnök, 1936—1937-ben nemzetvédelmi miniszter és helyettes miniszterelnök, 1938 áprilisától 1940 márciusáig ismét miniszterelnök. Ő írja alá 1938. szeptember 29-én a müncheni egyezményt. Franciaország összeomlása után előbb a vichyi kormány, majd 1943—1945 a németek foglya. 1954 után felép a német újrafelfegyverzést célzó párizsi szerződések, majd De Gaulle antidemokratikus kormánya ellen.
- Darányi** Kálmán, 1928—1935 miniszterelnökségi államtitkár, 1935—1938 földművelésügyi miniszter, 1936 októbertől 1938 májusáig miniszterelnök.
- Darlan**, Francois Jean, francia tengernagy és politikus, 1939—1940 a francia hadiflotta parancsnoka, a francia—német fegyverszünet

után a vichyi kormány tengerészetügyi minisztere és miniszterelnökhelyettese. A szövetségesek észak-afrikai partraszállása után átáll a szövetségesek oldalára és Észak-Afrika kormányzója lesz, 1942 decemberében meggyilkolják.

Davies, Joseph Edward, amerikai diplomata, a Demokrata Párt tagja, 1936—1938 az USA moszkvai nagykövete. Rooseveltt közeli munkatársa, állhatatosan törekedett a szovjet—amerikai kapcsolatok javítására. 1945-ben az amerikai küldöttség tagjaként részt vesz a potsdami konferencián.

Dill, sir John, tábornok, az angol vezérkar főnöke.

Dirksen, Herbert von, német diplomata, nagybirtokos, moszkvai német nagykövet 1928—1933 augusztusáig, tokiói német nagykövet 1933. szeptembertől 1938. februárig, londoni nagykövet 1938. március 31-től 1939. szeptember 3-ig.

Dollfuss, Engelbert, osztrák politikus, a klerikális keresztény szocialista párt egyik vezetője, 1932—1934 szövetségi kancellár és külügyminiszter. 1934. februárjában leveri a bécsi munkásfelkelést, majd fasiszta jellegű alkotmányt fogadtat el. 1934. július 25-én a sikertelen náci puccskísérlet alkalmával meggyilkolják.

Dowding, sir Hugh, légimarsall, az angliai légicsafa idején a RAF főparancsnoka.

Dönitz, Karl, tengernagy, előbb a német tengeralattjáró flotta parancsnoka, majd 1943—1945 a német haditengerészet főparancsnoka. Mint Hitler utódja, felajánlja a nyugati szövetségeseknek a fegyverletételt, melyet megbízottai 1945. május 4-én alá is írnak. A háborús főbűnösök nürnbergi perében 10 évi börtönre ítélik.

De Gaulle, Charles André Joseph Marie, francia tábornok és politikus, 1920-ban a lengyelek oldalán harcol a Szovjetunió ellen. 1940 júliusában hadügyi államtitkár, majd Londonba emigrál, és ott megalakítja a Szabad Franciaország Bizottságot. 1943 júniusától a francia Nemzeti Felszabadító Bizottság elnöke, 1944 júniusától az ideiglenes francia kormány elnöke és a francia fegyveres erők főparancsnoka, 1945 októbertől 1946 januárig miniszterelnök. 1958 júniusától ismét miniszterelnök, 1958 decemberétől köztársasági elnök.

Dempsey, sir Miles, altábornagy, Normandiában a 2. angol hadsereg parancsnoka, majd Távol-Keleten a 14. hadsereg parancsnoka.

Devers, Jacob Loucks, amerikai tábornok, a földközi-tengeri térségben a szövetséges főparancsnok helyettese, a nyugat-európai partraszállás idején a 6. amerikai hadseregcsoport parancsnoka.

Dulles, Allen Welsh, az OSS, az amerikai stratégiai titkos szolgálat vezetője. A második világháború idején az USA európai felderítő szolgálatának vezetője Svájcban.

Eden, Robert Anthony, az angol konzervatív párt egyik vezetője. 1931—1933 helyettes külügyminiszter. 1934—1935-ben főpecsétőr. 1935 decemberétől 1938. február 20-ig külügyminiszter. 1939—1940 gvarmatügyi, majd 1940—1945 ismét külügyminiszter. 1951—1955 kül-

- ügyminiszter és miniszterelnökhelyettes, 1955—1956 miniszterelnök. 1956-ban az Egyiptom elleni agresszió egyik szervezője.
- Eisenhower**, Dwight David, amerikai köztársasági párti államférfi, amerikai tábornok, 1942 őszén az algíri partraszállás idején a szövetséges erők főparancsnoka, 1944—1945 az inváziós erők főparancsnoka. 1945—1948 az USA hadseregének vezérkari főnöke, 1950—52 az európai NATO haderők főparancsnoka, 1952-ben és 1956-ban elnökké választják.
- Falkenhorst**, Nikolaus, német tábornok, 1940 márciusában Hitler rábízta a dániai és norvégiai invázióra készülő német csapatok parancsnokságát, majd 1941-ben ő lesz a keleti front északi szakaszán harcoló német—finn csapatok parancsnoka.
- Fierlinger**, Zdenek, 1937—1939 Csehszlovákia moszkvai nagykövete, majd a londoni ideiglenes kormány tagja. 1945 után a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt elnöke, majd a két munkáspárt egyesülése után a Csehszlovák Kommunista Párt elnökségének tagja. 1945—1946 miniszterelnök, 1946—1953 miniszterelnökhelyettes, 1953-tól a nemzetgyűlés elnöke.
- Flandin**, Pierre Étienne, francia politikus, 1934 novemberétől 1935 júniusáig miniszterelnök, 1936 januártól júniusig külügyminiszter, 1940—1941 a vichyi kormány külügyminisztere.
- Forster**, Albert, a danzigi náci párt vezére, 1939 augusztus végén a danzigi szenátus Danzig szabad város vezetőjévé nevezi ki.
- Franco**, Francisco, spanyol tábornok, 1935-ben vezérkari főnök, 1936-ban a népfront-kormány elleni fasiszta szervezkedés egyik vezetője, 1936 októberétől az ellenforradalmi erők feje és katonai főparancsnoka. 1937-ben felveszi a caudillo (vezér) címet. A spanyol köztársaság vérbefojtása óta diktatóri hatalmat gyakorol, ő maga tölti be az államfői, miniszterelnöki és katonai főparancsnoki tisztséget.
- Francois-Poncet**, André, francia diplomata, 1931—1938 berlini, 1938—1940 római nagykövet. 1949—1950 Franciaország németországi főbiztosa, majd nagykövet a Német Szövetségi Köztársaságban.
- Gamelin**, Maurice Gustave, francia tábornok, 1931—1939 vezérkari főnök, 1939 szeptemberétől 1940. május 19-ig a francia szárazföldi haderők főparancsnoka. Súlyos felelősség terheli Franciaország katonai összeomlásáért; utódja Weygand tábornok lett.
- Giraud**, Henri Honoré, francia tábornok, a 9. hadsereg parancsnoka, a franciaországi hadjárat idején német fogságba kerül, ahonnan 1942 áprilisában megszökik. 1942 novemberében az észak-afrikai francia erők főparancsnoka, majd 1943 júniusában a francia Nemzeti Felszabadító Bizottság társelnöke, 1943 novemberében lemond az elnökségről és 1944 áprilisában a fegyveres erők parancsnokságáról.
- Göbbels**, Joseph Paul, a náci párt egyik vezetője, Hitler uralomrajutása után nemzeti felvilágosítási és propagandaügyi miniszter, 1945. április 30-án, Hitler halála után családjával együtt szintén öngyilkosságot követ el.
- Gömbös Gyula**, fajvédő politikus, az 1919-ben uralomra jutott magyar

ellenforradalmi rendszer egyik vezéralakja. 1928-ban hadügyi államtitkár, 1929-ben hadügyminiszter, 1932—1936 miniszterelnök. 1933 júniusában külföldi politikusok közül elsőnek látogatta meg Hitlert.

Göring, Hermann Wilhelm, az NSDAP egyik vezetője, 1922-től az SA rohamosztagok vezetője, 1928-tól birodalmi gyűlési képviselő, 1932-től a birodalmi gyűlés elnöke, 1935-től a légihaderők főparancsnoka és légügyi miniszter, porosz miniszterelnök. A „négy-éves terv” végrehajtásával megbízott rendkívüli biztos. A háborús főbűnösök nürnbergi perében halálra ítélik, de a kivégzése előtti éjszakán cellájában öngyilkosságot követ el.

Graziani, Rodolfo, olasz tábornok, 1921—1929 a líbiai, 1935—1936 az etiópiai olasz hadsereg főparancsnoka, majd Etiópia kormányzója. 1940—1941 az észak-afrikai olasz erők főparancsnoka, 1943—1945 az Észak-Olaszországban működő Mussolini-kormány hadügyminisztere. Mint háborús bűnöst 19 évi börtönre ítélik, de amnesztiát kap.

Guderian, Heinz, német vezérezredes, a páncélos csapatok felügyelője, a lengyelországi hadjáratban a motorizált egységek parancsnoka. 1944 júliustól 1945 márciusáig a német hadsereg vezérkari főnöke.

Hácha, Emil, cseh politikus, 1938-ig a legfelsőbb bíróság elnöke, 1938 novemberétől a Csehszlovák Köztársaság elnöke, 1939. március 15-én hajnalban aláírta a cseh—morva protektorátus létesítéséről szóló egyezményt, Csehszlovákia függetlenségének megszüntetését. A német megszállás alatt a cseh protektorátus államelnöke, a háború befejezése után letartóztatják, a börtönben meghal.

Halder, Franz, tüzérségi tábornok, a német szárazföldi hadsereg vezérkarának főnöke.

Halifax, Edward Frederick Lindley Wood, angol konzervatív politikus. 1926—1931 között India alkirálya, az indiai nemzeti felszabadító mozgalom elnyomója, 1935-ben hadügyminiszter, 1935-től 1937-ig tárcanélküli miniszter, Eden lemondása után, 1938 márciusától 1940 decemberéig külügyminiszter, 1941—1946-ban Anglia washingtoni nagykövete.

Halsey, William, amerikai admirális, a tengerészeti erők főparancsnoka, a Marshall- és Gilbert-szigeti hadműveletekben, később a 3. amerikai flotta parancsnoka.

Harriman, William Averell, amerikai demokrata párti politikus; szoros kapcsolatok fűzik a monopoltőkéhez, apja E. Henry Harriman, vasútkirály, ő maga számos vállalat igazgató választmányának elnöke. Rooseveltnélkül különleges képviselője Londonban és Moszkvában. 1941—1943-ban kölcsönbérleti szállítások irányítója, 1943—1946 moszkvai, 1946-ban londoni nagykövet, 1948—1950 Európában a Marshall-terv végrehajtásának amerikai megbízottja.

Henderson, sir Neville, angol diplomata. Németországi angol nagykövet 1937—1939.

Heinlein, Konrad, a Csehszlovákia szudéta-német vidékén alakult náci párt vezére; az 1938 szeptember közepén végrehajtott sikertelen államcsíny után Németországba megy. Csehszlovákia szét-

darabolása után a Szudétavidék birodalmi biztosa, majd a „Sudetenland” német birodalmi kerület birodalmi helytartója. 1945-ben a szövetségesek fogságában öngyilkosságot követ el.

Herriot, Edouard, francia polgári politikus, 1905-től Lyon polgármestere, a radikális szocialista párt egyik vezetője, több éven át elnöke, 1916-tól több ízben miniszter, 1924—1925 és 1926-ban miniszterelnök, majd 1932-ben miniszterelnök és külügyminiszter, 1936—1942 a francia képviselőház elnöke. Miniszterelnöksége alatt, 1924-ben vette fel Franciaország a Szovjetunióval a diplomáciai kapcsolatot. A második világháború alatt a németek koncentrációs táborba hurcolják, a második világháború után fellép Nyugat-Németország újrafelfegyverzése ellen.

Hess, Walter Richard Rudolf, a náci párt egyik vezetője, 1925-től Hitler személyi titkára, 1933-tól helyettese az NSDAP-ben és birodalmi miniszter. 1941 májusában Angliába repül, hogy megegyezést hozzon létre a náci Németországgal tárgyalni hajlandó angol jobboldali körökkel. A háború után a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék a náci háborús főbűnösök perében életfogytiglani fogházra ítéli.

Himmler, Heinrich, a náci párt egyik vezetője, az SS, majd a Gestapo parancsnoka, 1936-tól a rendőrség birodalmi vezetője, 1943-tól birodalmi belügyminiszter. 1944-ben a német hadsereg főparancsnoka. Közvetlen felelősség terheli a koncentrációs táborokért és a deportálásokért. A háború befejezése után angol fogságba kerül, és ott öngyilkos lesz.

Hitler, Adolf (eredeti neve: Schickelgruber), a német nemzeti szocialista mozgalom Führerje, 1933—1945 Németország diktátora, 1941 decemberétől a Wehrmacht legfőbb főparancsnoka. 1945 április 30-án a birodalmi kancellária bunkerjében öngyilkosságot követ el.

Hodza Milan, Csehszlovákia miniszterelnöke 1935 novemberétől 1938 szeptemberéig.

Hopkins, Harry L., Rooseveltnél különleges tanácsadója és munkatársa, a hadianyagellátási hivatal főnöke.

Horthy Miklós, osztrák—magyar tengerésztiszt, majd Ferenc József szárnysegédje az Osztrák—Magyar Monarchia hadiflottájának utolsó parancsnoka, a Magyar Tanácsköztársaság ellen szervezkedő ellenforradalmárok egyik vezetője. A szegedi ellenforradalmi kormányban a hadügyminiszteri tárcát tölti be, fővezére a „nemzeti” hadseregnek, 1920. március 1-től 1944. október 15-ig Magyarország kormányzója. Október 16-án a hatalmat átadja a nyilasoknak. A háború után a nyugati szövetségesek fogságába kerül. Nürnbergben tanúként kihallgatják, de Magyarországnak nem adják ki. 1957-ben Portugáliában meghal.

Hudson, Richard, konzervatív angol politikus. 1935—1936 társadalombiztosítási miniszter, 1937—1940 külkereskedelmi miniszter, 1940—1945 földművelésügyi és halászati miniszter.

Hull, Cordell, amerikai demokrata párti politikus. 1933—1944 külügyminiszter.

- Imrédy Béla**, a Nemzeti Bank elnöke, 1938 májusától 1939 februárig miniszterelnök. Miniszterelnöksége alatt születik meg az első bécsi döntés, az ő kormánya készíti elő Magyarország csatlakozását az Antikomintern Paktumhoz és kilépését a Népszövetségből. Ő nyújtja be a második zsidótörvény-javaslatot. 1944 májusától augusztusig gazdasági csúcsminiszter. A Népbíróság 1946-ban halálra ítéli. Kivégzik.
- Ironsides, sir Edmund**, angol tábornok, Gibraltár kormányzója és főparancsnoka 1938—1939, a tengerentúli fegyveres erők főkefelelője 1939-ben, az angol vezérkar főnöke 1939—1940.
- Ismay, Harold**, angol tábornok, a hadügyminiszter vezérkari főnöke 1940—1946.
- Jodl, Alfred**, a német főparancsnokság vezérkarának főnöke. 1945. május 7-én aláírja a feltétel nélküli fegyverletételi egyezményt. A nürnbergi katonai törvényszék mint háborús bűnöst halálra ítéli, és kivégzik.
- Juin, Alphonse Pierre**, francia tábornok, az észak-afrikai francia csapatok főparancsnoka, a szövetségesek algíri partraszállása után a tuniszi francia erők, majd az Olaszországban harcoló francia csapatok főparancsnoka.
- Kállay Miklós**, nagybirtokos, 1932—1935 földművelésügyi miniszter, 1942 márciusától 1944 márciusáig miniszterelnök. A német megszállás után a török követségre menekül, majd a németek Dachaubá viszik. Jelenleg az USA-ban él.
- Kánya Kálmán**, 1925—1933 berlini magyar követ, 1933—1938 külügyminiszter.
- Keitel, Wilhelm**, német tábornagy, 1938—1945 az OKW vezetője, 1945. május 8-án Berlinben a szovjet főparancsnokságon aláírja a feltétel nélküli fegyverletételtől szóló okmányt. A nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék a náci háborús főbűnösök perében halálra ítéli, és 1946-ban kivégzik.
- Kesselring, Albert**, német tábornagy. A második világháborúban előbb a lengyel, azután a nyugati, majd a keleti fronton harcoló német légierők parancsnoka. 1943 őszén a szicíliai és dél-olaszországi német erők főparancsnoka. 1945 márciusában a nyugat-németországi front parancsnoka. 1947-ben a római angol katonai bíróság halálra ítéli, az ítéletet előbb életfogytiglani fegyházra változtatják, majd 1952-ben szabadlábra helyezik. Utána a militarista Stahlhelm vezetője.
- King, Ernest Joseph**, amerikai admirális, az amerikai flotta főparancsnoka.
- Kluge, Gunther von**, német tábornagy, részt vesz a lengyelországi, franciaországi és a Szovjetunió elleni hadműveletekben. 1944 júliusában a nyugati front főparancsnoka, a Hitler-ellenes összeesküvésben való részvétele miatt öngyilkosságot követ el.
- Konoye, Fumimaro** herceg, japán politikus, 1937—1939. 1940—1941 miniszterelnök. Kormányzása alatt indul meg 1937-ben a Kína elleni agresszió és 1938-ban a Szovjetunió elleni támadás Hasszán-tó tértől.

- ségében. 1940 szeptemberében megkötötte Olaszországgal és Németországgal a Háromhatalmi Egyezményt. 1945-ben öngyilkos lesz.
- Konyev,** Ivan Sztjepanovics, a Szovjetunió marsallja, a legfelső tanács tagja. A Nagy Honvédő Háborúban mint a kalinyini front parancsnoka, részt vesz Moszkva védelmében, később a 2. Ukrán Front irányítója. 1945-ben az ausztriai szovjet megszálló csapatok vezetője, 1946-tól a Szovjetunió szárazföldi erőinek a parancsnoka, 1955–1960 a varsói szerződésben részt vevő államok fegyveres erőinek főparancsnoka. 1952-től tagja a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának.
- Kurita,** Takeo, japán admirális, a japán repülőgép-anyahajó flottaraj parancsnoka Guadalcanal szigeténél, majd a 2. japán flotta főparancsnoka.
- Laval,** Pierre, 1934–1935 külügyminiszter, 1935–1936 miniszterelnök és külügyminiszter. Franciaország összeomlása után a vichy kormány miniszterelnökhelyettese, majd Franciaország teljes megszállása után, 1944-ig miniszterelnök. A háború után mint a németekkel kollaboráló francia politikust halálra ítélik és kivégzik.
- Lebrun,** Albert, francia politikus, 1931–1932 a szenátus elnöke, 1932-ben és 1939-ben köztársasági elnökké választják. Támogatja a jobboldali, a német fasisztákkal egyezkedő csoportokat, 1940 júniusában átadja a hatalmat a fasisztabarát Petain marsallnak.
- Leclerc,** Jacques, francia tábornok, a szabad francia erők főparancsnoka az észak-afrikai hadjáratban, a nyugat-európai partraszállás után a 2. francia gépesített hadosztály parancsnoka.
- Litvinov,** Maxim Maximovics, szovjet diplomata, 1930–1939 külügyi népbiztos, 1934–1938 a Szovjetunió képviselője a Népszövetségben, 1941–1943 a Szovjetunió washingtoni nagykövete, 1943–1946 a külügyi népbiztos helyettese, 1934-től az SZKP Központi Bizottságának tagja.
- Mac Arthur,** Douglas, amerikai tábornok, 1930–1935 vezérkari főnök, 1941–1942 a japán invázió idején a Fülöp-szigeti erők főparancsnoka, majd a Csendes-óceán délnyugati részén operáló szövetséges erők legfőbb parancsnoka, 1945-től a Japánt megszálló haderők főparancsnoka. 1950-ben a koreai háború egyik vezetője, 1951-ben tisztségéről leváltják.
- Malinovszkij,** Gyorgij Jakovlevics, a Szovjetunió marsallja; részt vesz a sztálingrádi csatában, majd mint a 3. Ukrán Front parancsnoka 1944–1945-ben Magyarország felszabadításában. A második világháború végén a mandzsuri front parancsnoka, 1956-tól tagja az SZKP Központi Bizottságának. 1956 márciusától a Szovjetunió szárazföldi csapatainak parancsnoka és a hadügyminiszter első helyettese, 1957 októberétől hadügyminiszter.
- Mannerheim,** Carl Gusztáv von, finn tábornok, 1917-ig a cári orosz hadsereg tisztje, 1918-ban a német intervenciók segítségével leveri a finnországi proletárforradalmat, a második világháború idején a finn hadsereg főparancsnoka, 1944–1946 köztársasági elnök.
- Manstein,** Erich von, német tábornagy, ő dolgozza ki a nyugat-euró-

- pai hadjárat módosított tervét, a Szovjetunió ellen indított háboruban a déli hadseregcsoport parancsnoka.
- Marshall, George Catlet**, amerikai politikus, tábornok. 1939—1945 az USA hadseregének vezérkari főnöke. 1945—1947 kínai nagykövet, 1947—1949 külügyminiszter, 1950—1951 nemzetvédelmi miniszter. Vezetése alatt dolgozzák ki a hidegháborút szolgáló ún. Marshall-tervet.
- Masaryk, Jan**, cseh diplomata. 1925—1939 Csehszlovákia londoni nagykövete, 1945—1948 külügyminiszter.
- Maurois, André**, francia író, a Francia Akadémia tagja; nagviparos volt, az első világháború alatt az angol csapatoknál tolmácsként szolgált. A második világháború alatt az angol rádió francia nyelvű adásainak egyik szerkesztője.
- Metasz, Joannis, görög tábornok**, 1915-től vezérkari főnök, 1917—1920 internálták mint a németbarát politika képviselőjét, 1936-tól mint miniszterelnök fasiszta diktatúrát vezet be, 1940 októberében visszautasítja az olasz ultimátumot, 1941 áprilisában a német támadáskor öngyilkosságot követ el.
- Model, Walter**, német tábornok, a keleti fronton a közép-ső hadseregcsoport parancsnoka, majd 1944 júliusában Kluge helyébe a nyugati front főparancsnokává nevezik ki.
- Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics**, a háború kitörése előtt a Népbiztosok Tanácsának elnöke, a második világháború alatt és után 1954-ig a Szovjetunió külügyminisztere.
- Montgomery, sir Bernard Law**, angol tábornagy, a 8. angol hadsereg főparancsnoka Észak-Afrikában, Sziciliában és Olaszországban, a nyugat-európai invázió idején a szárazföldi haderők főparancsnoka, majd később a 21. hadseregcsoport parancsnoka. 1945—1947 az angol hadsereg vezérkari főnöke.
- Mussolini, Benito**, Olaszország miniszterelnöke és fasiszta diktátora, 1922—1943, fogságból való kiszabadítása után 1943 őszéig a németek gyámsága alatt működő olasz fasiszta köztársaság feje, 1945. április 28-án olasz partizánok elfogják, halálra ítélik és kivégezik.
- Neurath, Konstantin von**, német külügyminiszter 1932—1938, 1938—1939 a titkos kabinettanács elnöke, 1939—1943 Cseh- és Morvaország protektora. A nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék 15 évi börtönbüntetésre ítéli.
- Nimitz, Chester William**, amerikai admirális, a csendes-óceáni flotta főparancsnoka.
- Nomura, Kicsisaburo**, japán washingtoni nagykövete a Pearl Harbor-i támadás idején.
- Oshima, berlini japán nagykövet** a második világháború idején.
- Panfilov, I. V.**, szovjet tábornok, a Moszkvát védő szovjet csapatok egyik parancsnoka.
- Papen, Franz von**, volt birodalmi kancellár, Hitler uralomra jutása után Hitler egyik politikai tanácsadója, 1934—1938 bécsi, majd a második világháború alatt ankarai nagykövet. A nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék felmenti.
- Patton, George**, amerikai tábornok, a 7. amerikai hadsereg főparancs-

noka Sziófiában, később, a nyugat-európai invázió idején a 2. szövetséges hadtest, majd a 3. hadsereg parancsnoka. 1945-ben meghal.

Paulus, Friedrich, részt vesz a lengyelországi, majd a hollandiai és franciaországi hadjáratban, a Sziálingrádnál körülzárt és megsemmisített 6. német hadsereg parancsnoka.

Pétain, Henry Philippe, francia tábornagy; az első világháború alatt Verdun védelmét vezeti, a második világháború idején Reynaud kormányában a miniszterelnök helyettese, majd miniszterelnök. Fegyverszünetet kér a németektől és az olaszoktól, a meg nem szállt Franciaország államfője, együttműködést igyekszik kialakítani a németekkel. A háború befejezése után a francia katonai bíróság életfogytiglani fegyházra ítéli.

Quisling, Vidkun Ábrahám. 1931—1933 norvég hadügyminiszter, a náci mintára szervezett norvég nemzeti egyesülés pártjának vezetője, Norvégia meghódítása után a németek által kinevezett pártkormány elnöke, 1945-ben norvég bíróság halálra ítéli.

Raeder, Erich, német nagyadmirális. 1943-ig a német hadiflotta főparancsnoka, a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék életfogytiglani fegyházra ítéli.

Ramsay, sir Bertram Dover, a szövetséges flotta parancsnoka Dunquerque-nél, a normandiai partraszállásnál az angol—amerikai szövetséges hajóhad főparancsnoka. 1945-ben meghal.

Reynaud, Paul, francia nagyiparos és politikus, több ízben pénzügyminiszter és igazságügyminiszter, 1939 novemberétől 1940 márciusáig pénzügyminiszter, 1940 márciusától az összeomlásig 1940. július 17-ig miniszterelnök.

Ribbentrop, Joachim von, 1936—1938 londoni német nagykövet, 1938 február 4-től Németország katonai összeomlásáig birodalmi külügyminiszter. A nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék halálra ítéli, és kivégzik.

Rokoszsovszkij, Konsztyantin Konsztyantinovics, szovjet tábornok. A második világháború idején a Doni, majd az 1. Bjelorusz Front parancsnoka; döntő szerepe van a német középső front 1944 nyarán történt összezúzásában. A Szovjetunió marsallja.

Rommel, Erwin, német tábornagy. Részt vesz a franciaországi hadjáratban, majd a német Afrika-Korps parancsnoka, 1943 őszén a nyugat-európai német invázióellenes csapatok parancsnoka, a »B« hadseregcsoport vezetője. 1944 őszén öngyilkosságot követ el, mint hogy a Hitler-ellenes összeesküvésben való részességgel gyanúsítják.

Roosevelt, Franklin Delano, 1933-tól négy ízben választják az Egyesült Államok elnökévé, a Hitler-ellenes koalíció kiemelkedő alakja. A háború győzelmes befejezése előtt, 1945. április 12-én meghal.

Rosenberg, Alfréd, az NSDAP külpolitikai osztályának vezetője, a náci párt hivatalos lapjának, a Völkischer Beobachternek főszerkesztője 1919—1938 között, a keleti megszállt területek ügyeinek minisztere 1941—1944. A nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék halálra ítéli, és kivégzik.

- Rundstedt**, Gerd von, német tábornok, részt vesz mint hadseregpáncsnok a lengyelországi és franciaországi hadjáratban, a keleti fronton a déli hadseregcsoport parancsnoka, majd 1943-tól a nyugati német csapatok főparancsnoka.
- Rydz-Smigly**, Edvard, lengyel tábornagy, a hadsereg főfelügyelője 1933—1939, 1939-ben miniszterelnök. A lengyel hadsereg összeomlása után külföldre menekül.
- Schacht**, Hjalmar, német pénzügyi szakértő, a Német Birodalmi Bank elnöke 1923—1930 és 1933—1939-ig. Hitler gazdasági főtanácsadója, a háborús főbűnösök nürnbergi perében, 1946. október 1-én felmentő ítéletet kap.
- Schuschnigg**, Kurt von, osztrák politikus, több ízben miniszter, Dollfuss meggyilkolása után szövetségi kancellár, a Keresztény Szocialista Párt vezére, 1934—1938 a Hazafias Front irányítója.
- Seyss-Inquart**, Arthur, dúsgazdag bécsi ügyvéd, jó kapcsolatok fűzik az osztrák náci párthoz. 1938. február 16-tól március 11-ig a Schuschnigg-kormány minisztere, 1938—1940 Ausztria gauleitere, majd 1940-től Hollandia birodalmi helytartója. A háborús főbűnösök nürnbergi perében halálra ítélik, és kivégzik.
- Simon**, sir John, angol liberális politikus, külügyminiszter 1931—1935, belügyminiszter 1935—1937, pénzügyminiszter 1937—1940.
- Smuts**, Jan Christian, 1916—1917 a dél-afrikai brit erők főparancsnoka, 1919-ben a párizsi békekonferencia megbízásából Budapesten tárgyal a Tanácsköztársaság kormányával. 1919—1924, 1934—1939 dél-afrikai miniszterelnök, majd a második világháború alatt újra miniszterelnök.
- Spaak**, Henri, belga politikus, 1936—1940 külügyminiszter, a második világháború után miniszterelnök, 1957—1961 a NATO főtitkára.
- Speidel**, Hans, német tábornok, Rommel vezérkari főnöke a nyugati fronton. Az 1944. július 20-i, Hitler elleni összeesküvésben való részesség miatt a Gestapo letartóztatja, de vallomástétel után szabadon bocsátják. 1960-tól a NATO európai szárazföldi haderőinek főparancsnoka.
- Spruance**, Raymond Ames, amerikai admirális, a Midway-szigetek körül vívott tengeri csatában a repülőgép-anyahajó flotta parancsnoka, később az 5. amerikai flotta parancsnoka.
- Strang**, sir William, angol diplomata, 1938—1939-ben a külügyminisztériumban a közép-európai ügyek osztályának vezetője, majd a háború alatt a politikai osztály vezetője
- Syrovj**, Jan, a csehszlovák haderő főfelügyelője, 1938. szeptember 22-től december 1-ig Csehszlovákia miniszterelnöke.
- Szimovics**, Dusan, jugoszláv tábornok, az 1941. március 25-ről 26-ra virradó éjszaka végrehajtott katonai puccs szervezője.
- Sztálin**, Joszif Visszarionovics, az 1905-ös forradalomban a dél-kaukázusi bolsevikok egyik vezetője, 1912-ben tagja lesz a párt Központi Bizottságának. Vezető szerepe van az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. 1917—1923 a nemzetiségi ügyek népbiztosa, 1922-től a párt Központi Bizottságának főtitkára.

1941. május 1-től a Népbiztosok Tanácsának elnöke, majd 1941 június végétől az Állami Honvédelmi Bizottság elnöke.
- Thorez**, Maurice, francia politikus, újságíró. Az 1936-os franciaországi népfront egyik megteremtője, a Francia Kommunista Párt főtítkára.
- Timosenko**, Szemjon, szovjet tábornok. 1941-ben a délnyugati front főparancsnoka, jelentős része van a Moszkva ellen irányuló német offenzíva visszaverésében és a német csapatok széttűzésében. Később a 2. és 3. Ukrán Front parancsnoka, és tábornagy lett.
- Tiso**, Jozef, pápai prelátus, 1938-ban Szlovákia miniszterelnöke, a cseh és morva protektorátus létesítése után az önálló Szlovákia államfője. Hlinka halála után a Szlovák Néppárt vezére. A németekkel való együttműködése miatt 1946-ban a pozsonyi népbíróság halálra ítéli, és a pápa közbelépése ellenére kivégzik.
- Tito**, Joszip Broz, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom idején, mint oroszországi horvát hadifogoly, csatlakozik a III. Internacionáléhoz. Mint az illegális kommunista párt tagját, több ízben bebörtönzik. A háború alatt a jugoszláviai partizánmozgalom fő szervezője és irányítója. Együttműködik a szövetségesekkel; a szovjet csapatoknak Jugoszláviába való érkezése után a Vörös Hadsereg segítségével teljesen kiverik a német megszállókat. Jugoszlávia miniszterelnöke, a Jugoszláv Kommunista Szövetségének főtítkára.
- Togo**, Sigenori, a Pearl Harbor-i ortámadás idején Japán külügyminisztere, a japán háborús főbűnösök perében 10 évi börtönre ítélik. 1950-ben a börtönben meghal.
- Tódzsó**, Hideki, japán tábornok, a Kvantung hadsereg vezérkari főnöke, majd a Konoye-kormány hadügyminisztere, a Pearl Harbor-i támadás idején Japán miniszterelnöke 1944-ig, majd a hadsereg vezérkari főnöke. A háború után mint háborús főbűnöst halálra ítélik, és 1948. december 23-án kivégzik.
- Truman**, Harry, 1934-ben és 1940-ben szenátorra választják, 1944-ben demokrata párti programmal Roosevelttel mellett az USA alelnöke lesz. Roosevelttel halála után az USA elnöke, a reakciós monopol tőkés-szervezetek érdekeinek képviselője, a hidegháború egyik fő szószólója.
- Vorosilov**, Kliment Jefremovics, a Szovjetunió marsallja, a párt Politikai Bizottságának tagja. 1918-ban hadsereg-főparancsnok, Cáricin (Sztálingrád) védője. 1925—1934 a Szovjetunió hadügyi és flottaügyi népbiztosa, 1934—1940 a Szovjetunió honvédelmi népbiztosa, 1940-től a Népbiztosok Tanácsa helyettes elnöke. 1945-ben a szövetséges hatalmak részéről ő írja alá a magyar fegyverszüneti szerződést. 1945—1947 a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke.
- Wavel**, sir Archibald, angol tábornok, a második világháborúban 1940—1941 a közép-keleti és indiai angol haderők főparancsnoka, 1943—1947 India alkirálya.
- Weygand**, Maxime Louis, francia tábornagy, 1921-ben a lengyel inter-

venciós hadak vezére a Szovjetunió elleni háborúban, később a francia hadsereg vezérkari főnöke, majd 1940 júniusában a szövetséges haderők főparancsnoka Franciaországban, Gamelin tábornok utóda. Jelentős szerepet játszik a németekkel és olaszokkal kötött szégyenletes fegyverszüneti szerződés megkötésében.

Weizsäcker, Ernst von, báró, német diplomata, 1926—1938 a német külügyminisztérium politikai osztályának a vezetője, 1938—1943 a külügyminisztérium államtitkára, majd utána Németország katonai vereségéig a Harmadik Birodalom vatikáni nagykövete.

Welles, Sumner, amerikai diplomata, Rooseveltnél munkatársa, 1937—1943 az Egyesült Államok helyettes külügyminisztere.

Wilson, sir Horace, Chamberlain bizalmas munkatársa, az angol kormány gazdasági fő tanácsadója 1930—1939, a pénzügyminisztérium állandó titkára és a birodalmi polgári szolgálat vezetője 1939—1942.

Zsukov, Grigorij, szovjet tábornagy, 1941-ben részt vesz Moszkva védelmében, 1942—1944 Leningrád védelmét irányítja, 1944—1945 az 1. Ukrán Front parancsnoka, csapatai törnek be elsőnek Berlinbe és foglalják el a náci birodalom fővárosát. A németországi Szövetséges Tanácsban a Szovjetunió képviselője. A Szovjetunió marsallja.

A „SASFÉSZEK”

Rauschning leírása Berchtesgadenről: H. Rauschning: Gespräche mit Hitler. Europa Verlag New York 1940. 245—246. old.

Francois-Poncet leírása: A Francia Sárga Könyv. Diplomáciai Okmányok 1938—1939. A francia kiadás készült Párizs 1939. (Magyar fordítás.) 35—36. old.

Hitler világhódító terveiről: Rauschning id. m. 118., 114., 116. old.

A BERLIN—RÓMA—TOKIÓ „HÁROMSZÖG”

G. Tabouis újságíró beszélgetése Koester párizsi német nagykövettel: G. Tabouis: Ils l'ont appelée Kassandre. New York 1942. 137—139., 205. old. Idézi: Minc—Patyomkin—Kolcsanovszkij: Az újkori diplomácia története 1919—1939. A diplomácia a második világháború előkészítésének periódusában. Szikra Budapest, 1950. 539—541.

Dodd a náci Németország háborúra való törekvéséről: W. Dodd and M. Dodd: Ambassador Dodd's Diary 1933—1936. New York 1941. 231. old. Idézi: Az újkori diplomácia története 560. old.

Az OKW utasítása a Rajnavidék megszállásával kapcsolatban: Az újkori diplomácia története 592—593. old.

Blomberg 1937. június 24-i utasítása: Procès des Grand Criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International Nuremberg 14 Novembre 1945—1er Octobre 1946. Nuremberg 1949. (a továbbiakban: TMI.) XXXIV. köt. 733—745. old. C—175. sz. dok.

Az 1937. november 5-i megbeszélés Hitlernél: TMI. 403—413. old. Ps.—386. sz. dok.

Blomberg 1937. december 7-i utasítása: TMI. XXXIV. köt. 745—746. old. C—175. sz. dok.

HITLER A BÉCSI BURGBAN

A berchtesgadeni tárgyalások, továbbá az 1938. márc. 9—12-i események: Guido Zernatto: Die Wahrheit über Österreich, New York—Toronto 1938, valamint a Magyar Távirati Iroda napi jelentései.

Az ausztriai náci párt tevékenysége: TMI. XXVI. köt. 344—359. old. PS—812. sz. dok.

Unternehmen „Otto”: TMI. XXXIV. köt. 335—337. old. C—102. sz. dok.

Göring telefonbeszélgetése 1938. március 11-én: TMI. XXXI. köt. 354—384. old. PS—2949. sz. dok.

Unternehmen „Otto” (2. sz. hadműveleti utasítás): TMI. XXXIV. köt. 774. old. C—182. sz. dok.

A bécsi magyar követség jelentése az Anschluss kimondásáról: Országos Levéltár Külügyminisztérium Politikai Osztálya (a továbbiakban OL. Küm. pol.) 1938—20/25—497 (1009).

A bécsi magyar követség 1938. június 14-i jelentése: OL. Küm. pol. 1938—20/25—497 (2283).

HOROGKERESZT PRÁGA FÖLÖTT

Göring—Ribbentrop telefonbeszélgetés: Okmányok és adatok a második világháború előzményeiről. 1937 nov.—1938 (a továbbiakban: Okmányok 1937—1938.) I. köt. 82. old.

Davies—Litvinov 1938. március 14-i megbeszélése: J. Davies: Moszkvai jelentés. Anonymus. Budapest 1945. 236. old.

A szovjet kormány 1938. március 17-i nyilatkozata: Okmányok 1937—1938. I. köt. 88—89. old.

Hitler utasítása a Fall „Grün” kidolgozására: TMI. XXV. köt. 414—417. PS—388. sz. dok.

Hitler 1938. május 30-i utasítása: TMI. XXV. köt. 434—439. old. PS—388. sz. dok.

Bonnet—Lukasiewicz 1938. május 27-i megbeszélése: Okmányok 1937—1938. I. köt. 104—118. old.

A szovjet kormány nyilatkozata a csehszlovák kormány 1938. szeptember 17-i segítséget kérő kérdésére: Okmányok 1937—1938. I. köt. 185—186. old.

A Szovjetunió honvédelmi népbiztosságának 1938. szept. 22-i távirata Gamelinhez: Ádám—Juhász—Kerekes: Magyarország és a második világháború. Kossuth, Budapest 1959. 131. old.

Jungerth 1938. szept. 28-i távirata: Magyarország és a második világháború 134. old.

A Müncheni Egyezmény megszületése: Okmányok 1937—1938. I. 208—231. old.

Churchill a Müncheni Egyezményről: The Second World War I. köt. 272—282. old.

Hitler 1938. október 21-i utasítása: TMI. XXXIV. köt. 477—481. old. C—136. sz. dok.

Keitel 1938. december 17-i parancsa: TMI. XXXIV. köt. 484. old. C—138. sz. dok.

Seyss-Inquart, Bürckel a szlovák minisztertanácsban: TMI. XXXV. köt. 173—174. old. D—571. sz. dok.

Hitler 1939. március 14-i tárgyalása Háchával és Hvalkovszky-val: TMI. XXXI. köt. 139—147. old. PS—2798. sz. dok.

Hitler—Hácha megegyezés Csehszlovákia megszállásáról, a Cseh—Morva Protektorátus felállításáról: TMI. XXXIX. köt. 47. old. Tc—049. sz. dok.

„NEM DANZIGRÓL VAN SZÓ!”

Ribbentrop—Lipski tárgyalás 1938. október 24-én: W. Görnitz: Der zweite Weltkrieg 1939—1945 (a továbbiakban: Görnitz: Weltkrieg). Steingrüber—Verlag Stuttgart 1951. I. köt. 28—29. old.

Adatok a német—lengyel kapcsolatokra 1934—1938 között: A háború kezdetének belső története. Lincolns Prager Ltd. London. 1940. 5, 6, 8, 11.

Roosevelt 1939. április 15-i felhívása Hitlerhez és Mussolinihez: OL., Magyar Távirati Iroda napi kiadások 1939. április 15.

A Fall „Weiss”-re vonatkozó utasítások:

— ápr. 3.: TMI. XXXIV. köt. 380—381. old. C—120. sz. dok.

— ápr. 11.: TMI. XXXIV. köt. 381—384. old. C—120. sz. dok.

Churchill megjegyzése az 1939. ápr. 16-i szovjet ajánlatra: W. Churchill: The Second World War (a továbbiakban: Churchill: SWW.) I. köt.

Hitler beszéde a főparancsnokok előtt 1939. május 23-án: TMI. XXXVII. köt. 546—556. old. L—79. sz. dok.

Göring—Henderson 1939. május 27-i megbeszélése: A háború kezdetének belső története 14—17. old.

Horace—Wilson—Hudson tárgyalások: Okmányok és adatok a második világháború előzményeiről II. köt. 1938—1939. 58—71. old.

Hitler—Ribbentrop—Ciano 1939. augusztus 12-i tárgyalása: TMI. XXIX. köt. 41—53. old. PS—1871. sz. dok.

Hitler 1939. augusztus 22-i tájékoztatója a Wehrmacht főparancsnokai előtt: a) TMI. XXVI. köt. 327—335. old. PS—789. sz. dok., b) TMI. XXVI. köt. 523—524. old. PS—1014. sz. dok.

Churchill—Sztálin 1942 októberi beszélgetése az 1939 augusztusában az angolokkal és franciákkal folytatott moszkvai tárgyalásokról: Churchill: SWW. I. köt. 351. old.

Chamberlain—Hitler levélváltása (1939. augusztus 22—23): Okmánygyűjtemény a német—lengyel viszály utolsó fázisához. Kiadta a Német Birodalmi Külügyminisztérium. Centrum. Budapest, é. n. 13—17. old.

Hitler 1939. augusztus 25-i nyilatkozata Henderson előtt: Okmánygyűjtemény 17—18. old.

ÍGY KEZDŐDÖTT...

Ribbentrop nürnbergi vallomása az augusztus 25-i támadás leállításáról: TMI. X. köt. 282. old.

Keitel vallomása: TMI. X. köt. 533. old.

Dahlerus közvetítési akciója — Halifaxnak a Nürnbergi Perben tett vallomása alapján: TMI. XL. köt. 253—255. old. Göring — 22. sz. dok., továbbá Dahlerus vallomása alapján: TMI. IX. 494., 507., 511., 524. old.

Hitler 1939. augusztus 27-i levele Daladier-hez: Okmánygyűjtemény... 20—23. old.

Hitler augusztus 28-i válasza az angol kormánynak. Okmányok... 26—28. old.

Az angol kormány augusztus 31-re virradó éjszaka átadott válasza: Okmányok... 28—30. old.

Német hivatalos közlés 1939. augusztus 31-én 21 órakor: Okmányok... 30—31. old.

A lengyel rádióban 23 órakor felolvasott lengyel közlés: Okmányok... 34. old.

„Weisung N^{ro} 1. für die Kriegführung” (1. sz. hadműveleti utasítás): TMI. XXXIV. köt. 456—459. old. C—126. sz. dok.

Naujocks vallomása a gleiwitzi provokáció előkészítéséről, lefolyásáról: TMI. XXXI. köt. 90—92. old. PS—2751. sz. dok.

A londoni lengyel nagykövet közlése Londonban a német támadásról: A háború keletkezésének belső története. 31. old.

Kennard varsói követ jelentése. Ugyanott 31. old.

A Siegfried-vonal gyengesége, az esetleges francia—angol támadás kedvező esélyei: Weltkrieg 1939—1945. Ehrenbuch der Deutschen Wehrmacht Stuttgart 1954. 26. old. Továbbá: W. Görlitz: Der Weltkrieg. I. köt. 73—74. old.

Az angol külügyminisztérium szeptember 1-i jegyzéke a német külügyminisztériumhoz: Okmányok... 40. old.

A francia jegyzék: Ugyanott 41. old.

Hitler 1939. szeptember 1-én, 2-án és 3-án keltezett levelei Mussolinihoz,

Mussolini szeptember 2-i közvetítési javaslata: ugyanott 41—42. old., továbbá TMI. XXXVIII. köt. 546—547. old. PS—1831. sz. dok.

Henderson közlése a német külügyminisztériumba 1939. szeptember 3-án: Okmányok... 42—43. old.

Halifax jegyzéke a londoni német ügyvivőhöz 1939. szeptember 3-án: ugyanott 43. old.

A német kormány 1939. szeptember 3-i memoranduma: ugyanott 44—46. old.

A német és a lengyel hadsereg tagozódása: Weltkrieg 1939—1945. Ehrenbuch der Deutschen Wehrmacht. 5—6. old.

A német, lengyel, angol és francia hadijelentéseket a Magyar Távirati Iroda egykorú napi kiadása alapján közöljük.

Edmond Taylor, amerikai haditudósító leírását idézi: H. Steele Commager: A második világháború története (a továbbiakban: Commager: A második világháború). Új Idők Irodalmi Intézet Rt. Budapest, é. n. 35—36. old.

Hitler megbeszélése Keittel 1939. október 17-én: TMI. XXVI. köt. 377—383. old. PS—864. sz. dok.

Barcza londoni követ 1939. szeptember 29-i jelentése: Magyarország és a második világháború. 258—260. old.

FALL „WESERÜBUNG”

A dániai és norvégiai hadműveletek menetét a következő források alapján állítottuk össze: W. Görnitz: Der Weltkrieg, W. Churchill: SWW. I. köt. 528—601. old., valamint a Magyar Távirati Iroda napi jelentései és az egykorú magyar sajtó híradásai.

Keitel 1940. január 27-i parancsa: TMI. XXXIV. köt. 269—270. old. C—063. sz. dok.

Hitler parancsa a Fall „Weserübung” végrehajtására: TMI. XXXIV. köt. 729—732. old. C—174. sz. dok.

Falkenhorst tábornok 1940. március 13-i utasítása: TMI. XXXIV. köt. 265—380. old. C—119. sz. dok.

Az 1940. március 24-i parancs angol zászlók és angol jelszavak használatára: TMI. XXXIV. köt. 343—363. old. C—115. sz. dok.

A. Rosenberg feljegyzése Hitler számára Quisling látogatásáról, benne K. Sunlo levele Quislinghez: TMI. XXXIV. köt. 273—275. old. C—065. sz. dok.

Raeder 1939. december 12-i referátuma Hitlernek a Quislinggel folytatott megbeszéléséről: TMI. XXXIV. köt. 271—273. old. C—064. sz. dok.

A német haditengerészet 1. sz. hadműveleti utasítása: TMI. XXXIV. köt. 282—283. old. C—071. sz. dok.

A német hadiflotta veszteségei az északi hadjáratban: W. Görnitz. Der zweite Weltkrieg I. 117. old.

Az angol alsóház vitája a Magyar Távirati Iroda és az egykorú magyar sajtó jelentései alapján.

ELŐJÁTÉK A FALL „GELB”-HEZ

Bülow-Schwante nagykövet 1939. augusztus 26-i nyilatkozata Belgium semlegességének tiszteletben tartásáról: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 78. old.

Hitler 1939. október 9-i emlékirata: TMI. XXXVII. köt. 466—486. old. L—052. sz. dok.

Hitler 1939. október 9-i, 6. sz. hadművelleti utasítása a háború folytatására Nyugaton: TMI. XXXIV. köt. 266—268. old. C—062. sz. dok.

Brauchitsch 1939. november 5-i megbeszélése Hitlerrel: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 82. old.

A nyugati támadás időpontjára vonatkozó parancsok: TMI. XXXIV. köt. 284—297. old. C—072. sz. dok.

Az 1939. november 20-i keltezésű, 8. sz. hadművelleti utasítás: TMI. XXVI. köt. 37—40. old. PS—440. sz. dok.

Hitler 1939. november 23-i tájékoztatója a Wehrmacht főparancsnokainak: TMI. XXVI. köt. 327—336. old. PS—789. sz. dok.

Az 1940. január 10-i „kellemetlen közjáték”: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 91. old., továbbá H. Adolf Jacobsen: Dokumente zur Vorgeschichte des Westfeldzuges 1939—1940. Musterschmidt-Verlag. Göttingen. Berlin—Frankfurt. 1956. 161—185. old.

Az angol—francia hadvezetőség tervei: Churchill SWW. I. köt. 519—525. old.

Weygand levele Gamelinhez a bakui olajmezők ellen intézendő támadás tervéről: Aranyossy Pál: A nyugati hadjárat. 26. old.

Az 1940. május 7-i parancs a támadásra: TMI. XXXIV. köt. 297. old. C—072. sz. dok.

A SCHLIEFFEN-TERV ÚJ KIADÁSA

A nyugati hadműveletek menetét, a hadijelentéseket a Magyar Távirati Iroda napi kiadásai és az egykorú magyar sajtó alapján közöljük.

A német támadás megindulása Belgium ellen, Bülow-Schwante a belga külügyminiszternél: TMI. XXXIX. köt. 59—61. old. TC—058. sz. dok.

Az Eben Emael-erőd elfoglalása: Th. Drager haditudósító leírását idézi H. S. Commager: A második világháború 45—47. old.

Rotterdam bombázása: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 123. old., továbbá TMI. XXVII. köt. 563. old. PS—1726. sz. dok.

A. D. Divine haditudósító leírását a „Dynamo” hadműveletről idézi: H. S. Commager: A második világháború 54—55. old. A „Dynamo” hadművelet adatai: Churchill: SWW II. köt. 145—146. old.

FRANCIAORSZÁG ÖSSZEOMLÁSA — OLASZORSZÁG HADBALÉPÉSE

Az olasz hadbalépést megelőző, majd az azt követő sajtójelentéseket, nyilatkozatokat az egykorú magyar sajtó alapján közöljük.

Mussolini cinikus megjegyzése Badoglio előtt: W. Görnitz: Weltkrieg I. köt. 134. old.

Angol—francia tanácskozás Briare-ban, Churchill levele Roosevelthez: Churchill: SWW. II. köt. 136—141., 158. old.

A tours-i tanácskozás: Churchill: SWW. II. köt. 158—162. old.

Churchill Weygandról: SWW. II. köt. 176—177. old.

Roosevelt üzenete Reynaud-nak: Churchill: SWW. II. köt. 162—163. old.

Az „angol—francia unió” terve: Churchill: SWW. II. köt. 180—188. old.

PETAIN ÉS WEYGAND FEGYVERSZÜNETE HITLERREL ÉS MUSSOLINIVAL

V. Cowles leírását a lakosság meneküléséről idézi: H. S. Commager: A második világháború 60. old.

Hitler és Mussolini 1940. június 18-i találkozója Münchenben, Mussolini területi igényei: W. Görlitz: Weltkrieg I. köt. 138. old.

A német—francia fegyverszünet aláírásának leírását az egykorú magyar sajtójelentések alapján közöljük.

A „Catapulta” hadművelet: W. Churchill: SWW. II. köt. 207—211. old.

A FALL „SEELÖWE”

Az OKW két terve a háború folytatására: W. Görlitz: Weltkrieg II. köt. 152—153. old.

Jodl 1940. június 30-i feljegyzése: TMI. XXVIII. köt. 301—303. old. PS—1776. sz. dok.

Hitler 1940. július 16-i, 16. sz. hadműveleti utasítása: TMI. III. köt. 150—151. old.

A Fall „Seelöwe” előkészítése: Churchill: SWW. II. köt. 266—278. old., továbbá Görlitz: Weltkrieg I. köt. 156—157. old.

A „Battle of Atlantic”:

A német flotta kiépítése („A haditengerészet harca Versailles ellen 1919—1935” c. memorandum): TMI. XXXIV. köt. 530—607. old. C—156. sz. dok.

Assmann admirális vallomása: TMI. XXXV. köt. 559. old. D—954. sz. dok.

A német és a szövetséges hadiflotta aránya 1939 szeptemberében: Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht. II. Teil. Der Seekrieg. 5. old.

Az „Admiral Graf Spee” elsüllyesztése: Churchill: SWW. I. köt. 459—477. old.

A mágneses akna szerkesztésének megfejtése: H. S. Commager: A második világháború 96—98. old.

A német hadiflotta által elsüllyesztett angol, szövetséges és semleges hajók: Churchill: SWW. I. köt. 646., továbbá II. köt. 639. old.

Churchill látogatása az inváziótól fenyegetett partvidéken: Churchill: SWW. II. köt. 233—234. old.

Hitler 17. sz. hadműveleti utasítása: W. Görlitz: Weltkrieg I. köt. 158—159. old., továbbá Churchill: SWW. II. köt. 285. old.

A RAF és a Luftwaffe veszteségei a légicsata I. és II. szakaszában: Churchill: SWW. II. köt. 299. old.

Az „ausradieren” fogalom: Churchill: SWW. II. köt. 302. old.

M. Panter Downes leírását London bombázásáról idézi H. S. Com-mager: A második világháború 84—85. old.

Az 1940. szeptember 15-i légicsata: Churchill: SWW. II. köt. 293—296. old.

MUSSOLINI ÁLMA: AZ IMPERIUM ROMANUM

Az olasz területi igények: Churchill: SWW. II. köt. 470—471. old., III. köt. 71—72. old.

Az 1940. szeptember 19-i Duce—Ciano—Ribbentrop tárgyalás: TMI. XXVIII. köt. 570—583. old. PS—1842. sz. dok.

Az olasz—görög háború első szakaszának eseményeit az egykorú magyar sajtó jelentései alapján ismertetjük.

Hitler 18. sz. hadműveleti utasítása: TMI. XXVI. köt. 44—45. old. PS—444. sz. dok.

Az 1940. decemberi angol offenzíva: Churchill: SWW. II. köt. 538—556. köt.

Keitel—Guzzoni megbeszélés 1941. január 19-én: TMI. XXXIV. köt. 462—466. old. C—134. sz. dok.

Hitler—Mussolini megbeszélés 1941. január 20-án: TMI. XXXIV. köt. 467—471. old. C—134. sz. dok.

Hitler tárgyalása az OKW főparancsnokaival 1941. február 3-án: TMI. XXVI. köt. 396—399. old. PS—872. sz. dok.

A FALL „BARBAROSSA”

Az 1940. júliusi német csapateltolások keletre: Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht. I. Teil. Der Landkrieg. 123. old.

E. Marcks megbízatása és az általa készített terv: Görlitz: Weltkrieg I. köt. 214—215. old.

Hitler 1940. november 12-i utasítása: TMI. XXVI. köt. 45—46. old. PS—444. sz. dok. 391—396., 398. old.

Göring és Raeder állásfoglalása a Szovjetunió megtámadásának terve ellen: Görlitz: Weltkrieg I. köt. 206. old.

Az „Ostfall” megtárgyalása 1940. december 5-én: TMI. XXVIII. köt. 393—395. old. PS—1799. sz. dok.

Hitler 21. sz. hadműveleti utasítása (Fall „Barbarossa”): TMI. XXVI. köt. 47—52. old. PS—446. sz. dok.

A 20. sz. hadműveleti utasítás (Fall „Marita”): TMI. XXVII. köt. 336—338. old. PS—1541. sz. dok.

Az 1941. január 20-i Hitler—Mussolini tárgyalás, valamint a katonai és politikai szakértők megbeszélése: TMI. XXXIV. köt. 467—471. old. C—134. sz. dok.

Az 1941. február 3-i Hitler—Brauchitsch—Keitel—Halder megbeszélés: TMI. XXVI. köt. 392—396., 398. old. PS—872. sz. dok.

Az OKW 1941. február 18-i parancsa: TMI. XXXIV. köt. 699. old.
 C—170. sz. dok. továbbá TMI. XXXIV. köt. 218. old. C—033. sz. dok.
 Az OKW 1941. február 19-i parancsa: TMI. XXXIV. köt. 220. old.
 C—033. sz. dok.
 Churchill 1941. március 22-i levele Cvetkovicshez: Churchill: SWW. III. köt. 138. old.
 Hitler—Ciano tárgyalás 1941. március 25-én Bécsben: TMI. XXXI. köt. 100—105. old. PS—2765. sz. dok.
 A jugoszláv helyzet megbeszélése a vezéri főhadiszálláson 1941. március 27-én: TMI. XXVIII. köt. 21—25. old. PS—1746. sz. dok. —
 Az e tanácskozás alapján kiadott 25. sz. hadműveleti utasítás: TMI: XXVIII., köt. 26—28. old. PS—1746. sz. dok.
 Hitler 1941. március 28-i levele Mussolinihoz: TMI. XXVIII., köt. 565—568. old. PS—1835. sz. dok.
 Mussolini válasza: TMI. XXVIII. köt. 568—570. old. PS—1835. sz. dok.
 Az 1941. március 31-i „Führer-Befehl”: TMI. XXVIII. köt. 42—44. old. PS—1746. sz. dok.
 J. Dill 1941. április 4-i tárgyalása Belgrádban a jugoszláv kormány egyik tagjával: Churchill: SWW. III. köt. 153. old.
 Robert S. John újságíró leírását Belgrád bombázásáról idézi: H. S. Commager: A második világháború 119—120. old.
 A balkáni hadműveletek: Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht 99—108. old.

HITLER MEGTÁMADJA A SZOVJETUNIÓT

Churchill 1941. április 19-i üzenete Sztálinhoz: Sztálin üzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel, 1941—1945. Közzéteszi a Szovjetunió Külügyminisztériuma, Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1958. I. köt. 456. old.
 Weizsäcker 1941. április 28-i memoranduma Ribbentrophoz: Churchill. SWW. III. köt. 324—325. old.
 Mussolini—Ribbentrop—Ciano megbeszélés 1941. május 13-án: TMI. XXIX. köt. 29—40. old. PS—1866. sz. dok.
 A Szovjetunió ellen indítandó támadás állása. 1941. június 1-től („Barbarossa” Zeittafel): TMI. XXXIV. köt. 229—239. old. C—039. sz. dok.
 Az 1941. június 14-i katonai tanácskozás a berlini kancelláriában: TMI. XXXIV. köt. 308—312. old. C—078. sz. dok.
 A. Rosenberg 1941. június 20-i tájékoztatója: TMI. XXVI. köt. 610—627. old. PS—1058. sz. dok.
 A szovjet kormány 1941. június 21-i tiltakozása a német határsértés miatt, —
 Ribbentrop utasítása Schulenberg grófnak: Churchill: SWW., III. köt. 326—328. old.
 A támadásra felvonult német haderő tagozódása: Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht. I. Teil. Der Landkrieg. 132. old.

A német orvttámadás leírása: H. S. Commager: A második világháború 158. old.

Sztálin felelőssége a támadásra való felkészületlenségért: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története. Kossuth Könyvkiadó. Budapest 1959. 654—655. old.

Davies 1941. június 23-i naplójegyzete: Joseph E. Davies: Moszkvai jelentés. Anonymus. Budapest 1945. 452. old.

M. Dies, a New York Post és a New York American Journal véleményét idézi: M. Sayers — A. Kahn: A nagy összeszküvés. Szikra. Budapest 1949. 353. old.

Halder naplójegyzeteit idézi: W. Görlitz: Weltkrieg 271. old.

A „Párttörténet” a kezdeti német sikerek okairól: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története. 652—654. old.

Davies 1941. július 31-i naplójegyzete: Davies: Moszkvai jelentés. 447. old.

J. Grigg, amerikai haditudósító leírását idézi: H. S. Commager: A második világháború. 156. old.

Nyikolaj Gasztello százados hőstette: Sz. Golikov: A Szovjet Hadsereg világgraszáló győzelmei a Nagy Honvédő Háborúban. (A továbbiakban: Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei...) Szikra, Budapest 1953. 19. old.

Hitler 1941. október 7-i parancsa Leningrád és Moszkva lerombolására: TMI. XXXIV. köt. 425—427. old. C—123. sz. dok.

W. Mandel haditudósító leírását idézi H. S. Commager: A második világháború. 181. old.

B. Vojetkov haditudósító szevasztopoli leírását idézi: H. S. Commager: A második világháború. 188. old.

Davies október 1-i naplójegyzete: Davies: Moszkvai jelentés. 452. o.

Momys Uli Baurdzsán elbeszélése: A. Beck: A volokalamszki országút. Szikra. Budapest. 1949. 168. old.

ANGOLSZÁSZ—SZOVJET KOALÍCIÓ HITLER ELLEN

Darlan 1941. május 11-i ajánlata Hitlernek: W. Görlitz: Weltkrieg I. köt. 243. old.

Dill 1941. május 16-i memoranduma: Churchill: SWW III. köt. 373—376. old.

Kréta ostroma: W. Görlitz: Weltkrieg. I. köt. 244—246. old.

Churchill: 1941. május 16-i levele Smutshoz: Churchill: SWW. III. köt. 326. old.

Churchill—Roosevelt üzenetváltás 1941. június 15 — június 21: Churchill: SWW III. köt. 330. old.

Churchill—Colville beszélgetés: Churchill SWW III. köt. 331. old.

Churchill 1941. június 22-i rádióbeszéde: Churchill: SWW III. köt. 331—333. old.

Sumner Welles 1941. június 23-i nyilatkozatát idézi: Commager: A második világháború története. 154. old.

Sztálin 1941. július 3-i rádióbeszéde: Sztálin a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra. Budapest. 1949. 9. old.

Churchill 1941. július 6-i levele Auchinleckhez: Churchill: SWW III. köt. 354—356. old.

Sztálin 1941. november 6-i beszéde: Sztálin a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. 33—34. old.

Az angol hajóveszteségek csökkenésére vonatkozó adatok: Churchill: SWW III. köt. 697. old.

A haditengerészet főparancsnokságának 1941. augusztus 8-i memorandum. TMI. XXXIV. köt. 260—263. old. C—057. dok.

PEARL HARBORTÓL MIDWAY-IG

Japán—amerikai tárgyalások 1941. július—december: Avarin: *Harc a Csendes-óceánért*. Szikra. Budapest. 1950. 320—335. old., továbbá Churchill: SWW III. köt. 521—534. old.

Ribbentrop—Oshima megbeszélés 1941. november 28-án: TMI. XXXV. köt. 320—323. old. D—656. sz. dok.

Figyelmeztetés a Hawaii-szigetek flotta és szárazföldi parancsnokához: Avarin: *Harc a Csendes-óceánért*. 377. old.

Az 1941. december 7-i Pearl-Harbor-i támadás: H. S. Commager: *A második világháború* 203. old., továbbá Churchill: SWW III. köt. 537—538. old.

Roosevelt 1941. december 8-i üzenete a kongresszushoz: *Harc a máért*. Studio. Budapest é. n. 85—87. old.

Roosevelt beszéde a szenátus és a kongresszus együttes ülésén: *Harc a máért*. 88—89. old.

Roosevelt és Churchill 1941. december 22-i washingtoni tanácskozása: Churchill: SWW III. köt. 588—590. old.

Hitler—Oshima megbeszélés 1941. december 14-én: TMI. XXXI. köt. 316—321. old. PS—2932. sz. dok.

O. D. Gallagher leírását a Princ of Wales pusztulásáról idézi: H. S. Commager: *A második világháború*. 213—214. old.

Szingapur ostroma: Avarin: *Harc a Csendes-óceánért*. 372. old., A. Nevins — H. S. Commager: *Kurze Geschichte der Vereinigen Staaten Rheinische Verlags—Astalt Wiesbaden*. é. n. 474. old.

Marshall tábornok megállapítását idézi Avarin: *Harc a Csendes-óceánért*. 365—366. old.

A Midway-szigetek körül lezajlott csata: H. S. Commager: *A második világháború története*. 239—245. old.

Az 1941. július 16-i megbeszélés a vezéri főhadiszálláson: TMI. XXXVIII. köt. 86—94. old. L—221. sz. dok.

Keitel 1941. szeptember 16-i parancsa a partizánmozgalmak leküzdésére: TMI. XXXIV. köt. 501—504. old. C—148. sz. dok.

A SIPO és az SD jelentése (1941. október 1 — október 31.): TMI. XXXVIII. köt. 279—303. old. R—102. sz. dok.

Göring 1941. november 7-i utasítása „a szovjet orosz munkaerőfelhasználás” tekintetében: TMI. XXVII. köt. 56—60. old. PS—1193. sz. dok.

Adatok a Harmadik Birodalomban dolgozó külföldi munkásokról: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 344—345. old.

A SIPO és az SD tevékenysége (1942. jan. 1—31. márc. 1—31.): TMI. XXXIII. köt. 287—298. old. PS—3876. sz. dok.

Himmler a Kelet germanizálásáról: TMI. XXXI. köt. 281. old. PS—2915. sz. dok.

SZTÁLINGRÁD

Hitler—Oshima megbeszélés 1942. január 3-án: TMI. XXXV. köt. 94—104. old. D—423. sz. dok.

Az OKW 1942. évi hadműveleti terve: Vaszilij Ivanovics Csujkov: Erőd a Volga partján. Zrínyi. Budapest, 1960. 17—19. old.

B. Vojetkov leírását Szevasztopol utolsó napjairól idézi: H. S. Com-mager: A második világháború. 185—186. old.

Az 1942. július 23-i 45. sz. harcparancs: V. J. Csujkov: Erőd a Volga partján. 22. old.

Csujkov tábornok a sztálingrádi harcokról — vörös katonák hőstettei, német levelek, vélemények (1942. aug., szept.): V. J. Csujkov: Erőd a Volga partján. 62—63. old., továbbá 110. old., 297., 154—155. old.

A szovjet ipar hadianyagtermelésének növekedése: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története. 685. old.

Az 1942. november 11-i támadás: Csujkov: Erőd a Volga partján. 250., 251. old.

A „Wintergewitter”: Görnitz: Weltkrieg I. köt. 404—408. old.

A szovjet főparancsnokság 1943. január 8-i felhívása a körülvárt német csapatokhoz: Erich Weinert: Memento Sztálingrád. Szikra Budapest. 1953. 92—94. old.

Az 1942 43-as téli hadjárat eredményei: A Szovjetunió Kommunista Pártjának Története 692—693., továbbá Golikov: A szovjet hadsereg győzelmei 76—85. old.

F. D. Roosevelttől üdvözlő távirata a Vörös Hadsereg megalapításának 25. évfordulóján: Sztálin üzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel. (A továbbiakban: Üzenetváltás...) Szikra. Budapest, 1958. II. köt. 59—60. old.

Churchill 1943. március 4-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 117. old., Sztálin válasza: Ugyanott 118. old.

A „Sonnenblume” hadművelet: TMI. XXVI. köt. 396—398. old. PS —872. sz. dok.

A. Clifford haditudósító leírását Tobruk védelméről idézi H. S. Commager: A második világháború. 128., 130—131. old.

Churchill 1941. július 6-i levele Auchinleckhez: Churchill: SWW III. köt. 354—356. old.

Hitler 1942. január 3-i tájékoztatója Oshimának: TMI. XXXV. köt. 94—95. old. D—423. sz. dok.

Görlitz a földközi-tengeri és a keleti hadszíntér kölcsönhatásáról: Görlitz: Weltkrieg I. köt. 327. old

Rommel 1942 nyári offenzívája: Görlitz: Weltkrieg I. köt. 329—334. old.

Az El-Alamein-i csata: Montgomery: Memoiren. Paul List Verlag München. 1958. 130—160. old., továbbá Churchill: SWW IV. köt. 586—604. old.

A „Fáklya” hadművelet: Churchill: SWW IV. köt. 604—629. old.

A második front problémája 1942-ben — a washingtoni Rooseveltt— Churchill tanácskozás: Churchill: SWW IV. köt. 381—387. old., továbbá Görlitz: Weltkrieg I. köt. 373—375. old.

A szovjet kormány 1942. augusztus 13-i memoranduma: Üzenetváltás... I. köt. 72—73. old.

A casablancai konferencia, Roosevelt és Churchill üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... II. köt. 51—53. old., — Sztálin válasza: ugyanott 53—54. old.

Churchill 1943. február 12-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 111—112. old.

Sztálin 1943. február 16-i üzenete Roosevelthez: Üzenetváltás... II. köt. 57—58. old.

Churchill 1943. március 23-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 128—129. old., — április 6-i üzenete: ugyanott 135—136. old.

Sztálin 1943. május 8-i távirata Roosevelthez: Üzenetváltás... II. köt. 67. old.

Roosevelt 1943. május 20-i üzenete Sztálinhoz: ugyanott 68. old.

MUSSOLINI BUKÁSA

Marshall tábornok az 1943-as év stratégiai problémáiról: Marshall: Így győztünk... 27—29. old.

A „Trident” tanácskozás eredménye (az angol kormány 1943. augusztus 7-i üzenete): Üzenetváltás... I. köt. 457—458. old.

Churchill 1943. július 8-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 169—170. old., július 10-i üzenete: ugyanott 170. old.

A szicíliai partraszállás, Szicília elfoglalása: Churchill: SWW V. köt. 23—41. old.

Eisenhower jelentése a partraszállásról: Marshall: Így győztünk... 34. old.

A Fasiszta Nagytanács 1943. július 24-i ülése: Churchill: SWW V. köt. 48—49. old., továbbá Görnitz: Weltkrieg II. köt. 25—26. old.

Roosevelt és Churchill 1943. augusztus 19-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 172—174. old., Sztálin augusztus 24-i válasza: ugyanott 180. old.

Churchill 1943. szeptember 5-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 186—187. old.

Az OKW stratégiai elgondolása 1943 őszén: Görnitz: Weltkrieg II. köt. 41—42. old.

H. L. Matthews, amerikai haditudósító leírását a németek nápolyi pusztításairól idézi: H. S. Commager: A második világháború 303—304. old.

VÁLSÁGBAN AZ OSTHEER

Az OKW offenzívájának terve a keleti fronton: Görnitz: Weltkrieg II. köt. 202—204. old.

Sztálin 1943. május 26-i üzenete Rooseveltnek: Üzenetváltás... II. köt. 69. old., — Roosevelt június 4-i válasza: Üzenetváltás... II. köt. 70—72. old.

Sztálin június 11-i üzenete Rooseveltnek: Üzenetváltás... I. köt. 157—158. old., — Churchill június 19-i üzenete: Üzenetváltás... I. köt. 159—161. old.

Churchill 1943. június 23-i üzenete Sztálinhoz: Üzenetváltás... I. köt. 162—163., — Sztálin június 27-i válasza: Üzenetváltás... I. köt. 167. old.

A kurszki védelmi csata: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története 693—694. old., továbbá Görnitz: Weltkrieg II. köt. 205—212. old., Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei... 89—97. old.

A Vörös Hadsereg 1943 májusi és őszi előrenyomulása: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története 695—696. old., továbbá Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei... 97—115. old., valamint a Magyar Távíráti Iroda napi jelentései.

A szovjet ipar óriási teljesítményei a háború alatt: A Szovjetunió Kommunista Pártjának története 684—689. old.

H. Salisbury és E. Johnston jelentését a szibériai hadüzemekről idézi: H. S. Commager: A második világháború. 174—176. old.

A szmolenszki partizánok harcai: H. S. Commager: A második világháború. 173—174. old.

Bjelorusszia partizánjai: Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei. 75. old.

A krasznodoni komszomolista hősök: Fagyejev: Az Ifjú Gárda. 551—553., 554—555. old.

A három kormányfő találkozájának előkészítése: Üzenetváltás... I. köt. 161—162., 170—171., 177—178., 192—194., 199—200., 211—212., 213—214. old. II. köt. 107—108., 109—110., 117. old.

A teheráni konferencia lefolyása: Churchill: SWW V. köt. 375—407. old.

A Wehrmacht 1944 januári vereségeit a Magyar Távirati Iroda egykorú napi jelentései, továbbá Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei... 119—122. old. alapján ismertetjük.

Az Anzio—Nettuno-i hidfőcsata: Churchill: SWW V. köt. 479—494. old.

A szovjet csapatok 1943—44-es téli offenzívájának eredményei: Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról 131. old.

J. Devers amerikai tábornok jelentése: Marshall: Így győztünk... 46—47. old.

Cassino és Róma elfoglalása: Churchill: SWW V. köt. 598—611. old.

CSATORNÁTÓL PÁRIZSIG

A Szövetséges Főparancsnokság parancsa az invázió előtt: H. S. Commager: A második világháború. 360—361. old.

A normandiai partraszállás: B. Montgomery: Memoiren. 279—296. old. Hans Speidel: Invasion 1944. Ein Beitrag zu Rommels und des Reiches Schicksal. Rainer Wunderlich Verlag — Hermann Leius — Tübingen und Stuttgart. 1949. 97—141. old.

E. Hollins amerikai haditudósító leírását az invázió első óráiról idézi: H. S. Commager: A második világháború. 364—365. old.

Roosevelt rádiószózata: H. S. Commager: A második világháború. 361—362. old.

Churchill távirata Sztálinnak: Üzenetváltás... I. köt. 269. old., Sztálin válasza: ugyanott 270. old.

Churchill 1944. június 7-i távirata Sztálinnak: Üzenetváltás... 271. old.

Marshall tábornok az invázió első napjáról: Marshall: Így győztünk... 62—64. old.

Eisenhower 1944. július 5-i jelentése: Marshall: Így győztünk... 65. old.

A V—1 pusztításai: H. S. Commager: A második világháború 383. old., továbbá H. Speidel: Invasion 119. old.

A szárnyas bombák elleni harc: H. S. Commager: A második világháború. 381—382. old.

Az „Avlanche” hadművelet: Marshall: Így győztünk... 68—69. old.

A tarawai harcok: H. S. Commager: A második világháború. 432—433., 434—435. old.

Richardson tábornok jelentése: Marshall: Így győztünk... 112. old.

Hitler—Oshima megbeszélés 1944. május 27-én: TMI. XXXIII. köt. 74—80. old. PS—3780. sz. dok.

Roosevelt 1944. július 21-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 165—166. old.

Roosevelt és Churchill 1944. szeptember 19-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 177—178. old., — Sztálin válasza: ugyanott 178. old.

Eisenhower jelentése az utánpótlási nehézségekről: Marshall: Így győztünk... 71. old.

Harc a Fülöp-szigetekért: Churchill: SWW VI. köt. 173—189. old.

A Surigao-szorosban lezajlott tengeri csata: H. S. Commager: A második világháború. 441. old.

AZ ARDENNEKTŐL A BALATONIG

Az ardennes-i csata: Montgomery: Memoiren. 344—355. old. Görliitz: Weltkrieg II. köt. 431—448. old.

Roosevelt 1944. december 24-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 195—196. old., Sztálin válasza: ugyanott 196. old.

Churchill 1945. január 6-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... I. köt. 352. old., Sztálin válasza: ugyanott 353. old., Churchill 1945. január 9-i válasza: ugyanott 353. old.

Sztálin 1945. január 15-i üzenete Rooseveltnek: Üzenetváltás... II. köt. 204. old., Roosevelt válasza: ugyanott 205. old.

A jaltai konferencia: Teherán, Jalta, Potsdam. 1943—1945. Szikra, Budapest 1951. 7—15. old.

Roosevelt 1945. február 13-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 213. old.

Churchill 1945. február 18-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... I. köt. 363. old.

Churchill 1945. február 27-i tájékoztatója az alsóházban: „Szabadság” (Budapesten megjelent napilap) I. évf. 35. szám.

Roosevelt 1945. február 7-i memorandum Sztálinhoz: Üzenetváltás... II. köt. 210. old.

Az 1945. január—februári szovjet offenzíva: Golikov: A szovjet hadsereg győzelmei... 209—220. old., továbbá Görliitz: Weltkrieg II. köt. 471—489. old.

Roosevelt távirata a Vörös Hadsereg megalakulásának 27. évfordulóján: Üzenetváltás... II. köt. 214. old., Sztálin válasza ugyanott 214. old.

Churchill távirata: Üzenetváltás... I. köt. 364—365. old., Sztálin válasza: ugyanott 365. old.

Ismeretlen japán katona levele: Marshall: Így győztünk... 126.
Az Iwo Dzsima szigetén lefolyt harcok: H. S. Commager: A második világháború. 445—446. old.

Az okinawai harcok: ugyanott 447. old.

Churchill 1945. március 21-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... I. köt. 366—367. old.

A szovjet kormány részvéttávirata Roosevelttől halála alkalmából: Üzenetváltás... II. köt. 240. old.

Göbbels Roosevelttől haláláról: R. Manvell — H. Fraenkel: Doctor Goebbels. Heinemann, London. 1960. 275. old.

A szovjet csapatok berlini hadműveletei: Golikov: A Szovjet Hadsereg győzelmei...

A „Führerbunker”-ben lezajlott események 1945. április 16 — április 30-ig: R. Manvell — H. Fraenkel: Doctor Goebbels. Heinemann, London, 1960. 280—298. old.

Roosevelt 1945. április 1-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 228—230. old.

Sztálin 1945. április 7-i üzenete Roosevelthez: Üzenetváltás... II. köt. 236—238. old.

Az amerikai és szovjet csapatok találkozása Torgaunál: H. S. Commager: A második világháború. 473—474. old.

A berlini városháza ostroma: Golikov: A szovjet hadsereg győzelmei... 237. old.

A Reichstag elfoglalása: ugyanott 238. old.

Az olaszországi német erők kapitulációja: Üzenetváltás... I. köt. 412. old.

Az 1945. május 7-én aláírt fegyverszüneti szerződés szövege: H. S. Commager: A második világháború. 478. old. — Jodl beszéde: ugyanott 476—477. old.

Truman üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... II. köt. 258—259. old., Sztálin válasza: ugyanott 259. old.

Churchill 1945. május 9-i üzenete Sztálinnak: Üzenetváltás... I. köt. 420. old.,

Sztálin válasza: ugyanott 421. old.

- H. Bergschicker*: Stalingrad. Eine Chronik in Bildern. Verlag der Nation Berlin. é. n.
- V. J. Csujkov*: Erőd a Volga partján. Zrínyi Budapest 1960.
- W. Churchill*: The Second World War. I—IV. Houghton Mifflin Company Boston. 1950.
- Sz. Golikov*: A Szovjet Hadsereg világraszóló győzelmei a Nagy Honvédő Háborúban. Szikra, Budapest 1953.
- W. Görlitz*: Der zweite Weltkrieg 1939—1945. I—II. — Steingrüber Verlag Stuttgart 1951.
- R. Manvell — H. Franckel*: Doctor Goebbels. His Life and Death. Heinemann. London—Melbourne—Toronto 1960.
- B. Montgomery*: Memoiren. Paul List Verlag München 1958.
- A. M. Pankratova*: A Szovjetunió története. Szikra. Budapest 1950. III. köt.
- H. Speidel*: Invasion 1944. Ein Beitrag zu Rommels und des Reiches Schicksal. Rainer Wunderlich Verlag — Hermann Luis — Tübingen und Stuttgart. 1949.
- A. Toynbee—V. M. Toynbee*: Hitler's Europe. Oxford University Press London—New-York—Toronto. 1954.
- Weltkrieg 1939—1945. Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht. Stuttgart 1954.
- M. N. Zamjatin—F. D. Voroljev—N. F. Artunjev—J. V. Parotykin*: A tíz csapás. A Szovjet Hadsereg 1944. évi hadműveletei. Budapest 1960.

A SZERZŐ ELŐSZAVA	5
A „SASFÉSZEK”	7
A BERLIN—RÓMA—TOKIÓ HÁROMSZÖG	11
Adatok a II. világháború előtörténetéhez	
HITLER A BÉCSI BURGBAN	21
Az 1938. február 12-i berchtesgadeni megállapodások — Az angol, a francia és az olasz álláspont — Hitler titkos tárgyalása az osztrák náci párt vezetőivel — Schuschnigg ellenlépése: március 13-ra népszavazást tűz ki — Az osztrák náci párt akcióba lép — Hitler parancsa az „Unternehmen Otto” előkészítésére — Mi történt március 11-én Bécsben — A Wehrmacht bevonul Ausztriába — Az Anschluss deklarálása — Hitler Bécsben — Az Anschluss hatása Londonban, Moszkvában és Bécsben.	
HOROGKERESZT PRÁGA FÖLÖTT	41
Megnyugtató náci nyilatkozatok Csehszlovákiának — A szovjet kormány javaslata a hitleri agresszió meggátlására — Fall „Grün” — 1938 szeptember: a „szudéta”-kérdés kiéleződése — Chamberlain szeptember 27-i javaslata négyhatalmi konferencia összehívására — A müncheni konferencia — Az Egyezmény és következményei — 1938. október 21: Hitler utasítása a „maradék” Csehszlovákia elintézésére — Az új „Sprengkörper”: a szlovák autonomista mozgalom — Az új csehszlovák állam határainak garanciája — A szlovák „válság” — Március 14: Hácha és Chvalkovsky Berlinben — Március 15: Cseh- és Morvaország német protektorátus.	

Danzig és a korridor problémája — Angol garancia Lengyelországnak — Roosevelt 1939. április 15-i felhívása Hitlerhez és Mussolinihoz — Hitler elutasító válasza — A Fall „Weiss” — A szovjet kormány javaslata háromhatalmi egyezmény megkötésére — Az angol—francia halogató taktika — Hitler 1939. május 23-i beszéde a hadsereg főparancsnokai előtt — Hitler—Ciano tárgyalás 1939. augusztus 12-én — Hitler újabb két tájékoztató beszéde a Wehrmacht főparancsnokainak (aug. 22) — A szovjet—német megneemtámadási szerződés — Hitler—Chamberlain levélváltás — Dahlerus közvetítő akciója — Mi történt augusztus 25-én?

ÍGY KEZDŐDÖTT... ..

105

Hitler újabb ajánlata Angliához, levele Daladier francia miniszterelnökhöz — Az angol válasz — A Wehrmacht bevonul Szlovákiába — Az utolsó közvetítési próbálkozások — Henderson Ribbentropnál aug. 31-én — Lengyel diplomáciai lépések Berlinben — A birodalmi kormány 16 pontból álló ultimátuma — Az 1. sz. hadműveleti utasítás — Mi történt a gleiwitzi adóállomáson? — Hitler beszéde a Reichstagban — A Siegfried-vonal blöffje — Angol—francia diplomáciai lépések Berlinben — Német álláspont: „hivatalosan nincs még háború” — Mussolini aug. 31-i javaslata öthatalmi értekezlet összehívására — A francia kamara szept. 2-i ülése — Chamberlain beszéde az alsóházban — Az OKW 2. sz. hadijelentése — Szept. 3: időhöz kötött angol és francia ultimátum — Hitler levele Mussolinihoz

„VILLÁMHÁBORÚ” KELETEN — „FURCSA HÁBORÚ”

NYUGATON

127

A Lengyelország elleni hadműveleti terv — Német sikerek Keleten, angol—francia tétozás Nyugaton — Danzig eleste — Varsó ostroma — Nyugaton „a stratégiai várakozás időszaka” — Szept. 23: az OKW jelentése a lengyel hadjárat befejezéséről — Mussolini beszéde — „Furcsa háború” Nyugaton — Hitler 16 pontja Lengyelország jövőjéről — A „Fehér Rózsa”-mozgalom — Az északi háború lehetősége

FALL „WESERÜBUNG”

143

Az első jelentések a német flottamozdulatokról — A Home Fleet ellenintézkedései — A norvég tengerpart stratégiai fontossága — „Studie N” — Fall „Weserübung” — Falkenhorst tábornok utasítása a megszálló csapatokhoz — Narvik, Trondheim, Bergen, Stavanger eleste — A német csel — A norvég erők készültsége — Quisling és társai — A narviki ütközet — Angol—francia—kanadai erők partraszállása — Az expedíciós hadsereg kudarca — A német győzelem ára — Vita az alsóházban a norvégiai kudarc okairól

ELŐJÁTEK A FALL GELBHEZ

162

Német semlegességi nyilatkozatok Belgium, Hollandia és

Luxemburg kormányainak — Hitler okt. 9-i emlékirata a nyugati háborúról — A 6. sz. hadművelleti utasítás — A Fall „Gelb” első változata — A hadseregcsoportok és hadseregek főparancsnokai Hitlernél 1939. nov. 23-án — Az angol-francia hadvezetőség tervei: „Plan D” és „Royal Marine” — A Fall „Gelb” a belga vezérkar kezén — Manstein új terve — Az angol-francia legfelsőbb haditanács 1940. febr. 5-i döntése: segítség a finneknek — Weygand terve a bakui olajmezők megtámadására — Az OKW máj. 7-i parancsa: „A” nap: május 10	
A SCHLIEFFEN-TERV ÚJ KIADÁSA	180
Belgium és Hollandia megtámadása — Működésben az „ötödik hadoszlop” — A szemben álló felek erőviszonya a nyugati hadszíntéren — Az Eben Emael-erőd elfoglalása — A holland hadsereg fegyverletétele — A nyugati „villámhadjárat” második hetének eredményei — A belga hadsereg tragédiája — A „Dynamo” hadművelet — Churchill jún. 4-i beszéde — Stafford Cripps kinevezése moszkvai nagykövetté	
FRANCIAORSZÁG ÖSSZEOMLÁSA — OLASZORSZÁG HADBALÉPÉSE	191
A Duce álláspontja a hadbalépés kérdésében 1940 májusáig — Az olasz álláspont megváltozása Brüsszel eleste után — Mussolini jún. 10-i beszéde a hadüzenetről — Angol-francia tanácskozás jún. 11-én Briare-ben — A tours-i megbeszélés — Roosevelt üzenetei Reynaud-hoz — A jún. 15-i bordeaux-i minisztertanács — Az angol álláspont — Az angol-francia unió terve — Reynaud lemondása, az új miniszterelnök: Petain	
PETAİN ÉS WEYGAND FEGYVERSZÜNETE HITLERREL ÉS MUSSOLINIVAL	202
A francia összeomlás okai — De Gaulle menekülése Angliába — Petain rádióbeszéde a fegyverszüneti kérelemről — Hitler és Mussolini tanácskozása Münchenben — Újra Compiègneben — A fegyverletételi szerződés aláírása Rómában — A francia flotta sorsa — A „Catapulta” hadművelet	
A FALL SEELÖWE	217
Német tervek a nyugati hadjárat után — Jodl elgondolásai — A 16. sz. hadművelleti utasítás: Fall „Seelöwe” — Hitler július 19-i békeajánlata — Az inváziós terv — Az atlanti csata — Tengeri csata Montevideo előtt — A mágneses akna — A német tengeralltjárók kezdeti sikerei — A német flotta veszteségei az északi hadjáratban — „Battle of Britain” — A 17. számú hadművelleti utasítás — Az „X” Tag elhalasztása — Hitler fenyegetése: „ausradieren” — A Luftwaffe kudarca	
MUSSOLINI ÁLMA: AZ IMPERIUM ROMANUM	240
A fasiszta Olaszország területi igényei 1940 nyarán — A kelet-afrikai hadjárat — Az 1940. szept. 19-i Mussolini-Ciano	

—Ribbentrop tanácskozás — A háromhatalmi egyezmény — Olasz agresszió Görögország ellen, az olasz csapatok veresége — Hitler 18. sz. hadműveleti utasítása — Wawell sikeres offenzívája — Német—olasz megbeszélések 1940 januárjában, a Fall Sonnenblume	
A FALL „BARBAROSSA”	256
Az első előkészületek: 1940 nyarán — Molotov Berlinben — A Weisung Nro 21 — Fall „Marita” — Jugoszlávia és a háromhatalmi egyezmény — Katonai puccs Jugoszláviában — „Blitzkrieg” a Balkánon	
HITLER MEGTÁMADJA A SZOVJETUNIÓT	278
A „B” nap elhalasztása — Churchill április 19-i üzenete Sztálinhoz — Sztálin a német támadás veszélyéről — Sztálin és Timosenko figyelmeztetése a szovjet néphez máj. 1-én — Ribbentrop tájékoztatja Mussolinit a német—szovjet viszonyról — A Wehrmacht előkészületeinek állása 1941. jún. 1-én — A „Barbarossa”-Zeittafel június 7—14-ig — Az utolsó megbeszélés Hitlernél 1941. jún. 14-én — „Zeittafel” június 17—21-ig — Június 21: Schulenburg Molotovnál — Június 22, hajnali 3 óra 30 perc: megkezdődik a Fall „Barbarossa” — Amerikai vélemények a Vörös Hadsereg ellenállásának lehetőségéről — Az OKW reményei a gyors győzelemre — A Vörös Hadsereg taktikája — Leningrád ostroma — Visszavonulás a front középső és déli szakaszán — „Tájfut”: a Wehrmacht haditerve Moszkva elfoglalására — A moszkvai csata	
ANGOLSZÁSZ—SZOVJET KOALÍCIÓ HITLER ELLEN	301
Veszélyben az észak-afrikai és közel-keleti angol pozíciók — Darlan—Hitler tárgyalás az angolok ellen folytatandó harcról — John Dill vezérkari főnök memoranduma Anglia súlyos katonai helyzetéről — Kréta elfoglalása — Sikeres angol és szabad-francia katonai akció Szíriában — Angol és szovjet csapatok bevonulása Iránba — Churchill üzenete Roosevelthez, Roosevelt válasza — 1941. június 22. Chequersben — Churchill rádióbeszéde — Az amerikai kormány állásfoglalása Hitler ellen — A földközi-tengeri angol pozíciók javulása — A moszkvai háromhatalmi értekezlet — Sztálin a koalícióról — Az angol és szövetséges hajóveszteségek csökkenése — Német tervek a Földközi-tenger és a Közel-Kelet térségében	
PEARL HARBORTÓL MIDWAY-IG	313
Japán imperialista tervei Ázsiában — Bevonulás Indokínába — Angol, amerikai, holland gazdasági ellenintézkedések — Japán—amerikai tárgyalások Washingtonban — Ribbentrop és Oshima 1941. nov. 28-i megbeszélése — 1941. dec. 7: japán támadás Pearl Harbor ellen — Roosevelt kongresszusi üzenete és beszéde — Az elsőség az európai hadszíntereket illeti — Hitler és Oshima tárgyalása — A Prince of Wales és a Repulse elsüllyesztése — Japán hódítások Délkelet-Ázsiában	

és a csendes-óceáni szigeteken — A korall-tengeri és a Midway-szigeti csata	
EURÓPA ÉS AFRIKA A HOROGKERESZTÉ, KELET-ÁZSIA A FELKELO NAPE	330
„Ha a náciak győztek volna...” — Az óriási kalács felszeletelése — Krim megtisztítása az „idegenek”-tol — Területi ígéretek a finn és a román csatlósnak — A meghódított területek „pacifikálása” — „Az Uráltól nyugatra csak német kézben lehet fegyver!” — Keitel parancsa a kommunista felkelő mozgalomnak leküzdésére — SIPO és SD jelentések az 1941. október 1—31-ig terjedő időszakaszról — Göring 1941. nov. 7-i utasítása „az orosz munkaerő felhasználására” — Himmler a Kelet germanizálásáról	
SZTÁLINGRÁD	343
Hitler és Oshima megbeszélése — Indiai tervek — A Wehrmacht 1942. évi hadműveleti terve — A Vörös Hadsereg harcovi offenzívája — Szevasztopol — A Volga—Kaukázus offenzíva — Sztálingrád ostroma, a Vörös Hadsereg ellentámadása, a 6. német hadsereg pusztulása — Megkezdődik a náci seregek kiűzése a Szovjetunió területéről — Roosevelt távirata	
ROMMEL ÉS MONTGOMERY	367
„Sonnenblume” — Rommel első offenzívája, Tobruk ostroma — Angol erősítések az egyiptomi frontra — Auchinleck támadása, Rommel ellentámadása — Tobruk eleste — Montgomery a 8. hadsereg élén — Az El Alamein-i csata — A „második front” kérdése és az észak-afrikai partraszállás — Darlan átáll az angolszászok oldalára — A németek Tuniszban — A casablancái értekezlet — Rommel utolsó offenzívája — Támadás a Mareth-vonal ellen — Győzelem Tuniszban	
MUSSOLINI BUKÁSA	386
Marshall tábornok 1943 hadműveleti terveiről — A „Trident” tanácskozás — Pantelleria és Lampedusa eloglalása — Olaszország katonai és politikai helyzete 1943 nyarán — Az invázió gyors sikere — 1943. júl. 25: Mussolini bukása — Ploesti bombázása — A szicíliai hadjárat mérlege — Az olasz fegyverszünet problémája — Német és angolszász előkészületek — A lisszaboni tárgyalások, a szövetségeselek feltételei — Szept 8: a fegyverszünet bejelentése az algíri és a római rádióban — Eisenhower határozatlansága — Mussolini kiszabadítása — A „Solói Fasiszta Köztársaság” — A Gusztáv-vonal — Foggia és Nápoly elfoglalása — A „csigahadjárat”	
VÁLSÁGBAN AZ OSTHEER	403
A szovjet—német front állása 1943 tavaszán — A „Zitadella” hadművelet előkészítése — A második front kérdése — Vita De Gaulle elismeréséről — A Vörös Hadsereg aktív védelme a kurszki ívben — „Örvénytaktika” és „arcvonalrövidítés”,	

az Ostheer válsága — A szovjet ipar a háború alatt — A parizánmozgalom — Átkelés a Dnyeperen — A nyári offenzíva eredményei — Kijev felszabadítása	
TEHERÁN—LENINGRÁD—MONTE CASSINO	422
A Churchill—Roosevelt—Sztálin találkozó előkészítése — A teheráni konferencia, 1943. nov. 28—dec. 1 — Az „Overlord”, a német kérdés, Európa jövődő határai — Hitler 1944. jan. 1-i beszéde — Az „északi sánc” összeomlása — Az Anzio—Nettunó-i partraszállás — A Vörös Hadsereg 1943/44-es téli offenzívájának eredményei — Az 1., 2. és 3. Ukrán Front márciusi offenzívája — „Margareta” — Harcok Monte Cassinónál — A krimi csata — Szevasztopol visszafoglalása — A szövetségesek bevonulása Rómába	
A CSATORNÁTÓL PÁRIZSIG	443
A harctéri helyzet 1944. jún. 4-én — Megkezdődik az „Overlord” — Meglepetés és tanácstalanság a vezéri főhadiszálláson — Marshall tábornok az invázió első napjairól — Rommel terve az angolszászokkal kötendő megegyezésre — A Heeresgruppe B harci ereje, az angolszász légifölény — A Vörös Hadsereg nyári offenzívája, a Mannerheim-vonal áttörése, sikerek a 2. Bjelorusz Fronton — Hitler beveti a „V—1”-et, védekezés a „V—1” ellen — Vilnius és Caen eleste — Rommel július 15-i jelentése — A szovjet csapatok a Nyemennél — Júl. 19: St. Lo elfoglalása — A „Cobra” hadművelet — A Vörös Hadsereg Kelet-Poroszország határán — Szovjet—román fegyverszünet — Az „Avlanche” — Párizs szabad!	
SZIGETCSATÁK A TÁVOL-KELETEN	470
„Bakugrásos” hadviselés — Repülőgép-anyahajók szerepe a Csendes-óceánon — Hitler és Oshima beszélgetése Berchtesgadenben 1944. máj. 27-én — B 29-es bombázók támadása a japán anyaország ellen — A japánok saipani veresége — Merénylet Hitler ellen — Az európai hadszíntér eseményei 1944 szeptember—októberében — Támadás a Fülöp-szigetek ellen — A japán flotta pusztulása — A „kamikázé”-k	
AZ ARDENNEKTŐL A BALATONIG	489
A Nyugati Front 1944. dec. 16-án — Angol—amerikai versengés a tábornokok között — A német offenzíva sikerei az Ardenneken, Montgomery átveszi a parancsnokságot — Roosevelt dec. 24-i üzenete Sztálinnak, Sztálin válasza — Budapest bekerítése — Hitler és Guderian karácsonyi megbeszélése — Churchill 1945. jan. 9-i üzenete Sztálinnak, Sztálin válasza — A Vörös Hadsereg offenzívája — Pest elfoglalása — Szovjet hídfő 55 kilométerre Berlinton — A jaltai konferencia — A Vörös Hadsereg téli offenzívájának eredményei — Roosevelt, Churchill és Sztálin üzenetváltása a Vörös Hadsereg jubileumán — Német offenzíva a Balatonnál	
BUNKER A WILHELMSTRASSÉN	513
A harctéri helyzet a Távol-Keleten — Angol—amerikai—	

francia offenzíva a nyugati fronton — A Vörös Hadsereg márciusi ellentámadása a Duna-medencében — Magyarorszá-
 g felszabadítása — Roosevel halála — A Vörös Hadsereg
 döntő offenzívája Berlin felé — Az utolsó tanácskozás a
 Führerbunkerben — Német diplomáciai manőverek német—
 angolszász különbéke létrehozására — Amerikai és szovjet
 csapatok találkozása az Elbánál — Berlin ostroma — Hitler
 és Eva Braun házassága és öngyilkossága — Göbbels és Bor-
 mann ajánlata a szovjet parancsnokságnak — Dönitz utolsó
 kísérlete — A feltétel nélküli kapituláció aláírása Reimsben
 és Berlinben — 1945. máj. 9: az Európai Győzelem Napja —
 1945. aug. 14: a Győzelem Napja

IDŐRENDI ÁTTEKINTÉS	534
SZEMÉLYI ADATOK	589
A SZÖVEGBEN IDÉZETT FONTOSABB FORRÁSOK	
JEGYZÉKE	604